

DUE DATE SLIP**GOVT. COLLEGE, LIBRARY**

KOTA (Raj.)

Students can retain library books only for two weeks at the most.

BORROWER'S No.	DUE DATE	SIGNATURE

THE
VRAJAJIVAN PRACHYABHARATI GRANTHAMALA
25

SARNGADHARA PADDHATI

BEING
AN ANTHOLOGY OF SANSKRIT VERSES

COMPILED BY
ŚĀRṄGADHARA

EDITED BY
DR PETER PETERSON

100378

1987
Chaukhamba Sanskrit Pratishthan
Delhi (India)

© CHAUKHAMBHA SANSKRIT PRATISHTHAN

(Oriental Publishers & Distributors)

38 U A Jawaharnagar, Bungalow Road

DELHI 110007

(Reprinted from 1915 edition of

Nirnaya Sagar Prese, Bombay)

First Edition

Also can be had of

CHAUKHAMBHA SURBHARATI PRAKASHAN

K 37/117, Gopal Mandir Lane

Post Box No 1129

VARANASI 221001

Sole Distributors

CHOWKHAMBHA VIDYABHAWAN

CHOWK (Behind The Benares State Bank Building)

Post Box, No 1069

VARANASI 221001

Telephone : 63076

॥ श्री ॥

व्रजजीवन प्राच्य भारती ग्रन्थमाला

२५

श्री शार्ङ्गधरविद्वत्संकलिता

शार्ङ्गधरपद्धतिः

संस्कृतसुभाषितसंग्रहरूपा

डॉ. पीटर पीटर्सन

इत्येतेर्विद्वद्वेसरे

सुनिपुण सशोधिता

भारद्वाजकुलोत्पन्नेन

सातकडिमुखोपाध्यायशर्मणा

विरचितेनोपेक्षातेन सम्पेत्त

100379

१९८७

चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
दिल्ली

प्रकाशक—

चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान

(प्राच्यभारती के प्रकाशक एवं वितरक)

३८ यू. ए, जवाहरनगर, बगलो रोड

दिल्ली ११०००७

दूरभाष : २३६३९१

(पुनः मुद्रित)

प्रथम संस्करण १९८७

प्राप्तिस्थान—

चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन

के० १७/११७, गोपालमन्दिर सेम

पो० बा० नं० ११२६, वाराणसी २२१००१

दूरध्वनि : ५५३५७

प्रमुख वितरक—

चौखम्बा विद्याभवन

घोक (बनारस स्टेट बैंक भवन के पीछे)

पो० बा० नं० १०६६, वाराणसी २२१००१

दूरध्वनि : ६३०७६

मुद्रक—

श्रीजो मुद्रणालय

वाराणसी

PREFATORY NOTE TO THE TEXT

This Edition of the Anthology of Sarvagadhara is based upon the following manuscripts

A An incomplete manuscript procured by me for the Government of Bombay in the year 1886 7 leaves 1 to 203, stopping in the middle of our No. 4153. There is therefore no date and it can only be conjectured from the appearance of the manuscript that it belongs to the 16th century. It is, so far as I can judge, very correct.

B A complete copy also procured by me in 1886 7 for the Government of Bombay Leaves 1 to 295, containing the book up to our No. 4620, the proper end Very beautifully written by a Jain scribe but neither so old nor so correct as A

C A manuscript belonging to my friend Pandit Durgaprasad Samvat 1776 Complete, and containing the Khadga-pariksha chapter (placed by me at the end of the book as an appendix) after the Tarangaprasansa chapter, as in Aufrecht's MS C.

D An incomplete copy lent to me by Mr Jyeshtharam Mukundji Leaves 1 to 144, stopping in the middle of our No. 1008

E A manuscript lent to me, through Mr Jyeshtharam Mukundji our enterprising Sanskrit bookseller, by Seth Dhanaji Mahaji Samvat 1812 Complete

F. A copy kindly lent to me from the Palace Library at Jodhpore, by H. H. the Maharaja, through His Excellency Col. Sir Pertab Singh. Samvat 1877. This manuscript was used for the last part of the book, where A was wanting.

A full critical apparatus, with notes to the book, and an introductory Sketch of the Literature embraced in it, will appear in a second volume, which I hope to put out next year.

PETER PETERSON.

शार्ङ्गधरपद्धतिपरिच्छेदसूचीपत्रम्

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामनि	अध्याय- शङ्काङ्क	पङ्क्ति
२	कविवर्णनम्	१	१
३	अनुक्रमणिका	११	३
३	वपस्कृति	६३	७
४	आश्रय	८३	११
५	सुभाषितप्रशसा	१११	२१
६	कान्यप्रशसा	१४१	२४
७	सामान्यकविप्रशसा	११५	२५
८	विशिष्टकविप्रशसा	१३५	२८
९	कुक्कविनिन्दा	१११	३१
१०	पण्डितप्रशसा	११३	३२
११	कुपण्डितनिन्दा	२०१	३३
१२	महता प्रशसा	२०१	३४
१३	धीरप्रशसा	२२८	३६
१४	सज्जनप्रशसा	२३१	३७
१५	मनस्विप्रशसा	२२	४०
१६	उदारप्रशसा	२१८	४२
१७	तजस्विप्रशसा	२८२	४४
१८	शुणप्रशसा	४१०	४५
१९	सलाहप्रशसा	३०७	४७
२०	ससंगप्रशसा	३०१	४९
२१	धनप्रशसा	३३२	५१
२२	कुम्भनिन्दा	३४५	५३
२३	कुपणनिन्दा	३७८	५५
२४	याचकानिन्दा	३७३	५८
२५	शरिद्रनिन्दा	४०१	६०
२६	मृतनिन्दा	४१३	६१
२७	दृष्टानिन्दा	४१९	६२
२८	न्यायनिन्दा	४५८	६३
२९	वैवाह्यायनम्	४५५	६४
३०	उद्योगाद्यायनम्	४५४	६७
३१	प्रकार्यक्राद्यायनम्	४६३	६९
३२	सामान्याद्यायनम्	४९४	७२
३३	प्रशस्त्युक्त्याद्यायनम्	५१४	७५

परि-उद्द सख्या	परि-उद्दनामानि	आरम्भ भाकाङ्क	शठाङ्क
३४	क्रियागुप्त—कर्तृगुप्त—कर्मगुप्त—सधि गुप्त—विन्सुगती - चित्र—भाषाचि चाख्यानम्	५३४	८२
३५	प्रभाससख्यानम्	५५२	८७
३६	जाति	५६९	९१
३७	सदाचार	५९८	९७
३८	धर्मविवात	६६५	१०५
३९	पातकाररति	६९६	१०९
४०	खरभूचरणे पूर्व सुयान्यान्तय	७३७	११४
४१	चन्द्रान्यान्तय	७४८	११६
४२	मघान्यान्तय	७६५	११८
४३	वायवान्यान्तय	७९०	१२२
४४	हंसान्योक्तय	७९६	१२३
४५	मधुरान्यान्तय	८१५	१२७
४६	काकिलान्योक्तय	८३८	१३१
४७	चातका यान्तय	८५२	१३३
४८	मयूरान्योक्तय	८६७	१३५
४९	शुकान्यान्तय	८७४	१३७
५०	काकान्योक्तय	८८०	१३८
५१	बकान्यान्तय	८८९	१४०
५२	खद्यतिन्योक्तय	८९६	१४१
५३	सिंहान्यान्तय	९००	१४२
५४	गजा यान्तय	९१८	१४५
५५	हरिणान्यान्तय	९३७	१४८
५६	करभान्यान्तय	९५०	१५३
५७	वृषभान्योक्तय	९६१	१५३
५८	सामान्यश्रुतान्तय	९७१	१५४
५९	वृषावश्रुतान्तय	९८७	१५७
६०	पशुतान्तय	१०६४	१७२
६१	भगस्त्या यान्तय	१०७४	१७४
६२	समुद्रा यान्तय	१०७७	१७५
६३	राना यान्तय	१०९५	१७९
६४	राह्या यान्तय	१११४	१८१

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
६९	मद्यन्योक्तयः	११२१	१८२
६९	वदकान्योक्तयः	११२६	१८३
६९	कमलान्योक्तयः	११३३	१८५
७०	कूपान्योक्तयः	११४५	१८६
७१	मरुस्थलान्योक्तयः	११५०	१८७
७०	शिवानलान्योक्तयः	११५५	१८८
७१	संक्षीर्णान्योक्तयः	११६०	१८९
७२	सामान्यराजप्रदासाः	११६८	१९१
७३	विशिष्टराजवर्णनम्	११७०	२०४
७४	भरिपलायनम्	११७७	२०८
७५	राक्षसीति	११८३	२१०
७६	नीतिः	११८३	२२०
७७	मित्रकनीतिः	११९१	२३९
७८	गणप्रपञ्चा	११९६	२४४
७९	तुरगप्रपञ्चा	११९८	२४९
८०	धनुर्वेद	१२०४	२६३
८१	गान्धर्वशास्त्रम्	१२०५	२९०
८२	वृक्षावृक्षैः-उपवनविनोदः	१२०६	३०१
८३	शकुन्तलानम्	१२१३	३५०
८४	पशूनां लक्षणानि विकिरिता यः	१२१७	४०९
८५	विषाणहरणम्	१२१९	४१४
८६	भूतविद्या	१२३३	४२८
८७	बालमहोपशमनम्	१२३६	४३०
८८	कौतुकानि	१२३८	४३९
८९	कल्पस्थानम्	१२४०	४३७
९०	केदारस्नानम्	१२५६	४४९
९१	सामान्यभृङ्गारसनिर्वेशः	१२७३	४४३
९२	स्त्रीपुरुषजातिभेदः	१२९१	४४६
९३	स्त्रीपुरुषसंयोगविधृतिः	१२९२	४५०
९४	स्त्रीसंवादनशरः	१३१४	४५९
९५	सकेतायदानभावः-हास-विह्वलि	१३४४	४५२
९६	शालावर्णनम्	१३६४	४६९
९७	वयःसाधिवर्णनम्	१३७०	४७०

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	श्लोकाङ्कः
९८	तदुणीपृथगवयववर्णनम्	३२८६	४०३
९९	समपत्नीस्वरूपवर्णनम्	३३६८	४०९
१००	विमलम्भमृङ्गारे प्रियप्रस्थानवर्णनम् ...	३३८९	४११
१०१	नायकं प्रति नायिकोक्तिः	३३९३	४१३
१०२	विरहिण्यवस्थावर्णनम्	३३९८	४१४
१०३	नायिकां प्रति सखीवचनम्	३४१४	४१७
१०४	वियोगिनीमलापाः	३४२४	४१९
१०५	नायकं प्रति वृत्तीप्रेषणम्	३४३८	५०२
१०६	वियोग्यवस्थामलापवर्णनम्	३४४५	५०३
१०७	नायकस्यापि वृत्त्युक्तिः	३४७३	५०९
१०८	नायिकां प्रति नायकावस्थावर्णनम् ...	३४९७	५१३
१०९	वृत्त्यपहासप्रभौ	३५०५	५१५
११०	संभोगमृङ्गारे परस्परालोकनम्	३५१४	५१७
१११	प्रियातिथ्यादिकम्	३५२६	५१९
११२	मानिनीमानाख्यानम्	३५३३	५२०
११३	कलहान्तरितामलापवादिकम्	३५४३	५२२
११४	नायकयोक्तृप्रत्युत्तरी	३५५४	५२४
११५	नायकविधानायकानुनयौ	३५६६	५२७
११६	परस्परप्रसाहः	३५७५	५२९
११७	सूर्यास्तवर्णनचक्रवाक्यावस्थाने	३५८३	५३०
११८	तनोवर्णनम्	३५९१	५३४
११९	भभित्तारिकासंचारः	३६१०	५३६
१२०	चन्द्रोदयवर्णनम्	३६२१	५३८
१२१	पानगोष्ठीवर्णनम्	३६४७	५४३
१२२	चाटुघृतक्रीडासुरतप्रशंसाः	३६५४	५४४
१२३	नववधूसंगमः	३६६९	५४७
१२४	सुरतकोलिकथनम्	३६७९	५४९
१२५	विपरीतरतम्	३६९४	५५२
१२६	सुरतनिवृत्तिः	३७०३	५५३
१२७	निशीथक्रीडनाविकम्	३७१०	५५५
१२८	प्रभातवर्णनम्	३७१७	५५६
१२९	प्रभातवायुसूर्योदयवर्णनम्	३७२९	५५९
१३०	संभोगादिप्रकरणम्	३७३९	५६१
१३१	सतीवर्णनकुलवधूचो	३७५०	५६३

परिच्छेद संख्या	परिच्छेदनामानि	भा.प्र. श्लोकाः	पृष्ठ
१३२	असतीचरितम्	३७११	५६५
१३३	ऋतुवर्णने वसन्तस्वभावाख्यानम्	३७८३	५६९
१३४	शीघ्रस्वभावाख्यानम्	३८२४	५७३
१३५	स्पर्शस्वभावाख्यानम्	३८६२	५८५
१३६	शरस्वभावाख्यानम्	३९०२	५९२
१३७	समन्तस्वभावा०	३९१९	५९६
१३८	सिधिरस्वभावा०	३९३५	५९९
१३९	समिधाख्यानम्	३९४९	६०२
१४०	वीररसनिर्देश	३९६९	६०४
१४१	कण्ठरसनिर्देश	३९९७	६१०
१४२	अङ्गुलरसनि०	४०१६	६१३
१४३	हास्यरसनिर्देश	४०२६	६१५
१४४	भयानकरसनिर्देश	४०६५	६२०
१४५	बीभत्सरसनिर्देश	४०७५	६२२
१४६	पीत्ररसनिर्देश	४०८०	६२३
१४७	शान्तरसनिर्देश	४०८९	६२५
१४८	अनिष्टयतानिरूपणम्	४१११	६२९
१४९	विषयीपहास	४१३८	६३३
१५०	पञ्चानाद	४१५०	६३५
१५१	कालचरितम्	४१६३	६३७
१५२	विवेक	४१७१	६३९
१५३	उपदेश	४१७९	६४०
१५४	कान्तशख्यानम्	४२५८	६४९
१५५	शारीरम्	४२७१	६५३
१५६	योग	४३४७	६५९
१५७	हठयोग	४३७२	६६२
१५८	मार्कण्डेयादिछात्रिणो द्वितीयो हठयोगः	४४२०	६६९
१५९	मन विपरीकरणप्रभाव	४४९७	६७८
१६०	यागिनिहिता	४५०५	६७९
१६१	यागिचर्या	४५४७	६८४
१६२	अरिहत्तानम्	४५६४	६८६
१६३	विदेहमुनि रूपनम्	४५९९	६८९
	मन्थप्रस्ता	४६१७	६९३
	खड्गप्रस्ता	४६२९	६९५
		४६८९	७०३

शार्ङ्गधरपद्धतिः

अथ कविवंशवर्णनम् ॥ १ ॥

1

यस्मिन्बुद्बुदसंकरा इव बहुव्रक्षाण्डखण्डाः कनि-
द्धान्ति कापि च सीकरा इव विरिञ्चयाद्याः स्फुरन्ति भ्रमात् ।
विद्रूपा लहरीव विभ्रजननी शक्तिः क्वचिद्योतदे
स्यानन्दामृतनिर्भरे शिवमहापायोनिधिं तं मुमः ॥ १ ॥

2

पुरा शाकंभरीदेशे श्रीमान्दम्भीरभूपतिः ।
षाड्दशान्वये जातः ख्यातः शौर्य इवार्जुनः ॥ २ ॥

3

तस्याभयत्सभ्यजनेषु मुह्यः
परोपकारयस्यैकनिष्ठः ।
पुरंदरस्येव गुरुर्गरीया-
न्दिजामणी राघवदेवनामा ॥ ३ ॥

4

गोपालदामोदरदेवदास-
संज्ञा बभूवुस्तनयास्तदीयाः ।
नेत्रायतारा इव चन्द्रमौले-
रपाकृतध्वान्तगणाखयोपि ॥ ४ ॥

5

तेषां मध्ये यस्तु दामोदरोमू-
दुत्पाद्य श्रीनात्मजान्वीतरागः ।

भागीरथ्यां शुद्धदेहं विधाय

ज्ञानादात्मन्येव निष्ठां जगाम ॥ ५ ॥

6

ज्येष्ठः शार्ङ्गधरस्तेषां लघुर्लक्ष्मीधरस्ततः ।

कृष्णोनुजस्ततस्तेषां त्रयस्त्रेताधितेजसः ॥ ६ ॥

7

जयति शार्ङ्गधरखिपुरापद-

द्वयकुशेशयकोशमधुव्रतः ।

सरससूक्तिसुधोषकलानिधिः

काविकरीन्द्रकदम्बमृगाधिपः ॥ ७ ॥

8

यद्यपि गुणैर्घनिलयः खलशैलध्वंसने जिष्णुः ।

तदपि धिमलहृदयान्तरसज्जनलोकस्य दासीसौ ॥ ८ ॥

9

ते सज्जनाः सुकविशास्त्रिकवित्त्वपुष्पा-

ण्यादाय गुम्फितवतः सुगुणैर्ममैतन् ।

संधारयन्तु कुसुमोज्ज्वलहाररूप

कण्ठे सुभाषितमपास्तसमस्तदोषम् ॥ ९ ॥

10

न शार्ङ्गधरपद्धतिः खलजनस्य योग्या भवे-

स्तुभाषितरसोर्मयः सुकृतिलोकपेया यतः ।

सुधामदिगिनन्दना दिवि पिबन्ति दृष्टान्तरा-

स्तयैव तमसः शिरो क्षटिति खण्डितं भ्रूयते ॥ १० ॥

11

आनन्दाय सतां भूयात्सुभाषितमिदं मम ।

पृथक्पद्धतिसंमिश्रपरिच्छेदैर्मनोरमम् ॥ ११ ॥

12

आद्यैर्महिहितैः पद्यैः कियद्भिरपरैरपि ।

युता पद्धतिरेपास्तु सज्जनानन्ददायिनी ॥ १२ ॥

अथानुक्रमणिका ॥ २ ॥

13

क्रियतेनुक्रमः स्पष्टः सुबोधार्थं सुभाषिते ।

अत्र तु प्रथमं श्रेयं कविवंशस्य वर्णनम् ॥ १ ॥

14

मनोप्यनुक्रमो श्रेयो नमस्कृत्याशिषौ तथार्थ ।

सुभाषिते च काव्ये च शंसो सामान्यवर्णके ॥ २ ॥

15

विशिष्टकविशंसा च निन्दा च कुक्कुवेस्तनः ।

प्रशंसा पण्डितस्योपि निन्दा स्याच्च कुपेण्डिते ॥ ३ ॥

16

प्रशंसा महतां श्रेयो धीराणां च प्रशंसनम् ।

प्रशंसा सज्जनस्योपि प्रशंसा च मनस्विनः ॥ ४ ॥

17

अथोदारप्रशंसा स्याच्छंसा तेजस्यनस्तेतः ।

गुणप्रशंसो संतोदे प्रशंसो संगतौ तथो ॥ ५ ॥

18

धनप्रशंसा विज्ञेयो निन्दा दुर्जनजा तथो ।

ततः कृपणनिन्दा स्यान्निन्दा याचकजा तथो ॥ ६ ॥

19

हरिद्रनिन्दा विज्ञेयो मूर्खनिन्दा ततः परम् ।

नृप्यानिन्दो लोभनिन्दो देवाख्यान ततः परम् ॥ ७ ॥

20

उद्यमाख्यानमेपरं प्रकीर्णाख्यानकं तथो ।

समस्याख्यानपरमैर प्रहेत्यादिप्रशंसनम् ॥ ८ ॥

21

क्रियागुमादिकं तद्वत्प्रश्नोत्तरमतः परम् ।

अथ जातिः समारयातो सदानारस्तनः परम् ॥ ९ ॥

22

धर्मस्य विवृतिर्ज्ञेया पापस्य विवृतिस्तथा ।
अथान्योक्तिषु विज्ञेयं रवेः पूर्वं प्रशंसनम् ॥ १० ॥

23

चन्द्रस्यान्योक्तयो ज्ञेया मेघस्यान्योक्तयस्तथा ।
वायोरन्योक्तिरपरा हंसान्योक्तिस्ततः परा ॥ ११ ॥

24

भ्रमरान्योक्तयस्तद्द्वैत्कोकिलान्योक्तयस्ततः ।
चातकान्योक्तयस्तद्द्वैत्तैयूरान्योक्तयस्ततः ॥ १२ ॥

25

शुकान्योक्तिस्ततो ज्ञेया काकान्योक्तिस्ततः स्मृता ।
बकान्योक्तिः स्मृता तद्द्वैत्खद्योतान्योक्तयस्ततः ॥ १३ ॥

26

सिंहान्योक्तिर्भैरवान्योक्तिर्मृगान्योक्तिस्ततः परम् ।
करभान्योक्तयो ज्ञेया वृषभान्योक्तयस्ततः ॥ १४ ॥

27

तथा सामान्येष्वुक्तिविशिष्टतरुपर्द्धतिः ।
पर्वतान्योक्तयः स्यातां अगस्त्यान्योक्तयस्ततः ॥ १५ ॥

28

समुद्रान्योक्तयस्तद्द्वैद्रव्यान्योक्तिस्ततः परम् ।
शङ्खस्यान्योक्तयस्तद्द्वैतमृगान्योक्तिस्ततः परम् ॥ १६ ॥

29

तटाकान्योक्तयस्तद्द्वैत्कमलान्योक्तयस्ततः ।
कूपस्यान्योक्तयस्तद्द्वैत्नरस्यलभयोक्तयः ॥ १७ ॥

30

ततो दावानलान्योक्तिः संकीर्णान्योक्तयस्ततः ।
अथ सर्वनृपाशंसो विशिष्टनृपवर्णनम् ॥ १८ ॥

31

पलायनमरीणां च राजनीतिस्ततः परम् ।
नीतिनिर्भक्तनीतिश्च प्रशंसा करिणां तथा ॥ १९ ॥

32

अभ्यप्रशंसा विख्यातां धनुर्वेदस्ततःपरम् ।
गान्धर्वशास्त्रमपरे वृक्षायुर्वेद एव च ॥ २० ॥

33

तथैव शकुनज्ञानं पशूनां लक्षणानि च ।
विषापहरणं तद्वद्भूतविद्या ततः परम् ॥ २१ ॥

34

घालपद्मोपशमनं कौतुकानि ततः परम् ।
कल्पस्थानानि केशानां रञ्जनानि ततः परम् ॥ २२ ॥

35

अथ सामान्यभूद्गारे युवतीनां प्रशंसनम् ।
स्त्रीपुंसजातिकथने तयोः संयोगवर्णनम् ॥ २३ ॥

36

स्त्रीसेवाकथनं तद्वत्सकेतादिप्रशंसनम् ।
बालाया वर्णनं तद्वद्द्वयःसंपेक्ष वर्णनम् ॥ २४ ॥

37

तरुणीवर्णनं तद्वत्समप्रस्त्रीप्रशंसनम् ।
विप्रलम्भकशृङ्गारे प्रियप्रस्थानवर्णनम् ॥ २५ ॥

38

नायिकावचनं तद्वद्द्वियुक्तायाः स्थितिस्तेषां ।
सखीवाक्यं त्रियुक्तायां वियोगिन्याः प्रभाषणम् ॥ २६ ॥

39

दूतिकाप्रेषणं कान्ते प्रलापश्च वियोगिनेः ।
दूत्युक्तिर्नायकस्यैव नायिकायां तदुक्तैः ॥ २७ ॥

40

उपहासादिकं दृष्ट्या नायिकायास्ततः परम् ।
अथ संभोगशृङ्गारे परस्परविलोकनम् ॥ २८ ॥

41

त्रियातिथ्यादिकं तद्वद्भ्रमानिनीमानवर्णनम् ।
कलहोत्तयादिकथने त्रियुनस्योक्तयस्तेषां ॥ २९ ॥

42

प्रियस्य शिक्षानुनेनैव प्रसादश्च परस्परैर्मै ।

सूर्यास्ते चक्रदुःखं च तमसो वर्णनं तथैव ॥ ३० ॥

43

संचारश्चाभिर्भोरीणां शशाङ्कोदयवर्णनेर्मै ।

पानगोष्ठी ततः प्रोक्तो चादुप्रभृतिवर्णनेर्मै ॥ ३१ ॥

44

सखीवाक्यं नववधूक्रीडायां तदनन्तरैर्मै ।

सुरतक्रीडिताप्येव विपरीतरतं तथैव ॥ ३२ ॥

45

निवृत्तिः सुरतस्यार्थे निशीये क्रीडनादिकेर्मै ।

प्रभातेवर्णनं वायुसूर्ययोर्वर्णनं तथैव ॥ ३३ ॥

46

रात्रिसंभोगचेष्टायाः प्रातःप्रकटनं तैतः ।

अथ मिश्रकशृङ्गारे सतीकुलवेधूस्थितिः ॥ ३४ ॥

47

असतीचरितं तेहैवसन्तादेश्च वर्णनेर्मै ।

मीप्सादेवर्णनं तेहैवर्पादेरपि वर्णनेर्मै ॥ ३५ ॥

48

शरत्स्वभावव्याख्येयानं हेमन्तादेश्च वर्णनेर्मै ।

शिशिरादेस्तथाख्येयानं संमिश्राख्यानकं तैतः ॥ ३६ ॥

49

ततो वीररसोक्तिः स्यात्कहणारसवर्णनेर्मै ।

अद्भुतस्य रसेभ्योक्तिरथ हास्यरसोक्तेर्यः ॥ ३७ ॥

50

भयानकेषु बीभत्सेस्ततो रौद्ररसोक्तेर्यः ।

अथ शान्तरसे पूर्वं वैराग्यस्य प्रशंसनेर्मै ॥ ३८ ॥

51

अनित्यतासमाख्येयानं विषयादिविडम्बनेर्मै ।

पथात्तापस्य केयनं कालस्य चरितं तथैव ॥ ३९ ॥

52

ततो विवेककथनेमुपदेशस्ततः परंम् ।
कालसंख्या ततः प्रोक्तो ज्ञानं तदनन्तरंम् ॥ ४० ॥

53

ततश्चतुर्विधे योगे योगत्रयनिरूपणंम् ।
ततस्तु हठयोगः स्यात्तोरक्षादिसुसाधितः ॥ ४१ ॥

54

द्वितीयो हठयोगश्च मार्कण्डेयादिसाधितः ।
मनःस्थैर्यप्रभावेधं महिमाद्याश्च योगिनैः ॥ ४२ ॥

55

योगिचर्या ततः प्रोक्तो ज्ञानं चारिष्टजं तथैव ।
विदेहमुक्तिकथनं कालवञ्चनसंयुतंम् ॥ ४३ ॥

56

सुभाषितवरस्येति कथितोयमनुक्रमः ।
शतं त्रिपट्यभ्यधिकं परिच्छेदेषु कीर्तितम् ।
गणितं पद्यसंख्याभिः षट्सहस्रं शतत्रयम् ॥ ४४ ॥

अथ नमस्कृतिः ॥ ३ ॥

तत्रादौ गणेशः ।

57

षलत्कर्णानिलोद्धूतसिन्दूराणिताम्बरः ।
जयरयकालेषि सृजन्संध्यामिव गजाननः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

58

उच्चैर्त्रिंशद्विंशद्विंशत्यसहस्रं कुम्भयुग्मं दधानः
मेढ्रचागारिपक्षयतिभटविकटभोजतालाभिरामः ।
देवः शंभोरपत्यं भुजगपतितनुस्पर्धिर्वाधिष्णुहस्त-
खेलोक्त्याश्चर्यमूर्तिः स जयति जयतामीश्वरः कुञ्जरास्यः ॥ २ ॥
अथैवाङ्कारस्य ।

शार्ङ्गधरपदनिः

अथ सरस्वती ।

59

करवदरसदृशमखिलं भुवनतलं यत्प्रसादतः कवयः ।
पदयन्ति स्तम्भनतयः सा जयति सरस्वती देवी ॥ ३ ॥
सुबन्धो ।

अथ शिवः ।

60

नमस्तुङ्गशिरधुम्बिवन्द्रचानरचारवे ।
वैलोक्यनगरारम्भनूलस्तम्भाय शम्भवे ॥ ४ ॥
साधनस्य ।

61

मौनादस्तमितैव चाद्भुमणितिः सस्तैकहस्ताङ्गतं
दूरेप्यञ्जलिबन्धनं प्रगननं स्तम्भार्धनूर्ध्वः कुतः ।
इत्थं संघटितैकविमहतया व्यमो गिरिमानगी-
र्जायां जातरुषं जयत्यनुनन्देवखिलोकीगुरुः ॥ ५ ॥
कस्त्यापि ।

62

षानाङ्गीकृतवानाङ्गी कुण्डलीकृतकुण्डलि ।
आविरस्तु पुरो षस्तु भूतिभूत्यम्बराम्बरन् ॥ ६ ॥
सार्वभौमस्य ।

63

पिनाकफणिबालेन्दुभस्मनन्दाकिनीयुता ।
तथापि भव ते मूर्तिरपवर्गानुसारिणी ॥ ७ ॥
देवेश्वरस्य ।

64

उदरद्वयभरणभयादर्धाङ्गाहितदारः ।
यदि नैवं तस्यैकद्वयः कममद्यापि कुनारः ॥ ८ ॥
सार्वभौमस्य ।

65

संभ्यानतौ नरपुंग्वितनोः सरोप-
नुत्तारिते गिरिजया निजपाणिपद्मे ।

उत्सर्पिकडूणफणीन्द्रफणार्पणेन
पूर्णोज्ज्वलिर्जयति बालमृगाङ्कमौलेः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

66

उद्यैरुत्तातखेलद्भुजवनपवनोद्भूतशैतौघपात-
स्कारोदञ्चत्पयोधिप्रकाटितमुकुटस्वर्धुनीसंगमात्रे ।
जीयासुस्ताण्डवानि स्फुटाविकटजटाकोटिसंघहूमूरि-
भक्ष्यन्नक्षत्रचक्रव्यवसितसुमनोयुष्टिपावानि शंभोः ॥ १० ॥

श्रीगंगाकाश्व ।

67

मन्दारमालालुलितातकायै
कमलमालाङ्गितशेखराय ।
दिव्याम्बरायै च दिगम्बराय
नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

अथ गौरी ।

68

हरकण्ठमहानन्दमीलितार्क्षी नमाम्युमाम् ।
कालकूटविषस्पर्शजातमूर्गगमामिव ॥ १२ ॥

शेषवदस्य ।

अथ कृष्णः ।

69

मेधैर्मेदुरमम्बरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमै-
र्नक्त मोहरयं त्वमेव तदिमं राधे गृह प्रापय ।
इत्थं नन्दनिदेशतथलितयोः प्रत्यध्वकुञ्जद्रुमं
राधामाधवयोर्जयन्ति यगुनाकूले रहःकेलयः ॥ १३ ॥

जयदेवस्य ।

70

आनन्दमादधतमायतलोचनाना-
मानीलमावलितकधरमन्त्रवशम् ।

आपादमा मुकुटमाकलितामृतौघ-
माकारमाकलयताममुमन्तरं नः ॥ १४ ॥

71

पुञ्जीभूतं प्रेम गोपाङ्गनानां
मूर्तिभूतं भागवेयं यदूनाम् ।
एकीभूतं गुप्तवित्तं श्रुतीनां
इयामीभूतं ब्रह्म मे संनिधत्ताम् ॥ १५ ॥

एतो घषदधैतन्यश्रीचरणानाम्

परमिममुपदेशमाद्रियध्वं
निगमवनेषु नितान्तखेदलिङ्गाः ।
विचिनुत भवनेषु बल्लवीना-
मुपनिषदर्यमुलूखले निबद्धम् ॥ १६ ॥

73

नवनीलमेघरुचिरः परः पुमा-
नवनीमवाप्य धृतगोपविषहः ।
नवनीयकीर्तिरमरैरपि स्वयं
नवनीतमिश्रुरधुना स चिन्त्यते ॥ १७ ॥

एतो बिल्वमङ्गलश्रीचरणानाम् ।

74

क्व यासि खलु चौरिके प्रमुपितं स्फुटं हृदयते
द्वितीयमिह मामक वहसि कन्दुकं कञ्चुके ।
त्यजेति नमगोपिकाकुचयुगं प्रमथन्वला-
हसत्पुलकपञ्जरो जयति गोकुले केशवः ॥ १८ ॥

दीपवर्य ।

75

वृक्षपातः कमलासनेस्तु भवतो ज्ञानं मनाङ्गाहते
श्रीकण्ठोयमितः सुरानिति नतांस्ताक्ष्येण विश्रापितः ।

प्रेयस्याः क तदासनं क च कृतं कण्ठः क चेत्युल्लस-
लक्ष्म्यावासितमानसो विजयते सुप्रपबुद्धो हरिः ॥ १९ ॥
कस्थपि ।

76

अतिविपुलं कुचयुगलं रहसि केरैरामृशन्मुहूर्लक्ष्म्याः ।
तदपहतं निजहृदयं जयति हरिर्मृगयमाण इव ॥ २० ॥
अरस्तीः कुरस्व ।

77

मकरीविरचनभङ्गच्छा राधाकुचकलशपीडनव्यसनी ।
ऋजुमपि रेखां लुम्पन्बल्लववेपो हरिर्जयति ॥ २१ ॥
हरिहरस्य ।

78

खिन्नोसि मुञ्च शैलं पिभृमो व्यभिक्ति पदत्सु शिथिलभुजः
भरभुमविततबाहुषु गोपेषु हसन्हरिर्जयति ॥ २२ ॥
सुबन्धो ।

79

शिरःश्यायां कृष्णः क्षणमकृत राधाचरणयो-
र्भुजावस्त्रिज्यायामियमपि तदीयप्रतिकृतौ ।
इति क्रीडाकोपे निभृतमुभयोरप्यनुनय-
प्रसादौ भीयास्तामपि गुह्यमक्षं स्थितवतोः ॥ २३ ॥
कस्थपि ।

80

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्विभ्रते
दैव्यं दारयते बलिं छलयते क्षत्रक्षयं कुर्यते ।
पौलस्त्यं जयते हलं कलयते कारुण्यमातन्वते
म्लेच्छाग्न्यूयते दशाकृतिकृते कृष्णाय तुभ्यं नमः ॥ २४ ॥
जयदेवरय ।

81

जीयामुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुच्छच्छटाच्छेटना-
दुद्यन्तः शतचन्द्रिताम्बरतलं ते विन्दवः सैन्धवाः ।
यैर्ध्यावृत्य पतद्भिरोर्वशिखिनस्तेजोजटीलं वपुः
पानाभमानवशादरोनकरुजां चक्रे चिरायास्पदम् ॥ २५ ॥

82

वियत्पुच्छाच्छेदोच्छलितजलगर्भं निधिरपा-
 मपां नाथः पाथःपृथतलवशून्यो वियद्भूत् ।
 अभृद्वास्वानौर्वो दिनपातिरभूदौर्वदहन-
 धलत्काये यस्मिन् जयति हरिर्मानवपुषा ॥ २६ ॥
 कस्याप्येतौ ।

83

न पङ्कुरालेप कलयति धरित्रीव्ययभया-
 न्न मुस्तामादत्तेष्वुरगनगरभ्रंशमयतः ।
 न धत्ते ब्रह्माण्डस्फुटनभयतो घुर्घुररवं
 वराहो नाहान्यादिति जयति संकोचिनतनुः ॥ २७ ॥
 हनूयते ।

84

दैत्यानामधिपे नखाङ्कुरकुटीकोणप्रदिष्टात्मनि
 स्फारीभूतकडारकेतरसटासंश्रद्धोराकृतेः ।
 सक्तोर्ध्वं च सविस्मयं च सगुरुग्रीडं च सान्तःस्मितं
 क्रीडाकेसरिणो हरेर्विजयते तत्कालमालोकितम् ॥ २८ ॥
 इन्द्रकाये ।

अथ ब्रह्मा ।

85

न वन्दे पद्मसन्धानमुपधीतन्दटाउलात् ।
 गङ्गा स्रोतस्त्रयेणैव यं सदैव निवेद्यते ॥ २९ ॥
 एतदेतत्तन्म्व ।

अथ रविः ।

86

शुकतुण्डच्छवि नविनुश्चण्डरत्नः पुण्डरीक्यनवन्धोः ।
 नण्डलमुद्रितं वन्दे कुण्डलमाखण्डलाश्रयाः ॥ ३० ॥
 नागम्मादा ।

अथाशिषः ॥ ४ ॥

तत्र पूर्वं गणेशः ।

87

दन्ताग्रनिर्मिवहिमाचलोर्वा-

रन्ध्रोत्थिताहीन्द्रमणिप्रभौघे ।

नागाननः स्तम्भधिया कपोलौ

घर्षन्पितृभ्यां हसितः पुनातु ॥ १ ॥

श्रीगोविन्दराजदेवानाम् ।

88

एकदन्तद्युतिसितः शंभोः स्रुतः श्रियेस्तु वः ।

विद्याकन्द इवोद्भिन्नवाङ्मुखमनोहरः ॥ २ ॥

श्रीधनदेवानाम् ।

89

गण्डस्थलीगलदमन्दमदमवाह-

मायद्विरेफमधुरस्वरदत्तकर्णः ।

हर्षादिवालसनिमीलितनेत्रयुग्मो

विप्रच्छिदे भवतु भूतपतिर्गणेशः ॥ ३ ॥

आसीनगराकाशस्थितेः ।

90

विघ्नेशो वः स पायाद्विदतिपु जलधीन्पुष्कराग्नेण पीत्वा

यस्मिन्नुद्धृत्य तोयं यमसि नदखिलं दृश्यते व्योम्नि देवैः ।

काप्यम्मः कापि विष्णुः कचन कमलभूः काप्यनन्तः कचिधृष्टीः

काप्यौर्वः कापि शैलाः कचन मणिगणाः कापि नक्रादिसत्त्वाः ॥ ४ ॥

हनूमत ।

91

सानन्दं नन्दिहस्ताहतमुरजरवाहनकौमारवर्हि-

त्रासान्नासाभरणं विशति फणिपतौ भोगसंकोचभाज ।

गण्डोद्गीनालिमालामुस्वरितककुभस्ताण्डवे शूलपाणे-

र्वैनायक्यधिरं वो वदनविधुतयः पान्तु चीत्कारवत्यः ॥ ५ ॥

भवभूते ।

अथ शिवः ।

७२

उपहरणं विमवानां संहरणं सकलदुरितनाशस्य ।

उद्धरणं संसाराचरणं वः श्रेयसेस्तु विश्वपतेः ॥ ६ ॥

विद्यारण्यश्रीचरणानाम् ।

७३

भास्तीने पूणि तूर्णा व्यसनिनि शशिनि ध्योन्नि कृष्णे सतृप्णे
दैत्येन्द्रे याति निद्रां द्रवति मघवति क्रान्तकान्तौ कृतान्ते ।

भद्रहृण्यं ब्रुवाणे कमलपुटकुटीभोत्रिये शान्त्युपाये

पायाइः कालकूटं झटिति कवलयन्तीलया नीलकण्ठः ॥ ७ ॥

रामभक्तगण्डमण्डले ।

७४

वक्रं शीतकरोधरो धनरसः कामप्रदो विमहः

श्वासो गन्धवहः सरोदहसुहृत्पाणिः स्मिताभा शुचिः ।

वक्षः पीनपयोधराधिकरणं पृथ्वी नितम्बस्यली-

त्यदौ धूर्जटिभूर्तयः स्मरभयाहुर्गाभिताः पान्तु वः ॥ ८ ॥

शिवेश्वरस्य ।

७५

कस्त्वं शूली मृगय मिषजं नीलकण्ठः प्रियेहं

केकामेकां कुरु पशुपतिर्नैव हृदये विषाणे ।

स्याणुर्मुग्धे न वदति तर्ज्जीवितेशः शिवाया

गण्डादध्यामिति हतवचाः पातु बधन्द्रचूडः ॥ ९ ॥

भारतीकवे ।

७६

प्युतामिन्दोलैर्खां रतिकलहममं च वलय

इयं चक्रीकृत्य प्रहसितमुखी शैलतनया ।

अधोचयं पश्येत्यवतु स शिवः सा च गिरिजा

स च श्रीदाचन्द्रो दशनकिरणापूरिततनुः ॥ १० ॥

श्रीदाचन्द्रस्य ।

87

कल्पान्ते, क्रोधनस्य त्रिपुरविजयिनः क्रीडया संचरिष्णोः
कृत्वापि प्राणिजातैर्निजमुखकुहरातिथ्यमप्राप्तवृत्तेः ।
दिग्भिन्नीः प्रेक्ष्य शून्याः प्रलयजलनिधिप्रेक्षिताल्मीयमूर्तिः
यास्यव्यासक्तमोषभ्रमजनितवरुषः पान्तु वो भार्जितानि ॥ ९१ ॥
भेरीभांकारस्य ।

88

कल्पान्ते शमितत्रिविक्रममहाकङ्कालवदस्फुर-
च्छेषस्यूतनृसिंहपाणिनस्वरश्रोतादिकोलाभिषः ।
विध्वैकार्णवताविशेषमुदितौ तौ मत्स्यकूर्माबुधौ
कर्पन्धीवरतां गतः स्यन्तु सतां मोहं महाभैरवः ॥ ९२ ॥
छिन्नवस्य ।

अथ लोचनम् ।

89

पद्मालीपिङ्गलिस्रः कण इव तडितां यस्य कृत्स्नः समूहो
यस्मिन्ब्रह्माण्डमीषद्विधाटेतमुकुले कालयज्वा जुहाव ।
भार्गिर्निद्रमचूडाशशिगलितसुधाघोरझांकारिकोणं
तार्तीयं यत्पुरारेस्तदवन्तु मदनमोषणं लोचनं वः ॥ ९३ ॥
भवभूते ।

अथ गणाः ।

100

संध्याताण्डवडम्बरव्यसनिनो देवस्य चण्डीपते-
भ्रष्टापीडविशीर्णमुण्डचवनव्यग्रा गणाः पान्तु वः ।
दैरौत्सुक्यवशीकृतैर्भहगणाद्राहौ गृहीते हठा-
स्तूर्याचन्द्रमसोर्मियः स्मितवतोर्जातं करास्कालनम् ॥ ९४ ॥
कस्यापि ।

अथ जटाजूटः ॥

101

स धूर्जटिजटाजूटो जायतां विजयाय वः ।
यत्रैरुपलितभ्रान्तिं करोत्यद्यापि जाह्नवी ॥ ९५ ॥
सूतवैद्य

अथ पार्वती ।

102

प्रत्यासन्नविवाहमङ्गलविधौ देवार्चनव्यमया
 दृष्ट्वाप्ये परिणेतुरेव लिखितां गङ्गाधरस्याकृतिम् ।
 उन्मादस्मितरोपलज्जिताधिया गौर्या कथंविचिरा-
 दृष्टस्त्रीधचनात्त्रिये विनिहितः पुण्याञ्जलिः पातु वः ॥ १६ ॥

103

वक्षःपीठे निरीक्ष्य स्फटिकमणिशिलामण्डलस्वच्छमासि
 स्वां छायां साभ्यस्त्या स्वनियनिति मुहुः सत्यमाश्वासितापि ।
 वामे मे दक्षिणेस्याः भवसि कुवलयं नाहमित्यालपन्ती
 दन्ताश्लेषा सहासं मदनविजयिना पार्वती वः पुनातु ॥ १७ ॥
 कस्यापि ।

104

स्वेदस्ते कथमीदृशः प्रियनमे त्वन्नेत्रवह्नेर्विभो
 कस्माद्देवितमेतदिन्दुवदने भोगीन्द्रभीतेस्तव ।
 रोमाञ्चः कथमेष देवि भगवन्गङ्गात्मसां सीकरै-
 रित्यं भर्तारि भावगोपनपरा गौरी चिरं पातु वः ॥ १८ ॥
 कस्यापि ।

अथ पण्मुखः ।

105

भार्ग्विष्मन्ति विदार्य वक्रकुहराग्यासृङ्गितो बानुके-
 रज्जुल्या विषकर्तुराग्नयतः संस्पृश्य दन्ताङ्कुरान् ।
 एकं त्रीणि च सप्त पञ्च षडिति प्रध्वम्नमंस्याक्रना
 वाचः क्रौञ्चरिपोः शिशुत्वविकृन्ताः त्रेयांसि पुण्यन्तु वः ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

अथ गङ्गा ।

106

मुक्ताभा नृकपालशुक्तिषु जटावल्लीषु मटीनिभा
 वह्नी लाजनिभा दृशो मणिनिभा भोगेत्कणे भोगिवाम् ।

नृत्यावर्तविवर्तनेरितपथःसंमूर्तनोच्छालिताः

खेतन्तो हरमूर्ध्नि पान्तु भवतो गङ्गापयोविन्दवः ॥ २० ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

107

एषा धर्मपताकिनी तटसुखासेवायसन्नाकिनी

शुष्यत्पातकिनी मगीरथतपःसाफल्यहेवाकिनी ।

प्रेमारुद्रपिनाकिनी गिरिसुतासाकेकरालोकिनी

पाण्डुम्बरडाकिनी त्रिभुवनानन्दाय मन्दाकिनी ॥ २१ ॥

कल्याणि ।

अथ ताण्डवम् ।

108

देना दिक्पतयः प्रयात परतः ख मुखनाम्भोमुखः

पाताल व्रज मेदिनि प्रविशत क्षोणीतल भूधराः ।

ब्रह्मक्षुब्धय दूरमात्मभुवनं नाथस्य नो नृत्यतः

शोभोः सकटमेतदित्ययनु वः प्रोत्सारणा नन्विनः ॥ २२ ॥

मरानादकात् ।

109

संध्याताण्डवडम्बरव्यसनिनो भर्गस्य चण्डभ्रमि-

व्यानृत्यद्रुजदण्डमण्डलमुबो ह्यञ्जानिलाः पान्तु वः ।

येषामुच्छलतां जयेन क्षगिति व्यूहेषु भूमीभृता-

मुङ्गीनेषु विडौजसा पुनरसौ दम्भोलिरालोकिताः ॥ २३ ॥

सोमनाथप्रप्लवते ।

अथ हरिहरो ।

110

स्फुटिकमरकतश्रीहारिणोः प्रीतियोगा-

त्तद्वनु वपुरेकं कामकंसाद्विपौर्यः ।

मन्वति गिरिसुतायाः सार्धमम्भोधिपुत्र्या

सद्दृशमन्वति कण्ठे धत्र सीमाविवादः ॥ २४ ॥

कल्याणि ।

111

यौ तौ दृष्टकपालभूषितकरौ नात्तास्थिनात्ताधरौ
 देवो द्वारवतीरनरागनितयौ नागारिगोवाहनौ ।
 दिव्यसौ बलिदक्षयज्ञमयनौ श्रीशैलजगद्गमौ
 पापं वो हरतां सदा हरिहरो श्रीवल्लभद्गाधरौ ॥ २५ ॥
 कत्यादि ।

अथ चण्डी ।

112

पिडागे रुद्रकुन्दे सवितरि वरले वज्रिनि ध्वस्तवधे
 जाताशङ्के दशशङ्के विरनति नरति त्यक्तवैरे कुबेरे ।
 वैकुण्ठे पुण्डिताले नहिपनतिरुषं पौरपोषप्रनिभं
 निर्दिभं निमती वः दमयतु दुरितं भूरिभावा भवानौ ॥ २६ ॥
 बापनहस्य ।

अथ रुग्णः ।

113

पातु वो जलदद्यानाः शार्ङ्गज्याघातकर्कशाः ।
 त्रैलोक्यनण्डपस्तन्माधत्वारो हरिवाहवः ॥ २७ ॥
 कत्यादि ।

114

भ्राम्यन्नन्दरकंदरोदरदरीन्नावर्तिभिर्वारिधेः
 कलौतैरतनाकुलं कठयती तदभ्या मुखाम्भोरहन् ।
 ओल्लुक्पातरलाः स्मराद्विकविता भीत्या सनाकुञ्चिताः
 क्रोधेन ज्वलिता मुदा मुकुलिताः शौरैर्दृष्टाः पान्नु वः ॥ २८ ॥
 कत्यादि ।

115

अर्थेन्मीतितलोक्तस्य पिच्छः पर्याप्तमेकं स्नानं
 सद्यः प्रभुतदुग्धदिग्गमपरं हस्तेन संनार्जतः ।
 नात्रा चाङ्गुलितातितम्य विबुधे स्मेरायनागे मुखे
 विष्णोः क्षीरकणाम्बुधामधवला दन्तश्रुतिः पानु वः ॥ २९ ॥
 विस्वनङ्गनश्रीदत्तानाद ।

116

अस्मिन्कुञ्जे विनापि प्रचलति पवनाद्वर्तते कोपि नूनं
पद्यामः किं न गत्येत्यनुसरति गणे भीतभीतेर्भकाणाम् ।
तस्मिन्राधासखो वः सुपयतु वितसल्लीलया कैटभारि-
व्यातन्धानो मृगारिप्रवलधुरधुरारावरौद्राचिनादान् ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

117

दर्पणार्पितमालोक्य मायास्त्रीरूपमात्मनः ।
आत्मन्येवानुरक्तो यः शिबं दिशतु केशवः ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

118

गङ्गाम्यध्युत दर्शनेन भवतः किं तृप्तिरुत्पद्यते
किं त्वेवं विजनस्थयोर्हतजनः संभावयत्यन्यथा ।
हृत्यामन्त्रणभाङ्गि सञ्चितधृष्टानस्थानखेदालसा-
माश्लिष्यन्पुलकाङ्कुराञ्चिततनुर्गोपी हरिः पातु वः ॥ ३२ ॥
कस्यापि ।

119

हृदयं कौस्तुभोद्भासि हरेः पुण्यातु वः श्रियम् ।
राधाप्रवेशरोधाय दत्तमुद्रमिव श्रिया ॥ ३३ ॥
कुटुम्बस्य ।

120

रानो नाम बभूव हुं तदवला सीतेति हुं तां पितु-
र्वाचा पञ्चवटीयने निवसतस्तस्याहरद्रावणः ।
कृष्णेनेति पुरातर्मा निजकथामाकर्ण्य माशेरितां
सोमित्रे क धनुर्धनुर्वनुरिति प्रोक्ता गिरः पान्तु वः ॥ ३४ ॥
वत्थरस्य ।

121

सकलभुवनबन्धोर्धैरमिन्दोः सरोजै-
रनुधितमिति मत्वा यः दृष्टादारविन्दम् ।
घटयितुमिव मायी योजयत्याननेन्दौ
वटदलपुटशायी मङ्गलं वः कुर्याद ॥ ३५ ॥
कस्यापि ।

122

कोय द्वारि हरिः प्रयाक्षुपवन शारखामृगस्यात्र कि
 वृष्णीह दयिते विभेमि मुतरां कृष्णादह वानरात् ।
 राधेह ममुत्तदनो प्रज लतां तामेव पुष्पान्विता-
 मित्यं निर्वचनीकृतो दयितया क्षीणो हरिः पातु वः ॥ ३६ ॥
 कस्यापि ।

अथ दशावताराः ।

123

दिश्याद् शकुन्तकृतिः स भगवान्नेःश्रेयमी सपदं
 यस्य स्फूर्जदतुच्छपुच्छशिखरप्रेङ्खोलनक्रीडनैः ।
 विप्यन्वार्धितमुच्छलज्जलभरेर्भन्दादिनीसगते-
 र्गङ्गासागरसगमप्रणयिनी जाता विहाय स्थली ॥ ३७ ॥

124

निगल्यहमन्तपकल्पचलितत्रेलोक्यरक्षागुरु-
 क्रीडाकर्मकलेवरः स भगवान्दिश्यादमन्दा मुदम् ।
 कल्पान्तोदधिमध्यमज्जनयशाङ्क्यासर्पतः सलुड-
 पट्टे यस्य दभृत् सेकृतरुणच्छायं धरित्रीतलम् ॥ ३८ ॥

125

दृष्यदेत्यकुन्धिनीजनमन सतोपसकोचन-
 कुर्याद्विधमनश्चर स भगवान्कोटान्तारो हरिः ।
 यद्गङ्गाङ्कुरकोटिकोटरकुटीकोणान्तरस्येयसी
 पृथ्वी भात्यद्वैतकेतकदलालीनेव भृङ्गाद्वना ॥ ३९ ॥
 हृत्पुनः पत ।

126

चन्द्रशक्ति चरुणि चरुसिद्धि चोच्छलच्छेषिते
 धनदगिति मेदनि स्फुटग्न्यास्यनि टागिति ।
 पुनातु भवतो हरेरभग्नैरिवत् स्थल-
 जगत्तरजपञ्चमयवहापनन्मानलः ॥ ४० ॥

शिवपणिगताः

127

प्रज्ञाण्डच्छदण्ड शतधृतिमयनाम्नोरुहो नालदण्ड
 शोणीनौरूपदण्ड क्षरदमरसरित्पट्टिकाकेतुदण्ड ।
 ज्योतिश्चक्राक्षदण्डधिभुवनत्रिजयस्तम्भदण्डोद्धिदण्ड
 भेयश्चैविक्रमस्ते वितरतु विबुधदेविणा कालदण्ड ॥ ४१ ॥
 इण्डिम ।

128

किं दोर्भ्यां किमु कार्मुकोपनिषदा भर्गप्रसादेन किं
 किं वेदाधिगनेन भास्वति भगोर्बशे च किं जन्मना ।
 किं चानेन ममाद्भुतेन तरसा पीडा वृत्तान्तोपि चे-
 द्विप्राणा कुरुतेन्तरित्यनुशयो रामस्य पुष्पातु य ॥ ४२ ॥
 इण्डिम ।

129

कूर्गो मूलयदात्तयात्तवदपा राशिर्लतावद्विशो
 मेधा पल्लववत्सूनफलवत्क्षत्रसूर्येन्दव ।
 एवामिन्द्रयोमतए क्रमे मम कियान्जुर्ति गा माहन्ते
 सीतान्त्रेपणमादशन्दिशतुयो राम सलज्ज श्रियम् ॥ ४३ ॥
 कस्यापि

130

कृष्ण इव नवयौवनोसि चपला प्रायेण गोपाङ्गना
 कसो भूपतिरङ्गनालमृदुलघीवा यय गोदुह ।
 तया रेञ्जलिना भवन्तमधुना धृन्दायन माहिना
 मा यासीरिति नन्दगोपयवसा वस्रो हरि पातु य ॥ ४४ ॥
 धिन्मदुल्लभारणानाम ।

131

ध्यानश्याममुपेत्य त्रिन्तयमि कामु-मीत्य चतु क्षण
 पश्यानङ्गदारातुर जनामिम त्रातापि नो रससि ।
 मिथ्याकारुणिकोसि निर्दयतरस्त्रत्त कुतो-न्य पुमा-
 न्मश्वन्मारवधूमिरित्यभिहितो बुद्धोजिन पातु य ॥ ४५ ॥
 आहारगणपत्य ।

132

उद्यत्करकरवालः शक्तिमिरध्वंसने महानिपुणः ।
कल्किहरिर्वः पायादपायतः कलिनिशान्तोत्यः ॥ ४६ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

133

पानीनः कमठः किटिर्नरहरिः खर्याकृतिर्भार्गवो
रामः कंसनिपूदनो दशवलः कल्की च नारायणः ।
युष्माकं स विभूतयेस्तु भगवान्सेतुर्भयाम्भोनिधा-
वुत्ताराय युगे युगे युगपतिष्वैलोक्यनाथो हरिः ॥ ४७ ॥
हनूमत ।

अथ लक्ष्मीः ।

134

पायात्पयोधिदुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः ।
यत्र संक्रान्तध्विम्बेन हरिणा हरिणायितम् ॥ ४८ ॥
कस्यापि ।

135

उत्तिष्ठन्त्या रतान्ते भरमुरगपत्नौ पाणिनैकेन कृत्वा
धृत्वा चान्येन घासो त्रिगलितकवरीभारमंसे वहन्त्या ।
भूयस्तत्कालकान्तिद्रिगुणितसुरतप्रीतिना शौरिणा यः
शय्यामालिङ्ग्य नीतं यपुरलसलसद्बाहु लक्ष्म्याः पुनातु ॥ ४९ ॥
निशानारायणस्य ।

अथ सूर्यः ।

136

सिन्दूरस्पृहया स्पृशन्ति करिणां कुम्भस्थमाधोरणा
मिह्री पलवशङ्कुया विचिनुते सान्द्रद्रुमद्रोगिषु ।
कान्ताः कुङ्कुमशङ्कुया करतले मृदन्ति लग्नं च य-
त्तत्तेजः प्रथमोद्भव भ्रमकरं मौरं चिरं पातु यः ॥ ५० ॥
विवेकमस्य ।

137

जम्भारातीभकुम्भोद्भवमिव दधतः सान्द्रसिन्दूररेणुं
रक्तैः सिक्ता इवौषैरुदयगिरितटीधातुधाराद्रवस्य ।
आयान्त्या तुल्यकाल कमलवनरुचेवाण्णा वो विभृत्यै
भूयासुर्भासयन्तो भुवनमभिनवा भानवो भानवीयाः ॥५१॥

138

भक्तिप्रक्षाय दातुं मुकुलपुटकुटीकोटरक्रोडलीनां
लक्ष्मीमाक्रुदुकामा इव कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये ।
कालाकारान्धकाराननपतितजगत्साध्यसध्वंसकल्याः
कल्याणं घः क्रियास्तुः किसलयरुचयस्ते करा भास्करस्य ॥५२॥
एतौ मयूरस्य ।

अथ सुभाषितप्रशंसा ॥५॥

139

संसदि तदेव भूषणमुपकारकमवसरे धनं मुख्यम् ।
सूक्तं दधति सुवर्णं कल्याणमनर्घमिह धन्याः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

140

कथमिह मनुष्यजन्मा संप्रविशति सदसि विबुधपमितायाम् ।
येन न सुभाषितामृतमाह्लादि निपीतमा तृप्तेः ॥ २ ॥
चाणक्यस्य ।

141

सुभाषितमयैर्द्रव्यैः संग्रहे न करोति यः ।
सोपि प्रस्तावयज्ञेषु कां प्रदास्यति दक्षिणाम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

142

प्रसन्नाः कान्तिहारिण्यो नानाश्लेषविचक्षणाः ।
भवन्ति कस्यचित्पुण्यैर्मुखे वान्तो गृहे स्थितः ॥ ४ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

143

ये तृक्तीन्दुकलाकलङ्कजनका ये गाढगर्भज्वरा
 ये वा केयन्तर्ककर्कशधियः साक्षाच्च ये औघ्रियाः ।
 ये वा द्वेपमपीमलीमसाधेयस्तान्प्राजगोटीरिन-
 प्रौढमायूडयग्रहान्परिहरन्वाचां प्रसारं कुरु ॥ ५ ॥
 कस्यापि ।

144

कर्णामृतं तृक्तिरसं विमुच्य
 दोषेषु यत्नः सुमहान्खलस्य ।
 अवेक्षते केलियनं प्रविष्टः
 क्रमेलकः कण्टकजालमेव ॥ ६ ॥
 विल्हणस्य ।

अथ काव्यप्रशंसा ॥ ६ ॥

145

अविदितगुणापि सुकवेर्भणितिः कर्णेषु यमति मधुधाराम् ।
 अनधिगतपरिमलापि हि हरति दृशं मालतीमाला ॥ १ ॥
 सुबन्धे ।

146

निरवद्यानि पद्यानि ययनाद्यस्य का क्षतिः ।
 भिक्षुरुक्षाविनित्तः किमिक्षुर्नारसो भवेत् ॥ २ ॥
 नभभूते ।

147

कान्पृच्छामः सुराः स्वर्गे निवसामो वयं भुवि ।
 किं वा काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसो मुधा ॥ ३ ॥
 कस्यापि ।

148

एषाति गमयति मुजनः मुरुर्विर्विदधाति केवलं काव्यम् ।
 पुष्पाति कमलमम्भो लक्ष्म्या तु रविर्नियोजयति ॥ ४ ॥
 कस्यापि ।

149

विपुलहृदयाभियोग्ये लिखति काव्ये जडो न मौख्ये स्वे
निन्दति कम्बुकमेव प्रायः शुष्कस्तनी नारी ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

150

याता यान्ति च घातारो लोकाः शोकाधिका भुवि ।
काव्यसंयन्धिनी कीर्तिः स्थायिनी निरपायिनी ॥ ६ ॥

श्रीमन्नन्ददेशानाम् ।

151

किं तेन किल काव्येन मृद्यमानस्य यस्य ताः ।
उदधेरिव नायान्ति रसामृतपरम्पराः ॥ ७ ॥

अयमाधवस्य ।

152

नवोक्तिर्जातिरमाम्या क्षेपोल्लिखः स्फुटो रसः ।
विकटाक्षरसंबन्धः कृत्स्नमेकत्र दुष्करम् ॥ ८ ॥

बाणभट्टस्य ।

153

दुर्जनदुताशतमं काव्यसुवर्णं विशुद्धिमायाति ।
दर्शयितव्यं वस्मान्मत्सरिमनसः प्रयत्नेन ॥ ९ ॥

154

यन्त्राकूटसुवर्णसूत्रमिव यत्पद्यं सुमेरोस्तटा-
दुन्मीलत्कुलविन्दकन्दल इव स्वच्छः पदार्थस्तु यः ।
यत्राप्युल्लसद्दशुकान्तरत्नसत्कान्ताकुचान्तोपमं
व्यङ्ग्यं यत्तदहो कवित्वमपरं वाग्देवतोपपन्नः ॥ १० ॥

कवीरूप्येती ।

अथ सामान्यकविप्रशंसा ॥ ७ ॥

155

कतिपयनिमेषवर्तिनि जन्मजरामरणविह्वले जगति ।
कल्पान्तकोटिवन्धुः स्फुरति कवीनां यशःप्रसरः ॥ ११ ॥

शङ्करस्य ।

156

सुभाषितरसास्वादवदरोमाञ्चकञ्चुकाः ।
विनापि कामिनीसङ्गं कवयः सुखमासते ॥ २ ॥
कस्यापि ।

157

सन्ति ध्यान द्वासंख्या जातिमाजो गृहे गृहे ।
उत्पादका न बहवः कवयः शरभा इव ॥ ३ ॥
बाणभट्टस्य ।

158

कवयः परितुप्यन्ति नेतरे कविक्षक्तिभिः ।
न ह्यकूपारवत्कूपा वर्धन्ते विधुकान्तिभिः ॥ ४ ॥
श्रीधनरईषानाम् ।

159

किं कवेस्तस्य काव्येन किं काण्डेन धनुष्मतः ।
परस्य हृदये लभं न घूर्णयति यच्छिरः ॥ ५ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

160

मुखमात्रेण काव्यस्य करोत्यहृदयो जनः ।
छायामच्छामपि ह्यामां राहुस्तारापतेरिव ॥ ६ ॥
बाणभट्टस्य ।

161

लङ्कापतेः संकुचितं यशो य-
शस्कीर्तिपात्रं रघुराजपुत्रः ।
स सर्व एवादिकवेः प्रभावो
न कोपनीयाः कवयः क्षितीन्द्रैः ॥ ७ ॥
बिल्हणस्य ।

162

उत्कुलगह्वैरालापाः क्रियन्ते दुर्मुखैः सुखम् ।
जानाति हि पुनः सम्यक्विरेव कवेः श्रमम् ॥ ८ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

163

गीताविज्जामारुलामोरिकाद्याः
कथं कर्तुं सन्तु विज्ञाः स्त्रियोपि ।

विद्यां वेत्तुं वादिनो निर्विजेतुं
दातुं वक्तुं यः प्रवीणः स वन्द्यः ॥ ९ ॥

श्रीधनरक्षेयानाम् ।

164

अपि मुदमुपयान्तो वाग्विलासैः स्वकीयैः
परभणितेषु तृप्तिं यान्ति सन्तः कियन्तः ।
निजधनमकरन्दस्यन्दपूर्णालवालः
कलशसलिलसेकं नेहते किं रसातः ॥ १० ॥

नयदेवस्य ।

165

ते धन्यास्ते महात्मानो तेषां लोके स्थितं यशः ।
यैर्निबद्धानि काव्यानि ये वा काव्येषु कीर्तिताः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

166

जयन्ति ते छकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।
नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयम् ॥ १२ ॥

भर्तृहरे ।

167

महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे
कवीश्वरास्तस्य कुतो यशांसि ।
भूपाः कियन्तो न बभूवुश्चर्या
नामापि जानाति न कोपि तेषाम् ॥ १३ ॥

विष्णुपत्न्यः ।

168

अर्थान्केचिदुपासते कृपणवत्केचिस्त्वलकुर्वते
वेद्यावत्खलु भानुवादिन इवोद्ध्रन्ति केचिद्रसान् ।
अर्थालङ्कतिसद्रसद्रवमुखां वाचां प्रशस्तिस्तृणां
कर्तारः कवयो भवन्ति कतिचित्पुण्यैरगण्यैरिह ॥ १४ ॥

श्रीरायचैतन्यश्रीचरणानाम् ।

169

कविवाक्यामृततीर्थस्नानैः पूता भृशं यशोदेहाः ।
येषां न एव भूपा जीवन्ति मृता वृथैवान्ये ॥ १५ ॥

170

अमृतोत्प्रेक्षणे चारुरशेषजनसज्जनः ।

कविर्गरुडवन्मान्य इन्द्रवज्रादिवृत्तकृत् ॥ १६ ॥

एतौ शार्ङ्गधरस्य ।

171

काव्यमय्यो गिरो यावच्चरन्ति विशदा भुवि ।

तावत्सारस्वतं स्थानं कविरासाद्य तिष्ठति ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

अथ विशिष्टकविप्रशंसा ॥ ८ ॥

172

कवीन्दुं नौमि घात्मीकिं यस्य रामायणीं कथाम् ।

चन्द्रिकामिव चिन्वन्ति चकोरा इव साधवः ॥ १ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

173

भ्रवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं यः ।

तमद्मरागमतृष्णं कृष्णवैषायनं वन्दे ॥ २ ॥

भारतवर्मनस्य ।

174

त्रयोऽन्यत्रयो वेदात्रयो देवात्रयो गुणाः ।

त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विभुताः ॥ ३ ॥

राजधेखरस्य ।

175

कवयः कालिदासाद्याः कवयो वयमप्यमी ।

पर्वते परमाणौ च पदार्थत्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ४ ॥

कृष्णभट्टस्य ।

176

कविरमरः कविरचलः कविरमिनन्दश्च कालिदासश्च ।

अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रं षण् दधति ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

177

शेये केचन शब्दगुम्फविषये केचिद्रसे चापरे-
 संकारे कतिचित्सदर्थविषये चान्ये कथावर्णके ।
 आः सर्वत्र गभीरधीरकविताविन्ध्याटवीचातुरी-
 संचारी कविकुम्भिकुम्भभिदुरो बाणस्तु पञ्चननः ॥ ६ ॥
 श्रीचन्द्रदेवामाह ।

178

भवभूतिमनाइत्य निर्वाणभतिना मया ।
 मुरारिपदचिन्तायामिदमाधीयते मनः ॥ ७ ॥
 कस्यापि ।

179

शब्दार्थयोः समो गुम्फः पाञ्चालीरीतिरुच्यते ।
 शीताभट्टारिकावाचि बाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ८ ॥
 कस्यापि ।

180

नीलोत्पलदलदयामां विज्जकां मामजानता ।
 वृधैव दण्डिना प्रोक्तं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ ९ ॥
 विज्जकाया ।

181

इन्दुप्रभारसविदं विहगं विहाय
 कीरानने स्फुरसि मारति का रतिस्ते ।
 आद्यं यदि भ्रयसि जल्पतु कौमुदीनां
 गोविन्दराजवचसां च विशेषमेवः ॥ १० ॥
 हेवेभरस्य ।

182

यथेयं वाग्देवी सुकाविमुखवासव्यसनिनी
 कुटूकण्डीकण्ठे विलसति तथा चेदनवधिः ।
 तदा भूमीभागे निरुपमतमः किञ्चिदिव वा
 समाधत्ते साम्यं धनदमणितीनां मधुरिमा ॥ ११ ॥
 श्रीधनदेवामाह ।

183

न मुग्धदयिताधरे न विषभाजि रत्नाकरे
 न राट्टमुखकोटरे न किल तादर्यपक्षान्तरे ।
 सुदर्शनकवीश्वरे रसिकचक्रचूडामणौ
 गुणौकसि सुधा बुधास्त्यजत सान्द्रचन्द्रभ्रमम् ॥ १२ ॥
 श्रीहरिहरिदेवानाम् ।

184

सरस्वतीव कार्णाटी यिजयाङ्गा जयत्यसौ ।
 या वैदर्भगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् ॥ १३ ॥
 कस्यापि ।

185

माघेन विघ्नितोत्साहा नोत्सहन्ते पदक्रमे ।
 स्मरन्तो भारवेरेव कषयः कषयो यथा ॥ १४ ॥
 धनपालस्य ।

186

इदि तमेन बाणेन यन्मन्दोपि पदक्रमः ।
 भवेत्काविकुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ १५ ॥

187

तावत्कविविहंगानां ध्वनिर्लोकेषु शस्यते ।
 यावन्नो विद्वति श्रोत्रे मयूरमधुरध्वनिः ॥ १६ ॥
 विलोचनस्रैतौ ।

188

भासो रामिलसोमिलौ धररुचिः श्रीसाहसाङ्कः कवि-
 मेण्डो भारविकालिदासतरलाः स्कन्धः सुबन्धुध यः ।
 दण्डी बाणदिवाकरौ गणपतिः कान्तश्च रत्नाकरः
 सिद्धा यस्य सरस्वती भगवती के तस्य सर्वेपि ते ॥ १७ ॥

189

अहो प्रभावो वाग्देव्या यन्मातङ्गदिवाकरः ।
 श्रीहर्षस्याभवत्सभ्यः समो बाणमयूरयोः ॥ १८ ॥

180

सरस्वतीपवित्राणां जातिस्तत्र न देहिनाम् ।
व्यासस्पर्धा कुलातोभूद्यज्ञो भारते कविः ॥ १९ ॥
एवमेव सत्येते ।

अथ कुकविनिन्दा ॥ ९ ॥

181

अप्रगल्भाः पदन्यासे जननीरागदेवः ।
सन्त्येके बहुलात्प्रापाः कवयो बालका इव ॥ १ ॥
वित्तिक्रमस्य ।

182

गणयन्ति भाषणम् न वृत्तभङ्गं क्षयं न चार्थस्य ।
रसिकत्वेनाकुलिता वेद्यापतयः कुकवयश्च ॥ २ ॥
कस्यापि ।

183

द्राघीयसा धाष्टर्गुणेन युक्ताः
कैः कैरपूर्विः परकाव्यखण्डैः ।
भाडम्बरं ये वचसां वहन्ति
ते केपि कन्याकवयो जयन्ति ॥ ३ ॥
वित्त्वस्य ।

184

धिक्ष्त्वां रे कलिकाठ याहि विलयं केयं विपर्यस्तता
हा कष्टं भुतिशालिनां व्यवहतिर्मल्लोचिता दृश्यते ।
पकैर्वाङ्मयदेयता भयवती विक्रेतुमानीयते
निःशङ्कैरपरैः परीक्षणविधौ सर्वाङ्गमुदाटयते ॥ ४ ॥
वित्त्वस्य ।

185

कविभिर्नृपसेवासु वित्तालकारहारिणी ।
वाणी वेद्येव लोभेन परोपकरणीकृता ॥ ५ ॥
क्षेमिन्द्रस्य ।

शार्ङ्गधरपद्धतिः

196

अन्यवर्णपरावृत्त्या बन्धनिह्निगूहणैः ।

अनाख्यातः सतां मध्ये कविधौरो विभाव्यते ॥ ६ ॥

अथ पण्डितप्रशंसा ॥ १० ॥

197

अधिगतपरमार्यान्पण्डितान्मा वमंस्या-

स्तृणमिव लघुलक्ष्मीर्नैव तान्संरुगद्धि ।

मदमिलितमितिन्दश्यामगण्डस्थलानां

न भवति विसतन्तुर्वारणं वारणानाम् ॥ १ ॥

198

इह तुरगक्षतैः प्रयान्तु मूर्खा

धनरहितास्तु बुधाः प्रयान्तु पश्याम् ।

गिरिशिखरगतापि काकपङ्क्तिः

पुतिनगतैर्न समत्वं मेति हंसैः ॥ २ ॥

199

अञ्जलित्यानि पुष्पाणि वासयन्ति करहयम् ।

अहो सुमनसां प्रीतिर्बामदक्षिणयोः समा ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

200

उदीरितोर्यः पशुनापि गृध्रते

हयाश्च नागाश्च वहन्ति नोदिताः ।

अनुक्तमप्युहति पण्डितो जनः

परेद्भित्तज्ञानकला हि बुद्धयः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

201

पण्डिते हि गुणाः सर्वे मूर्खे दोषाश्च केवलाः ।

तस्मान्मूर्खसहस्रेण प्राप्त एको न लभ्यते ॥ ५ ॥

202

गीतशास्त्रविनोदेन कातो गच्छति भीमताम् ।
व्यसनेन हि मूर्खानां निद्रया कलहेन वा ॥ ६ ॥
कथोरप्येतौ ।

203

हर्तुर्याति न गोचरं किमपि शं पुण्याति सर्वात्मना
हर्षिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं पराम् ।
कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधनं विशाखयमन्तर्धनं
येषां तान्प्रति मानमुञ्जत नृपाः कस्तैः सह स्पर्धते ॥ ७ ॥

204

स्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञामिमानोन्नताः
स्युतस्तत्त्वं विभर्षैर्यशांसि कवयो दिक्षु प्रतन्वन्ति नः ।
इत्थं मानद नातिदूरमुभयोरप्यावयोरन्तरं
यद्यस्माच्च पराङ्मुखोसि वयमप्येकान्ततो निःस्पृहाः ॥ ८ ॥
एतौ भर्तृहरेः ।

अथ कुपण्डितनिन्दा ॥ ११ ॥

205

व्यासादीन्कवियुग्वाननुचितैर्वाङ्मयैः सतीतं हस-
त्तुष्टैर्जल्प निमील्य लोचनयुगं शोकात्सर्पर्व पठ ।
काव्यं धिक्कुरु यत्परैर्विरचितं स्पधेस्व सार्धं बुधै-
र्यदाभ्यर्षयसे भुतेन रहितः पाण्डित्यमाप्तुं वलात् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

206

ये संसृष्ट विवादिनः परयशःशूलेन शल्याकुताः
कुर्वन्ति स्वगुणस्तवेन गुणिनां यन्नाहुणाछादनम् ।
तेषां रोपकपायिनोदरदृशां कोपोष्णनिःश्वासिनां
नीप्ता रत्नशिखेव कृष्णफणिनां विद्या जनोद्देजिनी ॥ २ ॥

207

प्रीवास्तम्भभृतः परोन्नतिकयामात्रे शिरःशूलिनः
 सोद्वेगभ्रमणप्रलापविपुलक्षोभाभिभूतस्थितेः ।
 अन्तर्द्वेषविषप्रवेशविषमक्तोद्योष्णनिःश्वासिनः
 कटा नूनमपण्डितस्य विकृतिर्भोगज्वरारम्भभूः ॥ ३ ॥
 क्षेमेन्द्रस्येति ।

208

अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।
 ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥ ४ ॥
 भर्तृहरेः ।

अथ महतां प्रशंसा ॥ १२ ॥

209

विपदि धैर्यमयाभ्युदये क्षमा
 सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
 यशसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥ १ ॥
 भर्तृहरेः ।

210

इयमुन्नतसत्त्वशालिनां
 महतां कापि कठोरचित्तता ।
 उपकृत्य भवन्ति दूरतः
 परतः प्रत्युपकारशङ्कया ॥ २ ॥

211

नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः ।
 येषां भुवनलाभेपि निःसीमानो मनोरथाः ॥ ३ ॥

212

अहो किमपि चित्राणि चरित्राणि महात्मनाम् ।
 लक्ष्मीं तृणाय मन्यन्ते तद्गरेण नमन्त्यापि ॥ ४ ॥
 एते स्वेश्वराः ।

213

किं वा परेण बहुना परिजल्पितेन
संसर्ग एव महतां महते फलाय ।
अम्भोनिधेस्तटरुहास्तरवोपि येन
वेत्ताजलोच्चतिवरत्नकृतालवालाः ॥ ६ ॥

214

आपस्वेव हि महतां शक्तिरभिष्यज्यते न संपत्सु ।
क्षुरोस्तया न गन्धः प्राप्नोति यथाग्निपतितस्य ॥ ६ ॥
अयोऽप्येतौ ।

215

अथादपि कवोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।
लौकोक्षराणां चेतांसि को हि विद्वानुमहति ॥ ७ ॥
अवभृते ।

216

जितरोषस्या महाधिदः
सपदि क्रोधजितो लघुर्जनः ।
विजितेन जितस्य बुभुक्षे-
र्भतिमद्भिः सह का विरोधिता ॥ ८ ॥
आवस्य ।

217

गवादीनां पयोन्मेषुः सद्यो वा जायते दधि ।
क्षीरोदधेस्तु नाद्यापि महतां विह्वलिः कुतः ॥ ९ ॥
हेतुपरस्य ।

- 218

संपदो महतामेव महतामेव चापदः ।
वर्धते क्षीयते चन्द्रो न तु ताराग्रणः क्वचित् ॥ १० ॥

219

अपकुर्वन्नपि शयः प्राप्नोति महवः फलम् ।
और्ध्वं दहन्तमेवाग्निं संवर्षयति सागरः ॥ ११ ॥

220

महतां प्रार्थनेनैव विपत्तिरपि शोभते ।

दन्तमद्भो हि नागानां श्लाघ्यो गिरिविदारणे ॥ १२ ॥

221

तरुमूलादिषु निहितं जलमाविर्भवति पल्लवादिषु ।

निभृतं यदुपक्रियते तदपि महान्तो वहन्त्युच्चैः ॥ १३ ॥

222

अचिन्त्याः पन्थानः किमपि महतामन्धकरिषो-

र्यदक्ष्णोभूत्तेजस्तदकृतं कथामप्यमदनाम् ।

मुनेर्नेत्रादन्नेर्यदजनि पुनर्व्योतिरहह

प्रतेने तेनेदं मदनमयमेव त्रिभुवनम् ॥ १४ ॥

केषामप्येते ।

223

महात्मानोनुगृह्णन्ति भजमानान्त्तिपूनपि ।

सपत्नीः प्रापयन्त्यर्द्धं सिन्धवो नगनिघ्नगाः ॥ १५ ॥

भाषकैः ।

अथ धीरप्रशंसा ॥१३॥

224

सह परिजनेन विलसति धीरो गहनानि तरति पुनरेकः ।

विपमेकेन निपीतं त्रिपुरजिता सह सुरैरमृतम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

225

निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुयन्तु

लक्ष्मीः समाविशन्तु गच्छन्तु वा यथेच्छम् ।

अशैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ २ ॥

भवेदहरे ।

226

श्लाघ्या नहतामुन्नतिरद्भुतमध्यवसितं च धीराणाम् ।

कनकगिरिरनभिलङ्घ्यो रविरनिशमनुज्झितारम्भः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

227

कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्ते-
न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुम् ।
अधोमुखस्यापि कृतस्य वद्वे-
नार्थः शिखा यान्ति कदाचिदेव ॥ ४ ॥

भर्महरे ।

228

ये दीनेषु दयालवः स्पृशन्ति यानल्पोपि न श्रीमदो
व्यग्रा ये च परोपकारकरणे दृश्यन्ति ये याविताः ।
स्वस्थाः सन्ति च यौवनोन्मदमहाव्याधिप्रकोपेपि ये
तैः स्तम्भैरिव सुस्थितैः कलिभरक्लान्ता यदा धार्यन्ते ॥ ५ ॥

229

अर्थः शुद्धं कीर्तिरपीह सा भू-
दनर्थ एवास्तु तथापि धीराः ।
निजप्रतिज्ञामनुरध्यमाना
महोद्यमाः कर्म समारभन्ते ॥ ६ ॥

कधीत्येतौ ।

230

अङ्गणवेदी घञ्जधा कुल्या जलधिः स्थली च पातालम् ।-
वल्मीकश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य धीरस्य ॥ ७ ॥

बाणभट्टस्य ।

अथ सज्जनप्रशंसा ॥ १४ ॥

231

उपकर्तुं प्रियं वक्तुं कर्तुं स्नेहमकृत्रिमम् ।
सज्जनानां स्वभावोयं केनेन्दुः शिशिरीकृतः ॥ १ ॥

232

निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वन्ति साधवः ।
नहि संहरते ज्योत्स्नां चन्द्रश्चाण्डालवेदमद्य ॥ २ ॥

233

उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः ।
अपकारिषु यः साधुः स साधुः सङ्गिरूप्यते ॥ ३ ॥

234

रदयानि सतामेव कठिनानीति मे नतिः ।
खलवाग्विशिखैस्तीक्ष्णैर्निगन्ते न मनान्यतः ॥ ४ ॥

235

अपेक्षन्ते न च स्नेहं न पात्रं न दशान्तरम् ।
सदातोकाहिते युक्ता रक्तदीपा इवोचनाः ॥ ५ ॥

केदारन्दे ।

236

उपचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति नैकनुपदेशान् ।
यास्तेषां स्वैरकपाला एष भवन्ति शाखानि ॥ ६ ॥

भृङ्गरे ।

237

सुजनो न याति वैरं परहितनिरतो विनाशकालेपि ।
ष्टेपेपि चन्दनतरुः सुरभयति मुखं कुडारस्य ॥ ७ ॥

परिहृतस्य

238

अतिकुरिता अपि सुजना योगेन नृदूभवन्ति न तु नीचाः ।
हेमः कठिनस्यापि द्रवगोपादोस्ति न तृणानाम् ॥ ८ ॥

कस्तूरि ।

239

अनुकुरतः खलसुजनावभिन्नाकात्मनागदोः तृध्याः ।
विदधाति रन्ध्रमेको गुणवानन्यस्तु पिदधाति ॥ ९ ॥

योगस्य ।

240

सन्नोपि सन्तः क्व किरन्तु तेजः
क्व नु ज्वनन्तु क्व नु प्रयन्तान् ।
विधाय रुद्धा ननु वेधतैव
ब्रह्माण्डकोपे षट्दीपकल्पाः ॥ १० ॥

241

गोत्रस्थितिं न मुञ्चन्ति सदा सन्नतिमाभिताः ।
उदन्वन्तश्च सन्तश्च महासच्चतयानया ॥ ११ ॥

242

द्यूतेन्यस्यासतोप्यार्यो गुणान्दोषांस्तु दुर्जनः ।
तुल्येप्यसत्ये किं त्वेको गच्छत्यूर्ध्वमधोपरः ॥ १२ ॥

243

आस्तामन्यस्तुजनाः परोपकारैककरणबुल्लिताः ।
संतापितपिशुनेषु स्वगुणेष्वपि हन्तं स्विद्यन्ते ॥ १३ ॥

244

यदमी दशन्ति दशना रसना तत्स्वादमनुभवति ।
प्रकृतिरियं विमलानां क्लिश्यन्ति यदन्यकार्येषु ॥ १४ ॥
देवैश्चरस्य ।

245

शरदि न वर्पति गर्जति वर्पति वर्षासु निःस्वनो मेघः ।
नीचो वदति न कुरुते न वदति सुजनः करोत्येव ॥ १५ ॥

246

अद्यापि नोज्झति हरः किल कालकूटं
कूर्मो विभर्ति धरणी खलु वृष्टभागे ।
अम्भोनिधिर्वहति दुर्बहवाड्याग्नि-
मङ्गीकृतं स्रुतिनः परिपालयन्ति ॥ १६ ॥

247

आदिमध्यनिधनेषु सौहृदं
सज्जने भवति नेतरे जने ।
छेदतापनविधर्षताडनै-
र्नान्यभावमुपयाति काञ्चनम् ॥ १७ ॥

248

ये जाते व्यसने निराकुलधियः संपत्सु नाभ्युद्यताः
प्राप्तेनैव पराङ्मुखाः प्रणयिनि प्राणोपयोगैरपि ।

हीमन्तः स्वगुणप्रकाशनविधावन्यस्तुतौ पण्डिता-
स्ते भूण्डलमण्डनैकतिलकाः सन्तः कियन्तो जगः ॥ १८ ॥

249

मुखेन नोटिरत्यूर्ध्वं हृदये न नयस्य . ।
जरयत्यन्तरे साधुर्दोषं विषमिवेश्वरः ॥ १९ ॥

250

तदपकृतं विधिनार्थेषु यत्सन्तः स्वल्पमपदो विहिताः ।
तुच्छे पयसि घनानां सीदति बत जीवलोकोयम् ॥ २० ॥
कैशानन्दैते ।

251

नूनं दुग्गाग्निमन्योत्याविमौ सुजनदुर्जनौ ।
किं त्विन्दोः सोदरः पूर्वः कालकूटस्य चेतः ॥ २१ ॥
शम्भोः परस्व ।

अथ मनस्विप्रशंसा ॥ २५ ॥

252

कामं प्रियानपि प्रागान्विमुञ्चन्ति मनस्विनः ।
हृच्छन्ति न त्वमिवेभ्यो महतीमपि सत्क्रियाम् ॥ १ ॥
भर्त्ता ।

253

भट्टमुखभङ्गस्य युक्तमन्धस्य याचितुम् ।
अहो वन महत्कष्टं बहुष्मानपि याचते ॥ २ ॥
वस्त्रादि ।

254

पुण्ये मामे वने वा मयति सितपटच्छत्रपालीं कपालीं
मादाय न्यायगर्भं द्विजदुतदुतभुग्धूमधुम्रोपकण्डम् ।
हारं हारं प्रवृत्तो वरमुदरदगीपृग्गाय क्षुधानां
मानी प्रागी स्वदेशे न पुनर्गुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ ३ ॥

255

वरमहिमुखे क्रोधाध्माते करो विनिवेशितो
विषमपि वरं पीत्वा सुप्तं कृतान्तनिवेशने ।
गिरिवरतदानमुक्तश्चात्मा वरं शतधा कृतो
न तु खलजनावाधैर्यैः कृत हितमात्मनः ॥ ४ ॥
एतौ मनुहरे ।

256

ब्रह्माण्डं कियदस्ति तत्र यसुधापिण्ड किमाचक्ष्महे
तत्राप्येकतरं तु खण्डममितास्तस्मिन्नृपाः केचन ।
तेभ्यो दैन्यशतोपनीतविभवा वृष्टानुकम्पास्तु ते
धिद्रूढाः स्पृहयन्ति हन्त किमपि स्वार्थेन तेभ्योपि ये ॥ ५ ॥
श्रीविष्णुपदेशानाम् ।

257

पातालात् विमोचितो वन धनिर्नीतो न मृत्युः क्षयं
नोन्मृष्टं शदान्ताञ्जनस्य मलिन नोन्मृलिता व्याधयः ।
शेषस्यापि धनं त्रिभुव्य न कृतो भासयताः क्षयं
चेतः सत्पुरुषाभिमानमनिशं मिया वहन्निवशे ॥ ६ ॥

258

रुक्मः स एव जीवति हृदयविहीनोपि सन्दयो राहुः ।
यः सकललज्जिमहानमुर न निर्मति दुष्पूरम् ॥ ७ ॥

259

वरं हाताडल पीतं सद्यः शगहर विषम् ।
न तु दृष्टं धनान्तरस्य भृमङ्गकुटिलं मुखम् ॥ ८ ॥

260

प्रत्युपगुर्वन्मदपि न भवति पृथोपकारिणा तुल्यः ।
एकोनुरुरोति कृतं निष्कारणमेव कुरुतेन्यः ॥ ९ ॥

261.

काम धनेषु हर्षिणास्तृणेन जीवन्त्ययत्नसुलभेन ।
भनिषु न दैन्यं विदधति ते खलु पशवो वयं सुधियः ॥ १० ॥

262

ब्रूत नूतनकृष्पाण्डफलाणां के भवन्त्यमी ।
अद्भुलीदर्शनाद्येन विनीयन्ते मनस्विनः ॥ ११ ॥
कषामप्यन्ते ।

263

ब्रह्माण्डमण्डलाभात्र किं लोभाय मनस्विनः ।
राकरीन्कुरितेनाथैः क्षुभता जातु जायते ॥ १२ ॥

264

कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य गीर्यते धन एव वा ॥ १३ ॥
एतौ भर्तृश्चे ।

265

पादाहृतं यदुत्थाय मूर्धानमधिरोहति ।
स्यस्यदेवपमानेन देहिनस्तद्ग रजः ॥ १४ ॥

266

मा जीवन्त्यः परावज्ञादुग्वदग्नौपि जीवति ।
तस्याजननिरेतस्तु जननीक्रिदाकारिणः ॥ १५ ॥

267

समूलजानमग्नतः पगद्योयन्ति मानिनः ।
प्रत्यसितान्धतमसस्तत्रोदाहरणं रविः ॥ १६ ॥
एते मायकश्चे ।

अथोदारप्रशंसा ॥ १६ ॥

268

आकारमात्रविज्ञानसपाद्रितमनोरथाः ।
ते धन्या ये न दृश्यन्ति शीनाः प्रणयिनां गिरः ॥ १ ॥

269

देहि देहीति जल्पन्ति त्यागिनोप्यर्थिनोपि च ।
आलोकयन्ति रमसादन्ति नास्तीति न क्वचित् ॥ २ ॥

270

युध्यन्ते पक्षिपशवः पठन्ति शुकशारिकाः ।

दानुं शक्नोति यो विन्न स शूरः स च पण्डितः ॥ ३ ॥

271

एकेन तिष्ठताभस्तादन्येनोपरि तिष्ठता ।

दानृयाचकयोर्भेदः कराभ्यामेव सूचितः ॥ ४ ॥

272

सैव पर न विनश्यति तनुरपि या भीर्निवेशिना सत्सु ।

अथशिन्यते हिमांशोः सैव कला या स्थिता शंभो ॥ ५ ॥

273

अयं निजः परो येति गणना लघुचेतसाम् ।

उदारचरितानां नु वस्तुनैव कुटुम्बकम् ॥ ६ ॥

274

बोधयन्ति न याचन्ते भिक्षाचारा गृहे गृहे ।

दीयतां दीयतां नित्यमदानुः फलमीदृशम् ॥ ७ ॥

केयाम्प्येते ।

275

अर्थिनां कृपाया दृष्टिस्त्वन्मुखे पतिता सहृत् ।

तदवस्था पुनर्देव नान्यस्य मुखमीक्षते ॥ ८ ॥

वण्डितः ।

276

यद्वसति निशिष्टेभ्यो यत्राभ्रासि दिने दिने ।

तत्ते वित्तमहं मय्ये शेषमन्यस्य रक्षामि ॥ ९ ॥

भयानता व्यासस्य ।

277

किं तथा क्रियते मर्त्या या वधूरिव केवला ।

या न वेदयेत् सामान्या पथिकैरुपभुज्यते ॥ १० ॥

विजयसिंहस्य ।

278

लक्ष्मीपयोधरोत्तमः कुङ्कुमाग्नितो त्रेः ।

धन्यो बलिः स गेतास्य भिक्षाभावीकृतः करः ॥ ११ ॥

279

कर्णस्त्वचं शिबिर्मसं जीवं जीमूतवाहनः ।
ददौ दधीनिरस्थीनि नास्त्यदेयं महात्मनाम् ॥ १२ ॥

280

द्विः शरं नाभिसंधत्ते द्विः स्थापयति नाश्रितान् ।
द्विर्ददाति न चार्थभ्यो गमो द्विर्नाभिभाषते ॥ १३ ॥

क्षयामष्टेने ।

281

दाता नीचोऽपि सेव्यः स्यान्निष्कलो न मृगानपि ।
जलार्था वारिधिं त्यक्त्वा पश्य कूपं निपेयते ॥ १४ ॥

अथ तेजस्विप्रशंसा ॥ १७ ॥

282

बालस्यापि रणेः पादाः पतन्त्युपरि भूमताम् ।
तेजसा सह जातानां वयः कुत्रोपयुज्यते ॥ १ ॥

283

सिंहः शिशुरपि निपतति मदमलिनकपोलभित्तिषु गजेषु ।
प्रकृतिर्निर्यं सत्त्वयतां न तलु वयस्तेजसो हेतुः ॥ २ ॥

284

तेजांसि यस्य प्रशमं प्रयान्ति
धाराप्रहारेण स वह्निरन्यः ।
अयं पुनर्षाड्वनामधेयः
समुद्रमापीय विभर्ति तेजः ॥ ३ ॥

285

एकः स एव तेजस्वी सैन्निकेयः सुरद्विषाम् ।
शिरोमात्रावशेषेण जीयन्ते येन शनवः ॥ ४ ॥

क्षयामप्येत ।

286

गोनी पादप्रहारेऽपि न क्षमी नीच एव सः ।
आकृष्टशस्त्रो मित्रेऽपि न तेजस्वी खलो हि सः ॥ ५ ॥

क्षमेन्प्रत्य ।

287

तुल्येपराधे स्वर्भानुर्भानुमन्तं विरेण यत् ।
हिमांशुमाशु वसते तन्मदिभ्यः स्फुटं फलम् ॥ ६ ॥

शपकवे ।

288

तेजसिनि क्षमासारे नातिकार्कश्यमाचरेत् ।
अतिनिर्मन्यनादमिश्रन्दनावपि जायते ॥ ७ ॥

289

तेजोहीने महीपाते स्वे परे च विकुर्वते ।
निःशङ्को हि जनो धत्ते परं भस्मन्यमूष्मणि ॥ ८ ॥
कथोरप्येतौ

अथ गुणप्रशंसा ॥ १८ ॥

290

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेषु वसतां सताम् ।
केतकीगन्धमाग्राय स्वयमायान्ति पट्टदाः ॥ १ ॥

291

गुगवज्जनसंपर्काद्याति स्वल्पोपि गौरवम् ।
पुष्पाणामनुपद्वेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥ २ ॥

292

गुणाः सर्वत्र पूज्यन्ते पितृवंशो निरयंकः ।
वासुदेवं नमस्यन्ति वसुदेवं न मानवाः ॥ ३ ॥

293

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि पतितोषः ।
अतिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्त्येकवासोपि ॥ ४ ॥

294

नीरसान्यपि रोचन्ते कर्पासस्य फलानि मे ।
येषां गुणमयं जन्म परेषां गुहागुमये ॥ ५ ॥

295

गुणा गुणज्ञेषु गुणोभवान्ति
ते निर्गुण प्राप्य भवान्ति दोषा ।
सुस्वादुतोया प्रवहन्ति नद्य
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेया ॥ ६ ॥

296

गुणिन जनमालोक्य निजवन्धनशङ्कया ।
राजहन्मी कुम्भीन दूर दूर पलायते ॥ ७ ॥

297

गुणे सर्वज्ञकल्पोपि सीदत्येको निराश्रय ।
अनर्घमपि माणिस्य हेमाश्रयमपेक्षते ॥ ८ ॥

298

गुणेषु क्रियता यत्र किमान्तेषु प्रयोजनम् ।
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गात्र क्षीरविराजता ॥ ९ ॥

299

गुणेगारप्रमायाति न महत्यापि सपदा ।
पृणदुर्न तथा रन्ध्रो निष्कलङ्को यथा वृक्ष ॥ १० ॥

300

न सोऽयसौभाग्यकरा गुणा नृणा
स्वय गृहीता सुदृशा कुत्रा इव ।
परैर्गृहीता द्वितय प्रितन्वते
न तेन गृह्णन्ति निज गुण बुधा ॥ ११ ॥

301

कोशेष कृमिज मुखर्णमुत्ताहूरापि गोरोमत
पङ्कात्तामरस शशाङ्क उदरेरिन्दीवर गोमयात् ।
काटादग्निरहे फणादपि मणिर्गोपित्ततो रौप्या
शकाश्य स्वगुणादयेन गुणिनो गच्छन्ति किं जन्मना ॥ १२ ॥

कथामप्यते ।

302

गुणेरुत्तुङ्गता याति नोच्चैरासनसस्थित ।
प्रासादशिखरस्थोपि काक किं गृह्णायते ॥ १३ ॥

भदहरे ।

303

गुणयन्त हिंश्यन्ते प्रायेण भवन्ति निर्गुणा सुखिन ।
बन्धनमायान्ति शुक्रा ययेष्टसचारिण काका ॥ १४ ॥

304

गुणो दूषणता याति दूषण गुणता क्लृप्त ।
तथा हि नम्रता दोष स्तनयो स्तम्भता गुण ॥ १५ ॥

305

अतो वैविध्यमेतस्य ससारस्य किमुच्यते ।
गुणोपि क्लेशहेतु स्याद्विभक्त कण्ठकन्दले ॥ १६ ॥

306

अनयसरे गुणयानपि हृदयादयतार्यते हार ।
पश्य शलाकायसरे तृणेपि भूषे प्रसार्यते स्वकर ॥ १७ ॥

कपयाम्यन ।

अथ संतोषप्रशंसा ॥ १९ ॥

307

अकृत्वा परसतापमगत्या रत्ननम्रताम ।
अनुत्तम्य सता यत्नं यत्स्वल्पमपि वदद्बु ॥ १ ॥

म्य/सस्य ।

308

प्रयमिह परितुष्टा वल्कनैस्तत्र च लक्ष्म्या
सम इह परितोषो निर्मिशेषो विशेष ।
स हि मयति दरिद्रो यस्य तृणा निशाला
मनसि च परितुष्टे कोर्यवान्को दरिद्र ॥ २ ॥

भदहरे ।

309

दरिद्रस्य परा भूर्तिस्त्वा न इतिहास्य ।
 नरद्वयः शम्भुस्तथापि परमेश्वर ॥ ३ ॥
 विष्णुर्धनं ।

310

मतोषामृततृणानां यत्सुखं शान्तचेतसाम् ।
 कुतस्तदनुपगमामितचेतश्च धावताम् ॥ ४ ॥

311

आगमिष्यन्ति ते मावा ते मावा मयि माविनाः ।
 भ्रमं तैरनुगन्तव्यो न तेषामन्यनो गतिः ॥ ५ ॥

312

यो मे गर्भगतस्यापि भुक्तिं कारुण्यवान्स्वयम् ।
 दोषवृत्तिविधाने च स किं सुशोभया मृतः ॥ ६ ॥

313

आचिन्तितानि दुःखानि यययायान्ति दोहनाम् ।
 सुखान्यपि तथा मन्ये दैन्यमवातिगिच्यते ॥ ७ ॥

314

पञ्चमेव हि षष्ठे वा शक्यं पचति यो गृहे ।
 अनृणो चाप्रसंगां च न शक्तिर्यत् मोदते ॥ ८ ॥

315

आत्माभीनदागोराणां स्वपतां निद्रया स्वया ।
 कदम्बमपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते ॥ ९ ॥

316

मर्त्यं च मपदस्मभ्य मवद यन्म मानसम् ।
 उपानदृष्टपादस्य ननु चर्मास्तेन भूः ॥ १० ॥
 भगवता पद्मपद्मेना ।

317

आगेयं गिहत्ता तन्मार्गं वा मारुते मृगम् ।
 मारुतेना न पन्ता न दृश्यं विनाशार्थम् ॥ ११ ॥

318

सर्पाः पिबन्ति पवन न च दुर्बलास्ते
शुष्केस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दैः फलेर्मुनिवराः क्षपयन्ति कालं
सतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥ १२ ॥

319

अर्यां करोति दैन्यं लब्धार्थो गर्धमपरितोषं च ।
नटपनथ स शोकं सुखमास्ते निःस्पृहः पुरुषः ॥ १३ ॥

320

सन्मूलं गुहतायास्तसौख्यं तद्यशस्तदौर्जित्यम् ।
तत्सौभाग्यं पुंसां यदेतदप्रार्थनं नाम ॥ १४ ॥
केयामप्येते ।

200379

अथ संसर्गप्रशंसा

321

महानुभावसंसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।
रथ्याम्बु जाह्नवीसद्गात्रिदशैरपि बन्धते ॥ १५ ॥

322

प्रपत्त्यास्तर्वलोहामां ममत्वान्मृगपक्षिणाम् ।
भयाहोभाद्य मूर्खीणां दर्शनात्संगतं सताम् ॥ १६ ॥

323

विकृतिं नैव गच्छन्ति सद्ब्रह्मोपेण साधवः ।
आयेष्टितं महासर्पेभ्यश्चन्दनं न विपायते ॥ १७ ॥

324

न स्यातव्यं न गन्तव्यं क्षणमप्यधमेः सह ।
पयोपि शीघ्रिडनीहस्ते मदिरां मन्यते जनः ॥ १८ ॥

325

वीणावशाभयात्तुम्ब पुम्बत्युघे कुचो विय ।
तत्तु नापितससर्गाद्रक्त नक्तारो यथा ॥ ५ ॥

326

किंविदाभयसोन्दर्याद्वत्ते शोभामसाध्वपि ।
कान्तारितोरो न्यस्त मलीमसमिवाञ्जनम् ॥ ६ ॥

327

आभयवजो नन्तन गन्ता लुता न जायते जन्तो ।
विन्ध्ये विन्ध्यसमाता रुग्णिो वा दर्पणे लघव ॥ ७ ॥

328

ससर्गाभ्रवति च साधुता खलाना
साधूना न च खलसगमात्खलत्वम् ।
आमोद कुसुमभय मदेन धत्ते
मृद्वन्ध न च कुसुमानि धारयन्ति ॥ ८ ॥

329

असाधु साधुर्ना भवति खलु जात्येव पुरयो
न सद्भादोर्जन्य न हि सुजनता कस्यपिदपि ।
प्रद्वे ससर्गे मणिभुजगयोर्जन्मजन्ति
मणिर्नाहेर्दोषान्स्पृशति न नु सर्पा मणिगुणान् ॥ ९ ॥

यदामप्यत ।

330

सतप्तायसि सस्थितस्य पयसो नामापि न ज्ञायते
मुक्ताकाग्नया तदेव नलिनीपत्रस्थित राजते ॥
स्यातो सागरशुक्तिसपुङ्गत तज्जायते मौक्तिक
प्रायेणाधममध्यमोत्तमगुण मसर्गतो जायते ॥ १० ॥

331

अथ शस्त्र शास्त्र वीणा गार्गी नरश्च नारी च ।
पुरयविशेष प्राप्ता भवन्ति योग्या अयोग्याश्च ॥ ११ ॥
एतां विष्णुसमण ।

अथ धनप्रशंसा ॥ २१ ॥

332

जानिर्यान् रसातलं गृणमग्नस्याप्य ॥ गच्छन्
 दीप्तं दीप्ततटापतराभिजनः संदमतां यद्भिना ।
 शीघ्रं शीघ्रिण यद्यमाशु निपतस्यथोऽन् नः केवलं
 येनेतेन विना गुणास्तृणलयवायाः समस्ता इमे ॥ १ ॥

333

यस्याग्निं विस्रं न नरः कुर्त्तमः
 न पण्डितः स ध्रुवयान्गृगृहः ।
 न एव यच्छा न च दर्शनीयः
 सर्वे गृणाः पाप्मणमाभवन्ति ॥ २ ॥

वर्गो १३३४ ।

334

ययं दुर्दाम्निवृद्धा ज्ञानयुद्धास्तु ये वरं ।
 ते सर्वे धनयुद्धस्य ज्ञानं निष्ठानि विरराः ॥ ३ ॥

वर्गो १३३५ ।

335

मेतन्ममाणयुक्तं वाक्यं न भ्रूयते दम्बिभ्यः ।
 अर्थविपरुषममर्थं पुण्यं वाक्यं समृद्धस्य ॥ ४ ॥

वर्गो १३३६ ।

336

अर्थार्थं जीवन्मोक्षार्थं इमज्ज्ञानमपि मेवमेव ।
 जनितारमपि त्यक्त्वा निःस्वं गच्छति दुस्तः ॥ ५ ॥

337

न मा विद्या न तच्छीलं न तराव न मा कमा ।
 अर्थार्थिभिर्न तच्छीर्षं धनिनां यत्र कीर्यते ॥ ६ ॥

338

यथापि तं मन्दैर्मन्दैर्न आपदैर्भुवि ।
 आकाशे पतिभिर्भूय तथा मर्षेन विगताम् ॥ ७ ॥

339

न वित्तं दर्शयेत्प्राज्ञः कस्यचित्त्वत्पनप्यहो ।

मुनेरपि यतस्तस्य दर्शनाच्चलते मनः ॥ ८ ॥

एते विष्णुसर्मण ।

340

लक्ष्म्या परिपूर्णोऽहं न भयं मेस्तीति मोहनिश्चया ।

परिपूर्णस्थैवेन्दोर्भवति भयं सिद्धिकास्तनोः ॥ ९ ॥

341

भक्ते द्वेषो जटे प्रीतिररविर्गुरुलघुनम् ।

मुखे च कटुता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ १० ॥

342

आलिङ्गिताः परैर्यान्ति प्रसन्नान्ति समे पथे ।

अव्यक्तानि च भावन्ते धनिनो मद्यपा इव ॥ ११ ॥

343

पतन्ति खड्गधारासु विशन्ति मकरालयम् ।

किं न कुर्वन्ति सुभगे कष्टमर्थार्थिनो जनाः ॥ १२ ॥

344

गुणयुक्तोप्यधो याति रिक्तः कूपे घटो यथा ।

निर्गुणोपि भृतः पश्य जनैः शिरसि धार्यते ॥ १३ ॥

केषानयेते ।

अथ दुर्जननिन्दा ॥ २२ ॥

345

खलः सर्पपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति ।

आत्मनो विल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति ॥ १ ॥

346

न विना परवादेन रमते दुर्जनो जनः ।

काकः सर्वरसान्मुक्ता विनामेध्यं न नृप्यति ॥ २ ॥

पक्षा व्यासपद ।

347

परितोषयिता न कथन
स्वगतो यस्य गुणोस्ति देहिनः ।
परदोषकथाभिरल्पकः
स्वजनं तोषयितुं कितेच्छति ॥ ३ ॥

348

सहजान्धदृशः स्वदुर्नये
परदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः ।
स्वगुणोद्यमिरो मुनिव्रताः
पर्यर्णमङ्गेष्वसाधवः ॥ ४ ॥

एतौ नापङ्कजे ।

349

विषधरनोप्यतिविषमः खल इति न मृषा वदन्ति त्रिदांसः ।
यदयं नकुलहेपी स कुलहेपी पुनः पिशुनः ॥ ५ ॥

350

अतिमलिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धीः ।
तिमिरे हि कौशिकानां रूपं प्रतिपद्यते दृष्टिः ॥ ६ ॥

एतौ सुबन्धौ ।

351

लब्धोच्छ्रयो नीचः श्रयमतरं स्वामिनं पराभवति ।
भूमिरजो रथ्यादावुत्थापकमेव संवृणुते ॥ ७ ॥

एष रविगुप्तस्य ।

352

उपकृतमनेन सुदृढयमित्यसतामस्ति न कचिदपेक्षा ।
होतुः स्वहस्तमाश्रितमुद्धृत्ताभिर्दहत्येव ॥ ८ ॥

353

विषमा मलिनात्मानो द्विजिह्वा जिह्वा इव ।
जगत्प्राणहरा नित्यं कस्य नोद्देजकाः खलाः ॥ ९ ॥

शक्तिगणस्य ।

354

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालंकृतोऽपि सन् ।
मणिना भूषितः सर्पः किममौ न भयंकरः ॥ १० ॥
चाणक्यस्य ।

355

परिशुद्धामपि वृत्तिं समाभिनो दुर्जनः परान्व्यथते ।
पयसाशिनोऽपि भुजगाः परोपतापं न मुञ्चन्ति ॥ ११ ॥

356

नीचः समाभिनोऽदृश्यमनवाप्य पराभयम् ।
जिह्वं न रतिमाप्नोति दृष्टान्तोऽत्र कटोभवः ॥ १२ ॥

357

खलानो कण्टकानो च द्विविधैव प्रतिक्रिया ।
उपानन्मुखभङ्गो वा दुरतो वा विसर्जनम् ॥ १३ ॥

358

सुमुखोऽपि सुदृक्षोऽपि सन्मार्गपतितोऽपि सन् ।
सतां वै पादलोपोऽपि व्यथयत्येव कण्टकः ॥ १४ ॥

359

अपूर्यः कोऽपि कोपाग्निः सज्जनस्य खलस्य च ।
एकस्य शाम्यति क्षेत्राद्भतेन्यस्य वारितः ॥ १५ ॥

360

निमित्तमुद्दिश्य हि यः प्रकुप्यति
ध्रुवं स तस्यापगमे प्रशाम्यति ।
अकारणद्वेषेऽपि मनोऽस्ति यस्य
कथं जनस्य परिनोपयिष्यति ॥ १६ ॥

361

पादाहतोऽपि दृष्टदण्डममाहतोऽपि
यं दंष्ट्रया स्पृशति तं किल हन्ति सर्पः ।
हर्षादेवैव पिशुनोऽत्र मनुष्यधर्मा
कर्णे परं स्पृशति हन्त्यपरं समुलम् ॥ १७ ॥

362

नैश्च दुर्जनजिज्ञा च शक्तिरुत्तमिसर्पिणी ।
परमतारणायैव दारुणा केन निर्मिता ॥ १८ ॥

333

यस्मिन्पङ्गे समुत्पन्नस्तमेव निजनेष्टिनैः ।
दृपयस्यचिरेणैव घुण्णक्रीड इवाधमः ॥ १९ ॥

364

प्रेरयति परमनार्यः शक्तिविहीनोऽपि जगदभिद्रोहे ।
तेजयति शस्त्रभारां स्वयमसमर्यां शिला डेत्तुम् ॥ २० ॥

365

स्वभायकाडिनस्यास्य कृत्रिमा विभ्रतो नतिम् ।
गुणोऽपि परस्मिन्नायै आपस्य च सलस्य च ॥ २१ ॥

366

अयःपिण्ड इवोत्तमे मलानां हृदये क्षणात् ।
पतिता अपि नेक्ष्यन्ते गुणास्त्रेयकणा इव ॥ २२ ॥

367

घर्जनीयो मतिमता दुर्जनः सत्यदेवयोः ।
अः भवत्यपकाराय लिहन्नपि दशन्नपि ॥ २३ ॥

368

यक्रतां विभ्रतो यस्य गुणमेव प्रकाशते ।
कथं खलु समो न स्यात्पुण्ड्रेण पिशुनः शुनः ॥ २४ ॥

369

क्षिप्तसि निहितोऽपि निरर्थं यत्नादपि मयितो बहुब्रहेः ।
तदणीकच इव नीचः कौटिल्यं भैद्य विजहाति ॥ २५ ॥

370

पात्रमपात्रीकुम्भे दहति गुणं स्नेहमाशु नाशयति ।
अमले मलं प्रयच्छति दीपज्वालेन सलमेत्री ॥ २६ ॥

371

स्नेहेन भूतिदानेन कृतः सन्प्रेषोऽपि दुर्जनः ।
दर्पश्रान्तिके तिष्ठन्करोत्येकमापि द्विग ॥ २७ ॥

372

यथा यथैव स्नेहेन भुयिष्ठमुपचर्यते ।

धत्ते तथा तथा तापं महावैश्वानरः खलः ॥ २८ ॥

373

स्लोकेनोन्नतिमायाति स्लोकेनायात्यधोगतिम् ।

अहो नु सदृशी वृत्तिस्तुलाकोटिः खलस्य च ॥ २९ ॥

374

नैवात्मनो विनाशं गगयति पिशुनः परध्यसनदृष्टः ।

प्राप्य सहस्रविनाश समरे नृत्यति कबन्ध इव ॥ ३० ॥

375

दक्षमाना सुतीव्रेण नीचाः परयशोविना ।

अशक्तास्तत्पदं गन्तुं ततो निन्दां प्रकुर्वते ॥ ३१ ॥

376

खलः सत्क्रियमागोपि ददाति कलत्र सताम् ।

दुग्धभोतोपि किं याति वायसः कलत्रसताम् ॥ ३२ ॥

कृपामप्येते ।

377

न विषममूर्तं कर्तुं शक्यं प्रयत्नशनेरपि

त्यजति कटुतां न स्वां निम्नः स्थितोपि पयोद्भेदे ।

गुणपरिणितामार्यां वार्षां न जल्पति दुर्मन-

धिरमपि यत्नाभ्याते लोहे कुतः कनकाकृतिः ॥ ३३ ॥

ननु ।

अथ कृपणनिन्दा ॥ २३ ॥

378

यदज्यते पाण्डुरोरजितं यत्र भुज्यते ।

विभज्यते यदन्नेन्यैः कस्यनिन्मास्तु तदनम् ॥ १ ॥

379

यत्करोत्यरतिं क्लेशं तृष्णां मोहं प्रजामरम् ।
न तद्धनं कदर्याणां हृदयव्याधिरेव सः ॥ २ ॥
एतौ केवेन्द्रस्य।

380

मृत्युः शरीरगोप्तायं वसुधैव कुटुम्बकम् ।
दुधारिणी च हसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ ३ ॥
बाणभरस्व ।

381

नन्दनरेन्द्रविगैर्दुष्कृतमिव किमपि विहितमतिघोरम् ।
वसुधातलोष्मपाको विरमति नाद्यापि यत्तेभ्यः ॥ ४ ॥
वज्रभवेवस्व ।

382

गाढतरनिबद्धमुष्टेः कोपनिपण्यस्य सहजमलिनस्य ।
कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः ॥ ५ ॥
गोवहस्व ।

383

कृपणसमृद्धीनामपि भोक्ताः सन्ति केचिदतिनिपुणाः ।
जलसंपदोन्मुखराशेर्यान्ति वशं सर्वदैव वडधाम्निः ॥ ६ ॥
प्रकाशवर्षस्य ।

384

मात्रानपि न लभन्ते भोगान्मोक्तुं स्वकर्मभिः कृपणाः ।
मुखपाकः किल भवति द्राक्षापाके बलिभुजां हि ॥ ७ ॥
रविपुत्रस्य ।

385

त्यागभोगविहीनेन धनेन धनिनो यदि ।
भवामः किं न तेनैव धनेन धनिनो वयम् ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

386

कृपणेन समो दाता न भूतो न भविष्यति ।
अस्पृशन्नेव वित्तानि यः परेभ्यः प्रयच्छति ॥ ९ ॥
व्यासस्य ।

367

यो न ददाति न भुङ्क्ते सनि विमचे नैव तस्य तद्व्यम् ।
तृणमयकृचिनपुरुषो रक्षति स्वस्य परस्यार्थे ॥ १० ॥

कस्मादि ।

288

कृपयेन मृतेनापि शवेनेव न दीयते ।
मांसं वर्धयता तेन काकस्यापकृतिः कृता ॥ ११ ॥

389

उदारचरितस्त्यागी याचितः कृपगोधिक्कम् ।
एको धनं ततः प्राणानन्दः प्राणांस्ततो धनम् ॥ १२ ॥

390

दानं भोगो नाशस्त्रिको मन्यो भवन्ति विस्रस्य ।
यो न ददाति न भुङ्क्ते नस्य तृणोया गतिर्भवति ॥ १३ ॥

391

नोपभोक्तुमपि शीवो जानात्युपवितां त्रियम् ।
प्राग्यो विरागस्त्येष रमयन्नपि कामिनीन् ॥ १४ ॥

कैवल्यन्दे ।

अथ याचकनिन्दा ॥ २४ ॥

392

देहीति वक्तुकामस्य यदुःखमुपगमने ।
दाता चेत्तादृजानोयादृशान्वपिशिनान्यपि ॥ १ ॥

कम्पति ।

393

वेगपुर्नलिनं वञ्चं दीना धान्गद्वदः स्वरः ।
मरणे यानि चिद्धानि तानि चिद्धानि याचके ॥ २ ॥

प्राप्तम् ।

394

भ्रातरर्धातरशेषयाचकजने वैरायसे सर्वदा
यस्माद्विक्रमशालिवाहनमहीभृन्मुञ्जभोजादयः ।
अत्यन्तं चिरजीविनो न विहितास्ते विश्वजीवातवो
मार्कण्डध्रुवतौमशमभृतयः सृष्टाः प्रभूतायुषः ॥ ३ ॥

395

उड्डीना गुगपचिगः सुखफलान्यारद्दिकीर्णान्यधः
पर्यस्ताः परितो यशःस्तवकिताः संपल्लतापल्लवाः ।
प्रागेवापसृतः प्रमोदहरिणश्चाया कथान्त गता
हैम्यारण्यमतङ्गजेन महता भग्नेभिमानद्रुमे ॥ ४ ॥

396

विद्यावतः कुलीनस्य धनं याचिनुमिच्छतः ।
कण्ठे पारावतस्यैव वाङ्करोति गतागतम् ॥ ५ ॥

397

दक्षिणाशामधृत्तस्य प्रसारितकरस्य च ।
तेजस्तेजस्विनोर्कस्य हीयतेन्यस्य का कथा ॥ ६ ॥

398

गुरुतामुपयाति यन्मृतः
पुरुषस्तद्विदितं मयाधुना ।
ननु लाघवत्तेनुरार्थिता
न मृते तिष्ठति सा मनागपि ॥ ७ ॥

399

साधुरेवार्थिभिर्याच्यः क्षीणवित्तोपि सर्वदा ।
शुष्कोपि हि नदीमार्गः खन्यते सलिलार्थिभिः ॥ ८ ॥

400

तृणादपि लघुस्तूलस्तूलादपि हि याचकः ।
यायुना किं न नीतोसौ मामयं प्रार्थयिष्यति ॥ ९ ॥
केषामप्येते ।

अथ दरिद्रनिन्दा ॥ २५ ॥

401

उत्थाय हृदि लीयन्ते दरिद्राणां मनोरयाः ।
 बालवैधव्यदग्धानां कुलस्त्रीणां कुचा इव ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

402

हे दारिद्र्य नमस्तुभ्यं सिद्धोहं स्वल्पसादतः ।
 पदयाम्यहं जगत्सर्वं न मां पश्यति कश्चन ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

403

इह लोकेऽपि धनिनां परोऽपि स्वजनायते ।
 स्वजनोऽपि दरिद्राणां तत्क्षणाद्गुर्जनायते ॥ ३ ॥

404

रोगी विरमवासी परान्नभोजी परावसथशायी ।
 यज्जीयति तन्मरणं यन्मरणं सोऽस्य विश्रामः ॥ ४ ॥

405

परीक्ष्य सत्कुलं विद्यां शीलं शौर्यं छुरूपताम् ।
 विधिर्ददाति निपुणः कन्यामिव दरिद्रताम् ॥ ५ ॥

406

दारिद्र्यानलसंतापः शान्तः संतोषचारिणा ।
 याचकाशाविघातान्तर्दाहः केनोपशाम्यति ॥ ६ ॥

407

अर्या न सन्ति न च मुञ्चति मां दुराशा
 त्यागाच्च संकुचति दुर्ललितं मनो मे ।
 यात्रा च लाघवकरी स्ववधे च पापं
 प्राणाः स्वयं व्रजत किं प्रविलम्बितेन ॥ ७ ॥
 मापयते ।

408

मारोदीश्वरमेहि वल्लश्चिरान्दृष्ट्वा च बालानिभा-
 नापातस्तव यत्स दास्यति पिता भैवेयकं दाससी ।

धुत्वैव गृहिणीवचांसि निकटे कुक्षस्य निष्किञ्चनो
निःशस्याभुजलङ्घवद्भुतमुखः पान्यः पुनः प्रस्थितः ॥ ८ ॥

409

वातःखण्डमिदं प्रयच्छ यदि वा स्वाङ्गे गृहाणार्भकं
रिक्तं भूतलमत्र नाथ भवतः पृष्ठे पलातोच्चयः ।
दंपत्योरिति जल्पितं निशि यदा चौरः प्रविष्टस्तदा
लब्धे कर्पटमन्यतस्तदुपरि स्निग्धा रुदन्निर्गतः ॥ ९ ॥

410

वृद्धोन्धः पतिरेव मञ्चकगतः स्थूणावशेषं गृहं
कालोभ्यर्णजलागमः कुशलिनी वत्सस्य वार्तापि नो ।
यन्नास्तचिततेलविन्दुषटिका भमेति पूर्वाकुला
वृद्धा गर्भभरालसां निजवधूं श्वभूषिरं रोदिति ॥ १० ॥

411

अध्या तुष्यति न मया न स्नुषया सापि नाम्बया न मया ।
अहमपि न तथा न तथा वद राजन्कस्य दोषोयम् ॥ ११ ॥
शत्रुस्व शेष । केयानप्येते ।

412

चण्डालश्च दरिद्रश्च द्वयेतौ सदृशाविह ।
चण्डालस्य न गृह्णन्ति दरिद्रो न प्रयच्छति ॥ १२ ॥
श्रीशत्सीके ।

अथ मूर्खनिन्दा ॥ २६ ॥

413

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम् ।
लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणः किं करिष्यति ॥ १ ॥
चाणक्यस्य ।

414

वितरति गुरुः प्राज्ञे विद्यां यथैव तथा जडे
न तु खलु तयोर्ज्ञाने शक्तिं करोत्युपहन्ति वा ।

भवति च पुनर्भूयान्भेदः फलं प्रति तद्वयम् ।

प्रभवति शुचिर्विम्बशाहे मणिर्न मृदां चयः ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

415

लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडय-

न्निवेद्य मृगतृणिकासु सलिलं पिपात्तार्दितः ।

कदाचिदपि पर्यटञ्जशविषाणमात्सादये-

न्न तु प्रतिनिविट्मूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ३ ॥

416

प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्रदंष्ट्राङ्कुरा-

त्समुद्रमपि संतरेत्यचलदूर्गममालाकुलम् ।

भुजंगमपि कोपितं शिरसि पुष्पयद्धारये-

न्न तु प्रतिनिविट्मूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ४ ॥

एतौ नट्टहरेः ।

417

मूर्खो हि जल्पतां पुंसां श्रुत्वा वाचः शुभाशुभाः ।

अशुभं वाक्यमादत्ते पुरीषमिव शूकरः ॥ ५ ॥

ध्यासस्य ।

418

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।

पयःपानं भुजंगानां केवलं विषवर्धनम् ॥ ६ ॥

वापक्यस्य ।

अथ तृष्णानिन्दा ॥ २७ ॥

419

बलिभिर्मुखमाक्रान्तं पलितैरङ्कितं शिरः ।

गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ १ ॥

नट्टहरेः ।

420

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं धैर्याविप्रवकाशिणि ।

विष्णुर्वैलोक्यनायोपि यत्त्वया वामनांकृतः ॥ २ ॥

कस्त्यापि ।

421

भ्रान्तं याचनतत्परेण मनसा देहीति वाक्प्रेरिता
भुक्तं मानवित्राजितं परगृहे साशङ्कया काकवत् ।
साक्षेपं भुक्नुटीकटाक्षकुटिलं दृष्टं खलानां मुखं
तृष्णे देवि यदन्यदिच्छसि पुनस्तत्रापि सज्जा वयम् ॥ ३ ॥

422

नास्त्यन्या तृष्णया तुल्या कापि स्त्री सुभगा क्वचित् ।
या प्राणानपि मुष्णन्ती मवस्येवाधिकं प्रिया ॥ ४ ॥

423

प्युता दन्ताः सिताः केशा वृद्धिरोधः पदे पदे ।
शतसज्जनिभं देहं तृष्णा तावती न मुञ्चति ॥ ५ ॥

424

तृष्णे स्वमपि तृष्णान्धा त्रिषु स्थानेषु वर्तसे ।
व्याधितेष्वनपत्येषु जरापरिणतेषु च ॥ ६ ॥

425

धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु ।
अतृप्ता मानवाः सर्वे याता यास्यन्ति यान्ति च ॥ ७ ॥

426

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं या त्वं सर्वस्य सर्वदा ।
उत्पादयस्ययत्नेन गोप्पदे सागरध्रमम् ॥ ८ ॥

427

अपि मेरूपमं प्राप्तमपि शूरमपि स्थिरम् ।
तृणीकरोति तृष्णैषा निमेषेण नरोत्तमम् ॥ ९ ॥
केषामप्येते ।

अथ लोभानिन्दा ॥ २८ ॥

428

लोभः सदा विचिन्त्यो लुब्धेभ्यः सर्वतो भयं दृष्टम् ।
कार्याकार्यविचारो लोभविमूढस्य नास्त्येव ॥ १ ॥

429

अतिसाहसमतिदुष्करमत्याश्चर्यं च दानमर्यानाम् ।
योपि ददाति शरीरं न ददाति स वित्तलेशमपि ॥ २ ॥

430

केपि स्वभावतुल्यास्तीवनग यातनामपि सहन्ते ।
न तु सत्यजन्ति वित्त मात्मयमिवाधमा सततम् ॥ ३ ॥

431

भोर्वा इयानितुल्या भजन्ति धनलक्षणगारिवहृत्पणा ।
तृणलवमिव निजदेह त्यजन्ति लेज न वित्तस्य ॥ ४ ॥

432

सत्यप्रशमतपोभिः सत्यधने शास्त्रेद्विभिर्धनित ।
लोभोवट प्रविष्ट कुटिल हृदय किराटानाम् ॥ ५ ॥

एत धनन्दम्य ।

433

नात्यर्थमर्थार्थनया लुब्धमुदेजयेज्जनम् ।
अग्निर्दत्ताश्वरत्नश्रीर्मध्यमानोद्यतद्विषम् ॥ ६ ॥

434

प्रायेण धनिनामेव धनलोभो निरन्तरम् ।
पश्य कोटिद्वयोपेत लक्षाय प्रणतं ननु ॥ ७ ॥

एतौ वयमपि ।

अथ दैवाख्यानम् ॥ २९ ॥

435

ब्रह्मा येन कुलात्मयन्त्रियमित्तो ब्रह्मावृष्टभाण्डोदरे
त्रिगुर्येन दद्यात्तारगहने क्षिप्तं सदा सकटे ।
रुद्रो येन वपातपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितं
सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १ ॥

शृङ्खल ।

436

नमस्यामो देवाद्यनु हतविधेस्तेपि वशया
विधिर्वन्द्यः सोऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
फलं कर्मापन्नं यदि किममरैः किं च विधिना
नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रमत्तैः ॥ ३ ॥

437

खल्वाटो दिवसेश्वरस्य किरणैः संतापितो मस्तके
वाञ्छन्देशमनातपं विधिवशादित्यस्य मृतं गतः ।
तत्राप्यस्य महाफलेन पतता भग्नं सशर्म वीरः
प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यान्त्यायदः ॥ ३ ॥

438

मज्जत्वम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रून्जयत्वाहवे
वाणिज्यं कृपिसेवनादि सकला विद्याः कलाः शिक्षतु ।
आकाशं विपुलं प्रयातु स्वगत्कृत्वा प्रयत्नं परं
नाभाभ्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ४ ॥
एते भवन्तिरे ।

439

स्ववशः करोति कर्म प्रमादतः परवशो भवति ।
स्ववशो रोहति वृक्षं निपतत्यवशस्ततः पुरुषः ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

440

किं त्वं न वेत्सि जगति प्रख्यातं लाभकारणे मूलम् ।
विधिलिखिताक्षरमातं फलति कपालं न भूपालः ॥ ६ ॥

441

शीपादन्यस्मादपि मध्यादपि जलनिधेर्देशोप्यन्तात् ।
आनीय ज्ञातेति घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः ॥ ७ ॥

442

भाग्यवन्तं प्रसूयेया मा शूरं मा च पण्डितम् ।
शूराश्च कृतविद्याश्च यने सीदन्ति पाण्डवाः ॥ ८ ॥

443

गजमुजंगविहंगमवन्धनं
 शशिदिवाकरयोर्महपीडनम् ।
 मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
 विधिरहो बलवानिति मे भविः ॥ ९ ॥

444

न केवलं मनुष्येषु देवं देवेष्वपि प्रभुः ।
 सति मित्रे धनाध्यक्षे चर्मप्रावरणो हरः ॥ १० ॥

445

अम्भोधिः स्वलतां स्वतं जलपितां धूलिलवः शैलतां
 मेरुर्मृत्कणतां तृणं कुलिशतां वयं वृगङ्गीवताम् ।
 वह्निः शीतलतां हिमं दहनतामायाति यस्येच्छया
 लीलादुर्ललिताद्रुतव्यसनिने देवाय तस्मै नमः ॥ ११ ॥

446

अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितं
 सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति ।
 जीवत्यनायोपि वने विसर्जितः
 कृतप्रयत्नोपि गृहे न जीवति ॥ १२ ॥

447

सच्छिद्रो मध्यकुटिलः कर्णः स्वर्गस्य भागवन् ।
 धिदैवं निर्मलं वेवं पात्रं कञ्जलभस्मनः ॥ १३ ॥

448

दाता बलिः शार्ययिता च विष्णु-
 दानं च मुर्वाजिमयस्य कातः ।
 नमोस्तु तस्यै भवितव्यतायै
 यस्याः फलं बन्धनमेव जातम् ॥ १४ ॥
 केदारवन्दे ।

449

भगवन्तौ जगन्नेत्रे सूर्याचन्द्रमसावपि ।

पश्य गच्छत एवास्तं निग्रतिः केन लङ्घ्यते ॥ १५ ॥

षण्डिके ।

450

प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ

विफलत्वमेति बहुसाधनता ।

अवलम्बनाय दिनमर्तुरभू-

न्न पतिप्यतः करसहस्रमपि ॥ १६ ॥

भाषकवे ।

451

प्रियसखि विषण्डप्रान्तप्रपातपरंपरा-

परिधयचले चिन्ताचक्रे निधाय विधिः खलः ।

मृदमिव बलास्त्रिण्डीकृत्य प्रगल्भकुलालव-

द्धमयति मनो नो जानीमः किमत्र करिष्यति ॥ १७ ॥

विज्जकायाः ।

452

किं करोति नरः प्राज्ञः शूरो वाप्यय षण्डितः ।

दैवं यस्य छलान्वेषि करोति विफलाः क्रियाः ॥ १८ ॥

भाषक्यस्य ।

453

यन्मनोरथशतैरगोचरं

न स्पृशन्ति कवयो गिरापि यत् ।

स्वप्नवृत्तिरपि यत्र दुर्लभा

लीलयैव विदधाति तद्विधिः ॥ १९ ॥

वैद्यगपस्य ।

अथोद्यमाख्यानम् ॥ ३० ॥

454

न दैवमिति संचिन्त्य त्यजेदुद्योगमात्मनः ।

अनुद्यमेन कस्तैलं तिलेभ्यः प्राप्नुमर्हति ॥ १ ॥

455

उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मी-
 देवं हि दैवमिति कापुरुषा वदन्ति ।
 दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या
 यत्ने कृते यदि न सिद्ध्यति कोत्र दोषः ॥ २ ॥
 कृष्णमित्रस्य ।

456

विहाय पौरुषं यो हि दैवमेवानलम्बते ।
 प्राप्तादसिंहवत्तस्य भूर्ध्नि तिष्ठन्ति वायसाः ॥ ३ ॥

457

उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।
 नहि क्षमस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ४ ॥

458

पूर्वजन्मजनितं पुराविदः
 कर्म दैवमिति संप्रचक्षते ।
 उद्यमेन तदुपार्जितं चिरा-
 दैवमद्यमयशं न तत्कथम् ॥ ५ ॥

459

दैवं पुरुषकारेण साध्यसिद्धिनिबन्धनम् ।
 योतिर्नामिदमुमिच्छेत् स लोके नावसीदति ॥ ६ ॥

460

कामपि श्रियमाप्ताश्च यस्तद्दृष्ट्वा न चेष्टते ।
 तस्यायतिषु न श्रेयो बीजभोजिकुटुम्बयत् ॥ ७ ॥
 केषामप्येते ।

461

संपदा मुत्थिनमन्यो भवति स्वल्पयापि यः ।
 कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्धयति तस्य ताम् ॥ ८ ॥

462

असंपादयतः कंचिदर्थं जातिक्रियागुणैः ।
 यदृच्छादाम्बुत्पुंसः संज्ञायै जन्म केवलम् ॥ ९ ॥
 एतौ मापकवैः ।

अथ प्रकीर्णकाव्यानम् ॥ ३१ ॥

463

दानाय लक्ष्मीः सुकृताय विद्या
चिन्ता परब्रह्मविनिश्चयाय ।
परोपकाराय वचांसि यस्य
वन्द्यवितोकीविलकः स एकः ॥ १ ॥

भीतिवगणवेशानाम् ।

464

निष्कलङ्ककलयैकयापि यः
सयुतः स खलु पूज्यते जनैः ।
भद्रं पश्य जलजोपि पार्थिवे
शंकरेण शिरसा निशाकरः ॥ २ ॥

शाङ्गपरस्य ।

465

एके सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यममृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
तेमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नन्ति ये
ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ३ ॥

भट्टहरे ।

466

अन्यमुखे दुर्वाहो यः प्रियवदने स एव परिहासः ।
इतरेन्धनजन्मा यो धूमः सोगुरुभवो धूपः ॥ ४ ॥

गोवर्पनाचार्यस्य ।

467

अहो बत महस्कष्टं विपरीतमिदं जगत् ।
येनापन्नपते साधुरसाधुस्तेन तुष्यति ॥ ५ ॥

468

अदाता पुरुषस्त्यागी धनं संत्यज्य गच्छति ।
दातारं कूपणं मन्ये मृतोप्यर्थं न मुञ्चति ॥ ६ ॥

एतौ व्यासस्य ।

469

दातव्यं भोक्तव्यं सति विभवे संचयो न कर्तव्यः ।
पश्येह मधुकरीणां संवितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥ ७ ॥

470

अशटमतोलमजिह्वं त्यागिनमनुरागिणं विदोषस्तम् ।
यदि नाश्रयति नरं श्रीः श्रीरेव हि वञ्चिता तत्र ॥ ८ ॥

471

या स्वसद्यनि पद्मोपि संध्यावधि विजृम्भते ।
इन्दिरा मन्दिरेन्येषां कथं तिष्ठति सा चिरम् ॥ ९ ॥

472

रक्षन्ति कृपणाः पाणौ द्रव्यं क्रव्यमिवात्मनः ।
तदेव सन्तः सततमुत्सृजन्ति यया मलम् ॥ १० ॥

473

सहिष्णा यदि का चिन्ता वराकोदरपूरणे ।
शुकोप्यश्वानमाप्नोति राम रामेति च ब्रुवन् ॥ ११ ॥

474

ददतो युद्धघमानस्य पततः पुलको न चेत् ।
आत्मनश्च परेषां च धिक्कृत्यागं पौरुषं वचः ॥ १२ ॥

475

न तद्भुक्तं न तत्पीतं न तत्सुप्तं न तद्गतम् ।
यन्मांसमाहिपक्षीरललनावाजिर्वाजितम् ॥ १३ ॥

476

दुर्जनद्रूपितमनसां पुसां सुजनेपि नास्ति विश्वासः ।
बालः पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥ १४ ॥

477

करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि महार्घताम् ॥
अम्युनो विन्दुरल्पोपि शुक्लो मुक्ताफलं भवेत् ॥ १५ ॥

478

अन्तः कटुरपि लघुरपि सद्भुतं यः पुमाच्च संत्यजति ।
स भवति सद्यो वन्द्यः सर्पप इव सर्वलोकस्य ॥ १६ ॥

479

किमाद्यत्वगुह्यत्वाभ्यां चरमोपि गुणैर्गुरुः ।
केतकीकुलुमे पश्य लघुपत्रेपि गौरवम् ॥ १७ ॥

480

पतितोपि राट्टवदने तरणिर्बोधयति पद्मखण्डानि ।
भवति विपद्यापि महतामङ्गीकृतवस्तुनिर्वाहः ॥ १८ ॥

481

निःसारस्य पदार्थस्य प्रायेणाडम्बरो भवति ।
न सुवर्णे ध्वनिस्तादृग्यावकांस्ये प्रजायते ॥ १९ ॥

482

स एव धन्यो विपदि स्वरूपं धृतिं मुञ्चति ।
त्यजत्यर्ककरैस्तप्तं हिमं देहं न शीतताम् ॥ २० ॥

483

मासि मासि समा ज्योत्स्ना पक्षकोरुमपुत्रेपि ।
तत्रैकः शुक्लपक्षोभूयशः पुण्यैरवाप्यते ॥ २१ ॥

484

सौभाग्यं विरलस्य स्यात्समकर्मगुणेष्वपि ।
पट्टिशदापुधा पृथ्वी खड्गायत्तैव कथ्यते ॥ २२ ॥

485

हस्तादपि न दातव्यं गृहादपि न दीयते ।
परोपकरणार्थाय वचनेपि दरिद्रता ॥ २३ ॥

486

पातितोपि कराघातैरुत्पतत्येव कन्दुकः ।
प्रायेण हि भुवृत्तानामस्यायिन्यो विपत्तयः ॥ २४ ॥

487

पदस्थितस्य पद्मस्य मित्रे वरुणभास्करी ।
पदस्थितस्य तस्यैव ह्रैददाहकरावुभौ ॥ २५ ॥

488

वनानि दहतो धृष्टेः सखा भवति मातुतः ।

स एव दीपनाशाय कृशो कस्यामि सौष्टम् ॥ २६ ॥

489

गतः स कालो यत्रासीदवशा कल्पशाखिनाम् ।

सदुम्बरफलेभ्योपि स्पृहयामोधुना वयम् ॥ २७ ॥

490

भोज्यं भोजनशक्तिश्च रतिशक्तिर्वरत्रियः ।

विभवो दानशक्तिश्च नाल्पस्य तपसः फलम् ॥ २८ ॥

491

न्यययतितरानुपेतः स्वच्छमकृतीनवयलेशोपि ।

भृशमुद्भिजते वक्षुः सक्तेन रजःकणेनापि ॥ २९ ॥

492

शरदि समप्रनिशाकरकरशतहततिमिरसंख्या रजनी ।

जलदान्तरितार्कामपि दिवसच्छायां न पूरयति ॥ ३० ॥

493

धरमुन्नतलाङ्गुलात्सटाधूननभीषणात् ।

सिंहात्नादमहारोपि न सुगताधिरोहणम् ॥ ३१ ॥

केदामप्येवे ।

अथ समस्याख्यानम् ॥ ३२ ॥

494

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

दलितशक्तिरञ्जस्रश्च सैन्ये विसर्पति ॥ १ ॥

कस्मादि ।

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपादिति पादद्वयं समस्या ।

495

कानं कानदुघे धुक्च मित्राय वरुणाय च ।

वयं वीरेश दानेन सर्वान्कानानशीमहि ॥ २ ॥

कस्मादि ।

कामं कामदुघे धुस्व मिच्छाय वरुणाय च । सर्वान्कामानशीम-
हि इति पादत्रयं समस्या ।

496

असमाने समानत्वं भविता कलहे मम ।

इति मत्वा ध्रुवं मानी मृगार्त्तिहः पलायते ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

मृगार्त्तिहः पलायत इति पादैकं समस्या ।

497

विद्यायां दुर्मदो येषां कार्पण्यं विभवे सति ।

तेषां दैवाभिज्ञानां सलिलादभिरुत्थितः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

सलिलादभिरुत्थित इति पादैकं समस्या ।

498

वामोदरकराषातविह्वलीकृतचेतसा ।

वृष्टं चाणूरमह्नेन शतचन्द्रं नमस्तलम् ॥ ५ ॥

वाण्यम् ।

शतचन्द्रं नमस्तलमिति पादैकं समस्या ।

499

विधे पिधेहि शीतांशुं यावदायाति मे पतिः ।

आयाते दयिते कुर्याः शतचन्द्रं नमस्तलम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

500

भीष्मभीष्मर्तुसंतापशून्यस्थान्तरस्थयोः ।

अन्योन्यालापमृखिनोर्यूनोधन्द्रायते रतिः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

यूनोधन्द्रायते रतिरिति पादैकं समस्या ।

501

स्वस्ति क्षत्रियदेवाय जगद्देवाय भृगुने ।

यद्यशः पुण्डरीकान्तर्गमनं भ्रमरायते ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

गगन भ्रमरायत इति पादेक समस्या ।

502

यत्कण्ठे गरल विराजतितरा दीर्घे च मन्दाकिनी
वामाङ्गे गिरिजामुख कटितटे शार्ङ्गलचर्माम्बरम् ।
माया यस्य भय रुणद्धि सकल तस्मै नमः शम्भवे
जम्बूवज्जलविन्दुवज्जलजवज्जम्बालवज्जालवत ॥ ९ ॥

वक्ष्यामि ।

जम्बूवज्जलविन्दुवज्जलजवज्जम्बालवज्जालवदिति पादैक समस्या ।

503

रथस्येक चक्रं भुजगयमिता सप्त तुरगा
निरालम्बो मार्गधरणरहित सारथिरपि ।
रविर्गच्छत्यन्तं प्रतिदिनमपारस्य नभस
त्रियासिद्धिं सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ १० ॥

वक्ष्यामि ।

त्रियासिद्धिं सत्त्वे वसति महता नोपकरण इति पादैक समस्या ।

504

विजेतव्या लङ्का चरणतरणीयो जलनिधि-
र्विपक्षं पोलस्त्यो रणभुवि सहायाश्च कपय ।
तथाप्येको राम सकलमयधीद्राक्षसकुल
त्रियासिद्धिं सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ ११ ॥

वक्ष्यामि ।

505

घने जन्मस्थानं नृगपरिजनो भूर्जवसनो
घने वास कन्दाशनमपि च दुःस्थं वपुर्दिग्म् ।

अ. तथाप्येकोऽस्य सखलमपि वद्धारिधिजल

त्रियासिद्धिं सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ १२ ॥

काम ७

वक्ष्यामि ।

506

यय वीरेश तलजं त्रिना जटमिदं सद्वाजिराजिव्रजे
रुरक्तमनसा तृप्तिं पनीना क्षय ।

511

सुरताय नमस्तस्मै जगदानन्दहेतवे ।

भानुपङ्क्तिं फलं यस्य भोजराज भवादृशाः ॥ १८ ॥

उरस्वतीकुटुम्बशुद्धि ।

सुरताय नमस्तस्मै जगदानन्दहेतवे इति पादद्वयं समस्या ।

512

भतसीपुष्पसंकाशं खं वीक्ष्य जलदागमे ।

ये धियोऽपि जीवन्ति न तेषां विद्यते भयम् ॥ १९ ॥

मेघस्य ।

भतसीपुष्पसंकाशं न तेषां विद्यते भयमिति पादद्वयं समस्या ।

513

भम करमहणाय पणीकृतं

यदि न राघवतोप्यधिरोहति ।

सखि तदैवमभून्मम जीवितं

शशकशृङ्गमयं कठिनं धनुः ॥ २० ॥

कस्यापि ।

शशकशृङ्गमयं कठिनं धनुरिति पादैकं समस्या ।

अथ प्रहेलिकापङ्क्तिकूटाख्यानम् ॥ ३३ ॥

514

अपदो दूरगामी च साक्षरो न च पण्डितः ।

अमुखः स्फुटयक्ता च यो जानाति स पण्डितः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

अत्र लेखपत्रं प्रकटीकृतम् ।

515

वने जाता वनं त्यक्त्वा वने तिष्ठति नित्यशः ।

पण्यस्त्री न च सा वेद्या यो जानाति स पण्डितः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अत्र नौका प्रकटीकृता नागवल्ली च ।

516

गोपालो न च गोपालस्त्रिशूली न च शंकरः ।

चक्रपाणिः स नो विष्णुर्यो जानाति स पण्डितः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

अत्र महोक्षः प्रकटीकृतः ।

517

उच्छिष्टं शिवनिर्माल्यं वमनं शवकर्पटम् ।

काकविष्टासमुत्पन्नाः पञ्चैतेतिषवित्रकाः ॥ ४ ॥

उच्छिष्टं दुग्धम् । शिवनिर्माल्यं गङ्गा । वमनं मधु । शवकर्पटं
ह्राम्बरम् । काकविष्टासमुद्भूताः पिप्पलादय इति प्रकटीकृताः ।

518

विमितात्मभवद्वेपिगुरुपादहतो जनः ।

हिमापहामिन्नधरैर्व्याघ्रं व्योमाभिनन्दति ॥ ५ ॥

दण्डिन ।

विना गरुडेन जित इन्द्रः । तदात्मभवोर्जुनः । तद्वेपी कर्णः ।
दुहः सूर्यः । तत्पादहतस्तत्किरणसंतप्तः । हिमापहाग्निः । तदमिन्नं
ानीयम् । तद्वरा मेघाः । इति प्रकटीकृतम् ।

519

काचिन्मृगाक्षी प्रियविप्रयोगे

गन्तुं निशापारमपारयन्ती ।

उद्गातुमादाय करेण वीणां

मृगाङ्कमान्त्वय शनैरहासीत् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

वीणां किमर्थमहासीत् यतोयं गीतप्रियो मृगाङ्कमृगो मत्त्ययुक्तं
गीतमाकर्णयितुं तदधेदवतरति तदा चन्द्रो गिष्कलङ्कः स्यात् ।
मन्मुखसाम्यं च लभेत । प्रियविप्रयोगे संतापकरो मे हिमांशुः ।
प्रतोस्य शत्रोश्चन्द्रमसो मन्मुखसाम्यं मा भूदिति वीणामहासीत् ।
इति प्रकटितोर्थः ।

अथवा व्याधजायायाः परिणीतः पूर्वपुरुषो मृतः स च विद्य-
मानः संगृहीतो द्वितीयः पुरुषः । तं च विलोक्य चिन्तितवती । यतो
निजकान्तवियोगासहिष्णुः शिरोदानायोद्यतकरा पतिभक्ता वरमियं
हरिणी । परिणीतप्रियमरणे जीविता संगृहीतमर्तुका चासती माहं
मानुपीति लज्जिता । इति द्वितीयोर्थः ।

अथवा इति चिन्तितं तथा । यतो येन कर्णेन गीतं श्रुतं तस्य
दातुः कर्णस्य पुरो याज्ञायै करो न प्रसारितो व्याधेन । नीरसक-
डिनकुटिलशुद्धस्य पुरः करः प्रसारितः । अनुचितं कृतं भूदेन ।
कृतेऽप्यनुचिते अकृतपात्रविचारो भीतरसङ्गः स्वभावकृपणं याचकं
जानन्मृगयूयपतिर्निजशिरोदानायोद्यतकरो जातः । अतो व्याधी तं
हरिणं चतुरं ज्ञात्वा तं च व्याधं मूर्खं ज्ञात्वा हरिणीं च तादृशीं
पतिभक्तां वीक्ष्य लज्जिता । इति तृतीयोर्थः ।

अथापहुतिः ॥

523

रुचिरस्वरवर्णपदा रसभावयती जगन्मनो हरति ।
तर्लिक तरुणी नहि नहि बाणी बाणस्य मधुरशीतस्य ॥१०॥

524

सौत्कारं संजनयति घणयत्यधरं तनोति रोमाञ्चम् ।
नागरिकः किमु मिलितो नहि नहि सखि हैमनः पवनः ॥११॥
धर्मसस्येतौ ।

525

वर्षति मेघे नितरामपतितया नैव शक्यते स्थातुम् ।
उत्कण्ठितासि तरले नहि नहि सखि पिच्छितः पन्थाः ॥१२॥
रुस्यापि ।

526

प्रहरति न पञ्चबाणः केवलमबले निमेषोपि ।
वर्षति पदं न देवः क्षणदापि मृगाक्षि विप्रयोगे ने ॥१३॥

अथ कूटाः

527

केशवं पतितं दृष्ट्वा द्रोणो हर्षमुपागतः ।

रुदन्ति कौरवाः सर्वे हा केशव कथं गतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

के पानीये । शर्षं मृतकम् । द्रोणः कृष्णकाकः । कौरवाः स-
गाताः । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

528

अम्बरमम्बुनि पक्षमरातिः

पीतमहीनगणस्य ददाह ।

यस्य यधूस्तनयं गृहमग्ना

पातु स वो हरलोचनवह्निः ॥ १५ ॥

कस्यापि । कस्यापि ।

स कृष्णो वो युष्मान्पातु यस्याम्बरं पीतम् । यस्य गृहमम्बुनि ।
यस्य पक्षमहीनगणस्यारातिः । यस्य यधूरग्ना । यस्य तनयं हरलो-
चनवह्निर्ददाह । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

529

तदमीर्यादोनिधेर्यादो नादो यादोचितं वचः ।

विभ्यती धीवरेभ्यो या जटेष्वेव निमज्जाति ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

तदमीर्यादोनिधेः समुद्रस्य यादो जलजन्तुः अदो यचो यादोचितं
न । यतो धीवरेभ्यो विचक्षणेभ्यो विभ्यती त्रस्यन्ती जटेष्वेव रुदयै-
ष्वेव निमज्जाति तिष्ठति । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

530

पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कमललोचने ।

यदि दास्यासि नेष्यामि नो दास्यासि पित्राम्यहम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

यदि दासी अस्ति नेप्यामि । नो दासी अस्ति पिबाम्यहम् ।
इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

531

नदीज लङ्केशवनारिकेतु-
र्नगाद्वयो नाम नगरिस्तनुः ।
एषोन्नवावेषधरः प्रमाथी
जित्वा वयं नेप्यति चाद्य गा वः ॥ १८ ॥

वानभारतस्य ।

नाम भो नदीज भीष्म एष इदयमानः अन्ननावेषधरः श्रीरू-
प्रधारी लङ्केशवनारिकेतुर्नगरध्वजः नयाद्वयः अर्जुननामा यतः ।
किंमूतः नगरिस्तनुरिन्द्रपुत्रः । उ मोः कौरवाः अयं प्रमाथी हन्ता ।
अथ वो युष्मान् जित्वा गावश्च नेप्यति । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

532

चञ्चद्वादशनीलनीरजयुतं सप्ताम्बुजोद्भासितं
नित्यं षोडशशोणपद्मरुचिरं भावानिर्गम्य सेवितम् ।
क्षीराम्भोविगृहं सहस्रदलसत्पर्वट्टुविश्रान्ति व-
त्पायाशः कमलाङ्गसङ्गिशयन तन्नीलरोचिर्महः ॥ १९ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

अस्य व्याख्या । तन्नीलरोचिः इयामप्रभं महस्तेजः कृष्णल-
क्षणं वो युष्मान्पायात् । तर्किभूतम् । कमलाङ्गसङ्गिशयनं लक्ष्मी
सनायशय्यम् । पुनः किंभूतम् । सहस्रदलसत्पर्वट्टुविश्रान्ति सहस्रक-
णादिव्यशयनशेषस्थितम् । पुनः किंभूतम् । क्षीराम्भोविगृहं दुग्ध-
समुद्रनिवासम् । पुनः किंभूतम् । वात्रा नाभिसरोरुहस्थेन
ब्रह्मणा अनिर्गम्य सेवितमभ्यासितम् । पुनः किंभूतम् । षोडशशोणपद्म-
रुचिरं षोडशाह्यक्रमलमनोहरम् । षोडशशोणपद्मानां विवृतिः ।
विष्णोभ्रत्वारो हस्ता द्वौ चरणौ । तावन्त एव ब्रह्मणः । द्वौ करौ द्वौ
चरणौ लक्ष्याः । एवं षोडशशोणपद्मरुचिरम् । पुनः किंभूतम् ।

नित्यमविनाशि । पुनः किंभूतम् समाम्बुजोद्भासितं समकमलशोभि-
तम् । समाम्बुजानां विवृतिः । चत्वारि मुखपद्मानि ब्रह्मणः । एकं
नाभिसरोरुहम् । एकं विष्णोर्मुखम् । एकं लक्ष्म्या मुखम् । एवं
समाम्बुजोद्भासितम् । पुनः किंभूतम् । चत्वारि दशनीलनीरजयुतं शोभ-
मानद्वादशनीलोत्पलयुक्तम् । द्वादशनीलनीरजानां विवृतिः । अष्टौ
नयनानि ब्रह्मणः । द्वे विष्णोः । द्वे लक्ष्म्याः । एवं द्वादशनीलनीर-
जयुतम् । अत्राप्यपहुतिरलंकारः । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

533

विकसति नयनाभ्यां कैरवं पङ्कजं च
अथयति चरणाभ्यं ब्रह्मचर्यं पयोधेः ।
उरसि लसति यस्य भ्रैयसां संप्रदायः
स फणिनमधिशेते पद्मया पद्मनाभः ॥ २० ॥

अभिरामपद्यते ।

अस्य ध्याख्या । स पद्मनाभः पद्मया सह फणिनं शेषमधि-
शेते । यस्य नयनाभ्यां चन्द्रमूर्यलक्षणाभ्यां कैरवं पङ्कजं च विक-
सति । यस्य चरणाभ्यं गङ्गाजनकं पयोधेर्ब्रह्मचर्यं अथयति दूरी-
करोति । यस्योरसि भ्रैयसां संप्रदायः कौस्तुभमणिर्लसति । एवंविधः
पद्मनाभः फणिनमधिशेते । अत्राप्यपहुतिरलंकारः । इति सुबोध-
मेतत्पद्यम् ।

अथ क्रियागुप्त-कर्तृगुप्त-कर्मगुप्त-संधिगुप्त-विन्दुमती-चि-
त्र-भाषाचित्राख्यानम् ॥ ३४ ॥

634

भागतः पाण्डवाः सर्वेदुर्योधनसमीहया ।

सस्मै गां च सुवर्णं च खानि विविधानि च ॥ १ ॥

कथयति ।

यो धनसमीहया भागतस्तस्मै सर्वे पाण्डवा ग्रां च सुवर्णं च
विविधानि रत्नानि च भद्रः ददाति स्म ।

इति क्रियागुप्तम् ॥

535

गौरीनखरसादृश्यभद्रया शशिनं दधौ ।
इदं गोप्यते कर्ता वर्षेणापि न लभ्यते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

इः कामः तं हन्तीति इह ईश्वरः ।

इति कर्तृगुप्तम् ॥

536

अन्नवत्सुवर्णानि रत्नानि विविधानि च ।
प्राप्तयेभ्यो नदीतीरे ददाति प्रज सत्वरम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

हे ब्राह्मण । इभ्यः समृद्धः ।

इत्यपि कर्तृगुप्तम् ॥

537

एहि दे रमणि पश्य कौतुकं
धूलिधूसरतनुं दिगम्बरम् ।
सापि तद्वदनपट्टज पद्मी
भ्रातरुक्तमपि किं न नुभ्यसे ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

कौ पुथिष्यां तुकं बालं पश्य ।

इति कर्मगुप्तम् ॥

538

पिबतस्ते शरात्रेण वारि कल्हारशीतलम् ।
केनेमौ दुर्बिदग्धेन हृदये सनिरोपितौ ॥ ५ ॥

शरी बाणी । एण हरिण ।

इति सभिगुप्तम् ॥

543

नमामि मामनोनुव्रमानं मुनिममानिनम् ।

नानाननममानाममोनामानमुमेनमुम् ॥ १० ॥

शार्ङ्गधत्स्य ।

नमामि नमस्करोमि । कम् । उं विष्णुम् । न केवलम् विष्णुम् ।
उमेनं पार्वतीनायम् । हरिहरावित्यर्थः । किंभूतम् । मामनोनुव्रमा-
नम् । मा लक्ष्मीः तस्या मनसो नुव्रः अपहतो मानो येन सः तम् ।
लक्ष्मीचान्द्रस्यगर्वापहारिणम् । पुनः किंभूतम् । मुनिं योगीश्वरम् ।
पुनः किंभूतम् । अमानिनम् । नास्ति मानो यस्यासौ तम् । पुनः
किंभूतम् । नानाननम् । नानाविधान्याननानि मुखानि यस्यासौ तम् ।
दशावतारत्वाच्चैकविधमुखम् । पुनः किंभूतम् । अमानामम् । अमा-
नमाकाशममति क्रमतीत्यमानामः तम् । पुनः किंभूतम् । ॐनामानम् ।
ब्रह्मस्वरूपम् । एवंविधम् उम् उमेन च हरिं हरं च नमामि ।

श्रक्षरः ।

544

तारतारतैरेतैरुत्तरोत्तरतो रूतैः ।

रतार्ता तित्तिरी रौति तीरे तीरे तरौ तरौ ॥ ११ ॥

श्रक्षर कातिशयस्य ।

545

नागविशेषे शेषे शेषेशेषेपि संवते जगति ।

हंस्यसिकालं कालं का लङ्कालङ्कने स्तुतिर्भवतः ॥ १२ ॥

वैश्वरस्य चागुप्तात् ।

546

लीलास्मितेन शुचिना मृदुमेदितेन

ध्वल्लोकितेन लघुना गुरुणा गतेन ।

व्यामृम्भितेन जघनेन च दर्शितेन

सा हन्ति तेन गतितं मम जीवितेन ॥ १३ ॥

हृदिन सानुयासः ।

547

मधुरया मधुचोषितमाधवी

मधुसमृद्धिसमेधितमेधया ।

मधुकराङ्गनया मुहुर्मुन्द-

वनिभृता निमृताक्षरमुज्जगे ॥ १४ ॥

माधकवेः कठिनानुशाससहितं चतुर्येषासान्तयनकम् ।

548

आम्नायानामाहान्त्या वा-

ग्नीतीरीतीः प्रीतीर्भीतीः ।

भोगो रोगो मोदो मोहो

ध्येये वेच्छेत्क्षेमे देशे ॥ १५ ॥

एण्डिनधानुनादिक विद्युन्मालाउन्मः ।

अस्य व्याख्या । आम्नायानां वेदानामन्त्या चागुपनिषदाह अक-
थयत् । किमाह । गीतीः ईतीः प्रीतीः भीतीः भोगः रोगः
मोदः मोहः क्षेमे शुभे देशे आत्मपरमात्मानौ ध्येये इच्छेत् ।

इति चित्राणि ॥

549

उत्सरङ्गकलितोरुकटारी-

भाजिराजतमयकरभालाः ।

सन्तु पायकगणा जय तैस्त्व

शामगोहरमिलाप इलावी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

अस्य व्याख्या । हे राजन् पायकगणाः सेवकलोकाः उत्स-
रङ्गकलितोरुकटारीभाजिराः सन्तु । उत्सरङ्गा अतिमुदिताः कलि-
तोरुकटाः सज्जितपृथुकपोला ये अरीभाः शत्रुगमास्तेषां योसा-
द्यानिः सङ्ग्रामस्ते रान्नि ददतीति उत्सरङ्गकलितोरुकटारीभाजिराः ।
उत पुनः भयंकरभालाः भुकुटीभीषणललाटाः सन्तु । तैः पायक-
गणैः इलापः पृथ्वीरक्षकः इलावी जितकंदर्पस्त्वम् अगोहरम् अगंमहं
यथा स्यादेवं गां पृथिवीं जय । परदेशानात्मीयान्कुरु ।

550

नूनं वादल छाह खेह पसरी निःश्राणशब्दः खरः
शत्रुं पाडि लुटाति तोडि हनितीं एवं भणन्त्युद्रटाः ।
झूठे गर्व भरामघालि सहसा रे कन्त मेरे कहे
कण्ठे पाग निवेश जाह शरणं श्रीमहदेवं प्रमुम् ॥ १७ ॥

श्रीकण्ठपण्डितस्य ।

इति भाषाचित्रम् ॥

अथ प्रश्नोत्तराख्यानम् ॥ ३५ ॥

तेष्वन्तरालापाः ।

551

गच्छन्ति कामिवह्नौ हृतनिजतनवः का भिनत्ति स्वकुले
किं स्याद्योज्यं विकल्पे ककचनिभनखैः किं नृसिंहेन भिन्नम् ।
कीदृग्विद्याः प्रसूतिः किमनलशमनं का नृपैः पातनीया
को घन्यः कः प्रमार्ष्टि त्रिभुवनकलुषं स्वर्धुनीवारिपूरः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

स्वः । धुनी । वा । रिपूरः । पुनरप्यनुलोमेन । स्वर्धुनी । वारि ।

पूः । अः । पुनरापि सर्वम् । स्वर्धुनीवारिपूरः ।

552

पुंसः संबोधनं किं विदधति करिणां के रजोमैर्भिषक्तिं
का द्यूत्या ते रिपूणां नरवर नरकं कोवधीशेषकं किम् ।
के वा यर्षास्तु न स्युर्विसमिध हरिणा किं नखाग्रैर्भिषिक्तं
को वा मार्गे विसर्पेन्विषटयति तरुन्नर्मदावारिपूरः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

नः । मदाः । वारि । पूः । अः । पुनरप्यनुलोमेन । नर्म । दावाः ।

रिपूरः । पुनः सर्वम् । नर्मदावारिपूरः ।

553

के भूषयन्ति स्तनमण्डलानि

कीदृशुमा चन्द्रमसः कुतः श्रीः ।

किमाह सीता दशकष्टभीता
हारामहादेवरतातनातः ॥ ३ ॥

शराः । महादेवरता । तनातः । रात्रेः । पुनः सर्वम् । हा रान
॥ देवर तात नातः ।

554

रवेः कवेः किं सनरस्य सारं
रूपेभयं किं किमुशान्ति मृद्गाः ।
खलाद्भयं विष्णुपदं च केषां
मागीरयीतीरसनाभितानान् ॥ ४ ॥

भाः । गीः । रयी । इतिः । रसम् । आभितानान् । पुनः सर्वम् ।
मागीरयीतीरसनाभितानान् ।

555

कः शार्थ्यते मदनविह्वलया युवत्या
भाति क पुण्ड्रकमुनेन कथं बतायुः ।
हानादरो भवति केन च राजनेष्म
वाद्यास्थि किं फलमुदाहर नालिकेरम् ॥ ५ ॥

ना । अलिके । अरम् । शतिलोनेन । रट्टे । अलिना । पुनः स-
र्वम् । नालिकेरम् ।

556

कस्य मरौ दुरधिगमः कः कमले कथं विरजिनावासः ।
कैस्तुष्याति चानुष्टा रिपवस्ते वद कुतो भद्राः ॥ ६ ॥

कस्य जनस्य । कः वद । कैः निरोमिः । कुनः प्रियव्याः ।

557

नलिनीदलजननलजनन किं यौवनं धनं चायुः ।
के शशपरकरनिकरानुचारिणः सज्जना एव ॥ ७ ॥

कम्प्यानि ।

658

किं क्रूरं स्त्रीहृदयं किं गृहिणः प्रियहिताय दारगुणाः ।

कः कामः संकल्पः किं दुष्करसाधनं प्रज्ञा ॥ ८ ॥

सृष्टिद्वय ।

अथ प्रश्नोत्तरेषु बाह्यालापाः ॥

559

मीचेषु यावनी वाणी का कः स्याच्छुभदो जने ।

शंभोरावरणं किं कं भजन्ते व्याधयो जनम् ॥ ९ ॥

श्रीशरिररेषानाम् ।

प्रश्नोत्तरं किम् । भवेलाभोजिनम् । भवे । लाभः । भजिनम् ।

पुनः सर्वम् । भवेलाभोजिनम् ।

560

कस्मिन्त्रापि कंसारिः का वृत्तिरधमा नृणाम् ।

किं ब्रूते पितरं बालः किं दृष्ट्वा रमते मनः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

प्रश्नोत्तरं किम् । शोषेसेवावापररूपम् । शोषे । सेवा । वापर ।

रूपम् ।

अथ प्रश्नोत्तरेषु प्रत्युक्तयः ॥

561

कियन्मार्गं जर्तं विप्रं जानुद्वयं नराधिप ।

तथापीयमवस्यात्ते नहि सर्वं भयादृक्षाः ॥ ११ ॥

प्रथमपादस्तृतीयपादश्च नदीमुत्तितीर्थोर्मोर्जराजस्योक्तिः । द्वितीय-

पादश्चतुर्थपादश्च राजदर्शनार्थं उद्गकाष्ठभारवाहपण्डितस्य प्रत्युक्तिः ।

562

भूरिभारमराक्रान्तं बाधति स्कन्ध एष ते ।

न तथा बाधते स्कन्धो यथा बाधति बाधते ॥ १२ ॥

पूर्वार्धं मृगयाया गृहमागच्छतः शिबिकारूढस्य भोजराजस्योक्तिः ।
उत्तरार्धं च राजदर्शनार्थं उद्यशिविकावाहपण्डितस्य प्रत्युक्तिः ।

563

यदेतच्चन्द्रान्तर्जलदलवलीलां वितनुते
तदाचष्टे लोकः शशक इति नो मां प्रति तथा ।
अहं त्विन्दुं मन्ये त्वदरिविरहाक्रान्ततरुणी-
कटाक्षोल्कापातव्रणकिणकलङ्काङ्किततनुम् ॥ १३ ॥

पूर्वार्धं रात्रौ चन्द्रमसं वर्णयतो भोजराजस्य । उत्तरार्धं च
राजदर्शनार्थं उद्यचोरस्य पण्डितस्य ।

564

इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
यदिह जरास्त्रपि भान्मया विकाराः ।
इदमपि न कृतं नितम्बिनीनां
स्तनपतनायधि जीवितं रतं वा ॥ १४ ॥

पूर्वार्धं शारिक्रीडां कुर्वत्याः शीताभट्टारिकायाः । उत्तरार्धं च
भोजराजस्य ।

565

अष्टौ हाटककोटयत्निनवतिर्मुक्ताफलानां तुलाः
पञ्चाशन्मधुगन्धलुष्कमधुषाः क्रोधोदुराः सिन्धुराः ।
लावण्योपचयप्रपञ्चचतुरं पण्याङ्गनानां दत्तं
दण्डे पाण्ड्यनृपेण दौकितमिदं वैतालिकायार्पय ॥ १५ ॥

निगलितमपि पयं विज्ञापयतो भाण्डागारिकस्योक्तिः । वैतालि-
कार्पण्येन च समाक्षराणि वैतालिकगीतदत्तकर्णस्य विक्रमादि-
त्यस्य प्रत्युक्तिः ।

566

अलमतिचपलत्वात्स्वप्नमायोपमत्वा-
त्परिणतिविरसत्वात्सगमेनाङ्गनायाः ।

इति यदि शतकृत्वस्तत्त्वमालोचयाम-

स्तदपि न हरिणाक्षीं विस्मरत्यन्तरात्मा ॥ १६ ॥

पूर्वार्धे शिक्षां ददतो गुरोःशक्तिः । उत्तरार्धे च राजकन्यानुर-
क्तस्य बिल्हणस्य भित्तिलेखप्रत्युक्तिः ।

567

अङ्गणं तदिदमुन्मदद्विष-

श्रेणिशोभितविहारिणो हरे ।

उल्लसत्तरुणकेलिपद्मवां

शालकीं त्यजति किं मतङ्गजः ॥ १७ ॥

पूर्वार्धे तद्वित्तपरीक्षिकाया राजकन्याया उक्तिः । उत्तरार्धे तद-
नुरक्तस्य बिल्हणस्य प्रत्युक्तिः ।

568

निरर्थकं जन्म गतं नलिन्या

यया न दृष्टं तुहिनांभुविम्बम् ।

उत्पत्तिरिन्दोरपि निष्फलैव

दृष्टा विनिद्रा नलिनी न येन ॥ १८ ॥

पूर्वार्धे राजकन्यानुरक्तस्य बिल्हणस्योक्तिः । उत्तरार्धे तदनुरक्त-
चित्ताया राजकन्यायाः ।

अथ जातिः ॥ ३६ ॥

569

मण्डलीकृत्य बर्हाणि कण्ठैर्धुरागीतिभिः ।

कलापिनः प्रनुत्यन्ति काले जीमूतमालिनि ॥ १ ॥

570

कलकणितगर्भेण कण्ठेनाधूर्णितेक्षणः ।

शरावतः परानृत्य स्तिग्धुश्चुम्बति प्रियाम् ॥ २ ॥

एतौ वण्डन ।

571

स्थित्वा स्यैर्यादुपाम्भः समजवरशिराश्चक्रमूर्तिमुहूर्तं
 धूर्तः संत्यक्ततीरः कतिचिदपि पदान्युच्चकैः कुञ्चिताङ्घ्रिः ।
 पश्चाद्भीवां प्रसार्य त्वरितगतिरपां मध्यमाविदय चञ्चु
 चञ्चन्तीमूर्ध्वकण्ठः कथमपि शफरीं स्फारिताक्षो वकोत्ति ॥ ३ ॥
 गोविन्दराजदेशानाम् ।

572

घञ्चघञ्चलचञ्चुचुन्वनचलचूडापमुपं पत-
 घक्राकारकरालकेसरसटास्कारस्तुरत्कंभरम् ।
 वारं वारमुदाङ्घ्रिचञ्चलघनभ्रदयन्नखक्षुण्णयो-
 र्दृष्टा कुकुटयोर्द्वयोः स्थितिरिति क्रूरक्रमं युध्यतोः ॥ ४ ॥
 वरकचैः ।

573

पक्षावुत्क्षिप्य धुन्वन्सकलतनुरुहाभोगविस्तारितात्मा
 प्रागेवोद्गीननिद्रः स्फुरदरुगकरोद्भासितं खं निरीक्ष्य ।
 प्रातः प्रोत्थाय नीडस्थितचपलतनुर्धर्वरध्यानमुच्चै-
 रद्वीवं पूर्वकायोन्नतविकटसटः कुकुटो रारटीति ॥ ५ ॥
 कस्यापि ।

574

आलोकवस्ननारीकृतसभयमग्नानादधावज्जनौष-
 व्याप्रद्वारप्रदेशप्रचुरकलकलाकर्णनस्तम्भचक्षुः ।
 काटं दण्डं गृहाणेत्यनिमुखरजनैस्ताडितो नोटयानै-
 र्भौतः सर्पो गृहस्यानधिगनविवरः कोगतः कोणमेति ॥ ६ ॥
 त्रिविक्रिशास्त्रस्य ।

575

धूलीधूसरननवो राज्यस्थितिरचनकल्पितैकनृपाः ।
 कृतमुखवाद्यविकाराः शीटन्ति सुनिर्भरं टिप्प्याः ॥ ७ ॥
 रुद्रदम्प्य ।

576

आयातो भवतः पितेति सहसा मातुर्निशम्योदितं
 धूलीधूसरितो विहाय शिशुभिः शीटारसान्नस्तुतान् ।

दूरास्मेरमुखः प्रसार्य ललितं बाहुद्वयं बालको
नाधन्यस्य पुरः समेति परया प्रीत्या रटन्धर्वरम् ॥ ८ ॥

वत्कटस्य ।

577

अकूर्चोरम्भोपि प्रति चिबुकदेशं करतलं
प्रतिज्ञायां कुर्वन्व्ययतिषु दृशं क्षिग्धतरलाम् ।
कुमारोहकारात्परिपदि समानानगणय -
न्भुजौ वक्षः पश्यन्नववयसि कान्तिं वितनुते ॥ ९ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

578

खड्गहस्तारिमात्लोक्य हर्षामर्षसमन्वितः ।
धूरः पुलकितो रक्तनेत्रो हसति जृम्भते ॥ १० ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

579

पायति हसति च नृत्याति हृदयेन धृतां प्रियां विविन्तयति ।
समविषमं न च विन्दति गृहगमनसमुत्सुकः पथिकः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

580

मातर्धर्मपरे दयां कुरु मयि भ्रान्तेषु वैदेशिके
झारालिन्दककोणके सुनिभृतं यास्यामि सुप्त्वा निशि ।
इत्युक्ते सहसा प्रचण्डगृहिणीवाक्येन निर्भर्त्सितः
स्कन्धस्वस्तपलालमुष्टिविभवः पान्थः पुनः प्रस्थितः ॥ १२ ॥

गविदत्तस्य ।

581

भद्रं ते सदृशं यदध्वगशतैः कीर्तिस्तबोदुष्यते
स्थाने रूपमनुत्तमं सुकृतिना दानेन कर्णो जितः ।
इत्यालोक्य भृशं दृशा करुणया शीघ्रातुरेण स्तुतः
पान्थेनैकपलालमुष्टिरुचिना गर्वायते हातिकः ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

582

विलासमसृणोद्गसन्मुसलोलदोःकन्दली-
 परस्परपरिस्वलद्वलयनिःस्वनोद्गन्धुराः ।
 लसन्ति कलहङ्कृतिप्रसभकम्पितोरःस्थल-
 त्रुटद्गमकसंकुलाः कलमकण्डनीगीतयः ॥ १४ ॥

विज्जकाया ।

583

भाकर्षन्निव गां वमन्निव खुरौ पथार्धमुज्झन्निव
 त्वीकुर्वन्निव रं पिवन्निव दिशो वार्युश्च मुष्णन्निव ।
 साद्गारप्रकरां स्पृशन्निव भुवं छायाममृष्यन्निव
 प्रेङ्खन्नामरवीज्यमानवदनः श्रीमान्हयो धावति ॥ १५ ॥

सिंहदत्तस्य ।

584

पुरो नुन्नः पथाद्गति विधृतथोच्छिन्नतनुः
 समुत्पत्योत्तानः पतति पथि लोकान्प्रविशति ।
 हयः किञ्चिद्वन्नेद्यदि नयति पत्तिं क्वचिदहो
 कशाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातेन खनति ॥ १६ ॥

शून्यतरमान् ।

585

आत्रायात्राय गन्धं विकटमुखपुटो दर्शयन्दन्तपर्णि-
 धावत्युन्मुक्तनादो मुहुरपि च रसाद्भट्टया पृष्ठलमः ।
 गर्दभ्या पादघातद्विगुणितमुरतप्रीतिराकूटशिथो
 वेगादारुह्य मुष्णन्नयतरति खरः खण्डितेच्छधिरेण ॥ १७ ॥

महूरस्य ।

586

प्राप्या श्रोणीमनाया विततमभिमुखं वक्त्रसंकोचभङ्गं
 स्थित्वा सूर्यं निरोक्ष्य शविकसितसटो घट्टयन्क्षमां खुरेण ।
 वोवोकारान्प्रकुर्वन्मणिशकलनिभं चालयन्नेत्रयुग्मं
 णगधाट्टननेकांश्चतुर हयविटो मन्मयान्धः करोति ॥ १८ ॥

करयार्ग ।

587

पार्श्वस्फालावलेपाद्यदुलितघरणोद्देहिमाकाशदेशः
 संघडाटोपकोपप्रकटितरसनापङ्कवातीढसूकः ।
 किञ्चित्साचीकृतास्यः स्फुरदधरपुटः स्फारिताताम्रचक्षु-
 र्घोरायाताभिलाषादपसरति हृषं दर्शयेन्नेव मेघः ॥ १९ ॥
 छकवर्मण ।

588

पीप्मादित्यकरप्रतप्तासिकतामध्योपविष्टः सुखं
 शेते गौरखरो मरुस्थलभुवि शोथं विधाय क्षिती ॥
 गुञ्जज्जाहककण्टकाहतमरुदूतोत्पतजूलिमि-
 ष्ठचाङ्गः कृकलासकोपि निभृतं मार्तण्डमुदीक्षते ॥ २० ॥

589

मार्गं देहि पदं निधेहि निभृतं शब्दं समाकर्ण्य
 श्वानं धारय कन्दलात्कलकलः कोथं सखे तावकः ।
 इत्यन्योन्यमनेकधा मृगवधव्यापारपारंगमै-
 र्याधैः कोप्यधिको रसः प्रतिपदं जल्पद्भिस्त्पद्यते ॥ २१ ॥
 शुष्माकरस्य ।

590

धामत्कन्धनिषण्णशार्ङ्गकुटिलप्रान्तार्पिताधोमुख-
 स्यन्दङ्गोणितलम्बमानशशकान्वेणीस्खलधामरान् ।
 ज्यान्तप्रोतकपोतपोतनिषतद्रक्ताक्ततूणीरका-
 न्तोपदयत्कारिकुम्भभेदजनिताक्रन्वान्पुलिन्दान्पुरः ॥ २२ ॥
 क्षेमेन्द्रस्य ।

591

गर्जन्दरिः साम्मसि शैलकुञ्जे
 प्रतिध्वनीनात्मकृवाचिशम्य ।
 पदं बधन्थ क्रमिर्तुं सरोपः
 प्रतर्कयन्नन्यमृगेन्द्रनादम् ॥ २३ ॥
 भद्रस्वामिन ।

592

लीढव्यस्ताविषाण्डुरापनखयोरार्कर्णदीर्घं मुखं
 विन्यस्यायिमयोर्युगे चरणयोः सद्यो विमिचद्विपः ।
 एतस्मिन्मदगन्धवासितसटः सावज्ञतिर्यग्वल-
 स्तृक्कान्ताहतिधूतलोलमधुपः कुञ्जेषु शेते हरिः ॥ २४ ॥

593

अम्भोमुत्रां सलिलमुद्गमतां निशीये
 तालीवनेषु निभृतस्थितकर्णताताः ।
 आकर्णयन्ति करिणोर्धनिमीलिताक्षा
 धारारवान्दशनकोटिनिपण्णहस्ताः ॥ २५ ॥

कस्यापि ।

594

नयनपथनिरोधक्रोधनिर्धूतभाल-
 भ्रमदविरत्नरोमस्तोमवद्भान्धकारः ।
 कृमिकवलनलोभोत्खातवल्मीकरन्ध्रो-
 स्थितफणिफणघातैरुच्छलत्येष भक्षः ॥ २६ ॥

भदनस्य ।

595

यदर्काशुक्लान्तः स्फुरदरुणपुष्पोदरधिया
 प्रविष्टो नासान्तः कण्ठितमलिङ्गिभ्यः प्रकुरुते ।
 कपिः स्थित्वा स्थित्वा तदिदमनुशृण्वन्विचकितो
 धुनोत्यास्यं रौनि प्रचलति चतत्युच्छलति च ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

596

गर्जित्वा मेघभीरं प्रथममथ शनैर्मण्डलीकृत्य देहं
 शुद्धाभ्यां भीषयन्तावभिमुखमवनिं दारयन्तौ खुरापैः ।
 मन्दं मन्दं समेत्य स्थिरनिहतपदं दत्तघातौ सरोपं
 गुपेते चातयन्तौ कुटिलितमसकृत्पुच्छमेतौ महोक्षौ ॥ २८ ॥

कस्यापि ।

597

आहत्याहत्य मूर्ध्ना द्रुतमनुपिबतः प्रसृतं मातृरूपः
किंचित्कुञ्जैकजानोरनवरतचलचारुपुच्छस्थ धेनुः ।
उत्तीर्णा तर्णकस्य प्रियतनयतया दत्तहुंकारमुद्रा
विद्यंसिस्तीरधारालवशबलमुखस्याङ्गमातृमि लेदि ॥ २९ ॥

मयूरस्य ।

अथ सदाचारः ॥ ३७ ॥

598

भोत्रियं शुभगामर्षिं सार्धं गां धार्मिकं वदाम् ।
प्रातरुत्थाय यः पश्येदापहृष्टः स प्रमुच्यते ॥ १ ॥

599

पापिष्ठं दुर्भगामन्त्यं नम्रमुत्कुत्तनासिकम् ।
अप्रियं प्रातरुत्थाय पश्यन्कलमवाप्नुयात् ॥ २ ॥

600

प्रेतधूमे विरेके च बान्धौ च क्षुरकर्मणि ।
दुःस्वप्ने दुर्जनस्पर्शे खानमात्रं विधीयते ॥ ३ ॥

601

उदक्यापतितम्लेच्छनाण्डालाद्यभिभाषणे ।
मार्जारमूपकस्पर्शे विष्णुत्रोत्सर्गदर्शने ॥ ४ ॥

602

अशुचीक्ष्णेशुपाते कलहे आसकासयोः ।
रथ्याप्रसर्पणेभ्यङ्गे क्षुते नर्मण्युपस्पृशेत् ॥ ५ ॥

603

कुर्यादाचमनाभावे मास्करस्यावलोकनम् ।
स्पृशेद्वा सार्द्रतृणगोगोत्रिदृक्षिणशुनीः ॥ ६ ॥

604

देवाधिकारिणो म्लेच्छान्विकर्मस्यान्दिजानपि ।
विलोक्योपस्पृशेत्स्पृष्ट्वा सवासा जलमाविशेत् ॥ ७ ॥

605

भजाश्वं मुखतो मेध्यं गावो मेध्यास्तु पृष्ठतः ।
ब्राह्मणाः पादतो मेध्याः स्त्रियो मेध्यास्तु सर्वतः ॥ ८ ॥

606

नास्ति यज्ञः स्त्रियाः किञ्चिन्न व्रतं नोपवासकः ।
या तु भर्तारि शुभ्रूषा तया स्वर्गं जयत्यसौ ॥ ९ ॥

607

मृते भर्तारि या नारी ब्रह्मचर्ये व्यनस्पिता ।
मृता सा लभते स्वर्गं यथा ते ब्रह्मचारिणः ॥ १० ॥

608

तिष्ठः कोट्योर्ध्वकोटिश्च यानि लोमानि मानुषे ।
तावत्कालं घसेत्स्वर्गे भर्तारं यानुगच्छति ॥ ११ ॥

609

व्यालमाही यथा व्यालं बिलादुद्धरते वलात् ।
त्वं पतिं समुद्धृत्य नारी स्वर्गेषु मोदते ॥ १२ ॥

610

दृश्यन्वितां समाहूय न विप्रा गन्तुमर्हति ।
भर्तृदेहेन या याति तस्या लोकाः सनातनाः ॥ १३ ॥

611

शुभ्रं भूमिगतं नोयं शुचिर्नारी पतिव्रता ।
शुचिः क्षेमकरो राजा संतोषी ब्राह्मणः शुचिः ॥ १४ ॥

612

नित्यमास्यं शुचि स्त्रीणां शकुनिः फलपातने ।
वत्सोपि स्तनपाते स्याच्छू मृगपक्षे शुचिः ॥ १५ ॥

613

गच्छेदेको न पन्थानं स्वयं नोपानहौ हरेत् ।
शिरसा न वहेद्भारं न प्रधावेत वर्धति ॥ १६ ॥

614

न स्नानमाचरेद्भुक्ता नानुरो न महानिधि ।
न वलैः सह नाजलं नाविक्षाते जलाशये ॥ १७ ॥

615

नद्या यद्यत्परिभ्रष्टं यद्यवर्तसमन्वितम् ।
गतप्रत्यागतं यद्य तत्तोर्यं परिवर्जयेत् ॥ १८ ॥

616

ब्राह्मण्यजागोमहिष्यः सृताः शुष्का नवोदकाः ।
नद्यः शुद्धा दशाहेन शुद्धापो भूमिगा नवाः ॥ १९ ॥

617

प्रवहद्वाहणं तोयं ताड्यागं क्षत्रियोदकम् ।
वापीकूपगतं वैदयं शूद्रं च गृहभाण्डगम् ॥ २० ॥

618

अप्स्वारमानं न वीक्षेत नावगाहेत्पवोरयम् ।
संदिग्धनावं नारोहेच्च बाहुभ्यां नदीं तरेत् ॥ २१ ॥

619

शीतास्वप्नु निविध्योष्णा मन्त्रसंभारसंभृताः ।
क्षानं गृहेपि कुर्याणः प्राप्नोति खानजं कलम् ॥ २२ ॥

620

नाग्निं मुखेनोपधमेन्नाधः कुर्याच्च लङ्घयेत् ।
नामेध्यं शस्त्रिपेद्बद्धौ न च पादौ प्रतापयेत् ॥ २३ ॥

621

देवालयं चत्वरं च नक्तं सेवेत न हुमान् ।
शून्याटवीं शून्यगृहं शमशानं च दिनेष्वपि ॥ २४ ॥

622

जल पिबेन्नाञ्जितना शयान न प्रबोधयेत् ।
परात्र वा चरन्तीं वा धयन्तीं च न वारयेत् ॥ २५ ॥

623

शय्यादीपाधमस्तम्भच्छाया दूरेण सत्यजेत् ।
नर्मालाप न कुर्वीत धीमानसहने सह ॥ २६ ॥

624

नोर्ध्वजानुधिर तिष्ठेन्नस्यादुत्कन्कासन ।
न नासिका विकुण्ठोयान्न स्वय कर्तयेन्नखान् ॥ २७ ॥

625

सर्वथा सत्यजेद्वाढ न कंचिन्मर्मणि स्पृशेत् ।
सर्वान्परित्यजेदर्शान्स्वाध्यायस्य विरोधिन ॥ २८ ॥

626

कुश स्वर्गं सदा धार्य बहिर्नोत्स्य न धारयेत् ।
नागन्ध विभयारुप्य नात्मार्थं गुम्हयेत्स्त्रजम् ॥ २९ ॥

627

नित्यमामलके लक्ष्मीर्नित्य हरितगोमये ।
नित्य शूङ्गे च पद्मे च नित्य शूङ्गे च वासनि ॥ ३० ॥

628

बातार्कं प्रेतधूमं च घडा मूर्तिं पल्यतोदकम् ।
आयुष्कामो न सेवेत रात्रौ च दाभोजनम् ॥ ३१ ॥

629

नोत्सङ्गे भक्षयेन्नाश्रन्मौलिं भूमिं च सस्पृशेत् ।
हृदिद्वयेन योच्छिष्टं पश्येज्ज्योतापि नाशुरि ॥ ३२ ॥

630

प्राप्तगो प्रदत्तार्पणं विराट् समुपमृशेत् ।
कुर्वन्नायमन विष्णुर्मेकारात्रापि सस्मरेत् ॥ ३३ ॥

631

हस्तद्वयस्थितैर्दर्भैः समाचामति यो द्विजः ।
सोमपानफलं तस्य मुक्ता यज्ञफलं लभेत् ॥ ३४ ॥

632

गृहेपि निवसन्विप्रो मुनिमीसविवर्जनात् ।
मांसादीन्योपि मांसस्य त्यागात्स्वर्गं व्रजेद्भुवम् ॥ ३५ ॥

633

आत्मार्थं यः पशुं हन्यात्सोवश्यं नरकं व्रजेत् ।
देवान्पितृन्समभ्यर्च्य स्वादन्मांसं न दोषभाक् ॥ ३६ ॥

634

अनभिध्यां परस्वेषु सर्वसत्त्वेषु सौहृदम् ।
कर्मणां फलमस्तीति मनसा त्रितयं चरेत् ॥ ३७ ॥

635

प्राणातिपातं स्तैन्यं च परदाराभिमर्शनम् ।
घ्राणि पापानि कायेन नित्यशः परिवर्जयेत् ॥ ३८ ॥

636

असत्प्रलापं पारुष्यं वैशुन्यमनृतं तथा ।
चत्वारि वाचा राजेन्द्र न जल्पेच्च च चिन्तयेत् ॥ ३९ ॥

637

अहिंसा सत्यवचनं सर्वभूतानुकम्पनम् ।
शमो दानं यथाशक्ति गार्हस्थ्यो धर्म उच्यते ॥ ४० ॥

638

देवान्पितृन्मनुष्यांश्च भृत्यान्गृह्याश्च देवताः ।
भोजयित्वा ततः पश्चाद्गृहस्थो भोक्तुमर्हति ॥ ४१ ॥

639

वृक्षांश्छित्त्वा मर्हो भित्त्वा हत्त्वा कीटपिपीतकान् ।
दत्त्वाग्रं कार्पुकोर्षिभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४२ ॥

640

राज्ञां दत्त्वा तु पद्भ्यां देवतानां च विंशतिः ।
त्रिंशदृत्वा च विप्राणां कार्पुको नावसीदति ॥ ४३ ॥

641

चक्षुर्दद्यान्मनो दद्याद्वाचं दद्याच्च सूनुताम् ।
उत्थाय चासन दद्यादेष धर्मः सनातनः ॥ ४४ ॥

642

तृणानि भूमिरुदक वाक्चतुर्थी च सूनुता ।
सतामेतानि हर्म्येषु नोऽऽद्यन्ते कदाचन ॥ ४५ ॥

643

प्रासादर्थमपि पास्तर्पायैः किं न यच्छसि ।
इच्छानुरूपो विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥ ४६ ॥

644

उष्णकाले जलं दद्याच्छीतकाले हृताशनम् ।
प्रावृत्तकाले गृहं देयं सर्वकालेषु भोजनम् ॥ ४७ ॥

645

अवृत्तिव्याधिदोकार्ताननुवर्तेन शक्तिः ।
आत्मवत्सतत पश्येदपि कीदृषीलकम् ॥ ४८ ॥

646

गां पद्माद्वाद्यगां दास्याद्भक्ति लोपाद्भिज वधान् ।
मोचयन्मुच्यते जन्तुः पापाश मरणान्तिकात् ॥ ४९ ॥

647

न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्रो भविष्यति ।
अतः श्वः करणीयानि कुर्यादश्वेव बुद्धिमान् ॥ ५० ॥

648

अनेन मर्त्यदेहेन यन्नोक्तद्वयशर्मदम् ।
विचिन्त्य तदनुष्ठेय हेयं कर्म ततोऽन्यथा ॥ ५१ ॥

648

उपकारः परो धर्मः परोर्यः कर्मनैपुणम् ।

पात्रे दानं परः कामः परो मोक्षो वितृष्णता ॥ ५२ ॥

650

भञ्जनस्य क्षयं दृष्ट्वा दल्मीकस्य तु संचयम् ।

भवन्ध्यं दिवसं कुर्याद्द्वानाध्ययनकर्मभिः ॥ ५३ ॥

651

दीपोपशमनं पुंसां कूष्माण्डच्छेदनं स्त्रियाः ।

अचिरेणैव कालेन कुलच्छेदकरं मतम् ॥ ५४ ॥

652

अलाभं वर्तुलाकारं वार्ताकं कुन्दसंनिभम् ।

प्राणान्तेपि न चाश्रीयान्मत्सुराक्षं सवल्कलम् ॥ ५५ ॥

653

परदारा न गन्तव्याः सर्ववर्णेषु कर्हिचित् ।

नहीदृशमनायुष्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ ५६ ॥

654

मात्रा स्वस्त्वा दुहित्रा च न विविक्तासनो भवेत् ।

बलवानिन्द्रियमामो विद्वांसमपि कर्षति । ५७ ॥

655

प्रकीर्णकेशामनवेक्ष्यकारिणीं

सदा च भर्तुः प्रतिकूलमापिणीम् ।

परस्य वेदमाभिरतामषत्रपा-

मेधविधां योषितमाशु वर्जयेत् ॥ ५८ ॥

656

हताधिकारां मलिनां पिण्डमात्रोपजीविनीम् ।

परिभूतामधः शय्यां वासयेद्यभिचारिणीम् ॥ ५९ ॥

657

कुचेतिनं दन्तमलावधारिणं

बद्धाशिनं निवृत्तवाक्यमापिणम् ।

सूर्योदये चास्तमने च शायिनं
विमुञ्चति श्रीरपि चक्रपाणिनम् ॥ ६० ॥

658

एकच्छगं हिरावेयं त्रिगण पञ्चमाहिपम् ।
पदध्वं सप्तमातङ्गं शक्रस्यापि श्रियं हरेत् ॥ ६१ ॥

659

शिरः सुधौतं चरणौ सुनिर्मलौ
वराङ्गनासेवनमल्पभोजनम् ।
अनम्रशायित्वमपर्ममैयुनं
चिरमणटां श्रियमानयन्ति पद् ॥ ६२ ॥

660

पट्टीषु नैलं पलमटमीषु
क्षीरक्रियां यैव चतुर्दशीषु ।
स्त्रीसेवनं नटकलासु पुंसा-
मायुःक्षयार्थं मुनयो वदन्ति ॥ ६३ ॥

661

स्नानुर्जनस्य दशमीं तनयां खयोद-
यार्थं निहन्त्युभयमेतदपि द्वितीया ।
सप्तम्यनिन्दुनवमीप्यपि संपदिच्छुः
स्त्रायात्कदाचिदपि नामलकैर्मनुष्यः ॥ ६४ ॥

662

रोहिणीसहितमुत्तरात्रयं
कीर्तयन्ति मुनयो ध्रुवाह्वयम् ।
वैजहर्म्यनगराभिषेचना-
रामशान्तिविधिषु प्रशस्यते ॥ ६५ ॥

663

गोहिणीषु करपञ्चकेभिरे
श्रुत्तरेपि च पुनर्वसुद्वये ।

रेवतीषु वसुदेवते च मे
नञ्चवस्त्रपरिधानमिष्यते ॥ ६६ ॥

664

रविर्नृपधिलोकेन सुरगुणैर्विवाहोत्सवे
रणे धरणिनन्दनो भृगुसुतः प्रयागे वती ।
शनिस्तु खलु दीक्षणे सकलशास्त्रबोधे बुधः
शशी निखिलकर्मसु ध्रुवमुदाहृतः हरिभिः ॥ ६७ ॥
एतानि धर्मसास्त्रपुराणज्योति शास्त्रेभ्यः ।

अथ धर्मविवृतिः ॥ ३८ ॥

665

ऊर्ध्वबाहुर्विदौम्येष न च कश्चिच्छृणोति मे ।
धर्मद्वयं धर्मं कामधर्मं स किमर्थं न सेव्यते ॥ १ ॥

666

यस्य धर्मविहीनस्य दिनान्यायान्ति यान्ति च ।
स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति ॥ २ ॥

667

परदारपरद्रव्यपरद्रोहपराङ्मुखः ।
गङ्गाप्याह कदागस्य मामयं पावयिष्यति ॥ ३ ॥

668

उत्थायौत्थाय बौद्धार्थं किमर्थं सुकृतं कृतम् ।
आयुषः खण्डमादाय रविगर्भं गमिष्यति ॥ ४ ॥

कैवालयप्यते ।

669

अनरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं न विन्तयेत् ।
गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममानरेत् ॥ ५ ॥

670

भूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यतान् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥ ६ ॥

एतौ व्यासस्य ।

671

परलोकहितं तात प्रातरुत्थाय चिन्तय ।
इह ते कर्मणामेव विपाकमभिनतयिष्यति ॥ ७ ॥

महालसायाः ।

672

भ्रेयो धनार्थिनां धर्मः कामिनां सर्वकामदः ।
धर्गोऽयवापवर्गस्य पारंपर्येण साधकः ॥ ८ ॥

673

इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं क्षमा दया ।
अलोभ इति मार्गोऽयं धर्मस्याटविधः स्मृतः ॥ ९ ॥

674

आनृशंस्यं क्षमा सत्यमहिंसा दम आर्जवम् ।
प्रीतिः प्रसादो माधुर्यं मार्दवं च यमा दश ॥ १० ॥

675

भावशुद्धिर्मनुष्यैस्तु कर्तव्या सर्वकर्मसु ।
अन्यथा चुम्प्यते कान्ता भावेन दुहितान्यथा ॥ ११ ॥

676

कृत्यापि पातकं कर्म यो दद्यादन्नमार्थिने ।
ब्राह्मणाद्य विशेषेण न स पापेन लिप्यते ॥ १२ ॥

677

आ दमशानान्निवर्तन्ते ज्ञातयः सह बान्धवैः ।
त्यैकेनैव गन्तव्यं तत्कर्म मुकुनं कुरु ॥ १३ ॥

केशाम्पदे ।

678

धर्मे मतिर्भवतु नः सततोत्थितानां
स ह्येक एव परलोकगतस्य बन्धुः ।

अर्याः स्त्रियश्च निपुणैरिह सेव्यमाना
नैवात्मभावमुपयान्ति न च स्थिरत्वम् ॥१४॥

कस्यापि ।

679

यावत्स्यस्यमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो
यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्क्षयो नायुषः ।
आत्मभेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महा-
त्संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥१५॥
महेश्वरे ।

680

धर्माज्जन्म कुले शरीरपटुता सौभाग्यमायुर्धन
धर्मेणैव भवन्ति निर्मलशुभोविशान्नीतपदः ।
कान्तारेषु महाभयेषु सतत धर्मः परित्रायते
धर्मः सम्यगुपासितो भवति हि स्वर्गोपवर्गपदः ॥१६॥

कस्यापि ।

681

यन्नागा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठन्ति निद्रालको
हारे हेमविभूषिताश्च तुरगा ह्येपन्ति यर्हर्षिताः ।
वीणावेषुमृदङ्गशङ्खपणवैः सुमध यद्वोध्यते
तत्सर्वं सुरलोकराजसदृश धर्मस्य विस्फूर्जितम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

682

गङ्गोद्भेदे कुरुक्षेत्रे विश्रान्ती मणिकर्णिके ।
विष्यां गयायामोकारे ज्ञात्वा दत्त्वा सुखी भवेत् ॥ १८ ॥

683

शरणागतरक्षार्थं स्त्रीगोहिजहिनाय च ।
स्वाम्यर्थे यस्त्यजेत्प्राणांस्तस्य लोकाः सनातनाः ॥ १९ ॥

684

यो न कामाक्ष संरम्भाच्च द्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ।
ययोक्तकारी सौम्यश्च स शुभं मृत्युमुच्छति ॥ २० ॥

685

यज्ञदानतपस्तीर्यसेवाभिर्विजितेन्द्रियः ।
भौमेषु चान्तरिक्षेषु स्वर्गेषु मनुजो व्रजेत् ॥ २१ ॥

686

वसन्ति सुरलोकेषु निजपुण्यचयैर्नराः ।
विमानैर्विविधाकारैः सर्वकामसमृद्धिभिः ॥ २२ ॥

687

तेभ्यश्च प्रच्युता राज्ञामन्येषां च महात्मनाम् ।
जायन्ते सुखिनां गेहे सदृत्तपरिपालकाः ॥ २३ ॥

688

गायन्ति देवाः किल गीतकानि
स्वर्गापवर्गस्य च हेतुभूताः ।
धन्यास्तु ते भारतभूमिभागे
भवन्ति भूयः कृतिनः सुरत्त्यात् ॥ २४ ॥

689

पुनः कृत्वाहुतं कर्म पूर्वाभ्यासेन मानसाः ।
सुरलोकं प्रयान्त्येव भाग्यवन्तो जितेन्द्रियाः ॥ २५ ॥

690

परात्परतरं यान्ति नारायणपरायणाः ।
न ते तत्र गमिष्यन्ति ये द्विषन्ति महेश्वरम् ॥ २६ ॥

391

वासुदेवे मनो यस्य जपहोमार्चनादिषु ।
तस्यान्तरायो विज्ञेयो देवेन्द्रत्यादिकं फलम् ॥ २७ ॥

692

गत्वा गत्वा निरर्तन्ते चन्द्रनूर्यादयो महाः ।
अद्यापि न निरर्तन्ते द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥ २८ ॥

693

पदक्षरेण मन्त्रेण पुनमेकमपि स्वयम् ।
लिङ्गस्य मूर्ध्नि यो दद्यात्स भूयोऽपि न जायते ॥ २९ ॥

694

उपोष्यैकादशीः सर्वास्तथा कृष्णाधतुर्दशीः ।
ध्यात्वा हरिहरं देवं प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ३० ॥

695

मोहादवाचीमनुधाः प्रतीचीं
प्राचीमुदीचीमपि पर्यटन्ति ।
सद्यन्मये मानस एव तीर्थे
स्वच्छे सुखं स्नातुमपारयन्तः ॥ ३१ ॥

अथ पातकविवृतिः ॥ ३९ ॥

696

कथं ते त्यक्तसङ्गताः सुखं रात्रिषु शेरते ।
मरणान्तरिता येषां नरकेषूपपत्तयः ॥ १ ॥

697

कतिपयदिनपरमायुषि मदकारिणि यौवने दुरात्मानः ।
विदधति तथापराधं जन्मैव यथा वृथा भवति ॥ २ ॥
श्रीधनद्वैवानाम् ।

698

यद्वैरूप्यमनाद्यता विकलता नीचे कुले जन्मता
हारिद्रां स्वजनाद्य यत्परिभवो मौढ्यं परमेष्ठ्यता ।
तृष्णातौल्यमनिर्वृतिः कुशयनं कुली कुभोज्यं रुजः
सर्वं पापमहीरुहस्य महतो व्यक्तं फलं वृद्धयते ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

699

व्याधिर्वित्तविनाशः प्रियविरहो दुर्भगत्वमुद्देगः ।
सर्वत्राज्ञाभङ्गः स्फुटं भवत्यकृतपुण्यस्य ॥ ४ ॥

700

त्रिभिर्वर्षेस्त्रिभिर्मासैस्त्रिभिः पक्षैस्त्रिभिर्दिनैः ।
अत्युमपुण्यपापानामिहैव फलमश्नुते ॥ ५ ॥

701

मिच्छद्बुधः कृतघ्नस्य स्त्रीघ्नस्य पिशुनस्य च ।
चतुर्गामपि चैतेषां निष्कृतिं नैव भुञ्जुमः ॥ ६ ॥

702

ब्रह्महत्या घुरापानं स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ।
महान्ति पातकान्याहुस्तत्संसर्गा च पञ्चमः ॥ ७ ॥

703

अकृतज्ञमकार्यज्ञं दीर्घरोपमनार्जवम् ।
चतुरो विन्दि चाण्डालाञ्चन्मना सह पञ्चमम् ॥ ८ ॥

704

ब्रह्मणे च घुरापे च चौरं भग्नव्रते तथा ।
निष्कृतिरहिता लोके कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः ॥ ९ ॥
धर्मशास्त्रेभ्य एते ।

705

कृतघ्नातां तु यो भार्या नैव गच्छति मृदधीः ।
घोरायां भृगहत्यायां युज्यते नात्र संशयः ॥ १० ॥

706

अदुष्टापतितां भार्यां मृदो यस्तु परित्यजेत् ।
सप्तजन्मनि स स्त्रीत्य लभते नात्र संशयः ॥ ११ ॥

707

कूटसाक्षी मृगश्वादी यथासदनुशास्ति वै ।
ते मोहमृत्यवः सर्वे तथा ये वेदनिन्दकाः ॥ १२ ॥

708

रौरवं कूटसाक्षी तु याति यथानृतो नरः ।
कुम्भीपाकं प्रयात्येव मानवो गुदतल्पगः ॥ १३ ॥

भारुण्डेयान् ।

709

स्त्रीबालस्यामिमिच्छता गोत्रा विश्वासपातिनः ।
घुरापे ब्रह्महा चौरा यान्त्येते सर्वनारकान् ॥ १४ ॥

710

असत्यतिप्रहीता च नरके यात्यधोमुखे ।
एको मिष्टाञ्जभुग्यः स याति पूयवहं नरः ॥ १५ ॥

711

आगारदाही भिक्षार्थः द्याकुनिर्मामयाजकः ।
हधिरान्धे पतन्त्येते सोमविक्रयिणश्च ये ॥ १६ ॥

712

मधुहा वामहन्ता च याति वैतरणीं नरः ।
असिपञ्चवनं याति दर्पाहननिकृन्तनः ॥ १७ ॥

713

मृगञ्जागादिहन्ता च वह्निज्वाले निपात्यते ।
व्रतलोभाभ्रमभ्रष्टो याति संदंशनारके ॥ १८ ॥

714

कृते पापेनुतापो वै यस्य पुंसः प्रजायते ।
प्रायश्चित्तं नु तस्यैकं हरिसंस्मरणं परम् ॥ १९ ॥
एते विष्णुपुत्राणां ।

715

नरकेभ्यः समुत्कीर्णः पापी तिर्यक्कमश्नुते ।
तरुकीटपतङ्गेषु श्वापदैकशफादिषु ॥ २० ॥

716

मानुष्यं प्राप्य कुञ्जो वा कुस्तितो वामनोपि वा ।
स्तेच्छचण्डालशूद्रेषु वैश्यक्षत्रेषु जायते ॥ २१ ॥

717

शारीरैः कर्मदोषैश्च याति स्थावरतां नरः ।
वाचिकैः पक्षिमृगतां मानसैरन्त्यजातिताम् ॥ २२ ॥

718

पतितान्प्रतिगृह्याय खरयोर्नि व्रजेन्नरः ।
शिष्यो गुरोः स्त्रियं गत्वा श्वयोनौ संप्रपद्यते ॥ २३ ॥

719

गर्दभो जायते जन्तुः पित्रोश्चाप्यवमानकः ।
मातापितरमाकुदय शारिका संप्रजायते ॥ २४ ॥

720

मर्तृपिण्डं समश्नन्यस्तहुटानि निपेक्षते ।
सोपि मोहसमापन्नो जायते यानरो मृतः ॥ २५ ॥

721

न्यासापहर्ता नरकादिमुक्तो जायते कृमिः ।
असूयकश्च नरकान्मुक्तो भवति लावकः ॥ २६ ॥

722

विश्वासहन्ता च नरो मीनयोनी प्रपद्यते ।
भन्नापहारी च नरो मूषकः संप्रजायते ॥ २७ ॥

723

परदारभिमर्षा च वृको घोरोभिजायते ।
गुरोः सख्युस्तथा राज्ञो भर्तुर्भार्यामुपेयिवान् ।
श्ववृगालवकोलूकव्यालसूकरतां लभेत् ॥ २८ ॥

724

देवतातिथिविमाणामदत्त्वा योन्नमभुते ।
प्रमुक्तो नरकात्सोपि वायसः संप्रजायते ॥ २९ ॥

725

ज्येष्ठं पितृमर्म चापि भ्रातरं योन्नमन्यते ।
नरकात्सोपि विश्रुतः प्रौञ्चयोनी प्रपद्यते ॥ ३० ॥

726

शूद्रश्च ब्राह्मणो गत्वा कृमियोनी प्रपद्यते ।
तस्यामपत्यमुत्पाद्य काटान्तः कीटको भवेत् ॥ ३१ ॥

727

अशस्त्रं पुरुषं दत्त्वा नरः संजायते एतरः ।
कृमिः क्षीयधर्त्ता च बालहन्ता च जायते ॥ ३२ ॥

728

इते कांस्ये तु हारीतः कपोतो रौप्यभाजने ।
हत्वा तु काञ्चनं भाण्डं कृमियोनौ प्रपद्यते ॥ ३३ ॥

729

मयूरो वर्णकान्दत्त्वा इते चैवांगुके शुक्रः ।
पुरुषुन्दरिः शुभान्गन्धान्वङ्गं हत्वा शशो भवेत् ॥ ३४ ॥

730

भूनारीकाञ्चनगवां हर्ता गत्वा तु नारकान् ।
तृणपुल्लमलतावल्लीत्वक्सारतरुवां लभेत् ॥ ३५ ॥
एते मार्कण्डेयपुत्रपात् ।

731

सर्वपातकसंघातकक्षदावानतं परम् ।
गोविन्दनामकथनं गङ्गास्नानं च मे मतम् ॥ ३६ ॥

732

मुकुन्द दामोदर वासुदेव
श्रीकान्त चक्रायुध कृष्ण विष्णो ।
गोविन्द नागयण पद्मनाभ
त्रिविक्रमानन्त हरे नमस्ते ॥ ३७ ॥

एतौ शार्ङ्गधरस्य ।

733

तटस्थमुद्धृतं वापि शीतमुष्णमथापि वा ।
गाङ्गामम्बु पुनात्येव पापादामरणान्तिकात् ॥ ३८ ॥
कस्यापि ।

734

त्यज दुर्जनसंसर्गं भज साधुसमागमम् ।
कुरु पुण्यमहोरात्रं स्मरन् नित्यमनित्यताम् ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

735

स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पापहस्तं
वदति यमः किल तस्य कर्णमूले ।

परिहर मधुसूदनमपन्ना-

न्प्रभुरहमन्यनृणां न वैष्णवानाम् ॥ ४० ॥

विष्णुपुराणात् ।

736

रामं दूषोदलश्यामं पद्माक्षं पीतवाससम् ।

स्तुवन्ति नामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो नराः ॥ ४१ ॥

रघुपुराणात् ।

अथ खेचरभूचरेषु पूर्वं सूर्यान्योक्तयः ॥ ४० ॥

737

रवेरेवोदयः श्लाघ्यः कोन्येषामुदयग्रहः ।

न तमांसि न तेजांसि यस्मिन्नभ्युदिते सति ॥ १ ॥

738

खशोतो द्योतते तावद्यावन्नोदयते शशी ।

उदिते तु सहस्रांशौ न खशोतो न चन्द्रमाः ॥ २ ॥

739

तस्यैवाभ्युदयो भूयाद्भानोर्यस्योदये सति ।

विकासभाजो जायन्ते गुणिनः कमलाकराः ॥ ३ ॥

कैपामन्यंते ।

740

दंयो हरिर्वहतु यक्षसि कौस्तुभं त-

मन्यैव काचन पुनर्द्युमणेः प्रतिष्ठा ।

यत्पादसंगतितरंगितमौरभाणि

पत्ते स एव शिरसा सरसीरुहाणि ॥ ४ ॥

महादेवस्य ।

741

उद्यन्त्यमूनि सुवहूनि महामहांसि

चन्द्रोप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय ।

सूर्यादृते न तदुदेति न चास्तमेति

येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः ॥ ५ ॥

742

करान्प्रसार्य रविणा दक्षिणाशावलम्बिना ।
न केवलमनेनात्मा दिवसोऽपि लघूकृतः ॥ ६ ॥

743

निमीलितनाय पद्मानामुदयायात्पतेजसाम् ।
तमसामयकाशाय व्रजत्यस्तमहो रात्रिः ॥ ७ ॥

744

येनोन्मध्य तमांसि मांसलघनस्पर्धानि सर्वे जग-
क्षुष्मत्परमार्थतः कृतमिदं देवेन तिग्मस्त्रिपा ।
तास्मिन्नस्तभिते विवस्ववि कियान्कूरो जनो दुर्जनो
यद्गृह्णाति धूर्तिं शशाङ्कशकललोके प्रदीपयवा ॥ ८ ॥

केषामप्येते ।

745

पातः पूष्णो भवति महते नोपतापाय यस्मा-
त्कालेनास्त्वं क इह न गता यान्ति यास्यन्ति चान्ये ।
एतावत्तु व्यथयति यदालोकवाहैस्तमोभि-
स्तस्मिन्नेव प्रकृतिमहति व्योम्नि लब्धोऽवकाशः ॥ ९ ॥

746

गते तास्मिन्भानौ त्रिभुवनसमुन्मेषविरह-
व्यथां चन्द्रो नेप्यत्यनुचितमितो नास्ति किमपि ।
इदं चेतस्तापं जनयति तस्माच्च यदमी
प्रदीपाः संजातास्तिमिरहतिबद्धोदुरशिखाः ॥ १० ॥

एतौ भट्टरस्य ।

747

यत्पादाः शिरसा न केन विधृताः पृथ्वीभृतां मध्यत-
स्तस्मिन्मास्रति राट्ठणा कवलिते लोकत्रयीनक्षुपि ।
खद्योतैः स्फुरितं तमोभिर्दिवं ताराभिरुज्जृम्भितं
धूकेश्रित्यवमाः किमत्र करवै किं केन नो चेष्टितम् ॥ ११ ॥

परिलस्य ।

अथ चन्द्रान्योक्तयः ॥ ४१ ॥

748

आलोकवन्तः सन्त्येव भूयांसो भास्करादयः ।

कलावानेव तु भावद्रावकर्मणि कर्मठः ॥ १ ॥

ग्रहदिनस्य ।

749

दैवाद्यद्यपि तुल्योभूद्भूतेशस्य परिषदः ।

तथापि किं कपालानि तुलां यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥

भवभूते ।

750

अहो नक्षत्रराजस्य साभिमान विनेष्टितम् ।

परिक्षीणस्य घक्रत्वं संपूर्णस्य सुवृत्तता ॥ ३ ॥

751

हरमुकुटे सुरतटिनीनिकटस्थितलोभतो द्विजेन्द्रेण ।

अपि गरलं फणिकृत्कृतिरीक्षणतीक्ष्णाशुशुक्षणिः क्षान्तः ॥ ४ ॥

752

निजकरानिकरसमृद्धवा धवल्य भुवनानि पार्वण शशाङ्क ।

सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह सुस्थितं कमपि ॥ ५ ॥

753

शिरसा धार्यमाणोऽपि सोमः सोमेन शभुना ।

तथापि कृशतां धत्ते कटः खलु पराभयः ॥ ६ ॥

754

ध्यज्यमानरुतङ्कस्य वृद्धो वृद्धो कलानिधेः ।

आशास्महे वय पूर्वा सर्वज्ञायां कृशां दशाम् ॥ ७ ॥

कषामप्येते ।

755

नयनमसि जनार्दनस्य शमो-

र्मुकुटमणिः सुदृशां त्वमादिदेयः ।

त्यजसि न मृगमात्रमेकमिन्दो
विरमति येन कलङ्कर्वदन्ती ॥ ८ ॥

उमापतिधरस्य ।

756

यद्यपि शिरोधिरोहति रौद्रः क्रोधेन सिद्धिकातनयः ।
त्यजति न शरणं यातं सागरसन्नुर्मृगं तदपि ॥ ९ ॥

मदनस्य ।

757

क्षीणः क्षीणः समीपत्वं पूर्णः पूर्णोतिदूरताम् ।
उपैति निष्ठाद्यद्यन्त्रो युक्तं तन्मालिनात्मनः ॥ १० ॥

758

यज्जातोसि पयोनिधौ हरजटाजूटे प्रसिद्धोसि य-
द्विश्वस्योदरदीपकोसि विधिना छटोसि यन्मृतैः ।
भ्रातः शीतमयूख सर्वमधुना प्रानीकृतं तत्स्वया
राजीवं यदपास्य कैरवकुलं नीतं विकासास्पदम् ॥ ११ ॥

759

तद्धं जन्म सह भ्रिया स्वयमपि त्रैलोक्यभूपाकरः
स्थित्यर्थं परमेश्वरोभ्युपगतस्तेनापि मूर्ध्ना धृतः ।
धृष्टिं शीतकरस्तथापि न गतः क्षीणः परं प्रत्युत
प्रायः प्राक्तनमेव कर्म बलवत्कः कस्य कर्तुं क्षमः ॥ १२ ॥

कंपामन्दते ।

760

पादन्यासं क्षितिधरगुरोर्मूर्ध्नि कृत्वा सुमेरोः
क्रान्तं येन क्षपिततमसा मध्यमं धाम विष्णोः ।
सोयं चन्द्रः पतति गगनादल्पशेषैर्मयुरै-
र्दूरारोहो भवति महतामप्यपभ्रंशहेतुः ॥ १३ ॥

कान्तिशस्य ।

761

पीयूषं वपुषोस्य हेतुरुदयो विश्वस्य नेत्रोत्सवः
प्लुट मानुकरैरयं विभुवनं ज्योत्स्नाभरैः सिञ्चति ।

सर्वाशाप्रतिरोधक्रान्धतमसध्वसाय बद्धोद्यमो

प्रिग्धातारमिहापि लक्ष्म लिखितु यस्य प्रयुक्तमन ॥१४॥

कस्यापि ।

762

निरर्थक जन्म गत नलिन्या

यया न दष्ट तुहिनाशुविम्बम् ।

उत्पत्तिरिन्दोगपि निष्फलेऽ

दृष्टा प्रदृष्टा नलिनी न येन ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

763

विरम तिमिर साहसादमुष्मा

द्यदि रविरस्तमित स्वतस्तत किम् ।

कलयत्स न पुरो मन्त्रोर्मोर्मि-

द्युतिनिगिरभ्युदयत्यय शशाङ्क ॥ १६ ॥

ब्रह्मात्मनस्य ।

764

उद्ये स्थानकृतोदयेऽर्धुप्रियैर्ज्योतिर्भिस्त्वत्प्रभे

भृक्काये किममीभिरत्र वितथा प्रोदि दधानेरपि ।

यावत्लोकतमोपयेन भवता लक्ष्मीर्न विस्तार्यते

तावच्चन्द्र वथ प्रथानि परमा गृदि स रत्नाकरः ॥१७॥

वित्तात्मनस्य ।

अथ मेघान्शेक्तयः ॥ ४२ ॥

765

एतस्य तस्य मन्ये धन्यामभ्युन्नतिं जलधरस्य ।

विश्व सशैलकाननमाननमयत्लोकते यस्य ॥ १ ॥

प्रह्लादनस्य ।

766

सशक्ति न कल्पतरवो न सिद्धयो नापि देवत वरदा ।

जलद त्वायि विभ्राम्यति सुदिरिय भुवनलोकस्य ॥ २ ॥

व नृपात्मस्य ।

767

क्षणदृष्टनष्टतडितो निजसपत्नेः पयोदनिर्गदेन ।

ज्ञात साधु यदुचित भुवनेभ्यो वितरता वारि ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

768

प्रावृष्येप्यस्य मालिन्य दोषः कोमीटर्षिणः ।

शारदाश्रस्य शुभ्रत्वं वद कुत्रोपयुज्यते ॥ ४ ॥

769

जलधर जलभरनिकरैरपहर परितापमुद्धत जगत् ।

नो वेदपसर दूर हिमकरकरदर्शन वितर ॥ ५ ॥

चन्द्रकवे ।

770

चातकः स्वानुमानेन जल प्रार्थयतेम्बुदात् ।

स स्योदारतया सर्वा प्लावयत्यम्बुना महीम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

771

शामेयेषु शिलातलेषु च गिरेः वृद्धेषु गर्भेषु च

श्रीखण्डेषु त्रिभीतकेषु च तथा पूर्णेषु रिक्तेषु च ।

स्निग्धेन ध्वनिनाखिलेपि जगतीचक्रे सम वर्षतो

घन्दे वारिदसार्त्रभौम भरतो विश्वोपकारित्रतम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

772

नीहाराकरसारसागरसरित्कासारनीरश्रिय

स्यक्ता तोयद् चातकेन महती सेना समालम्बिता ।

तस्येतत्कलित समुज्झसि त्रिलासताडन मस्तके

गाढ गर्जसि यत्प्रमुज्झसि तडित्तेखाभिरातर्जसि ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

773

क्षुद्राः सन्ति सहस्रशः स्वभरणयावारमागोद्यताः

स्वार्थो यस्य परार्थ एव स पुमानेकः सतामयणीः ।

दुष्पूरोदरपूरणाय पिबति स्रोतःपतिं वाडवो
जीमूतस्तु निदाघतापितजगत्संतापविच्छित्तये ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

774

अन्योपि चन्दनतरोर्महनीयमूर्तेः
सेकार्यमुत्सहति तद्गुणवद्धतृष्णः ।
शाखोटकस्य पुनरस्य महाशयोय-
मम्भोद एव शरणं यदि निर्गुणस्य ॥ १० ॥

कस्यापि ।

775

अये हेलावेलातुलितकुलशैले जलनिधौ
कुतो घारामोघं वत जलद मोघं वितरसि ।
समन्तादुत्तालज्वलदनलकीलाकवलन-
ह्रमोपेतानेतानुपचर पयोभिर्विटापिनः ॥ ११ ॥

बिन्हणस्य ।

776

भार्गो भूरिमहर्जलं स्थलभुवि स्वप्रेषि नो लभ्यते
तीव्रो वाति समीरणः क्वचिदपि दद्यामाभृतो न द्रुमाः ।
अङ्गात्प्रकरान्किरन्निव रविर्माप्ते तपस्यम्बरे
तद्भोः पान्यहिताय पूरय धरां पाथोद पाथोभरैः ॥ १२ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

777

भैकैः कोटरशायिभिर्मृतामिव क्षमान्तर्गतं कण्डूपैः
पातीनैः पृथुपङ्कपीडितुटनाशस्मिन्मुहूर्माँडितम् ।
तस्मिन्पुष्कसरस्यकालजलदेनागत्य तच्चेष्टितं
यत्राकण्डानिमग्नवन्यकरिणां यूथैः पयः पीयते ॥ १३ ॥

अकालजलदस्य ।

778

आश्वस्य पर्वतकुल तपनोष्मतम्रं
दुर्दावयद्विविधुराणि च काननानि ।

नानानदीनदशतानि च पूरयित्वा
रिक्तोसि यज्जलद सैव ब्रूवोचमा श्रीः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

779

अयि जलद यदि न दास्यसि कतिचित्त्वं चातकाय जलकणिका ।
वदयमचिरेण भविता सलिलाञ्जलिदानयोग्यस्ते ॥ १५ ॥

780

विलपति तथा सारङ्गोयं भवानयमुद्धतो
जलमपि च ते संयोगोयं कयंचिदुपस्थितः ।
उपकुर्व कुरु प्रह्वं चेत्तो न वेत्ति यदपतो
जलधर पुनः क्व त्वं क्वार्यं क्व ते जलविन्दवः ॥ १६ ॥

781

स्वयि धर्पति पर्जन्ये सर्वे पलाविता द्रुमाः ।
अस्माकमर्कवृक्षाणां पूर्वपत्नेषु संशयः ॥ १७ ॥

782

त्वमेव चातकाधार इति केषां न गोचरः ।
धिगम्भोद यदस्यापि कार्पण्योत्तीः प्रतीक्षसे ॥ १८ ॥
केषामप्येते ।

783

एतदत्र पथिकैकजीयनं
पश्य शुष्यतिवरां महत्सरः ।
धिद्रुधाम्मुधर रुद्धसद्गति-
र्वर्धिता किमिति वेद्विवाहिनी ॥ १९ ॥

प्रकाशपर्यस्य ।

784

अमुं कालक्षेपं त्वज जलद गम्भीरमधुरैः
किमेभिर्निर्घोषैः सृज झगिति झात्कारि सलिलम् ।
अये पदयावस्थामकरुण समीरव्यतिकर-
ज्वलनावज्वालावलिजटिलमूर्तेर्विदपिनः ॥ २० ॥

अथमस्य ।

785

शोषं गते सरसि शैवतमञ्जरीणा-
मन्तास्तिमिर्लुठति तापविसंशुलान्नः ।
अत्रान्तरे यदि न चारिद चारिपूरै-
राज्ञावयेस्तदनु किं मृतमण्डनेन ॥२१॥

786

कालातिक्रमणं कुरुष्व तद्धितां विस्फूर्जितैस्त्रासय
स्कारैर्भीषय गर्जितैरातितरां काष्ण्यं मुखे दर्शय ।
अस्यानन्यगतेः पयोद मनसो जिज्ञासया चातक-
स्याधेहि त्वमिहाखिल तदपि न स्वत्तः परं याचते ॥२२॥

787

भूयो गर्जितमम्बुद प्रकटिता विधुत्स्वमापूरितं
दूरावप्रहृष्टनिष्ठ तदलं वृष्ट्या तवातः परम् ।
निर्दग्धाखिलशालिहालिकवधूसनन्दनेत्रैः परं
नैरादयादिह वर्धितव्यमभुना केदारपुर पयः ॥२३॥

788

नैताः स्वयमुपभोक्ष्यसि मोक्ष्यसि जलदोषरादिषु क्वापि ।
तर्त्तिकं तत्र न मुञ्चसि मुक्ता मुक्ता भवन्ति यत्रापः ॥२४॥

789

यदम्बुकणमादाय प्राप्नोसि जलदोन्नतिम् ।
तस्योपर्यम्बुधेर्गर्जा मलिनस्योचितैव ते ॥ २५ ॥

केषामप्यते ।

अथ वायोरन्योक्तयः ॥ ४३ ॥

790

यरतरविघटनपटवः कटयश्चञ्चन्ति वायवो बहवः ।
तत्कुसुमबहलपरिमलगुणविन्यासे कृती त्वेकः ॥ १ ॥

मानुषादिभ्यः ।

791

अलिपटलैरनुवातां सहृदयहृदयज्वरं विलुम्पन्तीम् ।
मृगमदपरिमललहरीं समीर पामरपुरे किरसि ॥ २ ॥

भवभूते ।

792

ये जात्या लघवः सदैव गणनां याता न ये कुत्रचि-
त्पद्मामेव विमर्दिताः प्रतिदिनं भूमौ निलीनाधिरम् ।
उत्क्षिप्ताश्चपलाशयेन मरुता पर्यान्तरिक्षे सखे
तुङ्गानामुपरि स्थितिं क्षितिभृतां कुर्वन्त्यमी पांसवः ॥ ३ ॥

भवभूते ।

793

परमो मरुत्सखाग्नेस्तेजोवृद्धिं तनोति सज्जं तु ।
दीपं हरति तदस्य ज्ञातं प्रतिपत्तिनिर्वहणम् ॥ ४ ॥

कल्याणि ।

794

कोर्यं भ्रान्तिप्रकारस्तव पवन पदं लोकपादादवानां
तेजस्विप्रातसेष्वे नभसि नयसि यत्पांसुपूरं प्रतिष्ठाम् ।
अस्मिन्नुत्थाप्यमाने जननयनपयोपद्रवस्तावदास्तां
केनोपायेन सखो वपुषि कतुपतादोष एष त्वयैव ॥ ५ ॥

795

हंहो दग्धसमीर सर्पति भयत्यस्मिन्वने शाखिनां
शाखाचर्षणतः स कोपि हृत्चिरं ज्ज्वाल दावानतः ।
येनावाहि पलायमानहरिणं भस्मीभवद्भूरुहं
शुष्यन्निर्झरमुत्पतत्खगकुलं वेक्षद्भुजगं धनम् ॥ ६ ॥

कवोरप्येतौ ।

अथ हंसान्योक्तयः ॥ ४४ ॥

796

कंसारिचरणोद्भूतसिन्धुकुसोललातितम् ।
मन्ये हंस मनो नीरे कुल्यानो रमते कथम् ॥ १ ॥

कवोरप्येतौ ।

797

अम्भोजिनीवननिवासविलासमेव
 हंसस्य हन्ति नितरां कुपितो विधाता ।
 न त्वस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां
 वैदग्ध्यकीर्तिमपहर्तुमत्तौ समर्थः ॥ २ ॥

महर्षेः ।

798

अपसरणेमेव शरणां मौनं वा तत्र राजहंसस्य ।
 कटु रटति निकटवर्ती वाचाटटिष्टिमो यत्र ॥ ३ ॥

799

मृद्नाद्गनाजनमनोहरहारिणीत-
 राजीवरेणुकगकीर्णपिशङ्गतोयाम् ।
 रम्यां हिमाचलनदीं प्रविहाय हंस
 हे हे हताश वद कां दिशमुत्सुकोसि ॥ ४ ॥

800

स्थित्वा क्षणं विततपक्षतिरन्तरिक्षे
 मातङ्गसङ्गकलुषां नलिनीं विलोक्य ।
 उत्पन्नमन्युपरिचर्यरतिःस्वनेन
 हस्तेन चाधु परिवृत्य गतं न लीनम् ॥ ५ ॥

801

सरसि षट्शलाराग्यां दगन्निवन्धिनः
 कुमुदविटपान्वेषी हंसो निशास्त्रधिवक्षगः ।
 न दगति पुनस्ताराशङ्की दिवापि सिनोरत्नं
 कुक्कचकितो लोकः कृत्येप्यपायनपेक्षने ॥ ६ ॥

802

वातान्दोलितपङ्कजच्युतरजःपुञ्जाद्गरागोज्ज्वलो
 यः शृङ्गकलकृजिर्न मनुमिहां संजातहर्षः पुता ।
 कान्तावस्तुपुटापवर्जितविसमासपरेष्यक्षनः
 सौर्यं संनति हंसको नरुगदः कौपं पयो यावते ॥ ७ ॥

803

तरौ तीरोद्भूते कचिदपि दलच्छादितवनुः
पतद्वारासारौ गमय विपमां श्रावृषमिमाम् ।
निवृत्तायां तस्यां सरसि सरसोत्फुल्लनलिने
स एव त्वं हंसः पुनरपि विलासास्त इह ते ॥ ८ ॥

804

रे राजहंस किमिति त्वमिहागतोसि
योसौ बकः स इह हंस इति प्रतीतः ।
तद्व्यतामनपदेन पुनः स्वमूमौ
यावद्दन्ति न बकं खलु भूढलोकाः ॥ ९ ॥

805

यो दिव्याम्बुजलीनमत्तमधुपशोकीतिरम्यं सर-
स्यक्ता मानसमल्पवारिणि रतिं बध्नाति कैदारिके ।
तस्यालीकसुखाशया परिभवक्रोडीकृतस्याधुना
हंसस्योपरि टिड्ढिभो यदि पदं धसेत्र को विस्मयः ॥ १० ॥

806

धन्या सा सरसी भरात मुनिभिर्यत्तीक्ष्णोपानिका-
धिन्यस्तान्बलितण्डुलान्कवल्यन्दोसि इदंमुलैः ।
एषा पङ्कणवापिका कमलिनीखण्डेन गुप्तात्मभि-
र्यापैस्त्वद्विधमुग्धबन्धनविधौ को नाम नो स्रज्यते ॥ ११ ॥

807

भो हंसास्तावदम्भोरुहकुहररज्ज्वरज्जिताङ्गाः सदेतं
हंसीभिः पद्मखण्डे मधुरमधुकरारावरम्ये रमध्वम् ।
यावन्नायं दुरन्तो हरगलगरलव्यातज्जालिनील-
शोभनीलन्मेषमालामलिनसकलदिङ्मुण्डलोभ्येति कातः ॥ १२ ॥

808

हे पक्षिनागतस्त्वं कुत इह सरसस्तत्कियद्गो विशालं
किं मदाप्नोषि वाढं तदतिशय महापाप मा ब्रूहि मिथ्या ।

इत्थं कूपोदरस्यः शपति तटगतं दृढुरो राजहंसं
नीचः प्रायः शत्रार्थो भवति हि विषमो नापराधेन इष्टः ॥१३॥
केषानन्देते ।

809

यः संतापमपाकरोति जगतां यथोपकारक्षमः
सर्वेषाममृतात्मकेन वपुषा ग्रीयानि नेत्राणि यः ।
तस्याप्युन्नतिमम्बुदस्य सहसे यन्न त्वमेतावना
वर्णेनैव परं मराल धवलः कृष्णधरिचैरसि ॥ १४ ॥
श्रीनोबरेषस्य ।

810

गतं तद्राम्भीर्यं तटमपि चितं जालकदानैः
सखे हंसोत्तिष्ठ त्वरितमनुतो गच्छ सरसः ।
न यावत्पङ्कजः कलुषिततनुर्मृरिविलस-
न्वकोटो वावाटधरणयुगलं मूर्ध्नि कुरुते ॥१५॥

811

यदि नाम दैवगत्या जगदसरोजं कदापि संजातम् ।
भवकरनिकरं विकिरति तर्कि कृकवाकुरिव हंसः ॥१६॥

812

अस्ति यद्यपि सर्वत्र नीरं नीरजमण्डितम् ।
रमते न मरालस्य मानसं नानसं विना ॥१७॥

813

आकारः कमनीयताकुलगृहं लीलातप्ता सा गतिः
संपर्कः कमलातयैः कलतया लोकोत्तरं कुजितम् ।
यस्येयं गुणसंपदस्ति नहन्ती तस्यातिमन्यस्य ते
संरम्भत्वमसद्गुमद्रुकलहे नारं सहे हंसहे ॥१८॥

814

नद्यो नीचरता दुरापपयसः कृपाः पयोराशयः
क्षारा दुष्टवकोटसंकटतटोद्देशास्तटागादयः ।

भ्रान्त्वा भूतलमाकलय्य सकलानभ्योनिवेशानिति
त्वां भो मानसं संस्मरन्पुनरसौ हंसः समभ्यागतः ॥१९॥
केषामप्येते ।

अथ मधुकरान्योक्तयः ॥ ४५ ॥

815

मधुकर तव करनिकरैः किं किं क्रान्तं कुतं न कुसुमानाम् ।
तद्द सरसिजमुकुले लब्धं किंचिदग्न्यतस्तत्किम् ॥१॥

816

गौरीं चम्पककलिकामपहाय भ्रान्त दुर्बुद्धे ।
शाल्मातिकुसुमदलेषु स्थैर गुञ्जन्न लज्जये मधुप ॥२॥
शाङ्गधरस्य ।

817

भ्रमन्वनान्ते नवमञ्जरीषु
न पट्टदो गन्धफलीयजिघ्रत् ।
सा किं न रघ्या स च किं रन्ता
बलीयसी केवलमीश्वरेष्वा ॥ ३ ॥
लक्ष्म्या ।

818

भ्रमर भ्रमता दिगन्तराणि
कचिदासादितमीक्षितं भ्रुतं वा ।
यद् सत्यमशस्य पक्षपातं
यदि जातीकुसुमानुकारि पुष्पम् ॥ ४ ॥
श्रीयणदेवानाम् ।

819

अभिनवनतिनीविनोदतुब्धो
भुकुलितकैराविणीवियोगभीरुः ।
भ्रमति मधुकरोयमन्तराले
अयति न पट्टजिनीं कुमुद्वतीं वा ॥ ५ ॥
अभिनवदेवानाम् ।

820

नो महीमयमीहते न भजते मत्तेमकुम्भस्यर्ली
 घासन्तीं सहते न चन्दनवनीमालम्बते न क्वचित् ।
 जातीमेव हृदीश्वरीमिव महानन्दैककन्दादुरां
 ध्यायन्निर्वृतिमेति षड्दयुवा योगीव वीतभ्रमः ॥ ६ ॥

श्रीपुष्पाकरवैद्यानाम् ।

821

किं मातति स्तायसि यद्यविद्य-
 भुचुम्ब तुम्बीकुसुमं पटङ्गिः ।
 प्राणी चतुर्भिधरणैः पशुधे-
 त्स पङ्क्तिरध्यर्धपशुः कथं न ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

822

केतकीकुसुमं भृङ्गः खण्डघमानोपि तेवते ।
 दोषाः किं नाम कुर्वन्ति गुणापहतचेतसः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

823

अन्यासु तावदुपमर्दसहानु भृङ्ग
 लोलं विनोदय मनः सुमनोरतासु ।
 मुग्धमजातरजसं कलिकामकाले
 ध्यर्थं कदर्ययसि किं नवमालिकायाः ॥ ९ ॥

विकटनितम्बायाः ।

824

मदनमवलोक्य निष्कलमनिरयतां बन्धुजीवकुमुमानाम् ।
 वनमुपगम्य भ्रमरः संप्रति जातो जपासक्तः ॥ १० ॥

825

कुम्भेषु यः कमलिनीकमलोदरेषु
 पूनेषु यो विलसितः कलिकान्तरस्यः ।
 पदयाच तस्य मधुपस्य गुरवपाये
 कृच्छ्रेण येषुविवरे दिवसाः प्रयान्ति ॥ ११ ॥

826

स्वामोदवासितसमप्रदिमन्तरात्ता
रक्ता मनोहगशिखा सुकुमारमूर्तिः ।
सेव्या सरोजकलिका तु यदैव जाता
नीतस्तदैव विधिना मधुपोन्यदेशम् ॥ १२ ॥

827

किं कापि प्रलयानलैर्विटपिनो निर्दश भस्मीकृताः
किं वा दैवगजेन पङ्कजघनं निष्कन्दमुन्मूलितम् ।
किं वा हन्त कृतान्तकेसरिभयाश्रयो मरुः कुञ्जरै-
र्येनास्मिन्विरसे करीरकुसुमे हा भृङ्ग विभ्राम्यसि ॥ १३ ॥

828

अनुसरति करिकपोलं भ्रमरः श्रयणेन ताशमानोपि ।
गणयति न तिरस्कारं शानान्धविलोचनो नीचः ॥ १४ ॥

829

मधुकरगणधूलं त्यक्त्वा गतो नवमासिकां
पुनरपि गतो रक्ताशोकं कदम्बतटं ततः ।
तदपि छविर् स्थित्वा तेभ्यः प्रयाति सरोरुहं
परिवितजनद्रेपी लोको नव नवमीहते ॥ १५ ॥

830

यस्याः संगमवाञ्छया न गणिता याप्यो विनिव्रोदपला
यामालिङ्ग्य समुत्सुकेन मनसा यातः परां निर्वृतिम् ।
भग्नां ताम्रवलोत्थ चन्दनलतां भृङ्गेण श्रज्जीयते
धैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुनः खेहानुरूपं कृतम् ॥ १६ ॥

831

अपसर मधुकर दूरं परिमलबहुलेषि केतकीकृतुगे ।
इह नात्र मधुलवनेशो भवति पर धूलिपूसर वदनम् ॥ १७ ॥

८३२

दग्धा सा वकुलावती कवलितान्ते ते रसातद्रुमाः
 हुष्टास्तेपि विनिर्द्रुपुष्पपटलीपीतावपाः पादपाः ।
 धातमृद्ग दवाभिना वनमिदं बल्मीकशेषं कृतं
 किं संपत्यपि काननान्तरपरिस्पन्दाय मन्दायसे ॥ १८ ॥

८३३

दूरादुज्झति चम्पकं न च भजत्यम्भोजराजीरजो
 नो जिहत्स्यपि पाटलापरिमलं धत्ते न धूते रतिम् ।
 मन्दारेपि न सादरो विचकितोपान्तेपि संतप्यते
 तन्मन्ये कचिदङ्ग मृद्गतलणेनास्वादिता मालती ॥ १९ ॥

८३४

ये वर्धिताः करिकपोलमदेन मृद्गाः
 श्रोतुस्तपङ्गुजरजःसुरभीकृताङ्गाः ।
 ते सांप्रतं प्रतिदिनं गमयन्ति कातं
 निम्बेषु चार्ककुसुमेषु च देवयोगात् ॥ २० ॥

८३५

कृत्वापि कोक्षपानं भ्रमरयुवा पुरत एव कमलिन्याः ।
 अभिलपति वकुलकलिकां मधुलिहि मतिने कुतः सत्यम् ॥ २१ ॥

८३६

इह सरसि सहर्षं मञ्जुगुञ्जाभिरामं
 मधुकर कुक्ष केलिं सार्धमम्भोजिनीभिः ।
 अनुपममकरन्दामोददत्तममोदा
 त्यजति वत न निर्द्रां मालती यावदेषा ॥ २२ ॥

८३७

येनामोदिनि केसरस्य पुकुत्ते पीतं धधु स्वेच्छया
 नीता येन निशा शशाङ्कधवला पद्मोदरे शारदी ।
 भ्रान्तं येन मदमवाहमतिने गण्डस्थिते दन्तिनां
 सोऽयं मृद्गयुवा करीरविट्पे बध्नाति तुष्टिं कुतः ॥ २३ ॥

केप म दंत ।

अथ कोकिलान्योक्तयः ॥ ४६ ॥

838

काकैः सह विवृद्धस्य कोकिलस्य कला गिरः ।
बलसन्नेपि नैतुर्यं कल्याणप्रकृतेः कुतः ॥ १ ॥

839

समुग्रिरसि षाचः किं पुंस्कोकिल सुकोमलाः ।
अभ्रेस्मिञ्जडपापाणगुरुनिर्घोषभैरवे ॥ २ ॥

840

अस्यां सखे बधिरलोकनिवासभूमौ
किं कुजितेन खलु कोकिल कोमलेन ।
पते हि दैवहतकास्तदभिषवर्ण
त्वां काकमेव कलयन्ति कलानभिज्ञः ॥ ३ ॥

841

कोकिल कलप्रलापैरलमलमालोकसे रसात् किम् ।
शरनिकरभरितशरधिः शबरः सरसीहं परिसरे सधनुः ॥ ४ ॥

842

तवैतद्वाचि माधुर्यं जाने कोकिल कृत्रिमम् ।
यैः पोषितोसि तानेव जातपक्षो गहासि यत् ॥ ५ ॥
श्रीशोभदेवस्य ।

843

मूकीभूय तमेव कोकिल मधुं बन्धुं प्रतीक्षस्व हे
हेलोलासितमलिकापरिमलामोदानुकूलानिलम् ।
यत्रैतास्तव सूक्तयः सफलतामायान्व्ययी तूहस-
त्पांसूक्तम्भभृतो निदाघदिवसाः संतापसदायिनः ॥ ६ ॥
कस्तूरि ।

844

येनानन्दमये वसन्तसमये सौरभ्यहेलामित-
इङ्गालीमुखरे रसातशिखरे नीताः पुरा वासराः ।

आः कालस्य वशेन कोकिलयुवा सोप्यद्य सर्वा दिशः
खिलद्रायमचन्वुघातविदलन्मूर्धा मुहुर्धनति ॥७॥

भेषिकाकारस्य ।

845

क्वचिज्जिह्वादीनादः क्वचिदतुलकाकोलकलहः
क्वचिस्कड्ढारावः क्वचिदपि कपीनां कलकलः ।
क्वचिश्चोरः केरुध्वनिरयमहो दैवघटना
कपंकार तार रसति चकितः कोकिलयुवा ॥८॥

कस्यापि ।

846

यस्याकर्ण्य वचः सुभाकयलित वाचंयमानामपि
व्यग्राणि प्रययन्ति मन्मथक्यां चेतांनि चैत्रोत्सवे ।
रे रे काक वराक साकममुना पुंस्कोकिलेनाधुना
स्पर्धावन्धमुपेयुपस्तव नु किं लज्जापि नो जायते ॥९॥

भट्टरस्य ।

847

रे बालकोकिल करीरमरुस्यलीपु
किं दुर्गन्ध मधुरध्वनिमातनोदि ।
अन्यः स कोपि सहकारतरप्रदेशो
राजन्ति यत्र तत्र विभ्रमभापितानि ॥ १० ॥

कस्यापि ।

848

रसालशिखगामीनाः सन्तु सन्तु पतञ्जिनः ।
तन्मञ्जरीरसामोदविन्दुरेकः कुङ्कुमः ॥११॥

849

रे कीर कैतरमुगीरिति संकलप्य
मा मात्र गंरससि सज्जनरञ्जनाय ।
बालोपि यत्र कलकण्ठमुकण्ठपीठ-
संनोदिकोनलकूटान्तपूर्यकृगः ॥१२॥

पद्म श्रीरङ्गदेवस्य ।

850

दात्युहाः सरस रसन्तु सुमग गायन्तु केकामृतः
कादम्बाः कलमालपन्तु मधुर कृजन्तु कोयटयः ।
दैवाद्यावदसौ रसालत्रिटपिच्छायामनासादय-
न्निर्विण्णः कुटजेषु कोकिलयुवा सजातमौनव्रतः ॥१३॥

851

भ्रातः कोकिल कृजितेन किमल नाद्याप्यनर्घ्यो गुण-
स्तूष्णी तिष्ठ त्रिशीर्षपर्णपटलच्छन्नः क्वचित्कोटरे ।
श्रीहामद्रुमसकटे कटुरटत्काकावलीसकुलः
कालोय शिशिरस्य सप्रति सखे नाय वसन्तोत्सवः ॥१४॥
क्षयामप्यनो ।

अथ चातकान्योक्तयः ॥४७॥

852

एक एव खगो मानी चिर जीवतु चातकः ।
पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरंदरम् ॥१॥
कस्यापि ।

853

दीनोन्नतचलपक्षतया
बह्वपि लभ्यमवस्तु ।
चातकं यत्सम्भारनया
किमपि यदस्ति तदस्तु ॥२॥

854

चातकस्य खतु चञ्चुसपुटे
नो पतन्ति यदि भारिविन्दय ।
भागरीकृतमहीतलस्य किं
दोष एष जलदस्य दीयते ॥३॥

855

सत्य सत्य मुनेर्नाम्य नादत्तमुपतिष्ठते ।
भम्बुभिः पुरिता पृथ्वी चातकस्य मरस्यती ॥४॥

856

वीजैरङ्कुरितं जटाभिरुदितं वल्लीभिरुज्जाम्भत
कन्दैः कन्दलितं जनैः समुदितं धाराधरे वर्धति ।
भ्रातश्चातकं पातकं किमपि ते सम्यङ् जानीमहे
येनास्मिन्न पतन्ति तावकमुखे द्विवाः पयोविन्दवः ॥ ५ ॥

857

चातक धूमसमूहं दृष्ट्वा मा धाव वारिधरबुद्ध्या ।
इह हि पतिष्यति भवतो नयनयुगादेव वारि परम् ॥ ६ ॥

858

रक्ताम्जपुञ्जरजसारुगितान्विमुच्य
स्वच्छान्मुधासमरसानपि वारिराशीन् ।
यच्चातकः पिबति वारिधरोदविन्दू-
न्मन्ये तद्वानतिभयाच्छिरसोभिमानी ॥ ७ ॥

859

कूपे पानमधोमुखस्य हि भवेद्वाप्यो वगक्त्यः स्त्रियः
सामान्यं वकटिद्विभैः सह सरस्येवं समालोकयन् ।
नादत्ते तृपिनोपि सिन्धुसलितं कूरैर्वृतं जन्तुभि-
र्मानादुद्धतकंधरः सुरपतिं तच्चातको याचते ॥ ८ ॥

860

गर्जितवधिरीकृतककुभा
किमपि कृतं न घनेन ।
कियती चातकचञ्चुपुट्टी
सापि मृता न जलेन ॥ ९ ॥

861

भन्येपि सन्ति वन तामरसावतंसा
हंसावतीवलयिनो जलसंनिवेशाः ।
कोप्यापहो गुरुरयं हतचातकस्य
पौरंदरीं यदभिवाञ्जति वारिधाराम् ॥ १० ॥

862

अन्ये ते जलदायिनो जलधरास्तृष्णां विनिघ्नन्ति ये
भ्रातृभ्रातृक किं वृथात्र रटितैः क्षिप्तोसि विश्राम्यताम् ।
मेघः शरद एष काशधवलः पानीयरिक्तोदरो
गर्जत्येव हि केवलं भृशतरं नो बिन्दुमप्युज्जति ॥ ११ ॥

863

समागमिष्यतोभोद वेत्ति कः समयं तव ।
रौति नो यदि सारज्जस्तबोधैः खे पुरःसरः ॥ १२ ॥
चन्द्रस्य ।

864

यः कृष्णं कुरुते मुखं जनयति वास मृडिद्विस्तु यो
मध्वं प्रार्थयते परं हलयति भोक्तुं यो गर्जितैः ।
सत्यं चातक तं तथाविधमपि भर्तृस्त्वया याचता
जीमूतं कृतमेव तुल्यमनयोरार्थस्वतिर्यक्त्वयोः ॥ १३ ॥

865

धिग्वारिदं परिहतान्यजलाशयस्य
यद्यातकस्य कुरुते न तृषः प्रशान्तिम् ।
धिक्चातक तमपि योर्यतयास्तलज्ज-
स्त तादृशं च यदुपैति पिपासितोपि ॥ १४ ॥

866

निभोपगीव्येपि पिबत्यपो न
पद्माकरे यद्यपि चातकोयम् ।
स्वार्थक्षतिस्तस्य तृषातुरस्य
लघुत्वमत्रास्ति न किञ्चिदस्य ॥ १५ ॥
केषामप्येते ।

अथ मयूरान्योक्तयः ॥ ४८ ॥

867

पतस्मिन्मतयाचले बहुविधैः किं तैरकिञ्चित्करैः
काकोतूककपोतकोकिलकुतैरेकोपि पार्श्वस्थितः ।

केकी कृजति चेत्तदा विघटितव्यालावलीबन्धनः
सेव्यः स्यादिह सर्वलोकमनसामानन्दनश्चन्दनः ॥१॥

कस्यापि ।

868

केका कर्णामृतं ते सकुसुमकवरीकान्तिहारी कलापः
कण्ठच्छाया पुरारेर्गलरुचिरुचिरा सौहृदं मेघसंघैः ।
विश्वद्वेषिद्विजिह्वस्फुरदुरुपिशितैर्नित्यमाहारयुक्तिः
कैः पुण्यैः प्राप्तेमेतत्सकलमपि सखे चित्रयुक्तं मयूर ॥२॥
शार्ङ्गधरम् ।

869

वेगज्वलद्विटपपुञ्जमहारयोयं
गार्जने तीव्रतरहेतिरियं न शम्पा ।
दावाग्निधूमनिबहोयमयं न मेघः
किं नृत्यसि द्रुतमितो व्रज तत्कलापिन् ॥३॥
लक्ष्मीधरस्य ।

870

अये मीलमीय क्व कयय सते तेद्य मुनयः
परं तोषं येषां तव रवत्रिलासो वितनुते ।
अमी दूरात्कूराः कणितमिदमाकर्ण्य सहसा
त्वरन्ते हन्तुं त्र्यामदह शबराः पुद्गितशराः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

871

हारीताः सरसं रसन्तु मधुरं कृजन्तु पुंस्कोकिलाः
सानन्दं गिरमुद्गिरन्तु च शुकाः किं नैः क्षिरार्थैरपि ।
एकेनापि नलस्थितेन मदता श्रीराण्ड निस्तर्जना-
द्यालानां च शिखण्डिनां ननु महत्पाण्डित्यमुद्गण्डितम् ॥ ५ ॥

श्रीचन्द्रदेवानाम् ।

872

किं दूरेण पयोधरा उपरि किं नान्ये रटन्तः श्रुता
निर्व्यापारतया च पक्षिषु गताः किं वा न पश्चा वृथा ।

रम्यं वा गगने न किं विहरण किं तृषकाकायली-
पर्यायप्रतिपत्तिताघनभयाद्भूमौ स्थिता बार्हण ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

873

यत्नादपि कं पश्येच्छिखिनामाहारनिर्गमस्थानम् ।
यति जलदग्निनदमुदितास्त एव मृदा न नत्येयु ॥ ७ ॥
नदहरे ।

अथ शुकान्योक्तयः ॥ ४९ ॥

874

शुक यत्तत्र पश्यन् वसत
न गुण स गुणभास ।
समजनि येन तत्रामरण
शरण पञ्जरशस ॥ १ ॥

श्रीधनदशानाम् ।

875

सत्सागत्यमत्राय य पुरातन नानास्सास्वाववा
नकीर शास्त्रविग्रहचारयनेरानन्कारी जने ।
देवेनास्तुष्ट्याकप्रपन्थभित्तभोत्रस्य तस्यान्धी
प्राप्तस्यात्मसमापगन्धकपिर स्वात्मनमेवेतिचित्तम् ॥ २ ॥
कस्यापि ।

876

भ्रात कीर कनेरयन्तुरुपणकोशयते कृजिते
किं माधुर्यनिषिक्तसक्तिविशद रुण्डायतु शोष्यते ।
सेय दैवशादशा परिणता राजन्यपात्रस्य ते
भिद्वच्छिद्रितभित्तिमुद्रितपत्र प्राप्नो यत पञ्जर ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

877

माणिक्यद्रवलिप्तमौक्तिकतुला विभ्रन्ति नो दाडिमी-
बीजान्येष निरीक्षते न रमते हैमेप्यहो पञ्जरे ।

तत्तत्स्वप्नवाससंमदमहामोदैकमेदस्विनी
वृत्तिर्मे गलितानया हतगिरेत्येवं शुक्रः शोचते ॥ ४ ॥
श्रीपञ्चवचैतन्यानाम् ।

878

इदमपटु कपाटं जर्जरः पञ्जरोयं
विरमति न गृहेस्मिन्कुरमार्जारयात्रा ।
शुक्र मुकुन्तिजितं स्थायितां किं वचोभि-
स्तव वचनविनोदे नादरः पामराणाम् ॥ ५ ॥
कृष्णविभ्रस्य ।

879

धमुष्मिन्नुषाने विहगत्खल एव प्रतिकूलं
विलोलः काकोलः कणति किल यावत्पटुतरम् ।
सखे तापत्कीर ब्रह्म इति बाधंयमकलां
न मौनेन न्युनीभवति गुणभाजां गुणगणः ॥ ६ ॥
कन्यावि ।

अथ काकान्योक्तयः ॥ ५० ॥

880

गात्रं ते मलिनं तथा श्रवणयोरुद्देगकृत्केरून्
भक्ष्यं सर्वमपि स्वभावचपलं दुधेटितं ते सदा ।
एतैर्वायस संगतोस्यविनयैर्दोषैकमृणैः परं
यत्सर्वत्र कुटुम्बवत्सलमतिस्तेनैव धन्यो भवान् ॥ १ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

881

पथि निपतितां शून्ये दृष्ट्वा निरावरणाननां
दधिभृतपटीं गर्वोन्नतः ममुन्नतकंधरः ।
निजसमुभिनास्तास्ताथेष्टा विकारशुताकुन्धो
यदि न कुरुते काणः काकः कदा नु करिष्यति ॥ २ ॥
महदस्य ।

882

भा मरणादपि विरुत कुर्वाणा स्पर्धया सह मयूरे ।
किं जानन्ति वराका काका केकारव कर्तुम् ॥ ३ ॥

883

मुल्यवर्णच्छद कृष्ण कोकिलै सह सयत ।
केन विज्ञायते काक स्वयं यदि न भाषते ॥ ४ ॥

884

रुक्षस्यामपुरस्य चातिमन्त्रिच्छायस्य वृष्टस्य च
क्षुद्रस्य क्षतिकारिणोतिचपलस्याह्लादविच्छेदिन ।
येय निम्बफलेषु काक भवतस्त्रिक्तेषु नैर्सायकी
प्रीतिस्तस्सदृश त्रिर्भेदितसितं निष्पन्नमेतद्विरात ॥ ५ ॥

885

प्रत्यङ्गण प्रतितह प्रतिशारिणीर
काकाधरन्ति उलचञ्चुपुत्र रटन्त ।
ना यान्ति तन्मिमथ मण्डितपुण्डरीक
खण्डे वसन्नह तप्यति राजहस ॥ ६ ॥

886

कृष्ण वपुर्वहतु चुम्बतु सम्फलानि
रम्येषु सचरतु चूतगमान्तरेषु ।
पुष्कोकितस्य चरितानि करोतु काम
काक कलत्रनिनिगौ ननु काक एव ॥ ७ ॥

887

किं केकीव शिखण्डमण्डिततनु सारीर किं सुसर
किं वा हस इवाङ्गनागतिगुरु किं कीरनत्पाठक ।
किं वा हन्त शकुन्तपातिपिकरत्कर्णामृतस्यन्दन
काक केन गुणेन काञ्चनमये व्यापारित पञ्जरे ॥ ८ ॥

888

अत्रस्थ सखि तक्षयोजनगतस्यार्धे प्रियम्यायम
वेद्यालयाति च धिक्कुकादय इमे सर्व पतन्त शठा ।

मत्कान्तस्य वियोगतापदहनज्वालावलीचन्दनः

लाकम्पेन गुणेन काञ्चनमये व्यापारितः पञ्चरे ॥ १ ॥
केदामप्येते ।

अथ वकान्योक्तयः ॥ ५१ ॥

889

नानेनेव स्थित्या पादेनैकेन कुञ्चितप्रायम् ।

जनयति कुमुदभान्नि वृद्धवक्ता बालमग्न्यानाम् ॥ १ ॥
वृद्धे ।

890

एव वक्तुः मद्रमैव विपद्यः

शास्त्रमहो क नु तद्रतमस्य ।

माधु कृतान्त न कश्चिदपि त्यां

वत्पयितुं मुद्राद्रोपि समर्थः ॥ १ ॥

891

यसोऽद्रुमम्यां लघुनि सगति क्वापि शक्तै-

स्तर व्याख्या वृत्तिर्न पुनर्यगादु ममुचितः ।

इतश्चेतश्चाभ्रलिङ्गहस्तिरेलातरान्ति-

क्षितिप्रमामैरुद्यदिलनिमिषेनः पतिर्याम् ॥ ३ ॥

892

न कोकिलानामिव मन्त्र गुञ्जितं

न लम्पलाम्यानि गतानि हंसवत् ।

न बार्हिगानामिव निव्वरक्षता

गुग्मपाप्याम् वक्ते वक्रवत् ॥ ४ ॥

893

जातिमत्स्य न मानमे न शुचिभिर्वृत्तिर्मृगान्द्रुदै-

र्न व्रतोद्भवेन निर्मलयशःप्राप्तिर्न रात्रः कलाः ।

जीवन्नरपर्येन वासधरन्तो भ्राम्यन्मगर्व पुन-

मिथ्यैवेत्यतकथरः शटवको र्भेः सह स्वर्धने ॥ ५ ॥

894

उभौ श्वेतौ पक्षौ चरति गगनेवारितगतिः
सदा मीनं मुञ्चे वसति सकलः स्थाणुशिरसि ।
वके चान्द्रः सर्वो गुणसमुद्भूतः किञ्चिदधिको
गुणाः स्थाने मान्या नरघरं न तु स्थानरहिताः ॥ ६ ॥

895

रे रे शिष्ट बकोट नाकतटिभीतीरे तपस्विभ्रतं
ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोषीदृशम् ।
एवं यत्किल मानसस्य पदयोः काङ्क्षस्ययुक्तं हि त-
त्प्रीरक्षीरविवेकनिर्मलप्रियो हंसस्य नान्यस्य सा ॥ ७ ॥
कृपामण्यते ।

अथ खद्योतान्योक्तयः ॥ ५२ ॥

896

जर्जरतृणाभममहन्सर्पकणमप्रकाशयन्मृत् ।
कीटस्यमात्मतत्त्वात्सद्योतः ख्यापयन्नवति ॥ १ ॥
अवर्धनस्य ।

897

इन्दुः प्रयास्यति विनङ्क्ष्यति तारकभ्राः
स्थास्यन्ति लीढतिमिगं न भणिप्रदीपाः ।
अन्धं समग्रमपि कीटमणे भविष्य-
त्यन्मेष्टमेष्ट्यति भवानपि दूरमेतत् ॥ २ ॥
कस्यापि ।

898

भट्टटिष्यापारं गतवति दिनानामधिपतौ
यशःशेरीभूते शशिनि गतधाम्नि ग्रहणने ।
तयान्धं संजातं जगदुपनते मेघसमये
यथामो गण्यन्ते तमासि षट्पदः कीटमणयः ॥ ३ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

898

घनसतमसमलीमसदशदिशि निशि यद्विराजसि तदन्यत् ।
कीटमगे दिनमधुना तरणिकरान्तगितसितकिरणम् ॥ ४ ॥
महत्स्यः ।

अथ सिंहान्योक्तयः ॥ ५३ ॥

900

एकोहमसहायोह कृशोरमपरिच्छद ।
स्वप्रेष्येयविषा चिन्ता मृगेन्द्रस्य न जायते ॥ १ ॥
करयापि ।

901

मृगेन्द्र वा मृगारि वा इय याद्वरता जन ।
तस्य इयमपि श्रीडा श्रीडादलिनदन्तिन ॥ २ ॥

902

मृगेभ्यो रक्ष्यते क्षेत्र नरेस्त्रणमयैरापि ।
सिंहाक्रान्त पुनर्मृद न ह्यैर्न च दन्तिभि ॥ ३ ॥

903

मृगैर्नष्टं शशैर्लीनं घराहैर्नलितं रुपा ।
हयानां हेपितं भुत्वा सिंहे पूर्वप्रशामिनम् ॥ ४ ॥

904

हरितसन्तिलोचनं सरेल
वतमयलोचनं पुनर्जगाम निद्राम् ।
अभिगतपतिविक्रमास्त्रभीति-
र्न तु घनितास्य त्रिभोक्त्यावकार ॥ ५ ॥

905

एकाकिनि वनशामिन्यराजन्मन्यनीनिशाखशे ।
सचोत्कटे मृगपनौ राजेति गिर पणिमन्नि ॥ ६ ॥
वशामधने ।

906

नास्योच्छ्रायवती तनुर्न दशनौ नो दीर्घदीर्घं वर
सत्यं वारणं नैव केसरिनिशुम्त्वाटम्बरैः स्पृशे ।

तेजोवीजमजेयमस्य हृदये न्यस्तं पुनर्वैभसा
तादृक्तादृशमेव येन सुतरां भोज्यं पशुं मन्यते ॥ ७ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

९०७

सुक्ष्मामोपि जरान्वितोपि शिथिलमाणोपि कष्टां दशा-
मापन्नोपि क्षिपचदीधितिरपि प्राणेषु गच्छत्स्वपि ।
मत्सेभेन्द्रविभिन्नकुम्भपिशितपासैकबद्धस्पृहः
किं जीर्णं तृणमस्ति मानमहतामपेसरः केसरी ॥ ८ ॥
भर्तृहरे ।

९०८

येनानगलफालकेलितप्रत्ययकादम्बिनी-
धाराधोरणिधौतधामुषु पुरा शैलेषु लीलायितम् ।
सौद्यं भृङ्गनिपातभग्नचरणः स्फारस्फुरत्केरवी-
क्रेत्कारैः कुपितोद्य खादति मुहुः पाथी मृगग्रामणीः ॥ ९ ॥
भैरीशांकारस्य ।

९०९

अनिशं मतङ्गजानां बृंहितमाकर्ण्यते यथा विपिने ।
मन्ये तथा न जीवति गजेन्द्रपलकचलनः सिंहः ॥ १० ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

९१०

जीर्णोपि क्रमहीनोपि कृशोपि यदि केसरी ।
तथापि यूयनाथस्य शङ्कातड्ढाय कल्पते ॥ ११ ॥
गुष्पाकरस्य ।

९११

खनन्नाखुविलं सिंहः पापाणश्चकलाकुलम् ।
प्राप्नोति नखभङ्गं वा फलं वा भूपको भवेत् ॥ १२ ॥

९१२

अस्मिन्नम्बोदवृन्दध्वनिजनितरूपि प्रेक्षमाणेन्तरिक्षं
मा काक व्याकुलोमूस्तदृशिखरशवक्रव्यलेशानशान ।
धत्ते मत्सेभकुम्भव्यतिकरकरजग्रामवनामजाम-
ह्रासव्यासक्तमुक्ताधवलितकवलो न स्पृहामत्र सिंहः ॥ १३ ॥
महीपतिपण्डलीकरस्य ।

९१३

यामाणामुपशान्त्यसौमनि मदोद्रेकस्फुरत्सोऽव
 फेत्कारध्वनिमुद्गिरन्ति बन्धव रुभुय गोमायव ।
 सोन्य कोपि घनाघनध्वनिघन पारीन्द्रगुञ्जारव
 शुष्यद्वण्डमलोत्तशुण्डमवलत्कर्ण गजेर्य भुत ॥ १८ ॥

रत्नमय ।

९१४

एण क्रीडति लकरश्च एनति शीपी च गर्शयते
 द्रोष्टा कल्पति चलयते य दशको वेगाद्गुर गिरति ।
 नि दशू कग्निपोतकृन्तलतामुन्मोदते लील्या
 हहो सि विना त्वयाद्य विपिने कीदृशं शा रतत ॥ १९ ॥

रत्नमय ।

९१५

रे मातङ्ग मन्मदुन्मन्तया रोन्मन्त्रोल यद
 स्रन्यानामयन्मन्त्रन यनमिद भङ्गु यन्मुक्कण्डसे ।
 त्पस्तत्किमने मनेन्नत गरा गेरेय गत्री ग
 प्रत्यप्रस्थितमेतदुद्यमयनेत्कण्ठी न कण्ठीगद ॥ २० ॥

विनयमय ।

९१६

यस्यायन् यत्प्र प्रतापयमतेर्मानेन रैर्यदुश
 शुभ्रयन्ति स्म मन्प्रयाहमरित मयोपि त्तिदन्तिनाम ।
 देवात्कष्टद्वारादश गतयत मिन्म्य तस्यापुना
 यर्पत्येव वगेण केसगमनाभाज जगत्कुञ्जर ॥ २१ ॥

यस्याप ।

९१७

य शार्यागसिमेय यस्य मन्ता दिगन्तिनोप्यन्तिर
 नायाना कित येन वि ययमुधा गम्या न कम्पाप्यभृत् ।
 तस्मिन्कोनुकिना त्वया रग्निपो तुष्टे यपोत्तम्यली-
 भृङ्ग कैमर्गिरीर सगति पुन कुत्रैव विभ्राम्यतु ॥ २२ ॥

यस्याप ।

अथ गजान्योक्तयः ॥ ५४ ॥

९१८

नीवारमसवाममुटिकवलैर्यो वार्धितः शैशवे
पीतं येन सरोजपत्रपुटके होमावशेषं पयः ।
न पक्षान्मदमन्यरातिवलयव्यालुमण्डं गज
सानन्दं सभयं च पश्यति मुहुर्दूरे स्थितस्तापसः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

९१९

कर्णे चामरचारुकम्बुकलिकाः कण्ठे मणीनां गणः
सिन्दूरमकरः शिरःपरिसरे पार्श्वान्तिके किङ्किणी ।
लब्धधेनुपवाहनेन करिणा बद्धेन मृग्याविधि-
स्तर्किकं मृधरधूलिधूसरतनुर्मान्यो न वन्यः करी ॥ २ ॥
कस्यापि ।

९२०

केलिं कुरुष्व परिभुङ्क्ष्व सरोरुहाणि
गाहस्य शैलतटनिर्झरिणीपयांसि ।
भायानुरक्तकरिणीकरतालितान्
मातङ्गः मुञ्च मृगराजराणाभिलाषम् ॥ ३ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

९२१

पीतं यत्र हिर्मं पयः कवलिता यस्मिन्मृणालाङ्गुरा-
स्तापार्तेन निमज्ज्य यत्र सरसो मध्ये विमुक्तः भ्रमः ।
धिकृतस्यैव जलानि पाङ्क्तिवतः पायोजिनीं मथतः
कूलान्युत्खनतः करीन्द्र भवतो लज्जापि नो जायते ॥ ४ ॥

९२२

रेवावारिणि वारणेन विपुले राजीवराजीरजः-
पुञ्जापिञ्जरितोर्मिणि प्रविगलहानाम्बुगन्धोत्कटे ।
पीतं येन मृगारिरक्तमसकृद्वन्तान्तराले स्थितं
जौषं सोपि पयः पयै हवविधेः को गोचरे नागतः ॥ ५ ॥
कथोत्पद्यौ ।

४२३

तापा नापगतस्तृपापि न कृशा धौता न धूली तनो-
न स्वच्छन्दमकारि कन्दकवतः का नाम केलीकथा ।
दूरोत्क्षिप्तकरेण हन्त करिणा स्पृष्टा न वा पद्मिनी
मारब्धो मधुपैरकारणमयो झंकारकोलाहलः ॥ ६ ॥

लक्ष्मणसेनस्य ।

४२४

नाभूवन्मुवि यस्य कुत्रचिदपि स्पर्धाकराः कुञ्जराः
सिंहेनापि न लङ्घिता किमपरं यस्योदता पदातिः ।
कटं सोपि कदर्थ्यते करिवरः स्तारारवैः केरवै-
रापातालगभीरपङ्कपटलीमग्नोद्य भग्नोद्यमः ॥ ७ ॥

बिम्बपत्न्य ।

४२५

भो भोः करीन्द्र दिवसानि कियन्ति ताव-
दास्मिन्मरौ समतिवाहय कुत्रचित्त्वम् ।
रेवाजलैर्निजकरेणुकरप्रमुक्तै-
र्भूयः शम गमयितासि निदाघशाहम् ॥ ८ ॥

शोविन्पञ्जरस्य ।

४२६

न गृह्णाति घातं नवकमलकिञ्जल्किनि जले
न पङ्के धातुदं प्रजति विस्रभद्गार्धशवले ।
मगलभमेमार्द्रामपि विषदते नान्यकरिणीं
स्मरन्दावभ्रटां हृदयदयितां वारणपतिः ॥ ९ ॥

४२७

पादाघातत्रिघूर्णिता वसुमती त्रासाकुलाः पक्षिगः
पङ्कानि सरांसि गण्डकपगक्षोदक्षताः शाखिनः ।
प्राप्येदं करिपोतकैर्विधिवशाच्छाईलशून्यं वनं
तत्तन्नाम कृतं विशृङ्खलतया वक्तुं न यत्नार्यते ॥ १० ॥

४२८

पासपासं पृहाण त्यज करिकलम प्रीतिबन्धं करिण्याः
पाशपन्थिधनानामविरलमधुना देहि पङ्कानुलेपम् ।
दूरीभूतास्तवैते शबरवरवधूविभ्रमोद्धान्तदृष्य-
प्रेयानीरोपकण्ठन्युतकुसुमरजोधूसरा विन्ध्यपादाः ॥ ११ ॥

केषामप्येते ।

४२९

दानार्थिनो मधुकरा यदि कर्णतालै-
र्दूरीकृताः करियरेण महान्धबुद्ध्या ।
तस्यैव गण्डयुगमण्डनहानिरेषा
भृङ्गाः पुनार्धकचपद्मवने चरन्ति ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

४३०

भारामोदमनगलेन बलिना भग्नः समग्रो मये-
त्यन्तःसंभृतहर्षवर्धितमदोदम किमुन्माद्यसि ।
मातङ्ग प्रतिवर्षमेव भवतो भावी निराधज्वर-
स्तत्रापि प्रतिकारमर्हसि सखे सम्यक्समालोचितुम् ॥ १३ ॥

४३१

गले पाशस्तीव्रधरणयुगले गाढनिगडो
वृद्धः स्कन्धे बन्धः शिरसि सृणिपातः खरवरः ।
नरः स्कन्धारूढा बत मरणवौग्येपि विषये
न जानीमोत्यर्थं हिरद बद्ध कस्मात्तव मदः ॥ १४ ॥

४३२

कौपे पयसि लषीयसि तापेन करः प्रसारितः करिणा ।
सोपि न पयसा लिप्तो लाघवमात्मा परं नीतः ॥ १५ ॥

४३३

कौपं वारि विलोक्य वारणपते किं विस्मितेनास्यवे
शयो भग्नमस्य संप्रति मवांस्तत्पीयतामादरात् ।

उन्मज्जच्छवरीपुलिन्दललनापीनस्तनास्फालन-
स्फारीभूतमहोर्मिनिर्मलजला दूरेधुना नर्मदा ॥ १६ ॥

७३४

नो मन्ये दृढबन्धनात्क्षतमिदं नैवाद्गुशोद्धातनं
स्कन्धारोदणताडनात्परिभवं नैवान्यदेशागमम् ।
चिन्तां मे जनयन्ति चेतासि यथा स्मृत्या स्ययुर्थं यने
सिंहत्रासितभीतभीरुकलभा यास्यन्ति कस्याश्रयम् ॥ १७ ॥

७३५

पर्युर्ध्वपतिताघशेषकवलयासेन वृत्तिः कृता
पीतं यच्च करावगाहकतुष्यं तत्पीतशेषं पयः ।
प्राणान्पूर्वतः विहाय तदिदं प्राप्तं करिण्या फलं
यद्वन्धघ्नकातरस्थ करिणः क्लिष्टं न दृष्टं मुखम् ॥ १८ ॥
कंपामप्येते ।

७३६

यदि मत्तोसि मतङ्गज किममीभी रसालसरलतरुदलनैः ।
हरिमुसर त्वरनखं व्यपनयति स करटकण्डूतिम् ॥ १९ ॥
वज्रभरेष्वय ।

अथ हरिणान्योक्तयः ॥ ५५ ॥

७३७

दूर्धाद्गुरतृगाशारा धन्यास्ते ये यने मृगाः ।
विभवान्मत्तचित्तानां न पश्यन्ति मुखानि यत् ॥ १ ॥

७३८

कति कति न मदोदताधरन्ति
प्रतिशिखरि पतिप्राननं कुरङ्गाः ।
कचिदपि पुनरुत्तमा मृगास्ते
भदयति यन्मद एव मेदिनीशान् ॥ २ ॥

९३९

इह किं कुरङ्गशावक केदारे कमलमञ्जरीं त्यजसि ।
तृणधन्वा तृणवाणस्तृणघटितः कपटपुरुषोयम् ॥ ३ ॥

९४०

छिन्वा पाशमशस्य कूटरचनां भृङ्गा यत्ताद्वागुगं
पर्यन्तामिशिखाकलापजटिलाभिः हृत्स्य दूरं वनान् ।
ध्याधानां शरणेचरादतिजवेनोत्पत्य गच्छन्मृगः
कृपान्तःपतितः करोति विगुणे किं वा विधौ पौरुषम् ॥ ४ ॥

९४१

द्रुततरमितो गच्छन्प्राणैः कुरङ्ग विद्युज्यमे
किमिति बलितपीवं स्थित्वा मुहुर्मुहुरीक्षते ।
विदधति हनध्याधानां ते मनागपि नार्द्रतां
काटिनमनसामेषामेते विलोकितविध्रमाः ॥ ५ ॥

९४२

स्थलीनां दग्धानामुषणि भृगनृणामनुसरं-
स्तृपार्तः सारङ्गो विरमति न गिरिवेपि मनसि ।
अमानानस्तस्त्रं न स मृगयतेन्यत्र सरसी-
मभूमौ प्रत्याग्रा न च फलति विप्रं न कुरुते ॥ ६ ॥

९४३

भलपीयःस्यलनेन यत्र पतनं कृन्ध्रेण यत्रोच्चति-
हारे वेत्रलतावितानगह्वरे कष्टः प्रवेशक्रमः ।
हे सारङ्ग मनोरमा वनभुवस्त्यक्ता विशेषार्थिना
किं भूभृत्कटकस्थितिव्यसनिना व्यर्थं खुराः शान्तिताः ॥ ७ ॥

९४४

सारङ्गो न लतागृहेषु रमते शो पांसुले भूतले
नो रम्यासु वनोपकण्डहरितच्छायामु शीनास्वपि ।
तामेवायतलोचनामनुदिनं ध्यायन्मुहुः प्रेयसीं
शैलेन्द्रोदरकंदरासु गन्धीः शृङ्गावत्रेवः स्थितः ॥ ८ ॥
केषामन्वेते ।

७४५

वसन्त्यरण्येषु चरन्ति दूर्वा
पिबन्ति तोयान्यपरिमहाणि ।
तथापि बध्ना हरिणा नराणां
को लोकमाराधयितु समर्थः ॥ ९ ॥

मुक्तापीडस्य ।

७४६

आः कष्टं धनवाससाम्यकृतया सिद्धाभमश्रद्धया
पर्त्वा बालकुरङ्ग संप्रति कुतः प्राप्नोसि मृत्योर्मुखम् ।
पन्नानेककुरङ्गकोटिकदनक्रीडोत्सृष्टोदित-
क्षोतोभिः परिपूरयन्ति परिखामुशमराः पामराः ॥ १० ॥

विम्बणस्य ।

७४७

स्वच्छन्दं हरिणेन या विरहिता दैवात्समामादिता
भङ्गमस्रुतदुग्धविन्दुमधुरा शालेर्नवा मञ्जरी ।
निःश्वासानलदग्धकोमलतृणप्रख्यपितान्तर्ध्वज-
स्तामेव प्रतिवासरं मुनिरिव ध्यायन्वने शुन्यति ॥ ११ ॥

धर्मकीर्ते ।

७४८

मेयं स्थली नवनृगाङ्गुरजालमेत-
त्तेय मृगीति इति जातमदः कुरङ्गः ।
मैवं तु वेत्ति यद्विशन्तरितो लताभि-
रायाति सज्जितकटोद्गारः किगतः ॥ १२ ॥

रन्ध्रकटे ।

७४९

रोमन्यमारचय मन्यरमेत्य निद्रां
मुञ्च भ्रमं तदनु संवर रे ययेच्छम् ।
दूरे स पामरजनो मुनयः किलैते
निष्कारणं हरिणपोत विभेषि कम्मात् ॥ १३ ॥

धर्मवर्धनम् ।

अथ करभान्योक्तयः ॥ ५६ ॥

९५०

वर्षावर्षमसंस्थानं कर्णज्वरकरो रवः ।
करभस्याशुगत्यैव जादिता दोषसंहतिः ॥ १ ॥

भद्रदत्तः ।

९५१

कुमुदशबलैः कुक्षान्भोजैः सरोमिरलंकृतां
मरकतमणिश्यामां शष्पैर्विहाय वनस्पतीम् ।
स्मरति करभो यदृक्षाणां चरन्महजन्मनां
परिचयरतिः सा दुर्वारः न सा गुणवैरिता ॥ २ ॥

श्रीरत्नायकस्य ।

९५२

यस्मिन्नुच्चैर्विषमगहनान्तर्गता स्वादुवह्नी
स्वेच्छं भुक्ता सरलितगतेनात्मचेतोनुत्तमा ।
तत्तारुण्यं करभ गलितं कुत्र ते प्राग्वितासा
यत्स्वाधीनं यदपि सुलभं तेन तुष्टि विधेहि ॥ ३ ॥

९५३

करभदयिते योसौ पीतुस्त्वया मधुतुभ्या
व्यपगतघनघ्नयस्त्यक्तो न सादरमीक्षितः ।
षतकिसलयैः सोपीदानीं प्ररुद्धनवाङ्मुरः
करभदयितावृन्दैरन्यैः सुखं परिभुज्यते ॥ ४ ॥

९५४

चिन्तां मुञ्च गृहाण पक्षवामिदं प्रक्षस्य शालस्य वा
गाङ्गस्यास्य जलस्य चन्द्रवपुषो गण्डूषमेकं पिव ।
जीवन्द्रक्ष्यसि ताः पुनः करभ हे दासेरकीया भुवो
रम्याः पीतुशमीकरीरवदरीकूजत्कपोताकुताः ॥ ५ ॥

९५५

यस्यासीन्नवपीतुपञ्चवदरमासोपि सनुष्टये
शीर्षाध्वन्यनुगम्यते न पदवी यम्य स्नग्धधैरपि ।

सोयं संमतिं याति बालकरभः क्षीणोद्यमः क्षामनां
मन्ये नूनमनेन दैवहतकेनास्त्रादितं तन्मधु ॥ ६ ॥

४५६

पीलुनां कलवत्कषायमधुरं रोमन्ययित्वा मरौ
शाखायं यदस्त्रादि चारु करभीषकन्त्रार्पितं प्रेमनः ।
तत्समृद्धा करभेग खेदविधुरं दीर्घं तप्ता कृत्कृतं
प्राणानामभवत्तदेव सहसा प्रस्थानतुर्यं यथा ॥ ७ ॥

४५७

दुग्धापमम्बु पवनः परुषोनितापी
छायाभूतो न तरवः कलमारनम्राः ।
इत्थं सखे करभ यस्मि भवन्तमुद्यैः
का संगतिः खलु मरौ रमणीयतायाः ॥ ८ ॥

४५८

भस्माननस्य भवनः खलु कोटिरेषा
कण्टारिका यदि भवेद्विदर्शिपर्णा ।
योस्या कथं करभ कल्पतरोर्लताया-
स्ते पद्मत्रा विमलविद्रुमभङ्गभाजः ॥ ९ ॥

४५९

शतेरको रसत्येष युक्तं भारेधिरोहति ।
उत्तार्यमाणेषि पुनर्यत्तत्र किमु कुर्महे ॥ १० ॥
केदारध्वने ।

४६०

करभदयिते यत्तत्पीनं सुदुर्लभमेकदा
मधु वनगतं तस्यालम्बे विरौपि किमुत्सुका ।
कुर्व परिचितैः पीतोः पत्रैर्धृतिं मरुगोचरै-
र्जगति सकले कस्याश्नानिः सुखस्य निरन्तरा ॥ ११ ॥

भगवन्ती ध्याताय ।

अथ वृषभान्योक्तयः ॥ ५७ ॥

७६१

नास्य भारमहे शक्तिर्न च बाह्यगुणः कृतौ ।
देवागारवतीवर्दस्तथाप्यश्नाति शोभनम् ॥ १ ॥

७६२

अनसि सीदति सैकतवर्त्मनि
मचुरभारभरक्षपितौक्षके ।
गुरुभरोद्धरणोद्धुरकंधरं
स्मरति सारथिरद्य धुरंधरम् ॥ २ ॥

७६३

मार्गे कर्दमदुर्गमे जलमृते गर्ताशतैराकुले
खिन्ने शाकटिके भरेतिषिषमे दूरं गते रोधसि ।
शब्देनैतदहं ब्रवीमि महता कृत्वोद्भितां तर्जनी-
मीवृक्षे विषमे विहाय धवलं वोढुं क्षमः को धुरम् ॥ ३ ॥

७६४

दन्ताः सप्त चलं विषाणयुगलं पुच्छाश्रुतः कर्बुरः
कुक्षिधन्त्रकिता वपुः कुसुमितं सव्यच्युतं त्रैष्टितम् ।
अस्मिन्दुष्टवृषे वृषाग्निमगुणपामानभिज्ञात्मनो
ग्रामीणस्य तथापि चेतसि चिरं धुर्यभ्रमः स्फूर्जति ॥ ४ ॥

७६५

कासांचिद्धवलभिर निवसतां चित्तेपरासां पुन-
र्नीलो वा कपिलोयवा वरवृषो रक्तोयवा मेचकः ।
ग्रामीणैरवधीरितोपि शिथिलस्कन्धोप्यनूर्ध्वश्रवाः
स्वान्ते मे वरतन्त्रतुन्दिलतनुर्नार्णवर्ध्वं कर्बुरः ॥ ५ ॥

श्रीचन्द्रस्य ।

७६६

गुरुनायं मारः क्वचिदपि न पन्थाः स्पष्टितो
न ते कुण्ठा शक्तिर्वहनमपि तेज्जे न विकलम् ।

इह द्रुहे नान्यस्तव गुणसमानस्तदधुना
धुनानेन स्कन्धं धवल किमु मुक्तः पयि भरः ॥ ६ ॥

967

न ध्वानं कुरुपे न याति त्रिकटं नोच्चैर्वहस्याननं
दर्पाभो लिखसि क्षितिं खुरपुटैर्नावज्ञया वीक्षसे ।
किं तु त्वं वसुधातलैकधवल स्कन्धाधिरुहे भरे
तीराण्युद्यतदीविटङ्कविपनाण्युलङ्घयन्वीक्ष्यसे ॥ ७ ॥

968

यस्यादौ व्रजमण्डनस्य वङ्गो गुर्वी धुरं वैद्यतो
धैर्यैः प्रगुणीकृतो न युगपत्स्कन्धः समस्तैरपि ।
तस्यैव शयकम्बलस्य धवलस्योत्थापने सांयनं
द्रुहेत्रैव जरावसादिततनोगोः पुण्यमुद्घोष्यते ॥ ८ ॥

969

एतानि बालधवल शशिगय कामं
गोडाङ्गणे तरलतर्गकचेदितानि ।
स्कन्धं निषेहि धुरि पूर्वधुरीणमुक्तो
नेतव्यतामुपगतोऽस्ति तत्रैव भारः ॥ ९ ॥

970

न खनति खुरैः क्षोणीपृष्ठं न नर्दति मादरं
प्रकृतिपरुषं प्रेक्ष्याप्यमे न कुप्यति गोचरम् ।
वहति च धुरं धुर्यो धैर्यादनुद्धमकंधरो
जगति गुणिनः कार्योदार्यात्तरानतिजेरने ॥ १० ॥

केचामप्यने

अथ सामान्यवृक्षान्योक्तयः ॥ ५८ ॥

971

किं जानोसि ननु न्यये वनतरं इत्रोमि किं छायाया
प्रभवेत्कन्तिनोमि किं फलमररादोसि किं मंननः ।

हे सदृक्ष सहस्र संप्रति सखे शाखाशिखाकपण-
 क्षोभामोटनभञ्जनानि जनतः स्वैरेव दुधेष्टितैः ॥ १ ॥
 यदन्तर्गतवर्णनम् ।

७७२

छायास्तभृगुः शकुन्तनियहैर्बिम्बाविलिप्तच्छदः
 कीरैरावृतकोटरः कपिकुलैः स्कन्धे कृतप्रभयः ।
 विलम्बं मधुपैर्निपीतकुसुमः श्लाघ्यः स एकस्तद्व-
 र्यप्राङ्गीकृतसत्त्वसंभवभरे भद्रापदोन्वे द्रुमाः ॥ २ ॥
 श्रीमन्नकस्य ।

७७३

शाखाशतचितवियवः सन्ति कियन्तो न कानने तरवः ।
 रिमलभरमिलदलिकुलदलितदलाः शाखिनो विरलाः ॥ ३ ॥
 श्रीविद्यागातृपण्डितस्य ।

७७४

गतास्ते विस्तीर्णस्तवकभरसौरभ्यलहरी-
 परीतव्योमानः प्रकृतिगुरवः केपि तरवः ।
 इहोद्याने संप्रत्यहह परिशिष्टाः क्रमवशा-
 दमी वल्मीकास्ते भुजगकुललीलावसतयः ॥ ४ ॥

७७५

तीक्ष्णो निदाघसमयो बहुपयिकजनध मारवः पन्थाः ।
 मार्गस्थस्तहरेकः कियतां संतापमपनयति ॥ ५ ॥
 प्रत्ययैः पञ्चनिचयैस्तर्ह्यैरेव शोभितः ।
 जहाति जीर्णीस्तानेव किं वा चित्रं कुजन्मनः ॥ ६ ॥

७७६

रोलम्बैर्न विलम्बितं विषट्ठिनं धूमाकुलैः कोकिलै-
 र्मायूरैश्चलितं परैव रभसा कीरैरपीरिर्गतम् ।
 एकेनापि सपत्नयेन तरुणा दावानलोपप्रवः
 सोढः को न विपन्सु मुञ्चति जनो मूर्धापि यो लातितः ॥ ७ ॥

७७७

पद्मपुष्पफलच्छायामूलबल्कलदारुभिः ।

धन्या महीरुहा येभ्यो निराशा यान्ति नार्थिनः ॥ ८ ॥

७७८

प्राधावन्तो गतव्यालाः स्वारोहाः फलदायिनः ।

मार्गदुमा महान्तश्च परेषामेव भूतये ॥ ९ ॥

७७९

भुक्तं स्वादु फल कृतं च शयनं शाखापत्रैः पल्लवै-

स्त्वग्जयापरिशीतलं सुसलिलं पीतं व्यपेतभ्रमः ।

विभ्रान्ताः सुचिरे परं सुमनसः शीतिः किमश्नोष्यते

त्वं सन्मार्गेतरुर्वेयं न पथिका यामः पुनर्दर्शनम् ॥ १० ॥

क्रेपागच्येत ।

७८०

भुक्तानि वैस्तव फलानि पथेलिमानि

प्रोटस्थितैरहहं वीतभयैः वसुधाम् ।

ते पतिगो जलरमेश विकृष्यमाणं

पदयन्ति पादपं भवन्तममी तदस्याः ॥ ११ ॥

भीमरक्षिण्य ।

७८१

विपन्नं पद्मिन्या मृतमनिमिषैर्यातमतिभिः

खगैरप्सुहीनं रथचरणहंसप्रभृतिभिः ।

दशां दीनां नीते सरसि त्रिषममोष्मदिवसः

कुलीनस्वादास्ते तटहन्तवः कोवि तदपि ॥ १२ ॥

नागपेयम् ।

७८२

शमलैः शाल्मलिपलाशकरीरकाशाः

शृण्वन्तु पुष्पनितयो यदसौ वसन्तः ।

पुष्पभ्यर्पयन्तु पल्लवपुष्पलक्ष्मीं

सौरभ्यसमराशिभिस्तु विधेरर्थिनः ॥ १३ ॥

शार्ङ्गधरपद्धति ।

७८३

पान्याधार इति द्विजाश्रय इति श्लाघ्यस्तरुणामिति
निग्धच्छाय इति प्रियो दृश इति स्यान्नं गुणानामिति ।
पर्यालोप्य महातरो तव धनच्छायां वयं संभिता-
स्तत्त्वत्कोटरवासिनो हिरसना दूरीकरिष्यन्ति नः ॥ १४ ॥

७८४

हिमसमयो वनवह्निर्जवनः पवनस्तस्मिन्निताविभवः ।
हन्त सहन्ते यावत्तावद्गुम कुरु परोवह्निम् ॥ १५ ॥

७८५

ये पूर्वं परिपालिताः फलमरण्यादिभिः प्राणिनो
विभ्रामद्गुम कथ्यतां तव विपत्काले क्व ते सांप्रतम् ।
एताः संगतिमात्रकल्पितपुरस्कारास्तु धन्यास्त्वथो
पासां छेदनमन्तरेण पतितो नायं कुठारस्त्वयि ॥ १६ ॥

७८६

वृद्धिर्यस्य ततोर्मनोरथशनैराशावता शार्दिता
जातोसौ सरसः प्रकामफलदः सर्वाभितोषाभयः ।
नानादेशसमागतैरभिदिनैराक्रान्तमन्यैः श्ले-
स्त लम्भावसरोपि वृद्धशकुनिर्दूरे स्थितो वीक्षते ॥ १७ ॥
केषामन्येते ।

अथ वृक्षविशेषान्योक्तयः ॥ ५९ ॥

तत्र पूर्वं कल्पवृक्षः ।

७८७

कल्पद्रुमोपि कालेन भवेद्यदि फलप्रदः ।
को विशेषस्तदा तस्य वन्यैरन्यैर्महीरुहैः ॥ १ ॥
करवापि ।

७८८

स्वर्णैः स्कन्धपरिपन्नो मरकतैरुल्लासिताः पक्ष्वा
मुक्ताभिः स्तवकभ्रियो मधुलिहां वृन्दानिनीलोत्पलैः ।

संकल्पानुविधायि यस्य फलितं कस्तस्य धत्ते तुरां
धिग्जातिं द्रुमसंकयास्तु यदय कल्पद्रुमोपि द्रुमः ॥ २ ॥
रत्नस्य ।

अथ पारिजातः ।

७८७

परिमलसुरभितनभसो बहवः कनकात्रिपरिसरे तरवः ।
तदपि सुराणां धेतसि निवसितमिव पारिजातेन ॥ ३ ॥
श्रीवत्सभवंशस्य ।

अथ चन्दनम् ।

७८८

सन्त्येव गलिताकाशा महीयांसो महीवहाः ।
तथापि जनतावित्तानन्दनधन्दनद्रुमः ॥ ४ ॥
हरियस्य ।

७८९

कान्ताकेलिं कलयतु तहः कोपि कश्चित्प्रभृणा-
मन्यानन्द जनयतु फलैः कोपि लोकान्धिनेतु ।
धन्य मन्ये मलयजमहो यः प्रभृतोपतापं
संसारस्य द्रुतमपनयत्यात्मदेहद्वययेन ॥ ५ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

७९०

केचिद्भोजनहारिणः कतिपये सौरभ्यसंभारिणः
केचन्ये फलधारिणः प्रतिदिश ते सन्तु हन्त द्रुमाः ।
धन्योयं त्रिचन्द्रनः परिसरे यस्य स्थितैः शारिभिः
शाग्योशशिभिर्प्यहो मृगदृशामङ्गेषु लीलायितम् ॥ ६ ॥
श्रीपुष्पाकरदेवस्य ।

७९१

भ्रान्तभन्दन किं व्रयीमि विकटस्फूर्जदरुणाभीषणा
गन्धम्यापि महाविषाः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः ।
देवान्पुष्पकन्यान्निनो यदि भवानत्राभविष्यत्तदा
नो जाने किमकल्पयिष्यदरिक ग्लहार्यमस्यात्मनः ॥ ७ ॥
श्रीनानादेवस्य ।

११४

एतैर्दक्षिणगन्धवाहवलनैः श्रीखण्ड किं सौरमं
ब्रूमस्ते परितो मधुव्रतयुवा येनायमानीयते ।
माकन्दादपहत्य पङ्कजवनाबुद्धय कुन्दोदरा-
बुद्ध्याम्यद्विषण्डमण्डलतलादाकृष्य इष्यन्मनाः ॥ ८ ॥

११५

यथापि चन्दनविट्पी विधिना फलकुसुमवर्जितो विहितः ।
निजवपुषैव परेषां तथापि संतापमपनयति ॥ ९ ॥

११६

धिकचेष्टितानि परशो परशोचनीव-
वान्प्रवालमलयान्निहहृद्बुद्धये ।
निर्मिश्रमानहृदयोपि महाप्रभावः
स त्वन्मुखं पुनरमीः क्षुरभीकरोति ॥ १० ॥

११७

प्रातः शैलशिलान्तरेषु सहजः सङ्गो भुजैः सह
प्रेङ्गुक्षारपयोधिबीनिभिरभूदुद्धूतिमेकाक्रिया ।
जानीमो न वयं प्रसीदतु भवाञ्छ्रीखण्ड तत्कथ्यतां
कस्मात्ते परतापखण्डनमहापाण्डित्यमभ्यागतम् ॥ ११ ॥

११८

आमोदैस्तैर्दिशि दिशि गनैर्दूरमाकृष्यमाणाः
गाक्षालक्ष्मीं तव मलयज इष्टमभ्यागताः स्मः ।
किं पद्यामः सुभग भवतः क्रीडति क्रोड एव
व्यालस्तुभ्यं भवतु कुशलं मुञ्च नः साधु यामः ॥ १२ ॥

११९

मूलं भुजैः शिखरं विहंगैः
शाखाः प्रवर्गैः कुलुनानि नृजैः ।
नास्त्येव न चन्दनपादपस्य
यच्चाश्रितं सत्त्वभरैः समन्तात् ॥ १३ ॥
कथावत्येन ।

अथागुरुः ।

1000

अगुरुरिति वदतु लोको गौरवमत्रैव पुनरहं मन्ये ।
 दर्शितगुणैव वृत्तिर्यस्य जने जनितदाहेपि ॥ १४ ॥
 इत्यनेनस्य ।

1001

आरामाभरणस्य पद्मवच्चयैरापीततिग्मस्त्रिषः
 पायोद प्रशमं नयागुरुतरोरेवस्य दाहज्वरम् ।
 ब्रूमस्त्वामुपकारकातर गवमायाः पयःसंपदो
 दग्धाप्येष तर्हिदशः परिमलैरापूर्य निर्वास्थति ॥ १५ ॥

अथ चम्पकः ।

1002

अन्तःप्रतप्तमहसैकतदद्यमान-
 मूलस्य चम्पकतरोः क्व विकासविन्त्या ।
 शायो भवत्यनुचितस्तिनिदेशभाजां
 भेदः स्वजीवपरिपातनमात्रमेव ॥ १६ ॥
 धर्मदर्शनस्य ।

1003

केनापि चम्पकतरो बत रोपितोसि
 कुप्रामपाभरणनान्तिकवाटिकायाम् ।
 यत्र प्रसूदनवद्राकविधृदलोभा-
 द्रोभमवाटवदनोचिनपहवोसि ॥ १७ ॥
 विल्लाकादाः ।

अथाशोकः ।

1004

किं ते नम्रनया किमुन्ननया किं वा घनश्यायया
 किं वा पद्मवन्नीलया किमनया चाशोक पुष्पभिया ।
 यस्वन्मूलाभयपङ्गातिप्रपथिकम्भोमः स्तुवन्नन्वदं
 न म्यादुनि मृदुनि त्वादनि कन्यान्याकष्टमुत्कम्भिनः ॥ १८ ॥
 र्थानोदरस्य ।

1005

मृदूनां स्वादूनां लघुरपि फलानां न विभवं-
स्त्वाशोकः स्तोकः स्तवकमहिमा मोष्यसुगभिः ।
यदेतन्नो तन्वीकरचरणनावप्यसुभगं
प्रवर्तं यत्नं स्वात्तदपु सकलदूः किमपरः ॥ १९ ॥
सम्पत्नीवृद्धवत्यः ।

अथ मालती ।

1006

किं मालतीकुसुमं नाम्यसि निष्ठुरेण
केनापि यश्चिन्त विनृणमिनो लतामान ।
लोकोत्तरेण विलसद्गुणगौरवेण
को नामुना शिरशि नाम कल्पयति भवाम् ॥ २० ॥
तन्मेषात् ।

1007

अदीयस्त्वाभिस्त्याज भवति विमर्दं क्षममिदं
न नान्येभ्यो रूपे भवति कुसुमेभ्योनिकतरम ।
प्रभूर्न मालिन्यास्तदपि दृढयाद्वादकण-
प्रवीणैरामोदैर्भवति नगतो मौनिनित्यम् ॥ २१ ॥
दम्यापि ।

1008

भवति दृढयशरी कोपि कस्यापि हेतु
न खलु गुणविशेषः प्रेमवन्तोपयोगी ।
किमलनितववान्ते कोकिन्नानापरम्भं
विकसति न वसन्ते मालतीकोत्र हेतुः ॥ २२ ॥
तन्मेषात् ।

1009

कुसुममन्वकेर्नमः सन्त्येव परितो लता- ।
तथापि भमरभान्ति ररन्त्येकेव मारती ॥ २३ ॥
तन्मेषात् ।

अथ मल्लिका ।

1010

न च गन्धवहेन चुम्बिता
 न च पीता मधुपेन मल्लिका ।
 पिहितैव कठोरशाखया
 पारणामस्य जगाम गोचरम् ॥ २४ ॥

अथ केतकी ।

1011

रोलम्बस्य निराय केतकिपरिप्लव्हेष्वभङ्गो रसः
 सुज्ञातं यत केतकस्य च मनो भृङ्गप्रसङ्गोत्सुकम् ।
 जानात्येव मिथोनुरागमनयोः सख्यौपि नैसर्गिकं
 प्रत्युहाय दलेषु भिक्तमभवन्मर्मविभः कण्टकाः ॥ २५ ॥
 कस्यापि ।

1012

पत्राणि कण्टकशतैः परिवेष्टितानि
 यार्तापि नास्ति मधुनो रजसान्धकारः ।
 आमोदमात्ररसिकेन मधुव्रतेन
 नालोक्तितानि तव केतकि दूषणानि ॥ २६ ॥
 कस्यापि ।

1013

एतासु केतकि लतासु विकासिनीषु
 मौभाग्यमद्भुततरं भवती विभर्ति ।
 यत्कण्टकैर्व्यथितमात्मवपुर्न जानं-
 स्त्वामेव सेवितुमुपक्रमते हिरण्यः ॥ २७ ॥
 श्रीमद्भगवत् ।

अथ पाटला ।

1014

पाटलया वनमये कुसुमितया मोक्षिन्यया भ्रमरः ।
 सेवेयमिति यथाभुव्यतीतिरस्यान्यपुष्पेषु ॥ २८ ॥
 शार्ङ्गधरम् ।

अथ सहकारः ।

1015

गाता कोकिल एव ज्ञाता च रसाल एव नियतमिदम् ।
यः पञ्चममुद्रायति यस्यास्यिषु पुलकमुकुलानि ॥ २९ ॥
कस्यापि ।

1016

न तादृक्पूर्वे न च मलयजे नो मृगमदे
फले वा पुष्पे वा तत्र भवति यादृक्परिमलः ।
परं त्वेको दोषस्त्वयि खलु रसालेधिकगुणे
पिके वा काके वा गुरुलघुविशेषं न मनुये ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

1017

उत्तंसकौतुकरसेन विलासिनीनां
लूनानि यस्य न नखैरपि प्लवणानि ।
उद्यानमण्डनतरो सहकार स स्व-
मङ्गारकारकरगोचरतां गतोसि ॥ ३१ ॥
उत्पलराजस्य ।

1018

कति प्लवङ्गिता न पुष्पिता वा
शरवः सन्ति समन्ततो वसन्ते ।
जगतीविजये तु पुष्पकेतोः
सहकारी सहकार एक एव ॥ ३२ ॥
कस्यापि ।

1019

यो दृष्टः स्फुटदस्थिसंपुटनशान्तिर्यत्नवान्नाद्गुरो
दैवात्स द्विदत्तादिकक्रमवशादारूढशाखागतः ।
जिग्धं प्लवङ्गितो धनं मुकुलितः स्फारज्जं पुष्पितः
सोत्कर्षं फलितो भृशं च नमितः कायेषु चूतद्रुमः ॥ ३३ ॥
हेतुकस्य ।

1020

एतस्मिन्वनमार्गमृपरिसरे सौन्दर्यमुद्राङ्कितः
 प्रोद्यद्भिः फलपत्रपुष्पनिचयैश्चूतः स एकः परम् ।
 यं शीक्ष्य स्मितवक्त्रमुद्गममहासंतोषमुल्लासित-
 स्तारोत्कण्ठमकुण्ठितक्रमनमी धावन्ति पान्थव्रजाः ॥ ३४ ॥
 नरनायकस्य ।

1021

छाया फलानि मुकुलानि च यस्य विश्व-
 माहादयन्ति सङ्काग्मनीरुहस्य ।
 भामृष्य नम्य शिरसा नम्रपद्मधानि
 मध्यासि रे दधदुताश इताश कटम् ॥ ३५ ॥
 करधारि ।

1022

कृष्णाम्बुदीपलवरकलं न यदपि न्यमोधवन्नोद्यता
 रम्भापल्लविभं दलं न कुनुमं नो केनकीपुष्पवत् ।
 सौरभ्यं कुमुदे दले नदपि नन्किचित्समुज्जृम्भते
 लोके येन रमान् माल नितरां त्यक्त्वा गुणांस्तमि मे ॥ ३६ ॥
 शार्ङ्गधरस्य ।

1023

यावत्कन्योदयमग्नः सङ्काग् जान-
 म्भावग कण्ठककुलैः शम्भ्योदितोनि ।
 छायापि ने न मुलभा फलमग्नं दूरे
 एवं निष्कलौ चरन्तो सुखमेवनीयः ॥ ३७ ॥
 कर्षदापि ।

अथ वनमः ।

1021

गतिशः सौरभ्ये रमयन्निचये नार्त्तनि मुखा
 सिता मनीषाणि शयिमानि निमग्नः फलमग्नः ।
 एतावै रीतिशार्ङ्गानि पुन्यकृतः कण्ठवमिया-
 रणे ने नार्त्तनि वनम मनमः करस्य न मुदे ॥ ३८ ॥
 न, रगादि ।

अथ कदली ।

1025

तानीतरोरनुपकारि फलं फलित्वा
लज्जावशादुचित एव विनाशयोगः ।
एतत्तु चित्रमुपकृत्य फलैः परेभ्यः
प्राणान्निजाञ्जगिति यत्कदली जहाति ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

अथ ब्राक्षाम् ।

1026

ये न भवति हानिः परकीयां चरति रासभे ब्राक्षाम् ।
अममञ्जसं हि दृष्ट्वा तथापि परितप्यते चेतः ॥ ४० ॥
कस्यापि ।

1027

दासेरकस्य दासीर्यं बदरी यदि गेचते ।
एतायैव किं ब्राक्षाम् न साक्षादमृतप्रदा ॥ ४१ ॥
कपूरकं ।

अथ दाडिमम् ।

1028

आ पुष्पप्रसरान्मनोहरतया विश्वास्य विश्वं जनं
हृन्ने दाडिम तावदेव सहसे वृद्धिं स्वकीयामिह ।
यावन्नैति परोपभोगमहतामेया ततस्तां तथा
शास्त्रा ते हृदयं द्विधा दत्तति यत्तेनातिवन्द्यो भवान् ॥ ४२ ॥
श्रीनारायणस्य ।

अथ नालिकेरः ।

1029

प्रथमवयसि पीतं तोषमल्पं स्मरन्तः
शिरसि निहितमारा नालिकेरा वराणाम् ।
ददति जलमन्तारवाद्मार्गाभितान्तं
नहि कृतमुपकार साधनं निस्सर्गम् ॥ ४३ ॥
नरार्गम्

अथ तालः ।

1030

अध्वन्यध्वनि भूरुहः फलभृतो नम्रानुपेक्ष्यादरा-
 दुरादुन्नतिसंभयव्यसनिनः पान्यस्य मुग्धात्मनः ।
 यन्मूलं समुपागतस्य मधुरच्छायाफलैः का कया
 शीर्णेनापि हि नोपयोगमगमत्पर्णेन तालद्रुमः ॥ ४४ ॥
 कस्यापि ।

अथ भूर्जः ।

1031

दीर्जन्यमात्मनि परं प्रथितं विधात्रा
 भूर्जद्रुमस्य विफलत्वममर्पणेन ।
 किं चर्मभिर्निक्षितशालशनावकृतै-
 राशां न पुरयति सौर्ध्विपरंपराणाम् ॥ ४५ ॥
 भद्रगोविन्दराजस्य ।

1032

कुर्वन्तु नाम जननोपकृतिं प्रसून-
 च्छायाफलैरविकलैः सुलभैर्द्रुमास्ते ।
 नोदास्तु कर्तनरजः पररक्षणार्थ-
 मेकेन भूर्जतदृणा करुणापरेण ॥ ४६ ॥
 श्रीविद्यभानुपण्डितस्य ।

अथान्वत्यः ।

1033

वार्धनैः सेवितैः किं नैः सत्यश्वत्येन्यपादपैः ।
 वार्धनो नरकाद्रक्षेत्सृष्टोरिट्टानि हन्ति यः ॥ ४७ ॥
 माधवनाथभाष्य ।

अथ न्यग्रोधः ।

1034

विस्तीर्णो दीर्घशाखाभिनशमुनिशतः शाखिनामप्यशोस्त्र
 न्यग्रोध शोधमन्तः प्रकटयामि न चेद्दृष्टिं किञ्चित्तदप्यम् ।

जलोप्येष त्रपाकृतघुपरिकरा कापि कूप्माण्डवह्नी
पक्षीपृष्ठप्रतिष्ठा हसति निजफलैस्त्वत्फलार्द्धं किमन्यत् ॥ ४८ ॥
कस्यापि ।

1035

महातरुर्वा भवति समूलो वा विनश्यति ।
नान्तरप्रत्ययानेति न्यमोधकणिकाङ्कुरः ॥ ४९ ॥
कस्यापि ।

अथ मधुकः ।

1036

तस्मैजस्तरणेर्निदायसमये तद्हारि मेघागमे
तज्जाड्यं गिशिरे भदेकशरणैः सोढ पुरा वैर्दलैः ।
आयातस्त्वधुना फलस्य समयः किं तेन मे तैर्विना
स्मृत्वा तानि शुचेव रोदिति गलत्पुष्पैर्मधुकद्रुमः ॥ ५० ॥
कस्यापि ।

1037

मूलादेव फलस्य विस्तृतिभरभ्रगयाप्यनन्यादृशी
ते यस्य प्रसवाः सुमञ्जुतरसैरानन्दयन्ति प्रजाः ।
खेहं च प्रकटीकरोति परमं भूयः फलानां गुणै-
रित्वैकेकगुणांस्तस्मिन् सखे तस्मान्मधुकद्रुमम् ॥ ५१ ॥
कस्यापि ।

अथ शाल्मलिः ।

1038

हंसाः पद्मवनाशया मधुलिहः सौरभ्यगन्धाशया
पान्थाः स्वादुफलाशया बलिभुजो गृध्राश्च मांसाशया ।
दूरादुन्नतपुष्परागनिकरैर्निःसारमिथ्योन्नतै
रे रे शाल्मलिपादप प्रतिदिन के न त्वया वञ्चिताः ॥ ५२ ॥
कस्यापि ।

1039

कायः कण्टकभूयितो न च धनच्छायाकृतः पल्लवाः
पुष्पाणि च्युतसौरभाणि न दत्तभेगी मनोजारिणी ।

किं द्रुमः फलभारमस्य यदुपन्यासेपि लज्जामहे
तद्भोः केन गुणेन शाल्मलिवरो जातोसि सीमद्रुमः ॥ ५३ ॥
कस्यापि ।

अथ निम्बः ।

1040

निम्ब किं बहुनोक्तेन निष्कलानि फलानि नै ।
यानि संजातपाकानि काका निःशेषयन्त्यमी ॥ ५४ ॥

1041

यस्मादार्थजनो मनोमिलपितं लब्ध्वा मुदा मेदुः
सार्धं बन्धुजनैश्चकार विविधान्भोगान्वितमोदुः ।
तं दैवेन विवेकशून्यमनसा निर्मूल्य चृतद्रुमं
स्याने तस्य तु काकलोकवसतिर्निम्बः समारोपितः ॥ ५५ ॥
कथोरप्येता ।

अथ ब्रुवृलः ।

1042

गात्रं कण्टकसंकटं श्विरलज्जयाभृतः प्लवा
निर्गन्धः कुसुमोत्करस्त्व फलं न क्षुद्दिनाशक्षमम् ।
ब्रुवृलद्रुम मूलमेति न जनम्यत्तावदास्तामहे
अन्येषामपि शाविनां फलवतां गुप्त्ये वृतिर्नायमे ॥ ५६ ॥

अथ खदिरः ।

1043

चन्दने विषधरात्महामहे
वस्तु सुन्दरमगुप्तिमत्कुलः ।
गन्धितुं यद् किमात्ममौल्यं
वर्धनाः खदिर कण्टकास्त्वया ॥ ५७ ॥

यत्तद्वत् ।

1044

पदं नदिह नास्ति यत्र गदिरः गङ्गावृत्तं
- तेषि गदिरा न ये कुटिलकण्टकैर्गवृताः ।

न ते कुटिलकण्टका किमपि ते न मर्मजिद
स्तदुज्झत वृथा स्थितिं चत सहध्माभ्रभ्रमम् ॥ ५८ ॥

कथयामि ।

अथ किंशुक ।

1045

किंशुकाहञ्ज मा तिष्ठ शुक भाविफलाशया ।

बाह्यरङ्गप्रसङ्गेन के के मानेन यञ्चिता ॥ ५९ ॥

कस्यापि ।

अथ शाखोट ।

1046

कस्त्य भो कथयामि दैवहतकं मा विजि ~~राखिद्रकं~~

त्रैराग्यादिव षष्ठ साधु विदित कस्मात्

धामेनाव यदस्तमध्वगजन सर्वा मया सेवते

न दृष्ट्यापि परोपकारकृतये मार्गस्थितिस्यापि मे॥ ६

सुखायै

अथ पीलु

1047

धन्या सूक्ष्मफला अपि प्रियतमास्ते पीतुवक्षा शिखी

शुक्लीणेन जनेन हि प्रतिदिनं वेपा कल भुज्यते ।

किं नैस्तत्र महाकलैरपि पुन कल्पद्रमाद्यद्रमे

येषां नाम मनागपि श्रमनुदे छायापि न प्राप्यते ॥ ६१ ॥

*॥६॥ रुमाहस्य ।

अथ करीर

1048

फल दूतरेप्यास्ता पुण्यासि कुसुमैर्जगान् ।

इतरे तरवो मन्ये करीर तत्र किंकरा ॥ ६२ ॥

1049

कि पुण्ये किं फलैस्तस्य करीरस्य दुरात्मा ।

येन बुद्धिः समासाद्य न कृतः पञ्चसमः ॥ ६३ ॥

अथ वित्तवः ।

1050

आमोदीनि सुमेदुराणि च मृदुस्वाद्वनि च क्षमारहा-
 मुद्यानेषु वनेषु लम्बजनुषां सन्तीतरेषामपि ।
 किंतु श्रीफलता तवैव जयिनी मातूर दिङ्मण्डले
 यस्यैतानि फलानि यौवनवतीवस्त्रोजलक्ष्मीगृहाः ॥ ६४ ॥
 कस्यापि ।

अथ शालिः ।

1051

शाखासंततितंतनिरुद्धनमसो मूयांस एवावनौ
 विद्यन्ते तरवः फलैरात्रिकलैरार्निच्छिदः प्राणिनाम् ।
 किंतु द्विविदलैरठंकृततनोः शालेः स्तुनस्तुङ्गतां
 दत्त्वा येन निजं शिरः सुकृतिना को नान न प्राणितः ॥ ६५ ॥
 नम्येदस्य ।

अथेन्नुः ।

1052

परार्थे यः पीडामनुभवति मद्भेदि मधुरो
 यदीयः सर्वेषामिह खलु विकारोप्यभिमतः ।
 न संशयो वृद्धिं यदि स मृशमक्षेत्रपातितः
 किमिषोर्दोषोसौ न पुनरगुणाया मरुभुवः ॥ ६६ ॥
 इन्द्रपद्मम् ।

1053

मुखे यद्वैरस्यं वपुरपि पुनर्मन्यनिवितं
 न संतप्तः कोपि क्षममपि भजेन्नूलमभितः ।
 फलं वैश्वानरं वितयसरन्निघ्नं भवत-
 स्तद्विषो नो युक्तं विहितमिनेर्यन्त्रदलनम् ॥ ६७ ॥
 कम्पादि ।

अथ कर्पासुः ।

1054

शार्प्य कर्पासकृतं यस्य गुणै रन्ध्रवन्ति पिहितानि ।
 मुक्ताकलानि दहणीकुचकलद्रोषु शृङ्गु वित्तमन्ति ॥ ६८ ॥

1055

निष्पेयोत्थमहाव्यथापरतरं मास तुलारोहणं
 घाम्यस्त्रीनखतुञ्चनव्यतिकरस्तन्त्रीप्रहारव्यथा ।
 मातङ्गोऽज्झिततुण्डवारिकणिकापानं च कूर्चाहतिः
 कर्षासेन परार्थसाधनधिषौ किं किं न चाङ्गीकृतम् ॥ ६९ ॥
 केषामप्येते ।

अथ शणः ।

1056

भूर्जेः परोपकृतये निजकवचविकर्तनं सहते ।
 परबन्धनाय च शणः प्रेक्षध्वमिद्वान्तरं कीदृक् ॥ ७० ॥
 बह्वपरेरस्य ।

अथ कण्टकारिका ।

1057

उचितं नाम नारङ्गद्यां केतव्यामपि कण्टकाः ।
 रसगन्धोज्झिते किं ते कण्टकाः कण्टकारिके ॥ ७१ ॥
 कस्यापि ।

अथ धत्तूरः ।

1058

महेशस्त्वां धत्ते शिरसि रसरजस्य जयिनी
 विशुद्धिस्त्वत्सङ्गात्कनकमयमेतन्निभुवनम् ।
 तनोति त्वस्तेवां ननु कनकवृक्ष त्वदपरः
 परस्तत्को नु स्याद्यदि न तुलभीभावमभजः ॥ ७२ ॥
 प्रह्वयस्य ।

अथ तृणानि ।

1059

उत्तुङ्गैस्तृणैः किमेमिरसितैराकाशसर्पाधिभि-
 र्धन्योसौ नितरामुलूपविटपी नद्यास्तटेवस्थितः ।
 एवं यः कृतबुद्धिश्च न जलव्यालोलवीचीवशा-
 न्मज्जन्तं जनमुद्धरामि सहसा तेनैव मज्जामि वा ॥ ७३ ॥
 यजकरव ।

1060

रुद्धस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म कल्याणम् ।
यत्सलिलमज्जदाकुलजनस्य हस्तावलम्बनं भवति ॥ ७४ ॥
वडभेदवस्य ।

अथ ताम्बूलवल्ली ।

1061

वल्लीनां कति न स्युरन्ति परितः पक्षाणि किं तैरिह
क्षिपैरप्यतिकोमलैरपि निजामेराभयट्टिः भियम् ।
तानेव स्तुमहे महाजनमुखभीकारिजन्मप्रता-
न्यान्मृते नवनागरीप्रियतमांस्ताम्बूलवल्ली उदान् ॥ ७५ ॥
कस्यापि ।

1062

किं वीरुधो भुवि न सन्ति सदससंख्या
यासां दलानि न परोपकृतिं भजन्ति ।
एकैव वल्लिषु विराजति नागवल्ली
या नागरीवदनचन्द्रमलंकरोति ॥ ७६ ॥
कस्यापि ।

अथ तुम्ब्री ।

1063

सर्वास्तुम्ब्र्यः समकटुरसास्तुम्ब्रिवल्लीप्रसूता-
स्तासां वडा अपि कतिपया दुस्तरं तारयन्ति ।
शम्भायन्ते सरसमपराः शुष्ककाष्ठे निपण्णा-
स्तन्मध्यग्या ज्वलितदृष्ट्याः शोणितं संपिबन्ति ॥ ७७ ॥
कस्यापि ।

अथ पर्वतान्योक्तयः ॥ ६० ॥

1064

विन्ध्यमन्दरमुमेरुमृतां
यत्पतिम्नुहिनपर्वतोमवन् ।

ईश्वरश्चशुरताप्रभावत

स्तद्रुव जगति जृम्भते यश ॥ १ ॥

छात्रधरस्य ।

1065

ये सतोपसुखप्रबुद्धमनसस्तेषामभिन्नो मृदो
येष्यन्ये धनतोमसकुलधियस्तेषा तु दूरे नृणाम् ।
इत्थि कस्य कृते कृत स त्रिणिना तादृक्पद सपदा
स्वात्मन्येव समाप्रहेममहिमा मेहर्न मे रोचते ॥ २ ॥

विद्यापत ।

1066

भारुमने वत किमश्नतनीमवस्था
तस्याग विनयशिखरस्य महोन्नतस्य ।
यत्रेव सप्र मुनयस्तपसा निपेदु
सोय रितासवसति पिशिताशनानाम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

1067

मन्यामने मलयमेव यदाश्रयेण
शास्त्रोदनिम्बकुञ्जा अपि चन्दनन्ति ।
किं तेन हेमगिरिणा रजतादिणा वा
यस्याभिताथ तरयस्तरयस्त एव ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1068

मृगरानिर्लभमी विपुलविजयी शीतकिरण
करीन्द्र पेलोमीषतिरपि स तेमे जलनिधे ।
तथा किं वा लभ्य कथय मथितो मन्दरगिरे
दारुण्य शैलाना वदयमदय रत्ननिलय ॥ ५ ॥

कस्यापि

1069

शक्रान्तरास्ति यदि पक्षयुग तथापि
मेनाक सन्ति तत्र नेद गतागतानि ।

निःसत्त्वता च निरपत्रपता च किंतु
पायोनिधौ निपतता भवतार्जिता च ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

1070

एकस्यायमुदेति मूर्धनि गिरेरन्यस्य चैव क्रमा-
दत्तं याति कलानिधिस्तदुभयोरस्तः प्रशस्तोचलः ।
को नामोदयिनं करोति न शिरोमाणिक्यमस्तं पुन-
र्यातं यः कुरुते भवानिव स दुष्पापोस्ति पृथ्वीतले ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

1071

रोहणाचल शैलेषु कस्तुतां कतयेत्तव ।
यस्य पाषाणखण्डानि मण्डनानि महीभृताम् ॥ ८ ॥

प्रह्लादनस्य ।

1072

रत्नानां न किमालयो जलनिधिः किं न स्थिरा मेदिनी
किं न व्योम महत्पदं सुकृतिनां किं नाम नैवोन्नतम् ।
हंहो रोहण किंतु याचकचमूनिःशङ्खदृक्षति-
क्षान्तिस्वीकरणेन गोत्रनिलकलैलोक्यचन्दो भवान् ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

1073

नापन्वानां निवासं विदधति गिरयः श्रेष्ठरीभूतचन्द्राः
शृङ्गेज्योत्स्नाप्रवाहं द्रुतमिव तुहिनं दिङ्मुखेषु क्षिपन्तः ।
येषामुमैस्तरुगामविहतगतिना वायुना कम्पिताना-
माकाशे विप्रकीर्णः कुसुमचय इवाभाति ताराप्रहौषः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथागस्त्यान्योक्तयः ॥ ६१ ॥

1074

कम्पन्ते गिरयः पुरंदरमयान्मैनाकमुत्था पुनः
क्रन्दन्त्यम्बुधराः स्फुरन्ति वटवायक्रोहता पद्मयः ।

भोः कुम्भोद्भव मुच्यतां जलनिधिः स्वस्त्वस्तु ते सांपतं
निद्रातुः शयवाहवह्निकमलाशेषो हरिः सीदति ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1075

अखर्वपर्वगर्तास्तु विच्छिन्नो यस्य वारिधिः ।
एष हि मुनेः पाणिरघस्ताद्विन्ध्यमूढतः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

1076

अल्पीयसैव पयसा यत्कुम्भः पूर्यते प्रसिद्धं तत् ।
ब्राह्मं तेजः पश्यत कुम्भोद्भूतः पपौ वार्धिम् ॥ ३ ॥
शार्ङ्गधरस्व ।

अथ समुद्रान्योक्तयः ॥ ६२ ॥

1077

नावशानाद्वैदग्ध्यादुदधेर्महिमैव सः ।
यत्तीरपङ्कममानि महारत्नानि शेरते ॥ १ ॥

1078

यद्यपि बद्धः शैलैर्यद्यपि गिरिमधनमुदितसर्वस्वः ।
तदपि पतनभीतमूढरक्षायां हीक्षितो जलधिः ॥ २ ॥

1079

यद्यपि स्वच्छभावेन दर्शयत्युदधिर्मगीन् ।
तथापि जानुदग्नोयमिति चेतसि मा कृथाः ॥ ३ ॥

1080

रत्नैरापूरितस्यापि मदलेशोऽस्ति नाम्बुधेः ।
मुक्ताः कतिपयाः प्राप्य मातङ्गा मदविह्वलाः ॥ ४ ॥

1081

अथः करोषि यद्भवं मूर्ध्ना धारयसे नृणम् ।
दोषस्तत्रैव जलधे रत्नं रत्नं तृणं तृणम् ॥ ५ ॥
कस्याप्येते ।

1082

स्वस्त्यस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः
कन्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिरेषा ।
प्रात्रं मया सकलमेव फलं पयोधे-
र्यद्दृष्टैर्जलधरैर्न विदारितोऽस्मि ॥ ६ ॥

इन्द्रकवः ।

1083

आदाय वारि परितः सरितां मुखेभ्यः
किं तावदाजितननेन दुरर्णवेन ।
क्षारीकृतं न बद्धवावदने हुतं न
पातालकुत्तिकुररे विनिवेशितं न ॥ ७ ॥

श्यामुल्लस्य ।

1084

पादाणो मगयो हरिर्जलचरो लक्ष्मीः पयोमानुषी
मुक्तौषाः सिकताः प्रवाललतिकाः शैवालमम्भः सुधा ।
नीरे कल्पमरीक्षाः किमपरं नाम्नापि रत्नाकरो
दूरे कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शान्वयति ॥ ८ ॥

नन्द्यापि ।

1085

एतस्मादमृतं सुरैः शनमसेनेभिः भव्याः सहस्रः
कृत्वा नाद्रुतश्चिक्रमैकवसनितर्क्ष्मीः समासादिता ।
इत्यादिमनुराः पुगलनकथाः सर्वेभ्य एव भुता
भस्माभिस्तु न नृदमत्र जल्यती मिदं पयोपि क्वचित् ॥ ९ ॥

कन्दार्प ।

1087

हेलोह्लासितकल्लोत धिक्ते सागर गर्जितम् ।

तव तीरे वृषाक्रान्त पाण्य पृच्छति कूपिकाम् ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1088

तृष धराया शमयत्यशेष

य सोम्बुदो गर्जति गर्जनूद्यैः ।

यस्तेकवस्यापि न हन्ति गणां

स किं यथा गर्जति निखपोम्भि ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

1089

कल्लोलै स्थगयन्मुल्लानि कुरुभामभ्रतिहैरम्भसा

क्षारेणापि दिवानिश जलनिधे गर्जन विभ्राम्यसि ।

एतत्ते यदि घोरनक्रनिलय ह्याहु ध्रुवास्पद्विधि

किं कर्तासि तदा न वेद्मि तरलै स्वैरेव दुधेष्टितै ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

1090

यद्दीचीभि स्पृशति गगन यच्च पातालमूल

रत्नैरुदीपयति पयसा यन्निधस्त धरित्रीम् ।

पिप्पल्वं तत्तच्च जलनिधे यद्दिमुच्यभु गरा-

स्तीर्णे नीरयहणरसिकैरध्वगैरुज्जितोसि ॥ १४ ॥

गौडाभिनन्दस्य ।

1091

अय वारामेको निलय इति रत्नाकर इति

भितोस्माभिस्तण्णातरलितमनोभिर्जलनिधि ।

क एव जानीते निजकरपुगीकोटरगत

क्षणादेन ताम्यत्तिमिमकरमाषास्यति मुनि ॥ १५ ॥

शानवन्त्रस्य ।

1092

चपलतरतरगैर्दुर्मुत्सारितोपि

प्रपयति तव कीर्ते दक्षिणवर्तशङ्ख ।

परिगणय पयोधे पद्मनाभार्पयोग्यं
तव निकटनिपण्णैः क्षुल्लकैः श्लाघ्यता का ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

1093

इतः स्वपिति केशवः कुलमितस्तदीयद्विपा-
मितश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्तिणः शेरते ।
इतोपि बडवानलः सह समस्तसंवर्नकै-
रहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ १७ ॥
भवंदरे ।

1094

धामारोहति घाञ्जति स्थगयितुं तेजोपि तेजस्विना-
मुद्यैर्गर्जति पूरयन्नपि मदीमम्भोभिरम्भोधरः ।
कांश्चिद्गुपजीष्य तोयचुलकान्सिन्धोर्भवस्तन्निधेः
पानीयप्रचयेषु सत्स्वपि न ते जानौ विकारः क्वचित् ॥ १८ ॥
कस्यापि ।

1095

भये वारां राशे कुलिशकरकोपप्रतिभया-
दयं पक्षपेण्या गिरिपरिवहत्त्वामुत्तमतः ।
त्वदन्तर्घास्तप्याद्यादि पुनरयं वाडवशिखी
प्रदीप्तः प्रत्यङ्गं ग्लपयति ततः कोस्य शरणम् ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

1096

किं वाच्यो मन्त्रिमा महानलनिधेर्यस्येन्द्रवद्याहनि-
श्रस्तः क्षमामृदमज्जदम्बुनिचये कौलीरपोताकृतिः ।
मैनाकोपि गभीरनीरविलसत्पाटीनपृष्ठोत्स-
ष्टैवालाङ्गुरकोटिकोटरकुटीकुक्षान्तरे निर्वृतः ॥ २० ॥

1097

तावत्प्रसमुद्रमुद्रितमरी भूमृद्भिरभ्रंकपै-
स्तावद्भिः परिवारिता पृथुतौर्द्विपैः समन्तादियम् ।

यस्य स्फारफणामणौ निठयिनी तिर्यक्फणालङ्कृतिः
शेषः सोप्यगमयदङ्गदण्डं रुद्राय तस्मै नमः ॥ २१ ॥
एतौ बधिरकवे ।

रत्नान्योक्तयः ॥ ६३ ॥

1098

अनस्तमितसारस्य तेजसस्तद्विजृम्भिवम् ।
येन पाषाणखण्डस्य मौल्यमल्पं वसुधरा ॥ १ ॥

1099

यस्य वज्रमणेर्ये भिद्यन्ते सोहस्रवयः ।
करोति तत्र किं नाम नारीनखविलेखनम् ॥ २ ॥

1100

सोमकान्तो मणिः स्वच्छः सूर्यकान्तस्तथा न किम् ।
उद्गारे तु विशेषोस्ति तयोरमृतवाहिनः ॥ ३ ॥

1101

स्फटिकस्य गुणो योसौ स एवायाति दोषताम् ।
धत्ते स्वच्छतया ज्ञायां यतो मलवतामपि ॥ ४ ॥

1102

सुधाकरकरस्पर्शाद्बहिर्द्रवसि सर्वतः ।
चन्द्रकान्तमणे तेन्तर्मृदुत्वं लोकविभ्रुतम् ॥ ५ ॥

1103

वपुःपरीणाहगुणेन तेभ्यो
यशस्विनः किं मणयो भवन्ति ।
तथापि चूडासु महीपतीनां
न एव खेलन्ति न गण्डशैलाः ॥ ६ ॥

1104

त्यज निम्नगुणाभिमानं मरकत पतिवोसि पामरे वणिजि ।
काचमणेरपि मौल्यं लभसे यत्नादपि ते श्रेयः ॥ ७ ॥

1105

ध्रुवं नृपतिकिरीटाङ्गमौ पतितं तिरोहितं रजसा ।
विधिविलसितेन रत्नं जनचरणविडम्बनां सहते ॥ ८ ॥

1106

आघातं परिलीढमुपनस्त्रैः क्षुण्णं च यच्चावितं
क्षिप्रं यद्धतनीरसत्त्वकुपितेनेति अथां मा कृयाः ।
हे माणिक्य तवैतदेव कुशलं यद्दानरेणाग्रहा-
दन्तःसत्स्वनिरुहणाय सहसा चूर्णीकृतं नादमना ॥ ९ ॥

1107

उत्तंसेषु ननर्त न क्षितिभुजां न प्रेक्षकैर्लक्षितः
साकाङ्क्षं लुडितो न च स्तनतटे लीलावतीनां क्वचित् ।
कष्टं भोभिरमन्तरेष जलधेर्देवादिशीर्षोभव-
स्त्वेतलप्यालकुलाङ्गपर्यणपरिक्षीणप्रमाणो मणिः ॥ १० ॥
कथामप्येते ।

1108

पौरस्त्यैर्दक्षिणालैः स्फुरदुरुमतिभिर्मिल पाश्चात्यसंचै-
रौदीच्यैर्यस्परीक्ष्य क्षितिपतिमुकुटे न्यासि माणिक्यमेकम् ।
यद्येतन्मिन्कथंचिन्कथयति कृपणः कोपि मानिन्यमन्यः
प्रेक्ष्यवन्तस्तदा तं निरवधिजडतामन्दिरं संगिरन्ते ॥ ११ ॥
अवष्टुतस्य ।

1109

ये गृह्णन्ति दृष्टान्तानि मणयो ये वाप्ययःगण्डकं
ते दृष्टाः प्रतिधाम दग्धमनसा विष्टिस्तस्यैवाभिरम् ।
नो जाने किमभावतः किमयवा देवादहा भुयने
नामाप्यत्र न तान्दृश्यते हि मये गन्तानि गृह्णाति यः ॥ १२ ॥
कथ्यापि ।

1110

केनासीनः सुखमदग्धनारुगादुद्धृतम्
विप्रेतं वा समभिमथिनः केन चाग्निमृदेष्टे ।

यस्मिन्धित्तययभरसहो माहकस्तावदास्तां
नास्ति भ्रातर्मरकतमणे स्वत्परीक्षाक्षमोपि ॥ १३ ॥

सर्ववर्मण

III1

न श्वेतांशुवदन्धकारदलनादुदयोतिता रोदसी
माप्यैरावतयग्निरस्वदितिजग्रासः कृतो वासवः ।
नो विन्तामणिरत्नवलिभुवने छिन्ना विपचार्यिनां
भूत्वा तस्य हरेरुदःप्रणयिना किं कौस्तुभेनार्जितम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

III2

यन्मुक्तामणयोम्बुधेरुदरतः क्षिप्त्वा महावीचिभिः
पर्यन्तेषु लुठन्ति निर्मलरुचः स्पटादृहासा इव ।
तत्तस्यैव परिरक्षयो जलनिधेर्ह्यपान्तरालम्बिनो
रत्नानां तु परिमहद्व्यसनिनः सन्त्येव सांयात्रिकाः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

III3

सिन्धुस्तरंगैरुपलाल्य केना-
म्रलानि पट्टैर्मलिनीकरोति ।
तथापि तान्येव महीपतीनां
किरीटकोटीषु पदं लभन्ते ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

अथ शङ्खान्योक्तयः ॥ ६४ ॥

III4

उच्चैरुच्यते रुचिरं शिखि वर्त्मनि तर्हं समारुह्य ।
दिग्ध्याप्तिनि शब्दगुणे शङ्खः संभावनाभूमिः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

III5

कीटगृहं कुटिलोन्तः कठिनः क्षाराम्बुसंभवः शुन्यः ।
शङ्खः श्रीपतिनिकटे केन गुणेन स्थितिं लेभे ॥ २ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

1116

भन्तः कुटिलतां विभ्रच्छङ्खः स खलु निवुरः ।
हुंकरोति यदाध्मानस्तदेव बहु गण्यताम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

1117

तातः क्षीरनिधिः स्वसा जलपिजा धाता सुरेशद्रुमः
सौजन्यं सह कोस्तुभेन शुचिता यस्य द्विजेशादपि ।
धिर्हर्माणि स एव कम्बुगन्धुना पापण्डिकान्ताकरे
विभ्रान्तः प्रतिवासरं प्रतिगृह भैक्षेण कुत्सिभरिः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1118

सर्वाशापरिपूरि हुक्कतिमदो जन्मापि दुग्धोदधे-
र्गोविन्दाननचुम्बि सुन्दरतर पूर्णन्दुविम्बाइपुः ॥
श्रीरेषा सहजा गुणाः किमपर भण्यन्त एते हि य-
त्कौटिल्यं इति पाम्बजन्य भवतस्तेनातिलज्जामहे ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

1119

शङ्खाः सन्ति सहस्रशो जलनिधेर्याचिच्छटाघटिताः
पर्यन्तेषु लुप्तानि ये दलद्रवैः कल्माषितक्षमातलाः ।
एकः कोपि स पाम्बजन्य उदभृदाध्वर्यधामा सतां
यः संवर्तभरभ्रमर्मधुरिपोः श्वासानिलैः पूर्यते ॥ ६ ॥

कारिष्वस्य ।

1120

क नाम्भोधौ जन्म क च वपुरिदं कुन्दधयलं
क चागमस्यान कृतमहद विष्णोः करतले ।
क नीवानामास्ये परिणतिगिर्यं चुम्बनविधा-
वितोषेद शङ्खः करुणकरुणं रोदिनि मुहुः ॥ ७ ॥

अथ नदन्योक्तयः ॥ ६५ ॥

1121

यद्यपि विदि विदि सरितः पग्निः परिपुग्निताम्भसः सन्ति ।
नदपि पुष्टरनरणीमंगनिष्पद्यदागिनी गङ्गा ॥ १ ॥

1122

आजन्मस्थितयो महीरुह इमे कामं समुन्मूलिताः
कल्लोताः क्षणभङ्गुराः पुनरमी नीताः परामुघतिम् ।
अन्तर्पाहपरिग्रहो बहिरपि भ्राम्यन्ति गन्धद्विषा
भ्रातः शोणं न सोस्ति यो न हसति त्वत्संपदां विप्रवान् ॥ २ ॥

1123

छायां प्रकुर्वन्ति नमन्ति पुष्पैः
फलानि यच्छन्ति तदद्भुता ये ।
उन्मूल्य तानेव नदी प्रयाति
तरंगिणां क्व प्रतिपन्नमस्ति ॥ ३ ॥

1124

कतिपयदिवसस्थायी पूरो दूरोन्नतोपि भविता ते ।
तदिनि तदद्भुतपातनपातकमेकं विरस्थायि ॥ ४ ॥

1125

कुह गम्भीराशयतां कल्लोलैर्जनय लोकविभ्रान्तिम् ।
वीतपयोधरलक्ष्मीः कस्य न चरणैर्विलङ्घ्यासि ॥ ५ ॥
केषामप्येवे ।

अथ तटाकान्योक्तयः ॥ ६६ ॥

1126

हंसैर्लक्ष्म्यप्रशंसैस्तरलितकमलप्रचरङ्गैस्तरङ्गै-
र्नीरैरन्तर्गभीरैश्चपलबककुलवासलीनैश्च मीनैः ।
पालीरुद्धद्रुमावीनलमुखशशितस्त्रीप्रणीतैश्च भीतै-
र्भीति प्रक्रीडदानिस्तव सलिलवलचक्रचाकस्तटाकः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1127

क्रौञ्चः-क्रीडतु कूर्दतां च कुररः कडूः परिप्वज्यतां
मद्गुर्माद्यतु सारसश्च रसतु गोद्वीपतां टिड्मिः ।

मेकाः सन्तु बका रसन्तु चरतु स्वच्छन्दमादित्ये
 हंते पद्मसरः कुतः कतिपयैर्हैतैर्विना श्रीस्तव ॥ २ ॥
 कम्पारि ।

1128

अयनरसरः सरस्ते सलिनैरुपकर्तुर्नार्थिनामनिशम् ।
 इदनापि च सुतमनन्मो भवति पुनर्जनधराभ्युदये ॥ ३ ॥
 श्रीदहभदेवम् ।

1129

एतस्मिन्मदनगुहने परिचतत्कष्टोलकोलाहन-
 क्रीडत्कङ्कमरङ्कमङ्कुचितनन्निःशङ्कनल्यमजम् ।
 केनेदं विकसत्कुशेदयकुटीकोगङ्कनस्पद-
 भेगिनीगितनान्यनुग्वनजलं चक्रे विद्यालं सरः ॥ ४ ॥
 कम्पारि ।

1130

स्तोकाम्भःपरिवर्तिताङ्गशररमानार्थिनः सर्वनो
 लप्स्यन्ते वकटिष्टिभनमृनयः स्वल्पेपु साधुस्थितिन् ।
 सद्यः शोषनुशागनेय सरसि श्रीसद्यपद्माकरे
 वस्मिन्पङ्कजिनीविनासहरत्रयो हंसा क यास्यन्त्यमी ॥ ५ ॥
 इन्द्रकर ।

1131

माद्यङ्गिगजदानलितकरटमक्षालनक्षोभिता
 द्योन्नः नीन्नि विवेहरजनिहता यस्त्येर्नयो निर्मलाः ।
 कष्टं भाग्यविपर्ययेन नरसः कल्मान्तरस्थादिन-
 सस्याप्येकवकधवारकमुप कानेन जावं जनम् ॥ ६ ॥
 विज्जवादा ।

1132

रे पद्माकर यावदग्नि भवनो मध्य पदः पुरितं
 तावदक्षचकोरकङ्कुररभेगी सनुष्टानय ।
 पद्मात्वं मनट्टकोटचदुलकोटीपुटव्याग्नि-
 वुटयत्कर्कटकर्परव्यनिकर्निन्दासदं यास्यति ॥ ७ ॥
 वास्तवि ।

अथ कमलान्योक्तयः ॥ ६७ ॥

1133

ने यदिमीदृशं तवात्र मया चरित्रं
दृष्टं विनिव्रमिव दर्शितं ध्रुव तत् ।
यैरेव शुद्धसत्तिनैः परिपालितस्य
नेभ्यः पृथग्भवसि षड्भवासि यस्मान् ॥ १ ॥

शार्ङ्गपरस्य ।

1134

पङ्कज जलेषु वासः प्रीतिमंभुषेषु कण्टकैः सन्नः ।
यद्यपि तदपि तथैतच्चित्रं मित्रोदये हर्षः ॥ २ ॥

नक्षत्रीधरस्य ।

1135

कुष्ठम कोशातक्या विकसति रात्रौ दिवा च कून्माण्याः ।
भक्तिकुलनिलय रचिर किंतु वशः कुमुदकमलयोरेव ॥ ३ ॥

कृष्णस्य ।

1136

वग्मभीकता लोके नासमानसमानता ।
इतीय कुमुद्रेद्रेरे कमलैर्मुकुतायितम् ॥ ४ ॥

कल्याणि ।

1137

नालस्यप्रसंगे जटेष्वपि कृतावासस्य कोद्रे रवि-
दण्डे कर्कशाता मुरोतिमृदुता मित्रे मक्षान्प्रभयः ।
भामूल गुणसंग्रह्यसनिता इषध दोषाकरे
यस्यैषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्युक्तैव तत्र त्रियः ॥ ५ ॥

कल्याणि ।

1138

प्रसारितकरे मित्रे जगदुद्योतकारिणि ।
किं न केरव लज्जा ते कुर्वतः कोशसंवृतिम् ॥ ६ ॥

कल्याणि ।

1139

तत्समीसंपर्कजातोयं दोषः पद्मस्य निधितम् ।
यदेव गुणसंदोहधाघि चन्द्रे पगादुदयः ॥ ७ ॥

1140

रत्नाकरतनुजनुषि द्विजराजे राजनि भियो मित्रे ।

अमृतकरे च कलावति पद्मिनि वामा कुतो भवती ॥ ८ ॥

श्रीधनहरेवानाम् ।

1141

उदितवति द्विजराजे कस्य न हृदये मुदः पदं दधति ।

संकुचसि कमल यदयं हर हर वामो विधिर्मवतः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

1142

अन्तर्गिद्धाणि भूयांसि कण्टका बहवो बहिः ।

कथं कमलनालस्य मा भूवन्मूर्ध्नि गुणाः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

1143

एतेन गुणाः पङ्कज सन्तोऽपि न ते प्रकाशमायान्ति ।

यस्यैवमीवसतेस्तव मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1144

कामं भवन्तु मधुलम्पटपट्पदौघ-

संगदृष्टुर्धुरधनध्वनयोऽजखण्डाः ।

गायन्नतिश्रुतिश्रुतं विधिरेव यत्र

भृङ्गः स कोऽपि धरणीधरनाभिपद्मः ॥ १२ ॥

शुक्लधरस्य ।

अथ कूपान्योक्तयः ॥ ६८ ॥

1145

चित्रं न तदयमम्बुधिरम्बुदौघ-

सिन्धुप्रवाहपरिपूरतया महीयान् ।

त्वं त्वार्यनामुपकरोषि यदल्पकूप

निष्पीथ कुक्षियुगलं हि महत्त्वमेतत् ॥ १ ॥

1146

दिनमवसितं विश्रान्ताः स्नान्या मरुकूप हे

परमुत्कृतं यत्ते वक्तुं पुनर्न वयं क्षमाः ।

भवतु सुकृतैरध्वन्यानामशेषजलो भवा-
नियमपि घनच्छाया भूयात्तवोपतटं शमी ॥ २ ॥
कयोऽप्येतौ ।

1147

भीमश्यामयतनुवदनक्रूरपातालकुक्षि-
क्रोडशान्तोपहितविभवस्याय किं ते प्रधीमि ।
येन त्वक्तः समभिलषतो वाङ्मनं क्षुद्रकूप
ह्लास्यन्मूर्तेर्भवति सहसा कस्य नाधोमुखस्वम् ॥ ३ ॥
श्रीश्रीः शैवस्व ।

1148

सगुणैः सेवितोपान्तो विनतैः प्रापदर्शनः ।
नीवोपि कूपः सस्यात्रैर्जघिनार्थं समाश्रितः ॥ ४ ॥
शार्ङ्गधरस्व ।

1149

यद्यपि बहुगुणगम्यं जीवनमेतस्य कूपमुख्यस्य ।
जयति तथापि विवेको दानं पात्रानुमानेन ॥ ५ ॥
कस्यापि

अथ मरुस्थलान्योक्तयः ॥ ६९ ॥

1150

मरौ नास्त्येव सलिलं कृच्छ्राद्यद्यपि लभ्यते ।
तत्कटु स्तोकमुष्णं च न करोति वितृण्णताम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1151

पायं पायं पिब पिब पयः सिञ्च सिञ्चाद्गमद्ग-
भूयो भूयः कुरु कुरु सखे मज्जनोन्मज्जनानि ।
पपाशेषश्रमशमपटुर्दुःखिताध्वन्यबन्धुः
सिन्धुर्दूरीभवति मरुतो मारकः शन्य शन्याः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

1152

भो भोः किं किमकाण्ड एव पतितस्त्रं पान्य कान्या गनि-
स्तत्तावत्तृपितस्य ते खलमनिः सोय जनं गृह्णे ।

मस्थानोदगनामकालमुत्तमां तृष्णां प्रति क्रुध्य हे
वैलेख्यनयितनभावमहिमा मार्गोद्यतौ मारवः ॥ ३ ॥

अनिनवगुह्यद ।

1153

सत्पादपान्विपुनपद्मवपुष्पपुञ्ज-
संस्तरितवपुषः फलमारनन्तान् ।
व्योनाप्रशिञ्जितशकुन्तसनाशितोरु-
शाखान्नरौ मृगयते न तनोति मुग्धः ॥ ४ ॥

कस्यादि ।

1154

किमसि विमनाः किं चोन्मारी क्षणादपि लक्ष्यसे
पुनरपि पुनः प्रेक्षापूर्वा न काश्चन ते क्रियाः ।
स्वयमजमदां जानानोपि प्रविदय मरुत्पत्नीं
शिशिरमधुरं वारि प्राप्तुं यद्वज्रं वाञ्छसि ॥ ५ ॥

नर्पसिन्धु ।

अथ दावानलान्योक्तयः ॥ ७० ॥

1155

यस्या महस्त्वभाजो भवन्ति गुगिनोनिना धनुर्दण्डाः ।
दहतस्तां वंशार्तो को वनवहे विवेकस्ते ॥ १ ॥

वन्द्यादि ।

1156

हे दावानल शैलाम्बामिनः साधुशाखिनः ।
मुग्ध व्यर्थं त्वया दग्धाः शेरितेन प्रभञ्जनैः ॥ २ ॥

वन्द्यादि ।

1157

दुर्द्वन्द्वमवममञ्जनजवादुद्धतभृन्नाल-
नेतान्नस्त्वगुगाभयानकरग मुप्यन्किनुन्माद्यसि ।
ब्रूनमवां वनव्यवहृ यदनी दग्धार्धदग्धा अपि
प्रदृश्यान्मव तु क्षणाहिमयिनो नानादि न शयने ॥ ३ ॥

वन्द्यादि ।

1158

अभ्युन्नतेषु जलदे जगदेकसार-
साधारणप्रणवहारिणि हा यदेते ।
उद्गासलास्यललितं तरवो न यान्ति
हे दावपावक स तावक एव दोषः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1159

विध्वस्ता मृगपक्षिणो विधुरतां नीताः स्थलीदेवता
धूमैरन्तरिताः स्वभावमलिनैराशा मही तापिता ।
भस्मीकृत्य सुपुष्पपल्लवफलेर्नान्महापादपा-
नुन्मत्तेन दधानतेन विपिनं बलमीकशेषं कृतम् ॥ ५ ॥

अथ संकीर्णान्योक्तयः ॥ ७१ ॥

1160

विभ्राणे त्वयि भस्म कः समभवन्मन्दादरश्चन्दने
कः क्षौमं कलयांचकार न कृमी कृन्ति वसाने त्वयि ।
धत्तूरस्पृहयातुतां त्वयि गते तत्याज कः केतकीं
स्वातन्व्याज्जिहिहि त्वमीश्वर गुणांल्लोकोस्ति सद्भाहकः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

1161

ठिन्त्से ब्रह्मशिरो यदि प्रथयसि प्रेतेषु सख्यं यदि
क्षीबः क्रीडसि मातृभिर्यदि रतिं भस्ते इमशाने यदि ।
सृष्ट्वा संहरसि प्रजा यदि तथाप्याधाय भक्त्या मनः
कं सेवे कस्याणि किं विजगती शून्या त्वमेवेश्वरः ॥ २ ॥

चोर्कने ।

1162

दामोदरमुदराहितभुवनं यो वहति लीलया गरुडः ।
कस्य तरोरुपरिष्ठास्त्रिबोसौ भ्रान्तिमपनयतु ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

1163

अहिरहिरिति सभ्रमपदमितरजने किमपि कातरे भवतु ।
विहगपतेराहार स तु सरलमृणालदलरुचिर ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1164

य पीयूषसहोदरैः क्षपयति ज्योत्स्नाजलैः सर्वतो
यथ त्वामधिकाधिकं ज्वलयाति प्रोक्षामतापैः करैः ।
भ्रातर्व्यौम तयोरपि स्थितिमिह व्यातन्वतो विक्रिया-
निर्मुक्तस्य महस्त्वमेतदसमं दूरेधिरूढं तव ॥ ५ ॥

श्रीभामहदस्य ।

1165

शैत्यं नाम गुणस्तत्रैव तदनु स्याभाषिकी स्वच्छता
किं ब्रूम शुचिता भवन्ति शुचयः स्पर्शेन यस्यापरे ।
किंचात परमुच्यते स्तुतिपदं यज्जीवनं देहिना
एव चेन्नीरपथेन गच्छसि पयः कस्या निगोदु क्षम ॥ ६ ॥

1166

अग्नौ त्वग्निमयाग्निभूस्तत इदं प्रक्ष्णाण्डमण्डात्पुन-
र्विश्वं स्यात्तरजद्रुमं तदितरं त्वन्मूलमित्यं पयः ।
धिक्त्वा चौर इव प्रयामि निभृतं निर्गत्य जालान्तरै-
र्बध्यन्ते त्रिविधास्त्यदेकदशरणास्त्यामाभिता जन्तवः ॥ ७ ॥

कथारप्यनौ ।

1167

समुद्रस्यापत्यं प्रयितमहिमामुद्रितभुज
स्वसां प्राप्तेयाशोखिनयनशिरोधामयसते ।
मुरारानेर्यापित्सरमिरुदकिंजल्कनितया
तयापि श्रीः स्वीत्यात्मवृत्तिरपलातिद्वति एतान् ॥ ८ ॥

1168

तापापहे सहृदये हरिरे प्रबुद्धे
मिच्छापुराणिरिते धनमद्गुणौघे ।

स्वाङ्गप्रदानपरिपूरितषट्पदौघे

युक्तं तवेह कमले कमले स्थितिर्यत् ॥ ९ ॥

कथोरप्येतौ ।

1169

जम्भारिरेव जानाति रम्भासभोगविभ्रमम् ।

षट्चेटीविटः किंस्विज्जानात्यमरकामिनीम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

1170

यदेतस्काभिन्या सुरतधिरतौ पल्लवरुचा

करेणानीतस्त्वं वससि सह शरेण गुणिना ।

मुहुः कुर्वन्गतिं कुचकलशर्पात्रोपरि लुठ-

न्नये वीणावण्ड प्रकटय फलं कस्य तपसः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1171

यदेतन्नेत्राभ्यः पतदपि समासाद्य तरुणी-

कपोले व्यासङ्गं कुचकलशमस्याः कलयति ।

ततः श्रोणीबिम्बं व्यवसितविलासं तदुचिनं

स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुखं नान्तरयति ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

1172

यत्पूर्वं पवनामिश्रशखसलिलैश्चीर्णं तपो दुष्करं

तस्यैतत्फलमीदृशं परिणतं यज्जातरूपं वपुः ।

मुग्धाशण्डुकपोलचुम्बनहृत्वं सङ्गच्छ रत्नोत्तमैः

प्राप्तुं कुण्डल बाञ्छसे किमपरं यन्मूढं शोलापसे ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

1173

सहृत्तसद्गुणविविन्नमहार्हकान्तं

कान्ताग्रनस्तनतटाञ्चितचाहमूर्ते ।

आः पामरीकठिनकण्ठविलम्बभङ्गं

हा हार हारिवमहो भवता गुणित्वम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

1174

मौनौ सन्मगयो गृहे गिरिगुहा त्यागः कितात्मत्वचो
निर्यत्रोपनतैश्च वृत्तिरनितैरेकत्र चर्येदृशी ।

अन्यत्रानुवर्त्म नाग्निरसना वक्त्रे विष धोक्षणं

सर्वामद्रलसूचकं कथय भो मोघिन्सखे किं न्विदम् ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

1175

दुधरितैरेव निजैर्भवति दुरात्मा विशाङ्कितो नित्यम् ।

दर्शनपथमापन्न पन्नगकुलमाकुलीभवति ॥ १६ ॥
कस्यापि ।

1176

यस्मै ददाति विवर भूमिः फुत्कारमात्रभीतेष्व ।

आग्नीविषः स देवादध करण्डस्थितिं सहते ॥ १७ ॥
कस्यापि ।

1177

भेकेन कृगता सरोपपर्यं यत्कृष्णसर्पानने

दातुं कर्गचपेटमुग्निनभिया इन्तः समुत्तासितः ।

यद्याधोमुखमक्षिणी पिदधता नागेन नृगो म्रियत

तत्सर्वं विषमन्त्रिणो भगवतः कस्यापि मीलायितम् ॥ १८ ॥
कस्यापि ।

1178

भुत्वा कुम्भममुद्रयेन मृनिना किञ्चिन्मदान्यादितं

सिन्धवावन्धकुदुम्बवर्द्धकुदुम्बं श्यावति ।

गाम्भीर्याद्यदि ते न विभ्यति न वा त्रम्यन्ति भेकीशिशो-

रवागत्य सुखं वमन्तु तिमयो जानानुवम्पावयम् ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

1179

आपुयेन पुनः स्फुरच्छक्रिकाद्रागोर्मिभिर्वाग्भि-

र्भुयोपि शक्तिगृम्भमाणनितिनं पदयेन तोषाद्रायम् ।

इत्याशाद्यननुबद्धदयो नक्तंदिनं दीनधीः

शुष्यत्यातपक्षोपितस्य सरसस्तीरे जरत्सारसः ॥ २० ॥
कस्यापि ।

1180

अस्तं गतोयमगविन्दयनैकबन्धु-
भास्यान्न लङ्घयति कोपि विधिप्रणीतम् ।
हे चक्र धैर्यमवलम्ब्य विमुञ्च शोकं
परिास्तरन्ति विपदं न नु कीनचित्ताः ॥ २१ ॥
कस्यापि ।

1181

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं
भास्यानुदेष्यति हसिष्यति षड्भुजं च ।
इत्यादि चिन्तयति कौशगने शिरेफे
हा हन्त हन्त नलिनीं गज उन्मुमुत् ॥ २२ ॥
कस्यापि ।

1182

हंसः प्रयाति शनैर्यदि यानु तस्य
नैसर्गिकी गतिरियं हि न तत्र चित्रम् ।
गत्या तथा जिगमिषुर्वक्त्र एष मूढ-
धेतो दुनोति सकलस्य जनस्य नूनम् ॥ २३ ॥
कस्यापि ।

1183

कल्याणं नः किमधिकमितो जीवनार्थं एषस्त्वं
छिन्वा वृक्षानहह दहसि भानरद्गारकार ।
न त्वेतास्मिन्नशनिपिशुनैरातपैराकुताना-
मध्यन्यानामशरणमरुप्रान्तरे कौभ्युपायः ॥ २४ ॥
कस्यापि ।

1184

भानर्माप्यकुविन्द कन्दल्यता वलाग्यमूनि त्वया
गोणीकिन्नमभाजनानि सुवह्न्यात्मा किमायास्यते ।
किं त्वेकं रुचिर विराटभिनवं वासस्तथा तन्यतां
यन्नेज्जन्ति कुचस्यलात्क्षयमपि क्षोणीभुजां वल्लभाः ॥ २५ ॥
कस्यापि ।

1185

रे तान्नलिक निषद्याक्रोडे लोहं पुरा यदब्राह्मीः ।
स्पर्शस्पर्शविशेषात्तदखिलमजनिट हेम नृपयोम्यम् ॥ २६ ॥
अप्युत्तरव ।

1186

दुर्गा नदी शिथिलबन्धावलम्बिनी नौ-
रभ्युन्नता जलमुन्नो विपमः समीरः ।
भारुदवाचिजकुटुम्बयुतोध्वनीन-
स्तत्कर्णधार कुह यत्सदृशं कुलस्य ॥ २७ ॥
कस्यापि ।

1187

वंशः प्रांशुरसौ घुगन्नगमयो जीर्णा वरत्रा इमाः
कीलाः कुण्डतया विद्वान्ति न महीमाहन्यमाना अपि ।
भारोद्ध्यवसायमाहसमिदं शैलूष संत्यज्यतां
दूरे श्रीर्निकटे कृतान्तमहिषैवेयचण्डारवः ॥ २८ ॥
कस्यापि ।

1188

मौलिः स्वर्णकिरीटकान्तिरुचिरः केयूरमध्यौ भुजौ
खट्वद्वयाः किल कञ्चुकिप्रभृतयो देवेति विज्ञाप्यसे ।
हर्य कल्पनया कुशीलवनृपाहंकारदादृश्यं वृथा
नृत्यान्ते भवतो भविष्यन्ति मयीमात्रावशेषं वपुः ॥ २९ ॥
कस्यापि ।

1189

अमी तिलास्त्रैलिक नूनमेतां
स्नेहादवस्थां भवतोपनीताः ।
रेपोभविष्यद्यदमीषु नूनं
तदा न जाने किमिवाकरिष्यः ॥ ३० ॥

1190

किं व्यन्तीकुरूपे सरोजमुकुन्ताकारामुरोजभियं
लीनेनाधरपद्मे कुसुमतां किं वा स्मिनेनामुना ।

भाकूतामृतशीतलाः भ्रमयसे किं वा गिरो नागरी-
मुग्धे कामिनि किं मुषा घटयसि क्लीवे कटाक्षच्छटाः ॥ ३१ ॥

1191

यक्रा नैष तनूत्रिवर्तनगतीर्गृह्णाति साचिस्मित-
स्मेरैर्दृग्बलभैरमुष्य न मनाक्चेतः परावर्तते ।
हस्ते त्वं मुनिदारकस्य पतिता कल्याणि तन्नीयतां
वेदीमार्जनवार्हिरर्पणवपट्कर्तव्यपाकैर्बयः ॥ ३२ ॥

1192

स्रग्दाम मूर्धनि निधेहि गवेषुकानां
गुञ्जामयीमुरसि धारय हारयष्टिम् ।
बाले कलावति चिरं पतितासि पक्षी
तल्लौहमन्यदपि भूषणमेयणीयम् ॥ ३३ ॥

लोचनपद्मे ।

1193

भ्रातः काञ्चनतेपगोपितबहिस्तम्राकृते सर्वतो
मा भैषीः कलश स्थिरो भव निरं देवालयस्योपरि ।
ताम्रत्यं गतमेघ काञ्चनमयी कीर्तिः स्थिरा तेषुवा
नान्तस्तस्वविचारणप्रणयिनो लोका बहिर्बुद्धयः ॥ ३४ ॥

कस्यापि ।

1194

न यत्र गुणयत्पात्रमेकमप्यस्ति संनिधौ ।
कस्तत्र भवतः पान्थ कूपेभ्युग्रहणादरः ॥ ३५ ॥

1195

रक्ष पात्रगतं स्नेहं प्रदीपभीविबर्धनम् ।
प्रयास्यन्ति विनानेन भक्ष्यत्वं भवतो गुणाः ॥ ३६ ॥

एतौ राजवितामहमहादेवस्य ।

1196

को हि नुतामधिरोहति शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण ।
तप्तं विहृतं मथितं केवलमुद्गिरति यत्स्नेहम् ॥ ३७ ॥

रुग्धारा ।

1197

दृष्टतरगतकनिबन्धः कूपनिपातोपि कलदा ते धन्यः ।
यज्जीवनदानैस्त्वं तर्पामर्षं नृणां हंसि ॥ ३८ ॥

1198

यत्सद्गुणोपि सरलोपि तटस्थितोपि
वशाद्रनोपि विदधासि नृशसकर्म ।
वक्त्रात्मनो वटिदादण्डं तदेतदम्य
जानामि संगतिफलं तव कण्टकस्य ॥ ३९ ॥

1199

द्वाविदाश्चानेपिमध्ये धमसि नित्यशः ।
तदिदं शिक्षिता केन जिह्ने संचारकौशलम् ॥ ४० ॥

1200

धनित निमिलचित्प्र प्राणिनि त्वत्प्रयुक्तं
सपदि च धिनिमीलन्याकुलं त्वद्वियोगान् ।
घपुरपि परमेशम्याचिन नोचितं ते
सुरभिमुखरभिं या यत्प्रमद्वीकरणे ॥ ४१ ॥

1201

अपि त्यक्तानि कम्बुगि पामरैः पट्टशङ्कुया ।
अल खेदेन भृषाताः किं न सन्ति महीतने ॥ ४२ ॥
कदाप्येते ।

1202

जन्मस्थानं न रतु विमलं वर्णनीयो न वर्णो
दूरे पुंसां वपुषि रचना पट्टशङ्कुं कमेनि ।
यद्यप्येवं सकलसुरभिद्रव्यगर्वापहारी
को जानाते गरिमन्गुणं कोक कम्बुगिकायाः ॥ ४३ ॥
विद्याने ।

1203

कौस्तुभमुखमि मुगरेऽग्निगमि शशां शोतने पुगं जयिनः ।
तन्जन्मानो जन्मभजन्मनुगिनो गतिं पश्य ॥ ४४ ॥
वर्षाते ।

1204

तुल्यं भूभृति जन्म तुल्यमुभयोर्मूल्यं च तुल्यं वपु-
स्तुल्यं दाढ्यर्धमुदमटङ्गदलनं तुल्यं च पाषाणयोः ।
एकस्याखिलवन्दनाय विधिना देवत्वमारोपित
नहारे विहितापरस्य तु पदाघातास्पदं देहली ॥ ४५ ॥

1205

नृपतिः सारङ्गैः प्रतिजलपरं भूरि विरुत
धनैर्मुक्ता धाराः सपदि पयसस्तान्प्रति मुहुः ।
खगानां के मेघाः क इह विहगा वा जलमुचा-
मयान्यो नार्तानामनुपकरणीयो न महताम् ॥ ४६ ॥
कस्यापि ।

1206

भ्रातः मञ्जरलावक मा कुर्व संतोषमन्यनिधनेन ।
मानस्तत्रैव धातुर्धामत्वं किं न जानासि ॥ ४७ ॥
कस्यापि ।

1207

मलोत्सर्गं गजेन्द्रस्य मूर्ध्नि काकः करोति यत् ।
कुलानुरूपं तत्तस्य यो गजो गज एव सः ॥ ४८ ॥

1208

मासाद्रलितसिक्कस्य करिणः किं गतं भवेत् ।
पिपीलिकस्तु तेनैव सकुटुम्बोपि जीवति ॥ ४९ ॥

1209

बन्धनस्योपि मातङ्गः सहस्रभरणक्षमः ।
अपि ह्वच्छन्दचारी आ स्वोदरेणापि दुःखितः ॥ ५० ॥

1210

ऊर्णा नैव दधानि नैव विषयो वाहस्य दोहस्य वा
तृप्तिर्नास्य महोदरस्य बहुभिर्घासैः पतारैरपि ।
हा कष्टं कथमस्य पृष्ठशिखरे गोणी समारोप्यते
को गृह्णाति कपर्दकैरलमिति आम्यैर्गजो हस्यते ॥ ५१ ॥
केषामप्येते ।

1211

पित्र पयः प्रसर क्षितिपान्तिकं
 कलय काञ्चन काञ्चनशृङ्खलाम् ।
 इदमवद्यतमं हि यदीहसे
 भरण संशति केसरिणस्तुलाम् ॥ ५२ ॥

भीमसिंहपण्डितस्य ।

1212

उदत्योच्चैः पुच्छं शिरसि निहितं जीर्णकुटिलं
 यदृच्छाव्यापन्नहिपपिशितलेशाः कवलिताः ।
 गुहागते शून्ये सुचिरमुपितं जम्बुक सखे
 किमेतद्दिनकुर्मो यदसि न गतः सिंहसमताम् ॥ ५३ ॥

भट्टनृसिंहस्य ।

1213

यस्यां स केसरियुवा पदमावबन्ध
 गन्धद्विपेन्द्ररुधिरारुणिताद्गणायाम् ।
 तामद्य पर्वतदरीं धुतधूम्रलोमा
 गोमायुरेव वपुया मलिनीकरोति ॥ ५४ ॥

कन्यापि ।

1214

निष्कन्धामरविन्दिनीं स्थण्डिलोद्देशां कसेरुस्यतीं
 जम्बानानिलमम्बु कर्तुमितरा सृते यगही सुतान् ।
 दंष्ट्रायां चतुरर्णवोर्मिपटलैराप्लावितायामियं
 यस्या एव शिशोः स्थिता वसुमती सा पोत्रिणी पुत्रिणी ॥ ५५ ॥

कन्यापि ।

1215

शतपदी सनि पादग्रते क्षमा
 यदि न गोप्सदमप्यतिवर्तिनुम् ।
 किमियता द्विपदस्य हनूमतो
 जलनिधेः क्रमगे विद्यवामहे ॥ ५६ ॥

भट्टनृस्य ।

1216

वृक्षान्दोलनमद्य ते क नु गतं नर्म स्वयूयस्य वा
यूकान्वेषणरोपसौख्यबहुलाश्रया मुखोत्थाः क ताः ।
कारण्ये फलपूर्णगङ्गकुहरस्यान्येषु ता भीषिका
भीतः संनति कौशिकाव्रतवलध्यातः कपे नृत्यसि ॥ ५७ ॥
श्रीशामेररेषानाम् ।

1217

भाकर्ण्य शुञ्जितरवं धनगर्जितुल्यं
सिंहस्य यान्ति वनमन्यदिभा भयार्ताः ।
तत्रैव पौरुषनिधिः स्वकुलेन सार्धं
दर्पोद्गुरो वसति धीतभयो वरातः ॥ ५८ ॥
शाङ्गभरत्य ।

अथ सामान्यराजप्रशंसा ॥ ७२ ॥

1218

सरस्यती स्थिता वक्त्रे लक्ष्मीः करसररोरुहे ।
कीर्तिः किं कुपिता द्वेय येन देशान्तरं गता ॥ १ ॥
सरस्वतीकुमुद्वरय ।

1219

तुलामारुह्य रविणा वृश्चिके निहितं यदम् ।
भवता शिरसि न्यस्यमयत्रेनैव भोगिनाम् ॥ २ ॥

1220

किं कृतेन न यत्र त्वं यत्र त्वं किमसौ कलिः ।
कलौ चेद्भवतो जन्म कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ ३ ॥

1221

सर्वदा सर्वदोसीति मिथ्या संस्तूयसे बुधैः ।
नारयो तेभिरे पृष्ठं न वक्षः परयोषितः ॥ ४ ॥

1222

कोप्यन्यः कल्पमृक्षोयं चकास्ति क्षितिमण्डले ।
यत्पाणिपद्मवोप्येकः कुरुतेधः क्षुरद्रुपम ॥ ५ ॥
कषामप्येते ।

1223

देव त्वं जय यस्य राजति महाराष्ट्रीकुनोच्चं कुतं
 लाटीवाङ्मुदु नर्म चेद्विवनितानामोगभीरं मनः ।
 आभीरीकटिबिम्बुता ननिरसिर्गोड्योक्चदयामलः
 कर्गादीरतिनिदुरो रणरत्तः कीर्तिमुत्थाच्छं यशः ॥ ६ ॥

1224

ते कौपीनधनाम्न एव हि परं धार्त्रीकृतं भुञ्जते
 तेषां शशि नदन्ति याजिनिवहाभ्यैरेव लम्भा क्षितिः ।
 नैरेतत्समलंकृतं निगुक्तं किं वा बहु ब्रूमहे
 ये दृढाः परमेश्वरेण भवता हटेन तुष्टेन वा ॥ ७ ॥

कदोरप्येनौ ।

1225

संप्रानाङ्गमगनेन भवता चापे सनारोपिते
 देवाकर्ण्य येन येन सदनं यद्यस्तमास्ताडितम् ।
 कोदण्डेन शराः शरैरग्निरभ्येनापि भूमण्डल
 तेन त्वं भवता च कीर्तिरनुदा कीर्त्या च लोकत्रयम् ॥ ८ ॥

कम्पारि ।

1226

देव त्रयशानि प्रसर्पति जगत्समीक्षुषोऽभ्य-
 भन्दैरावगच्छैस्तुभाः स्थितिमिवामग्न्यन्त दुग्धाम्बुधौ ।
 किं त्वेकः पुनरस्ति दूषणकणो यदोपयाति भ्रमा-
 त्कृष्णं भीः शितिकण्डमद्रितनया मीनाम्बरं रोहिणी ॥ ९ ॥

कम्पारि ।

1227

किं पुनान्नैः परगृह्णैः किं नु नाहं समर्थ-
 स्तृष्णो म्यातुं प्रकृतिमुग्रगे दाक्षिणात्यम्यमावः ।
 गेहे गेहे विप्रनिषु नया चत्वरं दानगोदद्या-
 मुन्मत्तेव भ्रमति भवनो यत्तमा देव कीर्तिः ॥ १० ॥

यान्ङ्गान्द्रावगच्छ ।

1228

युधिष्ठिरोसि भीमोसि चरितैरर्जुनो भवान् ।
प्रशया सहदेवोसि याच्यता न कुलस्य ते ॥ ११ ॥

1229

बलिकर्णदधीचाद्याः पुरा पञ्चस्वमागताः ।
पञ्चस्वं न गताश्चित्रं त्वयि जीवन्ति पञ्चमे ॥ १२ ॥

1230

त्वहुणैर्पथितः शुद्धैरमितैर्ब्रह्मगोलकः ।
विधत्ते कीर्तिकन्यायाः विधिराक्रीडकौतुकम् ॥ १३ ॥
के रामप्येते ।

1231

यशोदयामण्डितकान्तदेहो
बाल्येपि गोपालजनस्य नेता ।
गोमण्डलं पाप्मि बलेन युक्तः
कथं न राजन्पुरुषोत्तमोसि ॥ १४ ॥

करवापि

1232

साशङ्कस्य सनाकुलीकृतमनेरत्यन्तनिस्तेजसः
स्त्रिताङ्गस्य विकम्पमानददयस्यारूढमन्योर्भृशम् ।
लज्जां संत्यजतः क्रमं विमृशतो विभ्रान्वहन्पदयतः
क्लेशो योर्धिजनस्य यक्षुमनसो मा भूत्स ते विद्विषाम् ॥ १५ ॥
कन्यापि ।

1233

नो कामः प्रतिहन्यते प्रणयिषु स्वप्नेऽपि नाथ त्वया
नैवाधः कुरुषे वृषं द्विरसना व्याला न ते वहमाः ।
नो बह्मस्तव मूर्तयो न च तनुर्नित्यं जटानुग्रह-
त्यया नो विषमा च दृक्त्वमथ च दयातः शितावीश्वरः ॥ १६ ॥
कन्यापि ।

1234

सिक्तायां वीरकण्ठस्थलवहलगतद्रुतधाराभ्रवर्ष-
मोदयन्मातङ्गकुम्भोदतनविनुन्तिभौक्तिकैः शृण्वतामाम् ।

संयामोद्यानभूमौ तुरगखुरमुखोत्खानकृष्टस्यलायां
जातं त्वत्खड्गवल्यां फलमतुलरसास्वाददृष्टं जयश्रीः ॥१७॥

कस्यापि ।

1235

उद्यद्वाताङ्गुरभीर्दिशि दिशि दशनैरेभिराशागजानां
रोहन्मूला सुगैरिहरगपतिफणैरव पातालकुक्षौ ।
भस्मिन्नाकाशदेशे विकसितकुक्ष्मा राशिभिस्तारकाणां
नाथ त्वत्कीर्तिवल्ली फलति फलमिदं विम्बमिन्द्रोः सुधार्द्रम् ॥१८॥

कस्यापि ।

1236

हारानादृष्ट देव चन्द्रधवलाम्बो नेत्रयोधेस्तटीं
संप्राप्ते त्ययि सैन्यवारणगणैर्मज्जद्भिराक्षोमितम् ।
सिन्दूराङ्गमम्बु मेघपटनीपीतोज्झितं शुक्तिपु
स्रत्पैरेव दिनैः करिष्यति महीमाताम्रमुक्ताफलाम् ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

1237

दर्पान्धगन्धगजकुम्भकपाटकूट-
संक्रान्तिनिमग्नशोणितशोणशोचिः ।
धीरैर्ध्वलोकि युधि कोपकपायकान्तिः
कालीकटाक्ष इव यस्य करे कृपाणः ॥ २० ॥

कस्यापि ।

1238

इन्द्रं निन्दति चन्दनं न सहते मल्लीस्रजं नेदते
हारं हेटिं सिताश्रमुज्झति विसस्तोमं निपुङ्ग्वानि च ।
श्रीभूपाल महीधरेषु विपिनेष्वम्भोधितोरेषु च
त्वत्कीर्तिस्त्यदारिद्र्यां च विनसत्युद्येः स्फुरत्पाण्डिमा ॥२१॥

कस्यापि ।

1239

कृष्णत्वं घनमण्डलस्य गतितं लघं मुखे त्वद्विपां
विद्युन्नाम जगाम नावकमसि गर्भिर्भवदुन्धुभिम् ।

वृष्टिस्त्वत्परिपन्थिपार्थिववभूनेत्रेषु चक्रे स्थितिं
चापं ते वसुधाधिनाथ बलमित्कोदण्डकान्तिः त्रिता ॥ २२ ॥
कस्यापि ।

1240

सिन्दूरं सीमन्तास्मिन्तं मुखैरिराजवनितानाम् ।
यस्य प्रतापवशसी हरतः स्म सदृग्युगासहने ॥ २३ ॥
भीषनवरेषानाम् ।

1241

भभिमतफलदाता त्वं च कल्पद्रुमश्च
मकटमिदं विशेषं कंचनोदाहरामः ।
कथमियं मधुरोक्तिप्रेमसंमानमिधं
शुलयति सुरशास्त्री देव दानं त्वदीयम् ॥ २४ ॥
कस्यापि ।

1242

कल्पद्रुमो न जानाति न ददाति बृहस्पतिः ।
भयं तु जगतीजानिर्जानाति च ददाति च ॥ २५ ॥
कस्यापि ।

1243

नालिङ्गन्ति कुचद्वयं भवदिमप्रोक्षुङ्गकुम्भद्वय-
घ्रासाहेगिलतास्तु नैव दधति प्रीतिं तवातिभ्रमात् ।
भूमद्वाग्भवदीयदुर्धरधनुर्भ्रान्त्या भजन्ते न ते
वैरिक्षोणिभुजो निजाम्बुजदृशां भूमण्डलाखण्डल ॥ २६ ॥

1244

भग्नान्ध रिपुसेनास्तु नेतरत्त्वं महामहाः ।
त्वद्भ्रान्तनिजमेवैकमद्राक्षीः संमुखं मुखम् ॥ २७ ॥

1245

देव त्वद्विजयप्रयाणविलसत्सहाजिराजिन्नज-
क्षुण्णश्मातललीनपांसुपटलप्रामानिमेपेक्षणाः ।
सुत्रामा बद्ध मन्यते कणिषतिं पातालमूलस्थितं
सोप्युहामकरीन्द्रदुर्धरभरक्लान्तः सद्वेक्षणम् ॥ २८ ॥

1246

अत्युक्तौ यदि न प्रकुप्यसि मृषावादं न चेन्मन्यसे
तद्भूमोद्भुतकीर्तनेन रसना केपां न कण्डूयते ।

देव त्वत्तरुणप्रतापतपनज्वालावलीशोपिताः

सर्वे वारिधयस्तवारिवनितानेत्राम्बुभिः पूरिताः ॥ २९ ॥

केषामप्येते ।

अथ विशिष्टराजवर्णनम् ॥ ७३ ॥

1247

गायन्तु किंनरगणाः सह किंनरीभिः

श्रीरामचन्द्र शिखरेषु हिमाचलस्य ।

शङ्खेन्दुकुन्ददलबालमृणालनाल-

नीहारहारहरहाससितं यशस्ते ॥ १ ॥

श्रीवाम्मीकि कवेः ।

1248

कूर्मः पादोत्र यद्विभुजगपतिरसौ भाजनं भूतधात्री

तैलापूरःसमुद्राः कनकागिरिरयं वृत्तवार्तिप्ररोहः ।

अर्चिधडांशुरोचिर्गगनमलिनिभा कज्जलं दद्यमाना

शत्रुभेगीपतंगा जयति रघुपते त्वत्प्रतापमदीपः ॥ २ ॥

हनुमतः ।

1249

तत्कृतं यन्न केनापि तत्तं यन्न केनचित् ।

तत्साधितमसाध्यं याद्विक्रमाकेंगे भूभुजा ॥ ३ ॥

1250

हस्ती वन्यः स्फटिकघटिने भित्तिभागे स्वविम्बं

दृष्ट्वा दृष्ट्वा प्रतिगज इति त्वाद्विषां मन्दिरेषु ।

दन्तायाताद्रलितदशनस्तं पुनर्वाक्ष्य सद्यो

मन्दं मन्दं स्पृशति करिणीशङ्कया विक्रमार्क ॥ ४ ॥

कयोरप्येते ।

1251

इष्यत्कृष्टासिषिटोत्कटकरटिघटाकुम्भकूटावटान्त
निष्ठयूतासुस्तटिन्यास्तटनिकटनटत्कौणपाट्टाट्टासा ।
श्रीभोज त्वद्गणक्षमा क्षतमटविकटोरःस्थलत्रोटकुप्य-
हृधौषशेटिकोटिपकटचटचटाशब्दरौद्राभवशक् ॥ ५ ॥

1252

भो भोः श्रीभोजदेवं अयत विनयतः शत्रवः क्षत्रवगाः
माणत्राणाय नो वा न भवति भवतां काप्यरय्य शरण्यम् ।
मत्वा मातङ्गकुम्भद्वितयमिति पुरा कूरवृत्तिर्भिनत्ति
क्रुद्धः शुद्धान्तकान्तकुन्तकलशयुग रहसासिहशावः ॥ ६ ॥

1253

श्रीभोज साम्यं तव कल्पवृक्षः
सदा वदान्योपि कथं प्रयातु ।
यतो भवहानघुपुटविप्र-
ह्वयेन कुर्त्तिभरिरस्य भर्ता ॥ ७ ॥

एते वैश्वरपाण्डित्य ।

1254

मन्दधन्द्रकिरीटपुजनरसे नृणा न कृष्णार्चने
स्तम्भः शंभुनितम्बिनीप्रणतिषु व्यथो न धातुर्गृहे ।
अस्माकं परमर्दनोस्ति घदने न्यस्तेन संरक्षितः
पृथ्वीराजनरेश्वरादिति नृण तत्पत्तने पूज्यते ॥ ८ ॥

विनायकप्रण्डितस्य ।

1255

आ विन्ध्यादा हिमाद्रेश्वरचितविजयस्त्रीर्ययात्रापसङ्गा-
दङ्गीवेषु श्रहर्ता नृपतिषु विनमत्कंधरेषु पसत्तः ।
आर्यावर्तं यथार्थं पुनरपि कृतवान्मलेच्छविच्छेदनाभि-
र्देवः शाकंभरीन्द्रो जगति विजयते वीरलक्षोणिपालः ॥ ९ ॥

1256

ब्रूते संप्रति चाहुषाणतिलकः शाकंभरीमुपतिः
श्रीमान्विषहराज एष विजयी संतानजानात्मनः ।

अस्माभिः करदं व्यधावि हिमघट्टिन्ध्यान्तरालं भुवः
शेषस्वीकरणाय मास्तु भवतामुद्योगशून्यं मनः ॥ १० ॥

एतौ भुगृह्यतिपापाजबन्धयूपप्रपत्तेः ।

1257

मा चक्र चक्रिविरहज्वरकावरो भूः
संकोचमम्बुज न याहि न यामिनीयम् ।
हम्मीरभूपहयटापविदीर्णभूमि-
रेणूत्करैरयमकारि दिवान्धकारः ॥ ११ ॥

कस्वापि ।

1258

राजन्तानमृगाङ्क शंकरकवे किं पचिकायामिदं
श्लोकः कस्य तवैष देव शृणुमः संपठ्यतां पठ्यते ।
पतासामरविन्दस्तुन्दरदृशां द्राक्ष्यामरान्दोलना-
दुद्देल्लद्वन्द्वलिकङ्कगरणस्कारः क्षणं वार्यताम् ॥ १२ ॥

1259

अर्धं दानववैरिणा गिरिजयाप्यर्धं हरस्याहन्तं
वैवैर्यं जगतीतले स्मरहराभावे समुन्मीलति ।
गङ्गा सागरमम्बरं शशिकला शेषध पृथ्वीतलं
सर्वज्ञत्वमधीश्वरत्वमगमस्यां मां च भिक्षा भिता ॥ १३ ॥

एतौ चकरकवे ।

1260

पृथ्वी श्रीमदनङ्गभीम महती तद्देष्टव्यं वारिधिः
पीतोसौ कलशोद्भवेन मुनिना स ज्योति एतद्योतयन् ।
तद्विष्णोर्दनुजाधिनाथनयिनः पूर्णं पदं नाभय-
देवधेनसि वर्तते तत्र सदा त्यक्तो महाबापरः ॥ १४ ॥

सार्धभीमस्य ।

1261

चक्रः पदच्छ पान्यं कयय मम सखे नास्ति स कापि देशो
वस्तु नो यत्र रात्रिर्भवति भुवि खगायेति स प्रत्ययाच ।

नीते मेरौ समार्ति कनकविवरणैः श्रीजगदेवनाम्ना
सूर्येनन्तर्हितेस्मिन्कविपयादिवसैर्वासराहैतच्छष्टिः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

1262

मुखे शरावामिर्नयनयुगले कङ्कणभरो
नितम्बे पञ्चाली सतिलकमभूत्पाणियुगलम् ।
भरण्ये श्रीकर्णे त्वदरियुवतीनां विधिवशा-
दपूर्वोय भूयाविधिरहह जातः किमधुना ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

1263

कीर्तिः कैतववीररुह भवतः स्वर्वाङ्गिनीगाङ्गिनी
दिक्पालानखिलान्परीत्य दधती पाण्योः प्रतापानलम् ।
सन्नाम्नोनिधिमण्डलान्यधिगता त्वम्येकपत्नीम्रत-
रुयास्यै विष्णुपद स्पृशस्यनुदिनं शेषस्य शीर्षण्यपि ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

1264

विन्ध्याद्रिः करिसाधने निरुपमो रत्नाकरः कोशधृ-
त्सौगन्धी मलयधलः परिचराः सर्वेपि विशाधराः ।
विश्वाशापरिपूरणं वितरणं देशोप्यहो दक्षिणः
पाण्ड्याखण्डल वीरपाण्ड्य भवतः किं किं न लोकोत्तरम् ॥ १८ ॥

दशमस्कन्धे ।

1265

तवाङ्गणे सुन्दर वीरपाण्ड्य
मतङ्गजाः शृङ्खलितो विभाम्नि ।
आवासदानादरिभूपतीना-
माशान्तशैला इव सापराधाः ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

1266

मुञ्चति मुञ्चति कोशं त्यजति त्यजति क्षमामाशु ।
अर्जुनदेवकृपाणे भजति च भजति प्रकम्पमरिवर्गः ॥ २० ॥

अथारिपलायनम् ॥ ७४ ॥

1267

अधाक्षीघो लङ्कामयमयमुदन्वन्तमतर-
 दिशल्यां सौमित्रेरयमुपनिनायौपधिवराम् ।
 इति स्मारं स्मारं त्वदरिनगरीभित्तिलिखितं
 हनूमन्तं दन्तैर्दशभिः कुपितो राक्षसगणः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

1268

राजन्नाजसुता न पात्रयति मां देव्योपि तूर्ण्यो स्थिताः
 कुम्भे भोजय मां कुमारसचिवैर्नद्यापि किं भुज्यते ।
 इत्थं राजशुकस्तवारिभयने मुक्तो ध्वजैः पञ्चरा-
 धिवस्थानवलोक्य शून्यवलमामेकैकमाभाषते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

1269

कुरवक कराघातक्रीडास्रखेन वियुज्यसे
 बकुलविटपिन्स्मर्तव्यं ते रसासवसेवनम् ।
 चरणघटनाबन्धो यास्मस्यशोक सशोकता-
 मिति जनपुरत्यागे यस्म दिपां जगदुः खियः ॥ ३ ॥

रम्भाकरस्य ।

1270

क्रामन्त्यः क्षतकौमलाद्रुतिगतव्रक्तैः सदर्भाः स्थितौः
 पटैः पानितमावकैरिव गलद्वाष्पावुधीताननाः ।
 भीता भर्तृकरावलयितकरास्त्रच्छत्रुनायौधुना
 दाशभिः परितो भ्रमन्ति पुनरप्युद्यद्दिवाहा इव ॥ ४ ॥

करस्यापि ।

1271

क्षणं कान्तागगनमग्निलमन्मानसरतिः
 क्षणं शान्तोन्मत्ते द्विजकुलवाकृष्टदयः ।
 क्षणं पद्मभानभुतिपुनक्तिनो यद्भयभरा-
 इमन्प्राप्तेरण्ये शिपुवनिपातस्थितिमिव ॥ ५ ॥

देवभानुसिद्धिम्य ।

1272

तन्वीमुज्झितभूषणां कलगिरं रोमोद्भवं विभ्रतीं
वेपन्तीं प्राणिताधरां विव्रसनां सीत्कारमातन्वतीम् ।
दोर्भ्यां चण्डनुषारपातसभयामालिङ्गघ कण्ठे भृशं
स्वां मूर्ध्नि दयितामिरानिरासिकां त्वद्विद्विषः शेरते ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

1273

यातीतः पान्थ पन्था व्रजति ननु कथं स्यावरं वर्त्म मुग्धे
मार्गं पृच्छामि पृच्छ स्थितमिदमिदं ते विस्मृतं शीक्ष्य नेत्रे ।
अध्वानं वृणुषेन्ध्वनि मयति वचश्चित्रमुद्राप्यनेत्र
हस्यन्ते हावमूढाः पथि पथिकवितैस्त्वाङ्घ्रिपां नाथ नार्यः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

1274

भूषणर्करजोनिपातमलिनाः स्वस्माद्गृहात्पच्युताः
सामान्येऽपि जन्तुभिः करतले निःशङ्कुमाकिङ्किताः ।
संलप्ताः क्वचिदेकतामुपगताः कापि प्रयुद्धाः क्वचि-
त्सुप्ताः कापि च सारिवरतिगृहं भान्तास्तवासस्त्रियः ॥ ८ ॥

1275

सालकाननयुक्तापि सालकाननयार्जिता ।
हारावकङ्कणापि विहारारिवधूस्तन ॥ ९ ॥

1276

आसे सीमन्तरत्ने मरकतनिचिते हेमताटडूपत्रे
सुप्रायां मेखलायां कनकमणितुलाकोटियुग्मे गृहीते ॥
शोभं विम्बोत्कान्त्या त्वदरिमृगदृशमित्वरीणामरण्ये
राजगुञ्जाफलानां स्रज इति शबरा नैव हारं हरन्ति ॥ १० ॥

कस्याप्येते ।

1277

कर्पद्भिः सिचयान्त्वितान्यतिरसात्कुर्वद्भिरालिङ्गनं
गृहानैः कचमालिखद्भिरधरं विभ्रामयद्भिः करो ।

प्रत्यक्षेपि भवद्विरोधि नृपतेरन्तःपुराणामहो
धिकद्वं विटपौर्विदैरिव वने किं नाम नो वेष्टितम् ॥ ११ ॥

श्रीधनश्चेवानाम् ।

1278

त्वद्वैरिणो धीर पलायितस्य
प्रकाशयन्नक्तमरण्यमार्गम् ।
कृशानुरासीदभिनन्दनीय-
स्तुङ्गेषु लघो निजमन्दिरेषु ॥ १२ ॥

1279

राजन्दिपस्ते भयाविद्रुतस्य
भालत्वचं कण्टकिनो वनान्ताः ।
अद्यापि किं वानुभविष्यतीति
ध्यपाटयन्द्रमुमिवाक्षराणि ॥ १३ ॥

1280

स्नाताः श्रावृषि मेघयान्तसलिलैः संसृष्टदुर्वाङ्गुर-
ध्याजेनात्कुशाः प्रणालसन्निर्देह्या निशापान्जलीन्
प्रामादास्तन विद्रिप्तां परिपतत्कुक्षस्यपिण्डच्छन्ना-
त्कुर्वन्ति प्रतियासरं निजपतिप्रेताय पिण्डक्रियाम् ॥ १४ ॥
केयामप्येते ।

अथ राजनीतिः ॥ ७२ ॥

1281

राजास्य जगनो हेतुर्बुद्धेर्दृढामिसंमतः ।
नयनानन्दजननः शशाङ्क इव चारिधेः ॥ १ ॥

1282

पार्मिकं पालनपरं सम्यक्प्रपुन्यम् ।
राजानमभिमन्यन्ते प्रजापतिमिव प्रजाः ॥ २ ॥

1283

पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।
विकलेषु हि पर्जन्ये जीव्यते न तु भूषती ॥ ३ ॥

1284

प्रजां संरक्षति नृपः सा वर्धयति पार्थिवम् ।
वर्धनाद्रक्षणं भयस्तत्ताशेन्यत्सदप्यसत् ॥ ४ ॥

1285

आत्मानं प्रथमं राजा दिनयेनोपपादयेत् ।
ततोमात्स्यांस्ततो भृत्यांस्पवः पुत्रांरतः गजाः ॥ ५ ॥

1286

राशि धर्मिणि धर्मिष्ठः पापे पापाः समे सगाः ।
लोकास्तमनुवर्तन्ते यथा राजा तथा प्रजाः ॥ ६ ॥

1287

नृपाणां च नराणां च केवलं तुल्यमूर्तिता ।
आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमात्रा दानं पराक्रमः ॥ ७ ॥

1288

सदानुरक्तप्रकृतिः प्रजापालनत्तरः ।
विनीतात्मा हि नृपतिर्भूयसीं श्रियमश्नुते ॥ ८ ॥

1289

प्रजा न रञ्जयेद्यस्तु राजा रक्षादिभिर्गुणैः ।
भजागलस्तनस्येव तस्य जन्म निरर्थकम् ॥ ९ ॥

1290

भजामिव प्रजां हन्याद्यो मोहात्पृथिवीपतिः ।
तस्यैका जायते तृप्तिर्हितीया न कथंचन ॥ १० ॥

1291

प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः ।
राष्ट्रः श्रियं कुतः प्राणाच्चादग्ध्या विगिर्वर्तते ॥ ११ ॥

1292

यथा बीजादुरः सूक्ष्मः प्रयत्नेनाभिवर्धितः ।

फलमदो भवेत्काले तद्वत्लोकः सुरक्षितः ॥ १२ ॥

1293

हिरण्यधान्यरत्नानि गजेन्द्राश्चापि आजिनः ।

तथान्यदपि यत्किञ्चित्प्रजाभ्यः स्यान्महीपतेः ॥ १३ ॥

1294

उत्त्वादान्शतैरपयन्कुमुमितांभिन्वंलघून्वर्धय-

न्नायुमान्नमयन्पृथुश्च सघयन्विश्लेषयन्संहतान् ।

क्षुण्णान्कण्टकिनौ बहिर्निरसयन्स्तानान्पुनः सेचय-

न्माताका इव प्रयोगान्पुनो राजा चिरं नन्दति ॥ १४ ॥

1295

भकृत्वा निजदेशस्य रक्षां शो विजिगीषते ।

न नृपः परिधानेन वृतमौलिः पुमानिव ॥ १५ ॥

1296

विजिगीषुररिर्मित्रं पार्थिवोऽप्य मध्यमः ।

उदासीनोऽन्तरान्निर्धिरित्येषा नृपतेः स्थितिः ॥ १६ ॥

1297

निर्विषोऽपि यथा सर्पः कटाक्षेऽपैर्भयंकरः ।

तथादम्बरमान्नागा न पैः परिभूयते ॥ १७ ॥

1298

पुंसिरपि न योदय्य किं पुनर्निर्जितैः शत्रैः ।

रणे विनयमदेहः प्रधानपुरुषक्षयः ॥ १८ ॥

1299

भूमिर्मित्रं शिष्यं वा विषमस्य कलत्रयम् ।

नामयेत्कमपि यद्येषां न नक्तुर्यात्कथंचन ॥ १९ ॥

1300

सामैव हि प्रयोक्तव्यमादौ कार्यं विज्ञानम् ।
सामसिद्धानि कार्याणि विक्रियां यान्ति न क्वचित् ॥ २० ॥

1301

न विश्वसेदमित्रस्य मित्रस्यापि न विश्वसेत् ।
विश्वासाद्भयमुत्पन्नं मूलान्यपि निहन्तति ॥ २१ ॥

1302

शपथैः संधितस्यापि न विश्वासं व्रजेद्विप्रेः ।
राज्यलोभोद्यतो धृत्रः शुक्रेण शपथैर्हतः ॥ २२ ॥

1303

सपकारगृहीतेन शत्रुणा शत्रुमुद्धरेत् ।
पादलग्नं करस्येन कण्टकेनेव कण्टकम् ॥ २३ ॥

1304

नोपेक्षितव्यो विद्वद्भिः शत्रुरल्पोप्यवज्ञया ।
बहिरल्पोपि संवृद्धः कुरुते भस्मसादनम् ॥ २४ ॥

1305

कौर्म संकोचमास्थाय ग्रहारानपि मर्शयेत् ।
काले काले च मतिमानुत्तिष्ठेच्छृण्वसर्पवत् ॥ २५ ॥

1306

तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् ।
भागते तु भयं दृष्ट्वा प्रवर्तय्यममीतवत् ॥ २६ ॥

1307

शरोपि हितवान्वन्धुर्वन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ॥ २७ ॥

1308

यच्छक्यं यसितुं यासं यस्तं परिणमेच यत् ।
हितं च परिणामे स्यात्तदाद्यं भूतिमिच्छता ॥ २८ ॥

1309

मा तात साहसं कार्पाविभवेर्गर्वमागतः ।
स्वगात्राण्यपि भाराय भवन्ति हि विपर्यये ॥ २९ ॥

1310

मा त्वं तात बले स्थित्वा बाधिष्ठा दुर्बलं जनम् ।
नहि दुर्बलदग्धानां कुले किञ्चित्प्ररोहति ॥ ३० ॥

1311

यानि मिथ्याभिभूतानां पनन्त्यभूति रोदता ।
तानि संतापकान्गन्धि सपुत्रपशुबान्धवान् ॥ ३१ ॥

1312

भ्रातृनेषु च ये शूराः स्त्रीषु ज्ञानिकुनेषु च ।
वृत्तादिषु कलं पक्वं धूनराद् पवन्ति ते ॥ ३२ ॥

1313

देवद्वन्द्वस्त्रपुद्गानि सैन्यानि हृषिकीरनेः ।
युद्धकाते विहीर्षन्ते सैरुगः सेतवी यदा ॥ ३३ ॥

1314

स्त्रीवशान्नीलैश्च यदाविहीर्यते नरः ।
एवं विहगविहीर्य भ्रातृनो दैवतं नरः ॥ ३४ ॥

1315

अद्वैतं दैवतं कुतुहलं बालद्वैतम् ।
लोकान्तरान्तेषु लोकात्मनेषु कीर्तितः ॥ ३५ ॥

1316

दुरे दुरे च ये धर्मस्तेषु धर्मेषु ये हिमः ।
येनो निम्ना न कर्तुं न मुक्त्यति ते हिमः ॥ ३६ ॥

1317

एतन्मन्त्रं शृणुष्व रत्नसिन्धवे वन्द्यैः ।
येनैव मुक्त्यर्थं सान्त्वयति हिमः ॥ ३७ ॥

1318

गतभीर्गणकान्द्वेष्टि यतायुश्च विकित्सकान् ।
गतभीश्च यतायुश्च ब्राह्मणान्द्वेष्टि मारत ॥ ३८ ॥

1319

धुक्षौ कतुषभूतायां विनाशे समुपस्थिते ।
अनयो नयसंकाशो हृदयाच्चापसर्पति ॥ ३९ ॥

1320

न कालः खलमुद्यम्य शिरः कृन्तति कस्यचित् ।
कालस्य बलमेतावद्विपरीतार्थदर्शनम् ॥ ४० ॥

1321

जानन्नपि नरो दैवात्प्रकरोति विगर्हितम् ।
न कर्म कस्यचिद्लोके गर्हितं रोचते कुतम् ॥ ४१ ॥

1322

मा तात संपदामममारूढोस्मीति विश्वसीः ।
दूरारूढपरिभ्रंशविनिपातो हि दारुणः ॥ ४२ ॥

1323

कित्वा यं प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति चारणाः ।
यं प्रशंसन्ति वन्द्यम्यः स पार्थ पुरुषोत्तमः ॥ ४३ ॥

1324

राजानो यं प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति च शिवाः ।
साधवो यं प्रशंसन्ति स पार्थ पुरुषोत्तमः ॥ ४४ ॥

1325

प्रज्ञागुप्रशरीरस्य किं करिष्यन्ति संहताः ।
गृहीतच्छत्रहस्तस्य वारिधारा हवारयः ॥ ४५ ॥

1326

बहूनामप्यसाराणां समवायो हि दारुणः ।
मृगैर्विधीयते रज्जुर्वध्यन्ते दन्तिनश्च तैः ॥ ४६ ॥

1327

ताडितोपि दुरुक्तोपि दण्डितोपि महीभुजा ।
न चिन्तयति यः पापं स भृत्योर्हो महीभुजाम् ॥ ४७ ॥

1328

योनाहतः समभ्येति द्वारे तिष्ठति सर्वदा ।
पटः सत्यं मितं व्रूते स भृत्योर्हो महीभुजाम् ॥ ४८ ॥

1329

सालसं मुखरं क्रूरं स्वल्पं व्यसनिनं शत्रुम् ।
अमृतमुद्रमभक्तं च त्यजेद्भृत्यं नराधिपः ॥ ४९ ॥

1330

रिक्ताः कर्मणि पटयस्तृणास्त्वनलमा भवन्ति ये भृत्याः ।
तेषां जलोरुसामिदं पूर्णानां रिक्तता कार्या ॥ ५० ॥

1331

पृथक् व्यसनिनं लुब्धमप्रगल्भमथाकुलम् ।
मूर्खमन्यायकर्तारं नापिपत्ये नियोजयेत् ॥ ५१ ॥

1332

निपोगिभिर्बिना राज्यं नास्ति भूपे हि केवलम् ।
तस्मादमी विगतन्या रक्षितन्याः प्रयत्नतः ॥ ५२ ॥

1333

येदधेदाङ्गतस्त्रजो जपन्नेमपरायणः ।
आशीर्वादपरो नित्यमेव राज्ञः पुरोऽस्ति ॥ ५३ ॥

1334

अमाग्नो हितमतिः सर्वभाजपरीक्षकः ।
धीरो ययोक्तयादी च द्रुत एवाविधो मतः ॥ ५४ ॥

1335

प्रवीणो वाक्पटुर्धर्मान्स्वामिभक्तश्च नित्यशः ।
अनुग्रहः सत्यवादी च भाण्टागारिक इष्यते ॥ ५५ ॥

1336

मेधावी वाक्पटुर्धीरो लघुहस्तो जितेन्द्रियः ।
परशास्त्रपरिज्ञाता एष लेखक उच्यते ॥ ५६ ॥

1337

इङ्गिताकारतत्त्वज्ञो बलवान्प्रियदर्शनः ।
समयज्ञः स्वामिभक्तः प्रतीहारः स उच्यते ॥ ५७ ॥

1338

शूरौर्धशास्त्रनिपुणः कृतशस्त्रकर्मा
संप्रामकेलित्तुरधतुरङ्गयुक्तः ।
भुर्तुर्निदेशवशगोभिमतः स्वतन्त्रे
सेनापतिर्नरपतेर्विजयागमाय ॥ ५८ ॥

1339

काणाः कुब्जाश्च पण्डाश्च तथा वृन्दाश्च पद्मवः ।
पते चान्तःपुरे नित्यं नियोक्तव्याः क्षमाभृता ॥ ५९ ॥

1340

पक्षाधमिव राजेन्द्र सर्वसाधारणाः स्त्रियः ।
परोक्षे च समक्षे च न तासां विश्वसेत्सुभीः ॥ ६० ॥

1341

सूरमेभ्योपि प्रसङ्गेभ्यः स्त्रियो रक्ष्या हि सर्वदा ।
हयोर्हि कुलपोः शोकमावहेयुररक्षिताः ॥ ६१ ॥

1342

महिष्या दष्टया भाव्यं गृहकार्येषु दक्षया ।
सुसंस्कृतोपस्करवा व्यये चामुक्तहस्तया ॥ ६२ ॥

1343

धर्मशास्त्रार्थकुशलाः कुलीनाः सत्यवादिनः ।
समाः शत्रौ च मित्रे च नृपतेः स्युः समासदः ॥ ६३ ॥

1344

न सा सभा यत्र न सन्ति वृद्धा
वृद्धा न ते ये न वदन्ति धर्मम् ।

नास्तौ धर्मो यत्र न चास्ति सत्यं
न तत्सत्यं यच्छलेनानुविद्धम् ॥ ६४ ॥

1345

सभा वा न श्वेदव्या वक्तव्यं वा समञ्जसम् ।
अब्रुवन्ब्रुवन्वापि नरो भवति कित्विषी ॥ ६५ ॥

1346

तस्मात्सभ्यः सभां गत्वा रागद्वेषविवर्जितः ।
वचस्तयाविधं ब्रूयाद्यथा न नरकं व्रजेत् ॥ ६६ ॥

1347

माता पिता गुरुर्भ्राता भार्या पुत्रः पुरोहितः ।
नादण्ड्यो नाम राजोस्ति स्वधर्मे यो न तिष्ठति ॥ ६७ ॥

1348

अवध्यो ब्राह्मणो बालः स्त्री तपस्वी च रोगवान् ।
क्रियते व्यङ्गता ह्येषु ततो दोषैर्न लिप्यते ॥ ६८ ॥

1349

न तु हन्यान्महीपालो दूतं कस्यचिदपदि ।
दूतहन्ता तु नरकमाविशेत्सचिदैः सह ॥ ६९ ॥

1350

विशोधय महीपाल मन्त्रिशालामशेषतः ।
अयुक्तो नारति स्यानुमम्यां मन्त्राहस्यवित् ॥ ७० ॥

1351

मन्त्रतन्त्रार्पितशीतिर्दंडकालोचिनस्पितिः ।
यश्च राज्ञि भवेत्तक्तः सोमात्यः पृथिवीपतेः ॥ ७१ ॥

1352

अन्तःमार्गद्वारैः सुखिण्यैः सुपरीक्षितैः ।
मन्त्रिभिर्गर्भने राज्यं मुम्नम्भैरिव मन्दिरम् ॥ ७२ ॥

1353

नरपानिनिर्करा द्वेष्ट्यां यानि लोके
जनपददिनकरां त्यज्यते पार्थिवेन्द्रेः ।

इति महति विरोधे वर्तमाने समाने

नृपतिजनपदानां दुर्लभः कार्यकर्ता ॥ ७३ ॥

1354

पट्कर्णो भिराते मन्त्रश्चतुष्कर्णः स्थितो भवेत् ।

द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य व्रत्ताप्यन्तं न गच्छति ॥ ७४ ॥

1355

एकं हन्यान्न वा हन्यादिपुर्मुक्तो धनुष्मता ।

बुद्धिर्बुद्धिमतोस्सृष्टा हन्ति राष्ट्रं सराजकम् ॥ ७५ ॥

1356

न तच्छत्रैर्न नागेन्द्रैर्न हयैर्न च पत्तिभिः ।

कार्यं संसिद्धिमभ्येति यथा बुद्ध्या प्रसाधितम् ॥ ७६ ॥

1357

दुर्योधनः समर्थोपि दुर्मन्त्री प्रलयं गतः ।

राज्यमेकधकारोक्षैः सुमन्त्री चन्द्रगुप्तकः ॥ ७७ ॥

1358

अशृण्वन्नपि बोद्धव्यो मन्त्रिभिः पृथिवीपतिः ।

यथा स्वदोषनाशाय विदुरेणाम्बिकासुतः ॥ ७८ ॥

1359

पृष्टो ब्रूते न सत्यं तं परिणामे सुखावहम् ।

मन्त्री चेत्थियवक्ता स्यात्केवलं स रिपुः स्मृतः ॥ ७९ ॥

1360

सुलभाः पुरुषा राजन्सततं प्रियवादिनः ।

अपियस्य च पथ्यम्य वक्ता भ्रोता च दुर्लभः ॥ ८० ॥

1361

दुर्गाणि राज्ञा कार्याणि सजलानि दृढानि च ।

ब्रह्ममर्थं च तेष्वेव स्थापनीयं प्रयत्नतः ॥ ८१ ॥

1362

दुर्गं बहुविधं श्रेयं पर्वतस्य जलस्य च ।
शकारस्य वनस्यापि भूमेरपि भवेत्कचित् ॥ ८२ ॥

1363

न यजतां सहस्रेण न तक्षेय च वाजिनाम् ।
तथा सिद्ध्यन्ति कार्याणि यथा दुर्गप्रभावतः ॥ ८३ ॥

1364

विदहीन्ध्रे यथा नाग्रे मदहीनो यथा गजः ।
सर्वेषां वदयनां याति दुर्गहीनस्तथा नृपः ॥ ८४ ॥

1365

शतमेकोपि संधत्ते प्राकारस्यो धनुर्धरः ।
तस्मादुर्गं प्रशंसन्ति नीतिज्ञास्तद्विदो जनाः ॥ ८५ ॥

1366

त्रिविधाः पुरुषा राजन्नुत्तमाधममध्यमाः ।
नियोजयेद्यथावत्तांस्त्रिविधेष्वपि कर्मसु ॥ ८६ ॥

1367

तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।
अर्धराज्यहरं मृत्युं यो न हन्यास्त हन्यते ॥ ८७ ॥

1368

निर्विशेषं यदा राजा सर्वं मृत्युषु तिष्ठति ।
तत्रोपमसमर्थानामुत्साहः परिहीयते ॥ ८८ ॥

1369

प्रसादो निष्क्रान्तो यस्य क्रोधो यस्य निरर्थकः ।
न तं मर्तारमिच्छन्ति वृद्धं पतिमिवाङ्गनाः ॥ ८९ ॥

1370

त्यजेत्स्वामिनमत्युपमत्युष्मात्कृपणं त्यजेत् ।
कृपणादविशेषज्ञं तस्माच्च कृतनाशनम् ॥ ९० ॥

1371

अविवेकिनि भूपाते नश्यन्ति युधिनां गुणाः ।
प्रवासरसिके कान्ते यया साध्याः स्तनोचतिः ॥ ९१ ॥

1372

किंशुके किं शुक्रः कुर्यात्फलितेपि बुभुक्षितः ।
भदातरि समृद्धेपि किं कुर्युरुपजीविनः ॥ ९२ ॥

1373

सेवया धममिच्छद्भिः सेवकैः पश्य वत्कृतम् ।
स्वातन्त्र्यं यच्छरीरस्य भूदैस्तदपि शारितम् ॥ ९३ ॥

1374

वरं वनं वरं भैक्ष्यं वरं मारोपजीवनम् ।
पुंसां विवेकमुक्ताणां सेवया न धनार्जनम् ॥ ९४ ॥

1375

जीवन्नोपि मृताः पञ्च व्यासेन परिकीर्तिताः ।
दरिद्रो व्याभितो मूर्खः प्रवासी नित्यसेवकः ॥ ९५ ॥

1376

न कश्चिच्छण्डकोपानामात्मीयो नाम भूभुजाम् ।
होतारमपि जुहन्तं दहत्येव हि पावकः ॥ ९६ ॥

1377

गृधाकारोपि सेव्यः स्यादंसाकारैः सभासदैः ।
हंसाकारोपि संत्याज्यो गृधाकारैः सभासदैः ॥ ९७ ॥

1378

चक्रं सेव्यं नृपः सेव्यो मा नृपश्चक्रवर्जितः ।
पश्य चक्रस्य माहात्म्यं मृत्पिण्डः पावतां गतः ॥ ९८ ॥

1379

गन्तव्यं राजकुलं ब्रह्म्या राजपूजिता सोकाः ।
यद्यपि न भवन्त्यर्थास्तथाप्यनर्था विहीयन्ते ॥ ९९ ॥

1380

अत्यासन्ना विनाशाय दूरतश्चाफलप्रदाः ।
मध्यभावेन सेव्यन्ते राजा वह्निर्गुरुखियः ॥ १०० ॥

1381

आसन्नमेव नृपतिर्मजते मनुष्यं
विद्याविहीनमकुलीनमसंगतं वा ।
प्रायेण भूमिपतयः प्रमदा लताश्च
यः पार्श्वतो भवति त परिवेष्टयन्ति ॥ १०१ ॥

1382

यस्मिन्नैसाधिकं चक्षुरारोपयति पार्थिवः ।
कुलीनो वाकुलीनो वा स त्रियो भाजनं भवेत् ॥ १०२ ॥

1383

धवलान्यातपत्राणि वाजिनश्च मनोरमाः ।
सदा मत्ताश्च मातङ्गाः प्रसन्ने सति भूपतौ ॥ १०३ ॥

1384

राजमातरि देव्यां च कुमारे मुख्यमन्त्रिणि ।
पुरोहिते प्रतीहारे वर्तितव्यं नृपे यथा ॥ १०४ ॥

1385

हिजा अपि न गच्छन्ति तां गतिं नैव योगिनः ।
स्वाम्यर्थे संत्यजन्नागान्यां गतिं याति शैवकः ॥ १०५ ॥

1386

राजा तुष्टोपि भृत्यानां मानमात्रं प्रयच्छति ।
ते तु संमानिता ह्येनं शार्ङ्गैरप्युपकुर्वते ॥ १०६ ॥

1387

सारामारपरिच्छेता स्वामी भृत्यस्य दुर्लभः ।
अनुकूलः शुचिर्दक्षः प्रभोर्भृत्योऽपि दुर्लभः ॥ १०७ ॥

1388

अति तेजस्यपि राजा पानासक्तो न साधवत्पर्यान् ।
तृणमपि दग्धुं शक्तो न वाडवाग्निः पिवन्ननिशम् ॥ १०८ ॥

1389

पानमक्षास्तथा नार्यो मृगया गीतवादिने ।
एतानि युक्त्या सेवेत प्रसज्जो ह्यत्र दोषवान् ॥ १०९ ॥

1390

नृपः कामासक्तो न गणयति कार्यं न च हितं
यथेष्टं स्वच्छन्दं धरति किल मत्तो गज इव ।
ततो मानाध्मातः पतति तु यदा शोकगह्वरे
तवामास्ये दोषान्क्षिपति न निजं वेत्यविनयम् ॥ ११० ॥

1391

गुणवदगुणवद्वा कुर्वता कार्यजातं
परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ।
अतिरमसकृतानां कर्मणामा विपत्ते-
र्भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विषाकः ॥ १११ ॥

1392

आयाद्यतुर्यभागेन व्ययकर्म प्रवर्तयेत् ।
प्रभूततैलदीपो हि चिरं भद्राणि पश्यति ॥ ११२ ॥

1393

अर्थानामर्जनं कार्यं वर्धनं रक्षणं तथा ।
भक्ष्यमाणो निरादायः सुमेरुरपि हीयते ॥ ११३ ॥

1394

कर्मणा मनसा वाचा चक्षुषा च चतुर्विधम् ।
प्रसादयति लोकं यस्तं लोकानुप्रसीदति ॥ ११४ ॥

1395

संभोजनं संकथनं संप्रशोष समागमः ।
शातिभिः सह कार्याणि न विरोधः कदाचन ॥ ११५ ॥

1386

संगतिः भयसी राजन्विगुणेष्वपि बन्धुषु ।
तुवैरपि परिभ्रष्टा न प्ररोहन्ति तण्डुलाः ॥ ११६ ॥

1387

मृदोः परिभवो नित्यं वैरं तीक्ष्णस्य नित्यशः ।
उत्सृज्यैतद्वयं तस्मान्मध्यां कृत्स्नं समाधयेत् ॥ ११७ ॥

1388

अबुद्धिमाभितानां च क्षन्तव्यमपराधिनाम् ।
नहि सर्वत्र पाण्डित्यं सुलभं पुरुषे क्वचित् ॥ ११८ ॥

1389

तेजस्थिनि क्षमोपेते नातिकार्कश्यमाचरेत् ।
अतिनिर्मग्नतादग्निश्चन्द्रनादपि जायते ॥ ११९ ॥

1400

किमप्यसाध्यं महतां सिद्धिमेति लपीयसाम् ।
प्ररीषो भूमिगेहान्तर्ध्वान्तं हन्ति न मानुमान् ॥ १२० ॥

1401

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।
छेत्तुः पार्श्वगतां छायां नोपसंहरते क्रुमः ॥ १२१ ॥

1402

हन्तुं मेघोपसरति मृगेन्द्रः संकुचत्यपि ।
मुदिमन्तः सहन्ते तन्निधाय हृदि किञ्चन ॥ १२२ ॥

1403

व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं
भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।
प्रविश्य हि प्रान्ति शठालयाविधा-
नसंवृताद्वाग्निशिता ह्वेषन्ति ॥ १२३ ॥

1404

कोहं कौ देशकालौ समविषमगुणाः केरयः के सहायाः
का शक्तिः कोभ्युषायः फलमिह च कियत्कीदृशी देवसंपत् ।

संपत्तौ को निबन्धः प्रतिहतवचनस्योत्तर किं नु मे स्या-
दित्येवं कार्यसिद्धाय सहितमनसो नात्रास्या भवन्ति ॥ १२४ ॥

1405

धर्मः प्रागेव चिन्त्यः सचिप्रगतिमती सर्वदालोकनीये
प्रच्छाद्यौ रापरोथौ मृदुवटिनदरौ योजनीयौ च काते ।
क्षेयं लोकानुत्तं वरचरनयनैर्मण्डलं वीक्षणीय-
मात्मा पत्नेन रक्ष्यो रगगिरसिपुनः सोऽपि नापेक्षणीयः ॥ १२५ ॥

1406

यशस्कुरे कर्माणि मिषसमरे
प्रियासु नारीध्वजनेषु मन्धुषु ।
क्रतौ विग्रहे व्यसने रिपुक्षये
धन्यवस्तेषु न गण्यते युधैः ॥ १२६ ॥

1407

स्वाम्यमात्यश्च राष्ट्रं च कोशो दुर्गं वलं सुवत् ।
पलाययिष्यते राज्यं सत्त्वबुद्धिव्यापभयम् ॥ १२७ ॥

1408

सधिविमहयानानि संस्थितिः सभयस्तथा ।
द्वैधीभावाश्च भूपानां पङ्क्तुणाः परिकीर्तताः ॥ १२८ ॥

1409

एत्साहस्यं प्रभेमैन्वस्यैव शक्तित्रयं जगुः ।
आत्मनः सुहृदश्चैव तन्मित्रस्योदयाख्यः ॥ १२९ ॥

1410

सामदाने मेददण्डावित्युपायचतुष्टयम् ।
हस्त्यश्वरथपादात सेनाङ्गं स्वाद्यतुष्टयम् ॥ १३० ॥

1411

दुष्टाविनीतशत्रूणां भयकृद्गन्धुसनिभम् ।
शस्त्रधारणमोजस्य रक्षोविशुद्धहापदम् ॥ १३१ ॥

1412

वर्षानितरजोघर्महिमादीनां निवारणम् ।

राज्यलक्ष्म्या गृहं धन्यं चक्षुष्यं छत्रधारणम् ॥ १३२ ॥

1413

चामरं श्रीकरं दिव्यं राजशोभाकरं परम् ।

सिंहासनं सुखेश्वर्यकरं लोकानुरञ्जनम् ॥ १३३ ॥

1414

शुभनोदररत्नानां धारणं दिव्यरूपकृत् ।

पापालक्ष्मीप्रशमनं चन्द्रनाथनुलेपनम् ॥ १३४ ॥

1415

स्नानं ताम्रं मनःप्रसादजननं दुःस्वप्नविध्वंसनं

शौचस्त्रायतनं मलप्रक्षयणं संवर्धनं तेजसः ।

रूपोद्योतकरं गदप्रशमनं कामस्य चाप्यायनं

नारीणां च मनोहरं भ्रमहरं खाने दशैते गुणाः ॥ १३५ ॥

1416

तान्बूलं मुखरोगनाशनिपुणं संवर्धनं तेजसो

निरप्यं जाडरचल्लिवृद्धिजननं दुर्गन्धक्षेपापहम् ।

षड्वर्त्तनं करणं प्रहर्षजननं विद्वत्प्राप्ते रणे

कामस्त्रायतनं समुद्रवकरं लक्ष्म्याः सुखम्यास्पदम् ॥ १३६ ॥

1417

देवतातिथिविप्राणां पूजनं पापनाशनम् ।

लोकत्रयेषु शुभकृद्दानं धर्मयशस्कम् ॥ १३७ ॥

1418

मागिर्यं नरगैस्त्रयानिविमलं मुक्ताफलं दीतगो-

मार्त्येन्य च विद्रुमं मरकतं मौन्यस्य रागोत्तमम् ।

देवेन्यस्य च पुष्परागमुदितं दुःकस्य च घ्नं दाने-

र्नालं निर्मलमन्ययोश्च गदने गोमेदवेदुर्यक ॥ १३८ ॥

1419

सुतभृत्यसुहृदैरिस्वामिसद्गुरुदैवते ।

एकैकोत्तरतो वृद्ध्या श्रीकाराः पञ्चमूर्धनि ॥ १३९ ॥

एते राजनीतिभ्यः स्तुतिभ्यो भारताद्भामावगाय ।

अथ नीतिः ॥ ७६ ॥

1420

अनुगन्तुं सतां वर्त्म कृत्स्नं यदि न शक्यते ।

स्वल्पमप्यनुगन्तव्यं मार्गस्थो भावसीदति ॥ १ ॥

1421

प्रत्यहं प्रत्यवेक्षेत नरश्चरितमात्मनः ।

किं नु मे पशुभिस्तुल्यं किं नु सत्सुरूपैरिति ॥ २ ॥

1422

सद्भिरेव सहासीत सद्भिः कुर्वति संगतिम् ।

सद्भिर्विषादं भैक्षीं च नासद्भिः किंविदावरेत् ॥ ३ ॥

1423

न द्विषन्ति न याचन्ते परनिन्दां न कुर्वते ।

अनाहूता न चायान्ति तेनाश्मानोपि देवताः ॥ ४ ॥

1424

पटतो नास्ति मूर्खेत्य जपतो नास्ति पातकम् ।

मौनिनः कलहो नास्ति न भयं चास्ति जामतः ॥ ५ ॥

1425

गतेपि वयसि पाप्मा विद्या सर्वात्मना बुधैः ।

यद्यपि स्थाने फलदा सुलभा सान्यजन्मनि ॥ ६ ॥

1426

यदीच्छसि यदीकर्तुं जगदेकेन कर्मणा ।

परापवादसम्येभ्यो गां चरन्तीं निवारय ॥ ७ ॥

1427

वाङ्माधुर्यान्नान्यदस्ति प्रियत्वं
 वाक्पारुष्याद्योपकारोपि नेष्टः ।
 किं तद्भयं कोकिलेनोपनीतं
 को वा लोके गर्दभस्यापराधः ॥ ८ ॥

1428

पस्य चाप्रियमन्विच्छेत्तस्य कुर्यात्सदा प्रियम् ।
 व्याधा मृगवधं कर्तुं गीतं गायन्ति सुस्वरम् ॥ ९ ॥

429

प्रहरिष्यान्प्रियं ब्रूयात्प्रहत्यापि प्रियोत्तरम् ।
 अपि चास्य शिरादिष्ठित्वा कृद्याच्छेत्तयापि च ॥ १० ॥

1430

अनागतविधातारमग्रमत्तमकोपनम् ।
 स्थिरारम्भमदीनं च नरं श्रीरपतिले ॥ ११ ॥

1431

सुमन्त्रिणे सुविक्रान्ते सुकृते सुविचारिणे ।
 प्रारम्भे कृतमुद्दीनां सिद्धिरव्यभिचारिणी ॥ १२ ॥

1132

मालताः शत्रुघ्नस्यर्यास्त द्रष्टा न च मायिनः ।
 न च लोकरयाद्रीनां न च द्रष्टव्यनीतिणः ॥ १३ ॥

1133

नौदन्यार्थार्थिनामेति स चाम्भोभिः प्रपूर्यते ।
 आत्मा तु पात्रनां नेयः पात्रमायान्नि संपदः ॥ १४ ॥

1134

सर्वथा म्यान्निमान्नर्यायं
 किं वान्निनि जनो बहुजन्यः ।
 विद्यते नहि न कश्चिदुपायः
 तत्रलोकपारितोषकरो यः ॥ १५ ॥

1435

काकतालीययोगेन यदनात्मवति क्षणम् ।
करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्याः स्त्रीत्वचापलम् ॥ १६ ॥

1436

योयमर्थं प्रार्थयते तदर्थं घटते च यः ।
अयदयं तदवाप्नोति न चेच्छान्तो निवर्तते ॥ १७ ॥

1437

केचिदज्ञानतो नटाः केचिन्नटाः प्रमादतः ।
केचिज्ज्ञानायतेपेन केचिन्नटैस्तु नाशिताः ॥ १८ ॥

1438

मित्रस्वजनबन्धुनां बुद्धेर्धर्मस्य चात्मनः ।
आपन्निकपपापाणे नरो जानाति सारताम् ॥ १९ ॥

1439

दुष्टैरपि निजैरेव प्रावृतं सर्वमुत्तमम् ।
वृतं जीर्णम्बरेणापि हृदकर्ममर्षति ॥ २० ॥

1440

चिन्तनीया हि विषदामाशयेष प्रतिक्रिया ।
न कूपत्वननं युक्तं प्रदीप्ते वह्निना गृहे ॥ २१ ॥

1441

वरं दारिद्र्यमन्वायप्रभयाद्भिभवादिह ।
कृशताभिमता देहे पीनता न तु शोफतः ॥ २२ ॥

1442

अपरीक्ष्य न कर्तव्यं कर्तव्यं सुपरीक्षितम् ।
पश्चाद्भवति संतापो ब्राह्मण्या नकुले यया ॥ २३ ॥

1443

दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यं रात्रौ नैव च नैव च ।
संचरन्ति महाधूर्ता वटे वररुचिर्यया ॥ २४ ॥

1444

स्त्री विनदयति रूपेण ब्राह्मणो राजसेवया ।
गावो दूरप्रचारेण हिरण्यं लाभतिप्तया ॥ २५ ॥

1445

अतिदानादतिर्वन्दो नटो मानात्सुयोधनः ।
विनटो रावणो लौल्यादति सर्वत्र वर्जयेत् ॥ २६ ॥

1446

धनमस्तीति वाणिज्यं किञ्चिदस्तीति कर्षणम् ।
सेवा न किञ्चिदस्तीति नाहमस्तीति साहसम् ॥ २७ ॥

1447

स्पृष्टास्त्रपि गजो हन्ति जित्रास्त्रपि भुजंगमः ।
हस्तस्त्रपि नृपो हन्ति मानयस्त्रपि दुर्जनः ॥ २८ ॥

1448

जानन्ति पशवो गन्धाद्देवाज्जानन्ति बाहवाः ।
नराज्जानन्ति राजानधभुर्भ्यामिनरे जनाः ॥ २९ ॥

1449

सपत्नो लभते काको वृक्षस्य विविधं फलम् ॥
पक्षदीनो मृगेन्द्रोपि भूमिसंस्यो निरोक्षते ॥ ३० ॥

1450

अलम्बापि फले राज्ञः संश्रिता यान्ति संपदाम् ।
महाद्रुमसमीपस्थं पश्य नीलं वनस्त्रतिम् ॥ ३१ ॥

1451

सर्वमहा ये कजवः प्रतिज्ञानार्थपातकाः ।
प्रोपकारिणः सेव्या निर्धना अपि ते नराः ॥ ३२ ॥

1452

युक्तियुक्त मृगृहीयाद्दालापि विचक्षत्रः ।
स्तेरविपये वस्तु किं न दीपः नकाशयेत् ॥ ३३ ॥

1453

कठिनं वा मधुरं वा प्रस्तुतवचनं मनोहारि ।
वामे गर्दभनादधित्तप्रीत्यै प्रयागेषु ॥ ३४ ॥

1454

वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम् ।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा शूरे विभूषणम् ॥ ३५ ॥

1455

अजायुद्धमृषिभ्रातृ प्रत्यूषे मेघडम्बर ।
दपत्योः कलहश्चैत्र परिणामे न किञ्चन ॥ ३६ ॥

1456

सप्रेतानि न पूर्यन्ते पूर्यमाणान्यपि क्वचित् ।
ब्राह्मणोऽभिर्यमो राजा पयोधिरुदरं गृहम् ॥ ३७ ॥

1457

यत्नं वा च बहुसीरा जलपात्रमुपानहौ ।
औषधं बीजमाहारं मन्त्रीणीति यथाश्रुयात् ॥ ३८ ॥

1458

अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चरितानि च ।
यञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥ ३९ ॥

1459

अवृत्तिकं त्यजेद्देशं वृत्तिं सोपद्रवां त्यजेत् ।
त्यजेन्मायाविनं मित्रं धनं प्राणहरं त्यजेत् ॥ ४० ॥

1460

सौहृदेन परित्यक्तं निःश्रेयसं त्यजेत् ।
सौदर्यं भ्रातरमपि किमुतान्यं पृथग्जनम् ॥ ४१ ॥

1461

यन्निमित्तं भवेच्छोकस्त्रासो वा दुःखमेव वा ।
आयासो वा यतोमूलस्तदेकाद्रपि त्यजेत् ॥ ४२ ॥

1462

त्यजेदेक कुलस्यार्थे ग्रामस्यार्थे कुल त्यजेत् ।
ग्राम जनपदस्यार्थे आत्मार्ये पृथिवीं त्यजेत् ॥ ४३ ॥

1463

घलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन पाण्डित्य ।
नासमीक्ष्य परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् ॥ ४४ ॥

1464

न गणस्यापनो गच्छेत्त्रिदे कार्ये सन कलन् ।
यदि कार्यविपत्तिं स्यान्मुत्तरस्तत्र हन्यते ॥ ४५ ॥

1465

पञ्च पत्रं न विद्यन्ते न तत्र दिग्गजं वनेत् ।
धनिकं श्रोत्रियो राजा नटो वैद्यस्तु पञ्चम ॥ ४६ ॥

1466

अनायके न यम्य न वसेद्गुह्यायके ।
धीनायके न यस्त्य न वसेद्वातनायके ॥ ४७ ॥

1467

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पाण्डित्यमानिनः ।
सर्वे महत्त्वमिच्छन्ति तद्वन्दमवसीदति ॥ ४८ ॥

1468

घटं भिन्द्यात्तत्रं विन्द्यात्कुर्यात्किंविदयाद्भुतम् ।
येन केनाप्युपायेन नाविज्ञातं पुरे वसेत् ॥ ४९ ॥

1469

विवादो धनमवन्धो याचनं स्त्रीषु मग्नम् ।
आदानमपम्यायित्वं भेत्तुमिहस्य हेतवः ॥ ५० ॥

1170

नदीदृशं सख्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते ।
दया भेत्तुं न भूतेषु दानं च मधुरा च वाक् ॥ ५१ ॥

1471

दर्शितानि कलत्राणि गृहे भुक्तमशङ्कितम् ।
कथितानि रहस्यानि सौहृदं किमतः परम् ॥ ५२ ॥

1472

न मातरि न वारेषु न सोदर्येषु बन्धुषु ।
विश्रम्भस्तादृशः पुत्रां यादृङ्गिन्ने निरन्तरे ॥ ५३ ॥

1473

शोकारादिभयत्राणं प्रीतिविश्रम्भमाजनम् ।
केन रत्ननिदं सृष्टं भिन्नमित्यक्षरद्वयम् ॥ ५४ ॥

1474

दुःखेन क्षिप्यते भिन्नं श्लिष्टं दुःखेन भिद्यते ।
भिन्नश्लिष्टा तु या प्रीतिः सा दुःखैकपदायिनी ॥ ५५ ॥

1475

ययोरेव समं वित्तं ययोरेव समं कुलम् ।
तयोर्मैत्री विवाहध न तु पुष्टविपुष्टयोः ॥ ५६ ॥

1476

चिबुके यस्य लोमानि न वक्षसि न गह्वरोः ।
तेन सख्यं न कुर्वीत यदि निर्मानुषं जगत् ॥ ५७ ॥

1477

दाने तपसि शौर्ये च यस्य न प्रथितं यशः ।
विद्यायामर्यलाभे वा तस्य जन्म निरर्थकम् ॥ ५८ ॥

1478

परोपकारशून्यस्य भिङ्गुप्यस्य जीवितम् ।
जीवन्तु पशवो येषां चर्माप्युपकरिष्यति ॥ ५९ ॥

1479

तरवः किं न जीवन्ति भस्त्राः किं न भ्रसन्ति च ।
न स्वादन्ति न मेहन्ति किं मामपशवोपरे ॥ ६० ॥

1480

पद्मगाः सन्ति बहुशो मेकभक्षणतत्पराः ।

स एकः शेषनागो हि भूमारुधरणक्षमः ॥ ६१ ॥

1481

यज्जीव्यते क्षणमपि प्रयितैर्मनुष्यै-

र्विज्ञानविक्रमयशोभिरभग्नमानम् ।

तन्नाम जीवितफलं प्रयदन्ति सन्तः

काकोपि जीयति निरं च बलिं च भुङ्क्ते ॥ ६२ ॥

1482

किं तेन जातु जातेन मातुर्यौवनहारिणा ।

आरोहति न यः स्वस्य वंशस्याग्रे ध्वजो यथा ॥ ६३ ॥

1483

अज्ञातमृतमूर्खेभ्यो मृतानातो मुनौ वरम् ।

यतस्ती स्वल्पदुःखाय यावज्जीवं जटो ददेत् ॥ ६४ ॥

1484

न पुत्रः पितरं हेट्ति स्वभावात्स्वस्य रेतसः ।

यः पुत्रः पितरं हेट्ति तं विद्यादन्यरेतसम् ॥ ६५ ॥

1485

किं कुलेन विज्ञानेन शीलमेवात्र कारणम् ।

कृमयः किं न जायन्ते कुम्भेषु सुगन्धिषु ॥ ६६ ॥

1486

न पुत्रत्वेन पूज्यन्ते गुणैरासाद्यते पदम् ।

स्वेध्यापारमादत्ते प्रदीपो न पुनः क्षान्तिः ॥ ६७ ॥

1487

उत्तमा आत्मना ख्याताः पितुः ख्याताश्च मध्यमाः ।

अधमा मातुलैः ख्याताः श्वशुरैश्चाधमाधमाः ॥ ६८ ॥

1488

ज्येष्ठो धाता पितृसमो मृते पितरि सर्वदा ।

स द्वेषां मृत्तिदाता स्यात्स होतान्धारिपालयेत् ॥ ६९ ॥

1489

कनिष्ठास्तं नमस्येरन्सर्वे छन्दानुवर्तिनः ।
तमेव चोपजीव्येरन्वधैव पितरं तथा ॥ ७० ॥

1490

विभागेन समानास्ते पितुर्द्रव्यस्य केवलम् ।
तयोः पूर्वतरो यस्तु गुरुः स हि निगण्यते ॥ ७१ ॥

1491

कृणुशेषश्चाप्रिशेषः शत्रुशेषस्तथैव च ।
पुनः पुनः प्रवर्तन्ते तस्माच्छ्रेयं न कारयेत् ॥ ७२ ॥

1492

कुभोज्येन दिनं नष्टं कुकलत्रेण शर्वरी ।
कुपुत्रेण कुलं नष्टं तन्नष्टं यन्न दीयते ॥ ७३ ॥

1493

चतुरः सृजता पूर्वमुपायांस्तेन वेपसा ।
न दृष्टः पञ्चमः कोपि गृह्यन्ते येन योषितः ॥ ७४ ॥

1494

त्रियस्तु यः कामयते संनिकर्षं च गच्छति ॥
ईषत्प्रकुरुते सेवां न तमिच्छन्ति योषितः ॥ ७५ ॥

1495

यत्रैव भर्ता जानीयान्मन्त्रमूलपरां त्रियम् ।
उद्दिजेत तदैवास्थाः सर्पाद्देहमगतादिव ॥ ७६ ॥

1496

वर्बरश्च तपस्वी स्यान्नरुत्राप्यकृतघ्नः ।
मशपा स्त्री सती राजविति न शृणाम्यहम् ॥ ७७ ॥

1497

जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमम् ।
इदं न जित्यन्त्यन्यं न स्त्रीणामेकतो रतिः ॥ ७८ ॥

1498

नाद्रिस्तृप्यति काटानां नापगानां महोदधिः ।
नान्तकः सर्वभूतानां न पुंसां वामलोचना ॥ ७९ ॥

1499

रहो नास्ति क्षणो नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः ।
तेन नारद नारीणां सतीत्यनुपजायते ॥ ८० ॥

1500

सा भार्या या प्रियं ब्रूते स पुत्रो यत्र निवृत्तिः ।
तन्मित्रं यत्र विश्वासः स देशो यत्र जीव्यते ॥ ८१ ॥

1501

तदस्या परिपूर्णैर्हं न भयं मेस्तीति मोहनिद्रैषा ।
परिपूर्णस्यैवेन्दोर्भवति भयं सिंहिकाक्षनोः ॥ ८२ ॥

1502

अतिपरिचयादवशा संतनगमनादनादरो भवति ।
लोकः प्रयागयासी कूपज्ञानं समाचरति ॥ ८३ ॥

1503

व्रजत्यधो याल्युच्चैर्नरः स्वैरेव चेष्टितैः ।
स्वनितेय हि कूपस्य शमादस्यैव कारकः ॥ ८४ ॥

एते रानिशास्त्रेभ्यो भाग्यापापाब्दात्पञ्चापयानात् ।

1504

ब्राह्मे मुहूर्ते पुरुषस्त्यजेन्निद्रामतन्द्रितः ।
पद्मं प्रातः प्रवृद्धं हि श्रयति श्रीगुणाश्रयम् ॥ ८५ ॥

1505

नीतरस्यां प्रतीच्यां च कुर्वीत शयने शिरः ।
शय्याविपर्ययाश्रमो दिनेः शक्रेण दारितः ॥ ८६ ॥

1506

न कुर्यात्परदारेभ्यः विश्वानं स्त्रीषु वर्जयेत् ।
हतो वशास्यः सीतार्थो हतः पत्न्या विदुरथः ॥ ८७ ॥

1507

न मद्यव्यसनैः क्षीयः कुर्याद्देहालविश्रवम् ।
वृष्णयो हि ययुः क्षीयास्तृणप्रहरणैः क्षयम् ॥ ८८ ॥

1508

दानं सत्त्वाश्रितं दद्यात्त पश्चात्तापवाम्भवेत् ।
बलिनास्मार्पितो बन्धे दानशेषस्य शुद्धये ॥ ८९ ॥

1509

प्राज्ञाणास्त्रावमन्येत ब्रह्मशापो हि दुःसहः ।
तक्षकामौ गतः कोपाद्ब्राह्मणस्य परीक्षितः ॥ ९० ॥

1510

इन्द्रारम्भोद्धुरं कर्म न चरेदन्तनिष्कलम् ।
ब्राह्मण्यदम्भलम्बास्त्रविद्या कर्णस्य निष्कला ॥ ९१ ॥

1511

न स्त्रीजितः प्रमूढः स्याद्ग्राह्यरागवशीकृतः ।
पुत्रशोकादशरयो जीव जायाजितोऽप्यजत् ॥ ९२ ॥

1512

क्षिपेद्वाक्यशरान्घोरास्त्रं पारुष्यविप्लुतान् ।
वाक्पारुष्यरुपां चक्रे भीमः कुरुकुलक्षयम् ॥ ९३ ॥

1513

परेषां क्लेशदं कुर्यान्न वैशुन्यं प्रभोः प्रियम् ।
वैशुन्येन गती राहोश्चन्द्रार्कौ भक्षणीयताम् ॥ ९४ ॥

1514

कुर्याद्धीचजनाभ्यस्तां न याञ्चां मानहारिणीम् ।
बलिप्रार्थनया प्राप लघुतां पुरुषोत्तमः ॥ ९५ ॥

1515

षट्कैः क्रूरतरैर्लुब्धैर्न कुर्यात्पीतिसंगतिम् ।
मत्तिष्ठस्याहरदेनुं विधामिजो निमन्त्रितः ॥ ९६ ॥

1516

तीव्रे तपसि स्तीनानामिन्द्रियाणां न विश्वसेत् ।
विश्वामित्तोपि सीत्कण्ठः कण्ठे जपाह मेनकाम् ॥ ९७ ॥

1517

भक्तं रक्तं सदासक्तं निर्दोषं न परित्यजेत् ।
रामस्त्यक्त्वा सर्ती सीतां शोकशल्याकुलोभवत् ॥ ९८ ॥

1518

न क्रोधयानुधानस्य भीमामिच्छेद्विधेयताम् ।
निपीतभ्रातृरुधिरः प्राप निन्दां वृकोदरः ॥ ९९ ॥

1519

वर्जयेदिन्द्रियजये निर्जने जननीमपि ।
पुत्रीकृतोपि प्रद्युम्नः कामितः शंबरलिया ॥ १०० ॥

1520

प्रभुमसादे विश्वासं न कुर्यात्स्वप्रसन्निभे ।
नन्देन मन्त्री निक्षिप्तः शकटालोपि बन्धने ॥ १०१ ॥

1521

न लोकायतवादेन नास्तिकः स्याददैवतः ।
हरिर्हिरण्यकशिपुं जघान स्तम्भनिर्गतः ॥ १०२ ॥

1522

अत्युन्नतपदास्त्रः पूज्यान्निवापमानयेत् ।
नट्टपः शक्रतां प्राप्य च्युतोगस्त्यायमाननात् ॥ १०३ ॥

1523

हितोपदेशं शृणुयात्कुर्वीत च ययोदितम् ।
विदुरोक्तमकृत्वाभूत्कौरवः शोकशल्यभाक् ॥ १०४ ॥

1524

न पुत्रायत्तमैश्वर्यं कुर्यादार्यः कथंचन ।
पुत्रार्पितप्रभुत्वोभूदृतराद्रस्तृणोपमः ॥ १०५ ॥

1525

भुतिस्मृत्युक्तमाचारं न त्यजेत्साधुसेवितम् ।
दैत्यानां श्रीवियोगोभूत्तत्त्वधर्मक्रियामुचाम् ॥ १०६ ॥

1526

न कुर्यादभिचारोपवदयादिकुहकक्रियाम् ।
तद्मणेनेन्द्रजित्कृत्याभिचारसमये हतः ॥ १०७ ॥

1527

व्याकुलोपि विपत्पानैः स्मरेद्विष्णुं सदा हृदि ।
शरतल्पगतो मीढमः सस्मार गरुडध्वजम् ॥ १०८ ॥
एते सौमेन्द्रस्य ।

1528

संदेहो वैष्णवे मार्गे न कार्योन्यैः कुदर्शनैः ।
रामप्रभावमद्यापि यतोन्धौ पश्य सेतुना ॥ १०९ ॥
पार्श्वधरस्य ।

अथ मिश्रकनीतिः ॥ ७७ ॥

1529

मणिः शानोल्लीडः समरविजयी हेतिनिहतो
मदक्षीणो नागः शरदि सरिदादयानपुलिना ।
कलाशेषधन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता
तनिष्ठा शोभन्ते गलितविभवाधार्येषु जनाः ॥ १ ॥

1530

शशी दिवसपूसरो गलितयौवना कामिनी
सरो विगतवारिजं मुखमनक्षरं स्वाकृतेः ।
प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
नृपाद्गणमतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ २ ॥
एतो परंष्टरे ।

1531

अविधेयो मृत्युजनः शठानि मित्राण्यदायकः स्वामी ।
अविनयवती च भार्या मस्तकभूतानि चत्वारि ॥ ३ ॥

1532

शक्तिरहितोपि कुप्यति सेवासक्तोपि मानमुद्दहति ।
अधनोपि हि कामयते जानाति विधिर्विडम्बयितुम् ॥ ४ ॥

1533

दुर्मन्त्राचृपतिर्विनश्यति यतिः सद्भात्सुतो लालना-
दिशेनध्ययनात्कुलं कुतनयाच्चीलं खलोपासनात् ।
मैत्री चाननयात्समृद्धिरनयात्स्नेहः प्रवासाश्रया-
त्स्त्रीर्महादनवेक्षणादपि कृपिस्त्यागात्प्रमादाद्धनम् ॥ ५ ॥

1534

कोर्यान्प्राप्य न गर्वितो विपयिगः कस्यापदोर्लं गताः
स्त्रीभिः कस्य न खण्डितं भुवि मनः को नाम राशं प्रियः ।
कः कालस्य न गोचरान्नरगतः कोर्या गतो गौरवं
को वा दुर्जनवागुरानिपतितः क्षेमैव यातः पुमान् ॥ ६ ॥

1535

ह्रीवे धैर्यं मरणे तत्त्वचिन्ता
सर्पे क्षान्तिः स्त्रीषु कामोपशान्तिः ।
काके शौचं घृतकारे च सत्यं
राजा मित्रं केन दृष्टं भुतं वा ॥ ७ ॥

1536

मांसं मृगाणां दशनौ गजानां
मृगद्विषां चर्म फलं द्रुमाणाम् ।
स्त्रीणां च रूपं च नृणां हिरण्य-
मेते गुणा वैरकरा भवन्ति ॥ ८ ॥

1537

सन्धस्य नश्यति यशो विपमस्य मैत्री
नटक्रियस्य कुलमर्यापरस्य धर्मः ।
विद्याफलं ध्वसनिनः कृपणस्य सौख्यं
राज्यं प्रमत्तसचिवस्य नराधिपस्य ॥ ९ ॥

1538

शाठ्येन मित्रं कपटेन धर्मं
परोपतापेन समृद्धिभावम् ।
सुखेन विद्या परुषेण मार्गं
प्राप्नुवन्ति ये नूनमपण्डितास्ते ॥ १० ॥

1539

धान्यादेषु विनाशा मोक्षादा कौस्तुभे मने ।
जामातरि च पुत्राशा त्रयमेतन्निर्गन्धकम् ॥ ११ ॥

1540

किंशुकादपि गन्धादा मासादा मशकादपि ।
कृपणादपि विनाशा नृपादा तस्य दुर्मते ॥ १२ ॥

1541

राजा घृणी ब्राह्मण सर्वभक्ष
स्त्री धावशा दुष्टबुद्धि सहाय ।
प्रेम्य प्रतीपोधिकृत प्रमादी
त्याज्या इमे यथ कृतं न वेत्ति ॥ १३ ॥

1542

धैर्य पानरत नष्ट कुपत्रित स्वाध्यायहीन हिम
योध कापुरुष हय गतरय मूर्ख परिज्ञानकम् ।
राज्यं बालनप च मन्त्रिरहित मित्रं डलाभ्येपि य-
द्भार्या यौवनगर्विता पररता मुञ्चन्ति ते पण्डिता ॥ १४ ॥

1543

वृक्ष क्षीणफल त्यजन्ति विहगा शुष्क तर सारसा
निर्द्रव्य पुरुष त्यजन्ति यणिका भ्रष्ट नृप मन्त्रिण ।
पुष्प पर्युषित त्यजन्ति मधुपा दग्ध वनान्त मृगा
सर्वं कार्यवशाज्जनोनुरमते तत्कस्य को वल्लभ ॥ १५ ॥

1544

स्वफलनिचय शाखाभङ्ग करोति उनस्पते-
र्गमनमलस बर्हाटोष करोति शिखाण्डिन ।

चतुरगमनो जात्योप्यथ स गौरिव वाष्णते
गुणवति जने प्रायेणैते गुणाः खलु दूषणम् ॥ १६ ॥

1545

त्यजति भयमकृतपाप सुमिचमयशः प्रमादिनं विद्या ।
री कामिनमलस श्रीः कुर खी दुर्जन लोकः ॥ १७ ॥

1546

हाविमौ पुरुषौ लोके परमत्ययकारको ।
खिय कामिनकामिन्यो लोक पृजितपूजकः ॥ १८ ॥

1547

हाविमो पुरुषौ लोके सुखिनो न कदाचन ।
यथाधन कामयते यथ कुप्यत्यनीश्वरः ॥ १९ ॥

1548

हाविमो पुरुषो लोके स्वर्गस्योपरि तिष्ठत ।
प्रभुध क्षमया युक्तो दरिद्रश्च प्रग्नवान् ॥ २० ॥

1549

हाविमौ पुरुषौ लोके शिर शूलकरो परौ ।
गृहस्थो यो निरारम्भो यतिश्च सपरिचरः ॥ २१ ॥

1550

हाविमौ पुरुषौ लोके न भूतो न भविष्यत ।
प्रार्थितो यथ कुरुते यथ नार्थयते परम् ॥ २२ ॥

1551

हाविमावम्भसि क्षेप्यो गाढ बद्ध गले शिलाम् ।
धनिन चाप्रदातार दरिद्र चातपस्त्रिनम् ॥ २३ ॥

1552

सन्तधेदमृतेन किं यदि एतस्तत्कालकूटेन किं
दातारो यदि कल्पशाखिभिरल यद्यर्थिन किं तृणैः ।
किं कर्पूरशलाकया यदि दृशः पन्थानमेति प्रिया
ससारपि सतीन्द्रजालमपर यद्यस्ति तेनापि किम् ॥ २४ ॥

1553

लोभददगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातके.
सत्य चेत्तपसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ।
सौजम्य यदि किं गुणेः सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनै-
सद्दिद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ २५ ॥

1554

मिच्छ स्पर्शतया रिपु नयबलैर्लुब्ध धनैरीश्वर
कार्येण द्विजमादरेण युवर्ति प्रेम्णातितीर्त स्तनैः ।
बन्धु क्षान्ततया गुर प्रणतिभिर्मूर्ख कयाभिर्बुध
विद्याभी रसिक रसेन सकल शीलेन कुर्याद्विशम् ॥ २६ ॥
कैषावप्येते ।

1555

बाजी चारुगतिः शशाङ्कधवल छत्र प्रिया पृष्ठतः
प्रोत्तुङ्गस्तनमण्डला निजयिनो भृत्या पुरः पञ्चया ।
ताम्बूल प्रचुर सखा सुचतुरः सपद्यते चैत्स्यधि
बाह्वस्तस्कटकप्रयाणमितरत्नाणप्रयाण बुधा ॥ २७ ॥
कस्यापि ।

1556

जवो हि समे परम विभूषण
त्रपाङ्गनायाः कृशता तपस्विनः ।
द्विजस्य विद्या नृपतेरपि क्षमा
पराक्रम शत्रुबलोपजीविनाम् ॥ २८ ॥

वाग्द्वयनकुलस्य ।

1557

इन्दु कैरविगीव कोकपटलीराम्भोजिनीवह्रम
मेघ चातकमण्डलीय मयुपश्रेणीय पुष्पाकरम् ।
माकन्द पिकमुन्दरीव नरुणीरामेश्वर प्रोषित
चेतोदृत्तिरिय मम प्रियसखे त्वा द्रष्टुमुत्कण्ठते ॥ २९ ॥

1558

नित्य नम्र यथा स्मरन्ति मुनयो हसा यथा मानव
सानन्दाः स्फुटमल्लकीवनयुता श्यायन्ति रेवां गता ।

युष्मद्दर्शनलालसा प्रतिदिन युष्मान्स्मरामो वय
 धन्य कोपि स वासरोत्र भविता यत्राययो सगम ॥ ३ १ ॥
 एतौ राघववैतन्यश्रीरक्षणाम् ।

1559

वास भुभ्रमतुर्वसन्तसमय पुष्प शरन्मल्लिका
 धानुष्क कुसुमायुध परिमल कस्तूरिकास्त धनु ।
 घाणी तर्करसोज्ज्वला प्रियतमा श्यामा ययो यौवन
 मार्ग शामय एव पञ्चमल्या गीति कविर्विलक्षण ॥ ३ १ ॥
 बल्लणस्य ।

अथ गजप्रशंसा ॥ ७८ ॥

1560

यतो गजैर्भिना राज्ञा रान्यशोभा न जायते ।
 जयप्रतापो सैन्यस्य रक्षा तस्मादिहोयते ॥ १ ॥

1561

पुरा स्वर्गे सुखेनासन्कामगा तत्रग गजा ।
 मुनिशापाद्वता भूमौ ततो जाना रनेतरा ॥ २ ॥

1562

भद्रो मन्त्रो मणो मिश्रधनुर्धा जायते गज ।
 त्रयो युधत्रयेभृशन्मिना कलियुगे गजा ॥ ३ ॥
 शार्ङ्गधरार्थेनौ ।

1563

यदा मन्य ततो र्जा यतो र्मरुततो र्जम् ।
 यतो र्म्य तन शीरु ततो नाणारतनो जय ॥ ४ ॥

1564

यद्वदाममिह नु यद्वदाममिह नु ।
 यद्वदाममिह नु यद्वदाममिह नु ॥ ५ ॥

1565

शकारगोपुराट्टालकपाटोद्घाटनादिषु ।

भञ्जने मर्दने चैव नागा वज्रोपमाः स्मृताः ॥ ६ ॥

1566

शरजालाञ्जितमुखः कोन्यः शक्तः परो गजान् ।

हन्तुं शकारमुन्मथ्य रथाश्वनरकुञ्जरान् ॥ ७ ॥

1567

एकशक्तिप्रहारेण श्रियतेधो नरोपि हि ।

सहेन्महाप्रहाराणां शतं युद्धेषु वारणः ॥ ८ ॥

1568

श्रीढासु च नरेन्द्राणां जले पुष्पितपङ्कजे ।

क्षपयन्ति गजा हस्तैर्लग्नपुष्करपुष्करैः ॥ ९ ॥

1569

स्त्रियोद्यतारयन्त्येते मृण्मया इव निधनाः ।

नास्ति हस्तिसमो बन्धुर्नास्ति हस्तिसमः सखा ॥ १० ॥

पालकाप्यान् ।

1570

चीत्कारैः सर्वतोपि स्वपतिभट्टमनो मोदयन्तो मदाद्याः

श्रीढाः सप्तमसीभि स्तबलबहुलतां बाढमाढोकमानाः ।

शुण्डादण्डप्रपतिः परममपि बलं कम्पयन्तः परेषां

येषां स्युर्वारणेन्द्रा भुवि विजयविधौ ते मता भूमिपालाः ॥ ११ ॥

1571

चलन्ति येषां न मतङ्गजेन्द्राः

पुरः प्रयाणे चलश्चैलतुल्याः ।

थाञ्जन्ति ते वैरिजय कथं ते

राजेति शब्दं च कथं लभन्ते ॥ १२ ॥

1572

सेतुं ममेदयन्तो बलविकटभट्टोच्चति ज्योत्यन्तः

प्राक्तारं दारयन्तः परमगतिं परां भीतिगुल्फादयन्तः ।

द्यूहं विद्रावयन्तः सुघनमपि वनं हेलयोत्पाटयन्तो
पेषामाजौ गजेन्द्राः खलु धराणिभुजां तज्जयः सिद्ध एव ॥ १३ ॥

1573

रक्षन्ति पक्षं मुदिताः स्वकीयं
मध्नन्ति सैन्यं कुपिताः परेषाम् ।
प्रागैरपीच्छन्ति हितं प्रभूणां
गजैः समानं कं वनं वलीयः ॥ १४ ॥

1574

तावद्गर्जन्ति वीर्यात्परनिधनविधौ युद्धमध्येपि धीरा-
स्तावद्धावन्ति वेगं परमपि दधतः संमुखीनास्तुरंगाः ।
शूरास्तुः सुसज्जो मदमुदितमना मानिमानं विधुन्व-
न्यावन्नायाति कोपात्कृतविविधरचाटोप एकोपि नागः ॥ १५ ॥

1575

सैन्योत्तारणतो धुनीषु सततं यो वारिवन्धायते
यो मध्नपरितः परोदतबलं युद्धेषु योधायते ।
यः स्वीयक्षितिनाथरक्षणविधौ प्रोक्षैकदुर्गायते
स प्राज्यो विजिगीषुभिर्गजगणः कैः पार्यधैर्नार्थ्यते ॥ १६ ॥

1576

मातङ्गैरपि यैर्महीन्द्रमवनं पुण्याधिकं जन्यते
यैः दयामैरपि सर्वलोकमहिता कीर्तिः सिता तन्यते ।
यैर्मत्तैरपि मंगरे त्रिपुमदः शौर्यं समानीयते
तेमो भाग्यवनः प्रयान्ति पुनतः स्वमेवमाभूयते ॥ १७ ॥
एते गुणाकारम्भ ।

अथ भद्रलक्षणानि ।

1577

प्रतिमानेषु विपुलशारुष्टायताननः ।
मुग्धे मुरभिनिःश्वासन्नाग्रजिह्वैष्टनालुकः ॥ १८ ॥

1578

तथास्य तुल्यसंस्थानौ दन्तौ शुभ्रौ विशेषतः ।
मधुपिङ्गलनेत्रश्च महाकायो महाबलः ॥ १९ ॥

1579

पुरस्तादुच्छ्रितश्चापि पश्चादवनतोपि यः ।
धनुर्विमतवंशश्च समपादतलः शुभः ॥ २० ॥

1580

विंशत्या च नक्षैर्युक्तो योष्टादशभिरेव वा ।
विशुद्धानिमिसिंहेभ्यो न विभेत्पशुज्ञादपि ॥ २१ ॥

1581

अन्वयेवेदी शूरश्च क्षमावाच्यश्च कर्कशः ।
कल्याणमथास्तेजस्वी स भद्रः परिकीर्तितः ॥ २२ ॥

अथ मन्दलक्षणानि ।

1582

महाभीयो महावक्त्रो महाप्रोथो महोदरः ।
पीनानुवंशः सान्द्रत्वकस्तुविभक्तमहाशिराः ॥ २३ ॥

1583

बहलैर्मृदुभिर्युक्तः लिङ्गैश्चैव तनूरुहैः ।
स्थिरैः स्थिराकृतितलैः पादैश्च पृथुभिः समैः ॥ २४ ॥

1584

स्थिरस्निग्धे विशाले च पीने चापि प्रकीर्ति ।
विषाणे तस्य विह्वलिरोष्ठो दीर्घश्च लोमशः ॥ २५ ॥

1585

कूर्मसंस्थानगमनो मन्दो मन्दगतिक्रमः ।
समील्य लोचने नित्यं निद्रान्ध इव गच्छति ॥ २६ ॥

1586

धीरोनुरक्तो हस्तिन्यां गतोद्देशो जितश्रमः ।
निर्भयो मन्दबुद्धिश्च धृतिमान्मन्द उच्यते ॥ २७ ॥

अथ मृगलक्षणानि ।

1587

तनुत्वकर्णपादो यस्तन्वास्यस्तनुमेहनः ।
तनुवगोदरश्चेत् तनुयुक्ततनुरहः ॥ २८ ॥

1588

दीर्घजिह्वात्रिपाणश्च दीर्घगात्रस्तथा च सः ।
प्रध्वस्तरोमकर्णत्वक्पुरस्ताद्यापि सवृतः ॥ २९ ॥

1589

निषाने गोक्षरस्थाने शय्याया चाप्यनिर्वृतः ।
तूर्याभिभयशङ्की च नित्यमेवानवस्थितः ॥ ३० ॥

1590

हस्तध्वणलाङ्गुलो दीर्घ विक्रमने क्रमे ।
पुन पुनश्च विनदन्दुर्मतिश्चाभिधावति ॥ ३१ ॥

अथ मिश्रलक्षणम् ।

1591

वदाशी वदलीकश्च दण्डपातेषु चाक्षमः ।
गन्धेत्तृकृष्टवेगश्च भाग प्राप्यावसीदति ॥ ३२ ॥

1592

कृच्छ्राद्याप्यायते नागः क्षिप्र च परिदीयते ।
कद्वम्लतरुणैश्चेत् स्तैश्चातुरता प्रजेत् ॥ ३३ ॥

1593

नित्य च सान्त्वर्येदेन न चेनमभितापयेत् ।
सर्वेषां लक्ष्यैः कैशिशुक्तो मिश्रो भवेद्भजः ॥ ३४ ॥

अथ गजप्रक्रिया ।

1594

एव विधान्यनाज्जात्यान्त्रनादानीय पार्थिवः ।
विनये शिष्यवत्कुर्यात्पुत्रवत्पाणिपालयेत् ॥ ३५ ॥

1595

शूरमारोहकं कुर्याद्दशगं च विशेषतः ।
शूरत्वं कातरत्वं च तदायत्तं गजे यतः ॥ ३६ ॥

1596

सर्जितः कल्पितः शूरः शूरारूढः प्रतापवान् ।
जयत्येकोपि मातङ्गः षट्सहस्राणि बाजिनाम् ॥ ३७ ॥

1597

शरतोमरचकैश्च गजस्कन्धे हता नराः ।
क्षणादस्वर्गे प्रयान्त्येव तस्मात्स्वर्गोपमा गजाः ॥ ३८ ॥
एते पातकाप्यदः ।

अथ तुरगप्रशंसा ॥ ७९ ॥

1598

पुरा सपक्षा हरयो विबेहः खेचराः किल ।
गन्धर्वेभ्यः समुत्पन्नाः सदा स्वच्छन्दचारिणः ॥ १ ॥

1599

तेजोवायव्यमुदगर्भैर्लघैर्लक्षितलक्षणान् ।
वीक्ष्य शक्रो जगादेदं शालिहोत्रं महामुनिम् ॥ २ ॥

1600

बिन्धि पक्षानमीषां त्वं यथा स्युर्वाहनानि मे ।
इषीकालेण सोप्येषां पक्षांस्तत्प्रीतयेच्छिनत् ॥ ३ ॥

1601

ततः प्रसादितैस्तैस्तु प्रादाद्हरमिदं मुनिः ।
युष्मत्पक्षोपमो वेगधरणानां भविष्यति ॥ ४ ॥

1602

यूयं शक्रादिदेवानां वाहनत्वं गमिष्यथ ।
तथा भूमिपतीनां च गौरवेण समन्विताः ॥ ५ ॥

1603

यो राजा भवतां पुष्टिं खानपानादिभिः सदा ।
करिष्यति स सर्वत्र जयवादी भविष्यति ॥ ६ ॥

1604

अथागत्य भुवं राशौ गता वाहनतां हयाः ।
तेषां धर्मार्थकामांश्च साधयन्त्युपकारिणः ॥ ७ ॥

1605

श्रीमूलमण्डनं यस्य गृहे सन्ति न वाजिनः ।
गृहभित्तिषु तेनापि लेख्या दुरितशान्तये ॥ ८ ॥

1606

अश्वा यस्य जयस्तस्य यस्याश्वास्तस्य मेदिनी ।
अश्वा यस्य यशस्तस्य यस्याश्वास्तस्य काञ्चनम् ॥ ९ ॥

1607

निपत्य युधि वेगेन म्रियतां सर्वधन्विनाम् ।
शत्रुं निहत्य यात्येकः शूरो वाजिप्रभावतः ॥ १० ॥

1608

शलैर्निर्भिन्नदेहोपि भ्रान्तोपि गुरुभारतः ।
न मुञ्चति रणे नायमतः कौन्यो हयात्सुहृत् ॥ ११ ॥

1609

दूरस्थोपि बली शत्रुर्न शेते रजनीष्वपि ।
तस्य भीत्या गृहे यस्य हरयो वेगवत्तराः ॥ १२ ॥

1610

न गजैर्न नरैः कार्यं सिद्धिमभ्येति भुभृताम् ।
तथा निमेषमात्रेण यया वाहैः मुसाधितैः ॥ १३ ॥
शार्ङ्गधरपद्धते ।

अथाश्वानां सामान्यलक्षणानि ॥

- 1611

ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां चैव लक्षणैः ।
ज्ञेया हयोत्तमास्तेषु पूर्वः पूर्वः शुभावहः ॥ १४ ॥

1612

प्रायेण ब्राह्मणः शूद्रः क्षत्रियो लोहितः स्मृतः ।
वैश्यः पीताभवर्णः स्वात्कृष्णवर्णश्चतुर्थकः ॥ १५ ॥

1613

पुष्पगन्धः सदा विप्रः क्षत्रियोगुरुगन्धकः ।
घृतगन्धो भवेद्द्वैशयो भीनामोदी चतुर्थकः ॥ १६ ॥

1614

विधेकी सघृणो विप्रस्तेजस्वी क्षत्रियो बली ।
दुष्टभावस्तथा वैश्यः शूद्रो निःसत्त्वकातरः ॥ १७ ॥

1615

ब्राह्मणाः क्षेमकृत्येषु सिद्धिं गच्छन्ति वाजिनः ।
क्षत्रिया युद्धकार्येषु वैश्या द्रव्यार्जने सदा ॥ १८ ॥

1616

शूद्राश्चाग्रेषु कृत्येषु द्वास्त्वेवं वाजिनः सदा ।
भारोद्देश्युक्तकार्येषु यदीच्छेच्छाश्वर्ता भ्रियम् ॥ १९ ॥

1617

सदा क्षमा भवन्त्येते वाजिनो ये तु भूतले ।
जायत्यायोधने प्राप्ते कर्करस्य च भक्षणे ॥ २० ॥

1618

सुलक्षणा महायेगाः सुसत्त्वाभातिवस्मराः ।
जितभ्रमा विनीता ये राजार्हास्ते ह्याः स्मृताः ॥ २१ ॥

अथ पृथग्वयवलक्षणानि ।

1619

आताम्रौ पृजिताबोद्धौ लेलिहानौ मृदुत्वचौ ।
निद्रा रक्ता च तन्वी च बालु रक्तं प्रशस्यते ॥ २२ ॥

1620

घनस्निग्धाः सुबद्धाश्च सगा दन्ताः सुशोभनाः ।
नातिदीर्घा पृथू नैव हनु बाह्वस्य शोभनौ ॥ २३ ॥

1621

अत्यन्तनिर्गते चैव सुवदे नैव चाविले ।
प्रशस्ते वाजिनां नेत्रे मध्यामे कालतारके ॥ २४ ॥

1622

स्वायत्तं च विशालं च ललाटं वाजिनां शुभम् ।
शस्तं शिरः समं वृक्षमावर्तद्वयभूषितम् ॥ २५ ॥

1623

ह्रस्वता कर्णयोः शस्ता तीक्ष्णता तनुता तथा ।
सुदृढां कुञ्चितां दीर्घां धन्यां मीमा विदुर्बुधाः ॥ २६ ॥

1624

केसरं च जटाहीनं मृदु दीर्घं प्रशस्यते ।
भनावर्तो दृढश्चैव स्कन्धो बाहस्य पूजितः ॥ २७ ॥

1625

उरो विशालं शस्तं च कक्षे दीर्घोन्नते शुभे ।
करु वृत्तौ समौ बाहू गूढं जानु प्रशस्यते ॥ २८ ॥

1626

भक्षके मांसहीने च बाजिजङ्घे सुशोभने ।
कूर्चं समं सुसंधि स्याद्वन्यमणविवाजितम् ॥ २९ ॥

1627

दृढमण्डूकिका कृष्णा वर्तुलाः पृथुलाः खुराः ।
पार्श्वभ्युन्नतौ दीर्घौ सुदृढौ च समौ शुभौ ॥ ३० ॥

1628

अथलम्वि सुवृत्तं च जडरं वाजिनां शुभम् ।
नातिदीर्घं समं पृष्ठं किञ्चिच्च विनतं शुभम् ॥ ३१ ॥

एते घातिसंज्ञकस्य ।

1629

पीना कटिः सुवृत्तश्च पश्चाद्भागः पृथुः शुभः ।
मृदुकिम्पायनैर्युक्तं बालैः पुच्छं प्रशस्यते ॥ ३२ ॥

1630

मृषणौ च समौ वृत्तौ बिल्वमात्रौ विलोमशौ ।
कृष्णवर्णविहीन च ह्रस्वं मेहनमिष्यते ॥ ३३ ॥

अथाभ्याङ्गमानलक्षणानि ।

1631

कार्ध्वं श्रीहित्रय मानमद्भुतस्य निगद्यते ।
इतोपि हि समारुपातधतुर्विंशद्विरद्भुतैः ॥ ३४ ॥

1632

शविंशदद्भुतं वक्रमुत्तमाश्रस्य कीर्तितम् ।
अद्भुतद्वयहीन तु मुखे स्यान्मध्यवाजिवः ॥ ३५ ॥

1633

ततोपि द्यद्भुतं न्यूनं कनिष्ठस्य मुखं स्मृतम् ।
मीवोत्तमस्य वाहस्य षट्पञ्चाशन्मिताद्भुतैः ॥ ३६ ॥

1634

षट्त्वारिंशत्पञ्चदशिका मध्यमाश्रस्य कीर्तिता ।
षट्त्रिंशदद्भुतैर्मावा हीनाश्रस्य प्रकीर्तिता ॥ ३७ ॥

1635

षट्ः पृष्ठं कटिधैव मुखतुल्यं समादिशेत् ।
कर्णौ सप्ताद्भुतौ श्रोत्रौ तालुकं च षडद्भुतम् ॥ ३८ ॥

1636

सूक्ष्मो ऋजुः पुच्छदण्डः कथितो विंशदद्भुतः ।
शविंशदद्भुतोत्सेधे जङ्घे चैवोत्तमे स्मृते ॥ ३९ ॥

1637

अष्टादश तथा मध्ये हीने चैव चतुर्दश ।
सप्ताद्भुतः खुरः श्रेष्ठ उज्जमाश्रस्य प्रण्डितैः ॥ ४० ॥

1638

षडद्भुतो भवेन्मध्यः कनिष्ठः पञ्चसंमितः ।
चतुर्हस्तेन विख्यात उत्सेधेन हयोत्तमः ॥ ४१ ॥

1639

अर्धहस्तेन हीनस्तु मवेन्मध्यस्तुरङ्गमः ।
ततो हस्तेन हीनश्च हीन एव स्मृतो हयः ॥ ४२ ॥

1640

पञ्चहस्तप्रमाणेन दैर्घ्यमुत्तमवाजिनः ।
चतुर्भिर्मध्यमं शोक्तं त्रिभिः सार्धैस्तथाधमम् ॥ ४३ ॥

1641

अष्टाङ्गात्पुच्छमूलं तु तिर्यगन्धं प्रमाणयेत् ।
सुरान्तात्ककुर्दं यावदूर्ध्वमानेन बुद्धिमान् ॥ ४४ ॥

अथ हयानां शुभलक्षणानि ।

1642

अघातः संशयस्यामि लक्षणानि हि वाजिनाम् ।
शुभानि वर्णैरावर्तैस्तानि विद्याद्विचारतः ॥ ४५ ॥

1643

सर्वश्वेतो हयो यस्तु हयामेकश्वणो भवेत् ।
स वागी वाजिमेधार्हः हयामकर्णः प्रकीर्तितः ॥ ४६ ॥

1644

यस्य पादाः सिताः सर्वे तथा बद्धं च मध्यतः ।
कल्याणपञ्चकः शोक्तः सदा कल्याणकृच्च सः ॥ ४७ ॥

1645

यस्य पादाः मिताः सर्वे पुच्छं वक्षो मुखं तथा ।
मूर्धनाध सिता यस्य तं विद्यादष्टमङ्गलम् ॥ ४८ ॥

1646

मुखे चन्द्रकसंवीतो जम्बूफलसमाकृतिः ।
श्वेतपादः स विज्ञेयो मल्लिकाक्षः सुपूजितः ॥ ४९ ॥

1647

कृष्णो वागी भवेद्यः स कृष्णतालुर्न दुष्यति ।
क्रुत्सितावर्नकर्णोपि पञ्चकल्याणकः शुभः ॥ ५० ॥

अथ शुभावर्ताः ।

1846

एको तलाटे द्वौ मूर्ध्नि द्वौ द्वौ पार्थोपपार्थयोः ।
द्वौ च वक्षसि विज्ञेयौ प्रयागे चैक एव तु ॥ ५१ ॥

1849

धुषावर्ता दश शोक्ता वाजिनः शुभकारकाः ।
प्रयागे माहृतो भाले वह्निर्वक्षसि चाश्विनौ ॥ ५२ ॥

1850

सूर्याचन्द्रमसौ मूर्ध्नि रन्ध्रे स्कन्दगजाननौ ।
उपरन्ध्रे हरीशौ च दशावर्ता अतः शुभाः ॥ ५३ ॥

1851

त्रयो यस्य तलाटस्या भावर्ता अधरोत्तराः ।
निधेर्णी सा परिज्ञेया वाजिवृद्धिकरी परा ॥ ५४ ॥

1852

अनेनैव प्रकारेण त्रयो श्रीवात्रिताः शुभाः ।
तलाटे युगलावर्ता चन्द्रार्का शुभकारका ॥ ५५ ॥

1853

कण्ठे विन्तामणिर्ज्ञेयश्चिन्तितार्थप्रदः सदा ।
भावर्तः पृष्ठवंशे यः स सूर्याख्यः शुभः स्मृतः ॥ ५६ ॥
मकुतस्त्वैते ।

अथाशुभलक्षणानि ।

1854

घत्वारोप्यसिताः पादाः सर्वश्वेतस्य वाजिनः ।
भवन्ति यस्य स त्याज्यो यमदूतः सुदूरतः ॥ ५७ ॥

1855

अन्यवर्णं शिरो यस्य पुच्छं वा यस्य वाजिनः ।
पुच्छेन शिरसा चापि नानावर्णः स निम्बितः ॥ ५८ ॥

1656

हीनदन्तोधिकश्चैव कराती कृष्णतालुकः ।
 कुशलो मुशली शृङ्गी पडेते स्वामिधातकाः ॥ ५९ ॥

1657

व्याघ्राभध स्तनी चैव हिरुरः ककुदी तथा ।
 एकाण्डश्चैव जाताण्डो बाहाः पापाः प्रकीर्तिताः ॥ ६० ॥

1658

पञ्चभिः सप्तभिर्दन्तैर्वाहौ हीनाधिकौ स्मृतौ ।
 कराती चाधरैर्दन्तैश्चाद्यन्ते यस्य चोत्तराः ॥ ६१ ॥

1659

कृष्ण तालु भवेद्यस्य स भवेत्कृष्णतालुकः ।
 कुशलधोत्तरैर्दन्तैश्चाद्यन्ते यस्य चाधराः ॥ ६२ ॥

1660

सितैकचरणः पुष्पहीनस्तु मुशली स्मृतः ।
 कालाभावर्तकः कर्णदेशे यस्य स शृङ्गिकः ॥ ६३ ॥

1661

व्याघ्राभो व्याघ्रवर्णः स्यात्स्तनयुक्तः स्तनी स्मृतः ।
 हिरुरं गोखुराकारैः खुरैर्विद्यादिवक्षणः ॥ ६४ ॥

1662

भावर्तः ककुदे यस्य ककुदी स उदादतः ।
 मुष्केणैकेन युक्तस्तु हयस्वेकाण्डसंज्ञितः ॥ ६५ ॥

1663

अण्डाभ्यां लोमशाभ्यां तु जाताण्डो न हितः स्मृतः ।
 भस्माभवक्रपुच्छं च कृष्णनीलं परित्यजेत्
 निन्धः केवलकृष्णस्तु सर्वश्वेतस्तु पूजितः ॥ ६६ ॥

अथ दुरावर्ताः ।

1664

पुच्छे जानुनि कक्षायां मेढ्रे गुह्ये हनौ हृदि ।
 भ्रूदेशे नेत्रपरितः कर्णपीवाद्यस्तथा ॥ ६७ ॥

1665

अधरोष्ठे च घोणायां गण्डयोधिबुके तथा ।
मुक्ते नामौ त्रिके कुक्षावावर्तास्त्वतिनिन्दिताः ॥ ६८ ॥
पाद्वेगस्त्वेतौ ।

अथाभानां शुभाशुभचेष्टितम् ।

1666

यैर्बुधाः कथयन्त्याशु शुभं वा यदि वाशुभम् ।
स्वामिनो याजिनां त्रिहस्तद्विज्ञेयं विचक्षणैः ॥ ६९ ॥

1667

यः संवद्धो हयो रात्रिर्ध्रुवक्रः करोति च ।
खुराग्रेणालिखन्भूमिं स शंसति रणे जयम् ॥ ७० ॥

1668

यः करोत्यमकृन्मूत्रं पुरीषं वाशुभोचनम् ।
स शंसति पराभूतिमन्यन्तं यद्यदुर्मताः ॥ ७१ ॥

1669

निष्कारणं निशान्ते यो हेपाग्नवं करोत्यपि ।
परचक्रागमाशंसी स त्रिज्ञेयो विचक्षणैः ॥ ७२ ॥

1670

पुलकाङ्कितपुच्छो यो जायते यस्य घोटकः ।
स शंसति स्थिरस्यापि द्रुतं तस्य प्रयाणकम् ॥ ७३ ॥

1671

स्फुलिङ्गा यस्य दृश्यन्ते पुच्छतोभस्य बद्धिजाः ।
निर्गच्छन्तः प्रभोर्नाशं स शंसति निशागमे ॥ ७४ ॥

1672

अश्वग्रासं ममासाद्य यदान्तर्मधुमक्षिकाः ।
गभुजालं प्रबध्नन्ति म्रियन्तेऽग्निराधुनम् ॥ ७५ ॥

1673

सरट वारयेक्षत्वात्प्रविदन्त ह्यालये ।

मन्दुरामे तथा धार्यो रक्तवक्रो महाकपिः ॥ ७६ ॥

नरुत्तम्येने ।

अथाश्वानां जन्मदंशाः ।

1674

अथाश्वानां जन्मदेशान्प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः ।

उत्तमानां च मध्यानां हीनानां यत्र मभयः ॥ ७७ ॥

1675

उत्तमास्नाजिकाः प्राक्ताः पारसीकाः समुद्रजाः ।

कोक्काणाखतलागाश्च तथा सोमदृजा ह्याः ॥ ७८ ॥

अथ मध्यमाः ।

1676

उरोजाताश्च कीराश्च तुरष्कारदृजाश्च ये ।

टङ्कजाः सैन्धवा मध्याः स्थलजातास्तथा ह्याः ॥ ७९ ॥

अथ हीनाः ।

1677

शाम्भलाश्चार्जुलाश्चैव तथा सारस्यता ह्याः ।

अधमाटाङ्गणाः सर्वे ये च प्राग्दक्षिणोद्भवाः ॥ ८० ॥

अथाश्ववान्नविधिः ।

1678

अथातः मम प्रवक्ष्यामि ह्यारोग्यमुन्नमम् ।

येन विज्ञातमात्रेण देवन् प्रियतां व्रजेन् ॥ ८१ ॥

1679

रूपावर्तगतित्रया मत्त्वं रणो वयो वनम् ।

वेगहीनस्य बाह्व्य सर्वमेतन्निर्यकम् ॥ ८२ ॥

1680

तस्माद्देगयुत बाह तस्य पुष्टविग्रहम् ।
वाहयेद्वाहक सज्जस्तुरग सान्त्वरयन्मूढ ॥ ८३ ॥

1681

सान्द्रा सुकटिना चैत्र पापाणोदकसयुताम् ।
तृणकाष्ठयुता चैत्र रङ्गभूमि त्रिजयत ॥ ८४ ॥

1682

समा च त्रिपुला चैत्र किंरित्पाशुसमन्विता ।
एकान्ते विजन चैत्र रङ्गभूमि प्रशस्यते ॥ ८५ ॥

1683

स्थूलश्च तापनो मूर्ध्ना भीतात्सुखरत्नासन ।
अस्थानदण्डपानी यो वाजी नश्य न धावति ॥ ८६ ॥

1684

वृद्धासनोश्चतस्रस्त प्राज्ञ सस्रवलोत्तर ।
सुस्थानदण्डपानी च सोद्यमो वाहक स्मृत ॥ ८७ ॥

1685

चलकिसलयपाद कर्णमध्यैकटि-
र्न उलति कटिदेशे द्वासने सस्थितश्च ।
हृदयमतिष्ठ स्थानदण्डपानी
स खलु तुरमयोक्ता पूज्यते पार्थिवेन्द्रे ॥ ८८ ॥

1686

ग्राह्यग भक्तिदानेऽसौम्येन क्षत्रिय तथा ।
वैश्य शूद्रेण दण्डेन शूद्र दण्डेन वाहयेत् ॥ ८९ ॥

1687

हेपिते स्त्रालिते भीते तथा चोन्मार्गगामिनि ।
कर्पाते भ्रान्तनिने च पट्सु दण्ड निपातयेत् ॥ ९० ॥

1688

हेपिते स्कन्धमुदित स्त्रालिते जवनान्तरम् ।
भीते वक्ष स्पल हन्याद्वाक् चोन्मार्गगामिनि ॥ ९१ ॥

1689

कुपिते पुच्छमस्थान भ्रान्ते जानुद्वय तथा ।
सर्वस्य प्राग्दण्डस्य दण्डमेक निपातयेत् ॥ ९२ ॥

1690

अस्थाने नाडितो वाजी वहन्दोषानवाप्नुयात् ।
तावद्भयन्ति ते दोषा यावज्जीवत्यसौ ह्य ॥ ९३ ॥

1691

भनाहिता विनश्यन्ति सर्वकर्मक्षमा अपि ।
कृशा स्याधिपतीनाङ्गा जायन्तेत्यन्तवाङ्मनात् ॥ ९४ ॥

1692

पञ्च धारा प्रवक्ष्यामि कविभिर्या प्रकीर्तिता ।
प्रथमा विक्रमा धारा द्वितीया पुलका स्मृता ॥ ९५ ॥

1693

तृतीया पूर्णकण्ठी च चतुर्थी त्वरिता स्मृता ।
पञ्चमी नाडिता षष्ठी निरालम्बा प्रकीर्तिता ॥ ९६ ॥

1694

विक्रमा गतिरित्युक्ता चतुष्पादा भुता स्मृता ।
मुखपादसमायुक्ता पूर्णकण्ठी च सा भवेत् ॥ ९७ ॥

1695

स्येच्छया त्वरिता धारा नाडिता चैव पञ्चमी ।
षष्ठी चैव तु या धारा स्वर्गलोकेषु तिष्ठति ॥ ९८ ॥

1696

या सरया रोमकृपाणा वाङ्मस्य हयस्य च ।
तावद्वर्षान्यसेत्स्वर्गे हयपृष्ठे हतो नरः ॥ ९९ ॥

1697

य लोक वाजिपृष्ठेषु हता गच्छन्ति मानवा ।
॥ लोक नाधिगच्छन्ति वटनाम्बु हताश्च ये ॥ १०० ॥

अथ वाजिनां वयोज्ञानायुर्ज्ञाने ।

1698

दन्तोद्भेदे प्रवक्ष्यामि वाजिनां मुख्यलक्षणम् ।

येन विज्ञानमात्रेण वयोज्ञानं प्रतीयते ॥ १०१ ॥

1699

पङ्क्तिर्दन्तैः सिताभैर्भवति ऋषिशिशुस्तैः कषायैर्हिरण्यैः

संश्लेषैर्मध्यमास्त्यैः पतितममुदितैस्त्रिधनुःपञ्चवर्षः ।

संदृष्टानुक्रमेण त्रिक्रममगुणिताः कालिकापीतशुक्राः

काच माक्षीकशङ्खायदुन्नतनमतथावपातं च विद्धि ॥ १०२ ॥

1700

लघुत्वं मातृदोषेण पितृदोषेण मन्दता ।

दीर्घत्वं स्त्रामिदोषेण स्वदोषो नास्ति वाजिनाम् ॥ १०३ ॥

1701

महाघोणा महाकाया महोरस्का महास्वनाः ।

स्निग्धाङ्गाः सर्वदा ये च तेषामायुर्भवंद्बहु ॥ १०४ ॥

1702

कर्णपे पीडिते येषां सिन्दूराभस्य दर्शनम् ।

शोणितस्य भवेत्क्षिप्रं ते वाहाधिरजीविनः ॥ १०५ ॥

1703

स्निग्धा दीर्घाश्च बह्वाश्च श्रेयस्था यस्य वाजिनः ।

भान्ति विपुला रेखास्तं विद्याधिरजीविनम् ॥ १०६ ॥

1704

नभो जिघ्रन्ति ये वाहा भास्करार्पितदृष्टयः ।

पृथुकुलिकटीकक्षाः मुनिद्राधिरजीविनः ॥ १०७ ॥

1705

न विकिरन्ति ये घासं क्षुमक्षा ह्रस्वमेहनाः ।

महाशिरोललाटाश्च ते वाहाधिरजीविनः ॥ १०८ ॥

1720

ब्राह्मणाय धनुर्देय खड्ग वै क्षत्रियाय च ।

वैश्याय दापयेत्कुन्त गदां शूद्रस्य दारयेत् ॥ ७ ॥

1721

धनुश्चक्रं च कुन्तं च खड्गं च चतुर्दिशं गदा ।

सप्तमं बाहुयुद्धं स्यादेव युद्धानि सप्त ॥ ८ ॥

1722

आचार्यः सप्तयुद्धं स्याच्चतुर्युद्धंस्तु भार्गवः ।

ह्याभ्यां चैव भवेद्योध एकेन गणको भवेत् ॥ ९ ॥

1723

हस्तः पुनर्वसुः पुष्यो मीनूँगी चोत्तराश्रयम् ।

अनुरागश्रिणी चैव रेवती दशमी तथा ॥ १० ॥

1724

जन्मस्थे च तृतीये च पञ्चे वै सप्तमे तथा ।

दशमेकादशे चन्द्रे सर्वकर्मणि कारयेत् ॥ ११ ॥

1725

तृतीया पञ्चमी चैव सप्तमी दशमी तथा ।

त्रयोदशी द्वादशी च तिथयस्तु शुभा मताः ॥ १२ ॥

1726

नूर्यवारः शुक्रवारो गुरुवारस्तथैव च ।

एतत्तारत्रयं धन्यं शारम्भे शस्त्रकर्मणाम् ॥ १३ ॥

1727

गर्गिर्दैनैस्तु शिष्याय गुरुः शस्त्राणि दापयेत् ।

सत्पथं दानदोषाभ्यां सुरान्वेदविधानतः ॥ १४ ॥

1728

ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र कुमारीधाप्यनेकशः ।

तापमानचयेद्भक्ष्या ये चान्ये शिवयोगिनः ॥ १५ ॥

1729

अन्नपानादिभिश्चैव वस्त्रालकारमूपगै ।
गन्धमाल्यैर्विचित्रैश्च गुरु तत्र प्रपूजयेत् ॥ १६ ॥

1730

कृतोपवास शिष्यस्तु मृगाजिनपरिमह ।
वदाम्नातिपुस्तत्र वाचयेद्गुरुतो धनु ॥ १७ ॥

1731

अङ्गन्यासस्तत्र कार्यं शिवोक्तं सिद्धिमिच्छता ।
आचार्येण च शिष्यस्य पापघ्नो विघ्ननाशन ॥ १८ ॥

1732

शिखास्थाने न्यसेद्दीश वाह्युग्मे च केशवम् ।
ब्रह्मण नाभिकूपे तु जङ्घयोश्च गणाधिपम् ॥ १९ ॥

1733

ॐ ह्ये शिखास्थाने शकराय नमः ।
ॐ नै वाहो केशवाय नमः ।
ॐ नै नाभिमध्ये ब्रह्मणे नमः ।
ॐ ह्ये जङ्घयोर्गणपतये नमः ।

1734

ईदृशं कारयेद्व्यास येन धेयो भविष्यति ।
अन्येपि दुष्टमन्त्रेण न हिंसन्ति कदाचन ॥ २० ॥

1735

शिष्याय मानुषं चाप धनुर्मन्त्राभिमन्त्रितम् ।
काण्डात्काण्डाभिमन्त्रेण दद्यादेदविधानतः ॥ २१ ॥

1736

प्रथमं पुष्पत्रेधं च फलहीनेन पक्षिणा ।
ततः फलयुतेनैव मत्स्यवेधं च कारयेत् ॥ २२ ॥

1737

मासवेधं ततः कुर्यादेव वेधो भवेद्विधा ।
एतैरेवै कृतैः पुसा शराः स्युः सर्वसाधकाः ॥ २३ ॥

1738

वेधने चैव मांसस्य शरपातो यदा भवेत् ।
पूर्वदिग्भागमाश्रित्य तदा स्याद्विजयी मुखी ॥ २४ ॥

1739

दक्षिणे कलहो घोरो विदेशगमनं पुनः ।
पश्चिमे धनधान्यं च सर्वं चैवोत्तरे शुभम् ॥ २५ ॥

1740

ऐशान्यां पतनं दुष्टं त्रिविद्योन्याश्च शोभनाः ।
हर्षपुष्टिकराश्चैव सिद्धिदाः शस्त्रकर्मणि ॥ २६ ॥

1741

एवं वेधत्रयं कुर्याच्छुद्धदुन्दुभिनिःस्वनैः ।
ततः प्रगम्य गुरवे धनुर्वागान्निवेदयेत् ॥ २७ ॥

अथ चापप्रमाणम् ।

1742

प्रथमं यौगिकं चापं युद्धनापं द्वितीयकम् ।
निजबाहुवृत्तान्मानात्किञ्चिदूनं शुभं धनुः ॥ २८ ॥

1743

चरं प्रागाधिको धन्वी न तु प्रागाधिकं धनुः ।
धनुषा पीड्यमानस्तु धन्वी लक्ष्यं न पश्यति ॥ २९ ॥

1744

अतो निजवृत्तोन्मानं चापं स्याच्छुभकारकम् ।
देवानामुत्तमं चापं ततो न्यूनं च मानवम् ॥ ३० ॥

1745

अर्धपञ्चमहर्षं तु भ्रेष्टं चापं प्रकीर्तितम् ।
तत्रिज्येयं धनुर्दिध्यं द्वाकरेण धृतं पुरा ॥ ३१ ॥

1746

तस्मात्परदारुमेण ततो द्रोणेन धारितम् ।
द्रोणाहृद्गिनं पार्थेन ततः सारथ्यकिना धृतम् ॥ ३२ ॥

1747

कृते युगे महादेवस्त्रेतायां चापि राषवः ।
वापरे द्रोणादिप्रथ दैवं चापमधारयत् ॥ ३३ ॥

1748

चतुर्विंशशुतो हस्तश्चतुर्हस्तं धनुः स्मृतम् ।
तद्भवेन्मानवं चापं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ३४ ॥

1749

त्रिपर्व पञ्चपर्व च सप्तपर्व प्रकीर्तितम् ।
नवपर्व च कौहण्डं चतुर्धा शुभकारकम् ॥ ३५ ॥

1750

चतुःपर्व च पदपर्व अष्टपर्व विवर्जयेत् ।
केपांश्चिन्म भवेद्यापं वितस्तिनवसंमितम् ॥ ३६ ॥

1751

अतिजीर्णमपक्वं च शान्तिघृष्टं तथैव च ।
दग्धं छिद्रं न कर्तव्यं बाष्पाभ्यन्तरहस्तकम् ॥ ३७ ॥

1752

गुणहीनं गुणाक्रान्तं काण्डदोषसमन्वितम् ।
गलपन्थि न कर्तव्यं तलमध्ये तथैव च ॥ ३८ ॥

1753

अपक्वं भङ्गमायाति अतिजीर्णं तु कर्कशम् ।
शान्तिघृष्टं तु सौद्रेण कतहो बान्धवैः सह ॥ ३९ ॥

1754

तृधेन दक्षते वेष्टम छिद्रं युद्धविनाशनम् ।
माद्ये तद्वयं न तभ्येत तथैवाभ्यन्तरेषि वा ॥ ४० ॥

1755

हीने तु संधिते बाण्ये संघामे भङ्गकारकम् ।
आक्रान्ते तु पुनः कापि न तद्वयं प्राप्यते रुढम् ॥ ४१ ॥

1756

गलपन्थि तलपन्थि धनदानिकरं धनुः ।
पभिर्दोषैर्विनिर्मुक्तं सर्वकार्यकरं स्मृतम् ॥ ४२ ॥

1757

शार्ङ्गं पुनर्धनुर्दिव्यं विष्णोः परममायुधम् ।
वितस्त्रिसप्तसमानं निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ४३ ॥

1758

न च स्वर्गे न पाताने न मृतौ कस्यचित्करे ।
तदनुर्विशमायाति मुक्तैकं पुरुषोत्तमम् ॥ ४४ ॥

1759

पौष्ट्येयं तु यच्छार्ङ्गं बृहवस्तरज्ञोपितम् ।
वितस्त्रिमिः सार्धपञ्चिर्मितं सर्वार्थसाधनम् ॥ ४५ ॥

1760

प्रायो योग्यं धनुः शार्ङ्गं गजारोहाश्वसादिनाम् ।
रथिनां च पदातीनां वांशं चापं प्रकीर्तितम् ॥ ४६ ॥

अथ गुणलक्षणानि ।

1761

गुणानां लक्षणं बभूवे यादृशं कारयेद्गुणम् ।
पट्टन्त्रो गुणः कार्यः कनिष्ठामानसेमितः ॥ ४७ ॥

1762

धनुःप्रमाणो निःसन्धिः द्रुदैखिगुणतन्तुभिः ।
वर्तितः स्याद्गुणः श्रेष्ठः सर्वकर्मसहो युधि ॥ ४८ ॥

1763

अभावे पट्टन्त्रस्य शरिणी छायुरिष्यते ।
गुणार्थमयवा माद्याः छायावो मद्विषीगवाम् ॥ ४९ ॥

1764

तत्कालद्वन्द्वगोर्गन्धर्वाणां चागलेन वा ।
निर्गोष्ठा तन्तुस्तेन कुर्याद्वा गुणमुत्तमम् ॥ ५० ॥

1765

पञ्चवंशत्वचा कार्यो गुणस्तु स्यावरो दृढः ।
पट्टसूत्रेण संनद्धः सर्वकर्मसहो युधि ॥ ५१ ॥

1766

प्राप्ते भाद्रपदे मासि त्वगर्कस्य प्रशस्यते ।
तस्यास्तत्र गुणः कार्यः पवित्रः स्यावरो दृढः ॥ ५२ ॥

1767

वृत्तार्कसूत्रतन्तुनां हस्तास्त्वष्टादश स्मृताः ।
सङ्कृतं त्रिगुणं कार्यं प्रमाणोयं गुणे स्मृतः ॥ ५३ ॥

अथ शरलक्षणानि ।

1768

भूतः परं प्रवक्ष्यामि शराणां लक्षणं शुभम् ।
स्थूलं न घातिसूक्ष्मं च न पक्वं न कुमूमिजम् ।
हीनमन्यविहीनी च वर्जयेदीदृशं शरम् ॥ ५४ ॥

1769

पूर्णमन्यं सुपक्वं च पाण्डुरं समयाहतम् ।
कठिनं वर्तुलं काण्डं गृहीयात्सुप्रदेशजम् ॥ ५५ ॥

1770

द्वौ हस्तौ मुष्टिहीनौ तु दैर्घ्ये स्थूल्ये कनिष्ठिका ।
विधेया शरमानेषु यन्त्रेष्वाकर्षयेत्ततः ॥ ५६ ॥

1771

कङ्कहंसशशादानां मत्स्यादक्रौञ्चकेकिनाम् ।
गृध्राणां कुकुटानां च पक्षा एतेषु शोभनाः ॥ ५७ ॥

1772

एकैकस्य शरस्यैव चतुष्पक्षानि योजयेत् ।
षट्कृतप्रमाणेन पक्षच्छेदं च कारयेत् ॥ ५८ ॥

1773

दशाहुन्मिताः पक्षाः शार्ङ्गचापस्य मार्गणे ।
योज्या वृद्धाभ्युत्सङ्ख्याः संनद्धाः द्वाभ्युत्तुमिः ॥ ५९ ॥

1774

शराश्च त्रिविधा ज्ञेयाः स्त्री पुमांश्च नपुंसकः ।
अग्रे स्थूलो भवेन्नारी पश्चात्स्थूलो भवेत्पुमान् ॥ ६० ॥

1775

समं नपुंसकं ज्ञेयं तल्लक्ष्यार्थं प्रशस्यते ।
दूरापात युवत्या च पुरुषो भेदयेद्दृढम् ॥ ६१ ॥

अथ फललक्षणानि ।

1776

फलं तु शुद्धलोहस्य सुधार लोक्षणमक्षतम् ।
योजयेद्दधलेपेन शरे पक्षानुमानतः ॥ ६२ ॥

1777

भारामुष्णं क्षुरप्रं च गोपुच्छं चार्धचन्द्रकम् ।
तृचीमुखं च भटं च वत्सदन्तं द्विभङ्गकम् ॥ ६३ ॥

1778

कार्णिकं काकतुण्डं च तथान्यान्यप्यनेकशः ।
फलानि देशदेशेषु भवन्ति बहुरूपतः ॥ ६४ ॥

1779

भारामुखेन वै चर्म क्षुरप्रेण च कार्मुकम् ।
तृचीमुखेन कवचमर्धचन्द्रेण मस्तकम् ॥ ६५ ॥

1780

भट्टेन तदयं वेध्यं द्विभङ्गेन गुणः शरः ।
लोहं च काकतुण्डेन तदयं गोपुच्छकेन च ॥ ६६ ॥

1781

अन्यत्रोपुच्छकं ज्ञेयं शुद्धकाटविनिर्मितम् ।
मुखे च लोहकण्ठेन वेध्यं त्र्यहृतममिनम् ॥ ६७ ॥

अथ फलपायनम् ।

1782

फलस्य पायनं वक्ष्ये दिव्यौषधिवितेजसैः ।
येन दुर्भेद्यवर्माणि भेदयेत्तरुपर्णवत् ॥ ६८ ॥

1783

पिपत्ती सैन्धवं कुष्ठं गोमूत्रेण तु पेययेत् ।
अनेन लेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नौ प्रतापयेत् ॥ ६९ ॥

1784

अविशीतमनाविद्धं पीतनष्टं तथौषधम् ।
सतो निर्वापितं तैले सोहं तत्र विशिष्यते ॥ ७० ॥

1785

पञ्चभिर्लवणैः पिष्टैर्मधुसिक्तैः ससर्पपैः ।
एभिः प्रलेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नौ प्रतापयेत् ॥ ७१ ॥

1786

शिखिपीवानुवर्णाभं तप्तपीतं तथौषधम् ।
ततस्तु विमलं तोयं पाययेच्छस्त्रमुत्तमम् ॥ ७२ ॥

अथ नाराचनलीकौ ।

1787

सर्वलोहास्तु ये बाणा नाराचास्ते प्रकीर्तिताः ।
पञ्चभिः पृथुलैः पक्षैर्युक्ताः सिद्धयन्ति कस्यचित् ॥ ७३ ॥

1788

नलीका लघुश्चो बाणा नलयन्त्रेण नोदिताः ।
अस्युच्चदूरपातेषु दुर्गयुद्धेषु ते मताः ॥ ७४ ॥

अथ स्थानमुष्ट्याकर्षणलक्षणानि ।

1789

स्थानान्यष्टौ विधेयानि योजने भिन्नकर्मणाम् ।
मुष्टयः पञ्च समाख्याना व्यायाः पञ्च प्रकीर्तिताः ॥ ७५ ॥

1790

अपतो वामपार्श्वं च दक्षिणं जानु कुञ्चितम् ।
आलीढं तु प्रकर्तव्यं हस्तद्वयसविस्तरम् ॥ ७६ ॥

1791

प्रत्यालीढ तु कर्तव्य सत्य चवानुकुञ्चितम् ।
दक्षिण च पुरस्तद्द्वारपाते विशिष्यते ॥ ७७ ॥

1792

पादो सुविस्तरौ कायौ समौ हस्तप्रमाणतः ।
विशाखस्थानक ज्ञेय कूलस्यस्य वेधने ॥ ७८ ॥

1793

समपादे समौ पादौ निष्कम्पो च सुसगतौ ।
असमे च पुरो वामो हस्तमात्रे नत वपुः ॥ ७९ ॥

1794

आकुञ्चितोरु द्वौ यत्र जानुभ्या धरणि गतौ ।
दुर्दुरक्रममित्याह स्थानक इदमेदने ॥ ८० ॥

1795

सध्य जानु गत भूमौ दक्षिणं च सकुञ्चितम् ।
अप्रतो यत्र दातव्यं न विद्याद्गुरुदक्रमम् ॥ ८१ ॥

1796

पद्मासनं प्रसिद्धं तु उपविश्य यथाक्रमम् ।
धन्विना तनु विज्ञेय स्थानक शुभलक्षणम् ॥ ८२ ॥

अथ गुणमुष्टयः ।

1797

पताका वयमुष्टिश्च सिंहकर्णी तथैव च ।
मत्सरी काकनुडी च योजनीया यथाक्रमम् ॥ ८३ ॥

1798

दीर्घा तु तर्जनी यत्र आभितादुष्मूलकम् ।
पताका सा च विज्ञेया नालिका दूरमोक्षणे ॥ ८४ ॥

1799

तर्जनी मध्यमामध्यमद्रुमे विनते यदि ।
वयमुष्टिस्तु सा ज्ञेया स्थूने नाराचमोक्षणे ॥ ८५ ॥

1800

अङ्गुष्ठनखमूले तु तर्जन्यम मुसंस्थितम् ।
मत्सरी सा च त्रिज्ञेया चित्रतक्ष्यस्य वेधने ॥ ८६ ॥

1801

अङ्गुष्ठाग्रे तु तर्जन्या मुल धनु निवेशितम् ।
काकतुण्डी च त्रिज्ञेया हृत्तन्त्रक्षेपे युजिता ॥ ८७ ॥

अथ धनुर्मुष्टिसिधानम् ।

1802

संधानं त्रिविधं प्रोक्तमथ ऊर्ध्वं सम तथा ।
योजयेत्त्रिप्रकारं हि कार्येष्वपि यथाक्रमम् ॥ ८८ ॥

1803

अथ दूरपातित्वं समे तक्ष्यं मुनिक्षितम् ।
वृद्धस्फोट प्रकुर्वीत ऊर्ध्वसंस्थानयोगतः ॥ ८९ ॥

अथ व्यायाः ।

1804

कैशिकः केशमूले चेश्वरः शृङ्गे च सात्त्विकः ।
अवगे वत्सकर्णश्च घ्रीवायां भरतो भवेत् ॥ ९० ॥

1805

अंतके स्कन्धनामा च व्यायाः शृङ्गे शकीर्तिताः ।
कैशिकश्चित्रयुद्धेषु अधोतक्ष्येषु सात्त्विकः ॥ ९१ ॥

1806

वत्सकर्णः स त्रिज्ञेयो भरतो दृढमेवने ।
दृढमेवे च दूरे च स्कन्धनामानमुद्दिशेत् ॥ ९२ ॥

अथ लक्ष्यम् ।

1807

तक्ष्यं घनविधे ज्ञेयं स्थिरं चैव चलं तथा ।
वेधयेत्त्रिप्रकारं तु स्थिरवेधी स उच्यते ॥ ९३ ॥

1808

आत्मानं मुस्थिरं कृत्वा लक्ष्यं च स्थिरं बुधः ।
वेधयेच्छिरकारं तु स्थिरवेगी स उच्यते ॥ ९४ ॥

1809

चतुः तु वेधयेद्यस्तु आत्मना स्थिररुस्थितः ।
चतुर्लक्ष्यं तु नलोक्तमाचार्येण सुधीनता ॥ ९५ ॥

1810

धन्वी तु चतुः यत्र स्थिरलक्ष्ये समाहितः ।
चलाचल भवेत्तत्र भ्रमेयमनिन्दितम् ॥ ९६ ॥

1811

उभायेव चलो यत्र लक्ष्यं चापि धनुर्रतः ।
तद्भिजेयं ह्यचल भ्रमेणैव हि साध्यते ॥ ९७ ॥

1812

भ्रमेणास्त्वन्निन लक्ष्यं दृग् च बहुभेदनम् ।
भ्रमेण कठिना मुष्टिः शीघ्रसंभानमाप्यते ॥ ९८ ॥

1813

भ्रमेण चित्रयोषित्वं भ्रमेण प्राप्यते जयः ।
तस्माद्गुरुसमक्षं हि भ्रमः कार्यो विजानता ॥ ९९ ॥

1814

प्रथमं वामहस्तेन यः भ्रमं कुरुते नरः ।
तस्य चापश्रियामिदिरचिरादेव जायते ॥ १०० ॥

1815

वामहस्ते तु सत्तिदे पश्चात्तलिगमारभेत् ।
उभाभ्यां च भ्रमं कुर्यान्नाराचैश्च शूरेभ्यः ॥ १०१ ॥

1816

यामेनैव भ्रमं कुर्यात्सुत्तिदे दक्षिणे करे ।
विशाखेनाममेनैव तथा ध्याये च कौञ्जके ॥ १०२ ॥

1817

उदिते भास्करो लक्ष्यं पश्चिमाया निवेद्येत् ।
अपगच्छे च कर्तव्यं लक्ष्यं पूर्वदिगाभितम् ॥ १०३ ॥

1818

उत्तरेण सदा कार्यं प्राणस्य न विरोधकम् ।
संपाप्तेन विना कार्यं न लक्ष्यं दक्षिणामुखम् ॥ १०४ ॥

1819

पट्टिधन्वन्तरे लक्ष्यं ज्येष्ठलक्ष्यं प्रकीर्तितम् ।
चत्वारिंशन्मध्यमं च त्रिंशतिश्च कनिष्ठकम् ॥ १०५ ॥

1820

शराणां कथितं शेतत्रारानामथोच्यते ।
चत्वारिंशच्च त्रिंशच्च षोडशैव भवेत्ततः ॥ १०६ ॥

1821

चतुःशतैश्च काण्डानां यो हि लक्ष्यं विसर्जयेत् ।
सूर्योदये चास्तमये स ज्येष्ठो धन्विनां भवेत् ॥ १०७ ॥

1822

त्रिंशतैर्मध्यमैश्च द्विशताभ्यां कनिष्ठकः ।
लक्ष्यं च पुरुषोन्मानं कुर्याच्चन्द्रकसयुतम् ॥ १०८ ॥

1823

ऊर्ध्ववेधी भवेज्ज्येष्ठो नाभिवेधी च मध्यमः ।
यः पादवेधी लक्ष्यस्य स कनिष्ठो मनो मया ॥ १०९ ॥

अथानध्यायः ।

1824

अष्टमी न अमावास्या वर्जनोया चतुर्दशी ।
पूर्णिमार्धदिनं यावन्निषिद्धा सर्वकर्मसु ॥ ११० ॥

1825

अकाले गर्जिते देवे दुर्दिनं वाञ्छया भवेत् ।
गुर्नकाण्डहतं लक्ष्यमनध्यायं प्रवक्षते ॥ १११ ॥

1826

भ्रमं च कुर्वतस्तत्र भुजंगो यदि दृश्यते ।
अथवा भज्यते चापं यदैव भ्रमकर्मणि ॥ ११२ ॥

1827

ब्रुत्यने वा गुगो यत्र प्रथमे बाणनोक्षणे ।
भ्रमं तत्र न कुर्वति शूत्रे मतिमतां वरः ॥ ११३ ॥

अथ श्रमक्रिया ।

1828

क्रियाकलापन्वस्थामि भ्रमसाध्याङ्गुविन्मत्तान् ।
येषां विज्ञानमात्रेण सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ११४ ॥

1829

प्रथमं चापमारोप्य चूनिकां बन्धयेत्ततः ।
स्थानकं तु ततः कृत्वा बाणोपरि करं न्यसेत् ॥ ११५ ॥

1830

तुत्तनं धनुषश्चैव कर्तव्यं वामपाणिना ।
आदानं च ततः कृत्वा संधानं च ततः परम् ॥ ११६ ॥

1831

सकृदाकृष्टचापेन भूमिवेधं तु कारयेत् ।
नमस्तुर्याच्छिवं विप्ररामं गुरुधनुःशरान् ॥ ११७ ॥

1832

याचितव्या गुणैराज्ञा बाणस्याकर्षणं प्रति ।
शगयायुं प्रयत्नेन बाणेन सह पूरयेन् ॥ ११८ ॥

1833

कुम्भकेन स्थिरं कृत्वा हुंकारेण त्रिसर्जयेत् ।
इत्यभ्यासक्रिया कार्या धन्यविना निदिमिच्छता ॥ ११९ ॥

1834

पन्नानामात्मिदद्यते मुष्टिः शनः सयत्नमेव तु ।
वागवायनस्य सिद्धयन्ति यस्य नृष्टो मनेधनः ॥ १२० ॥

1835

पुष्पवद्धारयेद्ग्राणं सर्पवत्सीद्धयेद्भुः ।

धनवच्चिन्तयेत्तद्व्यं यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ १२१ ॥

1836

क्रियामिच्छन्ति आचार्या दूरमिच्छन्ति मार्गवाः ।

राजानो दृष्टिमिच्छन्ति लक्ष्यमिच्छन्ति धेतरे ॥ १२२ ॥

1837

जमानां रञ्जनं येन लक्ष्यघातात्प्रजायते ।

हीनेनापीयुषा तस्मात्प्रशस्तं लक्ष्यवेधनम् ॥ १२३ ॥

अथ लक्ष्यास्त्रलनविधिः ।

1838

विशाखस्यानके स्थित्वा समसंधानमाचरेत् ।

गोपुच्छमुखबाणेन सिंहकर्णा च मुष्टिना ॥ १२४ ॥

1839

भाकर्पेत्कैशिकव्याये न शिखां चालयेत्ततः ।

पूर्वापरौ समौ कार्यौ समांसौ निधनौ करौ ॥ १२५ ॥

1840

धक्षुपी स्पन्दयेन्नैव दृष्टिं लक्ष्ये नियोजयेत् ।

मुष्टिनाच्छादितं लक्ष्यं शरस्याग्रे नियोजयेत् ॥ १२६ ॥

1841

मनो दृष्टिर्गतं ज्ञात्वा ततः काण्डं विसर्जयेत् ।

स्त्रलस्येवं कदाचिन्न लक्ष्ये योधो जितश्रमः ॥ १२७ ॥

अथ शीघ्रसंधानम् ।

1842

आदानं चैव नूणीरात्संधानं कर्षणं तथा ।

क्षेपणं च त्वरायुक्तौ बाणस्य कुरुते तु यः ।

नित्याभ्यासवशाच्चस्य शीघ्रसंधानता गयेत् ॥ १२८ ॥

अथ दूरपातित्वम् ।

1843

प्रत्यालीढे कृते स्याने अथ सधानमाचरेत् ।

मुट्चा पताकया बाण खीचिद्ध दूरपातनम् ॥ १२९ ॥

अथ दृढप्रहारिता ।

1844

दुर्दुर्गममास्थाय ऊर्ध्वसधानमाचरेत् ।

स्कन्धव्यायेन वयस्य मुट्चा पुमार्गणेन च ।

अत्यन्तसोढवाद्वाहोर्जायते दृढवेधिता ॥ १३० ॥

अथ हीनगतय ।

1845

सूचीमुखा मीनपुच्छ भ्रमरी च ततीयका ।

शराणां गतयस्तिल प्रशस्ता कथिता बुधै ॥ १३१ ॥

1846

सूचीमुखगतिस्तस्य सायकस्य प्रजायते ।

पक्ष तिलोमित यस्य अथवा हीनपक्षकम् ॥ १३२ ॥

1847

कर्कशेन तु चापेन य कृते हीनमुष्टिना ।

मत्स्यपुच्छ गतिस्तस्य सायकस्य प्रकीर्तता १३३ ॥

1848

भ्रमरी कथिता शेषा विद्वाद्भिः भ्रमकर्मणि ।

ऋजुत्वेन विना याति क्षेप्यमाणस्तु सायक ॥ १३४ ॥

अथ पाणानां लक्ष्यस्खलनगतय ।

1849

सामाना रभगा तेन ऊर्ध्वगा गोगमा तथा ।

पामो गाय पोना वाणगात्रनेनत ॥ १३५ ॥

1850

कम्पने गुणमुष्टिस्तु मार्गणस्य हि पृष्ठतः ।
संमुखी स्यादनुर्मुष्टिस्तदा वामे गतिर्भवेत् ॥ १३६ ॥

1851

पक्ष्णं शिथिलं यस्य कज्जुत्वेन विवर्जितम् ।
पार्श्वे तु दक्षिणे यानि सायकस्य न संशयः ॥ १३७ ॥

1852

ऊर्ध्वं याति चापमुष्टिर्गुणमुष्टिरधो भवेत् ।
स मुक्तो मार्गणो लक्ष्यादुरं यानि न संशयः ॥ १३८ ॥

1853

मोक्षणे चैव बाणस्य चापमुष्टिरधो भवेत् ।
गुणमुष्टिर्भवेदूर्ध्वं तदाधोगामिनी गतिः ॥ १३९ ॥

अथ शुद्धगतयः ।

1854

लक्ष्यबाणामदृष्टीनां संगतिस्तु यदा भवेत् ।
तदानीमुज्झितो बाणो लक्ष्यान् स्खलति ध्रुवम् ॥ १४० ॥

1855

निर्दोषः शब्दहीनश्च सममुष्टिद्वयोज्झितः ।
भिनत्ति दृढवेध्यानि सायको नास्ति संशयः ॥ १४१ ॥

1856

स्याकूटस्तेजितो यश्च सुशुद्धो गाढमुक्तितः ।
नरनागाश्वकायेषु न स तिष्ठति मार्गणः ॥ १४२ ॥

1857

यस्य तृणसमा बाणा यस्येन्धनसमं धनुः ।
यस्य प्राणसमा मौर्वी स धन्वी धन्विनां वरः ॥ १४३ ॥

अथ दृढचतुष्कम् ।

1858

अथर्भमं षट्धैव मृत्पिण्डं च चतुष्टयम् ।
यो भिनत्ति हि तस्येपूर्ववेणापि न धार्यते ॥ १४४ ॥

1859

सार्धाद्भुत्तप्रमाणेन लोहपात्राणि कारयेत् ।
तानि भित्त्वैकवागेन दृढघाती भवेन्नरः ॥ १४५ ॥

1860

चतुर्विंशतिचर्माणि भिनत्त्येकेषुणा नरः ।
तस्य वागो गजेन्द्रस्य कायं निर्भय गच्छति ॥ १४६ ॥

1861

भ्रान्त्यञ्जले घटो वेदघश्चक्रे मृत्पिण्डकं तथा ।
भ्रमन्तं वेधयेद्यस्तु दृढभेदी स उच्यते ॥ १४७ ॥

1862

भयस्तु काकनुण्डेन चर्म आरामुखेन हि ।
मृत्पिण्डं च घटं चैव विध्येत्स्त्रीमुखेन हि ॥ १४८ ॥

अथ चित्रविधिः ।

1863

वागभङ्गं करावर्तं काष्ठच्छेदनमेव च ।
बिन्दुकं गोलकयुगं यो वेत्ति स जयी भवेत् ॥ १४९ ॥

1864

लक्ष्यस्थाने धृतं काष्ठं मसुखं छेदयेत्ततः ।
किंनिन्मुष्टिं विधाय स्वां तिर्यग्निफलिकेयुगा ॥ १५० ॥

1865

संमुखं वा समायान्नं तिर्यग्गुणं तमम्बरे ।
शरं शरेण यच्छिन्त्याश्वागच्छेदी न जायते ॥ १५१ ॥

अथ वराटिकावर्तः ।

1866

काष्ठेश्वरेण नयन्य तत्र बद्धा वराटिकान् ।
रस्तेन भाग्यमाणां न यो हन्ति स धनुर्ययः ॥ १५२ ॥

अथ काष्ठच्छेदनम् ।

1867

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्काष्ठं सार्द्धं गोपुच्छसंनिभम् ।
यमिच्छन्नात्तं क्षुरपेण काष्ठच्छेत्ता स जायते ॥ १८३ ॥

अथ बिन्दुकम् ।

1868

लक्ष्ये बिन्दुं न्यसेच्छुभ्रं शुभ्रवन्धूकपुष्पवत् ।
हन्ति तं बिन्दुकं यस्तु चित्रयोधी स जायते ॥ १८४ ॥

अथ गोलकयुगचित्रविधिः ।

1869

काष्ठगोलियुगं लिप्तं दूरमूर्ध्वपुरःस्थितैः ।
अप्राप्तधार्तरं पृष्ठेन गच्छेत्पुच्छमुत्सेन हि ॥ १८५ ॥

1870

यो हस्तिं शरयुग्मेन शीघ्रसंधानयोगतः ।
स स्यादनुभृतां भेठः पूजितः सर्वपार्थिवैः ॥ १८६ ॥

अथ धावल्लक्ष्यम् ।

1871

रथस्थेन गजस्थेन हयस्थेन च पत्तिना ।
क्षकता द्वे श्वमः कार्यौ लक्ष्यं हन्तुं ह्यतिशितम् ॥ १८७ ॥

अथ शब्दवेधित्वम् ।

1872

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्कांस्थपात्रं हस्तद्वयान्तरे ।
ताडयेच्छर्करामिस्तच्छब्दः संजायते यथा ॥ १८८ ॥

1873

यत्रैवोत्पद्यते शब्दस्तं सम्यक्तरं चिन्तयेत् ।
कर्णेन्द्रियमनोयोगात्तत्स्थं निश्चयतां नयेत् ॥ १८९ ॥

1874

पुनः शर्करया तच्च ताडयेच्छुद्धहेतवे ।

पुनर्निधयतां नेयं शब्दस्यानानुत्तरनः ॥ १६० ॥

1875

ततः किञ्चित्कृत्वा दूरे नित्यं नित्यं विधानतः ।

तत्स्थं समभ्यसेद्भ्रान्ते शब्दव्यपनहेतवे ॥ १६१ ॥

1876

ततो वागेन हन्यात्तद्वधानेन नीक्षगधीः ।

एतच्च दुष्करं कर्म भाग्यैः कस्यापि सिद्ध्यति ॥ १६२ ॥

अथास्त्रविधिः ।

1877

एवं भ्रमविधिं कुर्यादावस्तिद्धिः ब्रजायने ।

भ्रमे सिद्धे च वर्षासु नैव मारुतं धनुः करे ॥ १६३ ॥

1878

पूर्वाभ्यासस्य शस्त्राग्नान्विस्मरणहेतवे ।

मातृशयं भ्रमं कुर्यात्तन्निर्वर्ध शङ्कनौ ॥ १६४ ॥

1879

जाने वाश्वयुजे नास्ति नवर्नदिवशादिने ।

पूजयेदीश्वरं चण्डीं गुरुं शस्त्राग्निं वाजिनः ॥ १६५ ॥

1880

विद्रेभ्यो शक्तिगां दत्त्वा कुमारीभोजयेत्ततः ।

देव्यै पशुवर्तिं दत्त्वा ददौ वादिश्वनद्वलैः ॥ १६६ ॥

1881

ततस्तु साधयेन्मन्त्रान्वेदोक्तांश्चाग्नौदिनान् ।

अस्त्राणां कर्मसिद्धयर्थं जपहोमविधानतः ॥ १६७ ॥

1882

ब्राह्मं नारायणं शैवमैन्द्रं वायव्यनारुणे ।

आग्नेयं आपगम्भानि गुरुदनानि नाग्नेन् ॥ १६८ ॥

1883

मनोवाकर्मभिर्माव्यं लब्धालेण शुचिष्मता ।
अपात्रमसमर्थं च घ्नन्त्यस्त्राणि कुपूरुषम् ॥ १६९ ॥

1884

पयोऽं चोपसंहारं यो वेत्ति स धनुर्धरः ।
सामान्ये कर्मणि प्राज्ञो नैवास्त्राणि प्रयोजयेत् ॥ १७० ॥

अथ शस्त्रवारणम् ।

1885

हस्तार्के लाङ्गलीकन्दं गृहीत्वा तस्य लेपतः ।
शूरस्यापि रणे पुंसो दर्पं हरति सत्वरः ॥ १७१ ॥

1886

गृहीतं योगनक्षत्रैरभामार्गस्य मूलकम् ।
लेपमात्रेण वीराणां सर्वशस्त्रनिवारणम् ॥ १७२ ॥

1887

अधःपुष्पी शङ्खपुष्पी लज्जालुर्मिरिकर्णिका ।
नीलिनी सहदेवा च पुत्रमार्जारिका तथा ॥ १७३ ॥

1888

विष्णुकान्ता च सर्वासां जटा प्राज्ञा रवेर्दिने ।
बद्धा भुजे विलेपाहा काये शस्त्रौघवारिका ॥ १७४ ॥

1889

सर्पश्याम्रादिसत्त्वानां भूतावीनां न जायते ।
भीतिस्तस्य स्थिता यस्य मातरोदौ शरीरके ॥ १७५ ॥

1890

गृहीतं हस्तनक्षत्रे चूर्णं छुच्छुन्दरीभवम् ।
तत्प्रभावाज्जजः पुंसः समुखो नैति निश्चितम् ॥ १७६ ॥

1891

छुच्छुन्दरीश्रीफलपुष्पचूर्णं-
रालिप्तगात्रस्य नरस्य दूरात् ।

आग्राय गन्ध द्विरदोतिमत्तो
मद त्यजेत्केसरिणो यथोपमम् ॥ १७७ ॥

1892

श्वेताद्रिकार्णिकामूल पाणिस्थ वारयेद्वज्रम् ।
श्वेतकण्टारिकामूल व्याघ्रादीना भय हरेत् ॥ १७८ ॥

1893

पुण्यार्कोत्पादिते मृत्ते पाडाया मुखसंस्थिते ।
देहे स्फुटति नो तीक्ष्ण मण्डलाय रणे मृणाम् ॥ १७९ ॥

1894

गन्धार्या उत्तर मूल मुखस्य समुखागतम् ।
शस्त्रौघ वारयन्त्येव पुण्यार्के विधिना धृतम् ॥ १८० ॥

1895

शुभ्राया. शरपुङ्खाया जटानीलोज्झायवा ।
भुजेशिरसि यक्ते वा स्थिता शस्त्रनिवारिका ।
भूपाहिचोरभीनिघ्नी गृहीता पुण्यमास्करो ॥ १८१ ॥

अथ सग्रामविधिः ।

1896

प्रथम क्रियते स्नान शुक्लवस्त्रावृतो भवेत् ।
मद्गल्यगीतमयुक्तो देवविप्राश्च पूजयेत् ॥ १८२ ॥

1897

क्षेत्रपालस्य नाम्ना न वर्ति दद्यादिशो दश ।
शस्त्राणि चापि सपूज्य रक्षामन्त्र स्मरेत्ततः ॥ १८३ ॥

1898

ॐ शृतेन पाहि नो देवि पाहि खड्गेन चाम्बिके ।
पण्टास्यनेन नः पाहि चापन्यानिःस्वनेन च ॥ १८४ ॥

1899

प्राच्या रक्ष प्रतीच्या च घण्टिके रक्ष दक्षिणे ।
भ्रामणेनात्मशूलस्य उत्तरस्या तथेच्चरि ॥ १८५ ॥

1900

सौम्यानि यानि रूपाणि त्रैलोक्ये विचरन्ति ते ।
यानि चात्यन्तघोराणि ते रक्षास्मास्वप्ना भुम् ॥ १८६ ॥

1901

खड्गशूलगदादीनि यानि पात्राणि तेष्विके ।
करपक्षवसङ्गीनि तेरस्माच्चक्ष सर्वत ॥ १८७ ॥

1902

दिव्योपरीना लेप च रक्षाबन्ध च कारयेत् ।
किञ्चिद्भुक्ता च पीत्वा च तत्र सनाहमाग्नेत् ॥ १८८ ॥

1903

सेनापति गजारोहानन्याश्च सुभगस्तथा ।
मुख्यानन्यानापि धनेर्वैश्व परितोपयेत् ॥ १८९ ॥

1904

पूर्वं सारधिमारोप्य रथे सज्जेत्तत हयम् ।
योजयेद्वाजिन शुद्धान्धुमनुष्टाञ्जितभमान् ॥ १९० ॥

1905

रथे च धारयेद्भद्र कार्मुकाणा चतुष्टयम् ।
चतु शतानि बाणाना तुषीरे च प्रयोजयेत् ॥ १९१ ॥

1906

खड्ग चर्म गदा शक्तिं परिषं मुद्गरं तथा ।
भाराच्च परशु कुन्त पट्टिश्चादीश्च धारयेत् ॥ १९२ ॥

1907

न रथा न गजा यस्य सोश्चमेव समावहेत् ।
कटिवद्भैकनूणीर खड्गशक्तिधनुर्युत ॥ १९३ ॥

1908

ततोर्युनस्य नामानि विष्णुस्मरणपूर्वकम् ।
जपेत्ततः श्रुतिष्ठेत् चतुरङ्गबलैर्युतः ॥ १९४ ॥

1909

ताभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरइयामो हृदयस्यो जनार्दनः ॥ १९५ ॥

1910

अर्जुनः फाल्गुनः पार्यः किरीटी श्वेतवाहनः ।
बीभत्सुर्विजयी कृष्णः सव्यसाची धनंजयः ॥ १९६ ॥

अथाक्षौहिणीसंख्या ।

1911

खं तथा स्वरचस्विन्दुनेत्रैरक्षौहिणी मता ।
अक्षौहिण्यां संग्रदिष्टा रथानां वर्मधारिणाम् ।
संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ १९७ ॥

1912

उपर्यष्टौ शतान्याहस्तया भूयश्च सप्ततिः ।
गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ १९८ ॥

1913

ज्ञेयं लक्षं पदातीनां सहस्राणि तथा नव ।
शतानि त्रीणि पञ्चाशच्छूराणां शस्त्रधारिणाम् ॥ १९९ ॥

1914

पञ्चपटिसहस्राणि तथाश्वानां शतानि च ।
दशोत्तराणि पट् प्राहुः संख्यातच्यविदो जनाः ॥ २०० ॥

अथ महाक्षौहिणी ।

1915

एदयं निधिवेदाक्षिचन्द्राक्ष्यमिहिमांशुभिः ।
महाक्षौहिणिका प्रोक्ता सख्या गणितकोविदैः ॥ २०१ ॥

1916

कोट्यस्त्रयोदश प्रोक्ता लक्ष्णामेकविंशतिः ।
चतुर्विंशत्सहस्राणि तथा नवशतानि च ॥ २०२ ॥

1917

महाक्षौहिणिकां प्राहुरिमां तत्त्वविदो जनाः ।
महाक्षौहिणिकायां तु रथाः कोटिमिताः स्मृताः ।
सप्तविंशच्च लक्ष्णाणि गीयन्ते तत्त्ववेदिभिः ॥ २०३ ॥

1918

द्वादशैव सहस्राणि चत्वार्येव शतानि च ।
प्रोक्तानि नष्टानिस्तद्देवमेव मतंगजाः ॥ २०४ ॥

1919

अथाधतुःकोटिमिता लक्ष्णाण्येकादशैव च ।
सप्तविंशत्सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् ॥ २०५ ॥

1920

सप्ततिथैव संख्याताः प्रोच्यन्ते पक्षयस्ततः ।
षट्कोट्योद्गीतिलक्ष्णाणि पञ्चाधिकमितानि च ॥ २०६ ॥

1921

त्रिपटि च सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् ।
पञ्चाशदिति संख्याता महाक्षौहिणिका युधिः ॥ २०७ ॥

अथ व्यूहाविधिः ।

1922

मुले रथा गजाः पृष्ठे तत्पृष्ठे च पदातयः ।
पार्श्वयोश्च हयाः कार्या व्यूहस्यार्थं विधिः स्मृतः ॥ २०८ ॥

1923

अर्धचन्द्रं च चक्रं च शकटं मकरं तथा ।
कगलं श्रेणिकां गुल्मं व्यूहानेवं प्रकल्पयेत् ॥ २०९ ॥

अथ युद्धविधिः ।

1924

ये राजपुत्राः सामन्ता आप्राः सेवकजातयः ।
तान्सर्वानात्मनः पार्थै रक्षायै स्थापयेन्नुपः ॥ २१० ॥

1925

यस्मिन्कुले यः पुरुषः प्रधानः
स सर्वयत्नेन हि रक्षणीयः ।
तस्मिन्विनटे किल सारभूते
न नाभिभङ्गे ह्यरका वहन्ति ॥ २११ ॥

1926

क्षत्रसारभूतं दूरं शत्रुजमनुरागि वेत् ।
अपि स्वल्पं भिये सैन्यं वृथेयं मुण्डमण्डली ॥ २१२ ॥

1927

अपि पञ्चदशतं दूरा मृत्रन्ति महतीं चमूम् ।
अथवा पञ्च पद् सप्त विजयन्तेनिवार्तिनः ॥ २१३ ॥

1928

धनुःसंगतिसंशुद्धा वाजिनो मुखदुर्वलाः ।
आकर्णयन्ति योधाः संप्रामे जयवादिनः ॥ २१४ ॥

1929

परस्परानुरक्ता ये योधाः शार्ङ्गधनुर्धराः ।
युद्धज्ञास्तुरगारूढास्ते जयन्ति रणे रिपून् ॥ २१५ ॥

1930

एकः कापुरुषो दीर्घो दारयेन्महतीं चमूम् ।
॥ दीर्घमनु दीर्यन्ते योधाः दूरतमा अङ्घ्रि ॥ २१६ ॥

1931

दुर्निवारतरा धैर्य प्रभवा मरती चमूः ।
अपामिव महावेगवस्ता मृगगणा इव ॥ २१७ ॥

1932

यस्तु भग्नेषु सैन्येषु विद्रुतेषु निवर्तते ।
पदे पदेश्वमेधस्य लभते फलमक्षयम् ॥ २१८ ॥

1933

ह्यविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलभेदिनौ ।
परित्राड्योमयुक्तश्च रणे चाभिमुखो हतः ॥ २१९ ॥

1934

यत्र यत्र हतः शूरः शत्रुभिः परिवेष्टितः ।
अक्षयं लभते लोकं यदि क्लीबं न भावते ॥ २२० ॥

1935

मूर्छितं नैव विकलं नादक्षं नान्ययोधिनम् ।
पलायमानं शरणं गतं चैव न हिंसयेत् ॥ २२१ ॥

1936

भीरुः पलायमानोऽपि नान्येष्ट्यो बलीयसा ।
कदाचिद्भूरतां याति मरणे कृतनिश्चयः ॥ २२२ ॥

1937

संभृत्य महतीं सेनां चतुरङ्गां महीपतिः ।
व्यूहयित्वापतः शूरांस्त्रयापयेज्जयतिप्सया ॥ २२३ ॥

1938

अल्पायां वा महत्यां वा सेनागमिति निश्चयः ।
हर्षो योऽधगणस्यैको जयलक्षणमुच्यते ॥ २२४ ॥

1939

अन्वेतं घायवो यान्ति पृष्ठे मानुर्वयांसि च ।
अनुप्लवन्ते मेघाश्च यस्य तस्य रणे जयः ॥ २२५ ॥

1940

अपूर्णं नैव मर्तव्यं सपूर्णं नैव जीवति ।
तस्मादैर्यं विधातव्यं इन्नन्या परवाहिनी ॥ २२६ ॥

1941

जिते तस्मीर्मुक्ते स्वर्गः कीर्तिश्च धरणीतले ।

तस्मादैर्यं विधातव्यं हन्तव्या परवाहिनी ॥ २२७ ॥

एते शिवधनुर्वैदस्य भगवतो व्यासस्य च ।

अथ गान्धर्वशास्त्रम् ॥ ८१ ॥

1942

प्रणम्य सर्वदेवेशं शिवं ब्रह्मादिकांस्तथा ।

गान्धर्वशास्त्रसंक्षेपः सारतोयं मयोच्यते ॥ १ ॥

1943

यदुक्तं ब्रह्मणः स्थानं ब्रह्मपन्थिश्च यो मतः ।

तन्मध्ये संन्यतः प्राणः प्राणाद्ब्रह्मिसमुद्भवः ॥ २ ॥

1944

तद्विमारुतसंयोगाच्चादः समुपजायते ।

न नादेन विना गीतं न नादेन विना स्वरः ।

न नादेन विना नृत्यं तस्माच्चादात्मकं जगत् ॥ ३ ॥

1945

पवनोज्जायते नादो नादतः स्वरसंभवः ।

स्वरास्संजायते रागः स रागो जनरञ्जकः ॥ ४ ॥

1946

पदस्थः स्वरसंघातस्नातेन मुमितस्तथा ।

प्रयुक्तधातुश्रवणेन गान्धर्वमभिधीयते ॥ ५ ॥

1947

नदेतच्चारदादिभ्यो दत्तमादौ स्वयंभुवा ।

नाददेन ततो गदः श्रयिष्यामवतारितः ॥ ६ ॥

1948

मृगो वेत्ति शिशुर्येत्ति नेत्ति गीतम् फणी ।

यनो गीते विनीताः स्युः मर्गभा निष्कृतिभिः ॥ ७ ॥

1949

अपि वद्वपरातन्दादिदमप्याधिक ध्रुवम् ।
जदार नारदादीनां चित्तानि कथमन्यथा ॥ ८ ॥

अथ सुगीतलक्षणानि ।

1950

द्वस्वरं सरसं चैव सरागं मधुराक्षरम् ।
सारंकारप्रमाणं च पद्धिर्धं गीतलक्षणम् ॥ ९ ॥

1951

स्वरेण पदसंयुक्तं छन्दसा च सुसंयुतम् ।
द्वमात्रं च सुतालं च सुगीतं तेन भण्यते ॥ १० ॥

अथ वाग्गेयकारकलक्षणानि ।

1952

धातुभूतुरुच्यते गेयं धातुगित्यभिधीयते ।
वाचा गेयं च कुरुते यः स वाग्गेयकारकः ॥ ११ ॥

1953

शब्दानुशासनज्ञानमभिधानपवीणता ।
गणच्छन्दोनुवेदित्वमलंकारेषु कौशलम् ॥ १२ ॥

1954

तीर्यत्रितयचातुर्यं ह्यशारीरपालिता ।
लयतालकलाज्ञानं विवेकोनेककाकुपु ॥ १३ ॥

1955

देशीरागेषु विज्ञत्वं वाक्पटुत्वं सभाजयः ।
इति वाग्गेयकारस्य गुणाः प्रतिनिरूपिताः ॥ १४ ॥

1956

अधमो मातुकारश्च धातुकारश्च मध्यमः ।
धातुमातुकियाकार उत्तमः पञ्चिकीर्वित ॥ १५ ॥

1857

अधमो लक्षणज्ञः स्यान्मध्यमो लक्ष्यमाचरेत् ।
लक्ष्यलक्षणसंयुक्त उत्तमः परिकीर्तितः ॥ १६ ॥

अथ शिष्यकारः ।

1858

त्वरितः शिष्यको यस्तु सुकण्ठो मधुरस्वरः ।
रागतालसमोपेतः शिष्यकारः स उच्यते ॥ १७ ॥

अथ गायनलक्षणानि ।

1859

श्रवण्णानिष्ठातो विविधात्मकारकः ।
रागरागाङ्गभाषाङ्गक्रियाङ्गोपाङ्गकोविदः ।
गायनो गीतशास्त्रज्ञैर्भण्यते सर्वसंमतः ॥ १८ ॥

अथ गायनदोषाः ।

1860

कम्पिनं भीतमुद्धृतमव्यक्तमनुनासिकम् ।
काकस्वरं शिरःस्थं च तथा स्थानविवर्जितम् ॥ १९ ॥

1861

विस्वरं विरसं चैव विशिष्टं विषमाहतम् ।
व्याकुलं तालहीनं च गातुर्दोषाश्चतुर्दश ॥ २० ॥

अथ सालगसुद्धः ।

1862

हिमयत्कन्यकाशीत्या देवदेवेन शंभुना ।
शुद्धरागाङ्गान्विनिष्पीड्य सरसं सान्द्रं कृतम् ॥ २१ ॥

1863

शुद्धरागममुत्पन्नं णयातिङ्गमनोहरम् ।
अबलाबान्धोगान्धसिनिपादैस्तु गीयते ॥ २२ ॥

1964

आशो ध्रुवस्ततो मण्डः प्रतिमण्डो निसारुकः ।

अदनालस्ततो राग एकताली च संमता ॥ २३ ॥

अथैतेषु पूर्वं ध्रुवकलक्षणानि ।

1965

न विवेकं विना ज्ञानं ध्यानं नात्मरसं विना ।

अदया न विना दानं गीतं न ध्रुवकं विना ॥ २४ ॥

1966

उत्तमः षट्पदः प्रोक्तो मध्यमः पञ्चमिस्तथा ।

कनिष्ठस्तु चतुर्भिः स्यादेवं स्युर्ध्रुवकात्रिधा ॥ २५ ॥

1967

एकधातुर्द्विखण्डः स्याद्यत्रोद्गाहस्ततः परम् ।

तृतीयं किञ्चिदुच्चं स्यात्त्रिखण्डं गमकशोभनम् ॥ २६ ॥

1968

ततो द्विखण्ड आभोगस्तृतीयं तस्य खण्डकम् ।

उच्चं गमकयुक्तं वा स्वनाम्ना चाङ्कितं तु तत् ॥ २७ ॥

1969

उद्गाहस्याद्यखण्डे च न्यासः स ध्रुवको मतः ।

एवं हि षट्पदः प्रोक्त उत्तमो ध्रुवको मुपैः ॥ २८ ॥

1970

पञ्चपादस्य तूद्गाहे पादयुग्मं प्रशस्यते ।

तृतीयं चोपखण्ड स्याद्विरभ्यस्तमिदं त्रयम् ॥ २९ ॥

1971

आभोगत्रैकखण्डः स्याद्वितीयं चोच्चखण्डकम् ।

तुल्यनामाङ्कितं चैतदिति मध्यमलक्षणम् ॥ ३० ॥

1972

चतुष्पादस्य तूद्गाहे पदैकं स्यात्ततः पदम् ।

किञ्चिदुच्चं द्वितीयं स्याद्विरभ्यस्तमिदं द्वयम् ॥ ३१ ॥

1973

आमोगे च षडैकं स्यात्किंचिदुच्चं द्वितीयकम् ।
प्रभुनामाङ्कितं चैतत्कनिष्ठस्येति लक्षणम् ॥ ३२ ॥

1974

पष्णां पदानां वा वर्णनियमो वा द्वयोर्भवेत् ।
पदयोर्वर्णनियमो ध्रुवाणां हि द्विधा गतिः ॥ ३३ ॥

1975

परद्वये यदा वर्णनियमः क्रियते वृधैः ।
तदा पदानि चान्यानि भवन्ति नियमं विना ॥ ३४ ॥

1976

एकादशाक्षरात्पदादेकैकाक्षरवर्धितिः ।
खण्डैर्ध्रुवाः षोडश स्युः पङ्क्तिश्चत्वारिंशति ॥ ३५ ॥

1977

रसतालादिवर्णैश्च ध्रुवाणां लक्षणं शुभम् ।
प्रोक्तं रागार्णवे सर्वं संक्षेपादिह कथ्यते ॥ ३६ ॥

अथ षोडशाध्रुवाणां नामानि ।

1978

जयन्तः श्लोखरोत्साहौ तनो मधुरनिर्मली ।
कुन्तलः कमलभारो नन्दनधन्वश्लोखरः ॥ ३७ ॥

1979

कामदो विजयाख्यश्च वन्दर्पजयमद्गती ।
तिलको नलितश्चेति ध्रुवाः षोडश कीर्तिताः ॥ ३८ ॥

1980

आदितालो जयन्तः स्याच्छृङ्गाररससंयुतः ।
रुद्रसंज्ञाक्षरपदैरायुर्वृद्धिकरः परः ।
एक एव नट्यस्मिन्नादितालः स कथ्यते ॥ ३९ ॥

स यथा ।

1981

द्वादशाक्षरपादन्यो भोगैकफलकृत्यमोः ।
हंसके च रसे वीरे गीयते शेखराहुयः ।
तपुर्गुरुर्लघुर्यत्र स तालो हंसकः स्मृतः ॥ ४० ॥

स यथा । ५।

1982

उत्साहः स्याद्रसे हास्ये ताले कन्दुकसंज्ञके ।
वंशाभिवृद्धिक्वत्पादखयोदशमिताक्षरः ।
तपुद्ध्यं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४१ ॥

स यथा ॥ ५

1983

गान्धर्वतालेन गीयेत कारुण्ये मयुरो ध्रुवः ।
भङ्गिर्द्विसप्तभिर्वर्णैरानन्दफलदः सदा ।
घतुर्द्रुतो विरामान्तस्तालोयं गान्धर्वसंज्ञकः ॥ ४२ ॥

स यथा ०००० । ५

1984

क्रीडाताले ध्रुवः स स्यात्पक्षैर्वर्णाङ्गिनिर्मलः ।
शृङ्गाररससंयुक्तः भ्रौतुस्तेजोभिर्वर्धनः ।
एक एव प्लुतो यस्मिन्क्रीडातालः स कथ्यते ॥ ४३ ॥

स यथा । ५

1985

वर्णैः षोडशभिः पादः कुन्तलो लघुशेखरे ।
इष्टार्थदः शौर्यदः स्यादद्भुताख्यरसान्वितः ।
लघुर्गुरुर्भवेद्यत्र स भवेत्तपुशेखरः ॥ ४४ ॥

स यथा । ५

1986

वर्णैश्च सप्तदशभिरङ्गिः शृङ्गारके रसे ।
कमलो मलयार्ये वै ह्यायुर्वृद्धिकरः परः ।
मलयार्ये भवेत्ताले गुरुर्लघुरतो गुरुः ॥ ४५ ॥

स यथा ५ । ५

1987

चारोद्वादशवर्णाङ्घ्रिर्यशोहर्षप्रदो भुवः ।
फणिभाषायुतो वीररसे कन्दुकतालके ।
लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४६ ॥

स यथा ॥ ५

1988

नन्दइयेन्दुवर्गाङ्घ्रिर्नन्दनः सर्वसिद्धिदः ।
पूर्णः शृङ्गारवीराभ्यां कन्दुके च विधीयते ।
लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४७ ॥

1989

स यथा ॥ ५

कल्याणदो भवेहीरे ध्रुवकञ्चन्द्रोत्तरः ।
द्विद्विर्गणपदं यत्र त्रिपुटे च विधीयते ।
द्वुत्तइन्द्रं लघुद्वयं ताले त्रिपुटसंज्ञके ॥ ४८ ॥

स यथा ०० ॥

1990

एकविंशतिवर्गाङ्घ्रिर्भवेच्छृङ्गारके रसे ।
कामदोभीददः पुमां ताले नुरगलीलके ।
----- ॥ ४९ ॥

स यथा

1991

विजयाद्यो भुवः सम्याङ्घ्रिर्विजयसंगद्विकः ।
संनिपातं संयुक्तः शृङ्गारेभीददो रसे ।
एक एव गुरुर्यत्र संनिपातः स कथ्यते ॥ ५० ॥

स यथा ५

1992

प्रयोविंशतिवर्गाङ्घ्रिर्भुवः कंठर्मजितः ।
वीरेका कण्ठे वा स्यात्कण्ठतालान् विधीयते ।
द्वुत्तमेकं भवेद्यत्र तालोयं खण्डमञ्जितः ॥ ५१ ॥

स यथा

1993

दिप्रदादशवर्णाङ्गिस्ताले वै हम्पके भवेत् ।
वीरशृङ्गाररसवोजेयकृज्जयमङ्गलः ।
द्रुतद्वयं विरामान्तं लघुनैकेन हम्पकः ॥ ५२ ॥

स यथा ०० । ५ ।

1994

पञ्चविंशाक्षरैः पादो यस्यासौ तिलकाद्वयः ।
ताले चाचपुटे ज्ञेयो वीरे चाप्यनुतेपि वा ।
ताले चाचपुटे ज्ञेयं गुरुलघुयुगं गुरुः ॥ ५३ ॥

स यथा ५ ॥ ५

1995

यः यद्विंशतिवर्णाङ्गिः स स्वात्सर्कार्यसिद्धिदः ।
ललितश्चन्द्रपुटाख्ये ताले शृङ्गारपोषकः ।
ताले चन्द्रपुटे ज्ञेयं गुरुद्वन्द्वं लघुयुते ॥ ५४ ॥

स यथा ३५ ॥ ५

अथ मण्डकलक्षणानि ।

1996

उद्गाहो ध्रुपदश्च स्यादाभोगस्तदनन्तरम् ।
नियमस्त्रिविधो ज्ञेयो मण्डकस्य विचक्षणैः ॥ ५५ ॥

1997

जयप्रियः कलापश्च कमलः सुन्दरस्तथा ।
वक्षभो मङ्गलश्चेति पठेते मण्डका मताः ॥ ५६ ॥

1998

लघुगुरुलघुयुगं स तालो हंसकः स्मृतः ।
तालश्चायं रसे वीरे कर्तव्यो जयमण्डके ॥ ५७ ॥

हंसकतालः । ५ ।

1899

रुद्रताले च विज्ञेयो लघुभैको गुरुद्वयम् ।
कलापो मण्डकस्तेन रसे रौद्राभिधानके ॥ ५८ ॥

रुद्रतालः । ५५

2000

लघुद्वयं गुरुभैकस्तान्त्रोयं दर्पणः स्मृतः ।
अस्मिन्तालै रसः शान्तः कमलो मण्डको भवेत् ॥ ५९ ॥

दर्पणतालः ॥ ५

2001

गुरुद्वन्द्वं लघुद्वन्द्वं ताले त्रिपुटसंज्ञके ।
सुन्दरो गीयते तेन वीरे चाप्यद्भुते रसे ॥ ६० ॥

त्रिपुटतालः ५५ ॥

2002

मलयाल्ये भवेत्तालं गुरुत्तुरतो गुरुः ।
वत्तमो मण्डको ज्ञेयस्तालेस्मिन्करणे रसे ॥ ६१ ॥

मलयतालः ५५

2003

गुणलंबुद्वयं यत्र भृङ्गतालः स कथ्यते ।
मङ्गलो मण्डको ज्ञेयो रसे चाद्रुतसंज्ञके ॥ ६२ ॥

भृङ्गतालः ५ ॥

अथ प्रतिमण्डकलक्षणानि ।

2004

तारथाप्यमभैव विचारः कुन्दसंज्ञकः ।
यन्वागः कथिता घेते प्रतिमण्डाम्नु शंभुना ॥ ६३ ॥

2005

विरामान्तं द्रुनद्वन्द्वं गुरुभैकस्मृतः पद्म ।
सुरङ्गताले गातव्यस्तारथ प्रतिमण्डकः ॥ ६४ ॥

सुरङ्गतालः । ५ ० ० ५

2006

गुरुरेको भवेद्यत्र सनिपातः स कथ्यते ।

अमरः प्रतिमण्डोसौ विद्वद्भिस्तेन गीयते ॥ ६५ ॥

संनिपातः ५

2007

लघुहयं विरामान्तं ताळे कन्दुकसञ्ज्ञके ।

विचारो गीयते तेन विलम्बश्च तयो भवेत् ॥ ६६ ॥

कन्दुकः ॥॥५

2008

द्रुतमेकं भवेद्यत्र स तालः खण्डसञ्ज्ञितः ।

द्रुतलयेन गातव्यः कुन्दश्च प्रतिमण्डकः ॥ ६७ ॥

खण्डतालः

अथ निःसारकलक्षणानि ।

2009

कान्तारः समराख्यश्च वैकुण्ठो नाङ्घ्रितस्तथा ।

विशालश्च तथा मन्दः षोढा निःसारको भवेत् ॥ ६८ ॥

2010

लघुहयं विरामान्तं ताळे कन्दुकनामनि ।

द्रुतलयेन गातव्यः कान्तारो भवति स्फुटम् ॥ ६९ ॥

कन्दुकः ॥॥ ५

2011

लघुहयं विरामान्तं ताळे कन्दुकनामनि ।

समरो गीयते तेन मध्यमश्च तयो भवेत् ॥ ७० ॥

कन्दुकः ॥॥ ५

2012

द्रुतहन्त्रं गुरुहन्त्रं भवेत्ताळे मुकुन्दके ।

अनेन गेयो वैकुण्ठो हयो निःसारको भवेत् ॥ ७१ ॥

मुकुन्दः ०० ५५

2013

लघुत्रयं इतद्वन्द्वं ताले शारभलीलके ।

अयं निःसारको ज्ञेयो वाञ्छितो वाञ्छितप्रदः ॥ ७२ ॥

शरभलीलः ॥ ००

2014

लघुत्रयं विरामान्तं ताले द्वितीयसंज्ञके ।

अनेनैव हि तालेन विद्वात्तथ निसाहकः ॥ ७२ ॥

द्वितीयः ॥१॥ ५

2015

पुनर्मेकं भवेद्यत्र शीघ्रात्तलः स कथ्यते ।

अनेन गीयते नन्दो नित्यं निःसारकोत्तमः ॥ ७४ ॥

क्रीडानालः । ९

अथ अङ्गताललक्षणानि ।

2018

शङ्खः कीलश्च विजयधारे निःशङ्ख एव च ।

मकरन्दः परो ज्ञेय अडतालथ पद्धिः ॥ ७५ ॥

2017

लघुर्गुरु भवति लघुदोखरतालके ।

शङ्खो जमरतालध गीयते तेन कोविदेः ॥ ७६ ॥

लघुशेखरः । ५

2018

द्रुतद्वयं विरामान्तं लघुनैकेन संयुतम् ।

सम्प्रतान्तो मवेत्तेन गेयः शान्तो बुधोत्तमैः ॥ ४७ ॥

सम्पत्तः ०० | ५ |

2019

द्रुतद्वय विरामान्तं तात्ते नुरगलीलके ।

विजयो गीयते तेन गीतनृत्यविशारदैः ॥ ७८ ॥

सुगन्धितः ७७ । ८

2020

उमा तिलकताले तु द्रुतौ लघुगुरू स्मृतौ ।

चाराख्यस्त्वडतालः स्याद्दिङ्गिस्तेन गीयते ॥ ७९ ॥

उमातिलकः ०० । ५

2021

भुतमेकं द्रुतौ द्वौ च वनमालिनि तालके ।

निःशङ्खस्त्वडतालः स्याद्दुधैस्तेनैव गीयते ॥ ८० ॥

वनमाली । ५ ००

2022

राजतालभिधाने तु लघुर्द्रुतौ लघुस्ततः ।

अनेन तु समायुक्तो मकरन्दोडतालकः ॥ ८१ ॥

राजतालः । ०० ।

अथ रासकलक्षणानि ।

2023

चतुर्था रासकः श्रोक्तो गीतवादित्रकोटिदैः ।

विनोदो वरदो नन्दः कम्बुजश्रेति कीर्तितवः ॥ ८२ ॥

2024

एक एव लघुर्यत्र आदितालः स कथ्यते ।

विनोदे रासकस्तेन श्रोतॄणां च सुखायहः ॥ ८३ ॥

आदितालः ।

2025

लघुर्द्रुतौ गुरुर्यत्र तालोऽयं गजलीलकः ।

वरदो रासकस्तेन श्रोतॄणां च सुखायहः ॥ ८४ ॥

गजलीलकः । ००५

2026

द्रुतश्च गुरुरेकत्र तालो विशाधरः स्मृतः ।

यत्रासौ रासको नन्दो गीयनेभ्युदयः शुभः ॥ ८५ ॥

विशाधरः । ५ ५

2027

राजविनोदताले स्याद्गुरुद्वन्द्वमथ पुनः ।

रासकः कम्बुजस्तेन गीयते गीतकोविदैः ॥ ८६ ॥

राजविनोदः ५५।५

अथ एकतालीलक्षणानि ।

2028

एकताली त्रिधा प्रोक्ता गीतवाद्यविशारदैः ।

रामा च चन्द्रिका तद्विपुलेत्यथ लक्षणम् ॥ ८७ ॥

2029

द्रुतमेकं भवेद्यत्र तालोऽयं खण्डसंज्ञितः ।

रामा तेनैकताली तु गीयते गायनोत्तमैः ॥ ८८ ॥

खण्डतालः ८

2030

गुरुद्वयं भवेद्यत्र तालो ललितसंज्ञकः ।

चन्द्रिका चैकताली स्यात्तेन सौभाग्यदायिनी ॥ ८९ ॥

ललितः ५५

2031

कोकिलामियताले वै द्रुतत्रयमुदाहृतम् ।

विपुला चैकताली स्यात्तेन गीतज्ञसंमता ॥ ९० ॥

कोकिलामियः ०००

2032

जयन्तध तयोत्साहो नन्दनधन्त्रशेखरः ।

कामदो विजयाख्यध कंदर्पजयमङ्गली ।

अष्टौ ध्रुवाः समाख्याता राजयोग्याः सदा बुधैः ॥ ९१ ॥

अथ शुद्धसूडगीतनामानि ।

2033

एलाकरणदेकीमिर्वर्तन्या द्रुमदेन च ।

तम्पारासैकतालीभिः शुद्धसूटोद्यमिः स्मृतः ॥ ९२ ॥

2034

शुद्धसूडोन्यदेशेषु गीयते विरलैः क्वचित् ।
अतो न विस्तरौ लोके दक्षिणेषु च गीयते ॥ ९३ ॥

अथ रूपकम् ।

2035

उद्गाहधान्यधातुः स्याद्रुक्धान्यधातुकः ।
मेलापकोन्यधातुः स्यादामोगधान्यधातुकः ।
चतुर्धातुकमेतद्धि रूपकं कीर्त्यते बुधैः ॥ ९४ ॥

अथ गमकम् ।

2036

स्फुरितं कम्पितं तीव्रं स्तिमितान्दोलिताद्यपि ।
आहतं त्रिकभिन्नं च गमकं सप्तधा स्मृतम् ॥ ९५ ॥

अथ प्रत्यन्तरम् ।

2037

उद्दिष्टं वस्तु रागादौ किञ्चिदाधिक्यचिन्तितम् ।
तद्धानुमातुनिष्पन्नं प्रत्यन्तरमितीरितम् ॥ ९६ ॥

2038

पूर्वरूपकसंतिदृष्ट्यायासंस्कृतरूपकम् ।
तत्स्थानप्रोद्यनीचं च खलोत्तारं प्रकीर्तितम् ॥ ९७ ॥

अथ स्वरादिकथनम् ।

2039

सामवेदान्तरा जाताः स्वरेभ्यो ग्रामसम्भवः ।
ग्रामेभ्यो ज्ञातयो जाता जातिभ्यो रागसम्भवः ।
देशीरागास्त एवैते विख्याता देशरूढित्वा ॥ ९८ ॥

2040

ग्रामरागोद्भवा माया भाषाभ्यश्च विभाषिकाः ।
विभाषाभ्योपि संज्ञानास्तथैवान्तरभाषिकाः ॥ ९९ ॥

2041

सप्तस्वराख्यो ग्रामा मूर्धनास्त्वेकविंशतिः ।
 द्वाविंशतिश्च भुतय एतेभ्यो रागसंभवः ॥ १०० ॥

2042

पट्टुर्पमकगान्धारमध्यपञ्चमधैवताः ।
 निषादभेत्यमो सप्त तन्त्रीकण्ठोत्थिताः स्वराः ॥ १०१ ॥

2043

पट्टादयः स्वराः सप्त ग्रामौ च पट्टमध्यमौ ।
 केचिद्गान्धारमप्याहः स तु नेहास्ति भूतले ॥ १०२ ॥

2044

चतुर्दशैव भुतयस्तावन्मात्राश्च मूर्धनाः ।
 गीयन्ते मानवैर्भूमावन्यास्तु त्रिदशालये ॥ १०३ ॥

2045

स्वर्यं यो राजते नादः स स्वरः परिकीर्तितः ।
 स्वरैश्च निखिलं व्याप्तं तद्विशेषं पृथक्पृथक् ॥ १०४ ॥

2046

उद्योनिषादगान्धारौ नीचैर्कृपमधैवतौ ।
 शेषास्तु स्वरिता श्रेयाः पट्टमध्यमपञ्चमाः ॥ १०५ ॥

2047

पट्टं वदेन्मयूरो हि कृपमं चातको वदेत् ।
 भजा वदति गान्धारं क्रौञ्चो वदति मध्यमम् ॥ १०६ ॥

2048

पुष्पसाधारणे काले कोकिलः पञ्चमं वदेत् ।
 दर्दुरो धैवतं चैव निषादं च वदेद्रजः ॥ १०७ ॥

2049

हास्यशृङ्गारयोः कार्यौ स्वरौ पञ्चममध्यमौ ।
 पट्टर्पमौ तथा श्रेयौ वीररौद्राद्भुते रसे ॥ १०८ ॥

2050

गान्धारश्च निषादश्च कर्तव्यौ करुणारसे ।
धैर्यतथैव कर्तव्यो नीमत्से सभयानके ॥ १०९ ॥

2051

चतुःश्रुतिस्त्रिःश्रुतिश्च द्विःश्रुतिश्च चतुःश्रुतिः ।
चतुःश्रुतिस्त्रिःश्रुतिश्च द्विःश्रुतिश्चेति ते स्वराः ॥ ११० ॥

अथ पदत्रिंशत्पञ्चवर्तकरागा उच्यन्ते ।

2052

मैरवः पञ्चमी नाटो मझारो गौडमानवः ।
देशाख्येति पद्मागाः प्रोच्यन्ते लोकविभुताः ॥ १११ ॥

2053

यङ्गपालो गुणकरी मध्यमादिर्वसन्तकः ।
धनभीधेति पञ्चैते रागा मैरवसंभवाः ॥ ११२ ॥

2054

ललितो गुर्जरी देशी वराटी रामकृतया ।
मता रागार्णवे रागाः पञ्चैते पञ्चमाश्रयाः ॥ ११३ ॥

2055

नटनारायणः पूर्व गन्धारः सालगस्तया ।
ततः केदारकर्णटो पञ्चैते नाटसंभवाः ॥ ११४ ॥

2056

मेघो मझारिका मालकौशिकः प्रतिमञ्जरी ।
भासावरी च पञ्चैते रागा मझारसभवाः ॥ ११५ ॥

2057

हिन्दोलखिगुणा धानो गौडी कोलादलस्तया ।
पञ्चैते गौडनामानं रागमाभित्य सभिताः ॥ ११६ ॥

2058

गुणाली हरिपालश्च कामोदी धोरणिमनया ।
विलावली च पञ्चैते रागा देशाख्यसंभवाः ॥ ११७ ॥

2059

अन्ये च बहवो रागा जाता देशविशेषतः ।

मारुग्रभृतयो लोके ते च तद्देशिकाः स्मृताः ॥ ११८ ॥

2060

न रागाणां न तालानामन्तः कुत्रापि विद्यते ।

संतोषाय शिवस्यैते गेया बुधजनैः सदा ॥ ११९ ॥

2061

यथा नयति कैलासं नगं गानसरस्वती ।

तथा नयति कैलासं न गङ्गा न सरस्वती ॥ १२० ॥

अथ गणाः ।

2062

म्यरस्तजभ्रगेर्नान्तैर्गेभिर्दशभिरक्षरैः ।

ममस्तं वाङ्मयं व्यातं त्रैलोक्यमिव विष्णुना ॥ १२१ ॥

2063

सानुस्त्रारो धिमर्गान्तो दीर्घो नुक्तपरश्च यः ।

वा पादान्तस्त्यमौ ग्यक्रो ज्ञेयोन्यो मानृको मृनुः ॥ १२२ ॥

2064

मन्त्रिगुरुल्लितघुश्च नकारो

भादिगुरुस्तन आदितघुर्यः ।

जो गुहमध्यगतो र लमध्यः

सोन्तगुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥ १२३ ॥

2065

सो भूमिः भियमातनोति य जलं वृद्धिं र वद्धिर्मृतिं

सो वायुः परदेशदूरगमनं त द्योम अन्त्यं फलम् ।

जः सूर्यो रुनमादधानि त्रिपुलां मेन्दुर्यशो निर्मलं

नो नातः सुग्रगन्धुतं फलमिदं शार्ङ्गगानां शृणु ॥ १२४ ॥

अथ वर्णप्रस्तारः ।

2066

पादे सर्वगुरावाद्याल्लघुं न्यस्य गुरोरधः ।

यथोपरि तथा श्रेयं भूयः कुर्यादमुं विधिम् ॥ १२५ ॥

2067

ऊने दद्याद्गुरुनेव यावत्सर्वलघुर्भवेत् ।

प्रस्तारोयं समाख्यातश्छन्दोविचितिवेदिभिः ॥ १२६ ॥

अथ लघुगुरुभुतहुतलक्षणानि ।

2068

लघुः शुद्धो गुरुर्वक्र उभाभ्यां च भुतो भवेत् ।

हुतस्तु बिन्दुरूपः स्यादिति सर्वत्र निश्चयः ॥ १२७ ॥

2069

एकमात्रो लघुः प्रोक्तो द्विमात्रश्च गुरुः स्मृतः ।

भुतत्रिमातृको श्रेयो भुतः स्यादर्धमातृकः ॥ १२८ ॥

2070

लघोर्गुरोः भुतस्यापि भवेत्तालः पृथक्पृथक् ।

मिलितानामपि भवेत्प्रस्तारस्तस्य कथ्यते ॥ १२९ ॥

अथ तालप्रस्तारः ।

2071

ताले पादस्थिता मात्रा गणयेद्लघुरूपिकाः ।

तावतीभिस्तु मात्राभिः प्रस्तारो निखिलो भवेत् ॥ १३० ॥

2072

ताले पादस्थिते मूलादाद्यान्दीनमयो लिखेत् ।

तच्च मध्याह्न्यं श्रेयं तत्पृष्ठे स्याद्यथोपरि ॥ १३१ ॥

2073

मध्यं पृष्ठाभितैः सार्धं मात्राभिर्गणयेद्बुधः ।

मध्यस्यापे च विनित्तेन्मात्राः पुराणहेतवे ॥ १३२ ॥

2074

पूरणाय विधिश्चैष पूर्वं स्थुलास्ततः कृशाः ।
बहुमात्रो भवेत्स्थुलस्ततो हीनः कृशो भवेत् ॥ १३३ ॥

2075

द्रुतस्तु न भवेन्मृलमन्ये मूलाद्व्या मताः ।
एवं पुनःपुनः कुर्याद्यावत्सर्वद्रुतो भवेत् ॥ १३४ ॥

अथ संगीतलक्षणापहारः ।

2076

गीते वाद्ये च नृत्ये च शक्तिः साधारणो गुणः ।
सा वेदस्ति किमन्येन दूषणेन गुणेन च ॥ १३५ ॥

अथ गायनार्थमौपधानि कथ्यन्ते ।

2077

गुह्यपामार्गविडम्बशङ्खिनी-
षचाभयाकुटशलापरीसमाः ।
घृतेन लीढाः प्रकरोति मानवं
त्रिभिर्दिनेर्गतिसहस्रधारिणम् ॥ १३६ ॥

2078

देवदालीदलौद्धतरसो मधुघृतान्वितः ।
पीतः पथ्याग्निः कुर्याद्दिने मुखरतां भृशम् ॥ १३७ ॥

2079

वासा त्रायी वचा कुष्ठं पिप्पली मधु सैन्धवम् ।
सप्तरात्रप्रयोगेण किंनरैः सह गीयते ॥ १३८ ॥

2080

मृन्ददारुकमूलं हि यो लिहेन्मधुमर्षया ।
सप्ताहं क्षीरयूषाशी किंनरैः सह गीयते ॥ १३९ ॥

2081

बीजपूरदलं जानीपत्र जम्बीरजं तथा ।
एताभ्याकृताजोश्च पिप्पल्या मधु चूर्णयेत् ॥
मधुना तत्रनीटं तु रुण्डं सुम्बरतां नयेत् ॥ १४० ॥
एते तागापंताष्टन्दशास्त्रेभ्य भाट्टैराद्य ।

अथ वृक्षायुर्वेदः ॥ ८२ ॥

उपवनविनोदः ।

2082

पुंसां सर्वशुखैकसाधनफलाः सौन्दर्यगर्वोद्ग-
क्रीडालोलविलासिबीजनमनःस्फीतप्रमोदावहाः ।
गुञ्जद्भृङ्गविनिद्रपङ्कजभरस्फारोल्लसद्दीर्घका-
युक्ताः सन्ति गृहेषु यस्य विपुलारामाः स पृथ्वीपतिः ॥ १ ॥

2083

नयं वयो हारि वपुर्वराङ्गनाः
सखा कलावित्कलवद्वकीस्वनः ।
धनं हि सर्वं विफलं सुखैषिणो
विना विहारोपवनानि भूपतेः ॥ २ ॥

2084

शाखाणि तावदवलोक्य मया मुनीना-
मर्थः स एव गदितः परमार्थयुक्त्या ।
एनं विलोम्य निखिलं च विचारयन्तः
सन्तः स्वभावसरला मुदमाप्नुवन्तु ॥ ३ ॥

अथ तरुमहिमा ।

2085

बहुभिर्बत किं जातैः पुत्रैर्धर्मार्थवर्जितैः ।
वरमेकः पथि तरुर्ध्वं विश्रमते जनः ॥ ४ ॥

2086

दशकूपसमा वापी दशशपीसमो ह्रदः ।
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः ॥ ५ ॥

2087

क्रीडारामं तु यः कुर्यादुदामफलमयुतम् ।
स गच्छेच्छंकरपुरं वसेत्तत्र युगध्वगम् ॥ ६ ॥

2088

एनत्सर्कं परिज्ञाय वृक्षारोपं समारभेत् ।
धर्मार्थनाममोक्षाणां द्रुमेभ्यः साधनं यतः ॥ ७ ॥

2089

यावद्दिनानि तुलसी रोपिता यद्रूहे वसेत् ।
तायद्द्वयसहस्राणि वैकुण्ठे स महीयते ॥ ८ ॥

2090

यस्तु सरोपयेद्वित्त्वं शंकरश्रीतिकारकम् ।
तत्कुलेषु सदा लक्ष्मीः सतिष्ठेत्पुत्रपौत्रिकी ॥ ९ ॥

2091

एवमेव हि योश्चत्वं रोपयेद्विधिना नरः ।
यत्र कुत्रापि वा स्थाने गच्छेत्स भवनं हरेः ॥ १० ॥

2092

तेनेष्टा बह्वो यज्ञास्तेन दत्ता वसुंधरा ।
स सदा ब्रह्मचारी स्वाद्येन धात्री प्ररोपिता ॥ ११ ॥

2093

वटवृक्षद्वयं मर्त्यो रोपयेद्यो यथाविधि ।
शिवलोके वसेत्सोऽपि सेवितस्त्वप्सरोगणैः ॥ १२ ॥

2094

निम्बत्रयं ममारोप्य नगे धर्मविचक्षणः ।
मूर्त्यलोकं समासाद्य वसेदम्नायुतत्रयम् ॥ १३ ॥

2095

चतुर्णां वृक्षवृक्षाणां रोपणाच्चात्र संशयः ।
राजन्त्यस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १४ ॥

2096

पञ्चाशन्नोपयेद्यस्तु मार्गेषुपत्रनेषु च ।
भूतान्गर्बिणान्पुरुषांस्तारयेत्स चतुर्दश ॥ १५ ॥

2097

शिरापदाग्निनां पण्णां यः कुर्यात्पतिरोपणम् ।
गार्हृदं लोकमासाद्य मोदते देववत्सदा ॥ १६ ॥

2098

पलाशदाग्निरः सप्त रोपयेदेकमेव वा ।
ब्रह्मलोकमवाप्नोति पूज्यने चामरोत्तमः ॥ १७ ॥

2099

उदुम्बरद्रुमानटो रोपयेत्स्वयमेव यः ।
प्रेत्येद्रोपणायापि चन्द्रलोकं स मोदते ॥ १८ ॥

2100

पार्वती तीपिता तेन स भयेच्च निरामयः ।
पूजिता द्वैवताः सर्वा ममूको येन रोपितः ॥ १९ ॥

2101

क्षीरिकाकदलीद्राक्षामिथालपनसान्वितान् ।
तद्वत्सरोप्य नो दुःखी जायते सप्तजन्मसु ॥ २० ॥

2102

अज्ञानाज्ञानतो वापि जन्मवृत्त्येन प्ररोपिता ।
गृहेषु स वसन्नित्यमतिधर्मेण युज्यते ॥ २१ ॥

2103

अन्यानपि तद्वन्नोप्य कठपुष्पोपयोगिनः ।
रत्नानुसदस्य फल प्राप्नोति मानवः ॥ २२ ॥

2104

अश्वत्थमेकं पिप्पुलन्दमेकं
न्यग्रोधमेकं दश निम्बिणीकाः ।
कपित्थवित्थामलकत्रयं च
पञ्चाश्वत्थी नरकं न पश्येत् ॥ २३ ॥

अथ निवासासन्नतरुशुभाशुभलक्षणानि ।

2105

गृहस्य पूर्वदिग्भागे न्यमोधः सर्वकामिकः ।
उदुम्बरस्तथा यान्ये वारुण्या पिप्पलः शुभः ।
प्रक्षधोत्तरतो धन्यो विपरीतांस्तु वर्जयेत् ॥ २४ ॥

2106

वर्जयेत्पूर्यतोश्चर्यं प्रक्षं दक्षिगतो गृहात् ।
पश्चिमे चैव न्यमोषं तयोदुम्बरमुत्तरे ॥ २५ ॥

2107

देवदानवगन्धर्वाः किंनरोरगराक्षसाः ।
पशुपतिमनुष्याश्च संश्रयन्ति सदा तरून् ॥ २६ ॥

2108

सर्वेषां वृक्षजातीनां छाया वर्ज्या गृहे सदा ।
अपि सौवार्णिकं वृक्षं गृहद्वारे न रोपयेत् ॥ २७ ॥

2109

बदरी कदली चैव दाडिमी बीजपूरकम् ।
प्ररोहति गृहे यम्य तद्गृहं न प्ररोहति ॥ २८ ॥

2110

पलाशाः काञ्चनाराश्च तथा श्लेष्मातकार्जुनाः ।
करञ्जाश्चेत्यमी वृक्षा न रोप्याः मुखिना गृहे ॥ २९ ॥

2111

आमलाः कण्टकिनो विषुभयदाः श्रीगिणोर्यनाशाश्च ।
फल्गिनः प्रजाक्षयकरा वारुण्यापि वर्जयेत्तेषाम् ॥ ३० ॥

2112

नीर्ला रट्टां च नरः सदोप्या
पुत्रैर्भवेय क्षयगभ्युपयात् ।

एतास्तु सर्वाः स्वयमेव जाना-

श्रिञ्चन्वावृषीणां वचनाद्विधिज्ञः ॥ ३१ ॥

2113

न कुर्युर्याम्यनैर्कत्वाधेयेष्वपि हि वाटिकाम् ।

अन्यथा कलहोद्वेगौ कष्टं वा तमते भृशम् ॥ ३२ ॥

2114

तस्माद्राज्ञां हि शुभदं पुत्रसंनिधिवर्धनम् ।

पश्चिमोत्तरपूर्वेषु भवेदुपयनं कृतम् ॥ ३३ ॥

अथ भूमिनिरूपणम् ।

2115

जाङ्गलानूपसामान्यस्वभावापि च मेविनी ।

भेदैः सा भिद्यते पङ्क्तिर्वर्णतो रसतस्तथा ॥ ३४ ॥

2116

असितविपाण्डुश्यामललोहितसितपीतरोचिषः क्रमशः ।

मधुराम्ललवणतिक्तककटुककपाया भुञ्जे रसतः ॥ ३५ ॥

2117

विषपापाणवल्मीकविलदुष्टा तथोपरा ।

दूरोदका शर्करिला तरुभ्यो न हिता मही ॥ ३६ ॥

2118

इन्द्रनीलशुकपक्षकोमला

शङ्खकुन्दकुमुदेन्दुसंनिभा ।

तप्तकाञ्चनविकासिचम्पक-

स्पर्धिनी वसुमती प्रशस्यते ॥ ३७ ॥

2119

समा समासचञ्चला हरितस्तृणादुरा ।

तस्यां सर्वे ययास्थानं प्ररोहन्ति महीरहाः ॥ ३८ ॥

2120

न जाङ्गला न चानूषा भूमिः साधारणा शुभा ।
तस्यां सर्वेऽपि तरवः प्ररोहन्ति न संशयः ॥ ३९ ॥

2121

यनसलकुचतालीवंशजम्बीरजम्बु-
तिलकवटकदम्बाम्रातल्वर्जूरपुगाः ।
कदलितिनिशमृङ्गीकेतकीनालिके-
प्रभृतय इति चान्ये प्रायशोनूपताः स्युः ॥ ४० ॥

2122

धीजपूरकपुंनागचम्पकाम्रातिमुक्तकाः ।
प्रियङ्गुदाहिमाद्याश्च सधारणसमुद्रयाः ॥ ४१ ॥

2123

निधिदेवमहीपानां प्रभावाशानियत्नतः ।
असारम्यभूमिसंपन्ना अपि सिध्यन्ति पादपाः ॥ ४२ ॥

अथ पादपविवक्षा ।

2124

यनस्पतिद्रुमलतागुल्माः पादपनातयः ।
मीजात्काण्डात्तथा कन्दात्तज्जन्म त्रिविधं त्रिदुः ॥ ४३ ॥

2125

ते यनस्पतयः प्रोक्ता विना पुष्पैः फलन्ति ये ।
द्रुमाश्च ते निगदिताः सह पुष्पैः फलन्ति ये ॥ ४४ ॥

2126

प्रसरन्ति प्रानैर्यास्ता लताः परिकीर्तनाः ।
बटुस्तम्बा विटपिनो ये ते गुल्माः प्रकीर्तनाः ॥ ४५ ॥

2127

जम्बुचम्पकपुंनागनागकेसगचिञ्चिणी ।
कपित्थबदरीबिन्वकुम्भकारीनियद्भवः ॥ ४६ ॥

2128

पनसाम्रमधूकाया करमर्दाथ बीजजाः ।

ताम्बूली सिन्दुवारथ तगरायाथ काण्डजाः ॥ ४७ ॥

2129

पाटलादाडिमौल्लक्षकरवीरवटादयः ।

मल्लिकोदुम्बरः कुन्दो बीजकाण्डोद्भवा मताः ॥ ४८ ॥

2130

कुङ्कुमार्ररसोमालुकन्दाः कन्दसमुद्भवाः ।

एलापयोत्पलादीनि बीजकन्दोद्भवानि तु ॥ ४९ ॥

अथ बीजोत्सविधिः ।

2131

सम्यक्कृष्टे समे क्षेत्रे मायानुष्ठा तितांस्तया ।

सुनिष्पन्नानपनयेत्तत्र बीजोत्सविरिष्यते ॥ ५० ॥

2132

अर्घतुपक्वात्फलतोवशोपिता-

न्विकृष्य बीजं पयसा निषिच्य ।

विशोषितं पञ्चदिनानि सर्पिषा

विडङ्गमिश्रेण च धूपयेत्ततः ॥ ५१ ॥

2133

क्षीरनिषिक्तं बीजं बृहतीतितमस्मसर्पिषा तितम् ।

गोमयमृदितमयोप्तं सद्यो जायेत धूपितं वसया ॥ ५२ ॥

2134

पयसि निषिक्तं बीजं गोमयपरिमार्दितं विशोष्य ततः ।

माक्षिकविडङ्गचूर्णैर्बहुशो मृदितं प्रजायेत ॥ ५३ ॥

2135

जम्बूपनसचूतानां सरलं लकुचस्य च ।

क्षीरसिक्तं यपेद्वीजं धृतगोविड्विडङ्गवत् ॥ ५४ ॥

2136

शुचिः स्नातो बिभ्रद्दसनममलं पूजितसुरो
गुरुं नत्वा दत्त्वा वसु वसुमतीं वा गुणवते ।
स्वयं बीजान्यादौ वपति कतिचिद्वास्तुपुरुषं
मनस्यन्तः कृत्वा नदनु परितोन्यः परिजनः ॥ ५५ ॥

2137

बीजधानीं नृणास्तीर्णां कृत्वा सिञ्चेत्पयोम्बुना ।
जाताङ्गुरां च सतितैर्निस्तृणां शोषमानयेत् ॥ ५६ ॥

अथ रोपणविधानम् ।

2138

अययाविहितानां यन्मनोज्ञतासपदौ न स्तः ।
कथयाम्यतस्तस्मात् रोपविधानं ययोद्दिष्टम् ॥ ५७ ॥

2139

ध्रुवमृदुमूलविशाखागुरुमं भवणस्तथाश्विनी हस्तः ।
उक्तानि दिव्यदृग्भिः पादपसंरोपणे भानि ॥ ५८ ॥

2140

हस्तप्रमाणान्पयसा सुसिक्ता-
न्संक्रामयेन्मूलवतः समृत्कान् ।
सर्पिर्मधूक्षीरविद्वद्गलिमा-
न्विते निदध्याद्य करीषयुक्ते ॥ ५९ ॥

2141

अवातुकाग्रक्षयमृदा पुरिते गर्तशोधनम् ।
कोदण्टार्धमिते खाने जलसिञ्चे वपेत्तदम् ।
कदलीसीरिणौ रोप्यौ मूले दत्त्वा तु गोमयम् ॥ ६० ॥

2142

रम्भायाः सुपरिणतैः फलैर्विनिम्नां
संशुष्कां मुवि निदितां पलालरज्जुम् ।

शुद्धायामुपरि तृणेन गादगुम्फा-
मासिञ्चेदवहृजलैर्वहन्यत्नानि ॥ ६१ ॥

2143

सा रज्जुस्वदनु तमालनीतमासो
विभ्राणानरुणरुचोद्गुरान्प्रसूते ।
भूयस्तानुपचितपञ्चकाण्डमूला-
नारोप्य प्रथितविधानतो निपिञ्चेत् ॥ ६२ ॥

2144

आपाढे भावणे मासि बीजावपनरोपणे ।
मीमादन्वत्र वल्लीनां केचिदिच्छन्ति रोपणम् ॥ ६३ ॥

2145

मण्डपनन्धावर्त्तस्वस्तिकचतुरस्रसर्वतोमद्वैः ।
वीथीनिकुञ्जपुञ्जकविन्यासैः पादपा रोप्याः ॥ ६४ ॥

2146

दशविंशतिषोडशभिस्तु करै-
रधरोत्तरमध्यकृतान्तरकान् ।
श्चितुस्त्रिभिरन्तरितान्क्रमश-
स्तृणपादपगुल्मभृतश्च धरेन् ॥ ६५ ॥

2147

सान्द्ररोपणमवृद्धिकारणं
घातभीतिरतिदूरोपणात् ।
भिन्नवर्गैरचनाल्पपीडना
नैव युक्तिरियमेव शस्यते ॥ ६६ ॥

2148

कुसुमं फलमप्युपभोगसह
फलिनो हि न यस्य दत्तान्ति शिलाः ।

कुमुमेन त्रिनैव फलन्ति च ये
न भवन्ति शुभास्त इहापनस्ताः ॥ ६७ ॥

2149

मातुलुङ्गरजनी सकण्टकः
किंशुकश्च गिरिकार्गिका सिता ।
तिन्तिटीकविफलाक्षनीलिका
कोविदार इति भीतिदो गगः ॥ ६८ ॥

2150

फालिन्यशोकपुंनागशिरीषा निम्बचम्पकाः ।
मङ्गल्याः प्रथमं रोप्या भस्मातश्च गदापहः ॥ ६९ ॥

2151

पूर्वस्यां करमर्दवंशविट्पाः पाराशता दक्षिणि
कौबेर्या बदरी कपित्थतरुवो धात्री च पश्चाच्छ्रिया ।
अन्ये चोत्तममध्यमाधमशिखा रोप्याः स्वर्वर्गः समं
कृत्वा चान्तरकं यथायथममी पञ्चैरुपर्यस्तृणः ॥ ७० ॥

अथ निषेचनविधिः ।

2152

सर्वस्यापि नवौतस्य सायंशतर्निषेचनम् ।
शीतातपसमीरेभ्यो रक्षेद्युःशुविधानतः ॥ ७१ ॥

2153

हेमन्ते शिशिरे देयं जलं चैकान्तरे दिने ।
वसन्ते प्रत्यहं धीप्मे सायंशतर्निषेचनम् ॥ ७२ ॥

2154

वर्षासु च शरत्काळे यदा वृष्टिर्न दृश्यते ।
तदा देयं जलं तज्जैरातवाले महीरुहाम् ॥ ७३ ॥

2155

वारिणा यावता यस्य मूले सौहित्यमिष्यते ,
तावत्तस्य तरोर्देयं किं घटार्थविवक्षया ॥ ७४ ॥

2156

आलवाले स्थितं तोयं शोषं न भजते यदा ।
अजीर्णं तद्विजानीयाञ्च देयं तादृशो जलम् ॥ ७५ ॥

2157

समीपजातं यत्नेन तृणगुल्मलतादिकम् ।
स्कौटनीयं विधिज्ञेन द्रुमाणां वृद्धिमिच्छता ॥ ७६ ॥

अथ हुमरक्षा ।

2158

नीहाराञ्चण्डवाताद्य धूमाद्वैश्वानरादपि ।
जालकारात्मयत्नेन रक्षणीयाः क्षमारुहाः ॥ ७७ ॥

2159

पङ्क्तिमध्ये नु कुफला बाधे तत्परतोषरे ।
वृक्षाः कार्या युता वृत्त्या सा चापि परित्रायुता ॥ ७८ ॥

2160

विद्युदाहतवृक्षस्य भूतिमादाय सर्वतः ।
रक्षार्थं विकिरेदेपां तथा न हिमबाधनम् ।
दीप्तोप्यग्निः शमं याति वज्रदग्धद्रुमस्मना ॥ ७९ ॥

2161

सितशाल्योदनं दध्ना सैन्धवेन युतं वने ।
क्षेपणीयं च परितो गराणां वृष्टिवारणम् ॥ ८० ॥

2162

शलभासुपतद्भानां पिपील्यादेर्मये सति ।
अटोत्तरश्रुतं जप्त्वा मन्त्रं पठे ततो लिखेत् ॥ ८१ ॥

मन्त्रः । ॐ स्वस्ति किष्किन्धास्थितप्रकटपराक्रमान्तर्हितार्कमण्ड-
लोपजीवितस्य श्रीहनुमानाज्ञापयति मृषकपतङ्गपिपीलिका-
शलभकरभान्वककीटगन्धिकानिवर्हर्न स्यात्तव्यम् । आज्ञाम-
तिक्रममाणस्य शरीरनिग्रहः समावर्तयति । तस्य वानरसिंहस्य
क्रममाणस्य सागरम् । कक्षान्तरगतो वायुर्जामृत इव नर्दति
॥ हुं फट् नमः ॥

2163

पक्षे मनुं समालिख्य जग्रा तं निखनेद्भुवि ।
क्षेत्रे कीटपतङ्गाखुपिपील्यादिर्विनश्यति ॥ ८२ ॥

अथोपवनप्रक्रिया ।

2164

घनप्रयालस्यगितातपानि
विकीर्णपुष्पाणि समीरणेन ।
गृहाणि कुर्यादतिमुक्तकानां
लताभिरालंलमधुव्रताभिः ॥ ८३ ॥

2165

स्यानेष्वपरेषु तथा पादपयुगलेषु मिथुनसंवाधाः ।
शाखाषलम्बिनीभिर्दोलाः कार्या लताभिश्च ॥ ८४ ॥

2166

तरुविटपलतानिकुञ्जरम्या
विरचितकंदरसानुगण्टशैला ।
विविधमणिगुहा विचित्रधातुः
क्वचिदपि पर्वतिका विहारहेतुः ॥ ८५ ॥

2167

केकानिनादशुभगाः सदासंत्रासिताहयः ।
नाण्टयेन तदुद्देशान्मण्टयन्ति शिखण्डिनः ॥ ८६ ॥

2168

भन्त्र । विलम्बिनो यत्र तन्द्रुमा वृषु-
र्विलोकयन्ति प्रसपेक्षणैरिव ।
सम दिशन्तः कलहसम्पन्ना
कचिद्वेत्सुकरिणी मनोरमा ॥ ८७ ॥

2169

निर्याद सतिन्ना सुखावतरणा तीरेषु पुष्पद्रुमा
कूजक्षविदग्गमा सतरणीमत्यापता दीर्घिकाम् ।
कुर्यात्तत्र समुद्रसस्कमलिनीपञ्चाङ्गुररयामना
रयामालोचनमालिका निदरता नीलोपत्ता क्वचित् ॥ ८८ ॥

2170

उपवनमित्र वारिम यमत्र
विमलतया प्रलिविम्बित दधाना ।
शधिकरनिकरण धृतिरेव
कचिदुपनेयपथा मुखाय वापी ॥ ८९ ॥

2171

मये तस्मिन्निशितरशिखरिस्पर्धि त्रेहम प्रयात
मृदोपान्त हुरभिकुसुमे शायिभिर्नक्षत्राद्यै ।
स्थाने स्थाने स्फटिकधवल मण्डप मण्डपार्ह
कुर्यात्करिमत्रापि ७ कन्तीमन्दिर मन्दरायु ॥ ९० ॥

2172

कचिदपि कृष कुर्यादुपवनदेशे सुमन्सतिन्भारम ।
ससिक्तसकलविटप बद्ध पाषाणमन्त्रयै परित ॥ ९१ ॥

2173

अञ्जनमुत्तेशीरे सनागकोशातकामटकपर्णै ।
कनककण्ठसमायुक्ते कृपे योग प्रदातव्य ॥ ९२ ॥

2174

कतुषं कटुकं लवणं विरसं
सलिलं यदि वायुमगन्धि भवेत् ।
तदनेन भयत्यमलं मुरसं
समुगन्धि गुणैरपरैश्च युतम् ॥ ९३ ॥

अथ कृपार्यं भूमिपरीक्षा ।

2175

पातात्पादूर्ध्वगमाः शिराः प्रसरन्ति सर्वतो दिक्षु ।
नीरस्य भूमिमध्ये ज्ञात्वा ताः कल्पयेत्कृपम् ॥ ९४ ॥

2176

यदि घेतसोन्मुरन्ति देशे हस्तैस्त्रिभिस्ततः पश्चात् ।
सार्धं पुष्टे नोय यन्ति शिरा पश्चिमा तत्र ॥ ९५ ॥

2177

विह्वमपि चार्धपुरुषे मण्डकः पाण्डुरो ऽऽ मृत्पीता ।
पुटभेदकश्च तस्मिन्पादागे भवति बहुतोयः ॥ ९६ ॥

2178

जम्बुवृक्षस्य प्राग्बल्मीको यदि भवेत्तन्मीपम्यः ।
तस्मादक्षिणपार्श्वे सलिलं पुरुषद्वये साधु ॥ ९७ ॥

2179

अर्धपुरुषे च मरम्यः पारावतमनिभश्च पापाणः ।
गृह्णन्ति तत्र नीला दीर्घं कान्तं च बहुतोयम् ॥ ९८ ॥

2180

बल्मीकोपमिनायां निर्गुण्ट्यां दक्षिणे करत्रयोन्माने ।
पुरुषद्वयेन पादे भवति जनं स्वादु चाशोष्यम् ॥ ९९ ॥

2181

रोम्निमत्स्योर्ध्वनरे मृत्कापिठा पाण्डुरा ततः परतः ।
सिकताश्च शर्कराश्च क्रमेण परतो भयत्यम्भः ॥ १०० ॥

2182

पूर्वेण यदि बदर्या वल्मीको दृश्यते जलं पश्चात् ।
पुरुषैस्त्रिभिरादेद्यं श्वेता गृहगोधिकार्थनरे ॥ १०१ ॥

2183

सफला वा बदरी चेद्दृश्यपरस्यां जलं ततो भवति ।
पुरुषत्रये सपादे भवति परं दुन्दुभेभिर्द्वम् ॥ १०२ ॥

2184

काकोदुम्बरीकायां वल्मीको दृश्यते शिरा तस्मिन् ।
पुरुषत्रये सपादे पश्चिमदिक्स्या च सा बहति ॥ १०३ ॥

2185

भागाण्डुरा च मृत्स्ता गोरसवर्णश्च भवति पाषाणः ।
पुरुषार्धं कुमुदनिभो दृष्टिपथ मूपको याति ॥ १०४ ॥

2186

भासन्नो वल्मीको दक्षिणपार्श्वे विभीतस्य ।
अध्वर्थे भवति शिरा पुरुषे ज्ञेया दिशि प्राच्याम् ॥ १०५ ॥

2187

तस्यैव पश्चिमायां वल्मीको यदि भवेद्वस्ते ।
तत्रोदग्भवति शिरा चतुर्भिर्धार्धिकैः पुरुषैः ॥ १०६ ॥

2188

श्वेतो विश्वभरकः प्रथमे पुरुषे तु कुङ्कुमाभोरमा ।
अपरस्यां दिशि च शिरा नदयति वर्षत्रयेनीते ॥ १०७ ॥

2189

सकुशः सित एतस्यां वल्मीको यत्र कोविदाग्न्य ।
मध्ये तयोर्नरैर्धर्मपञ्चमेस्तोयमक्षोभ्यम् ॥ १०८ ॥

2190

प्रथमपुरुषे भुजगः कमलोदरसर्गाभा मही रक्ता ।
कुरुविन्दक पाषाणा चित्ता-येतानि वाग्यानि ॥ १०९ ॥

2191

सर्वेषां वृक्षाणामधःस्थितं दृढं यदा पश्येत् ।
तस्माद्भस्ते तोयं चतुर्भिर्धाधिकैः पुरुषैः ॥ ११० ॥

2192

उत्तरतश्च मधुकादहिनिलयः अधिमोक्षरे तोयम् ।
परिदृश्य पञ्चहस्तानर्धाष्टमपौरुषं वाच्यम् ॥ १११ ॥

2193

अहिराजः पुरुषेस्मिन्धुम्ना धात्री कुलस्यवर्णोदमा ।
माहेन्द्री वहति शिरा भवति सफेनं सदा तोयम् ॥ ११२ ॥

2194

सर्पायासः पश्चाद्यदा कदम्बस्य दक्षिणेन जलम् ।
पुरतो हस्तत्रितयात्यङ्घ्रिः पुरुषैस्तुर्गोचरैः ॥ ११३ ॥

2195

वल्मीकसंवृतो यदि तालो वा भवति नालिकेरी वा ।
पश्चात्यङ्घ्रिर्हस्तैर्नरैश्चतुर्भिः शिरा यस्य ॥ ११४ ॥

2196

अश्वमातकस्य यामे बदरी वा दृश्यतेहिनिलयो वा ।
पङ्क्तिरुदम्बास्य करैः सार्धं पुरुषत्रये तोयम् ॥ ११५ ॥

2197

कुर्मः प्रथमे पुरुषे पाषाणो धूसरः समिकता मृद् ।
आदौ शिरा च याम्यां पूर्वोत्तरतो द्वितीया च ॥ ११६ ॥

2198

जलरहिते यदि देशे चिद्धान्यनूपजानि दृश्यन्ते ।
योरणदृक्वा ऋतिना यत्र हि तस्मिन्जलं पुरुषे ॥ ११७ ॥

2199

निलकाशानकवदणकमलानकविल्वनिन्दुकाद्वीलाः ।
निन्दोरशिगीषान्ननपरुषका वज्जुलातिवलाः ॥ ११८ ॥

2200

एनैर्यदि सुक्षिग्धैर्वल्मीकैः परिवृतास्ततस्तोयम् ।
हस्तैस्त्रिभिस्तत्तरतश्चतुर्भिर्धेनवैः च नरस्य ॥ ११९ ॥

2201

धनूने सतृणा यस्मिन्सतृणे तृणवर्जिता मही यत्र ।
तस्मिञ्शिरा प्रदिष्टा वक्तव्यं वा धनं तत्र ॥ १२० ॥

2202

कण्टक्यकण्टकानां व्यत्यासेम्मत्त्रिभिः करैः पश्चात् ।
खात्वा पुरुषत्रितयं त्रिभागयुक्तं धनं वा स्यात् ॥ १२१ ॥

2203

वृक्षस्यैका शाखा यदि विचिता भवति पाण्डुरा वा स्यात् ।
विज्ञातव्यं शाखामतले नीरं त्रिपुरुषं तु ॥ १२२ ॥

2204

फलकुक्षमत्रिकारो यस्य तस्य पूर्वं शिरा त्रिभिर्हस्तैः ।
भवति पुरुषैश्चतुर्भिः पापाणापः क्षितिः पीता ॥ १२३ ॥

2205

यदि कण्टकहीना स्यान्निदिग्धिका शुभपुष्पतंतुक्ता ।
तस्यास्तलेम्बु वाच्यं त्रिभिर्नरैरर्धपुरुषे वा ॥ १२४ ॥

2206

खर्जुरी द्विशिरस्का यत्र भवेज्जलविवाजिते देशे ।
तस्याः पश्चिमभागे निर्देश्यं त्रिपुरुषैर्वारि ॥ १२५ ॥

2207

यदि भवति कर्णिकारः सितकुक्षुमः स्यात्पलाशवृक्षो वा ।
सध्येन तत्र हस्तद्वयेम्बु पुरुषत्रये भवति ॥ १२६ ॥

2208

ऊष्मा यस्यां पाण्यां धूमो वा तत्र वारि नरयुगले ।
निर्देष्टव्या च शिरा महता वारिप्रवाहेन ॥ १२७ ॥

2209

यस्मिन्नेत्रोद्देशे जात शस्य विनाशमुपयाति ।
स्निग्धमतिपाण्डुर वा मलाशिरा नरयुगे तत्र ॥ १२८ ॥

2210

मरुदेशे भवति शिरा यथा तयातः परं प्रवक्ष्यामि ।
पीया करभाणमित्र भूतलमस्या शिरा याति ॥ १२९ ॥

2211

पूर्वोत्तरेण पीत्येयंदि वल्मीको जलं भयति पश्चात् ।
उत्तरगमना च शिरा विज्ञेया पञ्चभिः पुरुषैः ॥ १३० ॥

2212

चिह्नं दंडुर आदौ मृत्कपिला तत्परं भवेद्धृतिः ।
भयति न पुरुषे नदमा तस्य तले वारि निर्देयम् ॥ १३१ ॥

2213

बदरीगोहितमृतो सपृक्तौ चेद्विनापि यल्मीकात् ।
हस्तत्रयेभ्यु पश्चात्तोडशभिर्मानयेर्भवति ॥ १३२ ॥

2214

सुरस जलमादौ दक्षिणे शिरा गच्छति चोत्तरेणान्या ।
पिष्टनिभ पापाणो मृन्नेता मृधिकोर्ध्वनरे ॥ १३३ ॥

2215

सकरीग चेददरी त्रिभिः करैः पश्चिमेन तत्राम्भः ।
अष्टादशभिः पुरुषैरेदानीं गृह्णन् च शिरा ॥ १३४ ॥

2216

ककुभकरीरामेकत्र मयुतौ रुकुभविन्द्यौ वा ।
हस्तत्रयेभ्यु पश्चात्त्रैर्भयत्येकविंशत्या ॥ १३५ ॥

2217

यल्मीकमूर्धनि यदा दूरां दर्भाश्च पाण्डुराः सन्ति ।
रूपो मध्ये देयो जलमत्र नरेकविंशत्या ॥ १३६ ॥

2218

पन्थिपचुरा यस्मिञ्शमी मयेदुत्तरेण उत्मीक ।
पथात्पञ्चकरान्ते शतार्धसरयैर्नरे सलिलम् ॥ १३७ ॥

2219

जम्बू त्रिवृता श्यामा शिशुमारी शारिवा शिवा दूर्वा ।
वीर्ययो वाराही ज्योतिष्मती गरुडवेगा च ॥ १३८ ॥

2220

सूकरिका मापलता व्याघ्रपदा चेति यद्यहेर्निलये ।
धरुमीकादुत्तरत करैस्त्रिपुरुषागत तोयम् ॥ १३९ ॥

2221

एतदनूपे वाच्य जाङ्गलभूमौ च पञ्चभि पुरुषे ।
एतैरेव निमित्तैर्मरुभूमावष्टभि कथयेत् ॥ १४० ॥

2222

एकनिभा यत्र मही तृणतरुवल्मीकगुल्मपरिहीना ।
तस्या यत्र विकारो भवति धरिण्या जल तत्र ॥ १४१ ॥

2223

हस्तो मघानुराधापुष्यधनिष्ठोत्तराश्च रोहिण्य ।
शतभिषगित्यारम्भे कूपाना शस्यते भगण ॥ १४२ ॥

2224

आग्नेये यदि कोणे ग्रामस्य पुरस्य वा भवति कूप ।
नित्य स कगेति भय दाह च समानुष प्राय ॥ १४३ ॥

2225

मैर्ऋतकोणे बालक्षय च वनिताक्षय च ज्ञायये ।
दिश्यैशान्या भीति शेषास्तु शुभावहा कूपा ॥ १४४ ॥

2226

या मेदिनी काशकुशौध युक्ता
नीता च मृद्यत्र सशर्करा च ।

तस्या प्रणीत सुरस च तोय
कृष्णायवा यत्र च तिक्तमुत्स्रा ॥ १४५ ॥

2227

सदार्करामा तु मही कपाय
क्षार धरित्री कपिला करोति ।
आपाण्डुराया लवण प्रदिष्ट-
मिष्ट पयो नीलउमुधरायाम् ॥ १४६ ॥

अथ पोषणत्रिणि ।

2228

फलकुसुमसपदुचिता रोषणतो भवति केवलात्र यत ।
पोषणत्रिधिमथ समनमनोकहानामतो रक्ष्ये ॥ १४७ ॥

2229

खर्जूरविल्वलकुमा सितसर्पपेण
पिण्याकतश्च तुष्यारिन्देन चाम्ना ।
ऐरावता निजुलपञ्चजलोत्सगेन
सत्रीणिमाससलिलेन च यान्ति वृद्धिम् ॥ १४८ ॥

2230

प्राचीनामलकतरो प्रिया हि माषा
क्षीगम्भो हितमिह बालतिन्दुकानाम् ।
प्रीयन्ते यवरजसा च नालिकेरा
सर्पेषा भवति रुचिर्ह निम्नभूमौ ॥ १४९ ॥

2231

कुरङ्गकिन्सिरङ्गदृगालाश्चादिमेदसा ।
कथितेन सदुग्धेन पञ्चपलववारिणा ।
वृत्तसेको भवेदाशु सहकारोत्तिसौरभ ॥ १५० ॥

2232

घृतकुणपत्रावराहविष्टा-
सन्तिलमनीय सुखाय दाटिमानाम् ।

कथितमय कुलत्थचूर्णकं वा
जलमपि वृद्धिकरं सदा शफरी. ॥ १५१ ॥

2233

यविकलाशफरीघृतलिप्तो
धूपित आद्यफलत्रयधूपैः ।
भागफलैरिह दाडिमशाली
वालफलानि विदम्बयतीव ॥ १५२ ॥

2234

दधिमस्तुकाञ्जिकसुरावदरी-
तिलमेथिकाकुणपसीधुपयः ।
फलिनीकदम्बकरिकेसरका-
न्कुरुते सुगन्धिवहुपुष्पयुतान् ॥ १५३ ॥

2235

म्रियद्गुग्गुलाफलनिम्बपिण्णती-
वचाहरिद्रातिलसर्दपैः समैः ।
घृताश्वकर्णाम्बु विलोद्य पायये-
त्सचम्पके नागतरौ सुवृद्धिदम् ॥ १५४ ॥

2236

सिक्ताम्भोभिः पललनुषयोः कुकुटानां पुरीषं
मूले दत्त्वा सकुसुमफला गोस्तनी वृद्धिमेति ।
स्कन्धग्यस्तैः पनसतरवोप्याशु पातालभारै-
र्मूलादपं दधति च वचावारिसिक्ताः फलानि ॥ १५५ ॥

2237

सर्पिर्गुडक्षीरमधूपचारं
दत्त्वा निषिक्तौ च कपित्थविस्त्रौ ।
पीयूषकल्पान्यतिमांसतानि
फलान्यनस्थीनि सदा दधाते ॥ १५६ ॥

2238

कोशातकीदलशिकाकयितामिषान्मः-

संसेचनाद्य सुकणारजसा च युक्तः ।

तम्धोपनारमय धूपजलाभिषिक्तः

शोभां विभर्ति नितरां कुसुमैर्मधुकः ॥ १५७ ॥

2239

नितयटिमधुकमधुभिर्मिभितजलसेकर्तार्पिता बदरी ।

कुणपैरुपचितमूला फलति फलं शर्करामधुरम् ॥ १५८ ॥

2240

अजैडकासुकरशिङ्खिडङ्ग-

किण्वोपचारेण च बीजपूरः ।

भूयोश्चमूलाविलवारिसिक्तः

फलानि धत्ते मुबहूनि शश्वत् ॥ १५९ ॥

2241

वृधिककण्टकत्रिदाः शुग्भीघृतपुपिता हि निखिललताः ।

मृपककोलवसाभिः संसिक्ताः स्युः फलैर्नम्राः ॥ १६० ॥

2242

सुरभिजलनिपेकतो निदाघे

कुणपजलेन च केतकी निषिक्ता ।

जलधरसमये सुगन्धसूची-

घपनिचितानि विभर्ति पल्लवानि ॥ १६१ ॥

2243

यस्य कस्यापि पुष्पस्य सौरभेगाधिव्रासितान् ।

मृत्तिकाशकलान्मुने वृक्षाणां बह्वान्निभेत् ॥ १६२ ॥

2244

कुटम्बमुरामुम्लातगरोशीरचूर्णकैः ।

मिश्रितेनाग्निसा सेकान्मासं सौरभसंभवः ॥ १६३ ॥

2245

कुल्माषदन्तिदन्तानां चूर्णयुक्पट्टसंभवा ।
शृत्यहं पुष्पिताम्भोजमण्डिता पद्मिनी भवेत् ॥ १६४ ॥

2246

सिद्धार्थः कदलीदलानि श्याफरी विट्फोलमार्जारयो-
रेतेषां समभागमाज्यसहितं चूर्णं तरुभ्यो दत्तम् ।
दत्तं धूपकितेपनोपचरणैराप्यायनं रोगह-
रः ॥ १६५ ॥

2247

धूपो घृतस्य समृद्धो यवचारिसेको
नित्यं च दुग्धसतिलैः कुण्ठाम्बुभिर्वा ।
लेपो विडङ्गतिक्तकल्ककृतः शिशूनां
वृद्धिं करोति परमां खलु मूढाणाम् ॥ १६६ ॥

2248

भङ्गोल्लकायतौयेन मिभितं घृतमाक्षिकम् ।
वत्सा किटिकुरङ्गाणामेतैः सिक्ता महीरुहाः ॥ १६७ ॥

2249

सिद्धार्थकफलोपेताः सर्वदा फलशोभिताः ।
जायन्ते पुष्पपञ्चाद्याः सद्यः रोगवर्जिताः ॥ १६८ ॥

2250

यष्टीमधूकपुष्पाणि सिता कुष्ठं समाक्षिकम् ।
निक्षिप्य गुलिकाः कृत्वा मूले सर्वत्र निक्षिपेत् ॥ १६९ ॥

2251

दुग्धसेकं च वृक्षस्य यस्य कुर्याद्विषक्षणः ।
फलं धुनिधितं तस्य मधुरं जायते मृशम् ॥ १७० ॥

अथ कुण्ठपञ्चलम् ।

2252

सुरङ्गकिटिफल्स्फातां शेषखण्डतद्विनाम् ।
मांसं मांसं यथा लाभं मेरोमज्जावसास्तथा ॥ १७१ ॥

2253

तान्सर्वानेकतः कृत्वा बह्वी नीरेण पाचयेत् ।
संपक्व हि क्षिपेद्भाण्डे तद्गुग्धं च निक्षिपेत् ॥ १७२ ॥

2254

चूर्णोद्धृत्य खलिर्येया तिलानां नास्तिक तथा ।
स्विच्चांशं सरसान्भाशंस्तत्र दद्याद्भूतं तथा ॥ १७३ ॥

2255

उष्णं जलं क्षिपेत्तत्र मात्रा नास्तीह कस्यचित् ।
पक्षैकं स्थापिते भाण्डे कोणस्थाने मनीषिणा ।
कुणपस्तु भवेदेव तरूणां पुष्टिकारकः ॥ १७४ ॥

अथ तरुचिकित्सा ।

2256

नराणामिव वृक्षाणां वातपित्तकफाद्भदाः ।
समयन्ति निरूप्यातः कुर्यात्तदोपनाशनम् ॥ १७५ ॥

2257

कीटजग्धेमिसंमुष्टे वातभग्नैश्चानिश्चते ।
वृक्षे ऐदोपमारारिपीडिते च पृथक्क्रिया ॥ १७६ ॥

2258

कृशो दीर्घो तूष्ण रूक्षो निद्राहीनोल्पचेतनः ।
न धत्ते फलपुष्पाणि वातप्रकृतिकस्तदः ॥ १७७ ॥

2259

भानपातन्यः पाण्डुः शाखाहीनो मुद्गर्यदि ।
अवानफलपाकी स्यान्गाली पित्तात्मकः कृशः ॥ १७८ ॥

2260

क्षिण्णशाखादनः शाखी सम्यक्पुष्पकतोज्ज्वलः ।
ततापरीतगात्रस्तु कफान्परिमण्डलः ॥ १७९ ॥

2261

कटुतिक्तकषायरसैः पवनः पित्तं कटूष्णलवणाम्लैः ।
स्निग्धमधुराम्ललवणैः श्लेष्मा कोपं प्रयाति तरोः ॥ १८० ॥

2262

सुखिग्धैः पिशितरसैः प्रयाति वातः
सुस्निग्धैर्मधुरहिमैर्जलैश्च पित्तम् ।
कटूस्त्रैरहिमजलैः कषायरसैः
श्लेष्मापि क्रमविहितैः प्रयाति नाशम् ॥ १८१ ॥

2263

रौक्ष्यं पन्थिः कुटिलता वातादृक्षस्य जायते ।
गोविड्लोप्रवसाकुणपजलैस्तज्जयो भवेत् ॥ १८२ ॥

2264

दोषैर्यस्य विना प्रवालकुसुमम्लानिर्विरुद्धं वपु-
र्मूले तस्य तरोर्भवन्ति कृमयो यत्नाद्य तानुदरेत् ।
गोमूत्राज्यविडङ्गसर्पपतिलैर्मिश्रः पनटैस्ततः
सिक्तः क्षीरजलैरुदेति सहसा धूपैश्च धूपयितः ॥ १८३ ॥

2265

करञ्जारम्बभारिडसप्तपर्णस्वचाकृतः ।
उपचारः क्रिमिहरो मूत्रमुस्तविडङ्गवान् ॥ १८४ ॥

2266

कुणपजलपयोनिपिक्तमूलः
सरसिजकन्दविलिप्तसर्धगात्रः ।
तरुनलहतो विभर्ति भूयो
मरकतरङ्गहरिन्ति पक्षवानि ॥ १८५ ॥

2267

प्रक्षार्कोदुम्बरत्वग्घृतमधुमधुरोच्छिष्टदुग्धैर्विलिप्तः
स्तम्भैस्तम्भ्य रज्ज्वा परिकलितवपुः पूरितः प्रक्षमृद्भिः ।

सिक्तः क्षीरेण भूयो जरुमरिततलधण्डवातादिभग्नः

स्वस्थो भूत्वाङ्घ्रिपायीकुसुमफलमरण्यातनोति प्रकामम् ॥ १८६ ॥

2268

वृक्षस्याशनिदग्धस्य जीवनं शृणु मेघजम् ।

घनोक्षीरमधूकैश्च मुग्धा माषा यवास्तिलाः ॥ १८७ ॥

2269

विष्टाः क्षीराम्बुसंयुक्तैः सेचयेत्तमभीक्ष्णशः ।

स सेकाप्यायितः शीघ्रं प्रकृतित्स्यो भविष्यति ॥ १८८ ॥

2270

जनयित्वा फलकुसुमं यः पुनरुपयाति बन्ध्यतां शाखी ।

स क्षीरैः कुणपनतैर्भूयः सिक्तः फलत्येव ॥ १८९ ॥

2271

असेकतोत्यन्तनिदेकतश्च

शाखाविशोषं फलिनो निरूप्य ।

सनाहमात्रं शृतमेव सर्पि-

र्विद्वद्गुग्धाम्बु निवेदनीयम् ॥ १९० ॥

2272

उन्निद्रता मत्स्यसगन्धिता च

प्रवालहानिः सपिपीलिकात्वम् ।

त्वग्भ्रंशनाहारिकृतादजीर्णा-

त्तरोर्भवेत्तत्र चिकित्सनीयम् ॥ १९१ ॥

2273

तन्मूलशूलं परशुग्रहै-

र्विस्त्रावितं शोपरसं निहत्य ।

क्षौद्राज्यजन्नुन्नतितैः प्रतिघ्नं

मृत्पूरितं दुग्धजलेर्निविञ्चेत् ॥ १९२ ॥

2274

शर्करानितगोक्षीरवारिसेकात्तया तरोः ।

शोषः शाम्यति वृक्षस्य लेपधूपोपचारतः ॥ १९३ ॥

2275

शिवद्वन्द्वरकर्करीवेतसार्जुनवत्कलैः ।
क्षीरसिद्धौर्वलिमानां सावः शाम्यति शाखिनाम् ॥ १९४ ॥

अथ विचित्रकरणम् ।

2276

वृक्षायुर्वेदफलं मनोहरं शास्त्रतः सिद्धम् ।
नानाविधानचित्रं चिलीकरणं प्रवक्ष्यामि ॥ १९५ ॥

2277

सुरभिस्तमनोलम्भामोदां निधाय च मृत्तिकां
धवस्त्रदिरयोः काश्याम्भोभिः सुगन्धिभिरुक्षणात् ।
मलयजरजोलेपाद्भूपद्मस्य च भूरुहां
प्रजति कुसुमं निर्गन्धानामतीव सुगन्धताम् ॥ १९६ ॥

2278

यशतिलनिशापलाशैरुपचितमृता नदम्मुसिक्ता च ।
ज्वलदनलोपममसकृत्कर्पासी नृतकं सृते ॥ १९७ ॥

2279

शाल्मलीत्वग्निशानीलीत्रिकलाकुष्ठसीधुभिः ।
सकृद्वेपोपचारेण शुकपक्षनिर्भं भवेत् ॥ १९८ ॥

2280

मञ्जिष्ठातिलयवपीतसारसारै-
र्जीवन्तीदलसहितैर्मनःशिताजैः ।
गोजाविप्रचुरपयःशृतैर्वलिक्षा
कर्पासी प्रसवति नृतकं खनीलम् ॥ १९९ ॥

2281

संपक्षेक्षुरसविदारिकन्दकवितिप्रमूलमागस्य ।
सिक्तम्येक्षुरसेन च तरोरकाते भवेत्कुसुमम् ॥ २०० ॥

2282

तिलखलिविडङ्गशोमशदितोदितेशुरससेनितस्य तरोः ।
फलकुसुममकातभवं मनोहरं फलति लोकेत्य ॥ २०१ ॥

2283

मधुयद्विसिताकुटमधुपुष्पविनिर्मितैः ।

मोदकैश्चादिने मृते निरस्थि स्यात्फलं तरोः ॥ २०२ ॥

2284

मधुकुत्तुमगुञ्जाशर्करोदुम्बराज्यं

समधु निहितमन्तः काण्डमुत्कीर्य बद्धा ।

उपरि च परिलिप्तं घृत्तयिद्विस्तरुणां

जनयति फलमेतत्स्वादुसेकादनग्न्यि ॥ २०३ ॥

2285

तत्कालनिहतस्योच्चैश्चागस्य स्कन्धचर्मगा ।

बद्धायां वृक्षशान्वायां फलपाको न जायते ॥ २०४ ॥

2286

करिवरमृद्वितयलोमुखनलकैर्नृलेषु क्लीतस्य तरोः ।

संवत्सरं च यावत्फलितस्य फलानि जायन्ते ॥ २०५ ॥

2287

बद्धा चर्मतृगाभ्यां विडङ्गमधुदुग्धलेपितोल्लिख्य ।

शाखा पयोम्बुसेकादिरमपि पक्वं फलं धत्ते ॥ २०६ ॥

2288

मीनकोलवत्तानांसदुग्धसेकेन धूपनः ।

सर्वबीजानि साध्वर्यमुत्तिष्ठन्ति फलन्ति च ॥ २०७ ॥

2289

अद्भुतैलनूकरादिशुमारवसामु भाविनं बीजम् ।

सद्यो रोहति निहितं भूमौ करकाम्मसा सिक्तम् ॥ २०८ ॥

2290

बीजमात्रादिवृक्षाणां पक्वं मीनफल्गाम्बुनि ।

अद्भुतैलनूदुग्धाज्ये निहितं बृहती भवेत् ॥ २०९ ॥

2291

भस्मन्यामेतिनं शुष्कमुनमुद्रिष्यते सह ।

फलेनाग्रेषलोकस्य कृतवीतुकमञ्जसा ॥ २१० ॥

2292

एकविंशतिधारेण कुकुटस्यासृजोक्षितम् ।
तत्क्षणाद्वाडिमीबीजं वर्धते फलति ध्रुवम् ॥ २११ ॥

2293

मत्स्यकोलवसामांसघणकक्षारभावितम् ।
यस्य कस्यापि वा बीजं ध्रुवं पुष्पफलं भवेत् ॥ २१२ ॥

2294

स्कन्धतः समन्ततः सुकरास्यिभिर्वृडम् ।
कीर्तितो न संशयं नाशमेत्यनोकहः ॥ २१३ ॥

2295

कुलस्यकायतोयेन तदः पुष्पफलं त्यजेत् ।
किंशुकार्जुनतर्कारीलवणाम्बुक्षणेन च ॥ २१४ ॥

2296

नानावर्णैर्घटितं कन्दं कुमुदस्य सूत्रसंघटितम् ।
घृतमधुबिलिममुप्तं सूते कुसुमं तथावर्णम् ॥ २१५ ॥

2297

माहिपकरीपमूत्रैर्मृदितविशुष्कं दिनानि यत्सप्त ।
कुमुदफलबीजमुप्तं जनयति करवीरविटपं तत् ॥ २१६ ॥

2298

कूप्माण्डवार्ताकपटोलकादि-
बीजं वसाभावितमुप्तसिक्तम् ।
विशोधिनायां भुवि सर्वकालं
फलान्यमस्थीनि महान्ति धत्ते ॥ २१७ ॥

2299

वार्ताकबीजं घृतमाक्षिकार्क-
विशोधितं गोमयलिप्तरन्ध्रे ।
बालस्य कूप्माण्डफलस्य तप्तं
पक्कादृहीतं फणितं महत्स्यात् ॥ २१८ ॥

2300

मन्दारव्रुमरन्ध्रे या कौष्माण्डी निर्गता लता ।
मृद्गेमयवृते तस्मिन्सिक्ते फलति सा सदा ॥ २१९ ॥

2301

सूकराष्टग्वसासिक्तमड्डोल्लतैलभावितम् ।
परण्डवीजं कारञ्जीफलं सूतेतिकौतुकम् ॥ २२० ॥

2302

खरतुरगविष्णिवेशिततापितया या शलाकया मूले ।
तिर्यग्विद्धा कदली फलति फलं करिकराकारम् ॥ २२१ ॥

2303

कोलशोगितमेदोभ्यामड्डोल्लकथितेन च ।
सिञ्चिता कदली सूते दाडिमीफलमुत्तमम् ॥ २२२ ॥

2304

नरमांसवसारक्तदन्तिदन्तविचूर्णितैः ।
मिथितेनाम्बसा सिक्ता रम्भा धूतफला भवेत् ॥ २२३ ॥

2305

भड्डोल्लकथितं स्विघ्नं नृमांसं जगदुग्धयुक् ।
पिण्याकसहितं मूले सहकारस्य निक्षिपेत् ॥ २२४ ॥

2306

द्राक्षायल्लीसमाकारः सहकारः सदाफलः ।
जायते निधितं धत्ते सर्वेषामद्भुतं यदि ॥ २२५ ॥

2307

शशकूर्माष्टग्वध्ये बहुभावितमाश्रजं बीजम् ।
सृष्टं सिक्तं दुग्धैः फलति फलं सर्वकालेषु ॥ २२६ ॥

2308

कृमिरिपुयवयटीमधुगुटदुग्धविलेपनेन निम्बतरुः ।
भयति जलदुग्धसिक्तः स्वभावतश्चोपि मधुरफलः ॥ २२७ ॥

2309

वीजं नरपताड्ढोल्लसैलस्विचं शुभं सदा ।
उद्वच्छति मृदा पूर्णमम्भःसिक्तं करे क्षणात् ॥ २२८ ॥

2310

अड्ढोल्लसैलभावितमुषितं श्लेशकृति कुमुदकन्दमलम् ।
करकाम्युकर्दमभृते कलशे कुसुमं समुद्रहति ॥ २२९ ॥

2311

योकोलास्थिकरीषैस्तु दग्धे गर्ते विशोधिते ।
उमं च यालुकापूर्णं मूलकं गर्तवद्भवेत् ॥ २३० ॥

2312

इष्टकचिते समन्नात्पुरुषनिखावेष्टे तसर्जातः ।
वामन एव हि धत्ते फलकुसुमं सर्वकालमिति ॥ २३१ ॥

अथान्नादिनिष्पत्तिज्ञानम् ।

2313

फलकुसुमपत्रवृद्धिं वनस्पतीनां विलोक्य विज्ञेयम् ।
सुतमत्त्वं द्रव्याणां निष्पत्तिश्चापि सस्यानाम् ॥ २३२ ॥

2314

न्यषोधेन तु यवकास्तिन्दुकवृद्ध्या च षष्टिको भवति ।
अश्वत्थेन ज्ञेया निष्पत्तिः सर्वसस्यानाम् ॥ २३३ ॥

2315

जम्बूभिः स्थलमाषाः शिरीषवृद्ध्या च मुहनिष्पत्तिः ।
गोधूमाश्च मधुकैर्यववृद्धिः सप्तपर्णेन ॥ २३४ ॥

2316

करिणश्च हस्तिकर्णैर्मिदं दद्या घागिर्नोश्चकर्णेन ।
गावश्च पाटलाभिः कदलीभिरजाविकं भवति ॥ २३५ ॥

2317

आम्रैः क्षेमं भक्ष्यावकैर्मयं पीलुमिस्तयारोग्यम् ।
खदिरशमीभ्यां दुर्गिस्तमर्जुनैः शोभना नृष्टिः ॥ २३६ ॥

2318

पित्रुमन्दनागकुक्षमैः सुमिक्षमय मारुतः कपित्थेन ।
 निनुत्तेनावृष्टिभयं व्याधिभयं भवति कुटजेन ॥ २३७ ॥
 एते नानावृक्षादुर्वृक्षालेभ्यः ।

अथ शकुनज्ञानम् ॥ ८३ ॥

2319

इदं शास्त्रसमूहाननुभवसिद्धिं च लोकतः कृत्वा ।
 आरभ्यते ममेदं शकुनज्ञानं सत्तानर्थे ॥ १ ॥

2320

ये जन्मादिशुभाशुभं विवृणते कालावधि प्राणिनां
 येष्यामं निविलं जगद्यनिदं येभ्यो विना किंचन ।
 शानं भूतभविष्यभाविष्ययं विज्ञायते न स्फुटं
 विश्वोन्मेषकरा जयन्ति शकुना अभ्यासभास्वत्सभाः ॥ २ ॥

2321

तामं हानिं विवृणति मुदं दुःखमेकान्तरीद्र-
 नायुर्दीर्घं मरणमयवा सर्वकामार्थसिद्धिम् ।
 ये संयामे विनयमतुलं भद्रदा ये च वक्तुं
 तेषां भावं क इह शकुनानां प्रयत्नोस्ति मर्त्यः ॥ ३ ॥

अथ शकुनविवृतिः ।

2322

विविधमिदं भवति शकुनं सैत्रिकमागन्तु जाद्विकं चान्यत् ।
 कृत्यादिशाननाद्यं यदीक्ष्यते सैत्रिकं तत्स्यात् ॥ ४ ॥

2323

स्थानस्थानां शकुनं यदि कस्मादिग्निभागतो भवति ।
 शान्तप्रदीपमेदाद्यक्तकृतं श्रुतनागन्तु ॥ ५ ॥

2324

सध्यापतय्यमनुष्यपृष्ठेषु घाम्यग्न्यनस्त्वानाम् ।
 शकुनं स्वरगतिवेद्याभावेः पक्षि जाद्विकं नाम ॥ ६ ॥

2325

पोतकी पिङ्गला काको जम्बुकी भयणस्तथा ।
पञ्चैतान्युत्तमान्याहुः शकुनानि मुनीश्वराः ॥ ७ ॥

2326

चत्वारि प्राक्तनान्याहुर्दुर्विज्ञेयानि तत्त्वतः ।
सुबोधो भयणस्तेषु तेन पूर्वं स कथ्यते ॥ ८ ॥

2327

पृच्छाशकुनं वच्मि श्वानं मुक्तात्र नान्यसत्त्वस्य ।
प्रकटं सुतमं च यतो नैवाविधमस्ति किञ्चिदपि ॥ ९ ॥

अथ क्षेत्रिकशकुनम् ।

2328

अथोच्यते श्वानस्तस्य सारं
सारं समस्तेष्वपि शाकुनेषु ।
विस्पष्टचेष्टं शुभलक्षणं च
शुभाशुभं प्राक्तनकर्मपाकम् ॥ १० ॥

2329

विमर्शकः शानुनशास्त्रदक्षो
विशुद्धमुद्भिः सतताभियुक्तः ।
यथार्यवादी शुचिरिद्वितमो
भवेदिहाचार्यपदाधिकारी ॥ ११ ॥

2330

श्वश्वानभक्षुभयणाः कौलेयककपिलजागरूकाश्च ।
मण्डलकुङ्कुरयक्षाः शुनकः सरमाद्युतस्याक्षाः ॥ १२ ॥

2331

श्वेता द्विजाः क्षत्रियकाश्च रक्ताः
पीताश्च वैद्यया असिताश्च शूद्राः ।
विभिन्नवर्णाः शुनकाम्तयेह
भवन्ति नानाविधकारुसंज्ञाः ॥ १३ ॥

2332

स्वस्वजातेस्तु पृच्छायां प्रष्टव्या इति केचन ।
सत्यं ब्रूते यथा कृष्णस्तथान्ये न मुनेर्मतम् ॥ १४ ॥

2333

आचार्यमानीय शुभेद्धि कार्यं
पैष्टं श्रयुग्मं शुचिर्चयित्वा ।
क्षीरेण भोज्यं भक्षणस्य तुष्ट्यै
दद्यात्कुमारीशिशुबान्धवेभ्यः ॥ १५ ॥

2334

सर्वाङ्गकृष्णः परिपूर्णकायः
शान्तो विरोगस्तरुणो बलिष्ठः ।
भवामभागानतपुच्छचेष्टो
विभर्ति शूद्रो नखविंशति यः ॥ १६ ॥

2335

तं सारमेयं पुरुषोधिवास्य
विश्वास्य धृत्वा क्षपयेद्दिनान्ते ।
शुक्राम्बरस्तां रजनीं घृती स्या-
द्यत्नेन कुर्यात्सकलं समन्त्रम् ॥ १७ ॥

अधिवासनम् ।

2336

मन्त्रः । ॐ भुनकोत्तमास्मिन्कर्मणि मया
धिवासितोसि सत्यं ब्रूहि स्वाहा ।
इत्यात्महस्तं शुनकस्य शिरमि धृत्वाभिमन्त्रयेत् ।

2337

ततः प्रभाते नवगोमयेन
विहस्तमात्रं चतुरश्रकं च ।
शुनौ मनोज्ञे विजने विदध्या-
दरान्ते मण्डलकं विशुद्धे ॥ १८ ॥

2338

गौर इन्द्रोरुणो वह्निर्यमः क्रव्याच्च मेचकौ ।
शुभ्रः पाशी च हरितो वायुधित्रो धनेश्वरः ॥ १९ ॥

2339

विशदः शम्भुरित्येते कार्या अष्टदत्ताम्बुजे ।
पिष्टातकमयाः सर्वे निजकाष्ठां समाभिताः ॥ २० ॥

2340

ब्रह्मचार्यं तु तत्पूजां कुर्यात्पुष्पादिभिस्तथा ।
मणवाद्यैर्नमोन्तैश्च मन्त्रैस्तन्नामनिर्मितैः ॥ २१ ॥

2341

यक्षोर्चनीयो विधिनाञ्च मध्ये
पैटं शयुग्मं च ततः कुमार्या ।
पक्वेन देयश्चरुणोपहारै-
र्घृतभृतोभ्यर्चितदेवताभ्यः ॥ २२ ॥

2342

हविः समुद्धृत्य चरोस्तयान्व-
क्षुर्याच्च पिण्डं शुनकार्यमत्र ।
ततस्तु पूजां विदधीत मध्ये
यस्यस्य मन्त्रैर्निखिलैरमीभिः ॥ २३ ॥

2343

मन्त्राः । ॐ मण्डलाय स्वाहा । इति चन्दनम् ।
ॐ भद्रुकाय स्वाहा । इति पुष्पम् ।
ॐ कपिलाय स्वाहा । इत्यक्षतान् ।
ॐ यक्षाय स्वाहा । इति धूपम् ।
ॐ विनते स्वाहा । इति दीपम् ।
ॐ ऋतुकाताभिगामिने स्वाहा । इति फलम् ।

ॐ बलिभोजनाय स्वाहा । इति नैवेद्यम् ।

ॐ स्वामिभक्ताय स्वाहा । इत्यर्घ्यम् ।

इति मध्ये मण्डलस्य यक्षपूजा ।

2344

तत आनीय शुनकं स्वच्छं कृत्वा निजं करम् ।

निधाय मस्तके तस्य मन्त्रमेनं ततो जपेत् ॥ २४ ॥

2345

मन्त्रः । ॐ कृतञ्च एद्येहि ॐ रात्रिजागर एद्येहि

ॐ दिव्यज्ञानिन् एद्येहि ॐ प्रत्यक्षवचन एद्येहि

ॐ अहिजिह्वाय एद्येहि ॐ स्वल्पप्रिय एद्येहि इम-

मर्षं गृहाण सत्यं ब्रूहि ब्रूहि सत्यं स्वाहा ।

इति शुनकाभिमन्त्रणम् ।

2346

ततो नरो निजं कार्यं निधाय हृदयेखिलम् ।

हविःपिण्डं समादाय मन्त्रं जप्त्वावनौ न्यसेत् ॥ २५ ॥

2347

मन्त्रः । ॐ नमो भगवते शुनकोत्तमाय महाशकुन-

गम्भीरशब्दाय प्रजापतये ऋतुकालाभिगा-

मिन् शीघ्रमेद्येहि बलिं गृहाण मम चिन्तितं

कार्यं सत्यं ब्रूहि ब्रूहि ॐ हुं फद् स्वाहा ।

इति बलिनिवेदनम् ।

2348

अम्दायनर्तुष्वथ मासपक्ष-

दिनानि कार्येप्यवधौ विदध्यात् ।

हीनावधिर्येन भवत्यसत्यः

सर्वोपि लोके शकुनो गृहीतः ॥ २६ ॥

2349

एवंविधे भावि न वेति नित्ते

निवेद्य कार्यं भयणं विमुञ्चेत् ।

संभक्ष्य पिण्डं स्थिरतां गतस्य
चेष्टादिकं तस्य निरूपणीयम् ॥ २७ ॥

अथ भूपतित्वप्रश्नचेष्टाः ।

2350

कण्डूयमानः खलु दक्षिणेन
हस्तेन भातं मणो ददाति ।
प्रभाविन्नश्रीकृतराजचक्रं
राज्याभिषेके वरपट्टबन्धम् ॥ २८ ॥

2351

करेण कण्डूयति दक्षिणेन
यक्षो यदा वामकरं तदानीम् ।
प्रभूतमानङ्गघटासमृद्धं
ब्रूते समन्तात्पृथिवीपतित्वम् ॥ २९ ॥

2352

उद्घाटयेदक्षिणमक्षि यक्षो
हस्तेन मृद्रात्यय दक्षिणेन ।
यस्याभिषेके स भवेस्त्वशक्त्या
क्षिवीक्षतक्षेक्षितपादपद्मः ॥ ३० ॥

2353

कौलेयको दक्षिणकर्णदेशं
करेण कण्डूयति दक्षिणेन ।
यदा तदा जल्पति गीतवाद्य-
यिनोदयुक्तं पृथिवीपतित्वम् ॥ ३१ ॥

2354

कण्डूयते दक्षिणपाणिना चे-
त्स सारमेयो वदनं तदानीम् ।
भक्तैः प्रभूतैः सह भूमिपालै-
र्मोन्व्यानि भक्ष्याणि चिरं भवन्ति ॥ ३२ ॥

2355

यक्षोप कण्डूयति दक्षिणेन
 आ पाणिपादेन भवेत्तदानीम् ।
 तुरगमातङ्गमहिष्यजादि-
 वादित्रसप्तसहित नृपत्वम् ॥ ३३ ॥

2356

यदा दक्षिणपादस्य नखैर्लिखति मण्डली ।
 जठरस्य तदा तस्य लाभवक्ति महत्तरम् ॥ ३४ ॥

2357

पश्यति जिघ्रति विलिखति कण्डूयति कृपति मार्ष्टि परिलेदि ।
 दक्षिणतोय यलित्वा दक्षिणमङ्गं शुभरयातम् ॥ ३५ ॥

2358

दक्षिणकटेन शेते दक्षिणचरणेन मृत्रयत्ययया ।
 उपविशति दक्षिणेन च पार्श्वेन आ शिरः संसन् ॥ ३६ ॥

2359

मेवति शुभप्रदेशे श्रयते शान्ता दिशः प्रदेशः च ।
 अधिरोहति शय्यासनवेदिप्रासादहर्म्याणि ॥ ३७ ॥

2360

दक्षिणं चेष्टितं तस्य ज्ञेयं सर्वं शुभायहम् ।
 यामा गतिर्यामपेक्षा सर्वानर्थाय केवलम् ॥ ३८ ॥

2361

जृम्भगवमनपलायनचिन्ता निद्राङ्गभङ्गतनुरुम्पी ।
 मूर्धभ्रयणविधूननतनुचर्वणकासहिक्काश्च ॥ ३९ ॥

2362

भस्मोद्धूलनलोठनखननाक्रन्दनभक्ष्यपरिहारा ।
 रोदननेत्रनिमीलननृपदामहभास्करालोका ॥ ४० ॥

2363

दीपदिगाश्रयभीतिविश्रामोक्षादिकं च यहीतम् ।
 निन्द्यं शान्तपत्रे दीपत्रये भयं हन्ति ॥ ४१ ॥

2364

दिक्चेष्टितस्यानगतिस्वराधाः
पञ्चेह दीप्ताः स्वतु पञ्च शान्ताः ।
अन्येष्वपीमे शकुनेषु भूषा
निमित्तविद्भिः परिभावनीयाः ॥ ४२ ॥

2365

भवन्त्यवामा यदि वामतश्च
चेष्टाः समस्ता न गुणो न दोषः ।
कौलेयको यास्त्वधिकाः करोति
फलं तदुत्थं प्रतिपादनीयम् ॥ ४३ ॥

2366

महोदयं पञ्चविधेन पुंसां
शान्तेन राज्यं वितरत्यवद्वम् ।
पञ्चप्रकारेण पुनस्तदेव
दीप्तेन यक्षो हरति प्रसन्न ॥ ४४ ॥

अथ कन्यार्थं वरप्रश्नः ।

2367

वरस्य कन्यावरणोद्यतस्य
कुमारिकायाः पतिमर्थयन्त्याः ।
आख्यायतेन्योन्यपरीक्षणाय
क्रमेण चेष्टा सरमाद्यतस्य ॥ ४५ ॥

2368

कौलेयके दक्षिणचेष्टिते स्या-
त्कन्या विवाहा न नु शामचेष्टे ।
शुन्या समं केलिरते मुखेन
तयोदया सार्धमहाग्निं यान्ति ॥ ४६ ॥

2369

आ चेद्दरस्यामिमुखं समेति
तदा न कन्या किल सा विवाहा ।
यक्षः संमाजिघ्रति यथ शुन्या
योनि स कन्यां क्षतयोनिमाह ॥ ४७ ॥

अथ वरार्यं कन्याप्रश्नः ।

2370

प्रश्ने वरार्यं विहिते कुमार्या
स्याहामचेष्टो शुभशो न चान्वः ।
मूत्रं च शुन्या उपरि प्रकुर्व-
न्ब्रूते सपत्नीं मरणो भवित्रीम् ॥ ४८ ॥

2371

मूत्रं निजं लेढि दिशं च वामां
प्रयाति तस्यां दयितोनुरागी ।
संमार्जयन्वामकरेण जिह्वां
ब्रवीति भोगप्रियतां धरस्य ॥ ४९ ॥

अथ वर्षाप्रश्नः ।

2372

वर्षानिमित्तं शुनकोत्तमस्य
चेष्टा विदिष्टा विधिनोपदिष्टाः ।
याः शाकुनज्ञानविशारदैस्ताः
शृण्वन्तु शिष्टाः परमार्थपुष्टाः ॥ ५० ॥

2373

वर्षानिमित्तं शुनकोत्तमस्य
चेष्टाः प्रशस्ताः खलु दक्षिणा याः ।
शान्ताश्च या दीप्ततमा न शस्ता
न घामचेष्टाः शुनकस्य नूनम् ॥ ५१ ॥

2374

सद्गाट्य चेदक्षिणमक्षि लीढे
 नार्भि स्वकीयामयवाधिरुदः ।
 शेते गृहस्योपरि जागरूक-
 स्तदाम्बुदोम्बु क्षिपति प्रभूतम् ॥ ५२ ॥

2375

जृम्भां प्रकुर्वन्गमनं विलोक्य
 यो जागरूकः कुरुतेभ्रुपातम् ।
 स जल्पति प्रावृषमम्बुपूर-
 मुतावर्त्तनं सर्वसमृद्धिसस्याम् ॥ ५३ ॥

2376

निर्गत्य तोयादधिरुह्य पार्श्वी
 कौलेयकधेदिधुनोति कायम् ।
 तन्निधिर्न प्रावृषमम्बुकाले
 कृषीवत्प्रतीतिं करोति ॥ ५४ ॥

2377

सर्चं प्रदेशं भण्णोधिह्य
 भणत्वभीक्ष्णं रविमीक्षमाणः ।
 यदा तदानीमचिरेण वृष्टि-
 रम्भोदमुक्ता भवति प्रभूता ॥ ५५ ॥

अथ राज्ञोः शुनकयुगेन जयप्रश्नः ।

2378

युद्धोद्यतयो राज्ञोः शुनकाभ्यां जयपराजयप्रश्नः ।
 कर्तव्यो विद्वद्भिस्तज्जाधेष्टास्तु कथ्यन्ते ॥ ५६ ॥

2379

युद्धार्थिनोर्नाम युगेन राज्ञोः
 धृयःपृथक्पक्षयुगं प्रकल्प्य ।

मुञ्चेत्ततो यो बलिमत्ति जित्वा
मध्यात्तयोस्तस्य जयो नृपस्य ॥ ५७ ॥

2380

यथाददाते च बर्त्ति मिलित्वा
स्नेहान्वितौ मक्षयतो यदोभौ ।
जयार्थिनोः स्यान्नृपयोस्तदानी-
मन्योन्यसंधानविधानबुद्धिः ॥ ५८ ॥

2381

यन्नामकः श्वा प्रपलायनेच्छु-
र्ज्ञेयः स सत्रास इतीदृजितज्ञैः ।
यन्नामधेयः पुनरस्तशङ्को
न तस्य राज्ञो मयमस्ति चित्ते ॥ ५९ ॥

2382

मुञ्चतो घुरघुरारवं यदा
वाञ्छतो न खलु खादितुं बलिम् ।
मण्डलीकृतनिजास्पदाश्रयौ
धैरमेव न तदा भवेद्रणम् ॥ ६० ॥

2383

श्वानाबुभावप्यभिभूय साक्षा-
यदा परोभ्राति बलाद्बर्त्ति चेत् ।
भुवं तदान्यो नृपतिर्बलित्व-
स्तौ भूपती जेतुमुपैति तूर्णम् ॥ ६१ ॥

2384

मध्याह्नयोरेकतरेण येन
शुना गृहीतो बलिरात्मशक्त्या ।
आच्छिद्य मुञ्चे भयणस्तृतीय-
स्तस्यापरस्तत्र भवत्यरातिः ॥ ६२ ॥

2385

मध्यात्तयोर्मण्डलयोस्तु येन
नैवेद्यमेकेन गृहीतमुक्तम् ।
मुद्धे तृतीयः प्रणयेन तस्य
मिलत्यकस्माद्युधि तत्र मिश्रम् ॥ ६३ ॥

2386

समभ्रतोर्यव्यविकारमावा-
त्समं तृतीयेन शुभा तदस्रम् ।
श्वानौ तदानीं समुपैत्यवश्यं
राशोस्तयोः संधिविधायि मिश्रम् ॥ ६४ ॥

अथैकेन शुनकेन राशोः संधामश्वश्रः ।

2387

ध्रुवं जयोस्तीति यदा तु पृष्टे
राशोर्द्वयोर्बुद्धिमता यथावत् ।
श्वानस्तु चेष्टां प्रकरोति शान्तां
मुदं भवेत्तच्चूपयोरवश्यम् ॥ ६५ ॥

2388

दिक्स्थानचेष्टानिन्दैः प्रशान्तै-
र्यथोत्तरं संगतवृद्धिकारी ।
चतुर्भिरेतैर्यदि शान्तरीत्रै-
स्तदा न संधिर्न च संपरायः ॥ ६६ ॥

2389

प्रदक्षिणादुत्तरमप्रदक्षिणं
यदा तदा संधिरनन्तरं रणात् ।
करोति यक्षो यदि तुष्यति क्रमा-
त्तदा तु संधिः प्रथमं रणं भवतः ॥ ६७ ॥

2390

यक्षो भपन्नम्बरमीक्षमाणः
 कर्णो धुनोत्युत्पतति प्रधावन् ।
 यो वापसर्पत्यथ सज्यगत्या
 स सांपरायप्रशमाय राज्ञोः ॥ ६८ ॥

अथासंग्रामप्रश्नः ।

2391

राज्ञो रणं नैव भविष्यतीति
 प्रथे कृते यद्यभुभा भवन्ति ।
 चेष्टाः समस्ताः सरमाद्युतस्य
 भवेत्तदानीं समरोतिघोरः ॥ ६९ ॥

2392

शुना निमित्ताद्वितय विरुद्ध
 शान्तं च दीप्तं च कृतं यदि स्यात् ।
 मध्यात्तयोर्निष्फलमादिभूतं
 फलान्वितं पश्चिममामनन्ति ॥ ७० ॥

अथैकेन शुनकेनैव राज्ञो जयप्रश्नः ।

2393

जयाय यक्षः कृतशान्तचेष्टः
 प्रदीप्तचेष्टस्तु पराजयाय ।
 लोकान्ध्रुवं लोभयते नरेण
 सवाहनामात्यपदातिदेशम् ॥ ७१ ॥

अथ संधिप्रश्नः ।

2394

प्रदास्तचित्ते शुनि शान्तचेष्टे
 संधिर्भवेत्पुनःसमुद्यतस्य ।

पराङ्मुखे वाय पलायमान
भङ्गो भवेन्नैव भवेत्तु संधिः ॥ ७२ ॥

अथ युद्धप्रश्न ।

2385

दिकस्थानवेष्टानिन्दैः प्रदीप्तो
जयाय युद्धे नियमेन योद्धुः ।
स एव शान्तः समरे करोति
बन्ध बध तस्य पराजय च ॥ ७३ ॥

अथ विविधप्रश्नः ।

2386

शुभस्फुरो यः शुभचेष्टितः श्वा
करोति मूत्र च शुभप्रदेशे ।
इदाल्यसायुद्धमिना इदिस्थ
नि सशाय धान्यधनादितामम् ॥ ७४ ॥

2387

उपस्थितः प्राकृतपुण्यपाका-
स्पुःस्थितो दक्षिणपाणिना स्वम् ।
शिरः स्पृशेदक्षिणवेष्टितो वा
यो मण्डलो मण्डलतामदोसौ ॥ ७५ ॥

2388

उच्छ्वासहिक्काशयनङ्गभङ्ग
विठावमिधासरिजृम्भणानि ।
धक्क भुनोर्धोन्मिपितां च इष्टि
धृते प्रज्ञासन्ति च रामचेष्टम् ॥ ७६ ॥

2389

समृत्रयञ्चा रमणीयदेशे
घेटामवामां तलितां प्रकुर्वन् ।

स्याद्गर्भवत्याः सुतजन्महेतु-
 श्रेयश्च कन्याजननाय वामाः ॥ ७७ ॥

2400

विष्टावमिश्वासविजृम्भणानि
 गत्यापन्नासङ्गविमोदनानि ।
 यथाचरत्याशु तदा करोति
 भा गर्भवत्याः खलु गर्भपातम् ॥ ७८ ॥

2401

दिग्स्थानचेष्टानिनदैः प्रशान्तैः
 प्रश्नेषु सौम्येषु शुभानुकारी ।
 ननुभिरेतैस्तु भवेत्प्रदीपैः
 प्रश्नेषु दीपेषु शुभाय यक्षः ॥ ७९ ॥

अथ रोगिप्रश्नः ।

2402

पृष्ठे निमित्ते भवणे विधूय
 मंकोध्य गात्राण्याखिलानि शेते ।
 कालियकश्चेत्तदुपैति रोगी
 पण्ठनायावसथं क्षणेन ॥ ८० ॥

2403

भगवद्भागेन यदा बलिस्त्वा
 भा पृष्ठकण्डुनिमेषकरोति ।
 तदाह्नि तत्रैव कृतान्तगेहे
 रोगाभिभूतो नियतं प्रयाति ॥ ८१ ॥

2404

पुनःपुनर्दक्षिणमूर्ध्नागं
 निःसृज्यैः पञ्चगिराह मृत्युम् ।

यमक्षये तत्क्षणमेव यक्ष
क्षिपत्यवश्यं जठरावलेहान् ॥ ८२ ॥

2405

यामाङ्गे वामचेष्टाश्च रोगिप्रश्ने शुभावहा ।
उच्यस्थानाश्रयो हर्षो मूत्रसावः शुभः स्मृतः ॥ ८३ ॥

अयागन्तुकशकुनम् ।

नत्र प्राक्शुनकस्य शुभचेष्टितानि ।

2406

स्थानस्थितस्य यस्य आ देहं निप्रति लाभदः ।
क्रयाणके मूत्रयति भयणो लाभदायकः ॥ ८४ ॥

2407

दक्षिणेनद्विणा कर्णं विलिखन्वृद्धिस्तवका ।
भयणो विलिख्यक्षुः प्रतिभूः प्रियसंगमे ॥ ८५ ॥

2408

उच्छीर्षे पदकं कृत्वा यदि शेते शुनस्तदा ।
भागच्छद्मस्तमं धत्ति तद्देहमन्यचिरादपि ॥ ८६ ॥

2409

द्वारप्रदेशे जघनं निषर्प-
न्पूजार्हपान्थागमनाय यक्षः ।
करोति तत्रोपविशत्य पुंसां
सङ्गं जनेनाभिमतैव सार्धम् ॥ ८७ ॥

2410

लिप्प्रभूरितचतुष्कविशेषे
प्राङ्गणे च निवहेत्सरमाजः ।
संपदं प्रवितरत्यतिबद्धां
तस्त्वनन्पुनरनर्थकरोसी ॥ ८८ ॥

2411

ममार्जनीं य कर्पासं सणकं स्तूर्पकङ्कतौ ।
गृहीत्वा संमुखेभ्येति तद्गृहं पुर्यते धनैः ॥ ८९ ॥

2412

वसुंधरायाः कमपि प्रदेश
मूर्ध्ना स्पृशन्वयवलोकेते आ ।
ध्रुव तदा तत्र महानिधान-
मस्तीनि सिद्धैः कथितं रहस्यम् ॥ ९० ॥

2413

विवाहार्थे शुभः शुन्या विधत्ते प्रसन्नं यदि ।
तदा विवाहा नु कन्या शुभा मौन्यार्थमात्मनेत् ॥ ९१ ॥

2414

दक्षिणाङ्गं यदा यक्षः स्पृशेदक्षिणपाणिना ।
तदा कर्दि विवाहार्थे विधत्ते चिन्तिताधिकम् ॥ ९२ ॥

2415

दृष्टास्यं भयणं प्रेक्ष्य क्रीडन्तं कान्तया सह ।
विवाद्यते कुमारी वा सा सौख्यं लभते तराम् ॥ ९३ ॥

2416

चन्द्रार्कौ प्रेक्ष्य वर्षास्रु रौत्युर्ध्ववदनो यदि ।
ततश्चात्राद्वाग्विपुलं पतिष्यति वदन्त्यदः ॥ ९४ ॥

2417

मीरतीर्थे तटस्थश्चेद्भद्रं कम्पयते भुनः ।
तत्र देशे घनां मेघगुष्टिं वदति भाविनीम् ॥ ९५ ॥

अथ शुनकम्याशुभचेष्टितानि ।

2418

एतन्नां दक्षिणे यक्षो वामः शविशतां भवेत् ।
क्रार्पुकाणां स आत्प्याति कृषिकर्म विधत्त मा ॥ ९६ ॥

2419

दिनकराभिमुखो दिवसात्यये
कृतारवः खलु कर्षुकभीतये ।
प्रवनादिग्वदनस्तु निशामुखे
भवति चौरसमीरणभीतिदः ॥ ९७ ॥

2420

उदङ्मुखो वक्ति भयत्रिशीये
द्विजोपपीडां मरणं गवां च ।
कुमारिकाद्रूपणगर्भपात-
वह्नीमिशान्ते शिवदिङ्मुखः स्यात् ॥ ९८ ॥

2421

पार्तादिनेशाभिमुखोभिदिग्मुखो
भयन्विधत्तेनलचोरभीतिम् ।
दिनस्य मध्येनलमृत्युभीति
सरक्तपार्त कलहं दिनान्ते ॥ ९९ ॥

2422

भयन्दिनेशाभिमुखः प्रभाते
ग्रामस्थ मध्ये नृपनाशनाय ।
मर्चो विमुञ्चन्यदि दृश्यते आ
सिद्धेपि कार्ये तदुपद्रवः स्यात् ॥ १०० ॥

2423

ऊर्ध्वानना भाम्बरसंमुखीनाः
आनो रुक्मन्तो महते भयाय ।
एवं हि संध्यासमयेन्यदा तु
निर्वासकाः स्युर्नगरस्य तस्य ॥ १०१ ॥

2424

मत्ताः शरदृतौ आनो रुक्मन्ति किञ्च तेनिशम् ।
तदा न दूषणं तेषामन्यदा तु न शोभनाः ॥ १०२ ॥

2425

धामं निशायां खरसारमेयाः
 शून्यं विधातुं सहिता रुवन्ति ।
 मामे भपित्वा भपणाः दमशाने
 रुवन्ति नाशाय च मुख्यपुंसः ॥ १०३ ॥

2426

निष्कारणं यः प्रपत्तायते श्वा
 विरौति वा वारिणि योवतीर्य ।
 मृताङ्गरक्तास्थिमुखो रुगार्त-
 गेहं विद्येद्यः स च मृत्युमाह ॥ १०४ ॥

2427

ग्वनत्यगारं यदि सारमेयः
 कुशे तदा स्यात्खलु संधिपातः ।
 गोष्ठप्रदेशे यदि गोपहारो
 धान्यस्य भूमिं यदि धान्यतामः ॥ १०५ ॥

2428

यदि आ निजपुंश्चिह्नं पाणिमहणकर्मणि ।
 नेदि गौरीममाप्युदा कलङ्कयति सा कुतश्च ॥ १०६ ॥

2429

कृत्या शिरो हारि बहिर्वपुत्रे-
 र्द्धा रौति दीर्घं गृहिणीं प्रपश्यन् ।
 नत्रोगदो वक्ति च बन्धकीं तां
 यद्विमुक्तोभ्यन्तरकायभागः ॥ १०७ ॥

2430

ग्वनित्योपरि गेहस्य पुरीषं कुरुते यदि ।
 जारम्यागमनं वक्ति पार्श्वान्निकयोपितः ॥ १०८ ॥

2431

गृहे प्रविश्य चेदन्नं विशिषेत्कथयत्यदः ।
 गृहिणी ने तदाप्यर्थं जागम्येनद्रिनाम्य ॥ १०९ ॥

2432

तूतिकोन्डीर्षके नित्य यदि सेवनि मण्डल ।
जारपवेशस्तद्वेहे जायते निशि सर्वदा ॥ ११० ॥

2433

मुसलोलुखले सूर्प सण खट्वां च कुकुरः ।
दत्त्वा शीर्षे स्वपति वेज्जारमाख्यानि तद्रूहे ॥ १११ ॥

2434

जृम्भां कृत्वा नभः प्रेक्ष्य मुञ्चत्यश्रुणि गौनि रा ।
स्याने तस्मिन्निद ज्ञेय विद्युत्पातो भाषिष्यति ॥ ११२ ॥

2435

यदि आ पल्ल कृत्वा मुखे नीर बिगाहते ।
सग्रामो वह्निना सर्प दहते कथयत्यद ॥ ११३ ॥

2436

गृहीत्वा गोमय गेहे विशन्गोहरणाय स ।
आभ्यानं दशनैः ग्वाडन्स्थानं ग्रन्थ रुगेति स ॥ ११४ ॥

2437

मूयौदये गुरोर्ध्वं च वह्निभीत्यै रघन्भरेत ।
स आ विराडाय भरेदासनादौ पुरीषकृत् ॥ ११५ ॥

2438

भुजह्वय जिघ्रति सारमेयः
पुंसां भवेत्तत्प्राप्यैरियोगः ।
मांसास्थिभक्ष्याणि च भक्ष्यमध्ये
म्याद्रोपयत्नमिभय प्रभृतम् ॥ ११६ ॥

2439

भवन्नमीक्ष्य भवनस्थिताना-
माप्रेष्टन चेतुकुरुते कदाचिन ।
कौन्तेयकोरदयमुपस्थित न-
ज्ज्ञेय भय वन्धनमप्रवृत्तम् ॥ ११७ ॥

2440

यस्य प्रातः सुस्थितस्य श्रद्धयः बहयोयवा ।
कुर्वन्ति युद्धमीशाने तस्य स्याद्वैरिभिः सह ॥ ११८ ॥

2441

चतुष्पथे राजमार्गे गोवत्सा कामयेच्छुनि ।
तत्र भीतिं समारयाति स मासेनेन वेदिनाम ॥ ११९ ॥

2442

विश्वस्त्यमुखो गेहे स्वामिपुत्रादिमृत्यवे ।
क्रीडते शयने सार्धं तस्य सौरथं प्रयच्छति ॥ १२० ॥

अथ शिवारुत्तम ।

2443

भट्टदिशो रवियोगाज्ज्वलिता भृमान्विता जगता ।
सजला कर्दमग्राज्यौ भस्मितदग्धे परिजेया ॥ १२१ ॥

2444

प्रत्येकमेकं सततं मुमेरो
प्रदक्षिणाभ्यागमनक्रमेण ।
दिवारजन्यो ग्रहराटकेन
प्रतापयत्युष्णकरो दिशोद्यो ॥ १२२ ॥

2445

न शिवाय शिवा रटति भाम्यहम्धातु तिष्ठतु काष्ठाद्यु ।
धन्तुषु शान्तासु भवत्येव शास्त्रादृत पन्था ॥ १२३ ॥

2446

दिशि ज्वलन्त्या मरणं प्रदष्टि
मधुक्षिताया सकनार्यनाश ।
जयाजलाचर्द्धमितासु दिक्षु
जयो धरिज्या रयितोर्यन्मभ ॥ १२४ ॥

2447

स्याद्रस्मितायां न भयं न हानि-
रङ्गारितायां स्वजनक्षयः स्यात् ।
रात्री शिवायाः स्वरजः प्रभावो
यथा मवेदद्भुजपि तद्विधः स्यात् ॥ १२५ ॥

2448

अतीथ भौख्यशुभरा याम्या निशि भवेष्टिका ।
पूर्वस्यां तत्पुत्राभ्युत्थनं कुर्यादहर्मुखे ॥ १२६ ॥

2449

अस्ते शिवा पश्चिमायां परवक्रभयात् ता ।
द्युभा कुर्वरादिदयस्ते यामान्तः शुभ्यकारिणी ॥ १२७ ॥

2450

अश्वमध्ये कृतरवा शिवा युद्धप्रपञ्चकृत् ।
शिवासप्तस्वरा याद्या बहुशब्दाश्च निष्कलाः ॥ १२८ ॥

2451

धनं मित्रं प्रियं भोगं सुखं राज्यं त्रयं क्रमात् ।
एकादौ सप्तपर्यन्ते शब्दे शान्तदिशां क्रमम् ॥ १२९ ॥

2452

रजं शोकं भयं हानिं चौर्यं वह्निं भूतिं क्रमात् ।
कुर्वन्त्येकादिसप्तान्ता दीप्तादिषु शिवादिषु ॥ १३० ॥

2453

दिगानि त्रीणि वा पञ्च सप्त वा कुरुते स्वनम् ।
पद्मानिकटे दीप्ता शिवा तच्चाशयस्यपि ॥ १३१ ॥

2454

दिश्वारटन्ती सकलासु रौद्रं
भाम्यत्यसिद्धा परितः पुरं चेत् ।
शृणातजाया खलु वद्वीति
युद्धं महत्तमं महाभिषातम् ॥ १३२ ॥

2455

फेफे हह भुभुधैव हाउहाउ हहस्तथा ।
पतान्पञ्च स्वरान्ब्रूते सर्वदिक्सगता शिषा ॥ १३३ ॥

2456

फेफे नगरनाशाय हह सर्वसुखप्रदा ।
भुभुध निद्धर ब्रूते हाउहाउ महाभयम ॥ १३४ ॥

2457

हहध नृपनाशाय मित्रैर्मित्रफल भवेत् ।
पुरासन्ने फल शीघ्र फल दूरे विणेन च ॥ १३५ ॥

अथ फेरशब्दा ।

2458

उज्जाडिते यदा मामे गच्छता दक्षिणस्वरा ।
शृगालात् पुन स्थान कथयन्ति करस्थितम् ॥ १३६ ॥

2459

स्थानस्थाना घतुर्दिक्षु ममकालविराधिण ।
दुष्टभीति ममारयन्ति सर्वथा आशुभा दिने ॥ १३७ ॥

2460

सर्पासु दिक्षु फेरुणा शिवाद्यनयदादिशन् ।
एको रव सदा निन्द्य मोपि भीनस्य शान्तिद ॥ १३८ ॥

2461

बन्धाय धावता शम्भो युध्यता कन्दलाय च ।
शुभाय दृष्टफेरुणा दिक्षु शान्तासु ना रव. ॥ १३९ ॥

अथ कौशिक ।

2462

रात्रौ गृहस्योपरि भाषमाणो
रु लाय घृक सुतमृत्यवे वा ।
गृहस्थनाशाय च समरात्रा-
पाशाय गघो दिगुणानुबन्धी ॥ १४० ॥

2463

अहं गृहहारि हवस्युलूके
हरन्ति चौरा ब्रविर्ण प्रसद्य ।
तस्मिन्प्रदेशे निशि मांसयुक्त-
स्तोषनाशाय बलिः प्रदेयः ॥ १४१ ॥

2464

संभ्याकाले हवन्मूमौ प्रवेशे वेदमग्नोपवा ।
रुद्धो रोगप्रदो घूकः सोप्यार्तानां मयापहः ॥ १४२ ॥

2465

घूषुशब्दः सदा शान्तो गुरुतुग्नुश्च तादृशः ।
अन्ये शब्दास्तु घूकानां निन्दिताः सर्वदा स्मृताः ॥ १४३ ॥

2466

शान्तायां दिशि वृक्षेषु मामदूरे च शब्दितः ।
घूकः स्यात्तत्सर्वलोकानामृदिवृदिसुखार्यकृत् ॥ १४४ ॥

अथ पिङ्गला ।

2467

गृहोपरि गृहहारे पिङ्गला रौति यस्य च ।
त्रियने तस्य गेहान्तर्ग शुभा तेन सा स्मृता ॥ १४५ ॥

2468

शान्तायां दिशि वृक्षेषु शुभेषु यदि पिङ्गला ।
रौति भूम्यम्बुतटवाभ्यां तदा तत्र शुभं भवेत् ॥ १४६ ॥

2469

पृथिव्यां कीचिकीचीति धीलिधीली जलोद्भवा ।
शब्दितं शुभकृज्ज्ञेयं पिङ्गलाया न चापरम् ॥ १४७ ॥

अथ काकस्य शुभचेष्टितानि ।

2470

शृङ्गे पुरो वा नवगोमयस्थो
वटादिषु क्षीरतण्डुलपीड ।

स्थितो रुक्मभोजनपानमिष्ट

विष्टां च कुर्वान्वितरत्यवश्यम् ॥ १४८ ॥

2471

अन्नादिवर्गे फलपुष्पमांस-

मत्स्यादिभिः पूर्णमुखः सदैव ।

स्यादृष्टमात्रोभिमतार्थसिद्धयै

मृष्टाश्चभोज्याय मुदे च काकः ॥ १४९ ॥

2472

शेषपृष्ठदूर्वातरुगोमयेषु

तुण्डे विषर्दन्नपलोकितोमे ।

आहारमन्यस्य मुखे ददाति

ददाति भोज्यं बलिमुग्विचित्रम् ॥ १५० ॥

2473

धान्यं पयो घा दधि वाप्यवाप्य

चिरोति पश्यन्निधिलाभकारी ।

करोति लाभं पुरतः स दृष्टो

यस्यास्ति भवन्ते तृणमप्यशुष्कम् ॥ १५१ ॥

2474

शान्ताभैन्त्री ककुभं प्राप्य रुक्मवायसः कुहते ।

हेमनः सुहृदधार्मि शाल्यन्नगुडाशनामि च ॥ १५२ ॥

2475

आमेत्यामनलाजीविकयुयतिप्रसरधतुलाभध ।

याम्ये मापकुलत्वं भोज्यं गान्धारिकैर्योगः ॥ १५३ ॥

2476

नैर्ऋत्यां दूताश्लोषकरणदधिपलततैलभोज्यामिः ।

धारण्यां वा मांसमुरासवधान्यसमुद्ररत्नामिः ॥ १५४ ॥

2477

मारुत्यां शखसरोजवस्त्रवल्लीफलाशनामिथ ।

कौषेयां गन्धमासाशनं तुरंगाम्बरमामिः ॥ १५५ ॥

2478

ऐशान्यां संशान्तिर्धृतपूर्णानां भवेदनहुदध ।

एवं फले गृहपतेर्गृहपृष्ठसमाभिते भवति ॥ १५६ ॥

2479

कां कामिति हेमविधौ विरावः

कींकोमितीष्टाशमपानहेतुः ।

करोति क्रूकूमिति चार्यलाभं

कंकध्वनिः काश्चनलाभमाह ॥ १५७ ॥

2480

यत्का इति त्रिस्तदनु द्विरेत-

च्छन्दस्य स्यान्महते फलाय ।

कामित्यर्थं वाहनमासनं च

ददाति हर्षं कुहकार्थिनीदम् ॥ १५८ ॥

अथागुभचेष्टितानि ।

2481

ऐन्द्रां दिग्वलोकितसूर्याभिमुखो गृहे गृहिणः ।

राजभयं चौरभयं धनकलहः पशुभयं च स्यात् ॥ १५९ ॥

2482

गोपुच्छवल्मीककृतास्पदध

काको भवेत्सर्पभयस्य हेतुः ।

स्यान्मृत्यवेद्भारघितास्यसंस्थः

काकः प्रकुर्वन्कषचर्षणं च ॥ १६० ॥

2483

वक्षीवरत्राकचशुष्ककाठ-

वर्मास्यजीर्णाम्बरवल्कलानि ।

भङ्गाररक्तोल्मुककर्पराणि

इष्टा यदेत्काकमुखे भयाय ॥ १६१ ॥

2484

अत्रस्तो निजपक्षैस्तुण्डविघातैर्जनानमिभवन्तः ।
कुर्वन्ति शत्रुवृद्धिं निशि विरुतवन्तो जनविनाशम् ॥ १६२ ॥

2485

शीर्षे नरस्योपविष्टः काको मृत्याद्यनर्थदः ।
स्थितो जनापवादं वा शोकं वा कुरुते खियाः ॥ १६३ ॥

2486

दीप्तोद्विग्नो विटपे विकुट्टयन्नाद्विह्वलधुतपक्षः ।
भञ्जन्नास्यि च चञ्च्वा यदि विरुवस्यस्यिभङ्गाय ॥ १६४ ॥

2487

विक्रोमये न्यस्यति यस्य मूर्ध्नि
तस्यानलत्रासरुजौ भवेताम् ।
यस्यास्यिखण्डं विसृजत्यसौ तु
प्रयाति तूर्णं नगरीं यमस्य ॥ १६५ ॥

2488

मध्येदिनं वेदमनि यस्य काको
विरोति रौद्रं विधुनोति चाङ्गम् ।
हरन्ति चौरा द्रविणानि तस्य
पुर्वं तयान्यो भवति प्रमादः ॥ १६६ ॥

2489

प्रायास्तु लाभं भुवि भूमिलाभं
विघ्नं जले पावणि कार्यनाशम् ।
करोति काको विरुवन्नरस्य
प्रस्थापितः स्थानगतस्य चापि ॥ १६७ ॥

2490

क्रौञ्चोमितीदार्थविनाशनाय
ज्वलज्वलेत्यग्निभयाय शम्भुः ।
किंकीति कोकाविति यः कथंचि-
न्मुहूर्मुहुः स्यात्समतो यथाय ॥ १६८ ॥

2491

आहारदोषाय च काकदीर्ति
स्यादाकुटानि ध्वनिन रणाय ।
केकेध्वनिश्चा कुवती किक्की च
त्रयं त्विद स्यात्पुरदुषणाय ॥ १६९ ॥

2492

म्यात्कान्तिः करकरध्वनौ नृणां
जायते कणकणध्वनौ ज्वरः ।
भाग्नजेकुलुकुलुध्वनौ प्रियः
सौदनं कटकटध्वनौ दधि ॥ १७० ॥

2493

इद त्विहोष्णतयुगं पृथिव्यां
महाभयं शाकुनिका वदन्ति ।
यद्वायसो मैथुनसेनिविष्टो
वृज्येत यद्वा धवलः कदाचित् ॥ १७१ ॥

2494

निष्कारणं संमिलिता रुक्मिणी
गामेक्षनाशाय भवन्ति काकाः ।
रोधं च चक्राकृतयो वदन्ति
सव्यापसव्यभ्रमणाद्भयं च ॥ १७२ ॥

2495

यः स्नाति धूल्याम्बु त्रिलोचन्य तौति
वृष्टिं समाशसति वायसोसौ ।
जलस्थलस्यानविपर्ययेण
गर्पासु वृष्टिं भयमन्यदा तु ॥ १७३ ॥

2496

वैशाखे निरुपहते वृत्ते नीढः सुभिक्षफलदायी ।
निन्दितकण्टकशुष्केष्वसुभिक्षमयानि तद्देशे ॥ १७४ ॥

2497

काकस्य वृष्टिहेतोर्नीडं दिक्षु प्रदास्यते तिस्रषु ।
दुर्भिक्षमरणहेतुर्मवति सयाम्येषु कोणेषु ॥ १७५ ॥

2498

मूर्ध्नि तरोर्बहु वर्पति मध्ये मध्यं न वर्पति स्कन्धे ।
जाते काककुलाये शुष्कतरौ वर्पति न जातु ॥ १७६ ॥

2499

भूमौ लघमहीरुहवल्मीकश्चक्रकोटरतटेषु ।
काकोलस्य कुलाय जातं देशस्य नाशाय ॥ १७७ ॥

2500

द्वित्रिचतुःशावत्वं सुभिक्षदं पञ्चभिर्नृपान्यखम् ।
अण्डायकिरणमेकाण्डताप्रसृतिश्च न शिवाय ॥ १७८ ॥

अथ पोतकी ।

2501

स्थानस्थितानां सूर्यास्ते प्राच्यां कुर्यादुमा ध्वनिम् ।
नृपपसादं कुरुते शान्तेतिध्यागमाय च ॥ १७९ ॥

2502

रीमे तु ध्वनिता दुर्गा सा किञ्चिद्वक्तृहानये ।
उदयेस्ते दक्षिणस्यां ग्रामास्ता क्षेमलाभदा ॥ १८० ॥

2503

शुभा सदैव कौर्व्यामधुवान्स्थापयत्यनम् ।
सैवाप्रेष्यां सदा भीत्यै वायव्यां दुःखिनः शुभा ॥ १८१ ॥

2504

दुःखिनश्चाशुभा किञ्चित्प्राण्डवी ध्वनिता मनी ।
ब्रह्मस्थाने च मध्याह्ने कलिघातपक्षादिहृत् ॥ १८२ ॥

2505

गेहान्तर्ध्वनिता भीत्यै पदे तु स्वामिमृत्यवे ।
शुष्यायां महिम्नाकटं दुर्गागाः कुरुते रयः ॥ १८३ ॥

2506

पातने वातकृष्टाद्य गृहमध्ये विजायते ।
चून्यकृद्भवनहारे समस्ता ध्वनिताज्ज्वा ॥ १८४ ॥

2507

यत्र तत्र स्थिताप्यन्यत्रासाच्छब्दपरायणा ।
शुभाशुभा वा विफला फलदा सा स्वभावजा ॥ १८५ ॥

2508

नियोपिनः क्षत्रियस्य वुर्गा चेन्मस्तके विशेषः ।
पदप्रतिष्ठावश्यं स्याद्भूमितामः कुटुम्बिनः ॥ १८६ ॥

2509

करोति गीढं भुवि चेद्दराही
समान्यपत्यानि विजायते यः ।
समुद्भवद्भानुमयूखवद्भौ
जाय्वल्यते तज्जगती समस्ता ॥ १८७ ॥

2510

ईरारिदेगेषु नृषेः यस्य
प्रत्यक्षरूपा कुरुते कुलायम् ।
अम्भोधरो वर्पति चेतपापि
तच्छून्यता याति च भिद्यते च ॥ १८८ ॥

2511

गते सतिशोधसि वा वराही
ज्ञानानयुग्मानपि चेत्यसने ।
अम्भोधरो मुञ्चति तावदम्भो
यावत्समुद्भूय न ते व्रजन्ति ॥ १८९ ॥

2512

आसादशैलद्रुमकोटरेषु
नृषेः चान्येषु विधाय गीढम् ।
प्रसूयते यद्यसमैरपत्यैः
इयामा तदाम्भो भवति प्रभूतम् ॥ १९० ॥

अथ तित्तिरिखरशशसर्पाः ।

2513

यामे पुरे वा दिशि दीपितायां

स्थानस्थितानामरुणोदये चेत् ।

उद्वेगदायी निशि सर्वदिक्षु

करोति शुन्यं ध्वनिराशुगस्य ॥ १९१ ॥

2514

वाहण्यां ध्वनितोस्ते तु तित्तिरिश्चौरभीतिदः ।

सभये भीतिहन्ता च ध्रुवं मध्येदिनं ध्वनिः ॥ १९२ ॥

2515

धाटीभयं स ऐशाने सर्वदिक्षु न शोभनः ।

स्थानस्थितस्यैककालं सर्वदा सर्वथा त्यजेत् ॥ १९३ ॥

2516

कृप्यारम्भदिने क्षेत्रं प्रविष्टस्याथ तित्तिरेः ।

प्राच्यां रतं सर्वभीत्यै प्रतीच्यां भीतिसंभवः ॥ १९४ ॥

2517

उदीच्यां सस्यनिष्पत्तिर्याम्यां निष्पत्तिनाशनम् ।

गृहान्निर्गच्छतां यामे शुभं क्षेत्रे च दक्षिणम् ॥ १९५ ॥

2518

स्थानस्थस्य प्रयानुर्वा तित्तिरिर्ध्वनितस्तदा ।

खरस्य रटिते प्राणं चेष्टा चास्य शुभा हिता ॥ १९६ ॥

2519

केदारपान्यां रोहे वा शशको वृक्ष्यते यदि ।

महासुभिक्षं जानीयाद्जीवानां चापि निर्भयम् ॥ १९७ ॥

2520

आपादे शशका वृष्टा स्थानस्थाने सुभिक्षदाः ।

भनुपदादिनाशाय तद्वन्धै शशदर्शनम् ॥ १९८ ॥

2521

केदारगारुडसमये कृष्णसर्पे विलोक्यते ।

नेतालाशत्रुगारुडः सुभिक्षं च वदेत्तदा ॥ १९९ ॥

अथ लट्वा ।

2522

पूर्वस्मिन्दिवसे दृष्टा लट्वा क्षेत्रे फलानना ।
क्षेत्रं प्रविष्टा कुरुते फलदां प्रचुरां कृषिम् ॥ २०० ॥

2523

सैव क्षेत्राहिनिर्याता मूपिकोपद्रवाय सा ।
वृष्टा मूपिकशङ्कायै लट्वा कृषिप्रयोजने ॥ २०१ ॥

अथ कीरायिका ।

2524

समर्पता विक्रयो वा प्रभो घुलुघुलारवात् ।
नियोगिनां सदापि स्यात्तामः करकरारवः ॥ २०२ ॥

2525

निर्वेदाय नृपहारं गन्तुर्धुलुघुलारवः ।
कार्पुकाणां यवातस्य सिद्धौ करकरारवः ॥ २०३ ॥

2526

निरुपद्रवानिष्पश्यै क्षेत्रमध्ये सदैव हि ।
दुर्भिक्षाय च तत्रैव भवेद्दुलुघुलारवः ॥ २०४ ॥

2527

धान्यस्य राशौ निष्पन्ने सा चेद्दुलुघुलायते ।
तद्धान्यं धनिको नैव गृह्णाति परकीयघत् ॥ २०५ ॥

2528

संमहे तृणकाष्ठानां सा चेद्दुलुघुलायते ।
तस्य माघं गृह्णाते चेत्यदीपनभयाय तत् ॥ २०६ ॥

2529

भीतानां परचक्रेषु प्रसृते वा भवेद्यदि ।
तस्या घुलुघुलारवास्तदा निस्तारयेद्बुधम् ॥ २०७ ॥

अथ पल्ली ।

2530

पल्ली भुजेपसव्येय मस्तके म्नामिमोदिनी ।

पतन्तां कुरुते वामे तामं हानिकरी करो ॥ २०८ ॥

2531

करो च दक्षिणे व्यापि हृदि राज्यादिलाभदा ।

पृष्ठे चोपद्रव हन्त्युदरे मिटाचभोजनम् ॥ २०९ ॥

2532

भङ्गं दक्षिणमारुह्य शानेनोत्तगति स्फुटम् ।

तदा हानिकरी ज्ञेया व्यत्ययेन तु लाभदा ॥ २१० ॥

2533

नाभौ पुत्रफल दत्ते कटौ गुप्ते च रोगकृत् ।

जानुयुग्मे मुखं नृते पादयोश्च महाभयम् ॥ २११ ॥

2534

चरणादुर्ध्वगीभूय यद्यारोहति मस्तकम् ।

माज्यं राज्यं तदा दत्ते पल्ली श्वेता विशेषतः ॥ २१२ ॥

2535

चिन्तिनाभ्यधिकं लाभं स्थिता भोजनभाजने ।

सर्वमेतत्फलं दत्ते बहन्तीनाडिकां भिता ॥ २१३ ॥

2536

स्त्रीलाभं रतिताभाद्युद्धं युद्धास्तमागमं सङ्गान् ।

भक्षालाभं निगदनी पल्ली उन्नीस्वना मेढ्रा ॥ २१४ ॥

2537

पतिता मस्तके यस्य चिरं तिष्ठति पक्षिका ।

मरणं तस्य ज्ञप्तिरिति तत्रोच्चोर्णेपि कट्टदा ॥ २१५ ॥

2538

पक्षिकाया गृहद्वारे स्वरोतिथिसमागम् ।

कुरुते स्वस्यानेत्तस्य पृष्ठे चोरमयं स्वरः ॥ २१६ ॥

2539

दुग्धस्याल्युपरिस्था गिरोलिका चतुष्पदस्य नाशाय ।
सर्वासु दिक्षु शब्दस्तासां लोकस्य नाशाय ॥ २१७ ॥

अथ वृश्चिकः ।

2540

रीपोत्सये दैववशाद्यदि विद्ध्यति वृश्चिकः ।
तद्वर्षे तस्य चोद्देगधनमानादिहानिदम् ॥ २१८ ॥

2541

वृश्चिको वस्तुमध्ये वा कुर्वतां वस्तुविक्रयम् ।
महार्घतां सदा तस्य वस्तुनः कथयत्यदः ॥ २१९ ॥

अयाङ्गस्फुरणम् ।

2542

दक्षिणमङ्गं पुंसः त्रियाध वामं शुभाषहं स्फुरितम् ।
नीचोद्यमध्यमात्रः कलति च गात्रोचितः स्पन्दः ॥ २२० ॥

2543

धनवृद्धिरन्त्रकम्पे नाभिस्पन्दः स्वदेशनाशाय ।
वृत्ति पराजयाय स्फुरणं हृदयस्य विजयाय ॥ २२१ ॥

2544

प्रियसंगमाय बाह्योः कम्पो हस्तमलसंभवो भीत्यै ।
भूर्ध्रि स्फुरिते राज्यं लभते सीमन्तिनीमक्ष्योः ॥ २२२ ॥

2545

यामस्याधःस्फुरणमसकृत्संगरे भङ्गहेतु-
स्तस्यैवोर्ध्वं हरति नितरां मानसं दुःखजातम् ।
नेत्रोपान्ते हरति च धनं नेत्रकोणे च बन्धुं
सद्ये चैतत्फलमविकल व्यत्ययं चापसव्ये ॥ २२३ ॥

अथ संकीर्णशकुनानि ।

2546

नीचैरधरोहन्तस्तारा यान्तः प्रदक्षिणावर्त्ताः ।

प्रन्ति भयं भीतानां कृष्णाः सर्पाश्च मार्जाराः ॥ २२४ ॥

2547

पूर्णाननाः समृद्धौ मार्जारभुजंगमादयोपि ये क्रूराः ।

किं पुनरपरे शकुनाः शस्त चेष्टादिकं येषाम् ॥ २२५ ॥

2548

गर्भगृहे शय्यादौ देहत्यामाज्यकुम्भमुख्येषु ।

चुल्कीगृहमूर्धादिषु न शुभा निन्द्यप्रदेशे च ॥ २२६ ॥

2549

नेटो गृहोपविष्टश्छासनवाहनादिसस्यो वा ।

नेटः शिरसि विमुञ्चन्वर्चः पाण्डुः कपोतस्तु ॥ २२७ ॥

2550

पिङ्गलाफेरजम्बुक्यो वृको घूकोहि शम्भितः ।

निशि तित्तिरिशम्बाश्च जगदुशासहेतवः ॥ २२८ ॥

2551

परस्य योर्नि गच्छन्तो नृखरावपहाय देशभङ्गाय ।

सर्वस्यापि हि जगतः प्रकृतिस्था विकृतिरुत्पातः ॥ २२९ ॥

2552

उशासयितुं वेदमनि सरथाः कुर्वन्ति यन्मधुच्छत्रम् ।

दुर्गां करोति नीडं कुर्युर्वल्मीकमुपदीकाः ॥ २३० ॥

2553

प्रामोक्षसनहेतुर्मामे नगरे तु तत्पतिवधाय ।

प्रविशन्ति सिंहमद्भुकगोमायुतरक्षुमुत्थास्तु ॥ २३१ ॥

2554

देशोदयाय प्रतिमप्रभावा

वनौपधीनामधिका फलार्थिः ।

निकामवर्षित्वमधाम्बुदानां

धर्मप्रवृत्तिश्च सुराजता च ॥ २३२ ॥

अथ जाङ्गिकशकुनं प्रस्थितानाम् ।

2555

भक्षिनीमैश्वरेवत्यो मृगो मूलं पुनर्वसुः ।

पुष्यो ज्येष्ठा तथा हस्तः प्रस्थाने भेष्ट उच्यते ॥ २३३ ॥

2556

प्रीतोवदातवेपः कृतमङ्गल्यः प्रणम्य गुरुदेवान् ।

अप्रतिरथं जपित्वा शुभे मुहूर्ते प्रतिष्ठेत ॥ २३४ ॥

2557

अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः किरीटी श्वेतवाहनः ।

बीभत्सुर्विजयी कृष्णः सत्यसाची भनंजयः ॥ २३५ ॥

2558

या वहति तत्र समये नाडी पार्दं तममतः कृत्वा ।

अन्तःप्रागे प्रविशति याथादैनायिकवेपेण ॥ २३६ ॥

2559

योजनशेषे नगराक्षमात्क्रोशान्तरे पथि त्याज्यम् ।

कल्याणं वाञ्छद्भिः पथिकैर्गीतं च हास्यं च ॥ २३७ ॥

2560

मुण्डनवपनविकर्तनतैलाभ्यङ्गाभुमोक्षमुख्यानि ।

मैधुनमद्यदुरोदरकलहानपि वर्जयेत्तदहः ॥ २३८ ॥

2561

संताप्य कमपि परुषं विप्रानवमान्य बालमाहत्य ।

निर्मत्स्यं द्योपितो वा प्रयाति नायाति पुनरत्र ॥ २३९ ॥

2562

अतः सुस्थितचित्तेन प्रस्थातव्यं शुभे दिने ।

स्मृत्वा क्षेमं करीं देवीं पश्यता शकुनान्शुभान् ॥ २४० ॥

2563

दधिदृवाक्षतपल्लवशङ्खभीखण्डरत्नकुसुमानि ।
आदर्शामिपमृत्सनागोमयगोरोचनायुधमधूनि ॥ २४१ ॥

2564

अम्भःकुम्भाम्भोरुहचामरभृङ्गारहेमरूप्याणि ।
फलताम्बूलवराम्बरमदिरामीनाज्यभोज्यानि ॥ २४२ ॥

2565

आशीर्वादमुखा स्त्री मन्त्रमुखो ब्राह्मणः प्रियवाक् ।
कुशलं पृच्छन्नतियिः प्रियसुददानन्दपरिपूर्णः ॥ २४३ ॥

2566

शीतः सुरभिर्विरजाः प्रदक्षिणं मारुतः शनैः सर्पन् ।
एते प्रयाणकाले चित्ताभीष्टं परं कुर्युः ॥ २४४ ॥

(चतुर्नि. कल्पकव)

2567

सिद्धये यातुराविष्टं भुतिपथजाताः प्रयाणसमकालम् ।
नान्दीमङ्गलतूर्यप्रास्थानिकशङ्खनिर्घोषः ॥ २४५ ॥

2568

आरूढस्यामिकोश्वः स्याद्वित्तचिन्तितसिद्धये ।
सर्वेषां सुरतकीडा दृष्टादौ भोगलभ्यये ॥ २४६ ॥

2569

सद्यःप्रसूता सुरभी सवत्साः कामधेनवः ।
रदिमयदो वृषः श्रेष्ठो ह्यौ चेदत्यन्ततः शुभौ ॥ २४७ ॥

2570

दृष्टः भुतो वा भृपालश्चाश्वः केकी करी वृषः ।
प्रत्याने वा श्वेदो वा सर्वसिद्धिकराः स्मृताः ॥ २४८ ॥

2571

चामं गोबनमाहुः शस्त्रं यदि रोदिता न दृश्यः स्यात् ।
अंसन्ति श्रेण्याणां नोरणश्रदितां च संसिद्धये ॥ २४९ ॥

2572

सिद्धयै केनचिदुक्तं पृष्ठे गच्छेति पुरत एहीति ।
मागाः क यासि तिष्ठेत्येवं रूपं निवेधाय ॥ २५० ॥

2573

दृष्टः शवः प्रवासे रोदनबन्धः शिवाणि साधयति ।
धत्ते स तु प्रवेशे दीर्घरुजं दीर्घनिद्रां वा ॥ २५१ ॥

2574

दीनक्षपणेन्मत्तप्रवाजकविकृतवेपहीनाङ्गाः ।
न शुभाः शुभास्तु सर्वे यतयो भिक्षोल्लसत्पात्राः ॥ २५२ ॥

2575

पिष्टाक्षमशुभं सर्वं मृष्टं धान्यं न सिद्धये ।
सिद्धमर्घं सर्वसिद्धयै कथितं कष्टहेतवे ॥ २५३ ॥

2576

भार्तवृत्तस्वरक्षा विभिन्नदीनप्रभिन्नलघुरौद्राः ।
मिन्ध्याः शुभास्तु शब्दाः प्रमुदितपरिपूर्णदृढशान्वाः ॥ २५४ ॥

2577

सहारवीजबहुलः केनचिदुक्ता प्रशस्यते नाशीः ।
गमने यद्वत्साक्षाच्चक्षः क्षपयति विपक्षं वे ॥ २५५ ॥

2578

उत्पाताय च काप्ये दुरूपभृतिरभिनये च नाट्यानाम् ।
स्वस्थानामपि बह्वक्षुस्ता भारा परित्रीति ॥ २५६ ॥

2579

मार्जारमहिषयुद्धं स्तनितं गृहदाहबन्धुकलहायम् ।
विद्युद्वात्कादुर्दिनमयात्रिकं सूतके हे च ॥ २५७ ॥

2580

प्रतिस्वयंदर्शनोत्काप्रपातकेतुप्रबोधनिर्घाताः ।
घृष्टिः करकापातः पुंसां प्रस्थानविधाय ॥ २५८ ॥

2581

शोभपलायनभङ्गस्वतनविपर्यासभङ्गवेगादि ।
यन्मुख्यवाहनानां तदपि निवेधाय गमनस्थ ॥ २५९ ॥

2582

निन्द्यानि लोहशृङ्खलमस्मेन्धनरज्जुरिक्तभाण्डानि ।
कर्पासकेशविट्ठास्थीनि गुह्वर्मलवणानि ॥ २६० ॥

2583

तक्रवसातृणकर्परपिण्याकाङ्क्षारभुजगमार्जराः ।
निन्द्या मुण्डा मलिनास्तैलं रिपुमहिषगर्दभाह्वयः ॥ २६१ ॥

अथ शकुनविचारः ।

2584

स्थानं गतिस्तथा त्रेष्टा स्वरो दिगिति पञ्चधा ।
विचार्याः शकुनास्तत्र बलवन्तो यथोत्तरे ॥ २६२ ॥

2585

क्रोशादन्तर्धतो तस्मादूर्ध्वं मन्दफलस्तनः ।
न जातः सर्वथा यस्य शकुनः स्यात्स मृत्यवे ॥ २६३ ॥

2586

शकुनः शकुनं दत्त्वा दीप्तां यदि दिशं प्रजेत् ।
तदा तस्यैव पञ्चत्यं तत्फलं पथिकस्य न ॥ २६४ ॥

2587

आसन्ने फलमासन्नं दूरगे दूरगं फलम् ।
मिश्रं तु मिश्रे शकुने फलमाहुर्मनीषिणः ॥ २६५ ॥

2588

गृहमित्तिवप्रकृष्टाद्यन्तरे शकुनं भवेत् ।
हृदयने चेदर्धफलनदृष्टमफलं विदुः ॥ २६६ ॥

2589

रोगार्तिः क्षुधितो भीतो वननोटादिसङ्ग्रहान् ।
न घाप्यः शकुनः सोमाद्रेण्यद्यन्तारितः शुभः ॥ २६७ ॥

2590

प्राणायामादकं कुर्यादाद्ये द्विगुणिनं दये ।
तृतीये शकुने दुष्टे तद्दिनं गमनं त्यजेत् ॥ २६८ ॥

2591

स्पष्टचेष्टः शुभः शान्ते निर्भीको निकटस्थितः ।

सर्वथा सिद्धये शालः शकुनः स्पष्टदर्शनः ॥ २६९ ॥

2592

शुभः प्रागशुभः पश्चादशुभः प्राक्शुभस्ततः ।

पश्चात्त्यः फलदोवश्यं शकुनः सर्वकर्मसु ॥ २७० ॥

2593

समकाल सजातीया वामदक्षिणराशिः ।

शकुनास्तोरणासजाः सिद्धिं कुर्युर्गमागमे ॥ २७१ ॥

2594

नरस्यात्यन्तिके कार्ये जाते दुःशकुनं भवेत् ।

यदा तदा जपेत्तत्र मन्त्रं दशशकुनामये ॥ २७२ ॥

2595

मन्त्रः । ॐ भगवत्या भद्रकाल्या भद्रपुत्रस्तु कुर्कुटः ।

इमसादतः कार्यां स मे स्याच्छकुनं नरः ।

ॐ अस्तु अस्तु अस्तु ॥ २७३ ॥

2596

मन्त्रमिति सप्त जप्त्वा स्थाने तस्मिन्विशेत्क्षणं यावत् ।

मन्त्रप्रभायजानं दशशकुनमालोक्य गच्छेत् ॥ २७४ ॥

अथ जाह्निकशकुनेषु शुभचेष्टितानि ।

2597

वामां दिशं दक्षिणभूमिभागा-

द्रच्छन्मयागे भयशः प्रशस्तः ।

वामप्रदेशात्त पुनः प्रवेशे

प्रशस्यते दक्षिणभागगामी ॥ २७५ ॥

2598

जाते प्रवेशे भवति प्रशस्ता

शून्या गतिः श्वानविपर्येण ।

न चेदित प्रत्युभयोर्विशेषः
शुनीशुनोरत्र च कश्चिदस्ति ॥ २७६ ॥

2598

मूत्र विधायाभिमुखं प्रयाति
यो जागस्कः शुभदः स पुंसाम् ।
कार्येषु सर्वेष्वपि सर्वकालं
न मूत्रयन्ती शुनको प्रशस्ता ॥ २७७ ॥

2600

गजाश्वशय्यासनशाइलेषु
उपध्वजोलूखलसुनुमेषु ।
कुम्भेष्टकासचयमाचरेषु
पर्यागमृत्पुष्पफलादिकेषु ॥ २७८ ॥

2601

प्रजेत्पुरस्ताद्यदि मूत्रयित्वा
सदैव तस्मिन्निधति कार्यमिष्टम् ।
मृदाक्षभोज्य नवगोमये स्या-
न्मूत्रेण शुष्केपि च शुष्कभोज्यम् ॥ २७९ ॥

(इत्याद्या शुष्कम्)

2602

भायाति इष्टोभिमुखो यदि आ
ग्रीडां प्रकुर्वन्वितुत्रस्तथापि ।
शीघ्रं तदानीं धुनमभ्यगानां
भवेत्प्रभूतो धनधान्यलाभः ॥ २८० ॥

2603

नृणां प्रयागे भवनागमे वा
आनो रमन्ते यदि सप्रमोदाः ।
तदिष्टकार्येषु भवेत्प्रमोदः
समागमश्च स्वजनैः समं स्यात् ॥ २८१ ॥

2804

स्थित्वोन्नते आ यदि नु प्रदेशे
पादेन कण्डूयति दक्षिणेन ।
शिरःप्रदेशं नियतं नरस्य
तद्विस्तारं विदधाति सद्यः ॥ २८२ ॥

2805

उच्चात्प्रदेशादवतीर्य निधं
यो याति बामोप सुस्तप्रदोसौ ।
निधप्रदेशात्पुनरुच्चदेशं
यस्यो व्रजन्दक्षिणगोपि शस्तः ॥ २८३ ॥

2806

मानवाययवपूरिताननो
यीक्षितो भवति भूमितामकुत् ।
स्यात्पुनः स्वरसनामचालना-
न्मण्डलो विपुलभूतितामदः ॥ २८४ ॥

2807

भक्षाद्विष्ठानवगोमयानि
न धा विधुन्वन्वदने सदैव ।
बामोपसव्योप्यवलोक्ष्यमानो
मनोरमं पूरयते ध्रुवध ॥ २८५ ॥

2808

गवा सह क्रीडति चेत्तदानीं
प्रयोजनं सिध्यति यद्यदिष्टम् ।
यामप्रदेशे पुरतश्च मूत्रय-
न्भवत्यमीत्यज्ञानतन्मध्ये आ ॥ २८६ ॥

2809

यस्यः पुरस्तादवर्नि विलिख्य
यानुर्मुखं पश्यति चेत्तदानीम् ।

तत्रैव वेशे अविगस्य लाभं
ब्रवीति कार्यं नहि संशयोत्र ॥ २८७ ॥

2610

वामेन गच्छन्पथिकेन सार्धं
ददाति रम्यां रमणीं धनेन ।
ब्रजेस्तु मार्गं सह दक्षिणेन
कौत्सेयकस्तस्करभीतिनाह ॥ २८८ ॥

2611

भाडाय पत्रं त्वरितं यदि आ
दूर्वा नत्रां वा नवगोनयं वा ।
प्रयाति यातुः पुरतस्तदानीं
राजवत्सादं नियतं ब्रवीति ॥ २८९ ॥

2612

यतो हरिद्रामिषगैरिकाशैः
पूर्णाननो वक्ति सुवर्णलामम् ।
दृष्टिं पुनः पञ्चफलाङ्गुरेषु
चिरं दवानो निधिनमकासी ॥ २९० ॥

2613

फलं गृहीत्वा सहसा निवासं
यतो विशम्भलति पुत्रलामम् ।
योभ्येति दृष्टोभिमुखः प्रयातुः
शीघ्रं स कुर्याद्नधान्यलामम् ॥ २९१ ॥

2614

यः पल्लवैः क्रीडति वृक्षमूलं
तपेक्षते यः स ददाति सौख्यम् ।
रक्षाक्षवक्रोभिमुखोभ्युपैति
यो मन्दलः सोवनिनामनाह ॥ २९२ ॥

2615

युद्ध विधातु चलितस्य मध्या-
त्तैन्यद्वयस्यानुषदस्य यत्र ।
कौलेयको मूत्रयते ध्वजादा-
वसशय तस्य भवेज्जयश्रीः ॥ २९३ ॥

2616

योद्धव्यमद्यैव मयेति यातु-
प्रावेशिक स्वाच्छुभदं निमित्तम् ।
दिनान्तरे यस्तु नरो युयुस्मः
क्षेमकरं यात्रिकमेव तस्य ॥ २९४ ॥

2617

रोगार्दिते भेषजसप्रयोगे
युद्धोद्यमे नष्टत्रिलोके च ।
दुर्गप्रवेशे च शुनः प्रशस्ता
नारागतिः सनिहिते मये वा ॥ २९५ ॥

2618

तिष्ठतां प्रचलतां च नराणां
मदिरे प्रविशतां च समस्तम् ।
दक्षिण भषणचेष्टितामिष्टं
यामकं पुनरुशन्ति त्रिदुष्टम् ॥ २९६ ॥

2619

खादति किंवन दृष्टिगतधे-
यच्छति तद्विविधं बहुभोज्यम् ।
धूतशिरा उत नामितपुच्छो
यो भषणः स निषेधति भोज्यम् ॥ २९७ ॥

अथाशुभचेष्टितानि ।

2620

वलेन वामो यदि नीयते या
रुद्रात्तदल्पं विदधाति तामम् ।

खनन्धरित्रीमसुखावहः स्या-

हैवात्पुनः स्यादनिवृत्तिहेतुः ॥ २९८ ॥

2621

स्यानान्तरं विभ्रदुपानहौ चे-

त्ययाति तद्रव्यहरस्तदा स्यात् ।

आस्ते पुरस्तात्सह याति चेच्छ्रु

ददात्युपानहदनस्तयार्यम् ॥ २९९ ॥

2622

भात्रेकीकसमुखः पुरतथे-

हृदयते भवति तच्छुभदः आ ।

धर्म शुष्कमयवास्य विशुष्कं

विभ्रदेय मरणं विदधाति ॥ ३०० ॥

2623

केशादमभस्मोल्मुकजीर्णवखा-

ण्यङ्गाररज्ज्वन्धनकर्पराणि ।

यक्ते समासाद्य च याति यातु-

र्हगोचरे भूरिमयावहः आ ॥ ३०१ ॥

2624

दीर्घपादः पथि स्थित्वा रोदिति आ प्रवासिनः ।

तत्कुटुम्बं रोदयते मार्गं लिखति विस्तदः ॥ ३०२ ॥

2625

निविशत्यर्धमार्गे चेत्तदा यामान्तरे स्थितिः ।

भवति आ लुडति चेन्मार्गायेणेह कष्टदः ॥ ३०३ ॥

2626

वक्षिणे निजपक्षगो यामे स्त्रीपक्षहानिकृन् ।

पृष्ठे च गृहदुःखाय जायते लुटनं शुनः ॥ ३०४ ॥

2627

अत्यन्तकण्डूतिपरो नराणां

विरोपकारी शुनकः सदैव ।

स्यादूर्ध्वपादः शुनकः शयानः
सिद्धिप्रदः कार्यविधौ विदुष्टे ॥ ३०५ ॥

2628

पस्यातुरमे यदि सारमेयः
काये सपुच्छं भवण धुनोति ।
धुवं तदा तत्र दृढपहारा
हरन्ति चोरा ब्रविणं क्षणेन ॥ ३०६ ॥

2629

अङ्गारशुलाश्मपलालकेश-
विस्तीर्णविट्चर्मभूतेषु दृष्टः ।
आ मूषयन्त्यञ्जति कार्यनाशं
दारिद्र्यमृत्युप्रमुखाननर्थान् ॥ ३०७ ॥

2630

विण्मांसभक्ष्यादिकपूर्णवक्त्रो
भषार्दितः आ वदि कम्पमानः ।
पराङ्मुखो याति सदाध्वगानां
नश्यन्ति सिद्धान्त्यपि वाङ्मिगतानि ॥ ३०८ ॥

2631

विजृम्भते लेटि च नासिकाग्रं
यः स्वाङ्गमङ्गं भषणः करोति ।
स लाभशान्तिं प्रकरोति पुंसो
मृत्युप्रदः आन्तरलङ्घनेन ॥ ३०९ ॥

2632

वामकेन यदि दक्षिणमङ्गं
दक्षिणेन भषणो यदि वामम् ।
स स्पृशत्याभिमतो न कदाचि-
त्तत्पयोजनविधौ कचनापि ॥ ३१० ॥

2633

विधूतकर्णे शुनि चेतपुरस्ता-
त्पान्यो विशेषेदम तदा समस्तम् ।
प्रत्यागतोर्थं समुपार्ज्य पापा-
स्तं राजकीयाः पुरुषा हरन्ति ॥ ३११ ॥

2634

दक्षिणगः प्रथमं तदनु स्या-
हामगतिर्प्रजतामशितुं आ ।
वेदमनि यत्र नरेस्तु तदन्नं
दूरतरं विषवच्चयजनीयम् ॥ ३१२ ॥

अथ शिवा ।

2635

प्रायः प्रमाणमेता वामरवा संपदे शिवा गन्तुः ।
मेष्टा दक्षिणशब्दा तत्र विशेषस्तु दिग्जनितः ॥ ३१३ ॥

2636

भानुयुक्ता दिशो निन्द्यास्तिस्रो दीप्ता शिवास्तुते ।
दग्धाः प्रज्वलिता धूमाः शेषाः पञ्च शुभा मताः ॥ ३१४ ॥

2637

यधं बन्धं रुजं ब्रूते शिवा दीप्ते दिशात्रये ।
सामं क्षेमं जयं राज्यं सौख्यं दिक्पञ्चके शुभे ॥ ३१५ ॥

2638

वामेपसव्ये पुरतोपि पृष्ठे
पुंसः शिवा जल्पति यत्र यत्र ।
आयान्ति चोराः प्रथमे विरात्रे
द्वयोर्मवेत्तस्करदर्शनं च ॥ ३१६ ॥

2639

नृपानिरोषागमनं नृतीये
नुर्ये क्षितिः पञ्चमकेर्यलामः ।

वाणिज्यसेवादिकलाय पष्ठे

श्रीः सप्तमे स्याद्विफलोष्टमेषु ॥ ३१७ ॥

2640

यात्रास्वपि वामरवा शिवा शिवा शान्तदिक्षु नान्यासु ।

दक्षिणरवापि शान्ते शस्ता शास्त्रप्रमाणेन ॥ ३१८ ॥

2641

वामा प्रदीप्ते ककुभः प्रदेशे

लाभं तदा क्षीनमुपाददाति ।

शिवा रटन्ती पथि दक्षिणे तु

क्षिपत्यनर्थान्वहुसंकटेषु ॥ ३१९ ॥

2642

ध्यास्य शान्तां ककुभं शृगाली

नरस्य वामा यदि रारटीति ।

तदर्थलाभं वितरत्यवश्य-

मर्थक्षयं दक्षिणतो रटन्ती ॥ ३२० ॥

2643

दक्षिणतः प्रथमं यदि पथा-

हामगता पथिकस्य शृगाली ।

फेत्कुरुते कुरुते तदवश्यं

क्षेमधनाग्निगृहागमनानि ॥ ३२१ ॥

2644

कार्यान्तरेष्वप्यनुगम्यमाना

श्रेयःप्रदा शान्तादिशि प्रदिष्टा ।

शिवा प्रदीप्ते तु दिशः प्रदेशे

समारटन्ती महते भयाय ॥ ३२२ ॥

2645

भयोष्णमे दीप्तदिशि प्रदीप्ते-

नार्दैर्नृणां हन्ति महान्ति देवी ।

भयानि सर्वाण्यपि शान्तनादा
शान्तस्थिता सैव भयाय भूमे ॥ ३२३ ॥

2646

यदा च ननुत्तरणे नराणां
शब्दं शृगाली कुरुते कदाचित् ।
तद्वद्वये तत्परिरक्षणीयं
भयं मदद्वात्रि जलेचरेभ्यः ॥ ३२४ ॥

अथ फेरवः ।

2647

यात्रायां गच्छतां यामाः स्यनिताः फेरवः शुभाः ।
निषेधयन्ति ते यात्रां शृगाला दक्षिणारवाः ॥ ३२५ ॥

2648

शान्तासु दिक्षु फेरुणां दृष्टः शब्दः प्रशस्यते ।
एको रवः सदा निन्द्यः सोप्यार्तानां भयापहः ॥ ३२६ ॥

2649

गतिर्धामा भयाणे तु प्रवेशे दक्षिणा शुभा ।
गत्रस्थो न विलम्बेत शस्तः सर्वत्र जम्बुकः ॥ ३२७ ॥

अथोलूकपिङ्गले ।

2650

अथ घूरुस्वरो वामे यात्रायां गच्छतः शुभः ।
दक्षिणे मृतये किञ्चिद्दृष्टं दर्शनमस्य हि ॥ ३२८ ॥

2651

कौशिको दक्षिणो भूत्वा पश्चाद्दामस्वरो यदि ।
कष्ट विभाय मृत्युदं न निर्णये कार्यस्तथा ॥ ३२९ ॥

2652

करोति हुंहुं भुगिति ध्वनिं यो
नेष्टो न दुष्टः स यतो रतार्यो ।

चलश्चलः स्वात्कलहाय शब्दः

किकीति दीप्तो गुरुगुलुशान्तः ॥ ३३० ॥

2653

पृष्टे च वामे विदधाति शब्दः

समीहित पान्थजनस्य रात्रौ ।

विशेषतौ वायसवैरिशब्दो

दुष्टः प्रदिष्टोहनि सर्वदिक्षु ॥ ३३१ ॥

2654

पिङ्गला वामनिनदा प्रयाणे शान्तादिक्स्थिता ।

प्रशस्ता विपरीता च कटोद्देशौ ददाति सा ॥ ३३२ ॥

2655

पूर्वं दक्षिणशब्दा स्यात्ततो वामस्वरा यदि ।

अतीव कष्टं दत्त्वा निर्वाणे कार्यसाधिका ॥ ३३३ ॥

अथ काकः ।

2656

भागन्तौ जाङ्घिके चैव सर्वे काकाः समाः स्मृताः ।

क्षेत्रजे शकुने भासः काकोलस्तेषु सर्वदा ॥ ३३४ ॥

2657

कार्याकार्येषु काकोलः प्रशस्तः स्याद्यथा किल ।

न तथा वायसा ज्ञेया भासास्तु तदभायतः ॥ ३३५ ॥

2658

दक्षिणदेशे शब्दं कुर्वन्गच्छंश्च दक्षिणेनैव ।

काकः शुभः प्रयाणे शुभः प्रवेशे तु विपरीतः ॥ ३३६ ॥

2659

वामेन गत्वा विनिवृत्य मार्गे

काको यदा दक्षिणभागः स्यात् ।

यातुः करोतीहितकार्यमिष्टिं

क्षेमं च शीघ्रं पुनराममं च ॥ ३३७ ॥

2660

कृत्वा रवं यः पुरतः प्रयाति
 पुरःस्थितो यो मृदमादधाति ।
 कण्डूयते यश्च शिरोद्धिणासौ
 पुंसां नदाभीष्टफलं ददाति ॥ ३३८ ॥

2661

स्तम्भे गजानां नियतं गजानि
 गजाधिरूढः पृथिवीपतित्वम् ।
 तुरंगमे याहनभूमितामं
 करोति काको विजयं ध्वजे च ॥ ३३९ ॥

2662

प्रशान्तनादः शिखरे तरूणां
 खीसद्गसौख्यं करटोभिधत्ते ।
 धान्यादिकूटेषु तयान्नलाभं
 गोपृष्ठगो गोघनिताधनाग्निम् ॥ ३४० ॥

2663

अन्नादिविठापिशितादिभिर्यः
 पूर्णाननोभीष्टफलप्रदोसौ ।
 मन्त्रादिसिद्धेयं यणिगादिलाभे
 शस्तो विवाहादिविधौ च काकः ॥ ३४१ ॥

2664

विद्वद्भ्यजन्वकृताधिरोहः
 समुद्यतं शत्रुबलं प्रपद्यन् ।
 आजौ जयं जल्पति भूमिपानां
 कृतस्वनः क्षीरतरौ च काकः ॥ ३४२ ॥

2665

क्वांक्वामिति क्रीमिति योषिदाम्यै
 योगाय कौकोमिति शब्दितं स्यात् ।

अपत्यलाभः कुकु इत्यनेन
गन्तुः फलं कौकक इत्यनेन ॥ ३४३ ॥

2666

क्रौंक्रोमितीदं शुभलाभकारी
कुंकुं निनादः प्रियसंगमाय ।
मित्राप्तये स्यात्क इतीदृशं च
करोति काको वदति स्वतुष्ट्या ॥ ३४४ ॥

2667

क्षेमं विधत्ते करभस्य पृष्ठे
खरस्य पृष्ठेरिभयं वधं च ।
क्रोडस्य पृष्ठे धनमर्थलाभं
तस्यैव पृष्ठे घनपङ्कलिमे ॥ ३४५ ॥

2668

सद्यो ज्वरं तैरिकपृष्ठसंस्थो
मृताङ्गसंस्थो मरणं करोति ।
कार्यक्षर्ति रिक्तघटाश्मसंस्थः
काकः कर्ले काष्ठनिविष्टदृष्टः ॥ ३४६ ॥

2669

प्रयाति ग्रामे यदि पृष्ठदेशे
कृताखस्तद्रुधिरभुतिः स्यात् ।
वल्लीवरत्रादिवसां गृहीत्वा
प्रयाति ग्रामे स हि सर्पभीत्यै ॥ ३४७ ॥

2670

नदीतटे वाय रटन्नटव्यां
खरस्वरो व्याघ्रमयाय गन्तुः ।
नैवानुरः क्वापि मनो हिताय
न इटपुष्टः क्वचिदेव दुष्टः ॥ ३४८ ॥

2671

तुण्डेन पुच्छं विलिखन्स्वरेण
 स्वरेण यो रोति निरीक्षतेर्कम् ।
 एकेन पादेन तथोपविष्टो
 ब्रूते स बन्ध पुरतो जनस्य ॥ ३४९ ॥

2672

यात्रोद्यमे सैन्यं गाय काको
 हृष्टो रथेभाश्च नमस्तकेषु ।
 भाषाति यस्याभिमुखो बत्स्य
 युद्धोद्यमे तस्य पराजय स्यात् ॥ ३५० ॥

2673

क्राक्रा इति क्रोरिति च क्षिप्त
 क्रूक्रूमिति क्रो कुक्रूरितीदम् ।
 हत शदिष्ट मरणाय पुसा
 गन्तुर्विनाशं कुरुते त्वयश्यम् ॥ ३५१ ॥

2674

क्रौं क्रौमिति क्रोमिति च त्रयोमी
 क्रा क्रामिति क्रौ चरणो रणाय ।
 क्रा का इतीदं च त्रिमातकारी
 स्यात्का इतीदं विक्रान्तं सजेय ॥ ३५२ ॥

अथ पोतक्री ।

2675

धामाद्विजित्वा स्तोत्रान्तर्गुणमार्गं याम्य ।
 उचार्य स्वस्त्ययनं विष्णुं तार्क्ष्यं च मम्मय ।
 तत्रावगोस्य त्रिवर्गमुत्तार्य किमेन्नोभिधातानि ।
 नामानि कृण्विकाया प्रोक्ता नत्वा च ता पश्येत् ॥ ३५३ ॥

(युद्धम्)

अर्जुन फाल्गुन पार्थ इति पूर्वोक्तनामानि ।

2676

श्यामा कृष्णा अकुनि सितपक्षा पोतकी कुमारी त्वम् ।
दुर्गा देवी चटका धनुर्धरी पाण्डवी च वराही त्वम् ॥ ३५४ ॥

2677

पान्यजननी तयोमा प्रद्वसुता शकुनदेवता त्वमासि ।
प्रत्यक्षा भव भगवति नमोस्तु ते देहि मे सिद्धिम् ॥ ३५५ ॥

अथ पोतकीशकुनविचार ।

2678

दिक्कालस्तरचेष्टाभावगतिस्थानकार्यसप्रभान् ।
यो वेत्ति शान्तदीप्तास्तत्रास्ते शाकुन ज्ञानम् ॥ ३५६ ॥

2679

भस्मितदग्धज्वलितालिङ्गितधूमान्विता विमुच्य पञ्चेता ।
शेषा दिशः प्रशान्ता कालोपिष्टादिनिर्मुक्त ॥ ३५७ ॥

2680

शान्तो भौमेपि रवौ दहनानितगगनना स्वरा दीप्ता ।
चेष्टा शुभा पसन्ना भाव शोकादिनिर्मुक्त ॥ ३५८ ॥

2681

चक्रादिदोषरहिता ऋज्वी तारागतिः प्रशस्ता स्यात् ।
तरुतोरणादि शान्त स्थान दीप्त कपोतादि ॥ ३५९ ॥

2682

कार्यं च शान्तदीप्त ज्ञात्वा त्रिहान्त्रिग्राह्येत्सर्वम् ।
शान्ते शान्त आद्य दीप्ते दीप्त च गृहीयात् ॥ ३६० ॥

2683

चित्ति श्रुति रवौ भौमे चि कुरुति कूीति विस्त्रभाशप्यो ।
किंतुरिति तैजस स्यात्स्खलिता नादाश्च ये केचित् ॥ ३६१ ॥

2684

निर्वीति रवौ माहृत स्यात्कुलिकुलिनादश्च तादृश कथित ।
आम्यरमानुभिरिति चिंतुरिति पञ्च विहास ॥ ३६२ ॥

2685

लामदधितचिर्लीति निनादः
 शूलिशूलिनिनदोपि तथैव ।
 कूचिकूचिइति चापि जलार्थे
 व्याहृतौ चिकुरिति स्वर सक्तः ॥ ३६३ ॥

2686

कीतुकीतुइति यो मधुरोसौ
 कामदस्तु निनदः स्तलितारव्यः ।
 स्याद्गयाय नियमेन चिर्चीति
 निःस्वनाधिलिकुनाद इहापि ॥ ३६४ ॥

2687

कष्टदधिरिचिरीति विराव-
 भीकुचीकु इति दैन्यविधायि ।
 एवमीदृशफला दश मादा-
 प्रस्फुटा निगदिता भगवत्या ॥ ३६५ ॥

2688

दर्शनचेष्टास्वरगतिभक्ष्यग्रहणेऽधिकमधिकं स्यात् ।
 क्रमशो बन्धमेतेषां समुदायः सकलफलहेतुः ॥ ३६६ ॥

2689

वामाक्षिगगमना या सा तारा निगद्यते पुरतः ।
 दक्षिगतो वामं या याता सा कीर्यते वामा ॥ ३६७ ॥

2690

वामो विभागो निजपक्षनामा
 विपक्षनामाद्धितदक्षिणः स्यात् ।
 वामे शुभं पूर्वमुदीक्षितायां
 यदक्षिणे दन्ति विलोकिता सा ॥ ३६८ ॥

2691

वामविरावा वामे स्थिता प्रशस्ना गता तारा ।
 दक्षिणरवापि पक्षे स्थिता न शस्ता गता वामा ॥ ३६९ ॥

2692

सुखदुःखहर्षशोकप्रभृति यदाप्नोति दैवतः शकुनिः ।
सावस्था पक्षे स्वा ज्ञेया त्वन्यत्र शत्रूणाम् ॥ ३७० ॥

2693

त्वरितं याती स्वरितं पूर्णं च समीहितं जनयेत् ।
मध्यफला सवितम्बा हीनफला सुचिरगमनाह् ॥ ३७१ ॥

अथ पोतकीदर्शनम् ।

2694

भविष्यत्कृतकृतमौमरवा सुस्थानस्था सुचेष्टिता वामे ।
यात्रासु दृष्टमात्रा दुर्गा दुर्गाणि तारयति ॥ ३७२ ॥

2695

दृष्टा प्रागुपविष्टा शान्तरवानन्तरं गता तारा ।
सुचिरस्थानकृतस्थितिरभिमतफलदायिनी दुर्गा ॥ ३७३ ॥

2696

उन्नतदक्षिणपक्षा मध्यमुखी विहितपार्यवनिनादा ।
तारा तहमधिगच्छति तद्यच्छति वाडिउवादधिकम् ॥ ३७४ ॥

2697

भपेसरी कुमारी तत्पृष्ठे पुट्टगो यदा तारः ।
सिद्धिस्तदोत्तमा स्यादृष्टाप्यादी वरा दुर्गा ॥ ३७५ ॥

2698

एकापि पञ्चशान्ता तारा वाङ्मात्रये शुभासीना ।
ताम उमाभ्यामधिकस्तिष्ठो राज्याय यात्रायाम् ॥ ३७६ ॥

2699

क्षेत्रे ग्रामो ग्रामे नगरं नगरे तु मण्डलावाप्तिः ।
तस्यामुर्वीत्येवं यो तामो राज्यमाह्वस्तम् ॥ ३७७ ॥

2700

नीचैर्यान्तो नीचं फलमधमाहा चिरेण वा दिशति ।
मध्येन मध्यमात्रं तूर्णं पूर्णं शिरःसीमि ॥ ३७८ ॥

2701

आग्ने दृशयति ननि यान्ती यान्ती समुद्रनि गते ।
अनुकृणापि वराही विरेग नुच्छ कल गते ॥ ३७१ ॥

2702

उघेरङ्गयमाना ननिमन्ते बहति या नु गच्छन्ती ।
यच्चिरलभ्यमयात्न सत्त्वा वतु यञ्जति त्वरितम् ॥ ३८० ॥

2703

गामे विशय दान्द्र यात्यनुकृणा करोति व विराधम ।
घामा नतोपि भृत्या रौति तदा वतुकृणा देयी ॥ ३८१ ॥

2704

गामे त्रिनिविचारा तारा भृत्या करोति शष्ट या ।
ना त्रिनिहत्य गते कन्माद्यरगोत्य कल धने ॥ ३८२ ॥

2705

या याति मोनिनी वा प्रदक्षिण इयमानदान्द्रा वा ।
कञ्ची शुभाय गमने याना यानप्रेयोदो व ॥ ३८३ ॥

2706

यद्येका दक्षिणा यानान्या तद्वयमुपेभ्याय ।
अन्या तपेपार्थिया निभ्रत्वे कन्विनिभ्रत्वन ॥ ३८४ ॥

2707

प्रशामिनुवी प्रष्टे कार्यं नाम्नीति समुची वृत्ते ।
ताग सामाय पुग प्रष्टे वनार्थनामाय ॥ ३८५ ॥

2708

वानम्परा ननुर्दि दक्षिणादाना निवेयमागति ।
ननुग्दाम्पानर्थं वृष्टरया वगति पञ्चयम् ॥ ३८६ ॥

2709

उद्गीयोर्ध्व गमने निपत्ययाना यथेन्मुगी शकुनि ।
वाने यानुर्निग्न दिशति विपक्षे विपक्षम्य ॥ ३८७ ॥

2710

पक्षे मक्ष्यपदग सामाय विपक्षसमव हान्ये ।
पञ्चानानपि मुरया मक्ष्यातिर्दर्शनादीनाम् ॥ ३८८ ॥

2711

संमुखमायान्ती वा पृष्ठग्वा वा तिरोभवन्ती वा ।
अत्यन्तदुष्टचेष्टा या वा सा वारयेद्गमनम् ॥ ३८९ ॥

2712

चापच्युतेव गुलिका वियति जवाद्याति दूरदेशं या ।
तारा रणाय गन्तुर्धामा दयामा तु मरणाय ॥ ३९० ॥

2713

मृगयुर्मृगयां गच्छन्मार्गे मार्गे विमार्गयन्दुर्गाम् ।
वामरयां तारां वा गृहीत मृगेषु वृष्टेषु ॥ ३९१ ॥

2714

स्यानीकृतेषु यदि वा दृग्गोचरमाणेषु बध्येषु ।
प्रादेशिकेन यायाव्याधः शकुनेन पाटिदस्तद्वत् ॥ ३९२ ॥

अथ हसचारः ।

2715

एकत्र सार्धे व्रजतां बहूनां
तुल्येपि जाते शकुने फलानि ।
नानाप्रकाराणि भवन्ति येन
तं हसचारं प्रविचारयामः ॥ ३९३ ॥

2716

शशाङ्कनाद्यामयवार्कनाद्या-
मन्तःशरीरे'प्रविशन्त्युशन्ति ।
यशःसमृद्धिं कुशलं जयं च
निर्गच्छतः स्यात्कलवैपरीत्यम् ॥ ३९४ ॥

अथ शुभहसचारः ।

2717

ऐन्दवी वहति नाडिका यदा
स्वेच्छया प्रविशति श्रमञ्जनः ।
षोडशी व्रजति दक्षिणा यदा
स्यात्तदा सकलमोक्षितं फलम् ॥ ३९५ ॥

2718

स्याद्यदि वामा द्यामा वायुरिद्धां विशति चेत्तदा तत्र ।
प्राक्तनशकुनात्किञ्चिद्व्यूनं भद्रं भवेन्नियतम् ॥ ३९६ ॥

2719

मारुते विशति दक्षिणार्द्धे
दक्षिणा यदि गतिर्भवत्त्याः ।
ईप्सितं फलमुदान्ति तदार्यं
निधयोत्र मुनिभिः कथितोयम् ॥ ३९७ ॥

2720

निःसरस्युदरतो ददीडया
मारुतो भगवती च दक्षिणा ।
अल्पकं शुभफलं भवेत्तदा
नात्र किञ्चिदविचारगोचरम् ॥ ३९८ ॥

अथाशुभहंसचारः ।

2721

नाडिका वहति तापनी यदा
निःसरस्युदरतः समीरणः ।
अप्रदक्षिणगतिर्धनुर्धरी
स्यादनिष्टफलमव्ययं तदा ॥ ३९९ ॥

2722

वायुर्दक्षिणार्द्धा निःसरस्युदरतः समीरणः ।
प्राक्तनशकुनाद्व्यूनं किञ्चिदनिष्टं भवेत्तत्र ॥ ४०० ॥

2723

यदि वहति वामनाडीपवनो बहिरेति पोतकी वामा ।
अर्धमनिष्टं भवति शस्यितकार्ये तदा नित्यम् ॥ ४०१ ॥

2724

दक्षिणार्द्धा पूर्णा पवनेन गतिर्यदा च वामा म्यान् ।
अल्पकमशुभं भवति ध्रुवमिह नैवास्ति संदेहः ॥ ४०२ ॥

2725

तारा यान्ती सोमनाड्यां वहन्त्यां
शस्ता द्यामा शोभने कार्यभागे ।
संज्ञासादौ शस्यते वैपरीत्या-
स्संमिश्रत्वे स्यात्फलं मिश्रमेव ॥ ४०३ ॥

2726

तेनैकस्मिन्नेव जाते निमिषे
यादृग्येषां प्राणचारोभ्युदेति ।
तादृक्तेषां स्यात्फलं मानवानां
नैकाकारो हंसचारः क्वचित्तु ॥ ४०४ ॥

अथ तित्तिरिः ।

2727

यात्रायां तित्तिरिर्धामः स्वरः क्षेमाय शस्यते ।
स एष कन्यकाकार्ये दक्षिणो वरलम्बवे ॥ ४०५ ॥

2728

धामः पूर्वं दक्षिणः स्यात्ततो यः
पश्चाद्दामधिनितार्थप्रदाता ।
स्यैर्वारम्भे लाभकृत्ये प्रवेशे
नष्टान्वेये दक्षिणः श्रेष्ठकारी ॥ ४०६ ॥

2729

कृष्णतित्तिरिरितीह पतन्नी
वृत्ततित्तिरिरिति प्रथितो यः ।
घातकः स्वररवो दधिमल्लो
गौरतित्तिरिसमाः शकुनेषु ॥ ४०७ ॥

अथ लट्वा ।

2730

लट्वा दक्षिणगमना यात्रायां वामभा प्रवेशे च ।
संमुखमायात्यये न तस्य सौख्यादिदात्री सा ॥ ४०८ ॥

2731

पृष्ठादागच्छन्ती पृष्ठे सौख्यं करोत्युभयभागे ।
यदि शुध्यति तद्युग्मं विवाहयात्रे तदानिष्टे ॥ ४०९ ॥

2732

त्रासिता पक्षिणान्येन त्रासमाख्याति यायिनः ।
दृश्यते समुत्थे तस्य घस्तु तद्वस्तुवृद्धिकृत् ॥ ४१० ॥

अथ करायिका ।

2733

ग्रामादौ गच्छतां वामः शुभः करकरारवः ।
दक्षिणः करागिकायाः भेटो घुलुघुलारवः ॥ ४११ ॥

2734

प्रवेशे स्यादक्षिणतः श्रिये करकरारवः ।
वामे घुलुघुलारावो वैपरीत्येन शस्यते ॥ ४१२ ॥

2735

प्रवेशे निर्गमे चैव दक्षिणे च गतिः शुभा ।
उभयत्रापि वामा तु मृदा स्यादधवन्मृदा ॥ ४१३ ॥

2736

शब्दं कृत्योद्गीयते या गत्या या कुरुते ध्वनिम् ।
शब्दायते तरो वापि वामापि व्रजतां शुभा ॥ ४१४ ॥

2737

प्रवेशेल्पकला सैत्र ग्रामे घुलुमुला शुभा ।
वदस्य मुक्तये सद्यो मृदा घुलुमुलापि च ॥ ४१५ ॥

2738

वदस्य द्रव्यनिर्गत्यै तस्याः करकरारवः ।
वाणिज्यार्थं गच्छतां तु लाभदायी स एव हि ॥ ४१६ ॥

अथ वृकः ।

2739

यात्रायामुद्यतन्वामभैरमीतिकरो वृकः ।
दक्षिणे कटकृत्सार्थे स्त्री यदि स्यात्तद्वर्तये ॥ ४१७ ॥

2740

वरस्य परिणीतस्य सवधूकस्य गच्छतः ।

यद्युत्तरन्ति च वृका निकटे पितृवेश्मनः ॥ ४१८ ॥

2741

पितृमातृविनाशाय समीपे श्वशुरौकसः ।

वधूश्चश्रोः पुत्रपित्रोरौकवासनिवारकः ॥ ४१९ ॥

(सुग्म)

2742

क्षेत्रे याताः कार्पुकस्य विना वृष्टिं तु ये वृकाः ।

क्षेत्रमध्ये लुठन्तश्च दुर्भिक्षानर्थसूचकाः ॥ ४२० ॥

2743

पूर्वं गृहीत्वा व्यापारं ग्रामं वा गच्छतो वृकः ।

प्रयाणपटवीं वामे प्रापयत्युत्तरं भूशम् ॥ ४२१ ॥

2744

नौरस्यान्यस्य वा पुंसः परार्थमहणाय चेतः ।

गच्छतो वा समुत्तीर्णः फलदाता भवेद्दुकः ॥ ४२२ ॥

2745

भवेद्दुकानां शकुनो दीप्तिं कार्ये सुशोभनः ।

सर्वकार्याणि मूढस्य साधयन्त्येव सर्वतः ॥ ४२३ ॥

अथ हरिणः ।

2746

विषमा हरिणा गौरा भाग्याशान्तिं प्रदक्षिणम् ।

प्रस्थाने न शुभा वामाः सरूष्णास्तेषु शोभनाः ॥ ४२४ ॥

2747

उत्तीर्य दक्षिणे पूर्वं पथाहमेतिनिन्दिताः ।

कौशित्कृष्णो मृगधैकः कौशित्सर्वेषु नादृताः ॥ ४२५ ॥

2748

नेत्ररोगाय यद्येको वामगो मृगमध्यतः ।

ताभदः स स्वपक्षे चेदुत्तीर्य प्रविशेत्पयः ॥ ४२६ ॥

2749

खनत्युत्तीर्य भूर्मि च निधानक्षितिलम्बये ।
स्वपक्षे परपक्षे तु शङ्खपातादिभीतये ॥ ४२७ ॥

2750

उत्तीर्य पृष्ठतो याति वेदन वा करोति चेत् ।
स्वस्यस्य वेदनप्राप्तिः समयस्य मयं हरेत् ॥ ४२८ ॥

2751

प्रन्तः भृङ्गैर्विपाणाभ्यामुद्देगाय प्रवासिनः ।
खेलन्तः सुरते वापि कुर्वन्तः कार्यसिद्धये ॥ ४२९ ॥

2752

यद्युत्तरन्तस्त्रस्यन्ते तदा कार्यस्य नाशकाः ।
एको दक्षिणगो गौरो मुत्रकृद्यः स लाभदः ॥ ४३० ॥

2753

मृगयो नृकृत्तमारे वा नोत्तरन्त्यः शुभावहाः ।
शुक्रैश्च दौर्गन्धैश्च कार्ये ते शुभेभ्यः स्मृताः ॥ ४३१ ॥
अथ नकुलः ।

2754

कुलानामपि धन्यः, किमपि दक्षिणं गतं यातुः ।
ते संविद्वत्तु धन्यः दर्शनस्तारयथायः ॥ ४३२ ॥

अथ मिश्रशकुनानि ।

2755

मयैव हंससारमन्कोरद्वारीतवक्रमियुनानि ।
धन्यानि दर्शनह्रैः सञ्जनद्वान्मुखासाध ॥ ४३३ ॥

2756

शशशरद्वकोलगोधात्रिधरमार्जारकोशिका न शुभाः ।
मार्ज विलट् यान्तो दीपे कार्ये च ते शुभदाः ॥ ४३४ ॥

2757

व्याधिरयमन्यशुल्कपद्मेन्यन्येषणे च नटस्य ।
धन्यानादिपङ्क्तिः शकुनः दान्तः प्रेजे च ॥ ४३५ ॥

2758

अद्यतने योद्धव्ये शकुने विजयाय यात्रिकविरुद्धः ।
दिवसान्तरिते युद्धे क्षेमः प्रास्थानिकः शकुनः ॥४३६॥

अथ क्षुतम् ।

2759

लाभकारि भवेदैन्यामाभेद्यां हानिकृत्तया ।
यमात्मने मरणकृत्तया दुःखकृत्तुतम् ॥ ४३७ ॥

2760

पश्चिमायां भवेत्समीः शुभवार्त्ता मरुतिशि ।
कौवेर्यां ध्रुवलाभः स्यादैशान्यां विजयो भवेत् ।
ब्रह्मस्थाने क्षुते जाते राज्यं निःसंशयं भवेत् ॥ ४३८ ॥

2761

वामविभागे सफलं न दक्षिणे पश्यतः शुभं तत् ।
क्षुतममेवे नियतं ददाति कष्टं तस्य मरणम् ॥ ४३९ ॥

2762

पौनःपुनिकं व्यर्थं दृढहास्यभयानिभिर्विज्ञातस्य ।
भानस्य च मृत्युकटं पशुक्षुतं कष्टं नियतम् ॥ ४४० ॥

2763

वस्तुविक्रयकर्तव्ये क्षुतं विक्रयवारकम् ।
लाभदं वस्तुनो भाहे तद्येस्याद्यवसायिनाम् ॥४४१॥

2764

नलन्वेपे गच्छतां तु तद्य नष्टाप्रये भवेत् ।
नद्ये परिधृते वल्ले क्षुतं चेद्दृष्टलाभदम् ॥ ४४२ ॥

2765

होमपूजाशनक्षेत्रधर्मान्ते चेद्भवेत्क्षुतम् ।
सविशेषं तदा कार्यं पुनर्व्यावृत्त्य जायते ॥ ४४३ ॥

2766

क्षुतं प्रेतक्रियान्ते च पुनः प्रेतक्रियाकरम् ।
वतिनं रिपुमात्याति क्षुतं रिपुविनिग्रहे ॥ ४४४ ॥

2767

वैद्यस्य गच्छतो गेयं क्षुतं हन्ति क्षणादपि ।
वैद्याह्वानाय दृतस्य गच्छतो रोगिनृत्युकृन् ॥ ४४५ ॥

2768

कर्पणान्वेषणे यातुः क्षुतं जलदृष्टये ।
हेमादिभूषणे नव्ये विधृते भूषणाश्रये ॥ ४४६ ॥

2769

शुभादनन्तरं श्रेष्ठमशुभानन्तरं क्षुनन् ।
अशुभं सर्वकार्येषु तद्विचार्य विचक्षणैः ॥ ४४७ ॥

अथ दिशां स्वभावकथनम् ।

2770

उदयास्तौ मूलार्कौ उत्तरयाव्यौ भुवनिरासनामानौ ।
मैर्ऋतयौ च प्रमागवरकाह्यौ तेषाम् ॥ ४४८ ॥

2771

स्ये नैव भवेतामैशानाश्रयकोणयोरभिधे ।
सहजं रथिगतिजनितं त्रैषां द्वेषा प्रज्ञान्तदीप्तत्वं ॥ ४४९ ॥

2772

प्राप्यं दीप्तं मूलं स्वभावनमुच्छकार्यं च ।
रथियोगात्पूतेरपि दीप्ततरा स्याद्विगैशानी ॥ ४५० ॥

2773

एकान्तज्ञान्तमेकं मन्यन्ते मानसा निशान्ताख्यम् ।
उभस्य च शीतस्य च नाशकरं कार्ययुग्मस्य ॥ ४५१ ॥

2774

प्रमाणं निम्नमागानां प्रमाणं कुरुनेतराम् ।
पदस्यम्य पदावाभिर्नाशकृत्स्वरितं च तत् ॥ ४५२ ॥

2775

प्राप्य प्रमागकोणं यद्यन्यम्यस्य जायते शङ्कनः ।
तस्याकस्मात्किञ्चित्स्वरमुत्पद्यते कार्यम् ॥ ४५३ ॥

2776

न प्रारब्ध सिध्यति न प्रस्थान प्रमाणमायाति ।
शकुने प्रमाणजाते विघटेत समागमे सधि ॥ ४६४ ॥

2777

निघडितमर्थं घटयति सशयितं वस्तु साधयत्यचिरात् ।
प्रत्यानयति च गीत प्रमाणकोणोदित शकुन ॥ ४६५ ॥

2778

प्रत्यूहोपहतानां दिङ्मूढानां मतिभ्रमार्ताणाम् ।
प्रायः प्रमाणशकुन साधीयान्कान्दिशीकानाम् ॥ ४६६ ॥

2779

पश्चिममूल शान्तं स्वभारतस्वरितकार्यकृद्दीरम् ।
सुस्थिरकर्मकर च प्रोदीप्त स्याद्रथेयोंगात् ॥ ४६७ ॥

2780

रिक्तीकरोति पूर्णं रिक्तं पूर्णं करोति नियमेन ।
प्रायः स्वरूपदीप्त शकुनश्चरकप्रदेशोत्थ ॥ ४६८ ॥

2781

उत्साहोऽक्षितमनसा राज्ञा परिमोषिणां जिगीषूणाम् ।
निरुपायोऽहिमाना साधुश्चरके सदा शकुन ॥ ४६९ ॥

2782

चोर्याग्रस्कन्दाहतपरसपत्सभृतप्रदेशानाम् ।
सद्यो रिक्तीकरण चरक शकुन समुद्रतम् ॥ ४७० ॥

2783

भूमिं गतोऽपि जीवति निगडैरपि सयतो त्रिमुच्येत ।
बुध्यन्ते सनद्धा क्रोधान्नोदायुधा योधा ॥ ४७१ ॥

2784

धरोद्भव तु शकुन शुभस्योर्ध्वं शुभाय तत् ।
अशुभोर्ध्वं न भद्र स्यात्सर्वत्रैषा विचारणा ॥ ४७२ ॥

2785

शकटारोपितमाण्डोप्युच्यते नैव यातुकामोऽपि ।
धुनदेशोत्थे शकुने किंरेक प्रसति स्वस्थ ॥ ४७३ ॥

2786

यस्योदजेपि वसतो ध्रुवं समासाद्य जायते शकुनः ।
मात्तार्धमस्य न चिरात्पुंसः सौधानि साधयति ॥ ४६४ ॥

2787

ग्रामारामामरगृहपरिखा वा यदि शाश्वतारम्भात् ।
सिद्धिं ध्रुवोत्पशकुनो नयति सुखोद्गाहमुप्यांध ॥ ४६५ ॥

2788

ईशानोत्थैः शकुनैर्धोरा मामं प्रविश्य न लभन्ते ।
न च रोगार्तो जीवति स्वस्योप्यस्यास्थ्यमानोति ॥ ४६६ ॥

2789

ईशानोत्थैः शकुनैर्विशेषतः शूरमण्डलाक्रान्तैः ।
रिपुवेष्टित इव दूरं त्यक्त्वा स्यान् पलायेत ॥ ४६७ ॥

2790

पश्चिममृते शान्ते शकुनाः शान्ताः शुभावहाः सद्यः ।
प्राचीमृते च तथा शान्ताः परिणामसौख्यकराः ॥ ४६८ ॥

2791

यस्मिन्देदे यथा तेषां प्रसिद्धं शकुनं किल ।
तस्मिन्देदे तथा तेषां फलदं नान्यतः क्वचित् ॥ ४६९ ॥

अथ स्वरोदयः ।

2792

मर्त्यप्राक्तनपुण्यस्य पापस्य च फलप्रदम् ।
स्वरोदयं प्रवक्ष्यामि यं ज्ञात्वा नावसीदति ॥ ४७० ॥

2793

स्वरोदये शुभे जाते शकुनैः किं प्रयोजनम् ।
तस्मिन्नाप्यशुभे जाते शकुनैः किं प्रयोजनम् ॥ ४७१ ॥

2794

इटा मोमस्य नाटी स्यात्पिङ्गला नृयनाटिका ।
इटा सौम्या भवेद्दामा पिङ्गलोष्मा च दक्षिणा ॥ ४७२ ॥

2795

हंसाभिधानः पवनो नाभिमूलात्समुत्थितः ।

नाडीमार्गेण जन्तूनां प्रकरोति गतागतम् ॥ ४७३ ॥

2796

इडया संचरन्वायुः सौम्ये कार्ये शुभः स्मृतः ।

पिङ्गलायां तथा दीप्ते ह्योः कापि न शोभनः ॥ ४७४ ॥

2797

अध्ययनमिष्टसङ्गप्रवेशयात्राविवाहदानेषु ।

शुभकार्येष्वस्तितेष्वपि शस्तः सोमाध्यगः पवनः ॥ ४७५ ॥

2798

बुद्धबाढरतवस्तुविक्रय-

द्यूतभोजनभयोपकर्मसु ।

सूर्यमार्गगमनः समीरण-

स्तत्त्वदर्शभिरतीव शस्यते ॥ ४७६ ॥

2799

शुभः स्यात्प्रविशन्नन्तर्मारुतो न तु निःसरन् ।

सौम्ये वा दीप्तकार्ये वा सर्वत्रैषा विचारणा ॥ ४७७ ॥

2800

यस्यां प्रवहति वायुर्नाड्यो सा जीवसंयुता गदिता ।

यस्यां नैष प्रवहति निर्जीवा सा समाख्याता ॥ ४७८ ॥

2801

दीप्ते कार्ये नाडी परदिशि निर्जीवितां सदा कुर्यान् ।

शान्ते च जीवसहितां ततस्तु तिध्यन्ति सर्वकार्याणि ॥ ४७९ ॥

अथ पञ्चतत्त्वानि ।

2802

अम्मस्तत्त्वं भूमितत्त्वं च वायो-

स्तत्त्वं तेजस्तत्त्वमाकाशतत्त्वम् ।

पञ्चैतानि प्राणवायुं मितित्वा

नाडीयुग्मे प्राणिनां संचरन्ति ॥ ४८० ॥

2803

नाभिं यावद्भवेन्मानो वारिण षोडशाङ्गुल ।
धरायाश्च भवेत्तद्वत्प्रमाणो द्वादशाङ्गुल ॥ ४८१ ॥

2804

अष्टाङ्गुलस्य कथितो वायोर्मनो त्रिचक्षुः ।
चतुरङ्गुलमान च तेजस्तच्च निगद्यते ॥ ४८२ ॥

2805

द्व्यङ्गुलेन्मानमाकाश कथित तत्त्र्यदर्शिभि ।
एतानि पञ्च तत्त्वानि नाडीयुग्मे विचारयेत् ॥ ४८३ ॥

2806

नीरस्याधो भूमेर्ऋज्वी वायोश्च त्रियंक्स्यात् ।
ऊर्ध्वं तेज प्रभया शून्या गगनस्य गतिरुक्ता ॥ ४८४ ॥

2807

नीरं तर्तुलमुर्ध्वा चतुरस्त्रा वायुर्ध्वचन्द्र स्यात् ।
तेजस्त्रिकोणमम्बरमाकृत्या शून्यमुद्दिष्टम् ॥ ४८५ ॥

2808

जलसमुधातत्त्र्याभ्यामुद्वेताभ्या सौम्यकार्यमतुल स्यात् ।
माहृततेजोभ्या च प्रारब्ध दीप्तमेति सत्तिष्ठिम् ॥ ४८६ ॥

2809

शून्य गमन निःकलमखिलेष्वपि शान्तदीप्तेषु ।
कार्येषु निन्दितं तत्कथितमिदं पूर्वम्नरिभि सत्यम् ॥ ४८७ ॥

2810

तत्रापि चिन्तनीय मोमादिनाधीशनादिक्रान्तरान् ।
फलमेतेषामखिल मिश्र सजायते यस्मान् ॥ ४८८ ॥

2811

इडाया यद्वि भूम्यम्बुतत्त्रे प्ररत्नस्तदा ।
स्फिरमाभ्यादिकार्याणामारम्भ मिद्विद्वद्भवेत् ॥ ४८९ ॥

2812

पिङ्गलायां यदा तत्त्वं वायोर्वा तेजसो भवेत् ।
उपकर्माणि सर्वाणि तदा सिध्यन्ति निश्चितम् ॥ ४९० ॥

2813

यदेडायां मरुत्तत्त्वं तेजस्तत्त्वं भवेदुत ।
कार्याणां सौम्यदीप्तानां सदा स्यान्मिश्रितं फलम् ॥ ४९१ ॥

2814

पिङ्गलायां धरानीरतत्त्वे प्रवहतो यदि ।
तदोपसौम्यकार्याणां भवेत्फलमिभ्रता ॥ ४९२ ॥

2815

पिङ्गलायामिडायां वा व्योमतत्त्वं न शस्यते ।
कर्मणां शान्तदीप्तानामारम्भे नाशकं यतः ॥ ४९३ ॥

2816

तत्त्वबलान्नाडीबलमधिकं प्रोक्तं महर्षिभिर्नियतम् ।
ज्ञात्वेन स्वरचारं नरो भवेत्कार्यनिपुणमतिः ॥ ४९४ ॥

एते नानाप्रकृतशास्त्रेभ्यः केचिन्मयापि ।

अथ पशूनां लक्षणानि चिकित्सा च ॥ ८४ ॥

तेषु पूर्वं छागः ।

2817

भूपानां धनिनां वा गेहेषु वसन्ति संततं पशवः ।
माक्षाः सुलक्षणास्ते कुलक्षणा दूरतस्त्याज्याः ॥ १ ॥

2818

छागशुभाशुभलक्षणमभिधास्ये नवदशाष्टदन्तास्ते ।
धन्याः स्याप्स्य वेदमनि संत्याज्याः सप्तदन्ता ये ॥ २ ॥

2819

स्तन इव च गले लम्बति यश्छागलानां मणिः स विज्ञेयः ।
एकमणिः शुभफलकृद्दीनफला विधमणयो ये ॥ ३ ॥

2820

मुण्डाः सर्वे शुभदाः सर्वसिताः कृष्णदेहाश्च ।
श्वेतार्धासितदेहा धन्याः कपिलार्धकृष्णाश्च ॥ ४ ॥

2821

सप्तपत्कण्ठाशिरावात्रीलपृष्ठनिभश्च ताम्रदृक्शस्तः ।
कृष्णचरणः सितो वा कृष्णो वा श्वेतचरणो यः ॥ ५ ॥

2822

यः कृष्णाण्डः श्वेतो मध्ये कृष्णेन भवति पट्टेन ।
यो वा चरति सशब्दं मन्दं शस्तो न स छागः ॥ ६ ॥

2823

कृष्णाशिगेरहपादो यो वा माकृष्णदुरोपरे नीलः ।
स भवति शुभकृच्छ्रागः सोपि शुभो वामनो यश्च ॥ ७ ॥

2824

अथाम्रशस्ताः खरतुल्यनादाः
प्रदीप्तपुच्छाः कुनखा वियर्णाः ।
निकृत्तकर्णा द्विपमस्तकाश्च
भवन्ति ये वा सिततालुजिह्वाः ८ ॥

अथ शुनकः ।

2825

पादाः पञ्चनखास्त्रयस्तु चरणाः षड्भिर्नखैर्नक्षिणः
ताम्रोटाग्रनसो मृगेश्वरगतिर्जिघ्रन्भुवं याति च ।
लाङ्गुलं समदं यदक्षमदृगं कर्णौ च लम्बौ मृदू
यस्य स्यात्स करोति पोटुरचिरात्पुट्रांश्रियंश्च गृहे ॥ ९ ॥

2826

पादे पादे पञ्च पञ्चापण्डे
वामे यम्याः पञ्चखा मष्टिकाक्षी ।
वक्रं पुच्छं पिङ्गला लम्बकर्णा
ना सा राद्रं चुकुरी याति पुट्टा ॥ १० ॥

2836

लम्बैर्वृषणैर्मेषोदरेथ ससिम्बडूणः क्रोडः ।

शेयो भाराधसहो जवेश्वतुल्यथ शस्तफलः ॥ २० ॥

2837

सितवर्णः पिङ्गाक्षस्ताम्रविषाणोक्षणो महावक्रः ।

हसो नाम शुभफलो यूयस्य विवर्धनः प्रोक्तः ॥ २१ ॥

2838

भूस्पृग्वालाधिराताम्रविषाणोद्धतककुद्गाथ ।

कल्माषथ स्वामिनमाचिरात्कुरुते पतिं लक्ष्म्याः ॥ २२ ॥

अथ गवादीनां चिकित्सा ।

2839

चूर्णकृतेषु पुद्गला लवणान्वितपिण्डकान् ।

वारिस्फोटा विनश्यन्ति द्रुत वेसरवाजिनाम् ॥ २३ ॥

2840

धास्रः कुमाग्निकापत्रपिण्डो लवणसयुतः ।

हन्ति कण्डू दद्याहेन गजवेसरवाजिनाम् ॥ २४ ॥

2841

कुटसेन्यसयुक्तममुलिप्ताङ्गमालके ।

द्वेप्येपि कुरुते प्रीतिं वाजिनी प्रसयान्विता ॥ २५ ॥

2842

तण्डुलीयकमूत्रानि तथा विल्वकपित्थयोः ।

गोधूतेन समालोद्य सपर्दष्ट तु पाययेत् ॥ २६ ॥

2843

चन्दनागुरुकुष्ठैश्च लोध्रभार्गोफणिज्जकैः ।

दशैकेषो विष हन्ति जगम स्यात्तु पुनः ॥ २७ ॥

2844

मूलं हि शालपर्ण्याः शनिवारनिमन्त्रित रवोर्दिवसे ।

नीत विधिना बद्ध कण्ठे गण्टापत्रौ हरति ॥ २८ ॥

2845

धर्वित्वा लक्ष्मणामूलं प्रेरितं मुखवायुना ।
योनिमध्यस्थितं गर्भं ग्राहयेन्महिषीगवाम् ॥ २९ ॥

2846

शाल्मलीतिलनिर्यातदर्भखण्डस्य बन्धनात् ।
मृद्भनम्ना त्यजत्याशु जरामुद्वेगकारिणीम् ॥ ३० ॥

2847

मधुजीरकगोरम्भातक्रलेपप्रभावतः ।
वत्सं क्षिपति गौः क्षीरमतिमार्धं प्रयच्छति ॥ ३१ ॥

2848

धिलिप्तं मधुना चित्र पापाणं पुरतः स्थितम् ।
लिङ्गती मृतवत्स्यापि प्रक्षौति क्षुरभी द्रुतम् ॥ ३२ ॥

2849

ब्रह्मदण्डीशिफार्के वा बद्धा चक्राङ्गमूलिका ।
मन्यस्तम्भे सदा रक्षां मक्षजस्य करोति सा ॥ ३३ ॥

2850

धद्भारैः शाकवृक्षस्य चूर्णितैः सघृतैरुग्रहम् ।
दत्तैर्नह्यत्यतीसाररुग्रहं पानीयवारणात् ॥ ३४ ॥

2851

वरुणस्य फलाद्भस्तीडिताद्भलितो रसः ।
सघ्रणे पूरितोश्चैव कृमिजाल निपातयेत् ॥ ३५ ॥

2852

अरलूयक्षपत्राणां लेपो गोमुखरोगहन् ।
गोनाससंभवः क्षारो हन्ति पुष्पं चिरोद्भवम् ॥ ३६ ॥

2853

ज्वरदोषे समुत्पन्ने पशूनां त्रिकटाकृतिम् ।
तलाटे लाञ्छनं कुर्यात्स्वल्पं लोहशलाकया ॥ ३७ ॥

2854

ताजाः कुष्ठं नखं मांसी गोमयं तगरं घृतम् ।
मयूरो गोमहिष्यादिगोष्ठे धूपो ज्वरापहः ॥ ३८ ॥

2855

मलदोषे समुत्पन्ने गवां कण्ठे विबन्धयेत् ।
घण्टां तत्र लिखेन्मन्त्रं यावकेनामयापहम् ॥ ३९ ॥

2856

मन्त्रः । ॐ घण्टाकर्णो वटे शेते गणः प्रोक्तो महाबलः ।
मारीचिर्नाशनकरः स गाः पातु जगत्पतिः ॥ ४० ॥

अथ पशुवशीकरणम् ।

2857

अद्भुततर्जनीभ्यां गा प्राणे संगृह्य नामयेत् ।
मन्त्रेणाग्नेन वदयाः स्युः पशवोश्चादयस्तथा ॥ ४१ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो भगवते विष्णवे पशूनां पतये नमः ठः ठः ॥

2858

चित्रोत्तरावैष्णवरोहिणीषु
चतुर्दशीदर्शदिनाष्टमीषु ।
स्थानं प्रवेष्टं गमनं पशूनां
धीमान्विदध्यान्न कदाचिदेव ॥ ४२ ॥

एते शान्ताद्याजेभ्यः ।

अथ विपापहरणम् ॥ ८५ ॥

2859

स्यावरं जङ्गमं चेति द्विविधं विषमुच्यते ।
स्यावरं कालकूटादि जङ्गमं भोजनादिकम् ॥ १ ॥

2860

त्रिकित्सा कथ्यते तेषां मन्त्रविद्याभिरौषधैः ।
यां शक्त्वा सर्वजन्तूनां नरः स्यादुपकारकृत् ॥ २ ॥

2861

कालकूटादयो मेदा विषस्य नव सन्ति ये ।
चिकित्सा कथ्यते तेषां मन्त्रपूर्वमविस्तरात् ॥ ३ ॥

2862

मरिचं सैन्धवं सर्पिर्मधुनिम्बफलानि च ।
समभागानि पिटानि पायवेदिपमूर्जितम् ॥ ४ ॥

2863

ततोऽस्य छर्दिरेकौ च भवतस्तत्क्षणादपि ।
तस्मिन्निवृत्ते स्वस्यः स्यात्कालकूटादिमोहितः ॥ ५ ॥

2864

कर्कोटिकार्कयोर्मूलं चूर्णयित्वा च सर्पपान् ।
सर्पिषा पायवेन्मन्त्री स्यावरक्ष्वेडशान्तये ॥ ६ ॥

2865

बन्ध्याकर्कोटिकामूलं गोमूत्रेण घृतेन वा ।
तण्डुलोदेन पीतं वा निहन्ति निखिलं विषम् ॥ ७ ॥

2866

स्यावरं जङ्गमं चैव नखदंष्ट्रादिकं च यत् ।
श्रीफलस्य जटां सूक्ष्मां चूर्णीकृत्य निधापयेत् ॥ ८ ॥

2867

शाण्डयमितं चूर्णं काञ्जिकेन तु पाथयेत् ।
स्यावरं जङ्गमं क्ष्वेडं तथा दूषीविषं च यत् ।
तत्सर्वं नादायत्येव नात्र कार्यो विचारणा ॥ ९ ॥

2868

घामकरानामिकया जलपूर्णं सप्तवारमगिमन्त्र्य ।
दक्षिणकरस्थपात्रं तस्मात्सप्तैव धुतुकानि ॥ १० ॥

2869

पातुं यस्य च दद्यात्स निर्विषो भवति तत्क्षणादेव ।
मन्त्रश्च शाबरोयं स उच्यते विषहरः परमः ॥ ११ ॥

(सुग्गप)

2870

शिवः शबररूपेण यदा पार्यमयोधयन् ।

तदा शेषाच्च यान्मन्त्रांस्ते मन्त्रा शबराः स्मृताः ॥ १२ ॥

मन्त्रः । ॐ गुरुके पाय शरणम् ।

ॐ चवि चवि चारि भार विमुमादी ॥

अथोपाविशणि ।

2871

हरिद्रां दुग्धसहितामधमारविषादित् ।

पिबेत्तद्वर्कं वापि तत् स्याच्चिरिपो नरः ॥ १३ ॥

2872

तण्डुलीय गुडूर्ची वा धतूगस्य त्रिपे पिबेत् ।

तथा कर्पातपञ्चाङ्ग तत्पञ्चाङ्गत्रिपापहम् ॥ १४ ॥

2873

बल्वलान्तस्त्यज पिष्टां जलेन कृतपिण्डिद्वाम ।

यदा कर्णे विरस्याने विन्धादिषाविनाशिनीम् ॥ १५ ॥

2874

छागदुग्धेन संपिप्य त्रिद्रातितदूर्ध्विकाः ।

नाशयन्ति प्रलेपेन त्रिमर्कममुद्रयन् ॥ १६ ॥

2875

प्रगदयन्ति गुटं पीत्वा दृग्माण्डग्नस्तनयुतम् ।

तद्वर्कं वा गोदुग्धं कोट्टयस्वर्गयोर्मदः ॥ १७ ॥

2876

चुलुकैर्जलपानेन विद्धाकर्पग्नौपि वा ।

पूणीफलमदो याति लयगत्याशनेन वा ॥ १८ ॥

2877

घृतोद्वर्तनतो याति कण्डूतिः कपिकच्छुजा ।
याति लूता शमं शीघ्रमिद्वुदीत्वग्विलेपनात् ॥ १९ ॥

2878

शतधौनं नवनीतं मल्लातकजं विषं हरेक्षेयात् ।
ईदृग्विषं समस्तं शमयति नीली तथा लोघम् ॥ २० ॥

2879

गुञ्जाफलानि विंशतिरमथाश्रितयं गुडं च पतमाश्रम् ।
कृत्वैकत्र च गुटिकाः कुर्याच्छाणोन्मिताः सकलाः ॥ २१ ॥

2880

गुटिकाश्रितयं मुक्ता पीत्वा चोष्णोदकं विरेकः स्यात् ।
योगोयं दृषीषिषहतां पथ्यं च तत्र दधिमक्तम् ॥ २२ ॥

2881

कुष्ठैले मलयजगैरिके सलेधे
पिप्पल्यौ मधुकक्षुचाचिकं च मांसी ।
पपां यत्समधु नतोच्चटं च चूर्णं
तदूषीविषमपहन्ति साधु तीक्ष्णम् ॥ २३ ॥

अथ जङ्गमविषाणि ।

तेषु पूर्व भुजंगः ।

2882

शेषवासुकितक्षाल्यकर्कोटाब्जमहाम्बुजाः ।
शङ्खपालश्च जलिको नागा भट्टौ पुराभवन् ॥ २४ ॥

2883

आयन्तौ च तदायन्तौ तदायन्तौ च मध्यमौ ।
वह्नीन्दुवायुवरुणपुत्रौ पितृसमप्रभौ ॥ २५ ॥

2884

दशाष्टपञ्चत्रिगुणसप्तमूर्धान्वितौ क्रमान् ।
विप्रौ नृपौ विशौ शङ्खौ द्वौ द्वौ नागौ प्रकीर्णितौ ॥ २६ ॥

2885

नागानां जज्ञिरे तेषां सुताः पञ्चदशं पृथक् ।
अजरामरणा घोरास्ते सर्वे कामरूपिणः ॥ २७ ॥

2886

तदन्वयोद्भवाः सर्पा असंख्येयास्ततोभवन् ।
स्वर्गवारिधिपातालभूतलेषु वसन्ति ते ॥ २८ ॥

2887

फणिमण्डलिराजीला वातपित्तकफात्मकाः ।
प्रमाद्वैमाः स्मृताः सर्पा व्यन्तरा दोषमिभिताः ॥ २९ ॥

2888

दर्पाकिरास्तु सफणा घोणसा मण्डलान्विताः ।
राजीला राजिभिधिव्रा व्यन्तरा मिश्रलक्षणाः ॥ ३० ॥

2889

दर्पाकरस्य दंशः स्याद्रक्षः शुष्कः सितेतरः ।
उष्णः सशोफः पीतश्च दंशो मण्डलिनः पृथुः ॥ ३१ ॥

2890

शोफयान्निग्धशीतश्च दंशो राजीलकः सितः ।
व्यन्तरादिकृतो दंशो विज्ञेयो मिश्रलक्षणः ॥ ३२ ॥

2891

दंशे स्थित्वा द्विपञ्चाशन्मात्रा संवर्धते विषम् ।
मात्रा लघ्वक्षरोन्माना निमेषोन्मानिकापि वा ॥ ३३ ॥

2892

दंशाद्य याति गरलं भालं नेत्रं तनो मुरम् ।
आस्याद्य धमनीस्ताभ्यो धातुन्व्याप्नोत्यपि क्रमान् ॥ ३४ ॥

2893

धातोर्धाल्वन्तरप्राप्नो विषवेगो भवेन्महान् ।
ततो ददृष्ट्य जायन्ते चेष्टा विषेषु सप्तसु ॥ ३५ ॥

2894

वेगो रोमाञ्चमाशो रचयति विषजः स्वेदयक्रोपशोषो
तस्योर्ध्वं तत्परौ द्वौ वपुषि जनयतो वर्णभेदप्रवेष्टौ ।

यो वेगः पञ्चमोसौ नयनविवशतां कण्ठमड्डं च हिकां
पटो निःश्वासमोहौवितरति च मृति सप्तमो दष्टकस्य ॥ ३६ ॥

2895

यस्याङ्गानां जडत्वं श्वयथुरवयवोद्देगदाहप्रवेपौ
विद्भेदः केशतुम्भः सुकरमरुणतापाङ्गयोर्भ्रान्तिरङ्गोः ।
तृण्णासृक्कम्पशूलौ हृदि च विघटना दन्तदन्तच्छदानां
इयायं च श्लेष्मपित्तोद्गमनमसृगरं रोमकूपादिषु स्यात् ॥ ३७ ॥

2896

लालास्रुतिः सितनिभा परिवेपमास्ये
नासाभयाणि वचनानि च सन्धिभेदः ।
पूर्वाधिका विकृतयो विविधा भवेयु-
र्यस्य प्रतिक्षणमसौ खलु कातदष्टः ॥ ३८ ॥

2897

कृत्तिकाभरणीस्यातिमूलपूर्वात्रयाश्विनीः ।
विशालार्द्रामघाश्लेषाचित्राभ्रवणरोहिणीः ॥ ३९ ॥

2898

तारास्ताः सर्पदष्टस्य त्यजेन्मन्दकुजौ तथा ।
पञ्चमी चाष्टमी पट्टी अमावस्या चतुर्दशी ।
संध्याचतुष्टयं दुष्टं दुष्टयोगाश्च राशयः ॥ ४० ॥

अथ दूतपरीक्षा ।

2899

आकारणाय मान्त्रिकमागतदूतस्य वचनमादाय ।
कृत्वा प्रमाणमादावाभिमन्त्र्य च तत्र मन्त्रेण ॥ ४१ ॥

2900

सप्तत्रिगुणितवारं ततः प्रमाणं पुनः कुर्यात् ।
वृद्धौ समतायां वा जीवति दष्टो न मानहीनत्वे ॥ ४२ ॥

(युग्मम्)

2901

मन्त्रः । ॐ मादृणि रिणि जिणि ॥

दूतमुखोत्थितवर्णान्द्रिगुणोक्त्य त्रिभिर्हरेद्रागम् ।
अत्रशेषे शून्ये वा नो जीवतीति विज्ञेयम् ॥ ४३ ॥

अथ समस्तसर्पाणां तत्क्षणदष्टचिकित्सा ।

2902

दंशकार्ही दशेस्सद्यो दटः काष्ठशिलादिना ।
विपशान्त्यै दहेदंशं ज्वलोत्काकनकादिना ॥ ४४ ॥

2903

श्वोमतेन वास्याद्रिलेपे संशोषयेच्च तम् ।
दष्टाङ्गं छेदयेदंशोपरिष्ठाद्वन्धयेद्दृढम् ॥ ४५ ॥

2904

सर्पदष्टप्रवेदो नु स्वयमेव विचक्षणः ।
मूत्रयेत्तत्क्षणादेव निर्विषस्त्वमवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥

2905

सद्यो भुजंगदंशो रविस्तुतमलपूरिते कदाचिदपि ।
प्रजति न धातुषु गरलं सत्यं पापाणरेखेव ॥ ४७ ॥

2906

सपृतं मरिचं पेयं जीवो वा जीवतक्षणः ।
रामदेस्याकुपञ्चाद्गूर्णं वा नस्यतो हितम् ॥ ४८ ॥

अथ दर्वाकरचिकित्सा ।

2907

शिरीषबीजपुष्पार्कक्षीरबीजकटुत्रयम् ।
विषं विनाशयेत्पानतेष्वनस्याञ्जनादिना ॥ ४९ ॥

2908

शिरीषपुष्पं स्वरसेन माचितं
विःसन्नकृत्यो मरिचं सिताद्वयम् ।

प्रयोजयेदञ्जनपानभावनै-

र्विमोहितानामपि सर्पदंशिनाम् ॥ ५० ॥

2909

नक्षोपणं निशादासु करंजोर्कः शिला मधु ।

यादृिः शिरीषं कृष्णा च गणोयं विषसूदनः ॥ ५१ ॥

2910

पञ्चाङ्गं कृष्णपञ्चम्यां शिरीषस्य रसादिना ।

गृहीत्वा मूत्रपिष्टैस्तैर्विषघ्न्यो गुटिकाः कृताः ॥ ५२ ॥

2911

छायाशुष्का रक्तिमात्राः सर्वकर्मसु योजयेत् ।

जातवत्सशकृद्दहत्समूत्रवार्तिर्विषं हरेत् ॥ ५३ ॥

2912

दिङ्मूलशुनघ्नोपाधान्याम्लगुलिका तथा ।

मांसीवन्दनसिन्धूत्यकृष्णायट्यूपणोत्पलैः ॥

समूत्रैरञ्जनं सद्यो विषघ्नप्रबोधनम् ॥ ५४ ॥

2913

धर्ककर्पासयोर्मूलं जलपीतं जयेद्विषम् ।

पदोत्तमूलनस्येन कालदष्टोपि जीवति ॥ ५५ ॥

2914

मूलं क्षुब्धगमात्या मूले सेफन्दकनकयोर्वापि ।

दत्ते नस्ये पाने चैकैकं गरलनाशनं गदितम् ॥ ५६ ॥

2915

वैरेचनफलमज्जानिम्बुकरसभावितस्तु बहुवारम् ।

लालाघृटो निहितो नेत्रबुगे हरति कालविषम् ॥ ५७ ॥

2916

पाठामूलं विनिष्पिष्य गोघृतेन पिबेत्तु यः ।

स भवेद्विषनिर्मुक्तो नात्र कार्या विचारणा ॥ ५८ ॥

2917

एकविंशतिसंज्ञां जलं मन्त्रेण पाययेत् ।

यदा वान्तिस्वदा मृत्सुर्न वान्तिर्जीवति ध्रुवम् ॥ ५९ ॥

मन्त्रः । ॐ नीलकण्ठः विमुक्षः क्षः क्षः ॥
अथ मण्डलिचिकित्सा ।

2918

त्रिवृन्निशायटिफलत्रयीसु-
क्शीरान्विते गव्यचतुष्कयुक्ते ।
ब्राह्मीरसे साधितमाज्यमुद्यै-
र्विनाशयेन्मण्डलिनां विपार्तिम् ॥ ६० ॥

2919

अजामूत्रं च तद्विटा सूकरस्य तथैव चिद् ।
बुद्बुदं लेपतो हन्यान्मण्डलिस्त्रेडसंभवम् ॥ ६१ ॥

2920

चूर्णं तक्रभवं सुहीतरुशिका पक्वं कदल्याः फलं
तुम्बीहिङ्गुमुनेः शिफा शिचजलं मीली सगुम्फा शिफा ।
चूर्णं नागलतादलं दधिनृपौ लोणस्य पिण्डत्रयं
योगानामिदमाशु मण्डलिविपं लेपेन निर्मूलयेत् ॥ ६२ ॥

2921

काकमाची तथा कुष्ठं गोतक्रेग च पाचयेत् ।
नाशयेन्मण्डलिस्त्रेडमगदोयं मुनिधितम् ॥ ६३ ॥

अथ राजीलचिकित्सा ।

अथ राजीलदष्टेन पेया कृष्णा ससैन्धवा ।
सकृष्णा खण्डदुग्धाज्यं पातव्यं वापि माक्षिकम् ॥ ६४ ॥

2922

सकुष्ठरेणुकव्योपच्छत्रातिविषमाक्षिकाः ।
कटुकानृहधूमाद्या शन्ति राजीलजं विषम् ॥ ६५ ॥

2923

शाल्विपिच्छवचादिद्रुतशुनं नकुलास्थिमिः ।
मरीचतुल्यैर्धूपः स्याद्विषहा सुहिवह्निजः ॥ ६६ ॥

2924

जिघ्रेद्वा नासया दार्वीरोचनासिन्धुजाङ्गुलीम् ।

पिघ्रेद्वा मुलिकानां तु व्योषं सबकुलास्थि वा ॥ ६७ ॥

अथ व्यन्तरचिकित्सा ।

2925

अगदैः सर्यसामान्यैर्व्यन्तराणां विषं हरेत् ।

धूपो देधीसहापिच्छखण्डनैस्तद्विषापहः ॥ ६८ ॥

2926

व्योषपिच्छविडालास्थिनकुलाङ्गुदैः समैः ।

घूर्णितैर्मेषदुग्धाक्षैर्धूपः सर्वविषापहः ॥ ६९ ॥

2927

मन्त्रेणानेन सलिलमभिमन्त्र्यैकविंशतिम् ।

पाययेत्तर्पदृष्टस्य निर्विषो भवति क्षणात् ॥ ७० ॥

2928

व्यन्तरागोनसलूतागर्दभचिस्कोटकरभभागण्डाः ।

भूपिककीटविषाणि स्थाघरमपि नाशमायाति ॥ ७१ ॥

2929

वटमौलौ सुधां ध्यात्वा वर्षन्तीं मेघमातिकाम् ।

दर्भैर्मयूरपिच्छैर्वा मार्जयेन्मान्त्रिकस्ततः ॥ ७२ ॥

2930

ध्यानेन जलपानेन मार्जनेनाखिलं विषम् ।

प्राणिनां नश्यति क्षिप्रं मेघमाताप्रभावतः ॥ ७३ ॥

मन्त्रः । ॐ सःले माते हर विषवेगं हा हा हीही समरी अं
धेलं अवेगहिॐ नागेन्द्रद्रुमं रुद्रं अवंटं मः व्रूं व्रूं लं
सः वः वः ॥

अथ सर्पसामान्यचिकित्सा ।

2931

दधि मधु नवनीतं पिप्पली शृङ्गवेरं

मरिचमपि च कुष्ठं चाष्टमं सैन्धवं च ।

यदि दशति सरोपस्तक्षको नागराजः

अगदमपि च कुर्यान्निर्विषं तत्क्षणेन ॥ ७४ ॥

2932

अलाबुबीजं त्रपुसस्य बीजं

तस्यैव तोयेन च तन्निषिक्तम् ।

आलेपनाद्यैर्विधिवत्प्रयुक्तं

हन्याद्विषं तक्षकसंभवं च ॥ ७५ ॥

2933

श्वेतवचां पृतमरिचे गुग्गुलां च पिवेद्भुजंगसंदष्टः ।

एतद्विरेकौ भवतस्ततः सुखी स्याद्विषैर्मुक्तः ॥ ७६ ॥

2934

आलिर्दिव्यौषधी प्रोक्ता सूक्ष्मकण्टकसंवृता ।

विमुच्यते विषैः प्राणी पीत्वा तोयेन तज्जटां ॥ ७७ ॥

अथ घोणसीविद्या ।

2935

सप्ताभिमन्त्रितं नीरं सर्पदष्टस्य पाययेत् ।

दर्भैर्मयूरपिच्छैर्वा मार्जयेदेकविंशतिम् ॥ ७८ ॥

2936

स्थावरजङ्गमगरतं भूतमहशाकिनीप्रभृतिन् ।

गर्भोद्भवं च शूलं दृढिविषं स्फोटकं लूताः ॥ ७९ ॥

2937

नाशयति घोणसीयं विद्यामन्त्रेण पूर्वसिद्धेन ।

जापः सहस्रमानो मन्त्रस्य शतं च होमः स्यात् ॥ ८० ॥

मन्त्रः । ॐ ह्रीं नमः श्रीयोगसेहरे २ वरे २ तरे २ वां २ चल
२ लां २ रां २ सर २ क्षं २ क्षां २ क्षौं २ ह्रीं २ न्रूं २ न्हां
भगवति श्रीयोगसे घ ५ मः ५ हर ५ वः ५ ठः ५
मः ५ वरविद्भगमानुजे क्षमां क्षमी क्षमूं क्षमैं क्षमीं क्षम रा
रो सय २ ठ २ श्रीयोगसे ह्रीं स्वाहा ॥

अथ लहरीसमुत्थापनम् ।

हां ह्रीं आस्तीकाय क्लीं क्लीं विषविनाशनाय ॐ वः
ॐ यः ॐ हर ४ कर्णे जपेदष्टः समुत्तिष्ठति ॥

अथ सर्पोच्चाटनम् ।

2938

सप्ताभिमन्त्रितान्यत्र कर्करानेकविंशतिम् ।

क्षिपेत्ततः पलायन्ते सर्पास्त्रासपरायणाः ॥ ८१ ॥

मन्त्रः । ॐ हां २ ह्रीं २ हूं २ ह्रौं २ ह्रीं २ हूं २ ह्रः ॥

अयास्तीकमन्त्रः ।

2939

ॐ सर्पापसर्प मद्रं ते दूरं गच्छ महाविष ।

जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ॥ ८२ ॥

2940

आस्तीकवचनं स्मृत्वा यः सर्पो न निवर्तते ।

शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिशुवृक्षफलं वया ॥ ८३ ॥

अनेन त्रिवेलं पठितेन सर्पाः स्थानं त्यक्त्वा यान्ति ।

अथौषधम् ।

2941

रसोदरससंतिप्रकर्षासास्यीनि विक्षिपेत् ।

विलहारे ततः सर्पाः प्रणश्यन्त्यतिवेगतः ॥ ८४ ॥

अथ सर्परक्षा ।

2942

वस्त्रे ग्रन्थि ददन्मन्त्री सप्तवेलं जपेन्मनुम् ।

देहे ग्रन्थियुतं वासो यावत्तावन्न सर्पभीः ॥ ८५ ॥

2943

मन्त्रः । ॐ दटकर भटकर कालिङ्गनाग हरिनाग
 सर्प दुण्डी विष्ट दाढबन्धन शिवगुरुप्रसाद ॥
 लज्जामूलमधःपुष्पीमूलं बद्धं यदा करे ।
 तदा तस्य न सर्पेभ्यो भयं कुत्रापि विद्यते ॥ ८६ ॥

2944

स्तितवर्षाभूमूलं पुष्पक्षगृहीतमतिशुचिविधानात् ।
 तण्डुलजलेन पिबतः समदिनं सर्पभीर्नास्ति ॥ ८७ ॥

2945

आषाढशुक्लपक्षे भानोर्दिवसे शिरोपवृक्षस्य ।
 मूलं जलेन पिष्ट्वा पिबेन्न भीतस्य सर्पोऽस्या ॥ ८८ ॥

2946

भावत्सरमहिभीतिर्न स्यादस्य प्रभाषेण ।
 भुकनासां च पिबेद्यो जलपिष्टां तस्य भीर्नास्ति ॥ ८९ ॥

अथ वृश्चिकविषचिकित्सा ।

2947

पताशबीजमर्कस्य दुग्धे पिष्टं हरेत्क्षणात् ।
 विषं वृश्चिकसंभूतं दंशस्यानविलेपनात् ॥ ९० ॥

2948

वृश्चिकर्पासमूलं च मेषशुङ्गी च वारुणी ।
 एकैकेन प्रयोगेण वृश्चिकोवतरत्यलम् ॥ ९१ ॥

2949

घृताक्तदुग्धलेपेन मधूकस्वेदनोपवा ।
 सैन्धवोष्णज्यपानेन वृश्चिकस्य विषं यजेत् ॥ ९२ ॥

2950

अथ मन्त्रमिमं कर्णे जपेद्दंशं स्पृशेत्तथा ।
 एकविंशतिवारं च वृश्चिकस्वेदशान्तये ॥ ९३ ॥

2951

मन्त्रः । ॐ आदित्यरश्मिबेगेन विष्णुबाहुनलेन च ।
 गरुडपक्षपातेन भूम्या गच्छ महाविष ॥
 ॐ श्रीपक्षियोगिपादाज्ञा श्रीशिषोत्तमप्रमुपादाज्ञा ॥ ९४ ॥
 अथवा द्वितीयं मन्त्रं पूर्वोक्तविधानेन जपेत् ।

2952

मन्त्रः । हिमवदुत्तरे पार्श्वे कपिलो नाम वृश्चिकः ।
 तेनाहं प्रेषितो दूतो गच्छ गच्छ महाविष ।
 किलिकिलि स्वाहा डाकिनी स्वाहा फट् रेपविष ॥ ९५ ॥

अथापरविद्याणि ।

2953

खर्जूरालीढमङ्गं यत्तस्मिन्नङ्गे विनिक्षिपेत् ।
 दीपतैलं ततस्तीव्रं विषं नश्यति देहिनाम् ॥ ९६ ॥

2954

हरेर्बिन्दुरीषपञ्चाङ्गं ध्वोप शतपदीविषम् ।
 तस्नुक्क्षीरं शिरीषास्थि हरेर्दुरजं विषम् ॥ ९७ ॥

2955

शिलातालककुष्ठानि भावयेत्तुलसीरसैः ।
 याति तत्पानतः शीघ्रं विषं मूषकसंभवम् ॥ ९८ ॥

2956

आखुना भक्षितस्याप्य नामोद्यार्यं समुद्धरेत् ।
 मार्गधूर्तिं क्षिपेद्दूरं तस्य शीघ्रं मृत्युं भवेत् ॥ ९९ ॥

2957

कुस्तुम्बहं निशायुग्मं शिरीषकुसुमैः समम् ।
 कान्तापुष्पं पिबेन्मूलं समस्ताखुविषापहम् ॥ १०० ॥

2958

कार्णिकारससौवीरगुप्तां त्रिकटुमाधवीम् ।
 यष्टीधान्यगुडक्षीरं दष्टो मत्तशुना पिबेत् ॥ १०१ ॥

2959

अङ्गुलपञ्चधूपेन यद्वा केद्रासमन्वितैः ।

सक्तुभिः कटुतैलाक्तैर्यातिमत्स्यविषं क्षयम् ॥ १०२ ॥

2960

शृङ्गिमत्स्यविषे स्वेदो घृतकर्पासपिण्डिका ।

केसरं तगरं शुण्ठी मरिचं हन्ति लेपतः ॥ १०३ ॥

2961

मक्षिकाया विषं यद्वा घृतसैन्धवलेपतः ।

तत्रायःस्वेदनो भृङ्गचा वराट्चाश्च विघर्षणात् ॥ १०४ ॥

2962

वृक्षव्याघ्रतरुक्षुक्षद्रुगात्तद्विषयाजिनाम् ।

रुधिरं लावयेद्दंशाद्देशोद्दालकया ॥ १०५ ॥

2963

इयामामुरभिजिह्वा च निःशेषप्राणिमंभयम् ।

नखदन्तविषं हन्ति मधुना सह लेपतः ॥ १०६ ॥

2964

वट्टनिम्बशमीकल्ककपायो हन्ति लेपतः ।

निःशेषजीवजातीनां नखदन्तविषं द्रुतम् ॥ १०७ ॥

2965

पाठामृत् लिप्रं दंशस्थाने जलेन संपिष्टम् ।

सर्वेषां कीटानां विषमपहरति क्षयादेव ॥ १०८ ॥

एते मानागास्दंशास्त्रिभ्यः ।

अथ भूतविद्या ॥ ८६ ॥

2966

तत्र देवामुरनागत्रिशोपादिसमुपसृष्टचित्तस्योन्मा-

दिनधिकित्सा कथ्यते ।

राजीकरञ्जव्याघानादिरोषार्कनिद्रायुगम् ।

प्रियङ्गुखिफलादारुहिङ्गुव्यापं कुचन्दनम् ॥ १ ॥

2967

मञ्जिठोयासमूलं च तद्गुली ग्रहनाशनी ।
पाननस्याञ्जनालेपस्नानोद्वर्तनधूपनात् ॥ २ ॥

2968

कृष्णाकसेरुखर्जूर्यो बदरी मधुकम्बरी ।
शर्करा मधु सर्पिश्च सर्वोन्मादे पिबेदिदम् ॥ ३ ॥

2969

निम्बपत्रवचाराजीहिङ्गुगोमेपरोमभिः ।
हिङ्गुप्रायङ्गिलशुनैर्धूपौ स्यातां महापदौ ॥ ४ ॥

2970

पाठापध्यावचाशिमुत्तिन्धुव्योपैः पृथग्जलैः ।
अजाक्षीराढके पक्क सर्पिः सर्वग्रहान्हरेत् ॥ ५ ॥

2971

विद्या चण्डासिधारेय महर्षी कर्णजापतः ।
एकविंशतिजप्तैश्च सर्पपैस्त्रादयेन्मुखे ॥ ६ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो रत्नत्रयाय नमश्चण्डयशपापाण्यय महामस्व-
सेनापतये नमश्चण्डवयशृङ्गलाय प्रदीपाय प्रज्वलितह-
स्ताय प्रज्वलितार्चितदीपकेशाय नीलकण्ठाय विभ्रान्त-
रूपाय लम्बोदराय महाज्ञानवक्त्राय भुक्कुटीमुखाय चतु-
र्दंष्ट्राय करालाय महाविकृतरूपाय वयशर्भाय एतेहि
कायमनुप्रविश्य शिरसि गृह्ण २ चक्षुषी वातय २ हिरि २
भिरि २ कि चिरामसि २ देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षस-
भूतप्रेतविशाचनागांक्षासय २ कम्पय २ समयमनुस्मर
हन २ दह २ पच २ मथ २ विधंसय २ चण्डासि-
धाराभीतमतिराज्ञापयति हुं फट् ठः ठः स्वाहा ॥

2972

बलिर्मद्येन मासेन मत्तयैस्तैलेन सक्तुभिः ।
मापापूवैः सकल्माषैरैशान्यां दिशि दीयते ॥ ७ ॥

अथ बलिनिवेदनम् ।

2973

मन्त्रः । भूतानि यानीह वसन्ति तानि
वर्ति गृहीत्वा विधिवत्प्रयुक्तम् ।
अन्यत्र तासं परिकल्पयन्तु
रक्षन्तु तान्यथ नमोस्तु तेभ्यः ॥ ८ ॥

एते नानासहिताभ्यः ।

अथ बालग्रहोपशमनम् ॥ ८७ ॥

जन्मदिवसादारभ्याष्टादशवर्षपर्यन्तं देवीमहा
मनुष्यं गृह्णन्ति तासां च नामानि ।

पापिनीभीषणीघण्टालीकाकोलीहंसाविकाकाकटीमुक्तकेशीश्रीद-
ण्डीमहिषीरोदनीपूतनामुकुटीगोमुखीपिङ्गलालटनापङ्कजाशीतलायमु-
नाकुम्भकर्णिकातापसीराक्षसीचपलायातनारोदनीचटकाचञ्चलाधावनी-
जवनाजातवेदाकालिनीकलहंसीदेवदूतीवातिकावायवीमण्डकाबन्धकी
कुमारीप्रभृतयः ।

2974

नखदन्तविकारी स्यान्निद्राहीनोयवा भयोद्देगी ।
दुर्गन्धी बहुचेष्टो बालो बालमहाविष्टः ॥ १ ॥

2975

दूर्वा सतिक्ता विषमच्छदस्व-
करोद्भर्तनादन्ति दिशुग्रहार्तिम् ।
सप्तच्छदाश्वत्थमधूकशेखु-

पत्रकयाम्भः स्रपनाच शीतात् ॥ २ ॥

2976

वंशत्वग्जनुभंयुतं सलशुनं सारिष्टपञ्च घृतं
निर्मान्यं नरकेशसर्पहरगत्वग्गौरराजीयुतम् ।
सिद्धार्थं जनुनिम्बपत्रसहितं वंशत्वगाज्यान्वितं
धूपानां त्रयमेतदाशु सकलान्बालमहाघ्नाशयेत् ॥ ३ ॥

2977

सर्वबालग्रहेषु स्यान्मन्त्रोर्व सार्वकामिकः ।
बालरक्षाविधाने च तथा दर्मादिमार्जने ॥ ४ ॥

मन्त्रः । ॐ नमः सर्वमातृणां हृदयं मोदय २ मञ्जुद
स्तोदय २ स्फुट २ तुण्ड २ गृह २ आकट्ट २ कि
य २ एवं सिद्धमाप्तापयति हर २ निर्दोषं दुर
बालो वा स्त्रीपुरुषौ वा सर्वप्रहाणाभुपकम्प्यन्
नमो देव्यै २ इः ह्रीं २ ह्रीं अपसरन्तु दुष्टघटा
गच्छन्तु गुह्यका अन्यत्र स्थाने उरुद्वौ शापयन्तिः
ॐ नमः

अथ कौतुकानि ॥ ८८ ॥

2978

भूपानां रसिकानां धनिनां वा कौतुकेषु ॥
मन्यानालोक्य मया क्रियते किंचिद्दिनेष्टानं

2979

रथ्याकूपतरुञ्जायाप्रेतभूदेवनेहजाः ।
वल्मीकसंभवा वद्भिदग्धपानीयपीद्विः ॥ ८८ ॥

2980

हिमालुक्रिमिभिर्युक्ता मूदुकाकालमुञ्च
ओषधयो विधिनानीता न कार्यं साहस्यं

2981

भतः प्रशस्ते नक्षत्रे शुभे वारे शुक्ति
धौपर्धं विधिवद्वाद्य स्मृत्वा देवीं च हस्तं

मन्त्रः । ॐ सुप्रभायै नमः

2982

पुण्याकै मूलाकै हस्ताकै चोत्तराश्विन
मासं प्रातर्द्रव्यं निमन्त्रितं भानुयुक्

2983

पुष्पेपराजितामूलमुद्धृतं सर्पिषा युतम् ।
पीतं वा कंधरावर्द्धं गण्डमालाविनाशनम् ।
चित्रोद्धृतं गले वर्द्धं कुन्दमूलं निहन्ति ताम् ॥ ६ ॥

2984

कण्ठे रज्जुं बद्धा मृतस्य पुंसस्तु रज्जुमाश्रय ।
तस्याः खण्डं कण्ठे वर्द्धं गण्डस्रजं हरति ॥ ७ ॥

2985

बन्धूतबन्धकं वर्द्धं कटघामर्शोविकारनुत् ।
तथा शेफालिकायास्तु वायुपीडाहरं स्मृतम् ॥ ८ ॥

2986

काकजङ्घाजटा निद्रां कुहते मस्तके स्थिता ।
पुण्योद्धृतं शुनःपित्तमपस्मारघ्नमञ्जनात् ॥ ९ ॥

2987

निर्गुण्द्याः सहदेव्यार्थं कटौ वर्द्धं जटाह्वयम् ।
प्रातरादित्यवारे च सर्वज्वरविनाशकृत् ॥ १० ॥

2988

कन्याकर्णितत्त्रेण बद्धापाभार्गमूलिका ।
ऐकाहिकज्वरं हन्ति शिखायामतिवेगतः ॥ ११ ॥

2989

कर्णे बद्धा रवौ श्वेततुरंगरिपुमूलिका ।
सर्वज्वरहरा श्वेतमन्दारस्य च मूलिका ॥ १२ ॥

2990

काकमाचीशिफा कर्णे बद्धा रात्रिज्वरापहा ।
पाणिस्थं वृषवृन्दाकं घूते वितनुते जयम् ॥ १३ ॥

2991

काकजङ्घारसः कर्णे क्षिप्रो वाधिर्यनाशनः ।
हन्ति कर्णे जटा बद्धा तस्या नेत्रामयं ध्रुवम् ॥ १४ ॥

2992

गृहीतं रेवतिकक्षे पिप्पलस्य च वन्दकम् ।
महिलानां करे वद्ध परमं गर्भधारणम् ॥ १५ ॥

2993

धनूरमूलिका पुष्ये गृहीता कटिसस्थिता ।
गर्भं निवारयत्येव रण्डावेद्यादियोपिताम् ॥ १६ ॥

2994

राजिकां तिलतेलं च पिष्ट्वा नारी कृतौ पिबेत् ।
त्रिदिनं तेन गर्भस्य सभवो नैव जायते ॥ १७ ॥

2995

पिबति प्रसूतिसमये काञ्जिकयुक्त जषाभव पुष्पम् ।
न विभर्ति सा प्रसूति धृतेपितस्या न गर्भं स्यात् ॥ १८ ॥

2996

बभ्रूलवृक्षपुष्पाणि गोदुग्धेन पित्रेदृतो ।
या नारी गर्भसमृतिः पुनस्तरया न जायते ॥ १९ ॥

2997

ज्ञात्वा तु गर्भं गर्भिण्याः सार्धमासद्वयोन्मितम् ।
तदैकवर्णगोक्षीरे पिबेद्गर्भस्य मञ्जरीम् ॥ २० ॥

2998

पिष्टां गृहीतां च रवेर्दिने शुचिविधानतः ।
भवन्ति शुत्रिका यस्याः सा पुत्रं जनयेद्भुवम् ॥ २१ ॥
(युग्मम् ।)

2999

कतुम्बाता पित्रेधारी श्वेतकण्टारिकाजटाम् ।
पयसा पुत्रसमूतिस्तस्याः सजायते ध्रुवम् ॥ २२ ॥

3000

भूनागतञ्जालुकयोः कल्कसत्तिप्रशोषसा ।
या नारी रमते सा स्यादन्येषां पुस्त्वनाशिनौ ॥ २३ ॥

3001

हिपदशनः पुटदग्ध साजक्षीरो रसाञ्जनोपेत ।
दिनसप्तकप्रलेपात्खलतेरपि रोमसजनक ॥ २४ ॥

3002

कर्पूरमल्लतिकशङ्खचूर्णं
क्षारो यवाना समन शिलथ ।
तैल विषक हरितालमिश्र
निर्मललोमानि करोति सद्य ॥ २५ ॥

3003

अङ्गोदबीजमज्जाना सूक्ष्मचूर्णं विधीयते ।
तिलतैलेन तच्चूर्णं सम्यक्त्वा च भावयेत् ॥ २६ ॥

3004

मर्दयित्वाप्यतेयेन गृहीथात्तेलमुत्तमम् ।
नानाकर्माणि सिध्यन्ति तैलेनानेन योगिनाम् ॥ २७ ॥
(युग्मम्।)

3005

अपक्वमपि चूतस्य फल द्रवति वेगतः ।
गुडशुण्ठीप्रलेपेन त्रिधृत शश्वदातपे ॥ २८ ॥

3006

निच्छलिदारित राजीचूर्णं गुग्गुलुमार्दतम् ।
अपक्वमपि चूतस्य फल सुस्वादु जायते ॥ २९ ॥

3007

केतकीपत्रकुटेलादलकेसरचूर्णतः ।
दिव्यगन्ध भवेद्हारि मोन्तिलिकदम्बकम् ॥ ३० ॥

3008

चन्दनेलादलोशीरतगरैर्मासिते जले ।
पीते सजायते नित्य गन्धो येषुपि योगिनाम् ॥ ३१ ॥

3009

पादाशपञ्चकोन्मिश्रजलचन्दनत्रिषुभिः ।
केतकीपुष्पमवादी गन्धो भवति निश्चितम् ॥ ३२ ॥

3010

शिमुजटारसभावितचूर्णः
सर्पपखलिरिह रात्रावुषितः ।
चम्पकगन्धसमं शुचिगन्धं
कुरुते स्नानविधौ विनियुक्तः ॥ ३३ ॥

3011

अतिपक्वकपित्थेन लिप्तापात्रे सुयामितम् ।
दुग्धमस्तुविहीनं स्याच्चन्द्रबिम्बोपमं दधि ॥ ३४ ॥

3012

धात्रीफलरसैर्लिप्तेष्वपात्रे सुयामितम् ।
गतमृत्कं जलाधौतं पात्ररूपं भवेद्दधि ॥ ३५ ॥

3013

शालिमण्डेन संलिप्तशुष्कशुद्धेन वाससा ।
छादिते वेणुपात्रे स्यात्सुदुग्धं यामितं दधि ॥ ३६ ॥

3014

फलान्यनेकवृक्षाणां मधुना मद्दनेन च ।
लिप्तवृन्तानि तिष्ठन्ति क्षतहीनानि वै चिरम् ॥ ३७ ॥

3015

ककुभस्य फलं पुष्पं लाक्षा श्रीघासपुगुलू ।
श्वेतापराजितामूलं विडङ्गान्वितसर्पपाः ॥ ३८ ॥

3016

धूपः सर्जरसोपेतः प्रसरन्गृहमध्यतः ।
सर्पाक्षुमत्कुणान्युक्तान्नाशयत्येव गन्धतः ॥ ३९ ॥

अथ क्षेत्ररक्षा ।

3017

कुम्भे विद्यां समभ्यर्च्य मन्त्रिता बलविद्याया ।
वालुकाः श्वेतसिद्धार्थक्षेत्रमये विमिक्षित् ॥ ४० ॥

3018

शालभाः सारसाः कीरा वराहमृगनृपकाः ।

शशकाश्च तनो यान्ति बलविद्याप्रभावतः ॥ ४१ ॥

मन्त्रः । ॐ नमः सुमेभ्यो बल २ ज २ चिरि २ निनि २ स्वाहा ॥

अथ सिंहरक्षा ।

3019

मेखया कुण्डल कुर्यान्निजसार्यसमन्ततः ।

मान्त्रिको धनुषः कोटद्या जपेन्नन्त्र नुशावरम् ॥ ४२ ॥

मन्त्रः । नन्दायशु पुत्त सायारिउपहार नोगे रक्षा कुङ्कुम जिम पुंगी
 दुलारह उरहइ पुगी परहई मुहि जाह रे जाह । आट
 संकला करि उर वन्ध उं वाघ वाचिणि काड मुह वन्धउ
 कनियारिणीकी दुहाई मरादेवकी पूजा पारं दान्नाजि जई
 आगिली विष देहि ॥

3020

बोन्दला इति शस्त्रेण प्रोचैरक्तेन मन्त्रिणा ।

यावद्दूरं श्रुतः शम्भस्ततः निरः पलायते ॥ ४३ ॥

3021

पिदुनात्तस्करास्तिहादनृत्योन्मया शरात् ।

रक्षां करोति मन्त्रोयं पठितः शबरस्त्रिया ॥ ४४ ॥

3022

रक्षां कुर्यान् तर्जन्या दिक्ष्वटस्यपि बुद्धिमान् ।

अपरा निनिपेहिषु कर्करानभिमन्त्रितान् ॥ ४५ ॥

मन्त्रः । ॐ आटू चूटू यादी बोटी चोर

चाटु वाटु कांडु वाटु म्वाहा ॥

अथ विद्युद्दानम् ॥

3023

जेनिनिश्च तुमन्तुश्च वैद्यन्पायन एव च ।

पुनस्त्यः पुनगे विष्णुः पटेने वदयारणाः ॥ ४६ ॥

3024

मुनेः कल्याणमन्त्रस्य जैमिनेषापि कीर्तनात् ।
विद्युदग्निमयं नास्ति लिखिते तु गृहोदरे ॥ ४७ ॥

3025

कदम्बवृक्षसारस्तु विद्युत्पातनिवारणः ।
विद्युत्पातस्य नो भीतिर्देवराजेति कीर्तनात् ॥ ४८ ॥

3026

रामरक्षां पठेद्यस्तु राज्ञौ वा यदि वा दिवा ।
न तस्य दुष्टचित्तेभ्यो भयं कुत्रापि विद्यते ॥ ४९ ॥
एते नानासंहिताभ्यः ।

अथ कल्पस्थानम् ॥ ८९ ॥

3027

पट्टिंशद्वर्षदेशीयः पुमान्कुर्याद्भस्त्रायनम् ।
पञ्चाशद्वर्षको वापि कृत्वा तन्नावसीदति ॥ १ ॥

3028

हृदन्तीनामविष्ट्याता जराव्याधिविनाशिनी ।
घणपन्नोपमेः पञ्चैर्युक्ताम्भोविन्दुवर्षिणी ॥ २ ॥

3029

घनुर्विधा तु सा ज्ञेया रक्ता पीता सितासिता ।
तामोषधीं समादाय शुक्रपक्षे शुभे दिने ॥ ३ ॥

3030

पञ्चमूत्रान्वितां प्राशश्छायाशुष्कां च कारयेत् ।
विरेकं घमनं कृत्वा बिडालपदमात्रया ॥ ४ ॥

3031

भक्षयेन्मधुसर्पिर्भ्यां मासमेकं महीपथीम् ।
जीर्णायां भोजनं कुर्यादुग्धमक्तं नरो जयी ॥ ५ ॥

3032

दृढकायोतिजस्यै सर्वरोगैः प्रमुच्यते ।
वलीपलितनिर्मुक्तः परमायुस्ततो भवेत् ॥ ६ ॥

अथ त्रिफला ।

3033

हरीतक्यास्त्रयो भागाः शिवा द्वादशभागिका ।
पङ्कभागाश्च विभीतस्य त्रिफलेयं प्रकीर्तिता ॥ ७ ॥

3034

खदिरस्याम्भसा सप्तरात्रं भृङ्गरक्षेन च ।
विडङ्गपयसा सप्त सप्त ब्रह्मरक्षेन च ॥ ८ ॥

3035

त्रिफलां भावयित्वेत्यं भक्षयेद्बुडसर्पिषा ।
पलितं हन्ति वर्षेण सर्वरोगैः प्रमुच्यते ॥ ९ ॥

अथ भृङ्गराजः ।

3036

समूलपत्रमुत्पाट्य भृङ्गराजं शुभे दिने ।
शुष्कं च चूर्णितं पुन्ये विडालपदमात्रया ॥ १० ॥

3037

काञ्जिकेन समालोद्य भक्षयेत्प्रातरन्यहम् ।
पण्मासयोगतो हन्ति पलितं बलिभिः सह ।
दुग्धान्नभोजनासक्तश्चिरंजीवी भवेन्नरः ॥ ११ ॥

अथ विडङ्गादि ।

3038

विडङ्गसमपात्रीणां चूर्णं लोहरजोयुतम् ।
तैलान्वितं नरो लीढ्वा जरसा नाभिभूयते ॥ १२ ॥

अथ हस्तिकर्णः ।

3039

अभिमन्त्र्य शुचिविधानादाज्याद्यं हस्तिकर्णजं चूर्णम् ।
योभ्राति स हि नरः स्याद्यपेक्षेद्योऽपि दीर्घायुः ॥ १३ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो विनायकाय स्वाहा अमृतं रक्ष२
मम सिद्धिं देहि रुद्रस्य वचने स्यहा ॥

अथ भल्लातकः ।

3040

भल्लातकं समादाय क्षीरेण सह पाचयेत् ।
तत्क्षीरं मधुसार्पिभ्यां पिबेन्मासत्रयावधि ।
वलीपालितनिर्मुक्तो जीवेद्दर्पशतं सुखी ॥ १४ ॥

अथ गन्धकः ।

3041

घूर्णीकृत्य पत्तानि पञ्च निवरां गन्धाद्गमनो यत्नत-
स्तघूर्णं त्रिगुणे च मार्कवरसे शयाविशुष्कीकृतम् ।
पथ्याचूर्णमथो तथा मधु घृतं प्रत्येकमेषां पतं
वृद्धो यौवनमेति मासयुगलं खादन्नरः प्रत्यहम् ॥ १५ ॥

अथाश्वगन्धा ।

3042

अश्वगन्धापतं त्रिंशद्घूर्णयित्वा विचक्षणः ।
वृद्धदारुचूर्णेन समभागं च कारयेत् ॥ १६ ॥

3043

स्यापयित्वा घटे दिव्ये सर्पिषा परिभाविते ।
कर्पमेकं समश्रीवाचूर्णं च पयसा सह ॥ १७ ॥

3044

न चात्र परिहारोऽस्ति शुकवृद्धिः प्रजायते ।
भवत्येव चतुर्मासाहलीपालितवर्जितः ॥ १८ ॥

अथ पुनर्नवा ।

3045

पुनर्नवाजटाचूर्णं पतार्धं पयसा सह ।
मासैकं क्षीरभोजी यः स वृद्धस्तरुणायते ॥ १९ ॥

अथ पानीयम् ।

3046

न संपत्तिक्रिया यस्य भेषजं न च विद्यते ।
सर्वरोगविनाशाय निशान्ते स पयः पिबेत् ॥ २० ॥

3047

अम्भसः प्रमृतीरटौ रवावनुदिते पिबेत् ।
वातपित्तकफान्हृत्वा जीवेद्दर्पशतं सुखी ॥ २१ ॥

3048

प्रसूतियुगलमात्रं प्रातरुत्थाय नित्यं
पिबति खलु नरो यो नासरन्ध्रेण वारि ।
स भवति मतिपूर्णधनुषा तार्क्ष्यतुल्यो
यलिपलितविहीनः सर्वरोगैर्विमुक्तः ॥ २२ ॥

अथ धानुमारणम् ।

3049

नागेन रुक्मं शिलया च नागं
तालैः वद्मं दरदेन तीक्ष्णम् ।
गन्धादमना चैव निहन्ति शुल्बं
तारं च माक्षीकवरेण हन्यात् ॥ २३ ॥

3050

शुद्धं हेम श्लक्ष्णपद्मीकृतं स-
शारं वारं त्वतगन्धानुलिप्तम् ।
तीव्रे बद्धौ काञ्चनारे हतिन्या
ज्वालामुष्ट्या संपुटैर्भस्म कुर्यात् ॥ २४ ॥

अथ भस्ममूतकः ।

3051

तारिकां सैन्धवं चैव पारदं सममामनः ।
निम्बुकद्रवसंपृष्टात्रटपिष्टंस्तु कारयेत् ॥ २५ ॥

3052

ततस्तान्पिठरीमध्ये धृत्वा मुद्रां च दापयेद् ।
अथः प्रज्वालयेद्वाहिं पिठर्यास्तु शनैः शनैः ॥ २६ ॥

3053

आसामुपरि दद्याच्च प्राणीयस्य विचक्षणः ।
एवं यामद्वयं कुर्यात्ततस्त्वासां न दापयेत् ॥ २७ ॥

3054

वर्हिं खरतरं कुर्याद्याममेकं निरन्तरम् ।
गत्वोपरि रसस्तत्र म्रियवे स्फटिकममः ॥
भस्मसूतकं एवं स्वात्ततः कार्येषु योजयेत् ॥ २८ ॥

अथ केशरञ्जनम् ॥ ९० ॥

3055

त्रिफलायास्तु पद्माया जटादाडिमजा इयम् ।
भायप्रयं निशानां स्यात्सर्वमेकत्र चूर्णयेत् ॥ १ ॥

3056

भागं षट्कमण्डस्य कुर्यादेकं च बुद्धिमान् ।
भृङ्गराजरसं तत्र भागान्दद्याच्च विंशतिम् ॥ २ ॥

3057

सर्वमेकत्र कृत्वा तु लोहभाण्डे विनिक्षिपेत् ।
तस्योपरि ततो दद्यात्लोहस्यैव पिधानिकाम् ॥ ३ ॥

3058

भूमौ चान्धशकृन्मध्ये मासमात्रं निधापयेत् ।
तस्य तेषं ततो मौक्तौ कूर्चं दुग्धेन दापयेत् ॥ ४ ॥

3059

रात्रावेरण्डपत्रैश्च वेष्टयित्वा स्वपेत्ततः ।
प्रातः स्नानं ततः कुर्यात्केशाः स्युर्भ्रमरप्रभाः ॥ ५ ॥

3060

एव लेपत्रय कुर्यात्सप्तमे सप्तमेहनि ।

ततो जन्मावधि कचाः कृष्णाः स्युर्भ्रमरयमा ॥ ६ ॥

3061

तितान्वितमहाकाठवीजतैलस्य नस्यतः ।

दुग्धाहारस्य पुसस्तु पलित नश्यति ध्रुवम् ।

विभीतनिम्बकुम्भारी शिवा शैलुध काकिनी ।

एकैकतैललेपेन पलित नश्यति ध्रुवम् ॥ ७ ॥

3062

श्यामातगरकर्चुरनिशागन्धकलेपत ।

वेगत पाण्डुराः केशाः कृष्णाः स्युर्गुण्डधूपिताः ॥ ८ ॥

3063

काकिन्या पत्रमूल सरचम्पकित केतकीनां च कन्द

गयाशुष्क च मृद्ग त्रिफलरसयुत तैलमध्ये निधाय ।

लौहे पात्रे प्रगीत धरणितलग्न मासमात्रस्थित त-

त्केशाः काशप्रकाशा भलिकुलसदृशाः सम्भवन्त्यस्य लेपात् ॥ ९ ॥

3064

नागपत्राणि चणकक्षारलित्रेण वेष्टयेत् ।

वलेग माजने लौहे स्थापयेन्मुद्रिते सुधीः ॥ १० ॥

3065

करीषमध्ये निहित तत्सर्वं पञ्चमासकम् ।

ऋतूमूत नत सर्वमुद्धरेत्तेन लेपयेत् ॥ ११ ॥

3066

शिरः कूर्चं च वृकान्नसगुलानि विनिक्षिपेत् ।

यदा कृष्णानि तानि स्युस्तदा स्नान विधीयते ॥ १२ ॥

3067

केशाः कालालिसकाशा जायन्ते दशवत्सरम् ।

पृष्ट तु राजतं चूर्णं ताम्रं नाग विचूर्णितम् ॥ १३ ॥

3068

त्रिफला नागवल्ली च कासीसं गन्धकस्तथा ।
भृङ्गराजरसं नीली लोघ्रं पलमितं पृथक् ॥ १४ ॥

3069

एतच्चतुर्गुणं तैलं तस्माच्चापि चतुर्गुणम् ।
काञ्चिकं प्रक्षिपेद्दीमांस्ततस्तैलं विषाचयेत् ॥ १५ ॥

3070

क्षिप्वा शिरसि तत्तैलं पञ्चैरेरण्डसंभवैः ।
देष्टवित्वा स्वपेद्रत्रौ प्रातः स्नानं विधीयते ॥ १६ ॥

3071

भवेयुः श्यामलाः केशाः पक्षं यावच्च नान्यथा ।
यन्त्राकृष्टं कलञ्जीनां तैलं स्याप्यं सुरक्षितम् ॥ १७ ॥

3072

उन्मूल्य सितकेशांस्तु मूले मूले च तत्क्षिपेत् ।
ततः केशाः प्रजायन्ते कृष्णाः कौतुककारिणः ।
युक्त्या पूर्वोक्त्या युज्यान्मेषशृङ्गीपयः शुभीः ॥ १८ ॥
एते शान्तोद्दिवाभ्यः ।

अथ सामान्यशृङ्गाररसनिर्देशः ॥ १९ ॥

3073

शृङ्गारवीरकण्ठाद्भुतहास्यभयानकाः ।
दीप्तस्तरौद्रशान्ताश्च नवधा कीर्तिता रसाः ॥ १ ॥

3074

यतोयं सर्वजन्तूनां प्रियः शृङ्गारको रसः ।
अतो रसानां सर्वेषां मया पूर्वमिहोच्यते ॥ २ ॥

3075

चतुर्विधः स चाप्युक्तः सामान्यो विप्रलम्भकः ।
संयोगो मिश्रकथेति रसिकानां सुखाप्तये ॥ ३ ॥

अथ मनसिजप्रशंसा ।

3076

अनङ्गेनावलासङ्गाज्जिता येन जगन्नयी ।

स चित्रचरितः कामः सर्वकामप्रदोस्तु वः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

3077

कुलगुरुरवलानां केलिदीक्षाप्रबन्धे

परमसुहृदनङ्गो रोहिणीवल्लभस्य ।

अपि कुसुमपृषत्कैर्देवदेवस्य जेता

जयति मुरतलीलानाटिकासूत्रधारः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

अथ स्त्रीप्रशंसा ।

3078

दृष्ट्वा दग्ध मनसिजं जीवयन्ति दृशेय याः ।

विरूपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः ॥ ६ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

3079

यासां सत्यपि सद्गुणानुसरणे दोषानुरागो भृशं

याः प्राणान्तरमर्पयन्ति न पुनः सपुर्णदृष्टिं प्रिये ।

अत्यन्ताभिमतोपि वस्तुनि विधिर्यासां निषेधात्मक-

स्तत्तत्कोटिषु दक्षिणा अपि सदा वामा जयन्त्येव ताः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3080

न हया न च मातङ्गा न रया न च पत्तयः ।

स्त्रीगामपाङ्गदृष्ट्येव जीयते जगतां त्रयम् ॥ ८ ॥

हृदिनः ।

3081

प्रभवति मनसि विवेको विदुषामपि शास्त्रसंभवस्तावत् ।

निपतन्ति दृष्टिविशिखा यावन्नेन्दीवराक्षीणाम् ॥ ९ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

3082

स्त्रीमुद्रां कुक्षमायुधस्य परमां सर्वार्थसंपत्करिं
 ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुपियो मिथ्याफलान्वेषिणः ।
 ते तेनैव निहत्य निर्दयतरं नग्रीकृता मुण्डिताः
 केचिद्रक्तपटीकृताश्च अटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ १० ॥
 यदृष्टे ।

3083

सोमः शौचं ददौ वासां गन्धर्वाश्च शुभां गिरम् ।
 अग्निः सर्वाङ्गकान्तत्वं तस्मादिष्टतमाः स्त्रियः ॥ ११ ॥

3084

स्त्रियः पवित्रं परमं नैता दुष्यन्ति कर्हिचित् ।
 मासि मासि रजो घ्रासां दुष्कृतान्यपि कृन्वति ॥ १२ ॥
 एतौ मनो ।

3085

जये धरिण्याः पुरमेध सारं
 पुरे गृहं सन्ननि चैकदेशः ।
 तत्रापि शय्या शयने वरा स्त्री
 रत्नोज्ज्वला राज्यसुखस्य सारः ॥ १३ ॥

3086

रत्नानि विभूषयन्ति योपा
 भूष्यन्ते वनिता न रत्नकान्त्या ।
 चेतो यनिता हरन्त्यरत्ना
 नो रत्नानि विनाङ्गनासङ्गात् ॥ १४ ॥

3087

श्रुतं दृष्टं स्पृष्टं स्मृतमपि नृणां हृदजननं
 न रत्नं स्त्रीभ्योन्यत्कचिदपि कृतं लोकपतिना ।
 तदर्थं धर्मार्थो विभववरसौख्यानि च ततो
 गृहे लक्ष्यो मान्याः सततमबला मानविभवैः ॥ १५ ॥
 केपाप्येते ।

3088

अमृतस्येव कुण्डानि रत्नानामिव राशयः ।
रतेरिव निधानानि निर्मिताः केन योषितः ॥ १६ ॥

3089

प्राणानां च प्रियायाश्च मूढाः सादृश्यकारिणः ।
प्रिया कण्ठगता रत्यै प्राणा मरणहेतवः ॥ १७ ॥

3090

अकृत्रिमप्रेमरसा विलासालसगामिनी ।
असारे दग्धसंसारे सार सारङ्गलोचना ॥ १८ ॥
रूपामप्येते ।

अथ स्त्रीपुरुषजातिभेदः ॥ १२ ॥

3091

देवीमप्सरसो यक्षकान्तां राक्षसकामिनीम् ।
कृत्यामिति जगुर्नारीं युतां तैरेव लक्षणैः ॥ १ ॥

3092

चन्द्रमुखी मृगनयना मदनधनुर्भूः शशाङ्कशिशिरा या ।
समशिखरसदृशदशना मुखपरिमललीनमधुपालिः ॥ २ ॥

3093

पुष्कोकिलमधुरोक्तिर्ध्रिम्बोष्ठी कम्बुकण्ठकृतशोभा ।
कीमलमृणालबाहू रक्तोत्पलसदृशकरचरणा ॥ ३ ॥

3094

श्रीफलसमवक्षोजा मध्ये क्षीणा गभीरनाभिश्च ।
त्रिभुवनजयरेखा इव यस्याश्रिवलीलता भाति ॥ ४ ॥

3095

पृथुतरनितम्बविम्बा हरिणीसमस्मरमन्दिरोद्देशा ।
कामतरोरङ्गुर इव यस्या रोमायनी विभात्युदरे ॥ ५ ॥

3096

रम्भोरुईसगतिः कनककचिर्नीलनीरजाभासा ।
धुरभक्ता पतिभक्ता लज्जानुः धुरभिरतनीरा ॥ ६ ॥

3097

सितवसनकुसुमनिरता लम्बाहारा च कृष्णधनकवरी ।
चिरकालितपतिरमणा देवी सा पद्मिनी वा स्यात् ॥ ७ ॥

3098

गीतनृत्यप्रिया केकिवाणी चित्राम्बरैषिणी ।
झगन्धिवक्रेभगतिः सुन्दरी मधुरप्रिया ॥ ८ ॥

3099

मधुगन्धिरतद्रावा कोष्णाङ्गी कठिनस्तनी ।
गौरी श्यामशरीरा वा सुविशालकटीतटा ॥ ९ ॥

3100

अजालघुस्मरावासा बाह्यसभोगरागिणी ।
नारी या चित्रिणीचिह्ना साप्सरोग्नातिरुच्यते ॥ १० ॥

3101

स्थूला वा तन्वी वा गौरी श्यामापि दीर्घकरचरणा ।
बडवापृथुमदनगृहा रक्ताम्बररागिणी कुटिला ॥ ११ ॥

3102

त्रिपुलकुचा पृथुजघना सोष्णाङ्गी क्षारगन्धिरतसलिला ।
या शङ्खिनीसमाना हसरथा यतिणी सा स्यात् ॥ १२ ॥

3103

दीर्घास्यदन्तनासा स्थूलोष्ठी स्थूलहस्तचरणा च ।
कपिलकचा गतलज्जा वारणकुम्भाभवक्षोजा ॥ १३ ॥

3104

करिमदगन्धिरतजला रोमशजङ्घा कपायकनुरसना ।
स्थूलपृथुस्मरगेहा शीतोष्णाङ्गी च खरवचना ॥ १४ ॥

3105

अरुणाङ्गी श्यामा वा पतिवर्गद्वेषिणी कुटिलचित्ता ।
या हस्तिनीसमाना सा ज्ञेया राक्षसी नारी ॥ १५ ॥

3106

कलहप्रियातिदीर्घा खर्वा वा श्यामपीतहरिता वा ।
लम्बोष्ठी लघुनासा लघुशिथिलस्वनविभागा च ॥ १६ ॥

3107

शुष्ककटिः पृथुजठरा विगन्धिका या च करभिकायोनिः ।
या घस्मरा शिवोक्तिः सा ज्ञेया कर्मणा कृत्या ॥ १७ ॥

3108

अन्योन्यलक्ष्यैर्युक्तां नारो संकीर्णकां विदुः ।
या निजैरेव संयुक्ता चिह्नैस्तां केवलां जगुः ॥ १८ ॥

अथ पुरुषलक्षणानि ।

3109

देवगन्धर्वयक्षाणां ये राक्षसपिशाचयोः ।
लक्ष्यैः संयुक्तास्ते स्युर्नरास्तैरेव नामभिः ॥ १९ ॥

3110

दाता सत्यवचाः शूरो ज्ञानी सत्स्वरतः शुचिः ।
सुवर्णकान्तिः श्यामो वा महाकायो धनध्वनिः ॥ २० ॥

3111

आजानुलम्बिबाहुः कम्बुप्रीचो बली चतुर्दंष्ट्रः ।
भाग्यनिधिः पृथुवक्ता लघुमधुराशी च पद्माक्षः ॥ २१ ॥

3112

मलयजगन्धशरीरः कामं क्रोधं निषेवते स्थाने ।
मृगलिङ्गः सुरपुरुषो भक्तो विप्रेषु विज्ञेयः ॥ २२ ॥

3113

सरस्वतीभ्यां युक्तः श्यामो वा चम्पकाभकान्तिर्या ।
तेजस्यी शुचिवेषो मधुराम्बरुचिर्वदान्यधः ॥ २३ ॥

3114

संगीतरक्तः प्रमदासु सक्तो
दुःसासहो दुन्दुभिधीरघोषः ।
मध्यप्रमाणोऽम्बुजगन्धिकायो
गन्धर्वजातिः कथितोजलिङ्गः ॥ २४ ॥

3115

पृथुजठरललाटः पीनकण्ठो बलीया-
न्विपुलनिबिडकायो रोमशः पद्मलाक्षः ।
अचलमनिरमर्षी सिंहघोषो धनाद्यो
नवघृतसमगन्धः कान्तरक्तान्तनेत्रः ॥ २५ ॥

3116

दीनेषु दानाम्लरसाश्रमोजी
रजस्तमोभ्यां जनितानुपङ्गः ।
यः किञ्चिदाश्यामतनुः प्रदिष्टः
स यक्षजातिर्वृषलिङ्गलिङ्गः ॥ २६ ॥

3117

कृष्णोरुणो वा विकृतास्रग्रहंष्ट्रः
प्रचण्डकायो बलवान्पलाशी ।
उट्स्वरः कोपनिधिः सुराप-
स्तमोमयो धारणदानगन्धिः ॥ २७ ॥

3118

बिडालाक्षः सुरान्द्रेष्टे नित्यमूर्ध्वशिरोरुहः ।
रक्षोजातिर्नरो ज्ञेयो ह्यलिङ्गाभमेहनः ॥ २८ ॥

3119

भासवरतिरतिबहुभुङ्क्त्वस्ताशी च कर्मत्रः पिशुनः ।
स्पूलः कृशोतिदीर्घः सर्वो वा कृष्णपीतो वा ॥ २९ ॥

3120

अतिदामसौजगन्धिः काकरयो ह्यस्त्रूर्नकः पापः ।
भीरुः कुधोः पिशाचो राघमलिङ्गस्तु विज्ञेयः ॥ ३० ॥

3121

परस्परगुणान्कांभियो विभर्ति स मिश्रकः ।
यः स्वैरेव मुण्युक्तो स स्वस्थो निगद्यते ॥ ३१ ॥
श्रीरत्नचन्द्रः

अथ स्त्रीपुरुषसंयोगविवृतिः ॥ ९३ ॥

3122

हरिणी छागी वटवा करिणी करभी च पञ्चश नार्यः ।
मृगवर्करवृषतुरगरासभसंज्ञा नराः पञ्च ॥ १ ॥

3123

क्षुत्तोकपालपाङ्क्तिश्चादशमुबनाङ्गुलोन्मितैर्गुह्यैः ।
अनुपूर्वतस्तु युक्ता हरिणीदृग्निपादयो ज्ञेयाः ॥ २ ॥

3124

हरिणीमृगयोरजाजयोर्यस्तुरगीमृपयोगिमाश्वयोध ।
करभीखरयोर्भवेत्तु योगः सममेव रतं बुधास्तदाहः ॥ ३ ॥

3125

हरिणीग्रागयोऽग्रागीमृपयोर्वटवाश्वयोः ।
करिणीखरयोर्द्वयं रतमाहुर्मनीषिणः ॥ ४ ॥

3126

छागीहरिणं वटवाग्रागं करिणीवृषभं करभीतुरगम् ।
यदि लभते रतसमये नीचरतं किल तदिदं प्राहुः ॥ ५ ॥

3127

मृगी वृषममा वाहं वटवा रासभं यदि ।
लभते सुरतस्याने तदात्युच्चरतं विदुः ॥ ६ ॥

3128

ह्यी मृगमिभी ग्रागे करभी वृषभं यदि ।
लभते सुरते प्रादुरतिनीचरतं तदा ॥ ७ ॥

3129

हरिणीह्ययोऽग्रागीरग्योर्युच्चतरं गन्तमिह गदितम् ।
हरिणो हरिणीं छगलः करभीनतिनीचरतं यदि संयुक्तः ॥ ८ ॥

3130

मृगी रतं यदा यानि करभी च मृग यदि ।
तदा युक्तं रतं प्रादुरममं च बुधा जगुः ॥ ९ ॥

3131

पञ्चविंशतिभेदेन श्लोक्तमेवं रतं बुधैः ।

तत्रोच्चै च समे प्रीतियौषितां नान्यतः सुखम् ॥ १० ॥

3132

देवीं चतुर्थयामे दिनरात्र्योरप्सरोगणं प्रथमे ।

यक्षीं तृतीययामे द्वितीयके राक्षसीं रमयेत् ॥ ११ ॥

3133

निखिलेभ्यःपि या कृत्या भो वा कृत्या सदा भवेद्रम्या ।

करभीविह्वा कृत्या स्वरः पिशाचस्तयोर्युक्तः ॥ १२ ॥

एते शार्ङ्गधरस्य ।

अथ स्त्रीसेवाप्रकारः ॥ ९४ ॥

3134

सेवनं योषितां कुर्याद्बुधो बुद्ध्वा यथाक्रमम् ।

बाढायोग्याधिबुद्धानामनुयोगविभावेनात् ॥ १ ॥

3135

बालेति गीयते नारी यावद्दर्पाणि षोडश ।

तस्मात्परं च तरुणी यावता त्रिंशता भवेत् ॥ २ ॥

3136

तदूर्ध्वमधिरूढा स्यादावत्पञ्चाशता भवेत् ।

वृद्धा तत्परतो ज्ञेया छुरतोत्सववञ्चिता ॥ ३ ॥

3137

निदाघशरदोर्बाला पथ्या त्रिपयिणी भवेत् ।

हेमन्ते शिशिरे योग्या प्रौढा वर्षावसन्नयोः ॥ ४ ॥

3138

नित्यं वा सेव्यमानापि बाला वर्धयते बलम् ।

क्षयं नयति योग्या स्त्री प्रौढा जनयते जराम् ॥ ५ ॥

महेश्वरस्तु विशोषमाह ।

3139

अलोमशाः सतिलका नित्यं सेव्या हि योनयः ।
अलोमशत्वं कक्षायां मुले संजायते तिलः ॥ ६ ॥

3140

आसीने लालयेद्दालां तरुणीं शयने तथा ।
उत्थितेऽप्यधिरूढां च लालनं त्रिविधं विदुः ॥ ७ ॥

3141

नो रमेत रतं तावद्यावन्नोत्कण्ठिता मिया ।
अन्यथा न सुरोत्पत्तिरिति कामानुशासनम् ॥ ८ ॥
एते पञ्चभिषा ।

3142

पङ्कजासनलयेन पद्मिनीं
नागरेण रमयेत चित्रिणीम् ।
वेणुदारितपदेन शङ्खिनीं
स्कन्धजङ्घयुगलेन हस्तिनीम् ॥ ९ ॥

3143

भ्रजति रतिमुखार्थं चित्रिणीमपयामे
भजति दिनरजन्यो हस्तिनीं च द्वितीये ।
गमयति च तृतीये शङ्खिनीमार्द्रभावं
रमयति रमणीयां पद्मिनीं नुर्ययामे ॥ १० ॥
एतौ कौकान्त ।

अथ संकेताख्यानभावहावविवृतिः ॥ ९५ ॥

तेषु पूर्वं संकेतः ।

3144

आद्ये यामे तु शङ्खः स्यान्महाशङ्खो द्वितीयके ।
पद्मस्तृतीयके यामे महापद्मश्चतुर्थके ॥ १ ॥

3145

रामस्तु पञ्चमे ख्यातो विरामः पष्ठकः स्मृतः ।
प्रवरः सप्तमे ज्ञेयः प्रत्युपचाटमे स्मृतः ॥ २ ॥

3146

दाडिमं तु द्विजे ज्ञेयं पनसं क्षत्रिये स्मृतम् ।
कदलीफलकं वैश्ये तयाम्रं शूद्रके मतम् ॥ ३ ॥

3147

राजपुत्रे द्वितीयेन्दुः संपूर्णेन्दुश्च भूपतौ ।
मध्याह्ने दून्यपकं तु बाले पकं च वृद्धके ॥ ४ ॥

3148

ब्राह्मण्यां कुन्दपुष्पं स्याद्राजपुत्र्यां च मालती ।
मल्लिका वैश्यपुत्र्यां तु शूद्रपुत्र्यां च कैरवम् ॥ ५ ॥

3149

कामुके श्रमरः श्लोकः कामिन्यां चूतमञ्जरी ।
तयाह्वानेऽशुशधापि प्राकारो वारणे स्मृतः ॥ ६ ॥

3150

देहार्पणे रक्तसूत्रं जीवो जीवसमर्पणे ।
भक्ष्णातकफलं भीतौ भयाभावे हरितकी ॥ ७ ॥

3151

जिन्नवर्त्तं तु विच्छेदे सदशमन्यि संगमे ।
एकक्षेहे तथा चैकं द्वयोः क्षेहे तु तद्वयम् ॥ ८ ॥
एते षण्चरियः ।

अथ भावः ।

3152

शुद्धोशुद्धश्च संकीर्णलिप्ता भावः प्रकीर्तितः ।
शुद्धोपि त्रिविधो मन्दस्तीक्ष्णस्तीक्ष्णतरस्त्वया ॥ ९ ॥

3153

ईषत्प्रकाटितो मन्दस्तीक्ष्णस्तु पुलकादिभिः ।
स तु तीक्ष्णतरः श्वासशोषितावयवोत्र यः ॥ १० ॥

3154

अथाशुद्धोदयो माम्यनर्तकस्येव यो भवेत् ।
केतवस्तेहमापन्नो भावः सकीर्ण उच्यते ॥ ११ ॥

अथ हावाः ।

3155

हेलाविन्निगृह्यिष्वोककिलिकिञ्चितविभ्रमाः ।
लीला निलासो हावश्च विक्षेपो विद्वत् मदः ॥ १२ ॥

3156

मोहयित कुडमित मौग्य च तपनं तथा ।
ललितं चेत्यमी हावाश्चेदाः शुद्धारभायजाः ॥ १३ ॥

3157

श्रीढे वयसि रुदानां नागिणां मुक्तोत्सवे ।
शुद्धारशाखतत्पञ्चैः सा हेला परिकीर्तिता ॥ १४ ॥

3158

यथा

आसज्य स्वयमेव चुम्बननिधिं याञ्चा विनालिङ्गनं
तल्पान्ते जघनेन वेपथुमता पर्यर्पित जानुनोः ।
श्लोथोत्कम्पमर्पयत्यनुनयत्यस्याः स्मरश्रीदया
श्रीद्वैकाभिगतिः प्रियस्य हृदयं हेलावतात्कर्षति ॥ १५ ॥

3159

प्रसाधनानां दयितापगधा-
शदीर्घ्यानादरतः सखीनाम् ।
प्रयत्नतो धारणमद्भुताया
विचित्रिरेषा कथिता बहुज्ञैः ॥ १६ ॥

3160

यथा

सति प्रेयाभ्रत्या स्वलितमकरोत्क्षन्तुमुचितं
निधत्स्वालकार नहि नहि वतादर्पयसि किम् ।

अयि श्रेयाश्चिन्त्यं सततमवलामिः प्रणयिना-
ममासीस्तन्वि त्वं प्रतनुमपि विच्छित्तिविषयम् ॥ १७ ॥

3161

अभिमतवस्तृपइतावपि गुरुगर्वादनादरस्तन्व्याः ।
स्खलितेपि प्रियस्य संयमताडनमित्येव विन्धोकः ॥ १८ ॥

3162

यया

अनास्था धस्तूनामभिमतगुणानामुपहतौ
घनो गर्वस्तन्व्या रुपि च विहिताडम्बरविधिः ।
प्रहारः पादाभ्यां यमनमपि काञ्च्या चरणयोः
प्रियाया विन्धोकं तदिदमिति धन्योनुभवति ॥ १९ ॥

3163

सौख्येषु हसितहृदितत्रासक्रोधभमाभितापाणाम् ।
संघर्षः प्रियदर्शनहर्षात्किलकिञ्चित् श्रेयम् ॥ २० ॥

3164

यया

क्रन्दत्यवाप्पमभये भयमावनोति
क्रोधो मनाग्मयति तत्क्षणमेव हास्यम् ।
आलम्ब्य हर्षमवता किलकिञ्चित्ताख्यं
हारं विभावयति पुण्यवतोन्तिकस्या ॥ २१ ॥

3165

क्रोधः स्मितं च कुसुमाभरणादियाङ्गां
तद्दर्शनं च सहसैव विमण्डनं च ।
आलिप्य कान्तवचनं लपनं सखीभि-
र्निष्कारणं स्थितगतेन स विभ्रमः स्यात् ॥ २२ ॥

3166

यया

आस्तां माद्य मये शुभे सखि तत्र न्यस्ता त्वया माधवी
कान्ते तन्मम संप्रयच्छ कुसुमं किं वामुना मे फलम् ।

नात्वं निर्मलयामि भौक्तिकमिदं न्यस्तं त्वया दक्षता-
मित्यं विभ्रमसंभ्रमो मदयति प्रेयांसमेणीदृशः ॥ २३ ॥

3167

अग्रामप्रलभसमागमनाधिकायाः
सरयाः पुरोत्र निजचित्तविनोदनुद्धया ।
आलापवेपगतिहास्यविकृत्यनादौः
प्राणेश्वरानुकृतिमाकलयन्ति लीलाम् ॥ २४ ॥

3168

यथा

वेणीबन्धकर्पादिनी सिततनुः श्रीखण्डपांसुत्करैः
केतक्येकदलेन्दुभृद्विसलता व्यालोपवीतिन्यपि ।
प्राक्पाणिग्रहणाद्दिनोदरभसा सरयाः पुरो लीलया
कुर्वाणानुकृतिं हरस्य दिशतु श्रेयांसि वः पार्वती ॥ २५ ॥

3169

यो यत्नमासन्नगतो विकारो
गत्यासनस्यानविलोकनेषु ।
वृथास्मितक्रोधचमत्कृतिश्च
विकृणनं चास्य कृतं विलासः ॥ २६ ॥

3170

यथा

स्खलितवहलः पादन्यासो विलोकितमन्यतो
रनिरविपये वक्राम्भोजं प्रयाति विकूणनम् ।
स्मितमपि मुहुर्व्यर्थः क्रोधो वृथैव चमत्कृति-
र्दयितमभिगच्छन्त्यास्तन्व्या विलासरसोदयः ॥ २७ ॥

3171

सवाष्पगद्गदालापः सस्मितापाद्गवीक्षितम् ।
प्रेमदाक्षिण्यवृत्तिश्च तरुण्या हाव उच्यते ॥ २८ ॥

3172

यथा

शामेषु शृङ्गारसाभयेषु
हावेषु कामाङ्गुरचिह्नभूतः ।
उत्पद्यते यः स्मितवीक्षितोक्त-
मुन्मीलितं बालवया स हावः ॥ २९ ॥

3173

विसंस्पृलावेशमयो विकारो विविधः स्त्रियः ।
तमामनन्ति विक्षेप मुनयः कपिलादयः ॥ ३० ॥

3174

यथा

धम्मिहं बद्धमुक्त तिलकमसकल न्यस्तवृत्तं च धत्ते
वृष्टावेकत्र कालाञ्जनमुरसि रणत्तिकिणी रत्नकाम्बुम् ।
अंसोक्षिमार्धहारकमुकफलरसा रञ्जितैकाधरान्ता
कान्ता विक्षेपभायादपहरति मनः स्रस्तहृदोरुवासाः ॥ ३१ ॥

3175

वाच्यानां च पदार्थानां ज्ञानेषु वदभाषणम् ।
नायकेषु मृगाक्षीणां विद्वत् तत्त्वकीर्तितम् ॥ ३२ ॥

3176

यथा

कण्ठे क एष तव वल्लभ नूपुरोद्यं
तत्पादभूषणमयं बलयस्तदानीम् ।
इत्यादिवाच्यमविभाज्य वचो मृगाक्ष्या
ज्ञानेषु तद्विद्वत्समुत्सुकतां तनोति ॥ ३३ ॥

3177

मधुपानमदे शायस्तारुण्यातिशयोद्भवः ।
विकारो यो वरखीणां तं वदन्ति मदं बुधाः ॥ ३४ ॥

3178

यया

आलापः स्मितकौमुदीसहचरो दृष्टिः प्रत्योज्ज्वला
 धूर्तृत्याध्वरदीक्षिता चरणयोन्यासः समे मद्भुरः ।
 वेशेषु क्षणिकस्पृहा मदविधेर्वन्द्यो न वादाश्रय-
 स्तन्या नैकविकारमूर्मधुमदभायो मदः स्फूर्जति ॥३५॥

3179

दयितस्य कपारम्भे साङ्गमद्गविजृम्भगम् ।
 कर्णरुष्टूयनं स्त्रीणां मोहायितमुदादतम् ॥ ३६ ॥

3180

यया

तस्याद्भिहितयं नमान्ति विबुधाः स स्वेककः सर्ववि-
 त्तं मृत्युं जयमामनन्ति मुनयः सोद्यापि पाति व्रतम् ।
 इत्याकर्ण्य कथां हरस्य विजयापार्श्वे विवाहात्पुरा
 भङ्क्त्वाङ्गानि विजृम्भितं गिरिमुखो मोहायितं पातु वः ॥३७॥

3181

केशमन्नादिप्रहणे हर्षादिभ्रमिते मुखे ।
 दुःखाविष्करणं तन्या यत्कुटुम्भितं मनम् ॥ ३८ ॥

3182

यया

किं कान्त निर्दयतरं मुनिकंदलीभ्यां
 गाढं निपीडयसि मां न सहिष्णुरस्मि ।
 वामभुवामिति घृतेष्वपि दुःखमाजां
 धन्यः शृणोति यदि कुटुम्भाक्षराणि ॥३९॥

3183

मुक्ताफलं तरोः कस्येत्यादि यत्कृत्रिमं वचः ।
 बह्मभानां पुगः शोक्तं मौढ्यं तत्प्रथियो विदुः ॥ ४० ॥

3184

यथा

के द्रुमास्ते क चारामे सन्ति केन प्ररोषिताः ।
नाथ मद्गुण्ये न्यस्तं येषां मुक्ताफल फलम् ॥ ४१ ॥

3185

नायच्छति प्रियतमे प्रहरार्धमात्र-
मुद्गेगजं विधिविचेष्टितमङ्गनायाः ।
सख्याः पुरः शसनरोदनमात्मभाग्य-
मिन्दादिकं काविवरास्तपनं वदन्ति ॥ ४२ ॥

3186

यथा

नायाते प्रहरार्धमेव दयिते भङ्क्त्वा नितम्बे मियः
संसक्ताङ्गुलिजालमध्यमधुना सख्यः कृतार्था इति ।
व्याहारं शसनं मुहुः पुनरिदं गौर्याद्यनभ्यर्चनं
तन्वद्गच्छास्तपनं तनोति कृतिनः प्रेमाणमुच्चैस्तराम् ॥ ४३ ॥

3187

भूनेत्रादिक्रियाशाली सुकुमारविधानतः ।
हस्तपादाङ्गयिन्यासस्तन्वद्गच्छा ललित विदुः ॥ ४४ ॥

3188

यथा

स्कन्धार्पितैकमणिकुण्डलमुन्नतैक-
भ्रूवल्लिसाचिविविनेशितदृष्टिपातम् ।
चेतो न कस्य ललितं हरति श्रियाया
हासोदतांशुकनिरुद्धमुखेन्दुकान्तम् ॥ ४५ ॥

अथ स्त्रीपुरुषवशीकरणम् ।

3189

नाभिहृत्कण्ठद्वेषेषु ददच्छासं शनैः शनैः ।
कामं संसाधयेत्कामी गायत्रीं सप्तधा पठेत् ॥ ४६ ॥

अथ कामगायत्री ।

3190

ॐ नमो भगवासाय विद्महे पुष्पवाणाय धीमहि ।

तन्नः कामः प्रचोदयात् ॥

व्याजेन चुम्बनादीनामुच्छ्वासं पाययेत्त्रियाम् ।

तेन सा वशमायाति न तु तस्याः स्वयं पिबेत् ॥ ४७ ॥

3191

भङ्गुष्टे पदगुल्फजानुजयने नाभौ च घक्षःस्तने

कक्षाकण्ठकपोलदन्तयसने नेत्रालिके मूर्धनि ।

शुक्लाशुक्लविभागतो मृगदृशामङ्गेऽनङ्गास्थितौ-

रूर्वाधोगमनेन यामपदगाः पक्षद्वये लक्षयेत् ॥ ४८ ॥

3192

के गृह्णन्ति कर्चाक्षलाटनयने चुम्बन्ति दन्तच्छटं

दन्तौघेन निपीडयन्ति तरसा चुम्बन्ति गण्डस्थलीम् ।

कक्षाकण्ठतट लिखन्ति नखैर्गृह्णन्ति गाढं स्तनौ

मुट्टया घक्षसि ताडयन्ति ददते नाभौ चपेटां शनैः ॥ ४९ ॥

3193

कुर्वन्ति स्मरमन्दिरे करिकरक्रीटां स्त्रियो जानुनी

शुल्काद्भुजपदानि च प्रणिमुहुर्निग्रन्ति तैरात्मनः ।

इत्येवं कलयन्ति ये दाशिकलामालिङ्गय मज्जन्ति ते

शीताशुपलपुत्तिकां दाशिकरस्पृष्टामिव प्रेयसीम् ॥ ५० ॥

3194

शात्त्वानङ्गस्थिति कामी तत्स्यानं संस्पृशेद्वने ।

तेन कान्ता यदा याति द्रुतं द्रवति निधितम् ॥ ५१ ॥

3195

एकारौकारयुक्ता हरिहरिजहराः पञ्च वाणाः स्मरस्य

रयाता लक्ष्याण्यमीषां हृदयकुचदृशो मूर्ध्नि गुह्ये क्रमेण ।

स्थानेष्वेतेषु भूयो निजनयनधनुःपेरितैस्तैः पतद्भिः
स्यन्दन्ते सुन्दरीणां ज्वलद्नलनिर्गोर्बन्धवः कामवाराम् ॥ ५२ ॥

3196

सरसिजमरुणं हृदये कुचयोधूतं दृशोरशोकं च ।
शिरसि शिरीष योनाव्युत्पलमेतानि पञ्च बाणाः स्युः ॥ ५३ ॥

3197

रोचनामीनपित्ताभ्यां सग्नहस्तकनिष्ठया ।
कृतो विशेषको युक्त्या त्रैलोक्यस्यापि मोहनः ॥ ५४ ॥

3198

कनकस्य तु पञ्चाङ्ग कर्पूरं केवकीरजः ।
आत्मशुक्लेण संयुक्तं वक्ष्यकृद्भक्षितं स्त्रियाः ॥ ५५ ॥

3199

शिलागोरोचनापन्नकुङ्कुमस्य विशेषकात् ।
अङ्गलेपनतो नारी नरेन्द्रस्य प्रिया भवेत् ॥ ५६ ॥

3200

चूर्णे दत्तं वक्ष्यकृच्चूर्णं कीटस्य काकजङ्घायाः ।
मुनिदत्तरससिक्तो वा टङ्गणकः स्याद्भ्रमतमिलितः ॥ ५७ ॥

3201

क्षौर्मां लेखावर्ति गददलताली सतगरकैस्तैलम् ।
सिद्धार्थस्य गृहीत्वा नृकपाले चाञ्जनं विहितम् ।
नयनगतं युवतीनामपि मुनिचेतासि मोहयति ॥ ५८ ॥

3202

यदि सहदेवीमूलं ग्रहणे समृद्ध रोचनापिष्टम् ॥ ५९ ॥
तत्कृततिलका नारी गुरुकुलमपि वक्ष्यतां नयति ।

3203

सितदूर्वा सितवृहती सितगिरिकर्णा समूलपुष्पा च ।
ताम्बूलेन वितीर्णा स्त्रीपुरुषौ वक्ष्यतां नयति ॥ ६० ॥

3204

निजवीजेन रतान्ते धामदृशो झटिति वामपादं यः ।
अथवा लिम्पति हृदयं स एव तस्याः परो दयितः ॥ ६१ ॥

3205

वचा सौवर्चतं कुटं रजन्यौ मरिचानि च ।
एषां लेप्यभावेण वशीकरणमुत्तमम् ॥ ६२ ॥

3206

कर्पूरं चन्दनं कुटं तुलसी सर्जसंभवम् ।
मुस्तं शिलारसं चैव धत्तूरमगुरुस्तया ॥ ६३ ॥

3207

शेफाली शतपुष्पा च सर्पपास्तगरं गुडः ।
तथा रुद्रजटा सर्वमैतदेकत्र कारयेत् ॥ ६४ ॥

3208

अनेन योगराजेन धूपिताम्बरभूषणः ।
धूपिताङ्गस्त्रिभुवनं मनुजः कुरुते वशम् ॥ ६५ ॥

अथ द्रावणम् ।

3209

यदि वा मधु डचिञ्जासहितं कठिनाङ्गनायराङ्गेषु ।
क्षेपात्तद्गुणलेपाद्रेतःस्रोतः प्रवर्तयति ॥ ६६ ॥

3210

कर्पूरमिश्रेण च कण्टकारी-
बीजोद्वेनैव रसेन लिप्तम् ।
तिङ्गं रते द्रावकं यधूनां
संजायतेत्यन्तदुखायहं च ॥ ६७ ॥

3211

चूर्गिनेष्टङ्गोपेतैर्महाराट्ठीफलच्छदैः ।
मधुना तिङ्गलेपेन द्रायो भवति योयिताम् ॥ ६८ ॥

3212

रक्तकपिलेद्गमुहुपतिकान्धनमधुसूतसहितं वा ।
हयलातामञ्जिता सितसर्पपजातिकुसुम वा ॥ ६९ ॥

3213

मधुसैन्धवकठारवमलमितितं वाजितिङ्गलेपेन ।
द्रावयति कामिनीनां रतिसमये काममन्दिर नियतम् ॥७०॥

अथ वर्जिकरणम् ।

3214

गोशुरकेशुरकं शतमूर्त्ति-
धानरि नागबलातिबलानाम् ।
चूर्णमिदं पयसा निशि सेव्यं
यस्य गृहे प्रमदाशतमस्ति ॥ ७१ ॥

3215

गोशुरविदारिकाभवचूर्णं वा शर्करासहितम् ।
स्वरसेन भावितं वा धात्रीचूर्णं सिताज्यमधुलीढम् ॥
लीढानुपीय दुग्धं न तृप्यति स्त्रीशिवस्यापि ॥ ७२ ॥

3216

पिप्पलीमाषशालीनां यवगोधूमयोस्तथा ।
चूर्णभागान्समीकृत्य धृते पुपलिकां पचेत् ॥ ७३ ॥

3217

तां भक्षयित्वा पीत्वा च शर्करामधुरं पयः ।
नरश्चटकवद्वच्छेन्मैथुने तरुणीर्दश ॥ ७४ ॥

3218

घृतमधुसहदेवान्वितसरोजकिंजल्कलिमनाभेर्वा ।
रममाणस्य न तृप्यति मनः शतस्यापि रमणीनाम् ॥७५॥
एते व्योमराजवत्या ।

अथ बीजस्तम्भः ।

3219

भृङ्गरजः कन्यायां विष्णुकान्तासजीरके मलिते ।
मुखगतगुटिकाविधिना बीजस्तम्भं रते कुरुते ॥ ७६ ॥

3220

वानरं चपल ध्यायेद्दृक्षशाखावलयम्बिनम् ।
धुरते तेन बीजस्य स्तम्भो भवति निश्चितम् ॥ ७७ ॥

3221

कपिकण्डूमूलेन च निजचरणविलेपनाद्रवति ।
बीजस्तम्भः पुंसो बहुशो दृष्टः प्रयोगोयम् ॥ ७८ ॥

3222

सितशरपुद्गमूल पारदरससहितमानने निहितम् ।
एककरन्जकबीजान्तरग बीजं विधारयति ॥ ७९ ॥

3223

स्तुघामदुग्गपिटं लज्जालोमूलमद्विलेपनतः ।
ध्वजनेपादजमृत्रापिटं वा वार्ष्णीमूलम् ॥ ८० ॥

3224

माद्विप्लुतसहदेयीनिलमधुसितकमलकेसरेस्तुल्यैः ।
गृहचटकेन च लेपितनाभितम्भेन्द्रियो रमते ॥ ८१ ॥

3225

कपिकण्डूमूलेन च मदारिद्वललागमृत्रपिट्रेण ।
मिलनं स्तम्भीकरणं मूलेन दुरालभायाध ॥ ८२ ॥

अथ लिङ्गवृद्धिः

3226

मधुनगरगौरसर्पवृद्धतीक्ष्णरमञ्जरीकणाः सन्तिलाः ।
पयकुटमारिचसैन्धवहयगन्धामापमंयुक्ताः ॥ ८३ ॥

3227

स्तनयुगलकर्णपालीध्वजमुजशिरसोपनयमेताः ।
धुयमुद्धर्तनविधिना सतनाभ्यासेन कुर्वन्ति ॥ ८४ ॥

३२२८

महातकवृहतीफलदाडिमफलकल्कसाधितं कुरुते ।
लिङ्गं मर्दनाविधिना कटुतैल वाजिलिङ्गामम् ॥ ८५ ॥

३२२९

पुटदग्धपद्मिनीदलमहातककृष्णलवणानाम् ।
भूयः परिणतवृहतीफलरससंपिष्टया मुदितम् ॥ ८६ ॥

३२३०

महिषीमलमिलितमये लिङ्गं पश्चाच्च तैर्भवति ।
मुसन्तमिव मदनविह्वलयुवतीजनदर्पनिर्दलनम् ॥ ८७ ॥
(युग्मम्)

३२३१

कनकरसमसृणवार्तितहयगन्धामूलमिश्रपर्युषितम् ।
माहिषमिह नयनीतं गतबीजे कनकफलमध्ये ॥ ८८ ॥

३२३२

गोमयगाढोद्घार्तितपूर्वं पश्चादनेकशो लिप्तम् ।
भवति हयलिङ्गसदृशं लिङ्गं कठिनाङ्गनादयितम् ॥ ८९ ॥
(युग्मम्)

३२३३

करिकृष्णाश्वगन्धा च नयनीतं च माहिषम् ।
एतेषां मर्दनास्त्रिङ्गशृङ्गिः संजायते परा ॥ ९० ॥

३२३४

कर्पूरमिश्रसेट्टण्डदुग्धलेपेन जायते ।
शोफसो महती वृद्धिः कठिनपीसुस्त्रावहा ॥ ९१ ॥

३२३५

शर्करासैन्धवं सार्पिश्शङ्खश्लोराधिपाचितम् ।
युक्त्या तु मर्दयेज्जिङ्गं भवेत्कारिकरोपमम् ॥ ९२ ॥
एते कोरुण्यः ।

अथ कुसुमजननम् ।

३२३६

पेति च तिलकपाये त्रिकटुद्विजयाष्टिमूतसंयुक्ते ।
अपहरति रक्तगुल्मं कुसुमनिरोधं च तरुणीनाम् ॥ ९३ ॥

3237

कर्पासबीजमज्जानां चूर्णं तैलेन पाचयेन् ।
तेन संजायते पुष्पं युवतीनां त्रिराद्रतम् ॥ ९४ ॥

3238

तुम्बीबीजयवक्षारौ दन्तिवित्त्वं कणा गुडः ।
पञ्चबाणवनं शर्तिर्वक्षीक्षीरेण निर्मिता ।
योनिमध्यस्थिता पुष्पं जनयत्येव योपिताम् ॥ ९५ ॥

अथ गर्भजननम् ।

3239

नागकेसरपुष्पाणां चूर्णे गोसर्पिषा सह ।
पीते स्त्री लभते गर्भमृतौ दुग्धान्नभोजिनी ॥ ९६ ॥

3240

लक्ष्मणा त्रिखिमूला वा दुग्धपीता दिनत्रयम् ।
ऋतौ जाते द्वयो गर्भं प्राप्तेन्नरसंगमे ॥ ९७ ॥

अथ गर्भपातरक्षा ।

3241

लज्जालुधातकीपुष्पमुत्पलं मधु लोभ्रकम् ।
जलस्यया क्षिया पीतं गर्भपातं निवारयेत् ॥ ९८ ॥

3242

गार्भगीगर्भतो रक्तं स्तम्भयेन्निपतद्भुतम् ।
पारायतमलं पीतं ग्रहं तन्दुलवारिणा ॥ ९९ ॥

अथ सुखप्रभूतिः ।

3243

कृत्वा च सप्तगण्डं गुञ्जानृतं निग्रथ्य कटिदेशे ।
ह्रैः सप्तभिराविरात्नुत्पद्यति भामिनी भजते ॥ १०० ॥

3244

हिङ्गुमेन्धवमंयुक्ततत्रकाञ्चिकपानतः ।
प्रसूते स्त्री वटौ वदे मूत्रे वा मानुलुङ्गजे ॥ १०१ ॥

3245

जरायुजं मृतं गर्भमपतन्तीं जरामपि ।
योपितां पातयत्येव पादस्योत्तरणीशिका ॥ १०२ ॥

अथ बालरक्षा ।

3246

मयूरचूलिकामूलं महणादौ समुद्धृतम् ।
बालकस्य गले बद्धं सर्वदोषनिवारणम् ॥ १०३ ॥

3247

एका वा दुग्धिका तुम्बी शङ्खपुष्पी जटा धृता ।
कण्ठदन्तोद्ग्रावा भूतवेदनाहरणक्षमा ॥ १०४ ॥

अथ यौवनरक्षा ।

3248

मुण्डोर्चूर्णकषायेण युतं तैलं विपाचितम् ।
पतितं यौवनं न स्यात्पानादुत्तिष्ठति ध्रुवम् ॥ १०५ ॥

3249

माकन्दमूलसंयुक्तमधुकर्पूरपूरिता ।
गतेषु यौवने स्त्रीणां योनिर्गाढातिजायते ॥ १०६ ॥
एते योगरत्नावल्याः ।

अथ मुखवासजलवासौ ।

3250

जातीफलं च कस्तूरी कर्पूरं चूतवारिसंशुक्तम् ।
धूपितमगुरुकसिलहं मधुगुडधूपैश्च मुखवासः ॥ १०७ ॥

3251

सहस्रैलाकस्तूरीकुष्ठत्वक्पत्रचन्दनैः शतनु ।
मलयजसहितं नूनं रचय महीपाल जलवासम् ॥ १०८ ॥

3252

त्वक्पत्राभ्यां जातीपत्रैलाभ्यां च चम्पको भवति ।
त्वङ्गुरिचाभ्यां वीनः कुष्ठतिलाभ्यां च पाटलावासः ॥ १०९ ॥

अथाङ्गवासः ।

3253

चूर्णं कुट्टमुरानागकेसराणां घृतान्वितम् ।
मधु पीतं करोत्यङ्गसौरभं सततं नृणाम् ॥ ११० ॥

3254

शतःकुट्टरजधूर्णं लिहन्मधुघृतान्वितम् ।
काङ्ठिन्यं सौरभं तस्य देहे स्याच्चिरजीवितम् ॥ १११ ॥
श्रीशङ्करभो ।

अथ धूपाः ।

3255

दत्तं मलयजं मांसी सितागुरु जलं मधु ।
समांशैर्मलितैर्धूपो धत्ते कुट्टमसौरभम् ॥ ११२ ॥

3256

चन्दनागरकुट्टानि शिवासर्जरसौ सिता ।
मलयानिलनानायां धूपोमीभिः सुरप्रियः ॥ ११३ ॥
योगरत्नावल्या गुणैः ।

3257

सुरणद्विपदानाभ्यां शिलया गौरसर्वपैः ।
कुट्टनागुरुरम्माभिध्वन्द्वचन्दनकौशिकैः ॥ ११४ ॥

3258

दशाद्रोमं महाधूपो नाम्ना संमोहनाभिः ।
त्रैलोक्यं मोहयत्येव कानवागसमः स्मृतः ॥ ११५ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

3259

अशिनग्गगिरिमदमांसी जनुभागे मन्दयलोन्योर्भागौ ।
मिलितैर्गुणैर्मृदितैर्वस्त्रगुणैर्धूपयेन्नुरः ॥ ११६ ॥
गन्धसंनिधौ ।

अथ धूपवर्तिः ।

3260

नखगुरुसिल्हकवालककुन्दुरुचैतेयचन्दनं दयामा ।
क्रमवृद्धभागरचिता वर्तिः क्षितिनायकान्वेयम् ॥ ११७ ॥
पद्मभियः ।

3261

मार्जारी हिमवालुका पिशुनकं गोशीर्षकं शिल्हनं
वह्नेः श्रीनिकरं तथाम्बुपिशिता स्यात्कौशिकं यौगिकम् ।
कल्कं भागविवर्धकं गुडसितासंमूर्च्छितं सर्पिषा
युक्तं मन्मथवार्तिरित्यभिहिता स्याद्द्रोणिनां सर्वदा ॥ ११८ ॥
श्रीगोविन्दराजदेशनाम् ।

अथ दीपवर्तिः ।

3262

सुरदारमलयमुलकलक्षागुरुशीतवूर्णकर्पूरम् ।
नृपवासगेहयोग्या मनोहरा दीपवार्तिरियम् ॥ ११९ ॥

3263

गन्धरसागिरिकण्डुरुगुग्गुलुसर्जरसपूतिकर्पूरम् ।
श्रीवाससिल्हचन्दनमित्यपरा दीपवार्तिरियम् ॥ १२० ॥
एवौ पद्मभियः ।

अथ वालावर्णनम् ॥ ९६ ॥

3264

अभ्यासः कर्मणां सम्यगुत्पादयति कौशलम् ।
विधिना तावदभ्यस्तं यावत्स्रष्टा मृगेक्षणा ॥ १ ॥

3265

दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्वगुणमुन्दरं जनं कयपि ।
इत्यपवादमयादिव मुग्धाक्षी निर्मिता विधिना ॥ २ ॥

3268

लावण्यामृतदीर्घिका कुलगृहं सौन्दर्यसौभाग्ययो-
 खेनोक्ताकररत्नकन्दलिरियं जीव्यात्सहस्रं समाः ।
 रूपालोकनकौतुकेन बहुना शिल्पभ्रमेणादरा-
 न्मन्ये यां विधिना विधाय विहितं सृष्टेर्ध्वजारोपगम् ॥ ३ ॥

3269

एकान्तसुन्दरविधानजडः क्व वेधाः
 सर्वाद्विकान्तिचतुरं क्व च रूपमस्याः ।
 मन्ये महेश्वरभयान्मकरध्वजेन
 प्राणार्थिना युवतिरूपमिदं गृहीतम् ॥ ४ ॥

केशमन्येते ।

3268

अस्याः सर्गविधौ प्रजापतिरभृच्चन्द्रो नु कान्तिप्रदः
 शृङ्गारैकरसः स्वयं नु मदनो मासो नु पुष्पाकरः ।
 वेदाभ्यासजडः कथं नु विषयव्यावृत्तकौतूहलो
 निर्मातुं श्रमेन्मनोहरमिदं रूपं पुराणो मुनिः ॥ ५ ॥

कार्त्तिकदासस्य ।

3269

किं कौमुदीः शशिकलाः सकला विनूर्ग्य
 संयोज्य वामृतरसेन पुनः प्रयत्नात् ।
 कामस्य घोरहृद्भङ्गकृतिदग्धमूर्तेः
 संजीवनीषधिरियं विहिता विधात्रा ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

अथ वयःसंधिवर्णनम् ॥ ९७ ॥

3270

यथा यथा विद्वत्स्यस्या हृदये हृदयेभ्यः ।
 तथा तथा बहिर्यानी मन्ये संकोचतः कुतो ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3271

अनाघ्रातं पुष्पं किञ्चल्यमलूनं कररुहै-
रनाविद्धं रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम् ।
अस्त्रण्डं पुण्यानां फलमपि च तद्रूपमनघं
न जाने भोक्तारं कर्मिह समुपस्यास्यति विधिः ॥ २ ॥
कालिकास्तस्य ।

3272

अयमङ्गुरमाव एव ताव-
त्कुचयोः कर्पति लोकलोचनानि ।
इतरेतरपीडनामवस्थां
गतयोः श्रीरनयोः कथं मवित्री ॥ ३ ॥

3273

दृश्यं दृशां सहस्रैर्मनसामयुतैर्विभावनीयं च ।
सुकृतशतकोटिभोग्यं किमपि वयः सुभुवः स्वदते ॥ ४ ॥

3274

भ्रुवोः काचिद्दीप्तापरिणतिरपूर्वा नयनयोः
स्तनाभोगो व्यक्तस्तरुणिमसमारम्भसमये ।
इदानीं बालायाः किममृतमयः किं विषमयः
किमामन्दः साक्षाद्भूतमधुरः पञ्चमरवः ॥ ५ ॥
केयामप्येते ।

3275

परिहरति वयो यथा यथास्याः
स्फुरदुल्कन्दतशक्ति बालभावम् ।
द्रवयति धनुषस्तथा तथा ज्यां
स्पृशति शरानपि सज्जयन्मनोमूः ॥ ६ ॥

3276

समं विलासेद्भुरितः स्तनाभ्यां
त्रपा विलासेन सहावतीर्णा ।

अवर्ततान्यस्त्रपयैव साकं

कान्तः प्रकारो वचसां कृशाङ्गयाः ॥ ७ ॥

एतौ जवतुङ्गोदयात् ।

3277

मुखं विकसितस्मितं वाशितवक्रिम प्रेक्षितं

समुच्छलितविभ्रमा गतिरपास्तसस्या मतिः ।

उरो मुकुलितस्तनं जघनमंसबन्धोद्भुरं

वतेन्दुवदनातनौ तरुणिमोदमो मोदते ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3278

दोलायां जघनस्थलेन चलता लोलेक्षणा लज्जते

साशङ्कं तनुकण्टकक्षतभिया क्रीडावने क्रीडति ।

पक्षे दिक्षु निरीक्षणं स्मितमुरी पारावतानां रुतैः

सज्जं भौग्यविसर्जनाय हृतनोः भृङ्गारमिच वयः ॥ ९ ॥

चिन्तयत्य ।

3279

अनाकूतेरेव प्रियसहचरीणां शिशुतया

वचोभिः पान्चालीमियुनमधुना संगमयितुम् ।

उपादत्ते नो या विरमति न या केवलमियं

कपोली कल्याणी पुलकमुकुलेन्दनुरयति ॥ १० ॥

शृणुते ।

3280

यक्षस्याश्रणादरः स्तनमुखोद्भेदं विनाप्यद्गुत्सी-

मुद्रासूचितहास्यमास्यमधिकं नो पुत्रिकादौ रसः ।

तिर्यग्लोचनगोतितानि वचसां हेकोक्तिसंक्रान्तय-

स्तस्याः सीदति शैशवे समभयकोप्येष नय्यक्रमः ॥ ११ ॥

3281

प्रगल्भानामन्तर्निविशति भृणोति प्रियकयां

स्वयं तत्तवेष्टाशतमभिनयैर्व्यञ्जयति च ।

सृष्टमन्तः कान्ते बहति न समभ्येति निकटं
यथैवेयं बाला हरति हि तथा चित्तमाधिकम् ॥ १२ ॥

3282

पद्म्यां मुक्तास्वरलयतयः सश्रिता लोचनाभ्यां
श्रोणीबन्धस्त्यजति वनुतां सेवते मध्यदेशः ।
धत्ते वक्षः कुचसचिवतामहितीयत्वमास्यं
तद्वाशाणां गुणविनिभयः कल्पितो यौवनेन ॥ १३ ॥

3283

क्षोभं धत्ते यदपि बहलः क्षिप्रलाघव्यपूरः
मत्स्यङ्ग यत्तटमनुसरन्त्यूर्मयो विभ्रमाणाम् ।
उन्मन्न यत्स्फुरति च मनाकुम्भयोर्इन्दुमेत-
त्तन्मन्येस्याः स्मरगजयुक्ता गाहते इच्छाङ्गम् ॥ १४ ॥

3284

लाघव्यामृतनिर्क्षरेण सुदृशः सिक्ताखिलाङ्गस्थली
जातस्तत्र नवीनयोवनकलालीलालतामण्डपः ।
तस्मिन्नेष विशेषशीतलततच्छायास्तु द्युशोत्थित-
कदर्पक्षिजगज्जयोद्यमपरोप्ययापि मिश्रतसः ॥ १५ ॥

3285

यथा यथास्याः कुचयोः समुन्नति-
स्तथा तथा लोचनमेति यक्रताम् ।
अहो सहन्ते बत नो परोन्नतिं
निसर्गतोन्तर्मलिना सप्तापवः ॥ १६ ॥
केषानप्येते ।

अथ तरुणीपृथगवयववर्णनम् ॥ १८ ॥

तत्र प्रथमं केशपाशः ।

3286

अस्या मनोहराकारकवरीभारनिर्जिताः ।
लज्जयेव धने वास चक्रुधमरबार्हिणः ॥ १ ॥
वरुणे ।

3287

भाति विन्यस्तकल्लारः मुकेदयाः केशसंनयः ।
 शोणितार्द्रैः शरैः पूर्णं तूणीरमिव मान्नयम् ॥ २ ॥
 कम्पादि ।

3288

विकचकचकलापः किञ्चिदाकुञ्चितोयं
 कुचकलदानिवेशी शोभते दयामलक्ष्याः ।
 मधुरसपरितोषात्किञ्चिदुत्कुल्लकोपे
 कमल इव निलीनः पेटकः पट्टदानाम् ॥ ३ ॥
 पुण्यस्य ।

3289

क्षानार्द्रमुक्तेष्वनुधूपथासं
 विन्यस्तसायंतनमल्लिकेषु ।
 कामो वसन्तात्ययमन्दवीर्यः
 केशेषु लेभे बलमङ्गनानाम् ॥ ४ ॥
 कादिशायस्य ।

3290

चलत्कामिमनोमीनमादातुं चित्तजन्मनः ।
 जालयदिरिवाभाति बालावेशी गुणोज्ज्वला ॥ ५ ॥
 वर्यादि ।

3291

आमुमाद्भुलिपद्मवौ कचमरे व्यापारयन्ती करौ
 वन्धोत्कर्षनिबद्धमानसतया शून्यां दधाना दशम् ।
 बाह्वत्सेपममुञ्चते कुचतटे पर्यस्तशीनांशुका
 शीघ्रंकोचितबाहूमूलमुमगं बभ्राति जूटो वधूः ॥ ६ ॥
 चित्रादिदेः ।

अथ ललाटम् ।

3292

अस्या ललाटे रचिता सखीभि-
 विभाव्यते चन्दनपत्रलेखा ।

आपाण्डुरक्षामकपोलभित्ता-
वनङ्गबाणघणपट्टिकेव ॥ ७ ॥

शासस्य ।

3293

बाले नालमलेखेय भाते भल्लीव राजते ।
भूलताचापमाकृष्य न विद्यः क हनिष्यति ॥ ८ ॥

3294

कस्तूरीविलक नाते भाते मा कुरु मा कुरु ।
अथ साम्य भजामीति जृम्भते शशलाञ्जनः ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3295

विराजतेस्यास्तिलको यमञ्चितो
यिकुञ्चितभूलतिकाद्वयान्तरे ।
मिजित्य लोकहितय दिग् प्रति
स्मरेण बाणो धनुषीव योजितः ॥ १० ॥
कस्यापि ।

अथ भुवौ ।

3296

तस्याः शलाकाञ्जननिर्मितेव
कान्तिभ्रुङ्गोरायतलेखयोर्था ।
ता वीक्ष्य तीलाचतुरामबद्धः
स्वधापसौन्दर्यमदं मुमोच ॥ ११ ॥
कान्तिरासस्य ।

3297

भूरेखायुगलं भाति तस्याद्यटुलचक्षुषः ।
पद्मद्वयीव हरिता नासावशविनिर्गता ॥ १२ ॥
विस्मयस्य ।

अयं नेत्रे ।

3298

नूनमाशाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।

यतस्तत्रेवसंचारच्यवितेषु प्रवर्तते ॥ १३ ॥

कस्यदापि ।

3299

यासां कटाक्षविशिलैः स्मरचारेण ताडिताः ।

दत्तचैतन्यसर्वस्वा मोहन्ते मुग्धकामुकाः ॥ १४ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3300

सन्मार्गे तावदास्ते भ्रमवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां

लज्जां तावद्विपत्ते विनयनपि समालम्बते तावदेव ।

धूचापाकृदमुक्ताः अवशपयजुषो नीतपक्ष्माग एते

यावत्तीलावतीनां ददि न धृतिमुपो दृष्टिबागाः पतन्ति ॥ १५ ॥

बाणधरस्य ।

3301

नलिनं मलिनं विवृण्वती

पृथ्वीमस्पृशती तदीक्षणे ।

अपि खञ्जनमञ्जनाञ्चिने

विदधाते रुचिर्गर्वदुर्विधम् ॥ १६ ॥

श्रीहर्षस्य ।

3302

भ्रमयति शरीरमधिकं भ्रमयति चेतः करोति संतापम् ।

मोहं मुदुश्च कुरुते विपन्निर विपन्नं नु वीक्ष्यं तस्याः ॥ १७ ॥

3303

शितासन्ध्यग्नौतोज्ज्वलधवलगारापरिसरा-

निमानन्तः दयामानिव विपमवागस्य विशिखान् ।

दृढप्रज्ञावर्माण्यपि हृदयमर्माणि रुजतः

कटाक्षनेनस्या मुनिरपि न सोढुं शक्नोति ॥ १८ ॥

कस्यदापि ।

अथ नासा ।

3304

पुराणबाणत्यागाय नूतनाखकुतूहलात् ।
तत्रासा भाति कामेन तूष्णीवाधोमुखीकृता ॥ १९ ॥
विन्दनस्य ।

3305

सुधामयोपि क्षयरोगशान्त्यै
नासाममुक्ताफलकच्छलेन ।
अनङ्गसंजीवनदृष्टिशक्ति-
मुत्खामृतं ते पिवतीव चन्द्रः ॥ २० ॥
वैद्यनाथस्य ।

अथ कर्णपाशौ ।

3306

सौन्दर्यपात्रे वक्त्रेन्दौ कुरङ्गासङ्गभीतया ।
सूचितौ श्रोत्रपाशाभ्यां पाशाविव मृणीदृशः ॥ २१ ॥

3307

तालीदलं काश्चनकर्णपाशे
प्रसारयन्ती सुतनुः कराभ्याम् ।
रराज कर्णान्तनिषण्णदृष्टिः
शाणे रधानेष कटाक्षबाणान् ॥ २२ ॥
विन्दनस्यैतौ ।

3308

ताटङ्कमस्थास्तरलेक्षणाया
मुक्ताफलैश्चारु रुचं विधत्ते ।
मुखत्रिया चन्द्रमिवाभिभूय
बन्दीकृतं तारकचक्रवालम् ॥ २३ ॥
कस्यापि ।

अय कपोलौ ।

3309

आवधत्परिवेषमण्डलमल वक्त्रेन्दुविम्बाद्बहिः
 कुर्वच्चम्पकजृम्भमाणकलिकाकर्णावतसक्रियाम् ।
 तन्वद्बुधा परिनृत्यतीव हसतीवोत्सर्पतीवोल्बण
 लावण्य ललतीव काञ्चनशिलाकान्ते कपोलस्यते ॥ २४ ॥
 विविक्रमभङ्गस्य ।

अयाधर ।

3310

तवैष विद्रुमच्छायो मरुमार्ग इयाधर ।
 करोति कस्य नो मुग्धे पिपासाकुलित मन ॥ २५ ॥
 वस्यापि ।

3311

अल्पेनापि मुरक्तेन साधनेन प्रयोजनम् ।
 भोठद्वयमहायेन कान्तास्येन जगज्जितम् ॥ २६ ॥
 कस्यापि ।

3312

रसवदमृतं क सदिहो मधून्यपि नान्यथा
 मधुरमधिक द्राक्षायाश्च प्रसन्नतर फलम् ।
 सकृदपि पुनर्मध्यस्य सन्नसान्तरविज्जनो
 वदतु यदिहान्यत्स्वादु स्यात्पियादशनच्छदान् ॥ २७ ॥
 कस्यापि ।

3313

अयि मृगाक्षि तयाधरपद्मे
 दयितदन्तपद न भवत्यद ।
 भुवनमोहनमन्त्रपदाद्वित
 किमुत यन्त्रमिद स्मरयन्त्रिण ॥ २८ ॥

3314

सर्वस्यैव हि रत्नस्य त्रणेर्धः परिहीयते ।
रविताधररत्नं तु त्रणितं यात्यनर्धताम् ॥ २९ ॥
कथोरप्येतौ ।

अथ दन्ताः ।

3315

द्विधा विधाय शीतांशुं कपोलौ कृतवान्विधिः ।
तन्व्यास्तद्वसनिःस्यन्दबिन्दवो रदनावती ॥ ३० ॥
कपोलरुचे ।

3316

बावशावत्कुयलयदृशा मृज्यते दन्तपालि-
स्तादन्तावद्भिगुणमधरच्छायया शोणशोचिः ।
काचित्तस्याः परिमलकलाह्वताभ्रालिकान्त्या
यक्रन्धासे प्रसरति मुहुः श्यामिकाप्याविरातीत् ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

अथ स्मितम्

3317

स्मयमानमायतादयाः किञ्चिदभिव्यक्तदशनशोभि मुखम् ।
असमपलक्ष्यकेसरमुच्छ्वसदिव पङ्कजं दृष्टम् ॥ ३२ ॥

3318

पुष्पं प्रवालोलपहितं यदि स्या-
न्मुक्ताफलं वा स्फुटविद्रुमस्यम् ।
ततोनुकुर्याद्विशदस्य तस्य
ताम्रौष्ठपर्वस्तरुचः स्मितस्य ॥ ३३ ॥
एतौ कालिदासस्य ।

अथ मुखम् ।

३३१९

यदनरशतेः सिन्धोरन्तः कयन्निदुर्पार्जितं
 सकलमपि तदात्रा कान्तामुखे विनिवेशितम् ।
 तुरसुमनसः श्वात्तामोदे शशीष कपोलयो-
 रनृतनधरे तिर्यग्भूते विष च विलोचने ॥ ३४ ॥

३३२०

तस्या मुखस्यातिननोहरस्य
 कर्तुं न शक्तः सद्दृशं प्रियायाः ।
 भयापि शीनद्युतिरात्नबिम्ब
 निर्माय निर्माय पुनर्भिनत्ति ॥ ३५ ॥

३३२१

अनेन रम्भोरु तवाननेन
 पीयूषभानोस्तुलया धृतस्य ।
 उनस्य नून परिपूरणाय
 ताराः स्फुरन्ति शक्तिमानखण्डाः ॥ ३६ ॥
 वधारप्यताम् ।

३३२२

कोशः स्कीततरः स्थितानि परितः पञ्चाणि दुर्गं जल
 मिर्चैर्मण्डलमुज्ज्वलं चिरमधो नीतास्तया कन्दकाः ।
 इत्याकृष्टशिलीमुखेन रचनां कृत्वा तदत्यद्भुतं
 पतन्नेन जिगीयुषापि न जित मुग्धे त्वदीय मुखम् ॥ ३७ ॥

विचारादा ।

३३२३

विक्लस्य मन्दमनसः कुक्करोः कवित्वं
 यः सीमुखं तुलिनबिम्बरुमं करोति ।
 भ्रूमङ्गविभ्रनकटाक्षनिरीक्षितानि
 कोपनसादृशितानि कुतः शशाङ्गे ॥ ३८ ॥

श्रीधनदत्तनाम् ।

3324

अनाकाशे चन्द्रः सरसिजदलद्वन्द्वसहितो
गृहीतः पथार्थं कुटिलकुटिलैः सोऽपि विभिरैः ।
सुधां मुञ्चत्युच्चैरनिशमय संमोहननीं
किमुत्पातालीयं वदत जगतः कर्तुमुदिता ॥ ३९ ॥

कस्यापि ।

3325

भारण्ये दयितामुखप्रतिसमे निर्मानुमस्मिन्नपि
व्यक्तं जन्म समानमेव मिलितार्मभुच्छटां वर्षति ।
आत्मद्रोहिणि रोहिणीपरिवृढे पर्यङ्कपङ्केतहः
संकोचादय इस्थितस्य न विधेस्ताच्छिल्पमुन्मीलितम् ॥ ४० ॥

मुरारे ।

3326

जितेन्दुपद्मतावप्यं कः कान्तावदनं जयेत् ।
मुक्त्वा तदेव सुरवश्रमजिह्वितलोचनम् ॥ ४१ ॥

कस्यापि ।

अथ कण्ठः ।

3327

कण्ठस्य विदधे कान्तिं मुक्ताभरणता यथा ।
नाम्याः स्वभावरम्यस्य मुक्ताभरणता यथा ॥ ४२ ॥

शकृष्टे ।

3328

मातङ्गकुम्भसंसर्पजातपातकशङ्कया ।
स्नातीव मुक्ताहारोस्याः स्फुरत्कान्तिजले गते ॥ ४३ ॥

श्रीवेद्यभानुपण्डितस्य ।

3329

कण्ठस्य तस्याः स्तनबन्धुरस्य
मुक्ताकलापस्य च निस्तलस्य ।

अन्योन्यशोभाजननाद्भूव

साधारणो भूषणभूष्यभावः ॥ ४४ ॥

कालिदासस्य ।

अथ बाहू ।

3330

दयिताबाहुपाशस्य कुतोयमपरो विधिः ।

जीवयत्यर्पितः कण्ठे मारयत्यपवर्जितः ॥ ४५ ॥

भासस्य ।

3331

शब्दवद्भिरलंकारैरुपेतमतिकोमलम् ।

सुवृत्तं काव्यवद्वेजे तद्बाहुलतिकादयम् ॥ ४६ ॥

एकह्रस्वे ।

अथ करौ ।

3332

मुग्धे प्रसारयसि किं कुशुमानि हर्तु-

मेतान्यश्लोकविटपस्य कुतूहलेन ।

अस्यैव तन्वि नवपद्मवदम्बरेषु

त्वं हारयिष्यसि ननु स्वयमेव पाणी ॥ ४७ ॥

कस्तूरि ।

3333

न्यस्तानि दन्तवलयानि करे क्रयानि-

त्तानोन्दुरण्टवटितानि ममैष तर्कः ।

अस्या निसर्गमृदुपाणिसरोजमेषा-

मामोचने शशिनि यन्मुकुन्दीवभूव ॥ ४८ ॥

कस्तूरि ।

अयाङ्गुल्यः ।

3334

अङ्गुलीषु कुरङ्गास्याः शोभते मुद्रिकावलिः ।
शैतेव बाणैः पुष्पेषोः स्रग्मतस्यपरंपरा ॥ ४९ ॥

विह्वलस्य ।

3335

सुदीर्घा रागशालिन्यो बहुपर्वमनोहराः ।
तस्या विरेणुरङ्गुल्यः कामिनां संकथा इव ॥ ५० ॥
शकृद्वे ।

अय स्तनौ ।

3336

नयनमीरण किं भवता कृतं
मुखशशी यदयं रिपुराभितः ।
इति वचो वितरीतुमिवोन्मुखं
वरतनोः स्तनवक्रयुगं बभौ ॥ ५१ ॥
कर्यापि ।

3337

पुष्पेषोरमियेकहेमकलशौ हारप्रभावादिनी-
चक्रादौ मदोन्मदहिपपतेः कुम्भौ रतेः कन्दुकौ ।
कन्दौ बाहुमृणालिकायुगलयोर्ललातनासकले
नभ्यौ रत्नसमुद्रकौ वहति सा लावण्यपूर्णौ स्तनौ ॥ ५२ ॥

3338

शुकीचञ्चूत्खातञ्चवि फलयुगं यौवनतरो-
रयःशङ्कुक्षुण्णं मदनकरिणः कुम्भयुगलम् न
समुद्रं भोगायामृतकलशयुग्मं मुकृतिनः
कुचद्वन्द्वं तन्व्या नवनखपदाङ्गु विनयते ॥ ५३ ॥
वयोरप्येतौ ।

3339

मुहूर्ति कठिनौ तन्वि पीनौ सुमुखि दुर्मुखौ ।
अत एव बहिर्यातौ हृदयात्ते पयोधरौ ॥ ५४ ॥

3340

तन्वद्भ्रूचा स्तनयुग्मेन मुख न प्रकटीकृतम् ।
हाराय गुणिने स्थान न दत्तमिति लज्जया ॥ ५५ ॥

3341

काठिन्यमङ्गेरखिलोर्नरस्त
कुचौ युवत्या शरण जगाम ।
अथ पतिप्याव इतीय भीत्या
न शक्नुवस्तावपि हातुमेतत् ॥ ५६ ॥

3342

यत्र माति तदङ्गेषु लावण्यमतिसभृतम् ।
पिण्डीकृतमुरोदेशे तत्पयोधरता गतम् ॥ ५७ ॥

3343

एकावलीकलितमौक्तिककैतयेन
तन्व्या समुन्नतपयोधरयुग्मसेवाम् ।
चक्षुर्मनासि यमिनामतिनिर्मलानि
कदर्पमुक्तशरपातकृतान्तराणि ॥ ५८ ॥

रूपामप्यत ।

अथ मध्य ।

3344

वय प्रकर्षादुपचीयमान-
स्तनद्वयस्योद्ग्रहणभ्रमेण ।
अत्यन्तकार्दर्यं वनजायतास्या
मध्यो जगामेति ममैव तर्क ॥ ५९ ॥

कृष्णरसात्तस्य ।

३३४५

काञ्चीगुणैर्विरचिता जघनेषु तक्ष्मी-
र्लेभ्या स्थितिः स्तनतटेषु च रत्नहारैः ।
नो भूषिता वयमितीव निमग्विनीनां
कार्श्यं निरर्गलमधार्यत मध्यभागैः ॥ ६० ॥
रत्नाकरस्य ।

अथ बलित्रयम् ।

३३४६

मध्यत्रिबलीत्रिषये पीथरकुचघत्त्वरे च चपलवृशाम् ।
छतयति मदनापिशाचः पुरुषं हि मनागपि स्वलितम् ॥ ६१ ॥

३३४७

एकमेष बलिं बध्वा जगाम हरिरुच्चतिम् ।
तन्ध्याखिबलिषन्धेपि सैव मध्यस्य नम्रता ॥ ६२ ॥
कथोरप्येवौ ।

अथ रोमावली ।

३३४८

गभीरनाभीहृदसंनिधाने
रराज तन्वी नवरोमराजिः ।
मुखेन्दुभीतस्तनचक्रवाक-
इन्दोज्झिता दौबलमञ्जरीव ॥ ६३ ॥
तक्ष्मीधरस्य ।

३३४९

अमुष्मिंहावण्यामृतसरसि नूनं मृगवृशः
स्मरः कर्कशुष्टः शुभ्रजघनमणि विप्रलितः ।
यदङ्गाङ्गाराणां प्रशमपिशुना नाभिकुहरे
शिखा धूमस्वेयं परिणमति रोमावलिमिषात् ॥ ६४ ॥
कस्यापि ।

शार्ङ्गधरपदनिः

अथ नाभिः ।

3350

मन्ये समाप्ततावप्ये सारसर्गे मृगीदृशः ।

अपूरयित्वेव गतो नाभिरन्ध्रं चतुर्मुखः ॥ ६५ ॥

3351

कुचकुम्भौ समातम्ब्य तरीतुं कान्तिनिघ्नगाम् ।

प्रमादतस्ततो भ्रष्टा दृष्टिर्नाभौ निमज्जति ॥ ६६ ॥

कयोऽप्येतौ ।

अथ नितम्बः ।

3352

तन्नितम्बस्य निन्दन्ति घृद्धिं परिजनाङ्गनाः ।

काञ्चीनवनवप्रन्थिमयनेन कदार्थिताः ॥ ६७ ॥

विन्दपस्य ।

3353

स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तान्नितम्बविन्यासः ।

शान्तात्मनापि विहितं विश्वसृजा गौरवं यत्र ॥ ६८ ॥

कस्यापि ।

अथ जघनम् ।

3354

घपुरनुपमं नाभेत्सर्वं विधाय मृगीदृशो

ललितललितैरङ्गन्यासैः पुरा रमसादिव ।

तदनु सहसा त्विन्नेनेव प्रजापतिना भृशं

पृथुलपृथुता स्पूलस्पूता कृता जघनस्यलो ॥ ६९ ॥

अपनस्यन्तीपटकस्य ।

3355

तस्याः पद्मपलाशास्यास्तन्ध्यास्तज्जघनं घनम् ।

दृष्टं सखीभिर्याभिस्ताः पुंमात्रं मनसा ययुः ॥ ७० ॥

शार्ङ्गधरः ।

अथोक्तम् ।

३३५६

पर्यन्ततो मन्मथवाणपातैः
शक्तो विधातुं न निमील्य चक्षुः ।
करु विधात्रा हि कथं कृतौ ता-
वित्यास तस्यां सुमतोर्वितर्कः ॥ ७१ ॥

कुमारसत्यम् ।

३३५७

मन्ये तद्वरु संभाव्य हस्तसर्वस्वहारिणी ।
बहन्त्यस्पर्शताहेनोर्भतङ्गत्वं मतङ्गजाः ॥ ७२ ॥
बिम्बपत्न्यम् ।

अथ जङ्घे ।

३३५८

जङ्घे तदीये संतापं यज्जनस्यानुरागिणः ।
जमपांचक्रतुस्तीक्ष्णं तत्र हेतुर्विलोमता ॥ ७३ ॥

चक्रहृदये ।

३३५९

हेममञ्जीरमाताभ्यां भाति जङ्घालताह्वयम् ।
लावण्याय कृतास्थानं कुङ्कुमेनेव सुध्रुवः ॥ ७४ ॥
बिम्बपत्न्यम् ।

अथ चरणयुगलम् ।

३३६०

भूमूत्यस्य मम स्वर्णतुलाकोटिद्वयं कियत् ।
इति कोपादिवाताम्रं पादयुग्मं मृगीदृशः ॥ ७५ ॥

३३६१

जाग्रतः कमलाक्षस्मीं यज्जग्राह नदद्भुतम् ।
पादद्वयस्य मत्तेमगतिस्तेष्वेव तु का स्तुतिः ॥ ७६ ॥
बिम्बपत्न्यम् ।

अथ नखश्रेणिः ।

3362

तस्याः पादनखश्रेणी शोभते किल मुध्रुवः ।
रत्नावलीव लावण्यरत्नाकरसमुद्रता ॥ ७७ ॥
बिम्बस्य ।

3363

त्वद्भक्तं नेत्रपद्मप्रकाटितमसकृत्सर्पार्धितं यन्मयैत-
ज्जातं तस्मात्कृदात्वं महणमपि ततो जादयन्तःकलङ्कः ।
तत्सर्वं क्षम्यतां मे पुनरपि न करोम्येवमुक्त्वा तु तस्या
गाढं लमः शशाङ्कधरणनखमणिच्छदना पादयुग्मम् ॥ ७८ ॥
कस्यापि ।

अथ गमनम् ।

3364

सलीलमियमायान्ती कामिनी गजगामिनी ।
उन्नताङ्गिनखज्योतिःपुष्पैर्भुवमिवार्चति ॥ ७९ ॥

3365

मारयन्त्या जनं सर्वं निरागसमवशया ।
मातङ्गानां गतिर्यादृक्तादृगासीदसंशयम् ॥ ८० ॥
कस्याप्येतौ ।

अथ कान्तिः ।

3366

मुन्दरी सा भवत्येष विवेकः केन जायते ।
प्रभामात्रं हि तरलं दृश्यते तत्र नाश्रयः ॥ ८१ ॥
शण्डिन ।

3367

भवयत्रेषु परस्परविधिते-
ष्वनुलकान्तिषु राजति यत्तनोः ।

अयमयं प्रविभाग इति स्फुटं

जगति निश्चिनुते चतुरोपि कः ॥ ८२ ॥

भीमार्तिहरपण्डितस्य ।

अथ समग्रस्त्रीस्वरूपवर्णनम् ॥ ९९ ॥

३३६८

सा दृष्टा यैर्न वा दृष्टा मुपिताः सममेव ते ।

इदयं हतमेकेषामन्येषां चक्षुषोः कलम् ॥ १ ॥

प्रभाकरदेवस्य ।

३३६९

अवलोकनमपि सुखयति कुशल्यदलचारुचपलनयनायाः ।

किं पुनरमृतसमानं सरभसमालिङ्गनं तस्याः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

३३७०

स्तनयुगमतीव तुङ्गं निम्नो मध्यः समुन्नतं जघनम् ।

इति विषमे हरिणाक्ष्या वपुषि नवे क इह न स्खलति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

३३७१

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।

पादाभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

३३७२

संन्यस्तभूषापि नवैव नित्यं

विनापि हारं हसतीव कान्त्या ।

मदं विनापि स्खलतीव भावे-

र्चायं विना व्याहरतीव दृष्ट्या ॥ ५ ॥

व्यासस्य ।

३३७३

तद्वक्त्रं यदि मुद्रिता शशिकणा तद्येस्मिन् का मुधा

तच्चक्षुर्यदि हारितं कुवलयैस्ताभेद्विरो धिङ्गधु ।

धिर्ददर्पधनुर्भुवौ यदि च ते किं वा बहु ब्रूमहे
यत्सत्यं पुनरुक्तवस्तुविरसः सर्गक्रमो वेधसः ॥ ६ ॥

3374

सौरभ्यं मृगताञ्जने यदि भवेदिन्दीवरे वक्रता
माधुर्यं यदि विद्रुमे तरत्तता कंदर्पचापे यदि ।
रम्भायां यदि विप्रतीपगमनं प्राप्नोपमानं तदा
तद्वक्त्रं च तदीक्षणं तदधरस्तद्भ्रूस्तदूरुयुगम् ॥ ७ ॥

3375

यतो यतोद्गादपयाति कञ्जुक-
स्ततस्ततः स्वर्णमरीनियीचयः ।
यतो यतोस्या निपतन्ति दृष्टय-
स्ततस्ततः श्यामसरोजवृष्टयः ॥ ८ ॥
रूपानप्येते ।

3376

भङ्गदां नितम्बभागे क्षामं मध्ये समुन्नतं कुचयोः ।
अत्यायतं नयनयोर्मम जीवितमेतदायाति ॥ ९ ॥

3377

अध्याजस्तुन्दरीं तां विज्ञानेनाङ्गुतेन योजयता ।
उपकल्पिता विधात्रा बाणाः कामस्य विषदिग्धाः ॥ १० ॥

3378

धेणी विडम्बयाति मत्तमधुप्रताली-
भङ्गीकरोति गुणमैन्दवमास्यमस्याः ।
शाह मृणालतल्लतिकाभ्रियमाभ्रयेते
पुङ्खानुपुङ्खयति कामशरान्कटाक्षः ॥ ११ ॥
कादिशयस्येते ।

3379

तदा तदङ्गस्य विभर्ति विभ्रमं
विलेपनामोदरुचः स्फुररुचः ।

दरस्फुरत्काञ्चनकेतकीदला-
त्सुवर्णमभ्यस्थति सौख्यं यदि ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

3380

भूपत्यं धनुरपाङ्गतंरंगितानि
बाणा गुणः अषणपालिरिति स्मरेण ।
तस्यामनङ्गजयजङ्गमदेवताया-
मस्त्राणि निर्जितजगन्ति किमर्पितानि ॥ १३ ॥
जयदेवस्य ।

अथ विप्रलम्भशृङ्गारे प्रियप्रस्थान-
वर्णनम् ॥ १०० ॥

3381

मनसि निविशते स कोपि तापः
प्रणयिनि बाहुलतान्तरस्थितेपि ।
सरसिजमकरन्दगन्धबन्धु-
र्घहति वदेप शनैः शनैः समीरः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3382

आयाते श्रुतिगोचरं प्रियतमप्रस्थानकाले यता-
न्तल्पान्तःस्थितया तदाननमलं दृष्ट्वा चिरं मुग्धया ।
सौन्दर्यं दृढमन्युनिर्भरगलद्वाप्याम्बुधौतं तथा
स्य वक्रं विनिवेदय भर्तृद्वये निःशब्दकं दृष्ट्वा ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3383

गन्तुर्विचस्वदुदये इदयेभ्यश्च
मत्पूयपाक्षिनिर्भद्वयजातकन्या ।
निद्रां जलैरशिशिरैर्नयनान्तजातैः
कान्ता सदसशिखरे पतितैर्नहार ॥ ३ ॥
सुखिहृदमात् ।

3384

कान्ते कथंचिद्भदितप्रयागे
क्षणं विनम्रा विरहाहितादी ।
ततः समालोक्ष्य कदा गतोसी-
त्यातिङ्गद्य मुग्धा मुदभासत्ताद ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

3385

तज्ज्ञां विहाय रुदितं विभृतः पटान्ते
मागास्त्यमित्युदितमङ्गुलयो मुखेस्ताः ।
स्थित्वा पुरः पतितमेव निवर्तनाय
प्राणेश्वरे व्रजति किं न कृतं कृशाङ्गया ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

3386

दृष्टः कातरनेत्रया चिरतरं वन्दाम्भुलिं याचितः
पश्चादंशुकपद्मेन विभृतो निर्व्याजमालिङ्गितः ।
इत्याक्षिप्य समस्तमर्थमपृणो गन्तुं प्रवृत्तः शठः
पूर्वं प्राणपरिमहो दयितया मुक्तस्ततो वल्लभः ॥ ६ ॥
अमरकरय ।

3387

यामीति प्रियपृष्ठायाः प्रियायाः कण्ठवर्तिनोः ।
यच्चोजीवितयोरासीत्पुरो निःसरणे रणः ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

3388

तस्मा नांशुकपद्मे भुजलगा न द्वारदेशोर्पिता
नो या पादयुगे तथा निपतितं तिष्ठेति नोक्तं वचः ।
काले केवलमम्बुदालिमलिने गन्तुं प्रवृत्तः शठ-
स्तन्यङ्गया नयनाम्बुकल्पितनदीपूरेण रुद्धः प्रियः ॥ ८ ॥
अमरकरय ।

3389

प्रहरविरतौ मध्ये बाह्वस्तनोप्यपरेण वा
किमुत सकले यातेप्यद्भिः प्रिय त्वमिदं द्रष्टुमिच्छसि ।

इति दिनशतप्राप्यं देशं प्रियस्य प्रियासतो
हरति गमनं बालालापैः सबाष्पमलज्जलैः ॥ ९ ॥

गलज्जलवसुवेक्ष्य ।

३३९०

दूरं सुन्दरि निर्गतासि नगरादेष क्षुमः क्षीरया-
नस्मादेव निवर्त्यतामिति शनैरुस्वाध्वगेन प्रियाम् ।
गाढालिङ्गनयक्रितस्तनतटामोगस्फुटस्कन्धुकं
वीक्ष्योरःस्थलमभुपूरितदृशः प्रस्थानभङ्गः कृतः ॥ १० ॥
कस्यापि ।

अथ नायिकां प्रति नायकवचनादिकथनम् ।

३३९१

स्मर्तव्योहं त्वया कान्ते न स्मरिष्याम्यहं तव ।
स्मरणं चेतसो धर्मस्तप्तेनो भवता इतम् ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

३३९२

स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्दरमुखि प्रस्तावतोपि त्वया
सरस्य नाथ यदि प्रदास्यति विधिर्जातिस्मरत्वं मम ।
एकस्मिन्नपि जन्मनि प्रियतमे जातिस्मरत्वं कथं
प्राप्ताः पान्थ समं त्वयैव चलिताः काद्यापि नन्मैकता ॥ १२ ॥
कस्यापि ।

अथ नायकं प्रति नायिकोक्तिः ॥ १०१ ॥

३३९३

गच्छ गच्छति चैरकान्त पन्थामः सन्तु ते शिवाः ।
ममापि जन्म तत्रैव भूयाद्यत्र गतो भवान् ॥ १ ॥

३३९४

सहिष्ये विरहं नाथ देवदूरयास्त्रने मम ।
यदक्तेनेत्रां कंदर्पः ग्रह्णुं मां न शक्यति ॥ २ ॥
एतौ सण्दिनः ।

3395

लोलैर्लोचनगारिभिः सशपथैः पादप्रणामैः परै-
 रन्यास्ता विनिवारयन्ति कृपणाः शणैश्चरं प्रस्यितम् ।
 पुण्याहं व्रज मङ्गल सुदिवसः प्रातः प्रयातस्य ते
 यत्क्षेहोचितमीहितं प्रिय मया तन्निर्गतः श्रोष्यसि ॥ ३ ॥
 भमरऋष्य ।

अथ नायकं प्रति सखीवाक्यम् ।

3396

या बिम्बौष्ठरुचिः क विद्रुममणिः स्वनेपि तां लब्धवा-
 न्हासश्रीसदृशैस्तपोभिरपि किं मुक्ताफलैर्भूयते ।
 तत्कान्तिः शतशोपि वह्निपतनैर्हेम्नः कुतः सेत्स्यति
 त्यस्त्रया रत्नमयीं प्रयासि दयितां कस्मै धनायाध्यग ॥ ४ ॥
 शिवस्वामिन ।

3397

उद्यद्गर्हिवि दुर्दुरारवपुवि प्रक्षीणपान्थायुवि
 श्योतद्दिमुवि चन्द्ररुद्रुवि सखे हंसद्विवि प्रावृषि ।
 मा मुञ्चोद्यकुचापसततपतद्वाप्याकुलां बालिकां
 कालेकालकरालनीलजलदध्यालुप्तभास्वत्त्रिवि ॥ ५ ॥
 बाणभट्टस्य ।

अथ विराहिण्यवस्थावर्णनम् ॥ १०२ ॥

3398

शशभृन्नयपक्षवे दाशाङ्गे
 मकरन्दस्रुति वारुणीसरोजे ।
 अपि चास्यमरुद्रगान्धर्वसूते
 तिलकुसुमं स्फुटचम्पकौपदासि ॥ १ ॥
 वन्यापि ।

3399

विभ्रम्य विभ्रम्य वनद्रुमाणां
छायास्तु तन्वी विचचार काचिन् ।
तनूत्तरीयेण करोद्धृतेन
निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3400

अस्तमितविषयसङ्गा मुकुन्तितनयनोत्पला मुहुः शसिता ।
ध्यायति किमप्यलक्ष्य बाला योगाभियुक्तेषु ॥ ३ ॥
शोचर्पणस्य ।

3401

परिम्लानं पीनस्तनजघनसङ्गादुभयत-
स्तनोर्मध्यस्यान्तः परिमलनमप्राप्य हरितम् ।
इदं व्यस्तन्यासं शयभुजलताक्षेपयलनैः
कृशाङ्गचाः संतापं घटति विसिनीपञ्चशयनम् ॥ ४ ॥
श्रीहर्षस्य ।

3402

दहमानेपि हृदये मृगाक्ष्या मन्मथामिना ।
क्षेदस्तथैव यत्तस्थौ तदाधर्यमिवाभवत् ॥ ५ ॥
शकटदे ।

3403

लिखति न गणयति रेखा निर्भरवाप्याम्बुधौतगण्डतला ।
अश्रुधिदिवसावसानं मा भूदिति शङ्किता बाला ॥ ६ ॥
मोरिकाया ।

3404

प्रयातेस्तं भानौ श्रितशकुनिनीडेषु तरुषु
स्फुरत्संध्यारागे शशिनि शनकैरुल्लसति च ।
प्रियप्रत्याख्यानाद्विगुणविरहोत्काण्ठितदृशा
तदशरब्धं तन्व्या मरणमापि यत्रोत्सवपदम् ॥ ७ ॥
भक्तस्य ।

3405

सा तोरणान्तिकमुपेत्य दिशोवलोक्य
निःश्वस्य दीर्घमुपवाय करं कपोले ।
मत्वा च तं पुरत एव संसंभ्रमत्वा-
ज्ज्ञात्वा समोदलिखितेव न किं किमासीत् ॥ ८ ॥

शृङ्गीधरस्य ।

3406

भ्रातः पान्थ पथि त्वया न पथिकः कश्चित्स्नमानादितो
वाले नैकज्ञानानि कीदृश इति प्रख्यायतां वल्लभः ।
यं दृष्ट्वा प्रमदाजनस्य भवतः स्फारे मुदा लोचने
स ज्ञेयो दयितो ममेति पथिकायावेव मोहं गता ॥ ९ ॥

कल्याणि ।

3407

स्थारजोरुणितभूसरिताद्भयटे
कश्चित्पितुः स्मरसि पुत्रक निर्वृणस्य ।
उक्तवैवमद्भुगतमात्मजमायतादया
पान्थलिया प्रदितं कर्णं दिनान्ते ॥ १० ॥

कल्याणि ।

3408

तन्वद्गच्छा गुरुसंनिधौ नयनजं यहारि संस्तम्भितं
तेनान्तर्गन्धितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः ।
मन्ये तस्य निरस्यमान किरणस्यैषा मुखेनोद्भवा
श्वासायाससमागतालिसगुणिव्याजेन धूमावली ॥ ११ ॥

कल्याणि ।

3409

मुग्धा स्वप्नसमागते प्रियतमे तत्पागिसंस्पर्शनं
रोमाञ्छान्धितया शरीरतया संभाव्य कोपात्किल ।
ना मा वल्लभ संस्पृशेति सहसा शून्यं वदन्ती मुहुः
सख्या नो हसिता सनिन्तममहृत्संशोनिता प्रत्युत ॥ १२ ॥

शृङ्गीधरस्य ।

3410

एतानि निःसहतनोरसमञ्जसानि
 शून्यं मनः पिशुनयन्ति गतागतानि ।
 एते च तीरतरवः प्रययन्ति तप-
 मालम्बितोज्झिततरुग्लपितैः प्रवालैः ॥ १३ ॥

कालिदासस्य ।

3411

शीघ्रं भूमिगृहे गृहाण वसतिं प्राणैः किमु कीडसि
 प्राप्तां पश्यसि किं न दैवशक्तिके ज्योत्स्नां गवाक्षोदरैः ।
 इत्थं मन्मथतीव्रसंज्वरजुषां गेहेषु वामभ्रुवा-
 मुद्गच्छन्ति कुरङ्गलाञ्छनभयाहीनाः सखीनां पिरः ॥ १४ ॥

बिरहणस्य ।

3412

शय्या पुष्पमयी परामयतानद्धार्षणादभुते
 ताम्यन्त्यन्तिकतालघृन्तनलिनीपत्राणि दाहोष्मणा ।
 न्यस्तं च स्तनमण्डले मलयजं शीर्णान्तरं दृश्यते
 क्वायाद्वाशु भवन्ति फेनितमुखा भूपामृणात्माहुराः ॥ १५ ॥

3413

मदनदहनदुप्यत्कान्तरान्ताकुचान्त-
 नैवमलयजपङ्के गाटवद्धालिताङ्घ्रिः ।
 उपरि विततपक्षो लक्ष्यतेर्लिर्गममग्नः
 शर इव कुसुमेपोरेप पुङ्खावशेषः ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

अथ नायिकां प्रति सखीवचनम् ॥ १०३ ॥

3414

पद्माम्रप्रथिताश्रुविन्दनिकरैर्मुक्ताफलसर्पाभिः
 कुर्वत्या हरहासरारि रदये हारावलीभूषणम् ।

कालेस्मिन्कुमुमाकरे द्विगुणितप्रेमोत्सवे रागिणां
गच्छन्नमत एव मृदुदृष्टये मुक्तस्त्वया वल्लभः ॥ ६ ॥
सोर्नतिः कभीमस्य ।

3420

विभ्रान्तो दिवसस्तटीभयमटत्यस्ताचलस्यांशुमा-
नसंप्रत्यङ्गुरिताम्भकारपटलैर्लम्बालका शौरभूत् ।
एहन्तर्विश वेदमनः शशिमुखि शरस्थलीनोरण-
स्तम्भालम्बितबाहुवलि रदती किं त्व पयः पश्यसि ॥ ७ ॥
हृदयपिण्डितस्य ।

3421

गोपायन्ती निरहजनित दुःखमये मुग्धां
किं त्वं मुग्धे नयनविह्वल बाष्पपूरं रणत्सि ।
नक्त नक्तं नयनसलिलैरेव आर्द्रकृतस्ते
शय्योपान्तः कथयति दशमावपे शोण्यमाणः ॥ ८ ॥
करयापि ।

3422

मुखं पाण्डुच्चायं नयनयुगल बाष्पतरल
तनुः क्षामक्षामा गतमग्निगद धैर्यविगमः ।
द्वियं मुञ्चत्या मूढे कथयसि न मे साररचना-
न्ययस्या येनेयं तव तालि मुहूर्तेन पतिता ॥ ९ ॥
करयापि ।

3423

आकारे विरतिः समग्रविषयप्राप्ते निवृत्तिः परा
नासाधे नयनं यदेतदपर यैकगिष्ठ मनः ।
मौनं वेदमिदं च शून्यमपिल यद्विश्रमाभाति ते
तद्गूयाः तालि योगिनी किमसि भोः किं वा नियोगिन्यसि ॥ १० ॥
यत्रोपरस्य ।

अथ वियोगिनीप्रलापाः ॥ १०४ ॥

3424

प्रस्थानं वल्लभेः कृत प्रियसत्प्रेरकैरजस्रं गतं
धृत्या न क्षणमाहित व्यवसितं चित्तेन गन्तुं पुरः ।

यातुं निश्चितचेतसि प्रियतमे सर्वे स्रमं प्रस्थिता
गन्तव्ये सति जीवितप्रियनुत्सार्यः किमुत्सृज्यते ॥ १ ॥

अमरकस्य ।

3425

स्वयमनाहदुःखो यः स दुनोति न विस्मयः ।
त्वं स्मरमाग्नदाहोपि दहसोति किमुच्यते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3426

वरमसौ दिवसो न पुनर्निद्रा
ननु निद्रैव वरं न पुनर्दिनम् ।
समयमेतदुपैत्वयथा क्षयं
प्रियतमेन न यत्र समागमः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3427

अरतिरियमुपैति मां न निद्रा
गणयति तस्य गुणान्ननो न दोषान् ।
विगलति रजनी न सद्रमाशा
अजति तनुस्तनुतां न चानुरागः ॥ ४ ॥

विन्दकस्य ।

3428

पञ्चत्यं तनुरेणु भृगुनिबद्धः स्वं स्वं विद्रव्यीक्षितं
याचे त्वां दुहिन भगव्य निरमा भूयोपि भूयान्मम ।
तद्वापीषु पयम्नदीयमुकुरे ज्योतिर्मन्दीयानय-
ध्योमि व्योम तद्दीयत्तमनि धरा तत्तातपुन्नेनिलः ॥ ५ ॥

आकाशसोदः ।

3429

हारो नारोपिः कण्ठे मया निक्षेपभीरगा ।
इदानीमन्तरे जाताः पर्यताः सरितो द्रुमाः ॥ ६ ॥

दाह्योविह्वले .

3430

मुग्धस्य ते वद विधुंतुद किं वदामि
किं मुक्तवानसि मुखे पतितं शशाङ्कम् ।
अस्यार्द्रबिम्बगतितेन सुधारसेन
संधानमेति तव किं न जरत्कबन्धः ॥ ७ ॥

बिम्बगतितेन ।

3431

रिपुर्दिव सखीसंवासोयं शिखीव हिमानिलो
विषमिव सुधारदिमर्यस्मिन्दुनोति मनोगते ।
हृदयमदये तस्मिन्नेवं पुनर्वलते वत्ता-
त्कुपलयद्दृशां वामः कामो निकामनिरङ्कुशः ॥ ८ ॥
अयमेवस्य ।

3432

विरमत विरमन सख्ये नलिनीदलतालवृन्तपत्रनेन ।
हृदयगतोयं वह्निर्झटिति कदामिञ्जवलस्येव ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3433

विभेमि सखि संवीक्ष्य भ्रमरीभूतकीटकम् ।
तद्दधानादागते पुंस्त्वे तेन सार्धं रतिः कथम् ॥ १० ॥
कस्यापि ।

3434

याः पश्यन्ति प्रियं स्वप्ने धन्यास्ताः सखि योषितः ।
अस्माकं तु गते कान्ते गता निद्रापि वैरिणी ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3435

यास्यामीति समुद्यतस्य वचनं विस्मयमाकर्णितं
गच्छन्दूरमुपेक्षितो मुहुरसो व्यावृत्य तिष्ठवपि ।
तच्छून्ये पुनरागतास्मि भवने प्राणास्त एते दृढाः
सख्यस्तिष्ठत जीवितव्यसनिनी हंभादहं रोदिमि ॥ १२ ॥
कस्यापि ।

3436

इदानीं तीत्राभिर्दहन इव भाभिः परिवृतो
 ममाश्चर्यं सूर्यः किमु सखि रजन्यामुदयति ।
 अयं मुग्धे चन्द्रः किमिति भयि ताप प्रकटय-
 त्वनाथानां वाले किनिह विपरीतं न भयति ॥ १३ ॥
 शुटिकस्य ।

3437

यात्रामङ्गलसन्निधानरचनाज्यये मत्सीनां गणे
 बाष्पात्म्यं पिहितेक्षणे गुरुजने तद्वत्सुदन्मण्डले ।
 प्राणेशस्य मन्त्रेक्षणावर्षतद्दशः कृच्छ्रदतिरामतः
 किं त्रीडाहृतया मया भुजलतापाशो न कण्ठेर्वितः ॥ १४ ॥
 रस्यापि ।

अथ नायकं प्रति तूतीप्रैषणम् ॥ १०५ ॥

3438

भृषृजितैरास्तु गिगीन्द्रकन्या
 किं पक्षपातेन मनोभरम्य ।
 दद्यस्ति तृती सरमोक्तिदक्षा
 दासः पतिः पादतले वट्टनाम् ॥ १ ॥
 विरजस्य ।

3439

दृति एव मरणी युवा स चपलः ज्यामास्तमोभिर्दृशः
 सदेष्टा मरम्य एव त्रिपिने संज्ञितवासासक्तः ।
 भूयो भूय इमे वनन्तमरुतधेनो नयन्न्यन्यथा
 गच्छ क्षेमसमागमाय निपुण रक्षन्तु ते देवताः ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

3440

ननु सद्विज्ञेति मुदृशोदितया
 त्रपया न किञ्चन विज्ञाभिदधे ।

निजमैक्षि मन्दमनिशं निशितैः
कृशितं शरीरमशरीरदारैः ॥ ३ ॥

षाषकवे ।

3441

प्राणेश विज्जमिरिय मदीया
तत्रैव नेया दिवसाः कियन्तः ।
संस्त्यवोग्यस्थितिरेव देशः
करा हिमांशोरपि तापयन्ति ॥ ४ ॥

वङ्गमस्य ।

3442

जीवामीति त्रियोगिनी यद्विले लोके प्रवृत्ता कथा
अथ श्लेष मरिप्यतीति मरणे कालात्ययः किं कृतः ।
आगन्तव्यमिहेति सप्रति सखे सभायना निष्फला
भ्रातः संग्रति याति नास्ति त्रिरितं तद्गृहि यत्ते क्षमम् ॥ ५ ॥

लोपिद्वरुख ।

3443

अनलस्तम्भनविद्यां सुभग भवासिपतमेव ज्ञानाति ।
मन्मथशराग्रितमे हृदि मे कथमन्यथा वसति ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3444

उल्लङ्घ्यापि सखीवचः समुचितामुल्लङ्घ्य लज्जामलं
मिस्वा भीतिभरं निरस्य च निज सोभाग्यगर्भं मवाक् ।
आशां केवलमेव मन्मथपुरोरादाय नूनं मया
त्वं निःशेषप्रिलासिवर्गगणनाचूडामणिः सनृतः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

अथ वियोग्यवस्थाप्रलापवर्णनम् ॥ १०६ ॥

3445

वेदोरन्तरिता शनेष सरितामुर्वीभृतां कानने-
यत्नेनापि न याति तोचनपथं कान्तेति जानवपि ।

उद्दीवधरणावरुद्धवसुधः प्रोन्नृज्य सस्ते दृशौ
तामाशां पथिकस्तथापि किमपि ध्यायन्मुहुर्वाक्षते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3146

सा तन्वीति घनस्तनीति विकसन्नीलाञ्जनेवेति च
स्वरं सचरतीति चक्षि मधुरां वाचं विचित्रानापि ।
इत्थं विद्रुमपाटलापरपुटं सीमन्तिर्नो ध्यायतो
रोमाञ्चो रुदितं स्मितं प्रलपितं पान्यस्य संजायते ॥ २ ॥

करयापि ।

3147

प्रियाविरहितस्यास्य यदि चिन्ता समागता ।
हति मत्वा गता निद्रा के कृतत्रनुवासते ॥ ३ ॥

एतन्महाशिरायाः ।

3148

कर्पूराम्बुनिषेकभाजि सरनैरम्भोजिनीनां दलै-
राम्नीर्गोपि विद्यतमानवपुषः रुस्तस्रजि सस्तरे ।
मन्दोन्मेषदृशः किमन्यदभयत्सा काप्यवस्था तदा
यस्याध्वन्दननन्दचम्पकदलभ्रग्यादि वल्लीयते ॥ ४ ॥

विशेषकरव ।

अथ वियोगिप्रलापाः ।

3149

यदि प्रियावियोगेऽपि रयते दीनदीनकम् ।
नदिदं दग्धमरगनुपयोग क यास्यति ॥ ५ ॥

दग्धनरपत्य ।

3150

दिग्भनभुरहं जातः सरागेऽपि चक्षुषा ।
हृदस्यो येन पश्यामि देशान्तरगतां प्रियान् ॥ ६ ॥

पैर्देवैश्चर्य ।

3451

नृपुंसकमिति ज्ञात्वा प्रियायां ग्रहितं मनः ।
तत्तु तत्रैव रमते हताः पाणिनिस्त वयम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3452

नूनमयं मे पापः कान्त्वाविरहे रसायनमूतः ।
वर्षसहस्राभ्यधिकाप्रयामि कथमन्यथा दिवसान् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3453

भ्रमय जलदायम्भोगभान्ममोदय चातका-
न्कलय शिखिनः केकोत्कण्ठान्कडोरय केतकान् ।
विरहिणि जने मूर्ध्ना लब्ध्वा विनोदयति व्यथा-
मकरुण पुनः संज्ञान्याधि विधाय किमीदृशे ॥ ९ ॥

भवन्ते ।

3454

जाने कोपपराङ्मुखी प्रियतमा स्वप्नेष दृष्टा मया
मा मां संस्पृश पाणिनेति रुदती मन्तुं श्रुत्वा ततः ।
नो यावत्परिरभ्य चाटुकशतैराश्वासयामि क्षणं
भ्रातस्त्वावदहं शत्रेण विधिना निद्रादरिद्रः कृवः ॥ १० ॥

विश्रादरिद्रस्य ।

3455

तमे महाविरहवह्निशिखावलीभि-
रापाण्डुरस्तनवटे हृदये प्रियायाः ।
मन्मार्गवीक्षणानेवेशितदीनदृष्टे-
नूनं उमत्प्रमिति बाष्पकणाः पतन्ति ॥ ११ ॥

उमत्प्रमितिः कस्यापि ।

3456

न मे दुःखं प्रिया दूरे न मे दुःखं हनेति सा ।
एतदेवानुशोचामि वयस्तस्या निर्वर्तते ॥ १२ ॥

शान्सीकिनुते ।

3457

इतो विशुत्तुञ्जस्फुरितमसकृद्रापयतु मा-
 मिनः केकानेका हरतु इदं निर्दयमिदम् ।
 इतः कामो वामः प्रहरतु मुहुः पुङ्खिनशरो
 गतासि त्वं दूरे चपलनयने प्रेयासि यतः ॥ १३ ॥

श्रीगोविन्दराजदेवानां ।

3458

केदौः केसरमालिकामपि चिरं या विभ्रती खिद्यते
 या गात्रेषु घनं विलेपनमपि न्यस्तं न सोढुं क्षमा ।
 दीपस्यापि शिखां न वासभवने शक्नोति या वीक्षितुं
 तापं सा विरहानलस्य महतः सोढुं कथं शक्यति ॥ १४ ॥

कन्द्यापि ।

3459

अपसरति न चक्षुषो मृगाक्षी
 रजनिरियं च न याति नैति निद्रा ।
 प्रहरति मदनोपि दुःखितानां
 वत बहुगोभिमुत्तीभवन्त्यपायाः ॥ १५ ॥

शिविक्रमस्य ।

3460

एदि विसलता हारो नायं मुजंगमनायकः
 कुवलयदलभ्रेगी कण्ठे न मा गरलद्युतिः ।
 मलयजरजो नेदं भस्म प्रियारहिते मयि
 प्रहर न हरभ्रान्त्यावद्गं क्रुधा किमु धावसि ॥ १६ ॥

3461

पाणौ मा कुरु चूतसायकममुं मा आपमारोपय
 श्रीटानिर्गितविश्व मूर्धितजनाघातेन किं वैश्यम् ।
 तस्या एव मृगीदृशो मनसिज प्रेङ्खत्कटाक्षाशुग-
 भ्रेगीजर्जरितं मनागपि मनो नाद्यापि संधुक्षते ॥ १७ ॥

जयदेवदेवी ।

३४६२

यदि स्मरामि तां तन्वीं जीविताया कुतो मम ।
अथ विस्मृत्य जीवामि जीवितव्यसनेन किम् ॥ १८ ॥
कस्यापि ।

३४६३

पादाङ्गुष्ठेन भूमिं किसलयरुचिना सापदेशं लिखन्ती
भूयो भूयः क्षिपन्ती मयि सितशबले लोचने लोलतारे ।
वक्त्रं ह्रीनस्रमीपत्स्फुरदपरपुटं वाक्यगर्भं दधाना
यन्मां नोवाच किंचित्स्थितमपि पुरतो मानसं नहुनोति ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

३४६४

प्रीडायोगात्तवदनया संनिधाने गुरुणां
बद्धोत्कम्पं स्तनकलशयोर्मन्युमन्तर्निगूढ ।
तिष्ठेत्युक्तं किमिदं न तया यत्समुत्सृज्य बाष्पं
मय्यासक्तश्चकितहरिणीहारिनेत्रविभागः ॥ २० ॥
नेत्रविभागप्रत्ययशक्तिः ।

३४६५

याताः किं न मिलन्ति सुंदरि पुनश्चिन्ता स्वया मरकते
नो कार्या नितरां कृशासि कथयत्येवं सबाष्पे मयि ।
तज्ज्वालयन्धरनारकेण निपतत्पीताभ्रुणा चक्षुषा
वृद्धा मां हसितेन भाविमरणोत्साहस्तया सूचितः ॥ २१ ॥
अमलकस्य ।

३४६६

कान्तामुखं क्षुरतकोटिविर्मदस्वेद-
संजातधर्मकणविच्युरितं रत्नान्वे ।
आपाण्डुरं विलसदर्धनिमीलितार्धं
संस्मृत्य हे हृदय किं शतधा न यासि ॥ २२ ॥

३४६७

अद्यापि तत्त्वचतकुण्डलधृष्टगण्डं
वक्त्रं स्मरामि विपरीतरतामियोगे ।

आन्दोलनभ्रमजलस्फुटसान्द्रबिन्दु-
मुक्ताफलप्रकरविच्युरितं प्रियायाः ॥ २३ ॥
अमरकरदैते ।

3468

निद्रार्धभीलितदृशो मदमन्यराणि
नाप्यर्यवन्ति न च नाम निर्यकानि ।
अद्यापि मे मृगदृशो मधुराणि तस्या-
स्तान्यक्षराणि हृदये किमपि ध्वनन्ति ॥ २४ ॥

3469

अद्यापि तां कनकचम्पकदामगौरीं
फुल्लारविन्दनयनां तनुरोमराजीम् ।
सुप्तोत्थितां मदनविद्वलतालसाङ्ग्रीं
विद्यां प्रमादगतितामिव चिन्तयामि ॥ २५ ॥

3470

अद्यापि सा मनसि संपरिवर्तते मे
रात्रौ मयि क्षुतवति क्षितिपालपुत्र्या ।
जीयेति मङ्गलवचः परिदृश्य कोपा-
त्कर्णे कृतं कमलपद्ममनालपन्त्या ॥ २६ ॥

विन्दनस्यैते ।

3471

आसन्नमार्गमतिलङ्घ्य नतेन मूर्ध्ना
पथात्पसङ्गवलितेन मुखेन यान्त्या ।
आरोपिताः कतिपये मयि पट्टजास्या
साकूतहासमनतिप्रकटाः कटाक्षाः ॥ २७ ॥

करयाति ।

3472

मुखं तस्याः स्मितस्मेरं किञ्चिदञ्चलसंवृतम् ।
मदालोकनलोलाक्षं स्मृत्वा मन्ये मुधां मुधा ॥ २८ ॥
करयाति ।

अथ नायकस्याग्रे दूत्युक्तिः ॥ १०७ ॥

3473

सा सुन्दर तव विरहे सुतनुरियन्मात्रलोचना सपदि ।
पतावनीमवस्थां याता दिवसैरियन्मात्रैः ॥ १ ॥

कदम्बस्य ।

3474

भङ्गेनङ्गज्वरहुतबहधक्षुषि ध्यानमुद्रा
कण्ठे जीवः करकिसलये दीर्घशायी कपोलः ।
भंसै बेणी कुचपरिसरे चन्दनं वाचि मीनं
तस्याः सर्वं स्थितमपि न तु त्वां विना कापि चेतः ॥ २ ॥

क्षेमेत्रस्य ।

3475

गृहीतं ताम्बूलं परिजनवचोभिः कथमपि
स्मरत्यन्तःशून्यां सुमगं विरतायामपि निशि ।
तथैवास्ते हस्तः कलितफणिवल्ली किसलय-
स्तथैवास्यं तस्याः क्रमुकफलफालीपरिचितम् ॥ ३ ॥

बिल्हणस्य ।

3476

कुक्षुमशयनेप्यङ्गं ताम्यत्यनङ्गविधर्तनं
वदनपवनैः श्यामच्छायो बभूव सखीजनः ।
हृदयनिहितः शीतो लेपश्छमीति रवं करो-
त्यहह कठिनावस्या तस्यास्त्वयैवमुपेक्ष्यते ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3477

गतत्येका मूर्ध्ना भवति पुनरन्या यदनयोः
क्लिमप्यासीन्मध्ये सुमगं सकलायामपि निशि ।
लिखन्त्यास्तत्तस्याः कुक्षुमशरत्तेखं तव कृते
समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोपि न गतः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3478

गेहादङ्गणमङ्गणादपि बहिर्वाद्याच्च पृथ्वीतलं
 तामार्तिं यदि सैव वेत्ति शुमुखो किञ्चान्यदावदमहे ।
 पर्यङ्गेऽपि तत्राङ्गसद्गुभगः स्वेदाम्भसां निक्षैरै-
 र्धारामण्डपतामनीयत तथा तस्मिन् रदस्या मुहुः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3479

तस्या महाक्षिरहवाह्निशिखाकलाप-
 तमे स्थितोसि हृदये सतत प्रियायाः ।
 शालेयतीकरसमे इति सा कृपालो
 बाला क्षणं वसति नैव सतु त्वदीये ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3480

दृष्टे चन्द्रमसि प्रलूनतमसि द्योमाङ्गणस्पेयसि
 स्फूर्जन्निर्मलतेजसि स्वयि गते दूरं निजप्रेयसि ।
 आसः कैरवकोरकीयति मुखं तस्याः सरोजीयति
 क्षीरोदीयति मन्मथो मृगवृक्षो दृक्चन्द्रकान्तीयति ॥ ८ ॥

भट्टरव्य ।

3481

आवासो विपिनायते प्रियसखीमालापि जालायते
 तापोऽपि शसितेन दावदहनज्वालाकलापायते ।
 सापि त्वद्विरहेण हन्त हरिणीरूपायते न कथं
 कंदर्पोऽपि यमायते विरचयन्गार्दूलविक्रीडितम् ॥ ९ ॥

3482

क्षगमपि विरहः पुरा न सेहे
 नयननिमीलनखिद्यया यया ते ।
 शसिति कथमसौ रसानशखां
 चिरविरहेण बिलोक्य पुष्पितामाम् ॥ १० ॥

अदहनरयेनौ ।

3483

अद्भुतानि मे दहतु कान्तवियोगवह्निः
संरक्ष्यतां प्रियतमो हृदि वर्तते यः ।
इत्याशया अश्लिमुखी गलदध्रुवारि-
भाराभिरुण्णमभिपिञ्चति हृत्पदेशम् ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3484

अधिरत्नपरिवाहैरभ्रुणः सारणीनां
स्मरदहनशिखोष्णभासपूरैश्च तस्याः ।
सुभग यत कृशाङ्गयाः स्पर्धयान्योन्यमेभिः
क्रियत इव पुरो भूः पाटिता पाञ्चता च ॥ १२ ॥
कस्यापि ।

3485

सखीभिर्क्षां याचे घत नतशिरास्त्वामिदमहं
न वेदस्ति प्रीतिः कुह तदपि कारुण्यकाणिकाम् ।
भवस्या सा तस्याः सुकृतमथ यस्यां किमपरं
प्रमोहो विश्रामस्त्वमथ मरणं वा प्रतिकृतिः ॥ १३ ॥
गौडानिनन्दत्त्व ।

3486

अच्छिन्नं नयनाम्बु बन्धुपु कृतं तापः सखीप्याहितो
दैन्यं न्यस्तमशेषतः परिजने चिन्ता गुरुभ्योर्पिता ।
अथ धः किल निर्वृतिं व्रजति सा श्वसैः परं खिद्यते
विश्रम्भो भव विप्रयोगजनिर्व दुःखं विमर्शं वया ॥ १४ ॥
अमरकस्य ।

3487

त्वां चिन्तापरिकल्पितं सुभग सा संभाव्य रोमाञ्चिता
रूपातिङ्गनसंचलद्भुजयुगेनात्मानमातिङ्गति ।
किं चान्यद्विरहव्यथाप्रशमनीं संप्राप्य मूर्ध्नि चिरा-
त्युज्जीवति कर्णमूलपठितैस्त्वन्नाममन्त्राक्षरैः ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

3488

नीरागा मृगलाञ्छने मुखमापि स्वं नेक्षते दर्पणे
 वस्ता कोकिलकूजितादपि गिरं नोन्मुद्रयत्यात्मनः ।
 चित्रं दुःखददाहदायिनि धृतद्वेषापि पुष्पायुधे
 सा बाला सुमगं प्रति प्रतिपदं प्रेमाधिकं पुष्यति ॥ १६ ॥
 करदापि ।

3489

उन्मीलन्ति नखैर्लुनीहि बहति क्षौमाञ्चलेनावृणु
 क्रीडाकाननमाश्रयन्ति वलयकाणैः समुद्रासय ।
 इत्थं वञ्चुतदक्षिगानिलकुहकण्ठीषु सांकेतिक-
 व्यापाराः सुमगं त्वदीयविरहे तस्याः सखीनां मियः ॥ १७ ॥
 उत्तरदिशिभ्रष्टः ।

3490

वर्षन्ति स्तनयिबबो न सरले धारागृहे वर्तसे
 गर्जन्ति प्रनिकूलवादिनि न ते शारि स्थिता दन्तिनः ।
 इत्येवं गमितो घनव्यतिकरः सा राजपुत्री पुन-
 र्वाते घाति कदम्बपुष्पमुरभौ केन प्रतारिष्यते ॥ १८ ॥
 उभारविधरस्य ।

3491

संज्ञात्रेवभिवासरे क्षगमसौ त्वहर्मवातायनं
 वारंवारमुपेत्य निष्कृपयया निश्चित्य किञ्चिद्विरम् ।
 संप्रत्येव निवेद्य केतिकुररीः साखं सखीभिः शिशो-
 र्माधन्याः सहकारकेण करणः पाणिग्रहो निर्मितः ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

3492

त्रिमुञ्चन्त्या प्रागांधिरविहरदुःसासहतया
 तया संदिष्टं ते कठिनहृदयापथिममिदम् ।
 अपत्यं बालैका मम विविहतायाः सलिलदा
 यया नेयं सेवाप्यसनरुचये दीयत इति ॥ २० ॥
 कस्यापि ।

3493

किं पृष्टेन द्रुततरमितो गम्यतां सा प्रिया ते
दृष्टा मार्गे दिवसमखिल सास्रमेका भयैवम् ।
दृष्टे दृष्टे त्वमिति रमसोद्दीवमालोकयन्ती
पृष्टे पृष्टे न भवति भवानित्युदभ्रुवन्ती ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

3494

चित्रोत्कीर्णादपि विषधराद्गीतिभ्रजो निशायां
किं तद्रूमस्त्वदमितरणे साहस नाय तस्या-
ध्वान्ते यान्त्या यदातेनिभृतं बालयास्मप्रकाश-
आसात्पाणिः पथि फणिफणारज्जरोधी व्यधायि ॥ २२ ॥

हरिहरस्य ।

3495

संकेतकुञ्जभुवि सा शयनोपधान
व्यालं कृत सुभग कुण्डलित न वेद ।
तत्कण्ठलग्नघनचन्दनगन्धतुण्ड-
स्तत्रैव निधत्तमुवास विराय सोपि ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3496

मा गच्छ प्रमदाप्रिय प्रियशतैरभ्यर्थितस्त्व मया
बाला प्राद्वणमागतेन भवता प्राप्नोत्ववस्थां पराम् ।
किं नास्याः कुचभारनिःसहतैरैरङ्गैरनङ्गाकुले-
स्तुट्यत्कञ्चुकजालकैरनुदिनं निःसूत्रमस्मद्गृहम् ॥ २४ ॥

भारिकाया ।

अथ नायिकां प्रति नायकावस्थावर्णनम् ॥१०८॥

3497

पदशम्पलीनहृदयो रूपालंकारमावगानिपुणः ।
कविरिव वाञ्छितनिष्ठस्तरुणि त्वार्थे परं स युवा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3498

विकिरति मुहुः श्वासानाशां पुगे मुहुरीक्षते
 प्रविशति मुहुः कुञ्जात्कुञ्जं मुहुर्वहु ताम्यति ।
 रनयति मुहुः गय्यां पर्याकुलं मुहुरीक्षते
 मदनकदनकान्तः कान्ते प्रियस्तत्र वर्तते ॥ २ ॥

3499

सा मां द्रक्ष्यति वक्ष्यति प्रियकथां प्रत्यङ्गमालिङ्गनैः
 प्रीतिं यास्यति रंस्यते सखि समागत्येति चिन्ताकुलः ।
 मार्गं पश्यति वेपथे पुनकयस्यानन्दति स्विद्यति
 प्रत्युद्गच्छति मूर्छति प्रियतमः कुञ्जे निकुञ्जप्रियः ॥ ३ ॥

3500

पृथं यत्र मम त्वया रतिपतेरासादिताः सिद्धय-
 स्नाम्निन्नेव निकुञ्जमन्मयमहार्तीर्ये पुनर्माधवः ।
 ध्यायंस्त्वामानिशं जपन्नपि तवेवालापमन्त्रावर्त्ती
 भूयस्त्वरकुचकुम्भनिर्भरपरीरम्भामृतं वाञ्छति ॥ ४ ॥
 अवदेवस्यैने ।

अथ नार्थिकां प्रति नायकसंदेशः ।

3501

त्वद्वृषामृतपानदुर्लभतया दृष्ट्या क्व विश्रम्यतां
 न्यक्षाभ्यश्रवणाभियोगपरयोः भव्यं कुतः श्रोत्रयोः ।
 एभिस्तत्सग्निरम्भनिर्भररसैरङ्गैः कथं स्थयितां
 रुद्र रश्मिग्रेण संप्रति यथं कृद्रामवस्थां गताः ॥ ५ ॥
 कम्भापि ।

3502

भृनापे निहितः कटाक्षविशिखी निर्मातु मर्मव्यथां
 दयामान्मा कुटिलः कगेतु कवरीभारोपि मारोद्यमम् ।
 मोहं तावदयं च तन्नि ननुनां विम्याधगे रागया-
 म्मदुत्तः स्नानमण्डनस्तत्र कथं शगैर्मम क्रीडति ॥ ६ ॥
 अवदेवस्य ।

3503

त्वामालिख्य प्रणयकुपिभां धातुरागैः शिलाया-
मात्मानं ते चरणपतितं यावदिच्छामि कर्तुम् ।
अलैस्तावन्मुहुर्पचितैर्दृष्टिरालुप्यते मे
क्रूरन्तस्मिन्नपि न सहते संगमं नौ क्रतान्तः ॥ ७ ॥

कालिदासस्य ।

3504

स्थानान्निर्गत्य दूरं व्रजति मयि चिरं मुक्तकण्ठ रुदित्वा
पश्चादुन्मृज्य नेत्रे प्रणतिमुपगता वेपमानाङ्गयाटिः ।
कान्ते यन्मामघोचः प्रलयघनघटाटोपवद्गन्धकारे
काले कापालिकोपि प्रवसति न गृहान्तन्मनो मे दुनोति ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

अथ दूत्युपहासप्रश्नौ ॥ १०९ ॥

3505

पार्श्वार्थां सप्रहाराभ्यामधरे व्रणस्त्राण्डिते ।
दूति सङ्ग्रामयोग्यासि न योग्या दूतकर्मणि ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3506

यदुनात्र किमुक्तेन दूति मत्कार्यसिद्धये ।
स्वमांसान्यपि दत्तानि वक्तव्येषु तु का कथा ॥ २ ॥

वररुचे ।

3507

धातः किं त्वरिता गता पुलकिता कस्मात्प्रसादः कृतः
अस्ता वेण्यपि पादयोर्निपतनाश्रीवी च गत्वागमात् ।
स्वेदार्द्रं मुखमातपेन गलितं क्षामा किमित्युक्तिभि-
र्दूति म्लानसरोरुशकृतिधरस्यौष्ठस्य किं वक्ष्यसि ॥ ३ ॥

शीलाभट्टारिकाया ।

3508

निःशेषच्युतचन्दनं स्नततटं निर्मृष्टरागोधरो
नेत्रे दूरमनञ्जने पुलकिता तन्वी तवेयं तनुः ।

मिथ्यावादिनि दृति बान्धवजनस्याज्ञातपीडागमा
 वापीं आतुमितो गतासि न पुनस्तस्याधनस्यान्तिकम् ॥ ४ ॥
 कस्यापि ।

3509

रजन्यामन्यस्यां मुरतपरिवृत्तावनुचितं
 मदीयं यहासः कयमपि इतं तेन मुददा ।
 स्वया प्रत्यानीतं निजवत्तनदानात्पुनरिष्टं
 कुतस्त्वादृग्दृति स्वतित्तननोपायनिबुद्धा ॥ ५ ॥
 धीराकरस्य ।

3510

किं त्वं निगृहसे दृति स्तनौ वक्तुं च पाणिना ।
 खण्डिता एव शोभन्ते शूराधरपयोधराः ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

3511

उत्तापयन्त्या दयितस्य दुर्तो
 बध्ना विभूषां च निवेदयन्त्या ।
 प्रसन्नता कापि मुखस्य जज्ञे
 वेषभिया नु प्रियवार्तया नु ॥ ७ ॥
 विदग्धानि ।

3512

कयय निपुणे कस्मिन्दृष्टः कथं नु कियच्चिरं
 किमभितिष्ठितं किं तेनोक्तं कदा स इहैष्यति ।
 इति बहुविधप्रेमात्तापप्रपञ्चितविस्तराः
 प्रियतमकथाः स्वल्पेऽप्यर्थे प्रयान्ति न नष्टतान् ॥ ८ ॥
 कस्यापि ।

3513

अनमत्तमवृणस्य तस्य नाम्ना
 पुनरपि सैव कथा गतः स कान्तः ।
 कयय कयय वा तदापि दृति
 प्रतिवचनं द्विषतोऽपि माननीयम् ॥ ९ ॥
 शम्भुदेव ।

अथ संभोगशृङ्गारे परस्परावलोकनम् ॥ ११० ॥

3514

प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ।

प्राप्यते येन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3515

क्षीरसागरकल्लोललोलोचनयानया ।

भसारोपि हि ससारः सारवानिव लक्ष्यते ॥ २ ॥

आकाशशोले ।

3516

उपमाकाराद्यं ग्रहिणु नयने तर्कय मना-

गनाकाशे कोय गलितहरिणः शीतकिरणः ।

सुधावद्भ्रमसैरुपवनचकोरैरनुसृतां

किरद्भ्रयोत्क्षामच्छां लवलिफलपाकप्रणयिनीम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3517

पुरः स्थित्वा किञ्चिद्भ्रमिन्मुलमातोकय सखे

सखेदाः स्यास्यन्ति ध्रुवमिदमदृष्ट्वा तव दृशः ।

इतश्चञ्चत्काञ्चीरणितमुखरास्तौषशिखरा-

दराकायां केयं कयलयति चान्द्रेण महसा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3518

अये केयं लीलाधवलगृहवातायनतले

मुलाकोटिकाणैः कुसुमधनुषं जागरयति ।

भदो नेत्रद्वन्द्वं विलसति विलङ्घ्य भ्रुतिमशो

कयं न त्रैलोक्यं जयति मदनः स्मेरवदनः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3519

अमृतममृतं चन्द्रश्चन्द्रस्तथाम्बुजमम्बुजं

रतिरपि रतिः कामः कामो मधूनि मधून्यपि ।

इति न भजते वस्तु प्रायः परस्परसंकरं
तदियमबला धत्ते लक्ष्मीं कुतः सकलात्मिकाम् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3520

विनैवाम्भोवाहं बहलरुचिलिप्ताम्बरतला-
स्तडिलेखा हेमद्युतिविततिरम्या विलसति ।
दिनैव स्वर्गङ्गां नमसि रमसा व्यग्रशफरी-
परीवर्तः सार्धं स्फुरति विकचेन्द्रोदरवनम् ॥ ७ ॥
नयदेवस्य ।

3521

तमःस्तोमः पूर्वं तदनु सकलः द्रोतकिरण-
स्ततः कौकद्वन्द्वं तदनु न च किञ्चित्पुनरभूत् ।
अनम्भस्यावर्तस्तदनु कदलीकाण्डयुगलं
ततोवाञ्छौ पद्मौ किमिदमिति त्रिवैव रचना ॥ ८ ॥
देवकोपे ।

3522

न जाने संमुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये ।
सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3523

काचिन्निवारितवर्हिर्गमना जनन्या
वृद्धं प्रियं भयनजालकमाससाद ।
तस्या विलोचनमद्दयत दाशदत्त-
यन्त्रोपरुद्धशफरोपमितं क्षणेन ॥ १० ॥

3524

कृच्छ्रेण कापि गुरुणैव जनेन रोध-
मुलङ्घ्य नायकसमीपभुवं प्रतस्थे ।
हा रन्त शीघ्रगमनप्रतिरोधहेतु-
स्तस्याः पुनः स्नमरोपि गुरुर्वभूव ॥ ११ ॥
उद्येतापद्मनखेनौ ।

3525

यां यां प्रियः प्रेक्षत कातरार्क्षी
सा सा दिवा नम्रमुखी बभूव ।
निःशङ्कमन्याः सममाहितेर्ष्या-
स्तत्रान्तरे जघुरमुं कटाक्षैः ॥ १२ ॥

मापकव ।

अथ प्रियातिथ्यादिकम् ॥ १११ ॥

3526

सज्जितसकलशरीरा क्षणे क्षणे मनसि किमपि गणयन्ती ।
उत्सवमिह तं दिवसं मनुते मुग्धा प्रियागमने ॥ १ ॥
शाङ्गधरस्य ।

3527

आगच्छन्सूचितो येन येनानीनो गृहं प्रति ।
प्रथमं सखि कः पूज्यः किं काकः किं क्लमेलकः ॥ २ ॥
शोभकवे ।

3528

आयाते दयिते मरुस्थलभुवामुत्प्रेक्ष्य दुर्लङ्घ्यतां
गेहिण्या परितोषवाप्पकलितामासज्य दष्टिं मुखे ।
इच्छा पीतुशमीकरीरकवलं लोलाम्बलेनादरा-
दुन्मृष्टं करभस्य केसरसटाभाराभलमं रजः ॥ ३ ॥
अद्भुतपुण्यस्य ।

3529

याता चन्दनमालिकाकिसलयमन्धीनधःकुर्वतः
भुत्वा वल्लभवाहनस्य रटितं दासेरकस्याङ्गणे ।
भाक्रन्दास्तुददो वनाद्गुरुजर्नं नासाप्रसङ्गारम्-
स्कान्तं स्त्रीवधपातकात्स्मरभसत्कीर्तैः परावर्तयत् ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

3530

किञ्चित्कम्पितपाणिकङ्कणरवैः पृष्टं ननु स्वागतं
वीडानममुखाभ्या चरणयोर्न्यस्ते च नेत्रोत्पले ।

द्वारस्यस्तनयुग्ममङ्गलघटे दत्तः प्रवेशो इदि
स्वामिन्किं न तवानिधेः समुचितं सख्यानयानुष्ठितम् ॥ ५ ॥
चिद्विक्रममहस्य ।

3531

कृशा केनासि त्वं प्रकृतिरियमङ्गस्य ननु ■
मलाधूमा कस्माद्रुज्जनगृहे पाचकतया ।
स्मरस्यस्मान्कच्चिन्नहि नहि नहीत्येवमगद-
स्मरोत्कम्पं वाता नम इदि निपत्य प्ररदिता ॥ ६ ॥
कम्प्यापि ।

3532

कृशासीत्यालीना मलिनवसनासीत्यवनता
कचिद्वृष्टासीति स्तनकलशकम्पं प्ररदिता ।
परिप्वक्ता यावत्प्रणयपदवीं कामपि गता
ततः सारङ्गाक्ष्या इदयसदने लीनमभवत् ॥ ७ ॥
कम्प्यापि ।

अथ मानिनीमानाख्यानम् ॥ ११२ ॥

3533

स्फुरसि बाहुलते किमनर्थकं
त्यमपि लोचन त्राम भव म्धिग्म् ।
तमहमागतमप्यपराधिनं
न परिरम्भुमलं न च वीक्षितुम् ॥ १ ॥
करस्यापि ।

3534

एकत्रासनसंस्थितिः परिहृता प्रत्युद्रमाहृत-
स्नाम्बून्महर्षणच्छलेन रमसाग्नेयोपि मिश्रितः ।
भान्नापोपि न मिश्रितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्तिके
कान्तं प्रत्युपचारतभनुरया कोपः कृतार्थकृतः ॥ २ ॥
कम्प्यापि ।

3535

तद्वक्त्राभिमुखं मुखं विनमितं दृष्टिः कृत्वा पादयो-
स्तस्यात्मापकुतूहलाकुलतरे श्रोत्रे निरुद्धे मया ।
पाणिभ्यां च तिरस्कृतः सपुलकः स्वेदोद्भूतो गण्डयोः
सख्यः किं करवाणि यान्ति शतधा यत्कञ्चुके संशयः ॥ ३ ॥

अनुरक्तस्य ।

3536

तत्तद्दत्त्यपि यथावसरं हसत्य-
प्यातिङ्गनेपि न निषेधति चुम्बनेपि ।
किं तु प्रसादनभयादपि निहृतेन
कोपेन कोपि विहितोद्य रसावतारः ॥ ४ ॥

करयति ।

3537

आशङ्क्य प्रणतिं पटान्तपिहितौ पादौ करोत्यादरा-
द्याजेनागतमावृणोति हसितं चास्पृष्टमुद्दीक्षते ।
मय्यात्मापवति प्रतीपवचनं सख्या सदाभापते
तस्यास्तिष्ठतु निर्भरमणयिता मानोपि रम्योदयः ॥ ५ ॥

भीतरस्य ।

3538

तदेवाजिह्वाक्षं मुखमविशदास्ता गिर इमाः
स एवाङ्गक्षेपो मयि सरसमास्त्रिप्यति तनुम् ।
यदुक्तं प्रत्युक्तं यदपटु शिरःकम्पनपरं
प्रियमानेनाहो पुनरपि कृता मे नववधूः ॥ ६ ॥

शङ्कनस्य ।

3539

वेगादुत्सुकमागते विनलितं संभाषिणि स्फारित
मंशिव्यन्यरूपं गृहीतमने कोपाश्रितभृततम् ।
मानिन्याधरणानतिव्यतिकरे बाष्पाभ्युर्णोक्षणं
चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चनतुरं जातागति मेयसि ॥ ७ ॥

करयति ।

3540

भूभङ्गे रचितेपि वृष्टिरधिकं सोत्कण्ठमुद्दीक्षते
 रुद्धायामपि वानि सस्मितमिदं दग्धाननं जायते ।
 कार्कश्यं गर्मितेपि चेतसि तनू रोमाञ्चमालम्बते
 दृष्टे निर्वहणं भविष्यति कथं मानस्य तस्मिञ्जने ॥ ८ ॥
 भवन्तवर्तन ।

अथ कलहान्तरिताप्रलापादिकम् ॥ ११३ ॥

3541

अथारभ्य यदि प्रिये पुनरह नानस्य चान्यस्य वा
 गृहीयां विपर्णपिणः दातमतेर्नामापि संक्षोभिणः ।
 तत्तेनैव विना शशाङ्काकिरणस्पटाद्द्रवता निशा
 एको वा दिवसः पयोदमलिनो भूयान्मम प्रावृषि ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

3542

मानव्याधिनिपीडिताहमधुना शक्नोमि तस्यान्तिकं
 नो गन्तुं न सत्सीजनोपि चतुर्गे यो मां बलाच्चेप्यति ।
 मानी सोपि जनो न लाघवभयादभ्येति मातः स्वयं
 कालो याति चलं च जीवितमिदं क्षुण्णं मनश्चिन्तया ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

3543

निःश्रामा वदनं दहन्ति हृदयं निर्मृतमुन्मूल्यते
 निद्रा नैति न दृश्यते प्रियमुरां नक्तं दिनं रुद्यते ।
 भद्रं शोषमुपैति पादपतितः प्रेयांस्तदोपेतितः
 सरयः कं गुणमाकृत्य दयिते मानं वयं कारिताः ॥ ३ ॥
 कस्यापि ।

3544

इदं कृष्णं कृष्णं प्रियतममनु श्वेतमथ किं
 गर्मिष्यामो यामो भवतु गगनेनाय भवतु ।

पुरा येनैवं मे चिरमनुसृता चित्तपदवी
स एवान्यो जातः सखि परिचिताः कस्य पुरुषाः ॥ ४ ॥

3545

गते प्रेमाबन्धे प्रणवबहुमाने विगलिते
निवृत्ते सद्भावे जन इव जने गच्छति पुरः ।
तदुत्प्रेक्षयोत्प्रेक्ष्य प्रियसखि गतांस्तांश्च दिवसा-
न्न जाने को हेतुर्दलति ज्ञातधा यन्न हृदयम् ॥ ५ ॥

3546

कथमपि सखि क्रीडाकोपाद्भजेति मयोदिते
कठिनहृदयस्त्यक्त्वा शय्यां बलाहक एव सः ।
इति सरभसध्वस्तप्रेम्णि व्यपेतपृष्ठे स्पृष्टां
पुनरपि हतव्रीडं चेतः करोति करोमि किम् ॥ ६ ॥

अनरुक्तस्येते ।

3547

मानोन्नतेत्यसहनेत्यभिपण्डितेति
मय्येव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् ।
दाक्षिण्यमात्रमसृगेन विचेष्टिनेन
भूतस्य तस्य हि गुणानुपवर्णयन्ति ॥ ७ ॥

सख्यनुनयः ।

3548

जिग्धे यत्परुषासि यत्पणमति स्तब्धासि यद्रागिणि
द्वेषस्यासि यदुन्मुखे विमुखतां यातासि तस्मिन्त्रिये ।
तन्मुग्धे विपरीतकारिणि तव श्रीखण्डचर्चा विषं
शीतांशुस्तपनो हिमं हृतवहः क्रीडामुदो यावताः ॥ ८ ॥

3549

समयचकितं विन्यस्यन्तीं दृशं तिमिरे पथि
प्रतितरु मुहुः स्थित्वा मन्दे पदानि वितन्वतीम् ।
कथमपि रहः प्राप्तामद्भैरवज्ञाततरंगिभिः
शुमुखि सुमगः स त्वां पदयन्नुपैतु कृतार्थताम् ॥ ९ ॥

3550

त्वां चित्तेन सदा वहन्नयमतिश्रान्तो मृशं तापितः
 कदर्पेण तु पातुमिच्छति मुधासंवादि विम्बाधरम् ।
 अस्याङ्ग तदलंकुरु क्षणमिह भूक्षेपलक्ष्मीलव-
 क्रीने दासजनेपि सेवितपदाम्भोजे कुतः सभ्रमः ॥ १० ॥
 लयदेवस्यैते ।

3551

लिखन्नास्ते भूमिं बहिरचनतः प्रागदयितो
 निराहाराः सद्यः सततरुदितोच्छन्ननयनाः ।
 परित्यक्त सर्वं हसितपटितं पञ्जरशुकै-
 स्तवावस्था चेयं विसृज कठिने मानमधुना ॥ ११ ॥
 अमरकल्प ।

3552

असदृत्तो नायं न च तलु गुणैरेव रहितः
 प्रियौ मुक्ताहारस्तव वरणमूले निषतितः ।
 गृहाणैनं मुग्धे प्रजतु तव कण्ठप्रणयिता-
 मुपायो नास्त्यन्यस्तव हृदयदाहोपशमने ॥ १२ ॥
 कम्पापि ।

3553

मुग्धे किं नखैरः क्षिपस्यविरतं नेत्राम्बु मानोघ्नते
 पदैर्न चरणायनग्रशिरसं स्वं कान्तमात्ताञ्जलिम् ।
 अग्रदे तव चेनासि प्रणयिनि प्राप्तेतिनिर्विण्णता-
 मग्न्यासक्तमनस्युपेक्षितगता कूटकृत्य रोदिष्यति ॥ १३ ॥
 शार्ङ्गधरपद्य ।

अथ नायकयोरुक्तिप्रत्युक्ती ॥ ११४ ॥

3554

बाले नाय विमुञ्च मानिनि रूपं रोषान्मया किं कृतं
 रोदोस्माद्य न मेपराध्यति भवान्सर्वेपराधा मयि ।

नर्त्तिक रोदिषि मद्भेदेन वचसा कस्याग्रतो रुद्यते
नन्वेतन्मम का तवास्मि दयिता नास्मीत्यनो रुद्यते ॥१॥

कुमारसप्तस्थ ।

3555

नयननिपातेद्भुरितः पल्लवितो वचसि पुष्पितो हसिते ।
फलतु कृशाङ्गि तवाङ्गस्पर्शेन मनोरयोस्माकम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3556

श्वभ्रु त्वं कुपितेत्यपास्तमशनं त्यक्ताः कथा योषितां
दूरादेव मयोज्झिताः सुरभयः स्रग्गन्धधूपादयः ।
रागं रागिणि मुञ्च मय्यवनते रुष्टे प्रसीदाधुना
सद्यस्त्वहिरहे भवन्ति सुभगे सर्वा ममान्धा दिशः ॥ ३ ॥

विद्यापते ।

3557

उत्तरंगय कुरङ्गतोचने
तोचने कमलगर्वमोचने ।
भस्तु छन्दरि कतिन्दनन्दिनी-
वीचिडम्बरगभीरमम्बरम् ॥ ४ ॥

कल्याणि ।

3558

पुराभूदस्माके प्रथममविभक्ता तनुरियं
ततो नु त्वं प्रेयानहमपि इताशा पियतमा ।
इदानीं नाद्यस्त्वं वयमपि कतत्र किमपरं
मयाप्त प्राणानां कुतिशकटिनानां फलमिदम् ॥ ५ ॥

भमरकव्य ।

3559

व्यावृत्तं सलु सर्वतो विषयतस्त्यग्येव लीने मनो
निरत्यं च त्वदधीनमेव नियतं मज्जीवितं मानिनि ।
मत्त्वैवं मायि नूनमन्याविषयाश्चङ्का त्वया त्यज्यतां
किं वान्यत्र निशाकरोभिरमते मुक्त्वा क्षणं कौमुदीम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3560

कृतककृतकैर्मायाशाठ्यैस्त्रयाप्यतिवर्तितं
निभृतनिभृतैः कार्यालापैर्मयाप्युपलक्षितम् ।
भवतु विदितं नेष्टा तेषां वृथा परित्यज्यसे
अहमसहना त्वं निःश्रेयः समेन सभं गतम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3561

यद्गम्यं गुरु गौरवस्य मुहदो यस्मिन्नमन्तेन्तम्
यदाक्षिप्यवशात्प्रसह्य सङ्गते नमोपचाग्नयि ।
यद्गज्जा निरुणद्धि यत्र शपथैरुत्पाद्यते प्रत्यय-
स्तर्किकं प्रेम स उच्यते परित्यज्यस्तत्रापि कोपेन किम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3562

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना निग्रहो यत्र मौनं
यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिपातः प्रसादः ।
तस्य प्रेम्णस्तादिदमधुना वैशसं पश्य जातं
त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मानमोक्षः खलायाः ॥ ९ ॥

वामनरव ।

3563

सार्धं मनोरथशतैस्तव धूर्त कान्ता
सैन्य स्थिता मगसि कृत्रिमभावरम्या ।
अस्माकमस्ति न कयचिदिहावकाश-
स्तस्मात्कूर्तं चरणपातव्रिष्टध्वनाभिः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3564

यदा त्वं चन्द्रोभूः शिशिरकरसंपर्कस्तत्रि-
स्तदार्हं जाता द्राक्कणधरमणीनां प्रतिकृतिः ।
इदानीमर्कस्त्वं खररुचिसमुत्सारितरसः
किरन्ती कोपाम्नीनहमपि रुचिपात्रघटिता ॥ ११ ॥

अथन्य ।

3565

प्रसादे वर्तस्व प्रकटय मुदं संत्यज रुधं
प्रिये शुष्यन्त्यङ्गान्यमृतमिव ते सिञ्चतु वचः ।
निधानं सौख्यानां क्षणमभिमुखं स्थापय मुखं
न मुग्धे प्रत्येतुं प्रभवति गतः काठ हरिणः ॥ १२ ॥

चन्द्रकस्त ।

अथ नायकशिक्षानायकानुनयौ ॥ ११५ ॥

3566

भङ्गुलीकिसलयामनर्जनं
भूविभङ्गकुटिलं च धीक्षितम् ।
मेखलाभिरसकृद्य बन्धनं
बन्धयन्प्रणयिनीरचाप सः ॥ १ ॥

कान्तिसारथ ।

3567

कोपार्त्तिकचिदुपानतोपि रसभादाकृष्य केशेष्वलं
नीत्वा मोहनमन्दिरं दयितया हारेण बद्धा दृढम् ।
भूयो दास्यसि नृहृहानिति मुहुः कण्ठार्धहृदाक्षरं
जल्पन्त्या भवणोत्पलेन मुकुती कश्चिद्रहसाद्यते ॥ २ ॥

3568

सा वाढं भवतेक्षितेति निविडं संयम्य बाहोः अजा
भूयो द्रक्ष्यसि तां शोतेति नितरां संभर्त्य संवर्ज्य च ।
आलोनां पुर एव निह्नुतिपरः कोपाद्रणचूपुरं
मानिन्या चरणप्रहारविधिना प्रेयानशोकीकृतः ॥ ३ ॥

रुद्रयेनौ ।

3569

पादे मूर्धनि ताम्रवामुपगते कर्णोत्पले चूर्णिते
उभे हारतनागुणे करतले संपातजातव्रणे ।

अत्रात्रप्रियताडनव्यतिकरा हन्तुं पुनः कोपिता
वाञ्छन्ती मुहुरेणशावनयना पर्याकुला रोदिति ॥ ४ ॥

कम्पापि ।

3570

अधिरजनि जगाम धाम तस्याः
प्रियतमयेति रुषा लजावनदः ।
पदमपि चलिर्तुं युवा न सेहे
किमिव न शक्तिहरं ससाध्वसानाम् ॥ ५ ॥

नायकरे ।

अथ नायकानुनयः ।

3571

त्व तावद्बहुवह्नभो नवयुवा कान्तः सुखी निर्धृगो
नो जानासि परव्यथां शडमते नैवासि दुःखी यतः ।
किं त्वग्याः परिपृच्छ मन्मथदरैः पीडाममस्यामिमां
शता नो भव येन सज्जनजनैः कापालिको मोच्यसे ॥ ६ ॥

कर्यापि ।

3572

विरहविषमः कामो वामः करोति तनुं तनुं
दिवसगगनादक्षधायं व्यपेतघृगो यमः ।
त्वमपि घृगो मानव्याधेर्विचिन्तय नाथ हे
किसलयमृदुर्जविदेवं कथं प्रमदाजनः ॥ ७ ॥

शीतभारिकाया ।

3573

घनघनमपि दृढं व्योम रम्यं मरुत्या-
च्छिखिकुलकलवाचां श्रोत्रमासीन्निकासः ।
असुसम न मृताहं यद्वियोगेपि जाते
तव घनपरिरम्भशर्यनाशावनेन ॥ ८ ॥

रतिगण्य ।

3574

मुक्तो मानपरिमहः सह मखीसार्येन तन्मन्त्रिणा
शक्ता त्वचरणसदरहिता नारं श्रमं प्राप्तिनुम् ।

पश्य त्वं कृशकं शरीरकमिदं यां यामवस्थां गतं
सैषाहं नव पादयोर्निषतिता नाय प्रसीदधुना ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

अथ परस्परप्रसादः ॥ ११६ ॥

3575

वृद्धकासनसंस्थिते प्रियतमे पद्मादुपेत्यादरा-
देकस्या नयने निमील्य विहितक्रीडानुबन्धच्छतः ।
तिर्यग्यक्रितकंधरः सपुलकप्रेमोद्वेगसन्मानसा-
मन्तर्हासलसत्कपोलफलकां धूर्तोपरां धुम्बति ॥ १ ॥

भगवत्कथय ।

3576

आगत्य प्रणिपातसान्त्वितसखीदत्तान्तरे सागसि
स्वैरं कुर्वति तल्पपार्श्वनिभृते धूर्तेद्वसंयाहनम् ।
ज्ञात्वा स्पर्शवशात्प्रियं किल सखीभ्रान्त्या स्वमञ्चं शनैः
खिचासीत्यभिधाय मीतितदृशा सानन्दमारोपितः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3577

सुतनु जहिहि मानं पश्य पादानतं मां
तत्र न खलु कदाचित्कोप एवंविधोभूत् ।
इति निगदति नाथे तिर्यगामीलिताक्ष्या
नयनजलमनल्पं मुक्तमुक्तं न किञ्चित् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3578

सत्यं वदाम एष दुर्लभतमो रागो ममास्मिन्पुनः
कोपोस्यातिगुरुर्न चातिनिपुणाः सत्योपि संशोधने ।
सचिन्त्येति मृगीदृशा प्रियतमे दृष्टे श्रयां गेखलां
बध्नन्त्या न गतं स्थितं न च लसदासोपवा संवृतम् ॥ ४ ॥

3579

वाचो वाग्मिनि किं तवाय परुषाः सुभु भुवो विभ्रमो-
 व्युद्धान्तः कृत एष लोलनयने किं लोहिते लोचने ।
 नास्त्यागो मयि किं मुधैव कुपितेत्युक्ते पुरः प्रेयसा
 मानिन्या जलविन्दुदन्तुरपुटा दृष्टिः सखीप्राहिता ॥ ५ ॥
 रुद्रस्यैतो ।

3580

सा यावन्ति पदान्यलीकवचनेरालीजनैः पाठिता
 तावन्त्येव कृतागस्रोद्भुततरं संलप्य पस्युः पुरः ।
 प्रारेभे परतो यथा मनसिजस्येच्छा तथा धार्तेतुं
 प्रेम्णो मौग्ध्यविभूषणस्य सहजः कोप्येव कान्तक्रमः ॥ ६ ॥
 भेदेन्दुराजस्य ।

3581

दृष्टे लोचनवन्मनाङ्गुकुलितं पार्श्वस्थिते वक्रव-
 ड्यग्भूतं बहिरासितं पुलकवत्स्पर्शं समावन्धति ।
 नीवीबन्धवदागतं शिथिलतां संभाषमाणे क्षणं
 मानेनापसृतं ह्रियेव सुदृशः पादस्पृशि प्रेयसि ॥ ७ ॥
 कस्यापि ।

3582

इह स्फुटं तिष्ठति नाय कण्टकः
 शनैः शनैः कर्षं नखापलीलया ।
 इति चलात्कान्तिदलप्रकण्टकं
 पदं तदुत्सङ्गतले न्यवेशयन् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

अथ सूर्यास्तवर्णनचक्रवाकावस्थाख्याने ॥ ११७ ॥

3583

पृथुगगनकवन्धस्कन्धचक्र किमेत-
 त्किमु रधिरकपात कान्तकापान्तिकम्य ।

कललभरितमन्तः किं नु तार्क्ष्याण्डखण्डं
पञ्चयति वितर्कं सांध्यमर्कस्य विम्बम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3584

अस्तावलम्बिरविविम्बतयोदयादि-
चूडोन्मिषस्सकलचन्द्रतया च सायम् ।
संध्यापनृत्तहरहस्तगृहीतकांस्य-
तालद्वयेव समलक्ष्यत नाकलक्ष्मीः ॥ २ ॥

आकरस्य ।

3585

अनुरागवन्तमपि लोचनयो-
र्दधतं वपुः सुखमतापकरम् ।
निरकासयद्रविमपेतवह्नुं
विवहालयादपरदिग्गणिका ॥ ३ ॥

माषकवे ।

3586

विलोक्य संगमे रागं पथिमाया विवस्वतः ।
कृतं कृष्णं मुखं प्राच्या नदि नार्यो विनेर्ष्यदा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3587

सांध्यरागरुधिरारुणमारा-
द्विष्यपात रविमण्डलमग्नौ ।
क्रूरकालकरवालविलूनं
वासरस्य सहसैव शिरो नु ॥ ५ ॥

भयोपमग्नौ ।

3588

परिपतति पयोनिधौ पतद्गः
सरसिरुहामुदरेषु मत्तमृद्गः ।
उपवनतरुकोटरे विहंगो
युवतिजनेषु शनैः शनैरनद्गः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3589

कृतोपकारं प्रियवन्धुमर्कं
मा द्राक्षम हीनांशुनधः पतन्तम् ।
इतीव मत्वा नलिनीवधूमि-
र्निमीलितान्यम्बुरुहेक्षणानि ॥ ७ ॥

भोजनेरन्ध्रस्य ।

3590

नो रविर्न च तमो न तमीशो
न द्युतिर्महगणो न च संध्या ।
यादृशं प्रथमतः किल सृष्टे-
स्तादृगेय भुवनं भियमूहे ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3591

सैरन्ग्रीकरकृटपट्टकसरत्तारध्वनिः संचर-
हूतीस्रत्रितसंधिविमहविधिः सोल्लासलीलाविधिः ।
वारखीजनसज्जमानशयनः संनद्धपुष्पायुधः
श्रीखण्डवधौतसौधशिखरो रम्यः क्षणो वर्तते ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3592

विश्लेषाकुलचक्रवाकमियुनैरुत्पक्षमाक्रन्दितं
कारुण्यादिव मीलितासु नलिनीप्वस्तं च शिघ्रे गते ।
शोकेनेव दिगङ्गनाभिरभितः दयामायमानैर्मुखै-
र्निःश्वासानिलधूमवर्त्तय इवोद्गीर्णास्त्रमोराजयः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3593

शुचिरिति परितः प्रमिद्धमाग्नि
प्रकटिततेजसि दुर्जये कृशानौ ।
निजवस्तुनिकुरम्यमस्तयेता-
व्यतिकरवाग्निदधे सरोजवन्धुः ॥ ११ ॥

दिग्दण्डस्य ।

3594

महद्भिरोधैस्तमसामभिद्रुते
भयेप्यसंमूढमतिर्भ्रमन्क्षितौ ।
प्रदीपवेपेण गृहे गृहे स्थितो
विखण्ड्य देहं बहुधेव भास्करः ॥ १२ ॥
मेण्डस्य ।

अथ चक्रवाकावस्थायानम् ।

3595

चक्राहो विरही हतोपि हृदये वागेन न त्यक्तवा-
न्प्राणान्प्राणसमाप्तमागममृत्तुध्यानैकतानश्रिरम् ।
स्वां छायामवलोक्य चारिणि गतद्रक्तामवेत्य श्रियां
भ्रान्तस्तद्वृणवेदनापरिगतः कष्ट मृतः सांपतम् ॥ १३ ॥
कक्ष्यापि ।

3596

एकेनाक्ष्या प्रयिततरुपा वीक्षते लम्बमानं
भानोर्बिम्बं जलविलुलितेनापरेण स्वकान्तम् ।
अह्नभेदे दयितविरहाशङ्किनी चक्रवाकी
ह्रीं सकीर्णी रचयति रसौ नर्तकीव प्रगल्भा ॥ १४ ॥
चन्द्रकस्य ।

3597

तीरात्तीरमुपैति रौति करुणं चिन्तां समात्म्यते
किञ्चिदुपायति निश्चलेन मनसा योगीव मुक्तेक्षणः ।
स्वां छायामवलोक्य कूजति पुनः कान्तेति मुग्धः खगो
धन्यास्ते भुवि ये निवृत्तमदना धिग्दुःखितान्कामिनः ॥ १५ ॥

3598

भूरा भोक्तुं न भुङ्क्ते कुटिलविसलवां कोटिमिन्दोर्वितर्का-
न्ताराकारास्तृपार्तः पिबति न पयसां विमुषः पत्रसस्याः ।
छायागम्भोरुहाणामतिकुलशवलां वेत्ति संयामसंध्यां
कान्ताविश्लेषभीर्हर्दिनमपि रजनीं मन्यते चक्रवाकः ॥ १६ ॥

3599

मित्रे कापि गते सरोरहवने वन्दानने क्राम्यति
 क्रन्दत्सु भ्रमरेषु वीक्ष्य दयिताक्षिष्टं पुरः सारसम् ।
 चक्राद्रेण वियोगिना विसलता नास्वादिता नोज्झिता
 वक्त्रे केवलमर्गलेव निहिता जीवस्य निर्गच्छतः ॥ १७ ॥

3600

वापीतोय तटरहवन पद्मिनीपङ्कशम्या
 चन्द्रालोको विकचकुसुमामोददृशः समीरः ।
 यत्रैतेपि प्रियविरहिणो दाहिनश्चक्रनाम्न-
 स्तत्रोपायः क इव भवतु प्राणसधारणाय ॥ १८ ॥
 केषामप्येते ।

अथ तमोवर्णनम् ॥ ११८ ॥

3601

पिदपति तिमिरे समस्तलोकं
 प्रलयमहाग्निनिभे भृतोच्चनिम्ने ।
 व्यरुचदुद्गुणो यलक्षरोचि-
 र्बहुविधफेनसमूहस्तुल्यरूपः ॥ १ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3602

काकोतः कलकण्डिका कुवलयं कादम्बिनी कर्दमः
 कसारिः कवरी कृपाशलतिका कस्तूरिका कज्जलम् ।
 कालिन्दी कपपट्टिका करिघटा कामारिकण्डस्थली
 यस्यैते करदीभयन्ति सखि तद्वन्दे त्रिनित्र तमः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3603

लिम्पतीत्र तमोद्भानि वर्षतीयाञ्जनं नमः ।
 असत्पुरुषसेवेव दृष्टिर्निष्कलतां गता ॥ ३ ॥

दिक्कमार्गित्यमेवञ्च ।

3604

अविज्ञातविशेषस्य सर्वतेजोपहारिणः ।

स्वामिनो निर्विवेकस्य तमसश्च किमन्तरम् ॥ ४ ॥

अवन्तिवर्मण ।

3605

इदं नमसि भीषणभ्रमदुलूककोलाहलै-

र्निशाचरविलासिनीनिबद्धदत्तनेत्रोत्सवम् ।

परिस्फुरति निर्भरप्रचुरपङ्कमप्रोलस-

द्बराहकुलमांसलप्रबलबद्धमन्धं तमः ॥ ५ ॥

सर्वतशासुरैवस्य ।

3606

किं भूमौ परितः स्फुरन्ति करिणः कस्तूरिकाया रसैः

सिक्ताः किं निखिला दिशः किमखिलं लिप्तं मयीर्भिर्भयः ।

किं व्याप्तं भुवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठस्थिषा

कालिन्दीजलकान्तिभाजि निविडे जातेन्धकारेधुना ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3607

सद्यः सान्द्रमपीधिलुप्तककुभः क्षिग्धेन्द्रनीलद्रव-

ध्यामीलन्नभसो निरन्तरमितश्रीलीरसभ्योतिनः ।

एते कोकिलकायकालिमहतो लुम्पन्ति दृष्टिं दृशो

राग्निद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमास्तमःप्रक्रमाः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3608

चिन्मञ्चौरचिकीर्षितानि घटयद्वेतालगोटीसुखं

तन्वानं शयसाधनोत्सवरसं निर्व्याजवीरात्मनाम् ।

कुर्वत्कामकृशानुतप्तमनसां गुप्ताङ्गनासंगमं

दृष्यत्कोकिलकालकण्ठमलिनं ध्रान्तं समुज्जृम्भते ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3609

काश्मीरगौरवपुषामभिसारिकाणा-

भावदरेखमभितो रुचिमञ्जरीभिः ।

एतत्तमालदलनीलतमं तमिस्रं

सत्प्रेमहेमनिकपोपलतां तनोति ॥ ९ ॥

अयदेवस्य ।

अथाभिसारिकासंचारः ॥ १२९ ॥

3610

ह्य प्रस्थितासि करमोरु घने निशीथे

प्रागाधिपो घसति यत्र मनःशियो मे ।

एकाकिनी वद कथं न विभेषि चाले

नन्वास्ति पुद्गितशरी भदनः सहायः ॥ १ ॥

गोविन्दस्वामिनो शिकरनितम्बायाश्च ।

3611

घातोद्भूतमुखी प्रनष्टतिलका तोयार्द्रलीनांशुका

मेघानां निनदेन भीतहृदया गत्वा प्रियस्यालयम् ।

हारं नेच्छति लज्जया प्रलपितुं देहीति वर्षाहता

पादौ नूपुरकर्दमप्रतिहतौ संशम्रयन्ती स्थिता ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3612

प्राणेशमभिसरन्ती पथि स्वतन्त्री मुषिच्छित्ते मुग्धा ।

अवलम्बनाय वारां धारामु करं प्रसारयति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3613

उरमि निहितस्नागे हारः कृता जवने घने

कलकलवती काञ्ची पादौ रणन्मणिनूपुरौ ।

प्रियमभिसरम्येवं मुग्धे त्वमाहतटिगिटिमा

यदि किमपरं त्रासोत्कम्पं दिशः समुदीक्षमे ॥ ४ ॥

भगवत्स्य ।

3614

मार्गे पट्टनिने घनान्धतममे निःशब्दमन्तारग्या

गन्तव्याद्य मया दियस्य वमनिर्मुग्धेति कृत्वा मनिम् ।

आजानूद्वेनूपुरा करतलेनाग्रय नेत्रे भश
कृन्त्रेणाग्रपदस्थिति स्वभवने पन्थानमभ्यस्यति ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

3615

अम्भोजाक्ष्या पुरवनलताधाम्नि सकेतमाज
धेतोनाये चिरयति मृशं मोहनिद्रा गताया ।
स्वच्छ नाभीहृदवलयितं कान्तरत्नाशुजाल
तोयभ्रान्त्या पिबति हरिणी विस्मय च प्रयाति ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3616

ज्ञात ज्ञातिजनै प्रघुष्टमयशो दूर गता धीरता
त्यक्ता ह्री प्रतिपादितोप्यविनय साध्वीपद प्रेक्षितम् ।
लुप्रा रोभयलोकसाधुपदवी दत्त कण्डू कुले
भूयो दूति किमन्यदस्ति यदसावद्यापि नागच्छति ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

3617

नायात सखि निर्दयो यदि शठस्त्व दूति किं दूयसे
स्वच्छन्द बहुवल्लभ स रमते किं तत्र ते दूषणम् ।
पदयाद्य प्रियसगमाय दयितस्याकृष्यमाण गुणै-
रुत्कण्ठार्तिभरादिव स्फुटादिद घेत स्वय यास्यति ॥ ८ ॥
अवतस्य ।

3618

जनो दुर्वर्ज्योय कुलममलिन वर्त्म विषम
पतिभिर्द्रान्वेषी प्रणयिवचन दुष्परिहरम् ।
अत काचित्तन्वी रतिविहितसकेतगतये
गृहाद्वार ध्वर निरगमदय प्राविशदय ॥ ९ ॥

अथ

उद्गान्वेषणतत्पर प्रियसखि प्रायेण लोकोपुना
रात्रिधापि धनान्धकारबहला गन्तुं न ते युज्यते ।

मा मैवं सखि वल्लभः प्रियतमस्तस्योत्सुका दर्शने
युक्तायुक्तविचारणा यदि भवेत्स्नेहाय दत्तं जलम् ॥ १० ॥

3620

मन्दं निधेहि चरणौ परिधेहि वासो
नीलं पिधेहि वलयावलिमञ्चलेन ।
मा जल्प साहसिनि शारदचन्द्रकान्त-
दन्तांशवस्तव तमांसि समापयन्ति ॥ ११ ॥

केषामप्येते ।

अथ चन्द्रोदयवर्णनम् ॥ १२० ॥

3621

उदयतटान्तरितमियं प्राची सूचयति दिङ्मिशानाथम् ।
परिपाण्डुना मुखेन प्रियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

3622

अथ मन्मथवाहिनीपरागः
किमपि ज्योतिरुदस्फुरत्पुरस्तात् ।
तिमिरस्य जरा चकोरकूरं
कुलटाकेलिवनीदधानलार्चिः ॥ २ ॥

कर्यापि ।

3623

अथ पथिकवधूदहनः शनकैरुदभून्निशाकरालोकः ।
कुमुदप्रबोधदूतो व्यसनगुरुश्चक्रवाकीणाम् ॥ ३ ॥

क्षेत्रेन्द्रस्य ।

3624

ततः कुमुदनाथेन कामिनीगण्डपाण्डुना ।
नेत्रानन्देन चन्द्रेण माहेन्द्री दिगलंकृता ॥ ४ ॥

व्यासस्य ।

3625

हंसो यथा राजति पट्टजस्यः
सिंहो यथा मन्दरकंदरस्यः ।

धीरो यथा दर्पितकुञ्जरस्थ-

धन्वोपि बभ्राज तयाम्बरस्थः ॥ ६ ॥

वाल्मीकिकवे ।

3626

पद्मोदेति वियोगिनां दिनमणिः शृङ्गाररक्षामणि-

स्तारामौक्तिकहारनायकमणिश्चण्डीशचूडामणिः ।

मौढानङ्गभुजंगमस्तकमणिः कंदर्पसीमन्तिनी-

काञ्चीमध्यमणिश्चकोरपरिपङ्क्तिन्तामणिश्चन्द्रमाः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3627

मृगाङ्गोयं धत्ते गगनजलधेः फेनतुलनां

सितच्छाकां मदननृपतेर्विश्वजयिनः ।

त्रियामारामाया मलयजविशेषप्रतिकृति

जगद्धात्रीदेव्या मणिमुकुरलक्ष्मीं च विमलाम् ॥७॥

शार्ङ्गधरस्थ ।

3628

आकाशवापीसितपुण्डरीकं

शाणोपलं मन्मथसायकानाम् ।

पद्मोदितं शारदमुत्पलाक्षि

संध्याङ्गनाकन्दुकमिन्दुबिम्बम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3629

ॐ कारो मदनविजस्य गगनक्रोडैकदंष्ट्राङ्कुर-

स्तारामौक्तिकशुक्तिरन्धतमसस्तम्बेरमस्याङ्गुशः ।

शृङ्गारार्गलकुञ्चिका विरहिणीमर्मच्छिदा कर्तरी

संध्यावारवधूनखक्षतिरियं चान्द्री कला जृम्भते ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3630

त्रिनयनजटावल्लीपुष्पं निशावदनस्मितं

महकिसलयं संध्यानारीनितम्बनखक्षतम् ।

तिमिराभिदुरं व्योमः शृङ्गं मनोमवकार्मुकं
प्रतिपदि नवस्येन्दोर्वम्बं सुखोदयमस्तु नः ॥ १० ॥

फल्गुहस्तन्या ।

3631

स्वेरं कैरवकोरकान्विदलयन्यूनां मनो दोलय-
न्नम्भोजानि निमीलयन्मृगदृशां मानं समुन्मूलयन् ।
ज्योत्स्नां कन्दलयन्दिशो धवलयन्नम्भोधिमुद्वेलय-
न्कोकानाकुलयंस्तमः कवलयन्निन्दुः समुज्जृम्भते ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

3632

एष स्वर्गतंरंगिणीजलमिलहिन्दन्तिदन्तद्युति-
भ्रंश्यद्राजतकुम्भाविभ्रमधरः शीतांशुरभ्युषतः ।
हंसीयत्यमलाम्बुजीयति लसङ्किण्डीरपिण्डीयति
स्फारस्फाटिककुण्टलीयति दिशामानन्दकन्दीयति ॥ १२ ॥

शङ्खधाम् ।

3633

पुरंदररिरिरीकुहरगर्भघ्नोत्थित-
स्तुषारकरकेसरी गगनकाननं गाहते ।
मयूखनखरत्रुट्तिमिरकुम्भिकुम्भस्थलो-
पटलत्तरलतारकाकपटकीर्णमुक्तागणः ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

3634

उपोदरागेण विलोलतारकं
तथा गृहीतं शशिना निशामुखम् ।
यथा समस्तं तिमिरांशुकं तथा
पुरोपि रागाद्वलितं न लक्षितम् ॥ १४ ॥

पाणिने ।

3635

अन्धकारगरलं यतो जग-
न्मोहकारि भृशमक्षि नित्यदाः ।

उज्ज्वल जडरमोपधीपते-

रञ्जनाभमभवत्तत भिये ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

3636

अद्यापि स्तनशैलदुर्गविषमे किं मानिनीना इदि
स्थातु वाञ्छति मान एष क्षणिति क्रोधादिव्यालोहित ।
उद्यन्दूरतरपसारितकर कर्पस्यसौ तत्क्षणा-
स्फुल्लत्केरवकोपनि सरदलित्रेणीकृपाण शशी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

3637

इन्दोरेकवलाया वद्रेणोद्धृत्य मूर्धनि विधृताया ।
स्यानमिव तुच्छमेतत्कलङ्करूपेण परिणमति ॥ १७ ॥

3638

सद्य पाटितकेतकोदरदलश्रेणीभ्रिय विभ्रती
येय मोक्षितकदामगुम्फनविधौ योग्यच्छवि प्रागभूत ।
उन्मेया कलशीभिरञ्जलिपुटैर्माया मृणालाङ्कुरै
पातव्या न शशिन्यमुग्धविभवे सा रतेते चन्द्रिका ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

3639

एतत्तर्कय कैरयङ्गमहरे शङ्खारदीक्षगुरौ
दिङ्मान्तामुरुरे चकोरसुहृदि प्रौढे तुषारत्विषि ।
कर्पूरै किमपूरि किं मलयजेरालेपि किं पारदे-
रक्षानि स्फटिकोपले किमवटि व्यापृथिव्योर्नृप ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

3640

कपोले मार्जारी पय इति करोल्लिङ्गि शशिन-
स्तद्विउद्रोतान्विसमिति करी सकलयति ।
रतान्ते तल्पस्थान्हरति वनिताप्यशुकमिति
पमामत्तभन्द्रो जगदिदमहो विप्रवयति ॥ २० ॥

वासाय ।

3641

कैलासायितमद्रिभिर्विटपिभिः श्वेतातपत्रायितं
मृत्पट्टेन दर्शयितं जलनिधौ दुग्धायितं वारिभिः ।
मुक्ताहारलतायितं व्रततिभिः शृङ्गायितं श्रीफलैः
श्वेतद्वीपजनायितं जनपदैर्जाते शशाङ्कोदये ॥ २१ ॥

चिदिक्रमभरय ।

3642

मल्लिकामालभारिण्यः सर्षाङ्गीणार्द्रचन्दनाः ।
क्षौमवत्यो न लक्ष्यन्ते ज्योत्स्नायामभिसारिकाः ॥ २२ ॥

इण्डिकवे ।

3643

कुमुदेष्वधिकं भान्ति पतिताश्चन्द्ररश्मयः ।
अतिप्रकृष्टशीलेषु कुलेष्विव समृदयः ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3644

लक्ष्मीक्रीडातडागो रतिधवलगृहं दर्पणो दिग्वधूनां
पुष्पं हयामालतायास्त्रिभुवनजयिनो मन्मथस्यातपत्रम् ।
पिण्डीभूतं हरस्य स्मितममरसरित्पुण्डरीकं मृगाङ्को
ज्योत्स्नापीयूषवापी जयति सितवृषस्तारकाणोकुलस्य ॥ २४ ॥

वर्तिलशस्य ।

3645

मानिनीजनविलोचनपाता-
नुष्णवाप्पकलुषान्प्रतिगृह्णन् ।
मन्दमन्दमुदितः प्रययौ त्वं
भीतभीत इव शीतमयूखः ॥ २५ ॥

भारवे ।

3646

ख्याता वयं समधुषा मधुकोपवत्य-
धन्द्रः प्रसारितकरो द्विजराज एषः ।
अस्मत्समागमकृतोस्य पुनर्हितीयो
मा भूत्कलङ्क इति संकुचिता नलिन्यः ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

अथ पानगोष्ठीवर्णनम् ॥ १२१ ॥

3647

इदयते पानगोष्ठीषु कान्तावक्रगतं मधु ।
स्मरं सहायमासाद्य प्रस्तो राहुरिवेन्दुना ॥ १ ॥
क्षेत्रेन्द्रस्य ।

3648

पीतस्तुपाकिरणो मधुनैव सार्ध-
मन्तः प्रविश्य चपकमतिबिम्बवर्ती ।
मामान्धकारमपि मानवतीजनस्य
नूनं विभेदं यदसौ प्रससाद सद्यः ॥ २ ॥
रसाकरस्य ।

3649

प्राप्यते गुणवतापि गुणानां
व्यक्तमाभयधशेन विशेषः ।
तत्तथा हि दयिताननदत्तं
व्यानशे मधु रसातिशयेन ॥ ३ ॥
भारते ।

3650

सागसि प्रियतमे कृतकोपा
याद्वियुग्मपतितेषु न तुष्टा ।
सैव मद्यपरितुष्टाविवेका
तं तथैव परितोषयति स्म ॥ ४ ॥
नम्रचित्त ।

3651

पिपि प्रिय सस स्वयं मुमु मुखासवं देहि मे
तत् त्यज दुदु द्रुतं भमम भाजनं काञ्चनम् ।
इति स्खलितजल्पितं मदवशात्कुरङ्गीवृशः
प्रगे हसितहेतवे सहचरीभिरध्यैयत ॥ ५ ॥
करण्यापि ।

3652

हावहारि हसितं वचनानां
 कौशलं दृशि विकारविशेषः ।
 चक्रिरे भृशमुजोरपि बद्धाः
 कामिनेव तरुणेन मदेन ॥ ६ ॥

मापकवे ।

3653

मूर्त्तिमन्तमपि रागरसौघं
 ते परस्परसमर्पितवक्त्राः ।
 भङ्गनासवमिषेण तदानी-
 मक्षिपन्त हृदयेषु युवानः ॥ ७ ॥

जयमाधवस्य ।

अथ चाटुद्यूतक्रीडासुरतप्रशंसाः ॥ १२२ ॥

3654

मुग्धे धानुष्कता केयमपृष्ठां तत्र दृश्यते ।
 यया विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सावकैः ॥ १ ॥

कल्याणि ।

3655

कृष्णार्जुनानुरक्तापि दृष्टिः कर्णावल्गुम्बिनी ।
 याति विश्वसनीयत्वं कस्य ते कलभाषिणि ॥ २ ॥

शण्डिकं ।

3656

स्मितपुष्पोद्गमौयं ते दृश्यतेधरपद्मवे ।
 फलं तु जातं मुग्धाक्षि चक्षुषोर्मम पश्यतः ॥ ३ ॥

श्रीधरस्य ।

3657

दासे कृतागमि भवेदुचितः प्रभृणां
 पादप्रहार इति मानिनि नास्मि दृये ।
 उद्यत्कठोरपुनकाद्रितकण्टकाधै-
 र्यद्विषते तव पदं ननु सा व्यया मे ॥ ४ ॥

कल्याणि ।

3658

बन्धूकशुतिबान्धवोयमधरः क्षिग्धा मधूकच्छवि-
 र्गण्डे चण्डि चकास्ति नीलनलिनश्रीमोचनं लोचनम् ।
 नासान्वेति तिलप्रसूनपदवीं कुन्दाभदन्वि प्रिये
 प्रायस्स्वन्मुखसेवया विजयते विश्वं स पुष्पायुधः ॥ ६ ॥
 अयदेवस्य ।

3659

तरंगय दृशोद्गने रचय बन्ध्यामिन्दीवरं
 क्षणं वपुरपावृणु स्पृशतु काञ्चनं कातिमा ।
 स्फुटीकुरु रदञ्जदं व्रजतु विद्रुमः श्वेतता-
 मुदञ्चय मुखं मनाम्भवतु तल्लिवधन्वमाः ॥ ६ ॥
 रामदेवस्य ।

3660

यत्पद्ममादिस्तु तवाननीयां
 कुरङ्गलक्ष्मा च मृगाक्षि लक्ष्मीम् ।
 एकार्यलिप्ताकृत एव मन्ये
 शशाङ्कपङ्केरुहयोर्विरोधः ॥ ७ ॥
 श्रीहर्षस्य ।

अथ द्यूतक्रीडा ।

3661

आश्लेषचुम्बनरतोस्तवभूषणादि-
 क्रीडा दुरोदरपणः प्रतिमूरनङ्गः ।
 भोगः स यद्यपि जये च पराजये च
 यूनोर्मनस्तदपि वाञ्छति जेतुमेव ॥ ८ ॥
 मुरारे ।

3662

अथ द्यूतजिताधरमहविधावीशोसि तत्खण्डना-
 दाधिक्ये वद को भवानिति मृषाकोपाञ्जितभूलता ।
 सद्यःस्विन्नकराप्रकुन्तलपरायत्तीकृतास्यस्य मे
 मुरधाक्षी प्रतिकृत्य तत्कृतवती द्यूतेपि यन्मार्जितम् ॥ ९ ॥
 गोपादित्यस्य ।

3863

गाद्यातिद्वनपूर्वमेकमनया द्युते जिते चुम्बनं
 तत्किञ्चित्परिरभ्य दत्तममुना प्रत्यर्पितं चानया ।
 नैतत्तादृगिदं न तादृशमिति प्रत्यर्पणप्रक्रमै-
 र्युनोभुवनमेकमेव बहुधा रात्रिर्गता सन्वतोः ॥ १० ॥
 चतुर्थक्ये ।

3864

आश्वये प्रथमं क्रमेण विजिते इष्टेधरस्यार्पणे
 नर्मद्युतविधौ पुनं प्रियतमे कान्तां पुनः पृच्छति ।
 अन्तर्हासनिरोधमभूतरसोद्रेहस्फुरद्गण्डया
 स्वैर सारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः ॥ ११ ॥

अथ मुरतप्रशंसा ।

3865

मुरते च समाधौ च मनो यत्र न तीयते ।
 ध्यानेनापि हि किं तेन किं तेन मुरतेन वा ॥ १२ ॥
 कस्यापि ।

3866

यत्र न भदनविकारः सद्भावसमर्पणं च गात्राणाम् ।
 तस्मिन्मुदतभावे पद्मकर्मणि पद्मव एव रज्यन्ते ॥ १३ ॥

3867

प्रतिक्षणसमुल्लसच्चकनाकलापान्वितं
 क्षपाकरवितोक्ते यदि तयास्ति कौतूहलम् ।
 वितोक्य तदा सखे मुरतसंगरान्मुद्रण-
 प्रदृष्टादयतामुखं निविटकञ्चुकोत्तारेण ॥ १४ ॥
 भद्रसोमेश्वरस्य ।

3868

संदष्टेधरपक्षये सञ्चकितं हस्तापमागुन्वती
 गा मा मुञ्च शोभेति कोपयचनैरानर्जितभूतता ।

सीत्काराञ्चितलोचना सरमतं वैभुम्बिता भागिनी
मात्रं नैरमृतं श्रमाय मथितो भूढः सुरैः सागरः ॥ १५ ॥
अमरकर्मैर्लौ

अथ नववधूसंगमः ॥ १२३ ॥

3669

रक्षामातिकाया बाले बद्धया किं प्रयोजनम् ।
अवश्यभाविनावेतौ कुचग्रहकचग्रहौ ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3670

नीरन्ध्रं परिरम्भते प्रियतमो मृगस्तरां चुम्ब्यते
तद्वाह क्रियते यदस्य रुदितं चाट्टरुदरैः स्तूयते ।
सख्या मुग्धवधूरसौ रतयिधौ यन्नेन सा शिक्षिता
निर्भ्रान्त गुरुणा पुनः शतगुण पञ्चेपुणा कारिता ॥ २ ॥
हरस्व ।

3671

बाला तन्वी मृदुतनुरिति त्यज्यतामत्र शङ्का
दृष्टा काचिद्धमरभरतो मञ्जरी भग्नमाना ।
तस्मादेषा रहसि भवत्त निर्दय पीडनीया
मन्दाक्रान्ता विघ्नजति रसं नेक्षुयतिः समथम् ॥ ३ ॥
विक्रान्तिवशात् ।

अथ नववधूसुरतारम्भक्रीडा ।

3672

वृष्टा दृष्टिमथो ददामि कुर्वते गालापमाभाषिता
शय्यायां परिवृत्य निशति बलादालिङ्गिता वेपने ।
निर्यान्तीषु सखीषु वासभगनाधिगन्तुमैवेहेते
बाला वागतया प्रियस्य निवरा शीत्यै नकोदामवत् ॥ ४ ॥
भीर्न्दय ।

3673

पटातमे पत्न्यौ नमयति मुखं जातविनया
 हठाश्लेषं वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् ।
 न शक्नोत्याख्यातुं स्मितमुखसखीदत्तनयना
 ह्रिया ताम्यस्यन्तः प्रथमपरिहासे नववधूः ॥ ५ ॥

भनरुकरय ।

3674

अंसाकृष्टदुकुलया सरमसं गूढौ भुजाभ्यां स्तना-
 वाकृष्टे जवनांशुके कृतमधः संसक्तमूरुद्वयम् ।
 नाभीमूलनिबद्धचक्षुषि तथा ग्रीडानताङ्ग प्रिये
 दीपः फूत्कृतिशतवेपिताशिखः कर्गोत्पलेनाहतः ॥ ६ ॥

कर्णोत्पलस्य ।

3675

विरम नाय विमुञ्च ममाश्वतं
 शमय दीपमिमं समये सखीम् ।
 इति नवोदवधूवचनैर्युया
 मुदमगादधिकं सुरतादपि ॥ ७ ॥

रत्नस्य ।

3676

चम्बनेषु परिवर्तिताधरं
 हस्तरोधि रसनाविघट्टने ।
 विप्रितेच्छमपि तस्य सर्वतो
 मन्मयेन्धनमभूदधूरतम् ॥ ८ ॥

कालिदासस्य ।

3677

समाकृष्टं वासः कथमपि हठात्पश्यति तदा
 क्रमादुरुद्वन्द्वं जरठशरगौरं मृगदृशः ।
 तथा दृष्टिं दत्त्वा मलति मणिद्रीपे निपुणया
 निरुद्धं हस्ताभ्यां शगिति निजनेत्रोत्पलद्वयम् ॥ ९ ॥

करयति ।

3678

बलाघीता पार्श्वे मुखमभिमुखं नैव कुरुते
धुनाना मूर्धानं हरति बहुशुश्रुम्बनविधिम् ।
इदि न्यस्तं हस्तं क्षिपति गमनारोपितमना
नवोढा योढारं सुखयति च संतापयति च ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ सुरतकेलिकथनम् ॥ १२४ ॥

3679

आस्तां वूरेण विद्येयः प्रियामालिङ्गन्तो मम ।
स्वेदः किं नु सरित्तायो रोमाञ्चः किं नु पर्वतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3680

आयाते दयिते मनोरथशतैर्नति कथंचिदिने
वैदग्ध्यापगमाज्जडे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति ।
दद्यास्मीत्यभिधाय सत्वरतरं व्याधूय चीनांशुकं
तन्वङ्ग्य रतिकातरेण मनसा नीतः प्रदीपः शमम् ॥ २ ॥

अनुत्पुण्यरय ।

3681

भजन्त्यास्तल्पान्तं कृतकपटकण्डूति विहित-
स्मिते जाते गेहाद्गहिरवहिवालीपरिजने ।
प्रियास्यं पश्यन्त्याः स्मरशरसमाकूतसुभगं
सलज्जा लज्जापि व्यगमदिव दूरं मृषदृशः ॥ ३ ॥

अयदेवरय ।

3682

धिरविरहिणोरस्युत्कण्ठासयीकृतगात्रयो-
र्नवमिव जगज्जातं भूयधिरादभिनन्दतोः ।
कथमपि दिने दीर्घे याते निशामभिस्त्वयोः
प्रसरति कथा बह्वी युनोर्यथा न तथा रतिः ॥ ४ ॥

3683

गाढालिङ्गनवामनीकृतकुचप्रोट्टतरोमोद्गमा

सान्द्रस्नेहरसातिरेकविगतच्छीमन्नितम्बाम्बरा ।

मा मा मानद माति मामलनिति क्षामाक्षरोक्षापिनी

शुना किं नु मृता नु किं मनसि मे लीना विलीना नु किम् ॥९॥

अपहकस्यैतौ ।

3684

दृशा सपदि मीलितं दशनरोचिदा निर्गतं

करेण परिवेषितं बलयकैरयाक्रन्दितम् ।

प्रियैः समदयोपितां तनुविखण्ड्यमानेधरे

परव्यसनकातराः किमिव कुर्वतां साधवः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3685

धमिहो भङ्गमेतु प्रविशतु तिलकः केशपाशान्धकारं

पञ्चाली गण्डपालीं त्यजतु च विवरं कर्णयोर्गन्तुकामा ।

वामायाः कान्तदन्तक्षतततिसहने त्वेक एवाधरोसौ

वीरः कानाहवेस्मिन्निति वदति मुहुर्नूपुरः क्राणभङ्गद्या ॥७॥

भानुशण्डितस्य ।

3686

दोभ्यां संयमितः पयोधरभरेणापीडितः पाणिजै-

राविद्धो दशनैः क्षताधरपुटः श्रोणीतलेनाहतः ।

हस्तेनानमितः करेधरसुधास्यन्देन संमोहितः

कान्तः कामपि नृनिमाप तदहो कामस्य वामा गतिः ॥८॥

3687

ईषन्मीलितदृष्टिमुग्धहसितं सीत्कारधारावशा-

दध्यक्ताकुलकेलिकाकुविकसदन्तांशुधौताधरम् ।

आसोत्काम्पिपयोधरोपरिपरिष्वक्तं कुरङ्गीदृशी

हर्षोत्कर्षविमुक्तनिःसहतनोर्धन्यो धयत्याननम् ॥ ९ ॥

जयहंरदेनौ ।

3688

रतिरभसनितान्तश्रान्तकान्ताकुचान्त-
 थलदमलकराया नाभिदेशेष्वधो वा ।
 स्मितमधुरमुखीनां ह्रीणनेत्रोत्पलाना-
 मधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिबन्ति ॥ १० ॥

3689

चारुनूपुररणत्कृतं रते
 कामिनां हरति मानसं यया ।
 नो तथा मधुरगीतवादितं
 केकिचातकपिकस्वना अपि ॥ ११ ॥
 शार्ङ्गपरस्यसौ ।

3690

नैया वेगं मृदुतरतनुस्तावकीनं विस्रोढुं
 शस्ता नैनां चपल नितरां खेदयेन्दीवराक्षीम् ।
 रत्यध्यासं विदधत इति शणनायस्य गत्या
 कर्णोपान्ते निभृतनिभृतं नूपुरं शंसतीव ॥ १२ ॥
 शून्यस्य ।

3691

स्वामिन्प्रभो मिय गृहाण परिष्वजस्व
 किं किं शगेस्यकरुणोसि सुखोज्झितोसि ।
 हा दुःखयस्यलमलं चिरमेति वाचः
 स्त्रीणां भवन्ति स्रुते शण्यानुकूलाः ॥ १३ ॥
 सुशरभहत्य ।

3692

स्विन्नं मण्डलमैन्दवं विगलितं स्रग्भारनद्धं तमः
 प्रागेव प्रयमानकेतकशिखावीरादितं च स्थितम् ॥
 शान्तं कुण्डलताण्डवं कुबलध्वजं तिरो मीलितं
 वीतं विद्रुमसीत्कृतं नहि दतो जाने किमासीदिति ॥ १४ ॥
 करवापि ।

3893

नत्तेनकुम्भगरिगाहिनि कुङ्कुनाङ्गे
 कान्तापयोधरपुगे स्तत्तेदखिन्नः ।
 वक्षो निधाय मुजगञ्जरनध्ववर्षो
 धन्यः क्षतां क्षतयति क्षनतन्धनिङ्गः ॥ १५ ॥
 नर्तरेः ।

अथ विपरीतरत्नम् ॥ १२५ ॥

3894

तन्नास्ति कारयति यन्न नतोमवक्ष्य
 सा शक्तिरनतिरता भुवने तयाहि ।
 उद्यादय पीवरपयोधरनन्दलाभे
 वत्स्यन्ति पत्युरुग्ररि मनदा अपीह ॥ १ ॥
 एतिरर्धनम् ।

3895

पनुतु कवोरसि सततं दयिताधम्मिह्ननल्लिकानिकरः ।
 रतरत्नमञ्जकवमहतुलितानकवह्नीगलितः ॥ २ ॥
 वापनदम् ।

3896

प्रदाने नूपुरारावे श्रूयते नेत्रलाध्वनिः ।
 कान्ते नूनं रतश्रान्ते कानिनी पुरुषायते ॥ ३ ॥
 कस्तानि ।

3897

भारम्भे रतिकेलिसंकुलरनारम्भे तया साहस-
 नायं काम्यजयाय किञ्चिदुपरि भारम्भि तत्त्वंभ्रनात् ।
 निन्ना येन कटीनटी निधितिता दोर्वहिरुत्कान्तिर्न
 वक्षो नीनिवनक्षि पौरपरसः स्त्रीणां कुतः सिध्यति ॥ ४ ॥
 श्रदोस्त ।

3898

वत्स्यत्कुचं व्याकुलकेशपाशं
 स्विघ्नमुखं स्वीकृतमन्दहासम् ।

पुण्यातिरेकात्पुरुषा लभन्ते

पुमायममोरुहलोपनानाम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3699

मुग्धे तयास्मि दयिता पुरुषो मय त्व-

मित्युक्तया नहि नहीति शिरो विधूय ।

स्वस्मात्करात्प्रियकरे बलथ क्षिपन्त्या

याय विनाभ्युपगम कथितो भृगादया ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3700

क्वचित्ताम्बुलाक्त क्वचिद्वरुणपङ्कजमलिन

क्वचिच्चूर्णोद्गारी क्वचिदपि च सालक्तकपद ।

बलीभद्राभोगेरलकपतितै कीर्णकुचुमे

जिषा सर्वापस्य कथयति रत्न प्रच्छदपट ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3701

ईपस्कम्पयोधर गुरुकनीषाढप्रहाराद्भुवं

द्विषद्भालमनेकहास्यसरस सकथ्यपादव्ययम् ।

वारवारमुर प्रपातसुभग सददयमानाधर

किञ्चिद्वत्तनितम्प्रदेशनखर धन्यो रत सेवते ॥ ८ ॥

आशेषासवशाद् ।

3702

आलोलामलकायलीं सरुचुमा विभ्रद्यलत्कुण्डलं

किञ्चिन्मृष्टविशेषक तनुवरै स्वेदाम्भस सीकरै ।

तन्व्या यत्सुरतान्ततान्तनयन वक्त्र रतव्यत्यये

तस्या पातु त्रिराय किं हरिहरब्रह्मादिभिर्देवै ॥ ९ ॥

अपश्यत् ।

अथ सुरतनिवृत्तिः ॥ १२६ ॥

3703

शान्ते मन्मथसगरे रणभुता सत्कारमातन्ववी

वासोदाजपास्य पीनकुचयोर्हार भुते कुण्डलम् ।

विम्बोदस्य च वीटिकां मुनयना पाण्यो रणत्कङ्कणं
पथाह्वयिनि केशपाशनिचये मुक्तो हि बन्धरुमः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3704

व्यालोलः केशपाशस्तरलितमलके ह्येदलोलौ कपोलौ
झिटा विम्बाग्रभी कुम्कलशरचा हागिता हारयाटिः ।
काञ्ची काचिद्रताशा स्तनजननपद पाणिनाङ्गदयन्ती
भूपाहीनापि काचिद्वियरदयमहो प्रीणयत्येव मुग्धा ॥ २ ॥

जयदेवम्य ।

3705

नेपथ्यादपि राजते हि निनरा व्यालुप्तमृषा तनुः
सभोगभ्रममौलित विजयते चक्षुः रुद्राक्षादपि ।
गाढान्निङ्गनर्वातुकादपि नर दोर्मद्विस्त्रसन
प्रीत्यान्नापरसादपि प्रियतम मोन कुरद्भ्रद्विजः ॥ ३ ॥

हरिणम्य ।

3706

करकिनलज मृत्वा भृत्वा विमार्गति यावसी
क्षिपति सुमनोमालाजेन प्रदीपशिरसां शति ।
स्यमयाति मरुः प्लुतुर्वे विहस्य समारुता
सुरतविरतो रम्या तन्यो पुनः पतिमाभिता ॥ ४ ॥

3707

सुरतविरतो व्रीडापेशभ्रमभ्रमहन्तया
रश्मि गलित तन्या प्राप्नु न पारितमशुकम् ।
रतिरसजडैरङ्गैरद्विधानुमशक्तया
प्रियतमतनौ सर्मन्नीय प्रविष्टमृद्व्या ॥ ५ ॥

अमरकर्म्येता ।

3708

प्रियशतपटम्नेयव्रीडाविटम्पनविन्दुनां
किमपि रूपगालापां धातां विनोक्त्य मसंभ्रमः ।

अपि विचलितस्कन्धावारे गते सुरताह्वे
त्रिभुवनमहाधन्यी स्याने न्यवर्तत मन्मथः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3709

निर्वृत्ते सुरतोत्सवे बहुविधे जातेधिकेङ्गकृमे
तल्पे स्वेदनाद्रवन्दनमये किञ्चिद्गृहीताम्बरे ।
सान्द्रस्नेहवशाद्दिशेषविषयव्यासङ्गाजिह्वात्मनो-
र्दृष्टयोः स्मरघस्मरानुरतया भूयोपि जाता स्पृहा ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

अथ निशीथक्रीडनादिकम् ॥ १२७ ॥

3710

शमितनिखिलदीपे क्षुम्निद्रालुलोके
रतपरवशचित्ता मध्यरात्रे विबुधाः ।
प्रथमसुरताखिन्नां मुग्धिकां बोधयन्तो
बहुदृढपरिरम्भैः कामुकाः खेदयन्ति ॥ १ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3711

वदनशशिनः स्पर्शे शीतादिवागतवेपथुः
स्तनयुगलके भ्रान्त्या तुङ्गे निविष्ट इव श्रमात् ।
ज्वलितमदनाङ्गारे तन्व्यास्ततो जघनस्थले
सपुलकजलः पत्युः पाणिर्धिलीन इवामघत् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3712

रतिकृति गते भायानिद्रां प्रवर्तितचुम्बना
पुलकपयसा तत्त्वं मत्वा मुखादहन्तानना ।
कृतकशयनो निग्राहोसीत्युदीर्य कलं वधू-
र्नृणितमधरं कृत्वा दन्तैरपूरयत स्पृहाम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

अथ प्रणयकलहे नायिकानुनयः ।

3713

गतयाया रात्रिः शशिमुखि शशी शीर्यत इव
प्रदीपोयं निद्रावशमुपगतो घूर्णत इव ।
प्रणामान्तो मानस्तदपि न जहासि क्रुधमन्त्रो
कुचप्रत्यासत्त्या हृदयमपि ते चाण्डि कठिनम् ॥ ४ ॥

3714

क्षीणांशुः शशलाञ्छनः शशिमुखि क्षीणो न मानस्तव
स्मेरं पद्मवनं मनागपि न ते स्मेरं मुखाम्भोरुहम् ।
पीतं भोजपुटेन पट्टदरुतं पीतं न ते जाल्पितं
रक्ता शक्रदिग्द्वना रविकरैर्नाद्यापि रक्तासि किम् ॥ ५ ॥
कयोरप्येती ।

3715

एकस्मिञ्जयने पराङ्मुखतया रीतोत्तरं ताम्यतो-
रन्योन्यं हृदयास्थितेप्यनुनये संरक्षतोर्गौरवम् ।
दंपत्योः शनकैरपाङ्गवलनान्मिथ्रीभयचक्षुषो-
र्भग्नौ मानकलिः सहासरभसं कण्ठग्रहोनुष्ठितः ॥ ६ ॥
अमरुकरव ।

3716

कृत्वा विग्रहमश्रुपातकलुषं शय्यासनादुत्थिता
क्रोधाद्यापि विहाय गर्भभवनद्वारं रूपा प्रस्थिता ।
दृष्ट्वा चन्द्रमसं प्रभाविरहितं प्रत्यूषवाताहता
हा रात्रिस्त्वरिता गतेति पतिता कान्ता प्रियस्योरसि ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

अथ प्रभातवर्णनम् ॥ १२८ ॥

3717

अमृताची पिङ्गा रसपतिरिव प्रादय कनकं
गतध्यायधन्वो बुधजन इव धाम्यसदसि ।

क्षण क्षीणास्तारा नृपतय इवानुद्यमपरा
न दीपा राजन्ते द्रविणरहितानामिव गुणा ॥ १ ॥

3718

निरलविरलीभृतास्तारा कले सुजना इव
व्यपसरति य ध्रान्त चित्तात्सतामिव दुर्जन ।
मन इव मुने सर्वत्रापि प्रसन्नमभून्नभो
विगलति निशा क्षिप्र लक्ष्मीरनुशमिनामिव ॥ २ ॥
एतां भाजराभक्तविरगस्य ।

3719

त्रजत्यपरवारिधिं रजतपिण्डपाण्डु शशी
नमन्ति जलबुद्बुदद्युतिसङ्घयस्तारका ।
कुरण्णकविपाण्डुर दधति धाम दीपाङ्कुरा-
धकोरनयगारुणा भयति दिक्क सोप्राभणी ॥ ३ ॥
कस्याप ।

3720

दिशि दिशि मृगयन्ते यज्ञरा यत्समेते
मुहुरपगतनिद्रा सप्रयो हेपितेन ।
भयमपि च सरोपे कामिभि श्रूयमाणो
नदति मधुरतार ताम्रगुडो विहग ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

3721

य नै-ये स्मरपार्थयस्य निरहिप्रत्यर्थिनामपणी-
ज्योस्तानिर्झरमुज्जति स्म जगता यस्तापनिर्माणम् ।
सेाय तारकनायक किमपर भङ्गारसजीवन
जात प्रष्टपरागपाण्डुरजरत्कूष्माण्डपिण्डाकृति ॥ ५ ॥

3722

भिन्दानो मानिनीना पतिषु रूपमय हर्षपारावतेभ्यो
वारालत्त ददान कपित्थ कपिताशातिम सदधान ।

प्रातस्त्यस्तूर्यनादः स्थगयति गगनं मांसलः पांसुतल्या-
दस्वल्पादुत्थितानां नरवरकारिणां शृङ्खलाशिश्रितेन ॥६॥
कस्यापि ।

3723

अविरतमाविरामा रागिणां सर्वरात्रं
नवनिधुवनलीलाः कोतुकेनाभित्रीक्ष्य ।
इदमुदयसितानामम्बुटालोकसंप-
न्नयनमिय सविद्रं घूर्णते दैपमार्षः ॥ ७ ॥

3724

कुमुदवनमपभि श्रीमदम्भोजखण्डं
त्यजति मुदमुलूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।
चक्षयमहिमरोर्धिर्याति शीतांशुरस्तं
हतविधिललितानां ही विचित्रो विपाकः ॥ ८ ॥

3725

लुलितनयनताराः क्षामवस्त्रेन्दुबिम्बा
रजनय इव निद्राङ्गान्तनीलोत्पलाक्ष्यः ।
तिमिरमिव दधानाः स्रस्त्रिनः केशपाशा-
नवनिपतिगृहेभ्यो यान्त्यमूर्धारयध्वः ॥ ९ ॥

मायकवे ।

3726

ये कुण्डीकृतप्रज्ञप्रणतयः शलैरनङ्गस्य ये
न प्राप्ताश्च निशीथिनीपतिकरैः शैथिल्यवीथीमपि ।
ते निःशङ्कविटङ्कतालुनुमुलप्रोतमुतशाश्रिते-
ऽग्निनाः कुकुटकूजितैर्मृगदृशां मानप्रहमन्ययः ॥ १० ॥

विल्लख्य ।

3727

आये जग्मुषि ताम्रनूटरटिते श्रोत्रं प्रवुद्धं जवा-
त्किञ्चिदसद्यदिमुखं प्रविकसद्दृष्ट्वा गवाक्षाध्वना ।

सत्रासेन समीगिता प्रियतमप्रेम्णापरदा दानै-
रुत्थानोपनिवेशनानि कुरते तत्पे मुहुः पासुता ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

3728

निर्यान्त्या रतिप्रेक्षमनः परिणतप्रायां त्रिलोक्य क्षपां
गाढानिद्रनमुम्बनानि बहुश कृत्वाप्यसुषुप्ता ।
एक भूमितले निधाय शरण तले प्रकल्यापर
तन्व्यङ्ग्या परिशर्तताङ्गलतया प्रेयाश्चिर चुम्बित ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

अथ प्रभातवायुसूर्योदयवर्णनम् ॥ १२९ ॥

3729

त्रिकचकमलगन्धैरन्ययन्भृङ्गमालाः
सुरभितमकरन्द मन्दभावाति वायु ।
समदमदनमाद्यधौरनोदामरामा-
रमणरभसखेदस्वेदत्रिच्छेददक्ष ॥ १ ॥

वायकदे ।

3730

स्ननपरिसरभागे दूरमावर्तमानाः
स्फुटतनिमनि मध्ये किञ्चिदेव स्वतन्तः ।
यसुरलघुनितम्बाभोगरुद्धा वधूनां
निपुनरसखेदच्छेदिनः शीतवाता ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3731

प्रातः सीमन्तिनीनां निधुवनलुतितान्ससयन्केदापाशा-
नुन्मीलत्पङ्कजान्ध पश्मिउमुरभिः स्फारयन्कामलीलाः ।
स्वच्छावदयावन्दिन्द्रिदिशि दिशि विकिरन्स्यूतमुक्ताफलाभा-
न्धूलीभिः केतकीनां धवलितमुवनो वाति मन्द नमस्वान् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

वहनि गिरिरयं विलम्बिषण्ड-

इयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम् ॥ ९ ॥

माधकवे ।

3738

अवमुदयति मुद्रामञ्जनं पद्मिनीना-

मुदयगिरिवनालीवालमन्दारपुष्पम् ।

गिरिहविधुरकोकद्वन्द्ववर्धुर्विभिन्द-

न्कुपितकपिकपोलक्रोडताम्रस्तमासि ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ संभोगाविष्करणम् ॥ १३० ॥

3739

चन्दन स्तनतटेधरविम्बे

यावक घनतर च सपत्न्या ।

प्रातर्दीक्ष्य कुपितापि मृगाक्षी

सागसि प्रियतमे परितुष्टा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3740

ताक्षालक्ष्म ललाटेपट्टमभितः केयूरमुद्रा गले

वक्त्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्ताम्युतराग पर ।

दृष्ट्वा कोपविधायि मण्डनमिदं प्रातश्चिरं प्रेयसो

लीलाताम्रसोदरे भृगदृशः श्वासाः समाग्निं गताः ॥ २ ॥

3741

यत्रात्रो रहसि न्यपेतविनयं वृत्तं रसात्कामिनो-

ग्न्योन्यं शयनीयमौत्तिगसात्रिप्रभृत्तत्पूहम् ।

तत्सानन्दमिन्दृशो कथमपि स्मृत्या गुरुणां पुरो

दासोद्रेदीरोधमन्यरमिलत्तारं कथनिग्नितम् ॥ ३ ॥

अथकस्यापि ।

3742

बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्ता किलाहं
चकर च किल चाटु प्रौढयोपिद्वयस्य ।
विदितमिति सखीभ्यो रात्रिवृत्तं विचिन्त्य
व्यपगतमदयाद्धि व्रीडितं मुग्धवध्वा ॥ ४ ॥

मापकवे ।

3743

दंपत्योर्नाशि जल्पतोर्गृहशुकेनाकार्णतं यद्वच-
स्तप्रातर्गुरुसंनिधौ निगदतस्तस्यातिमात्रं वधूः ।
कर्णालम्बितपद्मरागशकलं विन्यस्य चञ्चवाः पुटे
व्रीडार्ता प्रकरोति दाडिमफलश्याजेन वाग्बन्धनम् ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3744

दर्पणेषु परिभोगदर्शिनी
पृष्ठतः प्रणयिनो निपेदुषः ।
प्रेक्ष्य विम्बमनुविम्बमात्मनः
कानि कानि न चकार लज्जया ॥ ६ ॥

कान्दिवासस्य ।

3745

रतखिन्नतनुं प्रातर्लज्जानम्रमुखीं वधूम् ।
स्मरन्तीं रात्रिचरितं दृष्ट्वाप्नोति न को मुदम् ॥ ७ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3746

धन्यासि या कथयसि प्रियमंगमेपि
नमोक्तिचाटुकशतानि रतान्तरेषु ।
नीचीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण
सख्यः शपामि यदि किञ्चिदपि स्मरामि ॥ ८ ॥

विज्जकाया ।

3747

कान्ते तल्पमुपागते विगलिता नीची स्वयं बन्धना-
दासो विशयमेखलागुणभृतं किञ्चिन्नित्ये म्यितम् ।

एतावत्सखि वेदि केवलमह वस्याङ्गसङ्गे पुन
कोय का वयमत्र किं नु सुरत स्वल्पापि मे न स्मृति ॥२॥

धमरुकस्थ ।

3748

धन्यास्ता सखि योषित प्रियतमे सर्वाङ्गलभेपि या
प्रागल्भ्य रचयन्ति मन्मथविधावालम्भ्य धैर्य महत् ।
अस्माकं तु तदीयपाणिमुकुलेनोन्मोचयन्त्यशुक्ल
कोय का वयमत्र किं च सुरत नैषा स्मृतिर्जायते ॥१०॥

3749

किमपि कान्तभुजान्तरवार्तनी
कृतवती यदिय कलमापणौ ।
तदनुकृत्य गिरा गुरुसनिधौ
ह्रियमनीयत सारिकया वधु ॥ ११ ॥

सस्यध्व ।

अथ सतीवर्णनकुलवधूत्ते ॥ १३१ ॥

3750

निर्याजा दयिते वनान्देषु नता श्वभूपु भक्ता भव
क्षिप्वा बन्धुपु वत्सला परिजने स्मेरा सपत्नीश्रवि ।
भर्तुर्मिन्नजने सनर्मज्जना खिन्ना च तद्देरिषु
प्राय सवनन नतभु तदिद वीतौषऽभर्तुषु ॥ १ ॥

रात्र्यात्तरस्थ ।

3751

स्नानाम्भो बहु सखिता रसवती देवाग्रिकार्योक्ति
समारो रचितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते ।
स्नान नाथ त्रिधीयतामतिथय सीदन्ति नान्या त्वरा
धन्य बोधयते शनैरिति पति मयाह्वय सती ॥ २ ॥

पिपकस्थ ।

3752

नातः परं कुलमतः परतो न शीलं
 नातः परं च करुणासदनं मृगाक्ष्याः ।
 यद्वाप्पविन्दुरपराधवतोपि पत्यु-
 रुत्सङ्घितेन चरणेन तयापनिन्ये ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3753

दुर्वाराः स्मरमार्गणाः प्रियतमो दूरे मनोप्युत्सुकं
 गाढं प्रेम नवं वयोतिकडिनाः प्राणाः कुलं निर्मलम् ।
 स्त्रीत्वं धैर्यविरोधि मन्मथसुदत्कालः कृतान्तोक्ष्मी
 सोढव्याः सखि सांप्रतं कथममी सर्वेप्रयो दुःसहाः ॥ ४ ॥

मयूखनो यदुःकस्य ।

3754

अस्माकं सखि याससी न रुचिरे प्रेवेयकं नोज्ज्वलं
 नो यक्ता गतिरुद्धतं न हसितं नैवास्ति कश्चिन्मदः ।
 किं त्वन्येपि जना वदन्ति शुभगो हस्याः पतिर्नान्यतो
 दृष्टिं निक्षिपतीति विश्वमियता मन्यामहे दुःस्थितम् ॥ ५ ॥

रुद्रस्य ।

अथ कुलवधूवृत्तम् ।

3755

जीवति जीवति नाथे म्रियते च मृते मुदा युता मुदिते ।
 सङ्गन्तेहरसाला कुलवनिता केन तुल्या स्यान् ॥ ६ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3756

भक्तिः प्रेयसि सन्धितेषु करुणा श्वश्रूषु नम्रं शिरः
 प्रीतिर्जानिषु गौरवं गुरुर्जने क्षान्तिः कृतागस्यपि ।
 अभ्याना कुलयोपितां व्रतत्रिविः सोऽयं त्रिधेयः पुन-
 र्मर्तुर्दयिता इति प्रियसखीवृद्धिः सपत्नीष्वपि ॥ ७ ॥

चिन्त्यस्य ।

3757

अभ्युत्थानमुपायते गृहपतौ तद्रापणे नम्रता
तत्पादार्पितदृष्टिरासनविधिस्तस्योपचर्या स्वयम् ।
सुप्ते तत्र शयीत तत्प्रथमतो जह्लाच्च शय्यामिति
प्राच्यैः पुत्रि निवेदितः कुलवधूसिद्धान्तधर्मागमः ॥ ८ ॥

राजवेसरस्य ।

3758

चतुर्येद्वि स्नातां त्रिदिनविरहात्पाण्डुवदनां
रजोमुक्तां तन्त्र्यां चपलनयनां कामकलिताम् ।
हिमत्वङ्गार्जारीमलयभयगन्धप्रणयिनी-
मधन्यः को भुङ्क्ते च्युतकुसुमशेषामिव तताम् ॥ ९ ॥

करवापि ।

3759

लज्जावशावनतमन्थरदृष्टिपातं
यैश्चम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम् ।
तेषामनेकपुरुषप्रणिताधरेषु
तृप्तिः कथं भवति वेशधधुमुखेषु ॥ १० ॥

करवापि ।

3760

प्रतिरजनि प्रतिदिवसं विहर वहिश्चण्डि डिण्डिमं दत्त्वा ।
कोणवधूदृग्बलितैर्विध्वं पुनराकुलीभवति ॥ ११ ॥

हरिहरस्य ।

अथासतीचरितम् ॥ १३२ ॥

3761

वयं बाल्ये बालांस्तरुणिमनि यूनः परिणता-
वपीच्छामो घृद्धान्परिणयविधिस्तु स्थितिरिति ।
त्वयारब्धं जन्म क्षपयितुमनेनैकपतिना
न मे गोत्रे पुत्रि क्वचिदपि मनीलाञ्जनमभूत् ॥ १ ॥

करवापि ।

3762

मया कुमार्यापि न मुक्तमेकया
 न जारमुत्सृज्य पुमान्विलोकिताः ।
 अनेन गोत्रस्थितिपालनेन
 प्रसन्नतामेतु भवोपकारिणी ॥ २ ॥

विन्मृगद्वय ।

3763

भ्रूभेदैः कतिचिद्विरा कुटिलया काश्चित्क्रियत्यः स्मितैः
 स्यैरिष्यः कथयन्ति मन्मथरसञ्चापारवश्यं मनः ।
 कासांचित्पुनरङ्गकेषु मष्टणञ्जयेषु मध्यस्थितो
 भावः काचपुटेषु पुष्कगमिर शय्यक्तमालोक्यते ॥ ३ ॥

भगिनन्वस्य ।

3764

दृशा किंचित्किंचित्कलिनभुजलीलाविलसनैः
 कराघातैः किञ्चिन्नखाविलिखनैः किंचिदधिकम् ।
 स्पृशन्त्यः संवाधे गुरुभिरनभिप्रेक्षितपथे
 यथेष्टं चेष्टन्ते स्फुटकुचतटाः पश्य कुलटाः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3765

नयनविकारैरन्यं वचनैरन्यं विचेष्टितैरन्यम् ।
 रमयति मुरतेनान्यं स्त्री बहुरूपा निजा कस्य ॥ ५ ॥

क्षेत्रेन्द्राय ।

3766

पर्यङ्कः स्वास्तरणः पतिरनुकूलो मनोहरं सदनम् ।
 तृणमिव लघु मन्यन्ते कामिन्यश्चौर्यरतिलुब्धाः ॥ ६ ॥

3767

दुर्दयसे घनतिमिरे दुःसंचारास्तु नगरवीथीषु ।
 पर्यार्वितेशगमने परममुखं जघनचपलायाः ॥ ७ ॥

3768

य कौमारहर स एव हि वरस्ता एव चेवक्षण-
स्ते चोन्मीलितमालतीसुरभय प्रौढा कदम्बानिला ।
सा चैवास्मि तथापि चौर्यसुरतयापारलीलाविधौ
रेवारोभसि वेवसीतरुतले चेत समुत्कण्ठते ॥ ८ ॥

शीतानन्दारिकाया ।

3769

दृष्टिं हे प्रतिपेशिनि क्षणमिहाप्यस्मद्गृहे दास्यसि
प्रायेणास्य शिशो पिता न विरसा कौपीरप पास्यति ।
एकाकिन्यपि यामि सत्वरमित ओतस्तमालाकुल
नीरन्ध्रास्तनुमालिलिखन्तु जरठप्लेदा नलग्नय्य ॥ ९ ॥

विश्वनकाया ।

3770

भुभ्रूपस्य गुरुन्निर्गत्य सखीर्वन्दस्य बन्धुस्त्रिय
कावेरीतटसनिविष्टमयने भुग्ने किमुत्ताम्यसि ।
भास्ते पुत्रि समीप एव भगनादेलातनालिङ्गन-
न्यन्त्रिज्ञातमालदन्तुरदरी तत्रापि गोदावरी ॥ १० ॥

कस्याप ।

3771

मत्र तस्य तरो स्वयकृतगिरप्रस्थान कि कथ्यता
दुर्वारस्तमरण्यगह्विरदहद्विन्दारुण दुर्वन ।
मा खिद्यस्व तत प्रभृत्यनुदिन तस्या पतद्भिर्दृशो-
रम्मोभि परिणद्धपङ्कजघनच्छायस्तरुर्धते ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

3772

इह वन्धुले यक्ष प्रतिपसति दिवापि यत्र भवशङ्का ।
तस्मिन्कति नहि वध्ना नीता वीतोदया क्षणदा ॥ १२ ॥

कस्याप ।

3773

एकाकिनी यदबला तरुणी तथाह-
मस्मद्गृहे गृहपतिथ गतो विदेशम् ।

किं याचसे तदिह वासमियं वराकी
 श्रभ्रममान्धवाधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ १३ ॥

रुद्रस्य ।

3774

शून्यं वेदम चिरादतो गृहपतिर्जाताधुना शर्वरी
 स्यातुं मोक्षितमत्र गच्छ निपुणं लोकैरनालोकितः ।
 इत्थं लोलदृशा ह्यभावभिरितो दासीमुर्वेनाध्रगः
 स्थित्वा किञ्चिदिव क्व यामि रजनी शप्तेत्युदीर्य स्थितः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

3775

एकान्ते यत नो गृहं शशिमुखोप्यन्यादृशो हृदयते
 क्षिप्रं साधय याहि पुत्रि शुदिने भुक्त्यान्वमावासकम् ।
 श्रभ्या संभ्रमिता किलेति बद्धशः सप्रेरयन्त्या वधूः
 पान्थ वीक्ष्य बभञ्ज सस्मितमुखी सैवार्धसिद्धौदनम् ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

3776

स्वामी निःश्वसितेप्यसूयति मनोजिघ्रः सपत्नीजनः
 श्रभ्ररिङ्गितदैवतं नयनयोरीहालिहो यातरः ।
 तद्गृहादयमञ्जलिः किममुना दृग्भङ्गिभावेन ते
 वैदग्धीमदन प्रपञ्चचतुर व्यर्थोयमत्र भ्रमः ॥ १६ ॥

3777

दृग्भङ्गभङ्गिनशैतैरसतीरंहस्य-
 मन्वेपयन्कपटभिक्षुक लक्षितोसि ।
 स्वस्य प्रमुनं च भवामि ततः क्षमस्व
 भैक्षोपटैरुन्मियादयमञ्जलिस्ते ॥ १७ ॥

3778

अनार्य प्रज्ञानामिह जनवधूनां हि मनसो
 महाशन्यं कर्णे तव कनकजम्बुकिसन्धयः ।

भ्रमन्मिक्षाहेवोरधिनगरि बुद्धोसि न मया
त्ययैतावद्देषः पथिकं न विधेयः पुनरपि ॥ १८ ॥

मिक्षाटनस्यैते ।

3779

आयातासि त्रिमुञ्च वेपथुमरं दृष्टासि केनापि नो
नीलं चोलममुं त्रिमुञ्च हरतु स्वेदं निशीयानिलः ।
इत्यन्तर्भयसन्नकण्डमसङ्कयामीनि तरुं गता
प्रत्यन्ती परिरभ्यते छुक्कतिभिः स्वैरं नवस्वैरिणी ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

3780

सन्नीडार्धनिरीक्षणं यदुभयोर्यद्वृत्तिसपेक्ष-
मद्य श्वो मथिता समागम इति प्रीतिप्रमादश्च यः ।
प्राप्ते कालसमागमे सरभसं यच्चम्बनालिङ्गनं
तत्कामस्य फलं तदेव स्मरतं शेषा पशूनां स्थितिः ॥ २० ॥

3781

सुखदाद्या ताम्बूल त्रिलम्बाश्लेषदुम्बनादीनि ।
तुलयन्ति न लक्षांशं स्मरितस्तगचौर्यस्मरतस्य ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

3782

इन्दुर्यत्र न निन्द्यते न मधुरं द्रुतीवनः भ्रूयते
नोद्युतासा ददयं दहन्त्यशिशिरा नोपैति कार्श्यं वपुः ।
स्याधीनामनुकूलिकां स्वगृहणीमालिङ्ग्य यस्तुष्यते
तर्हिक प्रेम गृहाभमग्रतमिदं कटं समाचर्यते ॥ २२ ॥

अथ ऋतुवर्णने वसन्तस्वभावाख्यानम् ॥ २३३ ॥

3783

असौ मरुचुम्बितचारुकेसरः
प्रसन्नताराधिपमण्डलामणीः ।

वियुक्तरामानुरदृष्टिवीक्षितो

वसन्तकालो हनुमानिवागतः ॥ १ ॥

महर्षीजकस्य ।

3784

कोकिलधूतशिखरे मञ्जरीरेणुपिञ्जरः ।

गदितैर्व्यक्ततामेति कुलीनधेट्टितैरिव ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3785

परिवुम्बति संक्षिप्य भ्रमरधूतमञ्जरीम् ।

नवसंगमसंदष्टः कामो प्रणयिनीमिव ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3786

मल्लिकामुकुले भाति मञ्जु गुञ्जन्मधुव्रतः ।

प्रयाणे पञ्चबाणस्य शङ्खमापूरयन्निव ॥ ४ ॥

3787

सहकारकुष्ठमकेसरनिकरभरामोदमूर्तिदिग्गमे ।

मधुरमधुविधुरमधुपे मधौ भवेत्कस्य नोत्कण्ठा ॥ ५ ॥

कपिलरुद्रस्य ।

3788

मलयानिलमिलनोल्बगमदकलकलकण्ठकलकलालापः ।

मधुरमधुविधुरमधुपो मधुरयमधुना धिनोति धराम् ॥ ६ ॥

भट्टरुद्रस्य ।

3789

मन्दोयं मलयानिलः कित्तलयं चूतद्रुमाणां नवं

माधत्कोकिलकुजितं विचकितामोदः पुराणं मधु ।

बाणानित्युपदीकरोति सुरभिः पञ्चैव पञ्चेपवे

यूनामिन्द्रियपञ्चकस्य युगपत्संमोहसंपादिनः ॥ ७ ॥

श्रीरानकरिरानस्य ।

3790

उपदिष्टमकान्तिभिः कित्तलयैस्नाम्नां त्विषं विभ्रतो

भृङ्गालीविस्तैः कलैरविशदव्याहारलीलाभृतः ।

घूर्णन्तो मलयानिलाहविचलैः शास्त्रासमूहैर्मुह-
भ्रान्तिं प्राप्य मधुप्रसङ्गजनितां मत्ता हवामी दुग्धाः ॥ ८ ॥

श्रीहर्षेण

3791

प्रसूनभृङ्गैर्मकरन्दतोयं
सतीलमादाय वसन्तकामी ।
घनस्पतीवामदृशां मुखानि
सिञ्चत्यसौ मन्दमहत्करेण ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3792

स्थाने स्थाने मलयमहतः पूरयन्त्यङ्कपालीं
पुष्पालीपु स्मरगजरजःस्नानयोग्यः परागः ।
जातं चूते मधु मधुकरप्रेयसीजानुदमं
निर्विघ्नत्वं सपदि भजते राजराज्याभिषेकः ॥ १० ॥

बिन्तुपत्य ।

3793

कमलिनीमलिनी दयितं विना
न सहते सह तेन निषेविनुम् ।
तमधुना मधुना निहितं इदि
स्मरति सा रतिसारमहर्निशम् ॥ ११ ॥

3794

किशुककलिकान्तर्गतमिन्दुकलास्पर्धि केसरं भाति ।
रक्तनिषोलकपिहितं धनुरिव जलुमुद्रितं यितनोः ॥ १२ ॥

विज्ञाया ।

3795

त्यजत मानमतं बत विप्रैह-
र्न पुनरेति गतं चतुरं वयः ।
परमृताभिरितीव निवेदिते
स्मरमते रमते स्म वधूजनः ॥ १३ ॥

कालिदासस्य ।

3796

त्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः
 किमपि काम्यगिरा परपुटया ।
 त्रियतनाय वपुर्गुरुमत्सर-
 ण्दिदुरयादुरयाचितमङ्गनाः ॥ १४ ॥
 कारकैः ।

अथ मदनपूजा ।

3797

कुसुममुकुमाग्नूर्निर्दधती नियमेन तनुतरं मध्यम् ।
 आभाति मकरकेतोः पार्श्वस्था चापयटिरिव ॥ १५ ॥

3798

अनङ्गोयमनङ्गत्वमद्य निन्दिष्यति ध्रुवम् ।
 यदनेन न संशयः पागिस्वर्शोत्सवस्तव ॥ १६ ॥
 श्रारपंस्वेती ।

अथ कुसुमावचयः ।

3799

असंख्यपुष्पोपि मनोभरस्य
 पञ्चैव वागार्थमयं ददाति ।
 एवं कदर्यत्यमित्रावभायं
 सर्वस्वममाहि मधोर्वधूमिः ॥ १७ ॥

3800

अतादयत्पक्षवशागिनैकां
 पुष्पोद्ये राजवधूमशोकः ।
 नच्छेदहेतोरलिपट्टिमट्टा
 निकृन्ततीयानिलता स्मरेण ॥ १८ ॥
 निरूपयन्ते ।

3801

उच्चित्य प्रथममधःस्थितं मृगाक्षी
पुष्पौषं श्रितविटपं महीतुक्तामा ।
आरोढुं चरणमदादशोकपृष्ठे
मूलाभात्पुनरपि तेन पुष्पितोसौ ॥ १९ ॥

जयमाधवस्य ।

3802

पूर्वं द्विरेफपरिभूतिभयाद्भवत्या
वत्केशपुष्पभरणं हरिणाक्षि मुक्तम् ।
व्यर्थं तदद्य पुनरप्यलकेषु मृङ्गाः
पुञ्जीभवन्निजकुलभ्रमतः पतन्ति ॥ २० ॥

कस्यापि ।

3803

पाणौ पद्मधिया मधुककुसुमभ्रान्त्या तथा गण्डबो-
र्भलिन्दीवरशङ्कया नयनयोर्वन्धुकबुद्ध्याधरे ।
लीयन्ते कवरीभरे निजकुलव्यामोहजातस्पृहा
दुर्वारा मधुषाः किवन्ति तरुणि स्थानानि रक्षिव्यसि ॥ २१ ॥

अचलस्य ।

3804

सन्तु दुमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः
प्राप्ते वसन्तसमये कथमित्यमेव ।
न्यासैर्नवद्युतिमतोः पदयोस्तरेयं
भूः पुष्पिता ह्यनु पल्लविता च भाति ॥ २२ ॥

शुक्तिराहस्यात् ।

3805

इदमिदमिति मूरुहां प्रसूनै-
र्मुहुरभितोभयता पुरः पुरोन्या ।
अनुरहसमनायि नायकेन
त्वरयति रन्तुमहो जने मनोभूः ॥ २३ ॥

मापक्ये ।

3806

निपीयमानस्तवका शिलीमुखै-
 रशोकयटिश्चलवालपक्षवा ।
 विडम्बयन्ती ददृशे षधूजनै-
 रमन्ददटौत्करावधूननम् ॥ २४ ॥
 नात्वे ।

अथ वसन्तवायवः ।

3807

पानीयं नालिकेरीफलकुहरकुहृत्कारि कक्षोलयन्तः
 कावेरीतीरतालद्रुमभरितसुराभाण्डभांकारचण्डाः ।
 एते तन्वान्ति चेलावनललितलताताण्डवं द्राविडत्ती-
 कर्पूरापाण्डुगण्डस्थललुडितरया वायवो दाक्षिणात्याः ॥ २५ ॥
 बिल्वरस्य ।

3808

सललितमलकानां धल्लरीर्नर्तयन्तो
 मधुसुरभिमुखाम्बोज्झासगन्धानुबन्धाः ।
 उपरतरतभाजां योपितां स्वेदविन्दू-
 न्सतृप इव पिबन्तो वान्ति मन्वं समीराः ॥ २६ ॥
 कस्तूरि ।

3809

कावेरीवारिवेत्तहृदिपरिकरक्रीडनक्रीतश्रीत-
 स्कीतश्रीखण्डखण्डभ्रमणमरभवद्गुरिसौरभ्ययर्माः ।
 चोलखीचीनचेलाञ्जनकलनकलाक्रान्तकान्तस्ननान्ता
 वान्ति प्रेयोवियोगानुस्तरतरुणीवैरिणोभी समीराः ॥ २७ ॥
 कृष्णविटस्य ।

3810

उदञ्चत्कावेरीतहरिषु परिष्वङ्गरङ्गे नटन्तः
 कुहकण्ठीकण्ठीरवरवलवत्रासितप्रेषितेभाः ।

अमी वैत्रे मैघावरुणितरुणीकेलिकट्टेक्षिमल्ली-

चतहल्लीहल्लीसकसुरभयधण्डि चञ्चन्ति वाताः ॥ २८ ॥

3811

कावेरीतीरभूमीरुहभुजगवभूमुक्तमुक्तावशिष्टः

कार्णाटीचीनपीनस्तनवसनदशान्दोलनस्पन्दमन्दः ।

लोलझाटीलताटालकललितलनालास्यलीलाविलोलो

हा कष्टं दाक्षिणात्यः प्रसरति पवनः पान्यकान्ताकृतान्तः ॥ २९ ॥

यससपाण्डितयोरेतौ ।

3812

चञ्चत्कर्पूरचौरा मलयगिरिगुरुमावदावाइवाता

मन्दानन्दैर्मिलिन्दैरहमहमिकयानुद्रुता दूरपान्थाः ।

कावेरीधारितैकाविरलतरतरघीरघानीरसिक्ता

मुक्तार्त्राः खेदनिद्रालव इव पवनास्तालवन्त्यां विशन्ति ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

3813

घूतभ्रेणीपरिमलमुदधञ्चरीकानुयाता

भूयो भूयः कुवलयकुटीकोटरे तीवमानाः ।

मन्दं मन्दं सुरतविरतौ वान्ति सीमन्तिनीनां

गण्डाभोगभ्रमजललवमाहिणो गन्धवाहाः ॥ ३१ ॥

कस्यापि ।

3814

भिन्दन्तधन्दनालीं बकुलमुकुलजां धूतिमुद्रुतयन्त-

धुम्बन्तधूतवाटीपरिमलतहरीं चम्पकान्कम्पयन्तः ।

आरादारामसीमातटघटितघटीयन्त्रनिर्घातधारां

धारामाराधयन्तः भ्रमजलमिदुरा वान्त्यमी गन्धवाहाः ॥ ३२ ॥

कस्यापि ।

3815

लीलाद्रीलानिखेलारसरमसलसद्यीनचेलञ्चलानां

चोलीनामापिबन्तो मृगमदसुरभिस्वेदविन्दूनमन्दान् ।

लोलन्तः केरलीनां कुचकलशलसत्कुङ्कुमालेपनेषु
शिप्यन्तो मालवीनां मलयजमृदुलाः कञ्जुलीर्वान्ति वाताः ॥ ३३ ॥
श्रीधनदेवनाम ।

3816

ये दोलाकेलिकाराः किमपि मृगदृशां मानतन्तुच्छिदो ये
सद्यः शुद्धारदीक्षाव्यतिकरगुरवो ये च लोकत्रयेषु ।
ते कण्ठे लोलयन्तः परभृतवयसां पञ्चमं रागराजं
यान्ति स्वैरं समीराः स्मरविजयमहासाक्षिगो दाक्षिणात्याः ॥ ३४ ॥
कस्यापि ।

अथ वसन्तपथिकः ।

3817

हे पान्थाः स्वगृहाणि गच्छत सुखं सेवाक्षणां मुच्यतां
मानं मानिनि मुञ्च वल्लभजने कोपानुबन्धेन किम् ।
आयातः कुसुमाकरः क्षपयति शान्थान्वियोगातुरे-
ष्वित्येवं परपुष्टनादपट्टहो वक्तीव कामाञ्जया ॥ ३५ ॥

3818

वक्रेण शिरसि निहितो नित्यं रुधिरारुणेन दुर्वारः ।
मत्तद्विष इव पथिकः किंशुककुसुमाङ्कुशेन धृतः ॥ ३६ ॥

3819

एतस्मिन्दाक्षिणात्यानिलचलितलतालीनमत्तालिमाला-
पक्षक्षोभावधूतच्युतबहतरजोद्गादिदृशे यसन्ते ।
प्रेमस्येदार्द्रबाहुश्रयबलयलसर्त्यादसीमग्निनीनां
मन्दः कण्ठमज्ञोपि ग्लपयति इदं किं पुनर्विश्रयोगः ॥ ३७ ॥
केपानप्येते ।

3820

उन्मीलन्मधुगन्धलुग्धमधुपत्र्याधूतचूनाङ्कुर-
क्रीटरकोकिलकाकलीकलकलैरुद्गोर्गकर्णज्वराः ।

नीयन्ते पथिकैः कथं कथमपि ध्यानावधानक्षण-
प्राप्तप्राणसमासमागमरसोल्लासैरमी वासराः ॥ ३८ ॥
अथैवैवस्य ।

3821

अध्वन्यैर्मकरन्दसीकरसुरामत्तकण्ठकोकिले
मार्गे मार्गनिरोधिनी परिहृता शङ्के शुभाशङ्कया ।
पान्थस्त्रीवधपातकादुपनतं घण्टालचिह्नं मधो-
रेषा किङ्किणिकेव वदुदमयी झांकारिणी संहतिः ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

3822

सव्याधेः कृशता क्षतस्य रुधिरं दृष्टस्य लालास्रुतिः
किञ्चिन्नैतदिहास्ति तत्कथमसौ पान्थेस्तपस्वी मृतः ।
आ ज्ञातं मधुलम्पटैर्मधुकरैरारब्धकोलाहले
नूनं साहसिकेन चूतमुकुते दृष्टिः समारोपिता ॥ ४० ॥
रागिलसोमिलयो ।

3823

अध्वन्यस्य वर्षावियोगविधुरा भर्तुः स्मरन्ती यदि
प्राणानुज्झति कस्य तत्स्वतु महत्संजायते पातकम् ।
यावन्नो कृतमध्वगेन हृदये तावत्तरोर्मूर्धनि
श्रोदुष्टं परपुष्टया तव तवेत्युच्चैर्वचोनेकशः ॥ ४१ ॥
कस्यापि ।

अथ ग्रीष्मस्वभावाख्यानम् ॥ १३४ ॥

3824

तप्ता मही विरहिणामिव विस्रवृत्ति-
स्तृणाध्वगेषु कृपणेष्विव वृद्धिमेति ।
सूर्यः करैर्दहति दुर्वचनैः स्वतो नु
अप्य सतीव न च मुञ्चति प्रादुर्भूतम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3825

प्रतिगतमार्धजनानां विच्छिन्नाशं समूहमवलोक्य ।
स्फुटितमपयशस्तापादिव हृदयतलं तडागस्य ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3826

मुखकृतविसखण्डधण्डमार्तण्डतापा-
स्तितजलजलस्यो राजते राजहंसः ।
रजतघट इवायं विद्रुमावदधारा-
द्विवरविगतदम्बुः कम्बुकण्ठि प्रतीहि ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3827

भङ्गारैः खचितैर्भाविदपि ज्वालाकरालं करै-
स्तिग्मांशोः कुर्यात्तत्र वीमममिता-चायुः कुकूलाननम् ।
अप्यम्भांसि नखपञ्चानि सरितामाशा ज्वलन्नीव च
मीप्सेस्मिन्नवक्त्रेऽपि तमिनाशेषं जुगुप्सते ॥ ४ ॥

श्रीभोगेश्वरस्य ।

3828

कानि स्थानानि दग्धान्यतिशयगह्वरा सन्ति के वा प्रदेशाः
किं वा शेषं वनस्य स्थितमिति पवनानद्गविस्फुटेजाः ।
षण्डज्वालावलीदस्फुटिततलतामन्यमुक्ताद्वरामो
दाधामिः शुष्कवृक्षे शिखरिणि गहनेधिष्ठितः पश्यतीव ॥ ५ ॥

भीमस्य ।

3829

घाते मातेयमुद्येन भवति गगनव्यापिनी नीन्दानां
किं त्वं पक्षमान्तवानैर्मलिनयन्ति मुखा भवन्नमधुमवाहैः !
एषा शोद्धन्तमत्तद्विपकटकपशुभुङ्गविन्ध्योपलानां
दाधामेः संवृद्धा मलिनयति दिशां मण्डनं धूमलेखा ॥ ६ ॥

धाराकदम्बस्य ।

3830

स्तीर्तं शीतं गतं क क शिशिरकिरणः क्वाप्ति हेमन्नवासः
कैने पानीयपूर्णा मलिनजलधराः काश विद्युत्प्रमोदः ।

इत्युभैर्जल्पमानैरिव मुखरमुखैश्छिदूतैरुपेतो-
वात्यौघैश्चागतोसौ प्रकटितविजयस्तम्भचिह्नैर्निदाघः ॥ ७ ॥

3831

पाथात्यैर्मरुमास्तैर्विजयवामुन्मूलयवार्द्रतां
दावामिज्वलितैरपारगहनान्वप्यानयन्मस्मताम् ।
वात्यामिस्तृणपत्रधूलिनिकरान्धुन्वन्विहायःस्थले
पीप्लः शुष्यदनुच्छपल्वललुठन्मत्स्यः समभ्यागतः ॥ ८ ॥
एतौ चार्द्रधरस्य ।

3832

निजां कायच्छायां भयति महिषः कर्दभमिव
च्युतं गुञ्जापुञ्जं रुधिरमिव काकः कलयति ।
समुत्सर्पन्सर्पः सुपिरविवरं तापविवशः
सर्वात्काराधूतं शविशति करं कुञ्जमसौ ॥ ९ ॥

3833

अत्यच्छं सितमंशुकं द्युवि मधु स्वामोदमच्छं रजस्त
कार्पूरं विधृताईचन्दनकुचहस्तैः कुरङ्गीदृशः ।
धारावेदम सपाटलं विचकितस्रग्दाम चन्द्रस्विणो
धातः सृष्टिरियं वृषैव तव न भीष्मिभविष्यद्गदि ॥ १० ॥
श्रीनामवैवस्य ।

3834

तदास्वप्नानां दरदलितमल्लीमुकुलिताः
स्रजो बिभ्राणानां मलयजरसार्द्रार्द्रवपुषाम् ।
निदाघाग्निप्रोपलपितमभिषायं मृगदृशां
परिष्वङ्गोनङ्गं पुनरपि शनैरङ्कुरयति ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

अथ मध्याह्नः ।

3835

दुःसहतापमयादिव संप्रति मध्यास्थिते दिवसनाथे ।
छायामिव वाञ्छन्ती छायापि गता तरुतलानि ॥ १२ ॥
श्रीनरवन्तिवर्मणः ।

3836

एष द्र्याद्युसंतप्तो मृगः कुतुरुमाश्रितः ।
साधुर्भाग्यपरिक्षीणो नीचं प्राप्येव सीदति ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

3837

धत्ते षड्जिनीतले गुरुमयं स्वं कर्णतालं द्विपः
सस्यस्तम्बरसान्नियच्छति शिखी मध्येशिखण्डं शिरः ।
मिथ्या लेहं मृणालकोटिकुटिलं दंष्ट्राद्गुरं चकरो
मध्याह्ने महिषश्च बाञ्छति निजच्यायामहाकर्दमम् ॥ १४ ॥

पञ्चशतस्य ।

3838

रवेर्मयूखैरभितापितो मृशं
विदधमानः पथि तप्तपांशुभिः ।
भवाक्कणो जिह्वगतिः श्वसन्मुहुः
कणी मयूरस्य तले निपीदति ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

3839

तद्वगतरणितेजःपुञ्जसंतप्तदेहः
पतति जरठखड्गः पल्वले षड्गोहः ।
हरिरपि सलिलार्थी शङ्कया तस्य नीरं
न पिपति न च याति क्रिदयति प्राप्य तीरम् ॥ १६ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3840

सर्पत्वारगिवारिशीतलतले विन्यस्तपुष्पोत्करे
नीरन्ध्रे कदलीवने गुरुदलच्छायावतार्कस्त्रिभिः ।
कर्पूरागुरुषट्कपिच्छितघनोत्तुङ्गसनातिद्रुभिः
कान्ताकेलिरतै रदः मुकृतिभिर्मध्यांदिनं नीयते ॥ १७ ॥

करदादि ।

अथ जलकेलिः ।

3841

करो धुनाना ननपदवाकूनी
पयस्यगाधे किल जातसभ्रमा ।

सखीषु निर्वाच्यमघाट्यदूषितं
प्रियाङ्गुसन्नेपमवाप मानिनी ॥ १८ ॥

3842

तथा न पूर्वं कृतभूषणोदुरः
प्रियेण रागेण विलासिनीजनः ।
यथा जलाद्रा नखमण्डनभिया
ददाह दृष्टीः प्रतिपक्षयोपिताम् ॥ १९ ॥

3843

तिरोहितान्तानि नितान्तमाकुलै-
रपां बिगाहादलकैः प्रसारिभिः ।
दधुर्बधूनां वदनानि मुल्यतां
द्विरेफवृन्दान्तरितैः सरोरुहैः ॥ २० ॥
एते भावे ।

3844

संक्षोभं वयसि मुहुर्महेभकुम्भ-
श्रीभाजा कुचयुगलेन नीयमाने ।
विश्लेषं युग्मगमद्रयाङ्गनाम्नो-
रुदृष्टः क इव सुखावहः परेषाम् ॥ २१ ॥
शपक्वे ।

3845

आत्तमात्तमधिकान्तमुक्षितुं
कातरा शफरशङ्किनी जहौ ।
अञ्जली जलमधीरलोचना
लोचनप्रतिशरीरलाञ्छितम् ॥ २२ ॥
कलशस्व ।

3846

अविरतमिदमग्मः स्वेच्छयोष्मजमन्त्या
विकचकमलकान्तोत्तानहस्तद्वयेन ।

परिकलित इवार्धः कामबाणातिघिभ्यः

सतिलमिव वितीर्णं बाल्यलीलासुखाय ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3847

ललितमुरसा तरन्ती तरलतरंगौघचातितनितम्बा ।

विपरीतरतासक्तेव दृश्यते सरसि सा सरया ॥ २४ ॥

अनरुहकत्व ।

3848

उन्मृष्टपद्माः कलितालकान्ताः

कण्ठेषु लम्बा जघनं स्पृशन्तः ।

स्तनस्थलेष्वाहतिमादधाना

गता वधूनां प्रियतां जलौघाः ॥ २५ ॥

3849

हतोद्गरागस्तिलकं विमृष्टं

लम्भान्तरैरेभिरितीव मत्वा ।

सुसंहतेनेति तदा जलाना-

मादायि मध्यं न कुचद्वयेन ॥ २६ ॥

त्रयसाधरस्वेता ।

3850

जलनिविडितवस्त्रव्यक्तनिघ्नोन्नताभिः

समकलि तटभूमिः स्नानमात्रोत्पिताभिः ।

रुचिरकनककुम्भश्रीमदाभोगतुङ्ग-

स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिर्वधूमिः ॥ २७ ॥

भवभूते ।

अथ प्रोत्पन्नायवः ।

3851

कारञ्जोः कुञ्जयन्तो निजजटररवव्यञ्जितावीरकोशा-

नुत्ताकान्कृष्णतानां पृथुसुपिरगताञ्जिदम्बिकान्पाटयन्तः ।

सिंहीकाश्वरीणां बधिरितककुमं शङ्कृतं ले क्षिपन्तः
शिञ्जानाश्वत्यपत्रप्रकरद्वगणहणाराविणो वान्ति वाताः ॥ २८ ॥

नापमदृस्व ।

3852

व्योमव्यालोलमुक्ताकलधवलबलद्विन्दुसंदोहगर्मा-
मम्भोदान्भर्त्सयित्वा दिशि दिशि भुवने भीतिमुद्रावयन्तः ।
एते रक्षोमृगाक्षीगतलुलितमरुक्षोमसंरम्भस्था
याताः पातालकुक्षिस्थितमपि सलिलं तत्क्षणाद्भक्षयन्ति ॥ २९ ॥

श्विरेवशासनेवानाम् ।

3853

आध्मातोद्धतदाबवाहिसुददः कीर्णोष्णरेणूत्कराः
संतप्ताध्वगमुक्तत्वेदविषमश्वासोष्मसवादिनः ।
तृणार्तामगरायतास्यकुहराक्षिप्रवेशोत्कटा
भ्रूमत्रैरिव तर्जयन्ति पवना दग्धस्यलीकज्जलैः ॥ ३० ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

अथ ग्रीष्मपथिकः ।

3854

सर्वाशारुधि दग्धवीरुधि सदा सारन्नबद्धकुधि
क्षामक्षमारुहि मन्दमुग्धधुलिहि स्वच्छन्दकुन्दद्रुहि ।
शुष्यत्स्रोतसि तप्तभूरिरजसि ज्वालायमानार्णसि
ज्येष्ठे मासि खरार्कतेजसि कथं पान्थ प्रजञ्जीवसि ॥ ३१ ॥

3855

ग्रीष्मोष्मप्रोषशुष्यत्पयसि वकमयोद्धान्तपाठीनमानि
प्रायः पङ्कैकमात्रं गतवति सरसि स्वल्पतोये लुलित्वा ।
कृत्वा कृत्वा जलाद्राकृतमुरसि जरत्कर्षटार्थं प्रपायां
तोयं जग्ध्वापि पान्थः पथि बहति हहा हेति कुर्वन्निपाशुः ॥ ३२ ॥

3856

वाताकीर्णविशीर्णवीरणतृणश्रेणीक्षणत्कारिणि
ग्रीष्मे सोष्माणि चण्डसूर्यकिरणप्रकाश्यामानाम्मसि ।

चित्तारोपितकामिनीमुखशशिज्योत्स्नाहतकान्तयो
मध्याह्नेपि मुख प्रयान्ति पथिकाः स्व देशमुत्कण्ठिताः ॥ ३३ ॥

3857

भ्राम्यद्योत्कारचक्रभ्रमभरितपटीयन्त्रचक्रप्रमुक्त-
स्रोतःपूर्णप्रगालीपयसरणिशिरासारितीत्कारि वारि ।
कौप पान्याः प्रकाम सितमणिमुत्तलाकारविस्सारधार
विक्षिप्तक्षुण्णमुक्ताकणनिकरनिभासारपात पिबन्ति ॥ ३४ ॥
बाणभट्टस्यैव ।

अथ प्रपापालिका ।

3858

अङ्गुल्यमनिरोधतस्तनुतरा धारामिय कुर्वती
कर्कर्या न पर पयो निपुणिका दातु प्रपापालिका ।
विक्षिप्ताङ्गुलिना करेण दशनापीड शनैः पान्य हे
निष्पन्दोर्ध्वविलोचनस्त्वमपि हा जानासि पानु पय ॥ ३५ ॥
कस्यापि ।

3859

दूरादेव कृतोज्जलिर्न तु पुनः पानीयपानोचितो
रूपालोकनकौतुकात्प्रचलितो मूर्धा न शान्त्या तृपः ।
रोमाञ्चोपि निरन्तर प्रकटितः ग्रीत्या न शैत्यादपा-
मक्षुण्णो विधिरध्वगेन निहितो वीक्ष्य प्रपापालिकाम् ॥ ३६ ॥
बाणभट्टस्य ।

3860

गन्तु सत्वरमीहसे यदि पुनर्यालोलवेणीलतां
द्रष्टु वा स्वकुटुम्बिनीमनुदिन कान्तां समुत्कण्ठसे ।
तत्तृप्यन्नपि मुग्धमन्यरचलत्रैवान्तरदाध्वगा-
मेतां दूरत एव हे परिहर भ्रातः प्रपापालिकाम् ॥ ३७ ॥
कस्यापि ।

3861

मध्याह्नेतिखरे निदापसमये तापो धनो वर्तते
शीते कुञ्जपटे विभिन्नविटपे भोः पान्य विश्रम्यताम् ।

एकाकी च भवानहं च तरुणी शून्या प्रया वर्तते
लज्जामि ब्रुवती स्वयं तु चतुरो जानासि कालोचितम् ॥ ३८ ॥
कस्यापि ।

अथ वर्षास्वभावाख्यानम् ॥ १३५ ॥

3862

शीतलादिव संवस्तं प्रावृषेण्यास्रभस्वतः ।
नभो बभार नीरन्ध्रं जीमूतकुलकम्बलम् ॥ १ ॥
सर्वसाक्षर्य ।

3863

अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं निस्वदुष्पाम् ।
प्रावृषि सुरेन्द्रचापं विभाव्यते युवतिचित्तमिव ॥ २ ॥
शक इत्ये ।

3864

स्फुरन्तः पिङ्गलाभासो धरण्यामिन्द्रगोपकाः ।
सरक्ताः पान्यपत्नीनां जीवा इव चकासिरे ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

3865

आकर्ष्य स्मरयौवराज्यपटहं जीमूतधीरध्वनि
नृत्यस्केकिकुटुम्बकस्य दधतं मन्त्रं मृदङ्गक्रियाम् ।
उन्मीलन्ननीलकन्दलदलव्याजेन रोमान्जिता
हर्षेणैव समुच्छ्रितान्वसुमती दधे शिलीन्ध्रध्वजान् ॥ ४ ॥
विविक्तमभद्रस्य ।

3866

मन्दयति कस्य न मनश्चपलैर्वनधूतिधूसरच्छादैः ।
आक्रम्य पुत्रकैरिव मलिनीकृतमम्बरं जलदैः ॥ ५ ॥

3867

मलिनहुतमुग्धमदयामैर्दिशो मलिना घनै-
रविरततृणैः द्यामा भूमिर्नवोद्गतकन्दलैः ।

सुरतसुभगो नूनं कालः स एव समागतो
नरगशरणा यस्मिन्नेते भवन्ति वियोगिनः ॥ ६ ॥

विज्जकायाः ।

3868

वयेग विजगत्पतेर्वलरिपोरच्छिन्नपक्षाः पुरा
ये भीता निममञ्जुरग्निजटेरे वे लूनपक्षान्गिरीन् ।
आभास्य प्रणदुःखजां श्रमायितुं तेपामुदप्रव्यथा-
मुत्तस्फुर्जलदच्छलेन जलधेस्तदाम्भसः पर्वताः ॥ ७ ॥

शृङ्गिखरकाः ।

3869

क्षपाः क्षामीकृत्य प्रसभमपहत्यान्वु सरितां
प्रताप्योर्वी कृत्वां तरुगहनमुच्छोष्य सकलम् ।
क संप्लुङ्गांशुर्गत इति तदन्वेषणपरा-
स्तद्विरीपातोका दिशि दिशि चरन्तीह जलदाः ॥ ८ ॥

राशिने ।

3870

दिशां हाराकाराः शमितशमभारा अपि मुनेः
सद्वचीमंचाराः कृतमदविकाराश्च शिखिनाम् ।
दताध्वप्यापारास्तुहिगगनसारा विरहिणी-
मनःकीर्णाद्वाराः किरति जलधारा जलधरः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3871

मन्दं मुद्रितपांसवः परिपतज्झांकारिभ्रञ्जामर-
द्वेगध्वस्तकुटीरकायनिपतच्छिद्रेषु लग्नान्तराः ।
कर्मव्यमकुटुम्बिनीकुचभरप्रस्वेदभेदच्छिदः
शरम्भे मदयन्ति कन्दलदलोद्भासाः पयोबिन्दवः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3872

किञ्चिन्मुद्रितपांसवः शिखिकुलैरुत्कण्ठमातीकिता
जीर्णवामरुदहारद्वगृहिणीधासानिर्जैर्जराः ।

पते ते निपतन्ति नूतनघनात्वावृद्धुरारम्भिणो
विष्णवीकृतविप्रयुक्तवनितावक्त्रेन्दवो विन्दवः ॥ ११ ॥

3873

मेघाटोपैः स्तनितस्रुभयं वीक्ष्य खं हस्तिदन्तैः
कृत्वा भित्तीरुपरि सदनं चामरैश्चादयित्वा ।
कर्पूरैस्तां मृगमदरसैर्भूमिभालिप्य श्लेते
सैहे चर्मण्युरसि दयिताबाहुकूडः पुन्रिन्दः ॥ १२ ॥

3874

रटतु जलधरः पतन्तु धाराः
स्फुरतु तडिन्मरुतोपि धान्तु काले ।
इयमुरसि महोपधीव कान्ता
निखिलभयप्रतिघातिनी स्थिता मे ॥ १३ ॥
केषामन्येदे ।

3875

उन्निद्रकन्दलदलान्तरलीयमान-
गुह्यन्मदान्धमधुपे नवमेघकाले ।
स्वमेपि यः प्रवसति प्रविहाय कान्तां
तस्मै विषाणरहिताय नमो वृषाय ॥ १४ ॥
राहुलकृत्य ।

3876

काले नीलबलाइके सलडिति प्रीतिप्रदे बर्हिणा-
माश्चर्यं कथयामि यः शृणुत भो यदृत्तमस्मद्गृहे ।
सौभाग्यव्ययशङ्कयैकशयने कान्ताप्रियाभ्यामहो
मानिभ्यां वत रात्रिमेव सकलां चीर्णं प्रवासिप्रसम् ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

अथ दोलाकेलिः ।

3877

सौन्दर्यमिन्दीवरलोचनानां
दोलास्य दोलास्य बहुलतास्य ।

यदि प्रसादाक्षभते कवित्वं
जानाति वद्वर्णयितुं मनोभूः ॥ १६ ॥

3878

प्रसार्य पादौ विहितस्थितीनां
दोलासु लोलांशुकपल्लवानाम् ।
मनोरथानामपि यन्न गम्यं
तद्रुमापुः सुदृशां युवानः ॥ १७ ॥

3879

उन्नम्य दूरं मुहुरानमन्त्यः
कान्ताः शयीभूतनितम्बविम्बाः ।
दोलाविलासेन जितश्रमत्वा-
त्यर्क्यमापुः पुरुषायितेषु ॥ १८ ॥
चिन्दपरशैलौ ।

3880

प्रत्यासन्नसखीकराम्बुजयुगमेद्भोलितां श्रेष्ठिका-
माद्यधेयमुदस्तहारततिका व्यावृत्ततुङ्गस्त्री ।
दृढादृढमुखी गतागतवशादातोतमानांशुका
तन्वङ्गी गगने करोति पुरतः शतद्वयं बिभ्रमम् ॥ १९ ॥
नाथकुमारस्य ।

अथ वर्षावायवः ।

3881

धाराधौत धुनानाः शशधरधवलं केसरं केतकीनां
कैलासे किनरीणां चलदलकलतालास्यतीलां दधानाः ।
आमूर्तं मानिनीनां मनसि च विहितं मानमुन्मूलयन्तो
वान्त्येते वारिवाह व्यतिकरशिशिराः प्रावृषेण्याः समीराः ॥ २० ॥
कस्तूरि ।

3882

एते ते दुरतिक्रमक्रममितदमोर्मिमर्मच्छिदः
कादम्बेन रजोमरेण ककुमो रुन्धन्ति शृङ्गानिलाः ।

गाढारम्भनिगूढनीरदघटासंघट्टनीलीभव-

द्योमक्रोदकटाहपातुकपयोवेणीकण्माहिणः ॥ २१ ॥

कृष्णपिङ्गस्य ।

अथ वर्षापयिकः ।

3883

गर्जं वा वर्षं वा मेष मुञ्च वाशनितोभरान् ।

गणयन्ति न शीतोष्णं बलभाभिमुखा जनाः ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

3884

उपरि पयोपरमाता दूरे बाता किमेतदापतितम् ।

हिनवति दिव्यौषधयः कोपाविष्टः कृष्णी शिरसि ॥ २३ ॥

श्रीश्रीशरेरस्य ।

3885

किं गतेन यदि सा न जीवति

प्राणिति प्रियतमा तथापि किम् ।

इत्युदीक्ष्य नवमेघमातिकां

न प्रयाति पयिकः स्वमन्दिरम् ॥ २४ ॥

भद्रेहरेः ।

3886

उपरि धनं धनपटलं निर्यग्गिरयोषि नर्तितमयूराः ।

क्षितिरपि कन्दलधवला दृष्टिं पयिकः कृ पातयतु ॥ २५ ॥

कस्यापि ।

3887

वर्षां रौति बका रटन्ति तद्धितो भ्राम्यन्त्यतिव्याकुला

विक्रोशन्ति घनाघनाश्च विलपत्युच्चैर्बलाकावतिः ।

भात्मानं मरुतः क्षिपन्ति सलिलासारः पतत्यमतौ

मुक्त्या प्रावृषि साहसैकरसिके यावि प्रियामध्वगे ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

3888

नृत्यमन्द्रकिणि कणन्मधुलिहि दयामायमानक्षितौ

धीरध्यानपयोमुचि श्वविलसत्सौदामिनीरामनि ।

धाराम्मःकृणवाहित्रीतमरुति प्राणान्पयो दागमे

हा हा हास्यति मुग्धिका नववधूरित्यध्वगः क्रन्दति ॥ २७ ॥

कस्दापि ।

3889

श्रुत्वा बालमृगीचिलोलनयना दृष्ट्वा घनानां पुरा
भीत्या वक्षसि संसृतापि निविडं भूयः समातिद्रति ।

या वक्रादपहृत्य गोपितवती कण्ठे ममैवाननं

सा द्रक्ष्यत्यधुना कथं नु विरहे बाला पयोदावलीम् ॥ २८ ॥

दुर्गसेनम् ।

3890

रसति तरुणीकेशदयामे पयोभृति निर्भरं

स्फुरति चपले वारं वारं क्षणश्रुतितेजसि ।

उपगुरुजनं मन्ये दैन्यात्पराङ्मुखमुपया

निभृतनिभृतं मन्दोच्छ्वासं तया बत रुचते ॥ २९ ॥

जीवनागरम् ।

3891

रात्रौ वारिमराठसाम्बुदरवोद्भिन्नेन जाताश्रुणा

पान्येनात्मवियोगदुःखपिशुनं गीतं तयोत्कण्ठया ।

आस्तां जीवितहारिणः प्रवसनालापस्य संकीर्तनं

मानस्यापि जलाञ्जलिः सरभसं लोकेन दत्तो यथा ॥ ३० ॥

करघापि ।

3892

निशीथे लीनानां झगिति तडितां वीक्ष्य विषयं

घनानामाभोगं रसिकपयिकेनोन्मुखदृशा ।

न गीतं सौत्कण्ठं न च रुदितमुत्कण्ठतरलं

न मुक्ता निःश्वासाः स्फुटदनुमतं किं नु हृदयम् ॥ ३१ ॥

कस्दापि ।

3893

मामेस्मिन्पयिकाय पान्य वसतिर्नैवाधुना दीयते

रात्रावत्र विवाहमण्डपतले पान्यः प्रद्युम्नो युवा ।

तेनोद्दीय खलेन गर्जति घने स्मृत्वा प्रियां तत्कृतं
येनाद्यापि करद्वन्द्वदण्डपतनाशङ्की जनस्तिष्ठति ॥ ३२ ॥

कस्यापि ।

3894

भ्रातः पान्य प्रसीद प्रतिविरम समुत्सृज्य बालामकाण्डे
गन्तुं बाष्पाम्बुपूरमुत्तनयनमुखीं प्रेयसीं ते न युक्तम् ।
वृत्तं ग्रामेति कष्टं यदिह गृहपतेः शोषितस्य प्रियाया
मुक्ताक्रन्दान्स्त्वमेतान्सलिलवितरणे निर्गतान्पश्य वन्द्यन् ॥ ३३ ॥

शङ्कुस्य ।

3895

भद्राव मामके त्वं वससि परिचयस्तोस्ति जानासि वार्त्ता-
मस्मिन्नध्वन्यजाया जलधररसितोक्ता न कानिदिपन्ना ।
इत्यं पान्यः प्रवासावधिदिनविगमापायशङ्की प्रियायाः
पृच्छन्वृत्तान्तमारास्ति यत्तन्निजभवनोप्याकुलो न श्याति ॥ ३४ ॥

श्रीमत्स्य ।

अथ पथिककामिनी ।

3896

भवदृष्टपूर्वमस्माभिर्यदेवं दृश्यतेषुना ।
विष विषधरैः पीतं मूर्छिताः पथिकाङ्गनाः ॥ ३५ ॥

कस्यापि ।

3897

शिशिरसीकरवाहिनि मारुते
चरति शीतभयादिव सत्वरः ।
मनसिजः प्रविशेश वियोगिनी-
हृदयमाहितशोकहुताशनम् ॥ ३६ ॥

कुमारशासत्य ।

3898

विरमत घनाः किं नो वृष्ट्या मुधैव विसृष्टया
व्रजत ककुभं कामप्यन्यां मनोरुचिरामितः ।

न तदिह वनं नासौ मार्गो न तच्च धरातलं
विरहगलितैस्तन्व्या नो यत्कृतं नयनाम्बुभिः ॥ ३७ ॥
वस्तुवि ।

3899

प्रसरदलकाकीर्णं कर्णे न केकिरतं श्रुतं
श्वसितविजितो वातो धातो न वा कुटजोत्कटः ।
न च परिचिता सा वा संपत्सुताश्रुणि स्तेजने
तदपि किमपि प्रावृट्कालाद्गुणोति वियोगिनीम् ॥ ३८ ॥
वस्तुवि ।

3900

मैथैर्योम नवान्बुभिवंसुमनी विपुलताभिर्दिशो
धाराभिर्गगनं वनानि कुटजैः पुरैर्वृता निम्नगाः ।
एकां धामयितुं वियोगविधुरां दीनां वराकीं त्रियं
प्रावृट्काल एताश्च वर्णय कृत मिथ्या किमाटम्बरम् ॥ ३९ ॥
विज्जवादा ।

3901

वाता वान्तु कदम्बरेणुशबला नृत्यन्तु सर्पद्विधः
मोत्ताहा नववारिभारगुरवो मुखन्तु नादं घनाः ।
मघ्रां कान्तवियोगशोकजलधौ मां वीक्ष्य दीनाननां
विपुलिकं स्फुरसि त्वमप्यकारणे स्त्रीत्वे समाने मनि ॥ ४० ॥
विद्यापत ।

अथ शरत्सभावाख्यानम् ॥ २३६ ॥

3902

अथ प्रमत्तेन्दुमन्त्रे मिताम्बरा
समायदावुत्पलवद्वन्द्वेन ।
मपट्टजा श्रीरिव गां निषेवितुं
सहस्रबालव्यजना शरद्वधुः ॥ १ ॥

मगमनुध्वजः ।

3903

दर्शयन्ति शरत्तयः पुलिनानि शनैः शनैः ।
नवसंगमसत्रीदजघनानीव योषितः ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

3904

न तज्जलं यत्तु मुचारुपट्टजं
न पट्टजं तद्यदलीनपट्टदम् ।
न पट्टदोसौ न जुगुञ्ज यः कलं
न गुञ्जितं तन्न जहार यन्मनः ॥ ३ ॥

भईस्वामि ।

3905

एकेन चुलुकेनाम्भिर्निषीतः कुम्भयोनिना ।
तत्स्योदयेतः कातुष्यं त्यजन्त्यग्रे भवदिव ॥ ४ ॥

कस्यापि

3906

काशाः क्षीरनिकाशा दधिदरवर्णानि सप्तपर्णानि ।
नवनौतनिभधन्द्रः शरदि च तत्प्रमा ज्योत्स्ना ॥ ५ ॥

गण्डयोपालस्य ।

3907

तीक्ष्णं रविस्तपति नीच इवाचिराद्यः
शृङ्गं हरस्त्यजति मिश्रमिवाकृतशः ।
तोयं प्रसीदति मुनेरिव धर्मचिन्ता
कामी हरिश्च इव शोपमुपैति पट्टः ॥ ६ ॥

भारव ।

3908

अथैव सुप्ता निशायाः सरभसस्रतायाससचक्षयाङ्गः
मोक्षूतासहृत्प्लो मधुमदविरतौ हर्म्यपृष्ठे विबुधः ।
संभोगक्रान्तकान्ताशिबिलभुजलतावर्जितं गर्गरीतो
ज्योत्स्नामिवाच्छधारं न पिबति सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥ ७ ॥

भट्टहरे ।

3909

इयमिदमत्यन्तसमं नीचे प्रभविष्णुता शरचेयम् ।
क्षेत्रेभ्यः प्राप्य फलं खलेषु निक्षिप्यते यस्याम् ॥ ८ ॥

नयगुप्तस्य ।

3910

चेतः कर्षन्ति सप्तच्छदकुसुमरसासारसौरभ्यलुभ्य-
ङ्गुलीसंगीतभाङ्गिभ्रुतिमुभगदिशो वासराः शारदीनाः ।
किं च व्याकोशपङ्केरुहमधुरमुखो संचरद्यच्चरीक-
श्रेणीवैणीसनायां रमयति तरुणः पद्मिनीमंशुमाली ॥ ९ ॥

श्रुतधरस्य ।

3911

अथोपगूढे शरदा शशाङ्के
शरद्यो शान्ततडित्कटाक्षा ।
कासां न सौभाग्यगुणोद्गनानां
नटः परिभ्रष्टपयोधराणाम् ॥ १० ॥
कस्यापि ।

अथ भ्रमरीक्रीडा ।

3912

चेलाञ्चनेन चलहारतनाप्रकाण्डै-
र्वेणीगुणेन च बलाहलयीकृतेन ।
हेलाहितभ्रमरकभ्रममण्डलीभिः
पञ्चत्रय रचयतीव चिरं नतभूः ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3913

भ्रमात्यकीर्णे भ्रमरीषु किञ्चि-
चेलाञ्चने चञ्चललोचनानाम् ।
कुञ्चौ कदाचिज्जयनं युवानो
विलोक्य साकृत्यनवापुरक्ष्णाम् ॥ १२ ॥

3914

परिभ्रमन्त्या भ्रमरीविनोदे
नितम्बविम्बादिगलदुकुलम् ।
वितोक्य कस्वाश्रय कोमलाङ्गचाः
पुभावमन्याः सुदृशो ववाञ्जुः ॥ १३ ॥

मुपाकरस्यैतौ ।

अथ शरद्वायवः ।

3915

वान्ति राशौ रतिक्रान्तकामिनीसुदोमिलाः ।
रुलनालोलधमिलमल्लिकामोदघासिताः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

3916

वान्ति कह्लारसुभगाः समच्छदसुगन्धयः ।
वाता नवरतग्लानवधूगमनमन्यराः ॥ १५ ॥

शल्पिकीकुन्दे ।

अथ शरत्पथिकः ।

3917

पङ्कानुपङ्गं पथि विस्मरन्तः
कथावशेषे च पयोदवृन्दे ।
मार्गेषु चन्द्रातपपिच्छितेषु
पदे पदे चस्त्वलुरध्वनीनाः ॥ १६ ॥

अभिनन्दस्य ।

3918

इह निचुलनिकुञ्जे वंशसंभारभाजि
स्वपिपि यदि मुहूर्तं पश्यसि क्षेत्रमेतत् ।
इति पथिकमकस्मान्मार्ग एवोपविष्टं
वदति तरुणकान्तं गोपिका साङ्गमङ्गम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

अथ हेमन्तस्वभावाख्यानम् ॥ १३७ ॥

3919

हिमधवलदन्तकेशा मन्दद्युनितारका बृहत्तिनिरा ।
द्विगुणीभूता रजनी वृद्धेव शनैः शनैर्याति ॥ १ ॥

बीजकस्य ।

3920

शुकहरितपवानां सीम्नि र्नीहारभासः
सपदि विगतनिद्राः क्लौञ्चकान्ताः क्षपान्ते ।
विदधति कमनीयं कागनुद्यत्कारं
सरलितगलनातं जर्जराः स्फाररेकम् ॥ २ ॥

कन्दारि ।

3921

वेपन्ते कपयो मृशं कृतजडं गोजाविकं म्लायति
श्वा चुल्लीकुहरोदरं क्षगमपि प्राप्तं च नैवोज्झति ।
शीतार्तिव्यसनातुरः पुनरयं रीनो जनः कूर्मव-
त्त्वान्यद्भानि शरीर एव हि निजे निह्नोतुमाकाङ्क्षति ॥३॥

तक्षशीपस्य ।

3922

लघुनि तृगकुटीरे क्षेत्रकोणे यवानां
नवकलमपलालस्रस्तरे सोपधाने ।
परिहरति क्षुद्रं दातिकइन्दमारा-
त्कुचकलशमहोष्माबद्धरेखस्तुपारः ॥ ४ ॥

कपलाङ्घ्रस्य ।

3923

हे हेमन्त स्मरिष्यामि त्वय्यतीवे गुणद्वयम् ।
अयन्नशीतलं वारि निशा च श्रुतक्षमा ॥ ५ ॥

कन्दारि ।

3924

श्रेयत्नौदारविन्दपुतिमृति विदलत्कुन्दमाश्रितरेफे
काले श्रुतेयवातमचलविकसितोत्तममन्दारदासि ।

येषां नो कण्ठलया क्षणमपि तुहिनक्षोददक्षा मृगाक्षी
तेषामायामियामा यमसदनसमा यामिनी याति यूनाम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3925

प्रातेयशैलशिशिरानिलसप्रयोगः
श्रोतुस्तकुन्दमकरन्दहतालिवृन्दः ।
कालोयभापवति कुङ्कुमपट्टपिञ्ज-
श्रोतुङ्गरम्यरमणीकुचसद्गयोग्यः ॥ ७ ॥

भोहस्य ।

अथ कन्दुकक्रीडा ।

3926

चञ्चलोलालानि प्रतिसरणि चलव्यस्तवेणीनि बाहो-
र्विक्षेपाक्षिणस्य प्रचलितवलयस्फारकोलाहतानि ।
भासश्रुदघदृचांसि द्रुतमितरकरोत्क्षेपतोलाकानि
लस्तस्रज्जि प्रमोदं दधति मृगदृशां कन्दुकक्रीडितानि ॥ ८ ॥

राजशेखरस्य ।

3927

षयोधराकारधरो हि कन्दुकः
करेण रोपादिव ताद्यते मुहुः ।
इतीव नेत्राकृतिभीतमुत्पलं
तस्याः प्रसादाय पपात पादयोः ॥ ९ ॥

कालिदासस्य ।

3928

धक्कश्रीजितलज्जितेन्दुमलिनं कृत्वा करे कन्दुकं
क्रीडाकौतुकमिश्रभावमनया तिर्यग्वहन्त्याननम् ।
मृङ्गारमहकृष्णकेतकदलस्पर्धावदीनां दृशां
वीर्यापाङ्गतरंगनैकसुहदां कोप्येष पाशीकृतः ॥ १० ॥

राजशेखरस्य ।

3929

अमन्दमणिनूपुरक्वणनचारुचारक्रमं
 झगज्झणितमेखलास्खलिततारहारच्छटम् ।
 इदं तरलकङ्कणावलिविशेषवाचालितं
 मनो हरति सुभ्रुवः किमपि कन्दुकक्रीडितम् ॥ ११ ॥
 कस्यापि ।

अथ हेमन्तवायवः ।

3930

हूणीसीमन्तमुद्रां सपदि तरलयन्कीरकान्ताकुचान्तः-
 स्वच्छन्दसस्तवत्त्राञ्चलचपलतया लोलयन्हारवल्लीम् ।
 प्रालेयावासपृथ्वीधराशिखरचलघारुवारिप्रबाह-
 प्रक्षोभप्रतिमश्रीः प्रसरति परितो हैमनो गन्धवाहः ॥ १२ ॥
 कस्यापि ।

अथ हेमन्तपथिकः ।

3931

हे पान्थ प्रियविप्रयोगहुतभुग्ज्वालानभिज्ञोसि किं
 किं वा नास्ति तव प्रिया गतघृणः किं या विहीनो धिया ।
 येनास्मिन्नवकुटुमारुणरुन्निध्यासद्गधर्मोचिते
 कुन्दानन्दितमत्तवदृदकुले काले गृताविर्गतः ॥ १३ ॥
 कस्यापि ।

3932

आहूतोपि सहायैरेमीत्युक्त्वा विमुक्तनिद्रोपि ।
 गन्तुमना अपि पथिकः संकोचं नैव शिथिलयति ॥ १४ ॥
 नरो ।

3933

शीतार्तप्रसरद्वयाकुलपदन्यासैः समुत्कम्पिभिः
 पान्थैर्निर्दयतुच्छगोधननददृष्टारवैः सूचिताः ।
 प्राप्यन्ते हिमपीडितानि निभृतप्रोद्गाढधूमा घन-
 स्तोकातद्व्यकुटीरकाः कथमपि प्राप्ता गिरिग्रामकाः ॥ १५ ॥
 श्रीभो प्रदेवस्य ।

3934

अन्योन्याहतिदन्तनादमुखरं प्रह्वं मुखं कुर्वता
नेत्रे साभुकणे निमील्य पुलकव्यासङ्गि कण्डूयता ।
हा हा हेति सुनिष्ठुरं विवदता वाहू प्रसार्य क्षणं
पुण्याग्निः पथिकेन पीयत इत्य ज्वालाहतश्मभ्रुणा ॥ १६ ॥
वाणिभट्टस्य ।

अथ शिशिरस्वभावाख्यानम् ॥ १३८ ॥

3935

अंशुकमिव शीतमयात्संस्त्यानत्वच्छतेन हिमवलयम् ।
अम्भोभिरपि गृहीतं पश्यत शिशिरस्व माहात्म्यम् ॥ १ ॥
अमृतवर्धनस्य ।

3936

वह्नेः शक्तिर्जलमिव गता दर्शनाद्वाहवृत्ते-
नित्योद्वन्धे नवमरुवके वर्तते पुष्पकार्यम् ।
शीतवासं दधदिव रविर्याति सिन्धोः कृशानुं
शीतैर्भाता हव च दिवसाः सांप्रतं संकुचन्ति ॥ २ ॥
राजशेखरस्य ।

3937

प्रावरणैरङ्गारैर्गर्मगृहैः स्ननतदैव दयितानाम् ।
संतर्जितमाद्यानां निपतति शीतं दरिद्रेषु ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

3938

कारणोत्पन्नकोपोपि सांप्रतं प्रमदाजनः ।
निशि शीतापदेशेन गाढमालिङ्गति प्रियम् ॥ ४ ॥
महाप्रनुत्पन्नस्य ।

3939

पीनोत्तुङ्गपयोधराः परितस्तत्पूर्णचन्द्रानभाः
कान्ता नैव गृहे गृहं न च दृढं जात्यं न काश्मीरजम् ।
ताम्बूलं नवतूलिका नवपट्टी तैलं न गन्धाविलं
सद्यः पाचितसार्वका न वटकाः शीतं कथं गम्यसे ॥ ५ ॥
शेताम्बरश्रीचन्द्रस्य ।

3940

हारं गृहस्य पिहितं शयनस्य पार्श्वे
 वह्निर्ज्वलत्युपरि तूलपटो गरीयान् ।
 अङ्गानुकूलमनुरागवशं कलत्र-
 नित्यं करोति किमसौ स्वपतस्तुषारः ॥ ६ ॥

कम्दादि ।

3941

क्षुत्हीसीमानि गोरसार्रमशनं मुक्त्वा परीत्यार्भकै-
 रभ्याशे तृकृषीक्षुयन्त्रनिनदं हर्षात्सनाकर्गयन् ।
 शैते संहतगोगणोष्मणि गृहे अस्त्रान्वरां गेहिनी-
 मालिङ्गघागणयन्निशाद्य तुहिनं शोशानरः पानरः ॥ ७ ॥

कम्दादि ।

अथ दृष्टीलनक्रीडा ।

3942

नैतस्याः प्रसृतिद्वयेन सरले शक्ये पिधातुं दृष्टौ
 सर्वत्रैव विलोक्यते मुखदाशिज्योत्स्नावितानैरियम् ।
 इत्थं घाततया सखीभिरसकृद्दृष्टीलनकेलिषु
 व्यापिन्दा रजनीमुखं च नयने स्वे गर्हने कन्यका ॥ ८ ॥

कम्दादि ।

3943

न पाणिप्रच्छाद्यं नयनयुगनत्यायतमिदं
 नितम्बस्योदार्यास्वरितगनियोगोप्यमुन्मः ।
 अतिस्वल्पौ पाणी स्ननभरनिरोधाच्च मित्रिनौ
 निमीलक्रीडायां कतुपदसि मुग्धे किनिति नः ॥ ९ ॥

कम्दादि ।

अथ शिशिरवायवः ।

3944

केशानाकुलयन्दृष्टौ मुकुलयन्वासो वलादाक्षिप-
 त्रातन्वन्तुलकोद्गमं प्रकटयन्नावेगकम्पं गतेः ।

वारं वारमुदारसीकृतैर्वैदन्तच्छदं पीडय-

न्यायः शैशिर एष संप्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥१०॥

कस्यापि ।

3945

धुम्बन्तो गण्डभिर्त्तीरतकवाति मुखे सीकृतान्यादधाना

वक्षःवृत्कम्बुकेषु स्तनभरपुलकोद्वेदभाषादयन्तः ।

करुणाकम्पयन्तः पृथुजघनतटास्त्रसयन्तोऽशुकानि

व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितमृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

अथ शिशिरपथिकः ।

3946

पुण्याग्नौ पूर्णवाञ्छः प्रथममगणितश्लोपदोषः प्रवोषे

पान्यः स्रुत्वा यथेच्छ तदनु तनुतृणे धामनि पामदेव्याः ।

उत्कम्पी कर्पटार्धे जरति परिजडे मिद्रिणि च्छिन्ननिद्रे

वाते वाति प्रकाम हिमकणिनि कणत्कोणतः कोणमेति ॥१२॥

वाचस्पत्य ।

3947

सविटो पामदेव्याः कुटपटितकुटीकुचकोणैकदेशे

शीते संवाति वायौ हिमकणिनि रणदन्तपङ्क्तिद्वयाप्रः ।

पान्यः कन्यां निदीये परिकुथितजरत्तन्तुसंतानगुर्वी

प्रीवापादामजानुमहणचटनटत्कर्पटं प्रावृणोति ॥ १३ ॥

महूरस्य ।

3948

भारात्कारीपवद्भेद्वैरचितमृतृणसस्तरान्तार्निपण्णेः

संशीर्णपन्यिकन्याविवरवशविशृङ्गीतवानाभिभूतैः ।

नीताः कृच्छ्रेण पान्यैः धमिरिव निविड जानुसकोचकुम्भै-

रन्तर्द्द्वारदुःखद्विपुणतरकृतायामयामाखियामाः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

अथ संमिश्राख्यानम् ॥ २३९ ॥

3949

यो न दीर्घसितापाङ्गविलासललितभुवः ।
प्रियामुखस्य वशागस्तस्मै नृपशवे नमः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3950

कुचाभालोक्य तन्वद्गङ्गाः शिरः कम्पयते युवा ।
तयोरन्तरनिर्भङ्गां दृष्टिमुत्पाटयन्निव ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3951

मत्तेभकुम्भपरिणाहिनि कुङ्कुमाद्रौ
कान्तापयोधरयुगे रतिखेदखिन्नः ।
वक्षो निधाय भुजपञ्जरमध्यवर्ती
धन्यः क्षपां क्षपयति क्षणलब्धनिद्रः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3952

कर्णे तालदलं तनौ मलयजं कर्पूरयासौशुके
चूले गुम्फितकेतकीदलभरः कण्ठे नवैकाग्रली ।
वासः श्रीवनवाससीमनि वनश्रीः सत्कवेरुक्तयो
वक्त्रे नागरखण्डमस्तु पुरतः प्रेमाकुलाः कुन्तलाः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3953

मधु च विकसितोत्पलावतंसं
शशिकरपक्षवितं च हर्म्यपृष्ठम् ।
मदनजनितविभ्रमा च कान्ता
फलमिदमर्थयतां विभूतयोन्याः ॥ ५ ॥

भर्तृदेण्डम्य ।

3954

भूचातुर्यात्कुञ्चितान्ताः कटाक्षाः
क्षिग्धा हावा लज्जितान्ताश्च हासाः ।
नीलामन्द प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामेतद्द्रव्यं चायुधं च ॥ ६ ॥

भर्तृहरे ।

3955

अधीतविद्यैर्विगते शिशुस्त्रे
धनोर्जिते हारिणि यौवने च ।
सेव्या नितम्बास्तु वित्तासिनीनां
ततस्तर्ह्य धरणीवराणाम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3956

यत्रोदारा दारास्तत्र न कान्तः स्वतः कान्तः ।
यत्र नु कान्तः कान्तस्तत्र न दारा गुणोदाराः ॥ ८ ॥
श्रीरत्नकरदेवानाम् ।

3957

अवचनं वचनं गुरुसंनिधा-
वनवलोकनमेव विलोकनम् ।
अवयवावरणं हि यदंशुक-
ष्यनिकरेण तदङ्गसमर्पणम् ॥ ९ ॥

यामनस्वामिन ।

3958

अनुदिनमभ्यासवृद्धैः सोढुं दीर्घोपि शक्यते विरहः ।
प्रत्यासन्नसमागममुहूर्तविप्रस्तु दुर्विरहः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3959

ग्रामोपज्ञात्यतटिनीतटमण्डपेस्मि-
न्मा पान्य मन्दरगते रजनीं नयस्व ।

अस्मिन्निशीयविरहज्वरजागरूक-

कोकाङ्गनाकरणकूजितकटमस्ति ॥ ११ ॥

कस्यापि

3960

अयं स्निग्धदयामो य इह विहरत्यम्बुजवने

विनिव्रे ध्यागुञ्जन्मधुप इति त जल्पतु जन ।

अहं शङ्के परेरदकुहरवास्यसनिर्नी

भिय भङ्गच्छद्वा मुररिपुरपेतो रमयितुम् ॥ १२ ॥

अथ वीररसनिर्देशः ॥ १४० ॥

3961

मर्तुपिण्डानुणकरो यत्र त्रयमन्तापण ।

सुराङ्गनास्त्रयमाहो रम्य कालोयमागत ॥ १ ॥

शाण्डिल्यस्य ।

3962

प्रायेण सुकर दान प्रायेण सुकर तप ।

प्रागानपेक्षी व्यापार पुनर्वारिष्य दुष्कर ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3963

क्षत्रियस्योरसि क्षत्र पृष्ठे ब्रह्म व्यवस्थितम् ।

तेन पृष्ठ न दातव्य पृष्ठदो ब्रह्महा भवेत् ॥ ३ ॥

भगवता व्यासस्य ।

3964

मा मैत्र नैते निर्विज्ञा नीलोत्पलदलत्विष ।

गते वीरानलोकिन्या लक्ष्म्या नयनविभ्रमा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3965

धृतधनुषि शौर्यशालिनि शैला न नमन्ति यत्तदाध्वर्यम् ।

रिपुसङ्घेषु गगना वैत्र वराक्रेषु कावेषु ॥ ५ ॥

सायभट्टस्य ।

3966

खडास्तिष्ठन्तु मत्तेभकुम्भकूटादृहासिनः ।
एकदोर्दण्डशेपोपि कः सहेत परामवम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3967

जीवन्नेव मृतोसौ यस्य जनो वीक्ष्य वदनमन्योन्यम् ।
कृतमुखभङ्गो दूरात्करोति निर्देशमद्भुत्या ॥ ७ ॥
शामोदरशुभस्य ।

3968

रविमणिरपि निधेटः पादैस्तिग्मद्युतेर्मनाक्स्पृष्टः ।
ज्वलतितरामिति को वा मन्युं सोढुं क्षमो मानौ ॥ ८ ॥
दन्तसिंहस्य ।

3969

लोकः शुभस्तिष्ठतु तावदन्यः
पराद्भुखाणां समरेषु पुंसाम् ।
षड्योपि तेषां न द्विषा मुखानि
पुरः सखीनामिह दर्शयन्ति ॥ ९ ॥

3970

॥ तात तातेति स वेदनार्तः
कण्ठहृदन्मृगकफानुलिप्तः ।
वरं मृतः किं भवने किमाजौ
संदष्टदन्तन्ध्वमीमग्रक्त्रः ॥ १० ॥

3971

समृद्धितं संयुगसप्रहारैः
पश्यन्ति शुभशतिबुद्धतुल्यम् ।
आत्मानमङ्गेषु शुराङ्गनानां
मन्दाकिनीमारुतवीजिताङ्गाः ॥ ११ ॥
एते शराहमिहिरस्य ।

3972

यदि समरमपास्य नास्ति मृत्यो-
 र्भयमिति युक्तमितोन्यतः प्रयातुम् ।
 अयं नरणमवदयमेव जन्तोः
 किमिति मुषा मलिनं यशः क्रियेत ॥ १२ ॥

नारायणभट्टस्य ।

3973

अन्त्रैः स्वैरपि संयतामचरणो मूर्धाविरामक्षणे
 स्वाधीनप्रणिताङ्गशस्त्रनिचितो रोमोन्नतं वर्मयन् ।
 भद्रानुदलयञ्जितान्परभटानाधर्षयन्निदुरं
 धन्यो धाम जयत्रियः पृथुरणस्तम्भे पताकायते ॥ १३ ॥

धनिकस्य ।

3974

वयस्याः क्रोडारः प्रतिभृणुत वदोञ्जलिरयं
 किमप्याकाङ्क्षामः क्षरति न यया वीरचरितम् ।
 मृतानामस्माकं भवति परवश्यं वपुरिह
 भवद्भिः कर्तव्यं नहि नहि पराचीनचरणम् ॥ १४ ॥

हम्पीरनरेन्द्रस्य ।

3975

रक्तं नक्तंचरौघः पिवति वमति च मस्तकुन्तः शकुन्तः
 क्रव्यं नव्यं गृहीत्वा प्रणदति मुदितो मत्तवेतालबालः ।
 क्रीडत्यघ्रीढमस्मिन्नुधिरमधुवशात्पृतना नूतनाङ्गी
 योगिन्यो मांसभेदः प्रमुदितमनसः शूरशक्तिं स्तुवन्ति ॥ १५ ॥

कवीश्वरस्य ।

3976

कोप्येष खण्डितशिरा विक्रमन्मुखश्रीः
 प्रारब्धताण्डवविधिः क्षुरकामिनीभिः ।
 आलोक्यते निजकराभिनयानुरूप-
 व्यापारितेक्षणनिवेदितसत्त्वसारः ॥ १६ ॥

वासीश्वरकाश्चनस्य ।

३९७७

परस्परेण क्षतयोः प्रहर्त्रो-
रुक्रान्तवाय्वोः समकालमेव ।
भमर्त्यमावेपि कयोश्चिदासी-
देकाप्सरःप्रार्थितयोर्विवादः ॥ १७ ॥

३९७८

कथिदिपस्त्वद्गदतोत्तमाङ्गः
सद्यो विमानप्रमुतामुपेत्य ।
वामाङ्गसंसक्तसुराङ्गनः स्वं
नृत्यत्कबन्धं ममरे ददर्श ॥ १८ ॥
कालिस्तस्वैवौ ।

३९७९

ते क्षत्रियाः कुण्डलिनो युवानः
परस्परं सायकविक्षताङ्गाः ।
कुम्भेषु लमाः छुपुर्गजानां
कुचेषु लमा इव कामिनीनाम् ॥ १९ ॥

३९८०

भूरेणुदिग्धा नवपारिजात-
स्रजो रजोवासितबाहुमध्याः ।
गाढं शिवामिः परिरभ्यमाणाः
सुराङ्गनाग्निदृमुजान्तराताः ॥ २० ॥
भगवतो व्यासस्यैतो ।

३९८१

जन्मेन्दोरमले कुले व्यपदिशस्यद्यापि धत्से गदां
मां दुःशासनकोष्णशोणितसुराक्षीवं रिपुं मापसे ।
दर्पान्धो मधुकैटभाद्विपि हरावप्युद्धतं चेष्टसे
मन्त्रासायुधशो विहाय समरं पङ्केभुना लीयसे ॥ २१ ॥
नारायणभट्टस्य ।

3982

हतेभिमन्यौ फ्रुद्धेन तत्र पार्थेन संयुगे ।
अक्षौहिणीः सप्त हत्वा हतो राजा जयव्रथः ॥ २२ ॥

3983

लोहितायति चादित्ये त्वरमाणो धनंजयः ।
पञ्चविंशतिसाहस्राक्षिजघान महारथान् ॥ २३ ॥

3984

रथेभ्यो गजवाजिभ्यः संग्रामे वीरसंकराः ।
पातिताः पार्यमानाश्च दृश्यन्तेर्जुनताडिताः ॥ २४ ॥

3985

पूर्णे शतसहस्रे द्वे पदातीनां नरोत्तमः ।
प्रज्ज्वाल रणे भीष्मो विधूम इव पावकः ॥ २५ ॥

3986

आकर्णपलितः दयामो वयसाशीतिपञ्चकः ।
रणे पर्यचरद्गोणो वृद्धः षोडशवर्षयत् ॥ २६ ॥

भगवतां प्यासस्यैतं ।

3987

लक्ष्मणो लघुसंधानी दुरपाती च राघवः ।
कर्णो दृढप्रहारी च पार्थस्यैते त्रयो गुणाः ॥ २७ ॥

क्षेमन्द्रस्य ।

3988

न कालस्य न शक्रस्य न विष्णोर्विजितस्य न ।
भ्रूयन्ते तानि कर्माणि यानि युद्धे हनूमतः ॥ २८ ॥

शारङ्गीरिकादे ।

3989

ष्ठित्रिंशेपि शस्त्रभिन्नेप्यापत्यतितेपि निर्विशेषेपि ।
हनूमति कृतप्रतिष्ठे दैवमदैवं यमोप्ययमः ॥ २९ ॥

3990

कपोले जानक्याः करिकलभदन्तश्रुतिमुषि
स्मरस्मेरं गण्डोद्गमरपुलकं वक्रकमलम् ।

मुहुः परयञ्जृष्वन्नजनिचरसेनाकलकल
जटाजूटपन्थिद्रव्यति रघूणां परिवृढः ॥ ३० ॥
महानाटकस्वेतौ ।

3991

वीरोसौ किमु वर्ण्यते दशमुखश्चिन्नैः शिरोभिः स्वयं
यः पूजास्त्रजमुत्सृज्यो घटयितुं देवस्य स्वद्वजिनः ।
सूचार्यं हरकण्डसूत्रभुजगव्याकर्षणायोद्यतः
साटोपं प्रमथैः कृतभुकुटिभिः स्थित्वागन्तरे वारितः ॥ ३१ ॥
विग्रहस्य ।

3992

संतुष्टे तिसृणां पुरामपि रिपौ कण्डूलदोर्मण्डल-
क्रीडाकृत्तपुनःप्रवृद्धशिरसो वीरस्य लिप्सोर्वरम् ।
यादृशैर्न्यपरान्ति यस्य कलहायन्ते मिथस्त्वं वृषु
त्वं वृष्वित्यभितो मुखानि स दशभीषः कथं वर्ण्यते ॥ ३२ ॥
गुप्ते ।

3993

सलोलयातानि न भर्तुरश्रमो-
र्न चित्रमुनैःश्रवसः पदक्रमम् ।
अभिद्रुतः संयति येन केवलं
यलस्य शत्रुः प्रशशांस शीघ्रताम् ॥ ३३ ॥
भाषकाने ।

3994

आजन्मेघद्वारा पृथुलभुजशिलास्तम्भविभ्राजमान-
ज्याघातश्रेणिसञ्ज्ञान्तरितवस्तुमतीनक्रजैत्रप्रशस्तिः ।
वक्षःपीठे घनास्त्रवणकिणकत्रिणे संशुवानः प्रयत्ना-
ग्राप्तो राजन्यमोक्षीवनगजमृगयाकौतुकी जामदग्न्यः ॥ ३४ ॥
गुप्ते ।

3995

क्षुद्राः संत्रासमेते विनहत हरयः क्षुण्णशक्रेभकुम्भा
य्मरेहेषु लज्जां दधति परममी सायका निष्पतन्तः ।

सौमित्रे तिष्ठ पात्रं त्वमसि नहि रुषां नन्वहं मेघनादः
किञ्चिद्भूभङ्गलीलानियमितजलार्थं राममन्वेषयामि ॥ ३५ ॥
महानाटकस्य ।

3996

सप्तपट्टिर्हेताः कौट्यो वानराणां तरस्विनाम् ।
पश्चिमेनाह्नि शेषेण मेघनादेन सायकैः ॥ ३६ ॥
शास्त्रीकिमुने ।

अथ करुणरसनिर्देशः ॥ १४१ ॥

3997

यस्याः कुक्षुमशय्यापि कोमलाङ्गया रुजाकरी ।
साधिदेशे कथं देवो ज्वलन्तीनधुना चिताम् ॥ १ ॥
दण्डिनः ।

3998

गृहिणी सचिवः सखी मिथः
प्रियशिष्या ललिते कलाविधौ ।
करुणाविमुखेन मृत्युना
हरता त्वां भत किं न मे इतम् ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

3999

धस्तः काध्योरुमेहः कविविपणिमदारत्नराशिर्विशीर्णः
शुष्कः शम्भोवसिन्धुः प्रलयमुपगतो वाक्यमाणिक्यकोशः ।
दिव्योक्तीनां निधानं निधनमुपगतं हा हता दिव्यवाणी
बागे गीर्वाणवाणीप्रणयिनि विधिना शायिते दीर्घनिद्राम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4000

सृजति तावदशेषगुणाकरं
पुरुषरत्नमलंकरणं भुवः ।
तदनु तत्क्षयभाङ्गि करोति चे-
दहह कटमण्डितता विधेः ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

4001

सा रसवत्ता विगता नवका विलसन्ति चरन्ति नो कं कः ।
सरसीव कीर्तिशेषं गतवति भुवि विक्रमादित्ये ॥ ५ ॥
सुबन्धो ।

4002

मांभाता स महीपतिः कृतयुगेलंकारभूतो गतः
सेतुर्येम महोदधौ विरचितः कासौ दशास्यान्तकः ।
भन्ये चापि युधिष्ठिरप्रभृतयो यावन्त एवामव-
धैकेनापि समं गता वस्तुमती मन्ये त्वया यास्यति ॥ ६ ॥
मुञ्च प्रति भोगराजस्य लेख ।

4003

भगीरथाद्याः सगरः ककुत्स्थो
दशाननो राघवलक्ष्मणौ च ।
युधिष्ठिराद्याश्च बभूवुरेते
सत्यं क याता वत ते नरेन्द्राः ॥ ७ ॥
भगवतो व्यासस्य ।

4004

उत्प्लातदैवतमिवायतनं पुरारे-
रस्ताचलान्तरितचन्द्रमिवान्तरिक्षम् ।
हम्मीरभूभुजि मते सुरवेदम विश्वं
पश्यामि हारमिव नायकरत्नशून्यम् ॥ ८ ॥
देवेश्वरस्य ।

4005

इह खलु विषमः पुरा कृतानां
विलसति जन्तुषु कर्मणां विषाकः ।
हरशिरसि शिरांसि यानि रेजुः
शिव शिव तानि लुठन्ति गृध्रपादैः ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

4006

मातुलो यस्य गोविन्दः पिता यस्य धनंजयः ।
सोपि मृत्युवशं यातः कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १० ॥

4007

साक्षान्मघवनः पौत्रः पुत्रो गाण्डीवधन्वनः ।
स्वस्तीयो वासुदेवस्य तं गृध्राः पर्युषामते ॥ ११ ॥

4008

भसहायः सहायार्थी मामनुध्यातवान्ध्रुवम् ।
पीद्यमानः शरैस्तीक्ष्णैर्द्रोणद्रौणिकृपादिभिः ॥ १२ ॥
भगवतो व्यासस्यैतं ।

4009

अक्षुद्रारिकृताभिमन्युनिधनमोद्धततीव्रभुवः
पार्थस्याकृतशात्रवप्रतिकृतेरन्तः शुचा मुद्यतः ।
कीर्णा बाष्पकणैः पतन्ति धनुषि घ्रीडाजडा वृष्टयो
हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्वाप्स्यन्ति वक्राद्बहिः ॥ १३ ॥
निष्पानाण्डनस्य ।

4010

कोहं ग्रहि सखे स एष भगवानार्यः सखे राघवः
के युयं बत नाय नाथ किमिदं दासोस्मि ते सद्भगः ।
कान्तारे किमिहास्महे बत सखे देव्या गतिर्मृग्यते
का देवी जनकाधिराजतनया हा जानकि कासि हा ॥ १४ ॥
नरनाटकस्य ।

4011

मितं ददाति हि पिता मितं भ्राता मितं सुतः ।
भमितस्य प्रदातारं भर्तारं का न शोचति ॥ १५ ॥
वाल्मीकिमुनेः ।

4012

मदेकपुत्रा जननी जरातुरा
नवप्रसन्ननिर्वरटा तपस्विनी ।
गनिस्तयोरेष जनस्तमर्दय-
त्रणे विधे त्वां करुणा रुगदि न ॥ १६ ॥

4013

मर्दयमर्दयमृणान्मन्यरः
त्रियः क्रियद्भू इति त्वयोदिने ।

विलोकयन्त्या रुदतोय पक्षिणः

प्रिये स कीदृग्भवित्वा तव क्षणः ॥ १७ ॥

एतौ श्रीहर्षस्य ।

4014

मध्याह्ने दधवह्निनोष्णसमये दन्दद्यमानाद्रिरेः

कृच्छ्राभिर्गतमुत्सृपं जलमयो वीक्ष्यैकरक्षाक्षमम् ।

प्रेम्णा जीवयितुं मियः पिव पिवेत्युद्यार्य मिथ्या पिव-

निर्ममास्यमपीतवारि हरिणइन्द्र विपन्नं वने ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

4015

आदाय मांसमखिलं स्वनवर्जमङ्गा-

न्मां मुञ्च वायुरिक यामि कुत प्रसादम् ।

सीदन्ति शष्पकवलप्रहणानभिज्ञा

मन्मार्गवीक्षणपराः विशवो मदीयाः ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

अथाद्भुतरसनिर्देशः ॥ १४२ ॥

4016

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमसकृन्मृद्रक्षिता हरेच्छया

सत्य कृष्ण क एवमाह मुसली मिथ्याम्ब पद्यामनम् ।

व्यादेशीति विदारिते च बद्धे दृष्ट्वा समर्थं जग-

न्माता यस्य जयाम विस्मयपदं पायात्स वः केशवः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

4017

पातुं त्रीणि जगन्ति संततमकूपारात्समभ्युद्धर-

न्धार्वी कोलकनेवरः स भगवान्यस्यैरुदंटाङ्गुरे ।

कूर्मः कन्दति नात्तति हिरसनः पञ्चन्ति दिग्दन्तनो

मेरुः कोशति मेदिनी जलजति व्योमापि रोलम्बति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4018

काकुत्स्थेन शिरांसि यानि शतशस्त्रिच्छानि मायानिधेः
 पौलस्त्यस्य विमानसीमनि तथा भ्रान्तानि नाकौकसाम् ।
 तान्येवास्य धनुःभ्रमश्चामनं कुर्वन्ति सीतापतेः
 क्रीडाचामरडम्बरानुकृतिभिर्दोलायमानैः कचैः ॥ ३ ॥
 बिल्हणस्य ।

4019

तस्मिन्युद्धे क्षणेनैव त्वरितो वानरध्वजः ।
 सरथं सध्वजं सार्धं भीष्ममन्तर्दधे शरैः ॥ ४ ॥
 भगवतो प्यासस्य ।

4020

किं क्रमिष्यति किलैष वामनो
 यावदित्यमहसन्त दानवाः ।
 तावदस्य न ममौ नभस्तले
 लङ्घिताकंशशिमण्डलः क्रमः ॥ ५ ॥

4021

युगान्तकालप्रतिसंदत्तात्मनो
 जगन्ति यस्यां सत्रिकासमासत ।
 मनो ममुस्तत्र न कैटभद्विष-
 स्तपोधनाभ्यागमसंभवा मुदः ॥ ६ ॥

4022

पाथात्यभागमिह सानुषु संनिपण्णाः
 पश्यन्ति शान्तमलसान्द्रतरांशुजालम् ।
 सपूर्णलब्धललनालपनोपमान-
 मुत्सङ्गसद्भिर्हरिणस्य मृगाङ्गमूर्तेः ॥ ७ ॥
 एते मापकपे ।

4023

एत्रमितिषु सक्रान्तैः प्रतिबिम्बशतेर्नृतः ।
 शतो लङ्घेश्वरः कृष्णराज्जनेयेन तरयतः ॥ ८ ॥
 शृङ्गदकपे ।

4024

चतुर्विंशति समुद्रेषु संध्यामन्वास्य तत्क्षणात् ।

कक्षाक्षिप्तं निशान्ते स्वे वातिः पौलस्त्यमत्यजत् ॥ ९ ॥

शास्त्रीकिमुने ।

4025

किं ब्रूमो हरिमस्य विश्वमुदरे किं वा कणान्भोगिनः

शेते यत्र हरिः स्वयं जलनिधेः सोप्येकदेशे स्थितः ।

आश्चर्यं कलशोद्भवो मुनिरसौ यस्यैकहस्तेष्वुधि-

र्मण्डूपीयति पङ्कजीयति फणी भृङ्गीयति श्रीपतिः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ हास्यरसनिर्देशः ॥ १४३ ॥

4026

पाणौ ताम्रघटी कुशाः करतले धीते सिते वाससी

भाले मृत्तिलकः सचन्दनरसन्यस्तैकपुष्पं शिरः ।

दूरास्त्रिमपदा गतिर्दृढतरव्याशिष्टदन्ता गिरः

सोयं वञ्चयितुं जगद्भगवतो दम्भस्य देहक्रमः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

4027

वैराग्यमङ्गिरचनावचनैः प्रतार्य

रण्डाधिराय विकटस्तनसंनताङ्गीः ।

ब्रह्मोपदेशमिपसंगतगण्डभित्ति-

निःशङ्कुचुम्बनरसैः कृतिनो द्रवन्ति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4028

प्रीतीप्रक्षालनेन क्षितिपतिकथया सज्जनानां प्रयादैः

प्रातर्नीत्वार्ययामं कुशकुसुमसमारम्भणव्ययहस्ताः ।

पश्चादेते निमज्जत्पुरयुवतिकुचामोगदत्तेक्षणार्धः

प्राणायामापदेशादिह सरिति सदा वासराणि क्षिपन्ति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

4029

अद्भुतिमद्भुविकल्पनविविधविवादप्रवृत्तपाण्डित्यः ।
जपन्पलौठः सजने ध्यानपरो नगररथ्याम्बु ॥ ४ ॥

4030

मुण्डो जटिलो नम्रश्छिन्नी दण्डो कपायक्षीरो वा ।
भस्मस्मेरशरीरो दिशि दिशि भोगी विजृम्भने दम्भः ॥ ५ ॥
एनौ क्षेनेन्द्रस्य ।

4031

जिह्वायाश्चेदनं नास्ति न तालुपननाद्रयम् ।
निर्विशङ्गेन वक्तव्यं निर्लज्जः को न पण्डितः ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

4032

धुकुटीकुटिललताः कण्टकिताङ्गः कटाक्षविकटाक्षः ।
कवलयति पृथुकवलेस्तण्डुलमननं द्विजः क्रुद्धः ॥ ७ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

4033

धान्याकनागरनिशार्द्रकदाटिमत्त्व-
बुल्लुम्बरीतवर्गैस्तनुसंस्कृतान्यः ।
भत्स्यान्मुशीतसितभक्ततले ददाति
स ब्रह्मलोकमधिरोहति पुण्यकर्मा ॥ ८ ॥
करवापि ।

4034

भोजनं प्राप्य दुर्बुद्धे मा प्राणेषु दयां कुरु ।
दुर्लभानि पराधानि प्राप्ता जन्मनि जन्मनि ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

4035

श्रयविक्रयकृद्भुत्तालाघवनिक्षेपभक्षणव्याजेः ।
एते हि दिव्यमनोरा मुग्धान्ति महाजनं वणिजः ॥ १० ॥

4036

आख्यायिकानुरागी व्रजनि सदा पुण्यपुस्तकं भोतुम् ।
दष्ट इव कृष्यमर्षेः पलायते दानधर्मभ्यः ॥ ११ ॥

4037

रस्वा दिशि दिशि दृष्टिं याचकचकिहोवगुण्डनां कृत्वा ।
चौर इव कुटिलचारो पलायते कुटिलरथ्याभिः ॥ १२ ॥
एतं सेनेन्द्रस्य ।

4038

वैद्यनाथ नमस्तुभ्यं क्षयिताशेषमानव ।
स्वायि विन्यस्तमारोयं कृतान्तः सुखमेधते ॥ १३ ॥
कस्यापि ।

4039

सत्कोणं लोलनेत्रं कुलयुवतिमुखं दृश्यते सानुकम्प्यै
रण्डानामर्धलज्जाश्रितमधिपुलकं स्पृश्यते पीनमङ्गम् ।
ह्रीवानां लाघतेन्तधिरानिहितधन काष्ठमूलाप्रितोयैः
पूर्वा सिद्धा कलानां सकलद्वलनिर्विद्वेषविद्याभिषन्ध्या ॥ १४ ॥
सीपकरस्य ।

4040

गणयति गणने गणकधन्त्रेण समागमं विशाखायाः ।
विविधभुजगक्रोडासक्तां गृहिणीं न जानाति ॥ १५ ॥
करस्यापि ।

4041

कलमापनिर्गतमपीबिन्दुव्याजेन साध्मनाभुकणा ।
कायस्यलुण्ठयमाना रोदिति खिन्नेव राजश्रीः ॥ १६ ॥
सेनेन्द्रस्य ।

4042

वाचयति नान्यलिखितं लिखितमनेनापि वाचयति नान्यः ।
अयमपरोस्य विश्लेषः स्वयमपि लिखितं न वाचयति ॥ १७ ॥

4043

कायस्थेनोदरस्थेन मानुरामिषगङ्गया ।
अन्त्राणि यत्र भुक्तानि तत्र हेतुरदन्तता ॥ १८ ॥

4044

काकासौल्यं यमास्कौर्यं स्थपतेर्दृढयातिनाम् ।
भायक्षराणि संगृह्य कायस्यः केन निर्मितः ॥ १९ ॥

4045

विना मद्यं विना मांसं परस्वहरणं विना ।

विना परापवादेन दिविरो दिवि रोदिति ॥ २० ॥

केषामप्यने ।

4046

अर्थो माम् जनानां जीवितमखिलं क्रियाकलापश्च ।

तं च हरन्त्यतिधूर्ताश्चगलगता गायना लोके ॥ २१ ॥

4047

तमसि वराकधौरो हाहाकारेण याति स्रवस्तः ।

गायनधौरः कपटी हाहा कृत्वा न याति वैलक्ष्यम् ॥ २२ ॥

4048

भामन्त्रगजयद्राक्षैः प्रतिपद्बुङ्कारवर्षरारावैः ।

स्वयमुक्तसाधुवादैरन्तरयाति गायनो गीतम् ॥ २३ ॥

एत क्षेमेन्द्रस्य ।

4049

मेहः स्थितोतिदूरे मनुष्यभूमिं परित्यज्य ।

भीतो भयेन चौर्याघोराणां हेमकारागाम् ॥ २४ ॥

4050

तस्मान्महीपतीनामसंभवे धौरदस्यूनाम् ।

एकः घुवर्णकारो निपात्यः सर्गया नित्यम् ॥ २५ ॥

एतौ क्षेमेन्द्रस्य ।

4051

उपयुक्तखदिरवीटकजनिताधरगगमद्रुमयात् ।

पितरि मृतेषु हि वेद्या रोदिति न तात तानेति ॥ २६ ॥

4052

पुर्वं चेटी तनो चेटी पश्चाद्व्रजति कुहिनी ।

सर्वोपायपरिक्षीणा वृद्धा वेद्या तपस्विनी ॥ २७ ॥

4053

वर्गनदयितः कश्चिदनदयितो दासकर्मदयितोन्यः ।

रसादयितधान्यो वेद्यानां नर्मदयितोन्यः ॥ २८ ॥

एत क्षेमेन्द्रस्य ।

4054

गत्वा हारवर्ती नयामि दिवसानाराधयन्ती हरिं
 वृद्धा वानशनेन जीवितमिदं मुञ्चामि भागीरथीम् ।
 प्रातः प्रातरिति प्रवर्तितकथा निर्वेदमातन्वती
 रण्डा नक्तमनन्तजारसुरतप्रीता सुखायास्तु वः ॥ २९ ॥

4055

कटी मुट्टिमाहा द्विपुरुषभुजपाद्यमुदरं
 स्तनौ घण्टालोलौ जयनमधिगन्तुं व्यवसितौ ।
 स्मितं भेरीनादो मुखमपि च यत्तद्भयकरं
 तथाप्येषा रण्डा परिभवति संतापयति च ॥ ३० ॥
 कयोन्वेदौ ।

4056

यत्रोत्थापनमात्रनिःसहजरक्ष्मावक्षेपक्षय-
 भ्रदयच्छेफति दुर्बलाङ्गवलनव्यर्थोद्यमालिङ्गने ।
 लज्जाधायिनि खिद्यमानयुवतौ वृद्धस्य कृच्छ्रे रते
 यत्स्यात्तत्पतिभाव्य किं नु हसितुं युक्तं किमारोदितुम् ॥ ३१ ॥
 वृद्धे ।

4057

खट्वा नितान्तलघुका शिथिलप्रवृत्ता
 द्वेप्यः पतिः स च निरन्तरचाटुकारी ।
 तत्रापि दैवहतिकाः खलु माधराभ्यो
 हा सहातां वयमयं ध्यसनप्रपञ्चः ॥ ३२ ॥
 कस्यापि ।

4058

भृशु सखि कौतुकमेकं घाम्येण नु कामिना यदद्य कृतम् ।
 सुरतसुखमौलिवाक्षी मृतेति भीतेन मुक्तास्मि ॥ ३३ ॥
 कस्यापि ।

4059

यदसिभूततापाद्भैः खियः कुर्वन्ति कामिनाम् ।
 जघनेष्वेव तत्सर्वं पतत्यनपराधिषु ॥ ३४ ॥
 कस्यापि ।

4060

केशोद्भुञ्चनमाम्येपि हन्त पश्येत्तदन्तरम् ।

उपस्थाः कीटमभ्रन्ति घृतमक्तं दिगम्बराः ॥ ३५ ॥

4061

भिक्षो मांसनिषेवणं प्रकुरुष्वे किं तेन मद्यं विना

मद्यं चापि तत्र प्रियं प्रियमरो वेद्याद्भनाभिः सह ।

वेश्या द्रव्यरुचिः कुतस्तत्र धनं द्यूतेन चौर्येण वा

चौर्यद्यूतपरिग्रहेऽपि भवतो नटस्य कान्या गतिः ॥ ३६ ॥

कस्यापि ।

4062

सामगायनपुत्रं मे नोच्छिद्यमधरं कुरु ।

उत्काण्डितासि नेद्रे वामकर्णं दशस्व मे ॥ ३७ ॥

कस्यापि ।

4063

भस्माद्भुलिर्बकोशयी बालशोची तथा हिरिः ।

धारावर्ती चक्रवर्ती पटेने पुरुषाधमाः ॥ ३८ ॥

4064

प्रेषकः प्रैष्यकः काण्डः किमेकः स्तम्भलीनकः ।

योगी तत्कालरोगी च पटेने सेवकाधमाः ॥ ३९ ॥

अथ भयानकरसनिर्देशः ॥ १४४ ॥

4065

दीप्तक्षुद्भेगयोगाहदनलहतहृत्स्वनिद्रापलीढ-

ब्रह्माण्डक्षौत्रविन्दुप्रबलतरभवज्जाडराप्रिस्फुल्लिङ्गाम् !

कालीं कट्वातशेषामतुलगलचलन्मुण्डमाताकराली-

गुञ्जसंवादिनेत्रामनिननिवसनां नौमि पाशासिहस्ताम् ॥ १ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

4066

दंष्ट्रासंकटवक्त्रकन्दललज्जिह्वस्य हव्याशन-

ज्वालाभःसुरभूरिकेसरसटाभारस्य दैत्यशुद्धः ।

व्यावल्गदलवदिरप्यकशिपुकोटस्थलास्फालन-

स्पष्टप्रस्फुटवास्थिपञ्जररवक्रूरा नखाः पान्तु यः ॥ २ ॥

हनुमत ।

4067

अथाप्युन्मदयातु धानतदणीषच्चत्करास्फालन-

व्यावल्गदृक्कपालतालरगितैर्नृत्यस्तिशाचाङ्गनाः ।

उद्गायन्ति यशांसि यस्य विततैर्नादैः प्रचण्डानिल-

मक्षुभ्यत्कारिकुम्भकूटकुहरम्यक्तै रणक्षोणयः ॥ ३ ॥

कृष्णविभक्त्य ।

4068

इदं मधोनः कुलिशं धारासंनिहितानलम् ।

स्मरणं यस्य दैत्यत्वीगर्भपाताय कल्पते ॥ ४ ॥

वृज्जिन ।

4069

तपःपरामर्शविवृद्धमन्यो-

भ्रूमङ्गदुष्प्रेक्ष्यमुखस्य तस्य ।

स्फुरन्मुदार्थः सहसा नृतीया-

दक्षः कृशानुः किल निव्यपात ॥ ५ ॥

कालिदासरत्न ।

4070

किंचित्कोपकलाकलापकलनाहंकारविभ्रद्भुवो-

र्विक्षेपादकरोदसौ रघुपतिर्लङ्कापतेः पत्नयम् ।

क्रन्दत्केरु रटत्करेटु विघटहारः स्फुटद्गुप्तु-

प्रक्रीडत्कपि निःश्वसत्कणि रणजिह्वलि भ्रमशोपि च ॥ ६ ॥

भुरारे ।

4071

प्रौढच्छेदानुरूपोच्छलनरयवशास्त्रैहिकेयोपमेय-

त्रासान्नटाश्रुतिर्यग्वलितरविरयेनारुणेनेक्ष्यमाणम् ।

कुर्वत्काकुत्स्थवीर्यस्तुतिमिव मरुतां कंथरारन्ध्रभाजां

भांकारैर्भ्रममेतन्निपतति वियतः कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ ७ ॥

यशोवर्धन ।

4072

मायन्मातङ्गकुम्भस्यलवहलवसावासनाविस्मगन्ध-
 व्यासक्तव्यक्तमुक्ताफलशकलसत्केसरालीकरालः ।
 एणीवैधव्यवेधाः स्वभुजबलमदप्रस्ततेजशिधामा
 गुञ्जन्कुञ्जे गिरीणां हरिरिह शबरीगर्भपातं विधत्ते ॥ ८ ॥
 भद्रयत्नः ।

4073

महाप्रलयमारुतक्षुभितपुष्करावर्तक-
 प्रचण्डघनगर्जितप्रतिरवानुकारी मुहुः ।
 रवः भयणभैरवः स्यगितरोदसीकंदरः
 कुतोद्य समरोदधेरयमभृतपूर्वः पुरः ॥ ९ ॥

4074

मन्थायस्सार्गवाम्भःप्रतिकुहरवलन्मन्दरध्यानधीरः
 कोणाघातेषु गर्जत्प्रलयघनघटान्योन्यसंघट्टचण्डः ।
 कृष्णाक्रोधाप्रदूतः कुरुकुलनिधनोत्पातनिर्घातघातः
 केनास्मत्सिंहनादप्रतिरसितसखो दुन्दुभिस्नाडितोद्यम् ॥ १० ॥
 एतौ नारायणभरतय ।

अथ बीभत्सरसनिर्देशः ॥ १४५ ॥

4075

उत्कृत्योत्कृत्य कृत्ति प्रथममथ पृथूष्णोफभूषांसि मांसा-
 न्यंसस्त्रिकपृष्ठपिण्डाद्यवयवसुलभान्युपपूतीनि जग्ध्वा ।
 भ्रातृस्त्रास्वन्त्रनेत्रः प्रकटितदशनः प्रेतारङ्गः करङ्गा-
 दङ्कुस्पादस्थिसंस्थं स्पष्टुटगतमपि क्रव्यमव्यप्रमत्ति ॥ १ ॥
 मयूते ।

4076

मन्त्रैः कल्पितमद्भुतप्रतिस्तराः स्त्रीहस्तरक्तोत्पल-
 व्यक्तोत्तंसभृतः पिनय शिरसा हत्पुण्डरीकमजः ।

एताः शोणितपङ्कुकुङ्कुमजुषः संभूय कान्तैः पिव-
न्त्यस्थिखेहस्ररां कपाठचषकैः प्रीताः पिशाचाङ्गनाः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

4077

उत्कृत्य ज्वलितं शुभास्कथमपि प्रेताशनः पेशितीं
पेशीमग्निमयीं निर्गौर्य सहसा दन्दस्त्रमानोदरः ।
धावस्युत्प्रवते मुहुर्निपतति प्रोत्तिष्ठति प्रेक्षते
विष्वक्क्रोशति संविनष्टि जठर मुष्टया चलन्मस्तकः ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4078

विकीर्णहरिचन्दनद्रविणि यत्र लीतारसा-
न्निपेतुरतिचञ्चलाश्चतुरकामिनीवृष्टयः ।
तदेतदुपरिभ्रमन्निविडगृध्रजातं जनै-
र्लुण्ठकमि कलेवरं पिहितनासिकैर्धक्ष्यते ॥ ४ ॥
इन्द्रकवे ।

4079

प्रस्वेदमलदिग्धेन बहता मूत्रशोणितम् ।
मग्नेन विकृतेनेदं सर्वमन्धीकृतं जगत् ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

अथ रौद्ररसनिर्देशः ॥ १४६ ॥

4080

पाताततः किमु सुधारसमानयामि
निष्पीडय चन्द्रममृतं किमुताडयामि ।
उद्यन्तमद्य तपनं किमु वारयामि
कीनाशमाशु कणशः किमु चूर्णयामि ॥ १ ॥
महाबादकान् ।

4081

यत्सत्यव्रतभङ्गभीतमनसा यत्नेन मन्दीकृतं
यद्विस्मर्तुमपीदितं शमयता शान्तिं कुतस्येच्छता ।

तदचूतारणिसंभूतं नृपमुताकेशाम्बराकर्षणैः

क्रोधज्योतिरिदं महत्कुरुवने यौधिष्ठिरं जृम्भते ॥ २ ॥

नासत्यमदस्य ।

4082

सरोषवद्राधरलोहिताक्षै-

र्ष्यंक्तोर्ध्वरेखा भुकुटीर्वहद्भिः ।

नस्तार गां मल्लनिकृत्तकण्ठै-

र्हकारगर्भैर्द्विपतां शिरोभिः ॥ ३ ॥

कान्तशरारय ।

4083

येन स्वां विनिहत्य मातरमपि क्षत्रास्रपुरासव-

स्वाशोन्मत्तपरश्वधेन विदधे निःक्षत्रिया मेदिनी ।

यद्वागव्रगवर्मनः शिखरिणः क्रौञ्चस्य हंसच्छला-

दद्याप्यस्थिकणाः पतन्ति स पुनः क्रुद्धो मुनिर्भाग्यः ॥ ४ ॥

4084

त्रैलोक्यशागदौण्डः सरसिजवसतेः संयमृतो भुजाभ्यां

सुक्षत्रं नाम वर्णैः कुन्दिशकटिनयोर्यस्य दोष्णोर्ध्वितीनम् ।

ज्वातानिद्रातकालानतकवलभयभ्रान्तदेवासुराणि

व्यातन्वानो जगन्नि ज्वलति मुनिरयं पार्वतीधर्मपुत्रः ॥ ५ ॥

एतौ मुनिः ।

4085

चञ्चुर्जुजभ्रमितवण्डगदामिश्रत-

संचूर्णितोरुयुगतस्य ध्रुयोधनम्य ।

स्यानावनदघनशोगिनशोगपाणि-

रुत्तंसयिष्यति कचांस्तव देवि भीमः ॥ ६ ॥

4086

अन्योन्यास्क्रान्तभिन्नद्विवरुधिरवमासान्द्रमभिष्कपट्टे

मप्रानां स्वन्दनानामुपरि कृतपदव्यासविक्रान्तपत्तौ ।

स्त्रीतासृक्पानगोश्रीरसदाशिवाशिवातूर्यनृत्यत्कचन्धे
मममैकार्णवान्तः प्रविचरितुमलं पाण्डिताः पाण्डुपुत्राः ॥ ७ ॥

एतौ नारायणभट्टस्य ।

4087

रे धृष्टा धार्तराष्ट्राः प्रबलभुजबृहत्पाण्डवाः पाण्डवा रे
रे वार्ष्णेयाः सङ्कप्णाः शृणुत मम वचो यद्वीर्यधूर्ध्वबाहुः ।
एतस्योस्वातवाहोर्दुषदनुपसृतातापिनः पापिनोहं
पाता हृष्णोणितानां प्रभवति यदि वस्तुत्किमेतं न पाप ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

4088

नाहं रक्षो न भूतो रिपुरुधिरजलाहादिताङ्गः प्रकाशं
निस्तीर्णोरुप्रतिज्ञाजलनिधिग्रहणः क्रोधनः क्षत्रियोस्मि ।
भो भो राजन्यवीराः समरशितिशिखामुक्तशेषाः कृतं व-
खासेनानेन लीनैर्हतकारितुरगान्तर्हितैरास्यते यत् ॥ ९ ॥

नारायणभट्टस्य ।

अथ शान्तरसनिर्देशः ॥ १४७ ॥

तत्र पूर्वं वैराग्यम् ।

4089

पुत्रमित्रकलत्रेषु सक्ताः सीदन्ति जन्तवः ।
सरःपङ्कान्तरे मग्ना जीर्णा वनगजा इव ॥ १ ॥

शार्ङ्गदेवमुनः ।

4090

मन्ये मायेयमज्ञानं यत्सुखं स्वजनादपि ।
निदाघवारणावालं निजच्छाया न कस्यनित् ॥ २ ॥

4091

विपत्त्यशान्त्यै सेव्यन्ते यदि कटेन भुभृतः ।
तत्करिष्यति कष्टापि विपत्तिमधिकं ततः ॥ ३ ॥

4092

मितमायुर्वयो नित्यं नैति यातं कदाचन ।

परामृशन्ति तदापि न भवं भोगलोलुपाः ॥ ४ ॥

केषामप्येतं ।

4093

व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती

रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहम् ।

आयुः परित्यजति भिन्नघटादिवाम्भो

लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रम् ॥ ५ ॥

4094

क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः

क्षणं वित्तैर्हीनः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।

जराजीर्णैरङ्गैर्नष्ट इव बलीमण्डिततनु-

नरः संसाराङ्गे विशति यमधानीजवनिकाम् ॥ ६ ॥

4095

मातर्मैदिनि तात माहृत सखे तेजः सुबन्धो जल

भ्रातर्प्योम निबद्ध एष भवतामन्त्यः प्रणामाञ्जलिः ।

युष्मत्सङ्गवशोपजातसुकृतोत्रेकस्फुरन्निर्मल-

ज्ञानापास्तसमस्तमोहमहिमा तीये परे ब्रह्मणि ॥ ७ ॥

4096

किं कंदर्प करं कदर्ययसि रे कोदण्डटंकारितै

रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृथा वल्गसि ।

मुग्धे स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरैर्लोलैः कटाक्षैरलं

नेतधुम्बितचन्द्रचूडचरणध्यानामृतं वर्तते ॥ ८ ॥

एते भवंहरेः ।

4097

भूः पर्यङ्गो निजमुजलता कन्दुकं स्वं वितानं

दीपभन्द्रो विरतिवनितालब्धसद्गममोदः ।

दिकन्यानां व्यवनपवनैर्वीज्यमानोनुकूलै-
भिर्भु शेते नृप इव सदा मीतरागो जितात्मा ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

4098

कचित्कन्याधारी कचिदपि च दिव्याम्बरधर
कचिद्भूमौ शय्या कचिदपि च पर्यङ्कशयन ।
कचिद्भिक्षावृत्ति कचिदपि च मृष्टाशनस्यवि-
महात्मा योगज्ञो न गणयति दुःख न च सुखम् ॥ १० ॥
महेश्वरे ।

4099

पापाणस्त्रण्डेष्वपि रत्नबुद्धि-
कान्तेति धी शोणितमासपिण्डे ।
पञ्चात्मके वर्ष्मणि चात्मभावो
जयत्यसौ मोहनमोहतीता ॥ ११ ॥
श्रीगोपालरवानाम ।

4100

नि क्षेहो याति निर्वाण क्षेहोनर्यस्य कारणम् ।
नि क्षेहेन प्रदीपेन यदेतत्पकटीकृतम् ॥ १२ ॥
श्रीशारदारवेशानाम ।

4101

वपुषः सुकृतातिवर्तिनो
विभवस्यापि दुरर्जितस्य न ।
सुचिरं न विचारगोचर
परिणामो भविता हि कीदृशः ॥ १३ ॥
श्रीवैद्यसद्वेशानाम ।

4102

अहो वा हारे वा बलवति रिपौ वा सुहृदि वा
मणौ वा लोष्ट्रे वा कुष्ठमशयने वा दृषदि वा ।
तृणे वा खेले वा मम समदृशो यान्तु दिवसा
कचित्पुण्येरण्ये शिव शिव शिवेति प्रलपत ॥ १४ ॥

4103

आशा नाम नदी मनोरयजला नृष्णातरंगाकुला
 रागपाहवती त्रितर्कविहगा धैर्यद्रुमध्वंसिनी ।
 मोहावर्तसुदुस्तरातिगहना श्रोतुद्गच्छिन्तातटी
 तस्याः पारगता विभुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ १५ ॥

4104

अदनीमहि वयं भिक्षामाशावासो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्यीमहि किमीश्वरैः ॥ १६ ॥

4105

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्वतां ताव ताव-
 नैवास्माकं नयनपटवीं श्रोत्रवर्त्मागतौ वा ।
 योयं धत्ते विषयकरिणीगाढगृहाभिमान-
 क्षीयस्यान्तःकरणकरिणः संयमात्तानलीलाम् ॥ १७ ॥

एते नर्तारः ।

4106

येषां वल्लभया समं क्षणमिव क्षिप्रं क्षया क्षीयते
 तेषां शीतकरः शशी विरहिणामुल्केषु संतापकृत् ।
 अम्माकं न च वल्लभा न विरहस्तेनोभयभ्रंशिना-
 मिन्दू राजति दर्पणाकृतिरयं नोप्यो न वा शीतलः ॥ १८ ॥

नोमराजचोरकाविकृत वचनम् ।

4107

दैन्यं कवित्कचन मन्मथजा विकाराः
 कुत्राप्यनेकविधबन्धुजनप्रपञ्चः ।
 कापि प्रभूतधनकल्पितमीश्वरत्व-
 मिग्येकवैकृतमिदं जगदाविभाति ॥ १९ ॥

श्रीवन्मथभदेतानाम् ।

4108

गतास्तातभ्रातृप्रमुखमुखपीयूषमधुराः
 पुरा लक्ष्मीक्षेम्यव्यसनसरसास्तेपि दिवसाः ।

अदः शान्तं स्वान्तं सपदि यदि निर्वेदपदवीं
भजत्यभ्यासोऽयं जनयति सुखं भावविमुखम् ॥ २० ॥

श्रीराघवदेवानाम् ।

4109

धावन्तः प्रतिवासरं दिशि दिशि प्रत्याशया संपदां
दृष्ट्वा कालवशेन हन्त फलितं कस्यापि दैवद्रुमम् ।
भावं भावमवशयोपहसितं सर्वत्र भग्नोद्यमा
जीवानः परमार्थभूयद्दयास्तृप्ता मनोमोदकैः ॥ २१ ॥

श्रीसामोवरदेवानाम् ।

4110

सन्त्येके धनलाभमात्रगहनव्यामोहसंमूर्छिताः
केचिदैवतसुन्दरीस्तनपरीरम्भभ्रमव्याकुलाः ।
अन्तर्भूतसमस्ततत्त्वनिवहं चिन्मात्रशेषं शिवं
दृष्ट्वा दृष्टतनूद्दहाङ्गुरभराः कष्टं न शिष्टाः क्वचित् ॥ २२ ॥

श्रीदेववासुदेवानाम् ।

अथानित्यतानिरूपणम् ॥ १४८ ॥

4111

येषां निमेषोन्मेषाभ्यां जयतां प्रलयोदयौ ।
तादृशाः पुरुषा याता मादृशां गणनैव का ॥ १ ॥

वसिष्ठप्रभाषणात् ।

4112

प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुष्पास्ततः किं
न्यस्तं पदे शिरसि विद्विषतां ततः किम् ।
संगानिताः प्रणयिनो विभवेस्ततः किं
कल्पं स्थितं तनुभृतां तनुमिस्ततः किम् ॥ २ ॥

4113

धमं येभ्यो जाताधिरतरगता एव खलु ते
समं धैः संवृद्धाः स्मरणपर्यां तेषां भगिताः ।

इदानीमेते स्मः प्रतिदिवसमासघ्नपतना
गतास्तुल्यावस्थां सिकतिलनदीतीरतरुभिः ॥ ३ ॥

4114

रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गेयादि किं
किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
किं तृद्धान्तपतत्पतद्गपवनश्यालोलदीपाङ्कुर-

रजायाचञ्चलमाकलय्य सकलं सन्तो वनान्तं गताः ॥ ४ ॥

एते भर्तृहरे ।

4115

न्यस्तं यथा मूर्ध्नि मुदात्ति मेघो
दूर्धाक्षताद्यं बलिकल्पितः सन् ।
मृत्युं समीपस्थितमप्यजान-
न्मुनक्ति मर्त्यो विपयांस्तथैव ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

4116

अहमिह कृतविद्यो वेदिता सत्कलानां
धनपतिरहमेको रूपलावण्ययुक्तः ।
इति कृतगुणगर्वः खिद्यते किं जनोर्म
कतिपयदिनमध्ये सर्वमेतन्न किञ्चित् ॥ ६ ॥

श्रीशर्मोऽरदेवानाम् ।

4117

गलितानीन्द्रलक्षाणि बुद्बुदानीद यारिणि ।
मां जीवितनिबन्दाश्च विहसिष्यन्ति साधवः ॥ ७ ॥

4118

संसाररात्रिदुःस्वप्ने श्रुन्ये देहमयभ्रमे ।
आस्थां चेदनुबध्नामि तन्मुखो नास्ति मत्परः ॥ ८ ॥

4119

पता याः प्रेक्षसे लक्ष्मीश्छन्नचामरचञ्चलाः ।
स्वप्न एष मदानुदे दिनानि श्रीणि पञ्च न ॥ ९ ॥

4120

येषु येषु दृढा भावा भावना दृष्टवस्तुषु ।
तानि तानि विनष्टानि दृष्टानि किमिहोत्तमम् ॥ १० ॥

4121

यन्मध्ये यच्च पर्यन्ते यदापाते मनोरमम् ।
सर्वमेवापवित्रं तद्विनाशमेध्यदूषितम् ॥ ११ ॥

4122

नीलोत्पलाभनयनाः परमप्रेमभूषणम् ।
हासायैव विलासिन्यः क्षणभङ्गितया स्थिताः ॥ १२ ॥
एते वाविदाव ।

4123

गन्धर्वनगराकारः संसारः क्षणभङ्गुरः ।
मनसो वासनैवेयमुभयोर्भेदसाधनम् ॥ १३ ॥

4124

नन्दन्ति मन्दाः भियमाप्य निस्थं
परं विषीदन्ति विपद्रुहीताः ।
विवेकदृष्ट्या चरतां नराणां
भियो न किञ्चिद्विपदो न किञ्चित् ॥ १४ ॥

4125

मिथं कलत्रममितः परिवारलोको
भोगैकसाधनमिमाः किल संपदो नः ।
एकः क्षणः स तु भविष्यति यत्र भूयो
नायं न यूयमितरे न धनं न चैते ॥ १५ ॥

4126

मृतेनापि न संबन्धो न मुखेन भविष्यता ।
वर्तमानं क्षणातीव्रं संगतिः केन कस्य वा ॥ १६ ॥
एते श्रीविद्यमन्त्रेणायाम् ।

4127

इतो न किञ्चित्परतो न किञ्चि-
 यतो यतो यामि ततो न किञ्चित् ।
 स्वात्मावबोधादपरं न किञ्चि-
 हिचार्यमाणेपि जगन्न किञ्चित् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

4128

यदस्माभिर्दृष्टं क्षणिकमभवत्स्वप्न इव त-
 त्कियन्तो भावास्तु स्मरणाविषयादप्यपमताः ।
 भवो षडयस्षडयत्स्वजनमखिलं यान्तमनिशं
 हतग्रीडं चेतस्तदपि न भवेत्सङ्गरहितम् ॥ १८ ॥

श्रीशिवशस्त्रेणानाम ।

4129

साक्षात्प्रेमावतारः कमलश्लहदो दिक्षु तद्भीरनम्ना
 सत्पुत्राः संततित्राः समविपदाविपत्संविभागी कुटुम्बः ।
 एतस्मै हि तावत्सुकृतविलसितं दृश्यमानं मनोशं
 यावन्नैतत्प्रगाशप्रणयि वत मनाङ्म्लायते ते न चेतः ॥ १९ ॥

शक्तिगणस्व ।

4130

चेतोहरा युवतयः मुहुरेनुकृताः
 सद्गान्धवाः प्रणयगर्भगिरथ भृत्याः ।
 वल्गन्ति वन्तिनिवन्तास्तरलास्तुरंगाः
 मंभीरुने नयनयोर्नेहि किञ्चिदस्ति ॥ २० ॥

करधरि ।

4131

शुश्रूषी दधते यत्र मेरुधापि विशीर्यते ।
 मुशोषं सागरजलं शरीरे तत्र का कथा ॥ २१ ॥

4132

इदं युगसहस्रस्य भविष्यदभवद्दिनम् ।
 तदप्ययत्नमापन्नं का कथा मरणावधेः ॥ २२ ॥

4133

लम्बास्त्यक्ताश्च संसारे यावन्तो बान्धवास्त्वया ।
न सन्ति खलु तावत्यो गङ्गायामपि बालुकाः ॥ २३ ॥

4134

आसन्नतामेति मृत्युरायुर्याति दिने दिने ।
आघातं नीयमानस्य बध्यस्येव पदे पदे ॥ २४ ॥
केषामप्येते ।

4135

अव्यक्तादीनि मूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥ २५ ॥

4136

एकस्यार्थप्रवृत्तानां सर्वेषां तत्र यामिनाम् ।
यथेकस्त्वरितो याति का तत्र परिदेवना ॥ २६ ॥
एतौ भगवतो व्यासस्य ।

4137

एकेषां प्रातरपरे पश्चादन्ये पुनः परे ।
सर्वे निःशीघ्रि संसारे यान्ति कः केन शोच्यते ॥ २७ ॥
क्षेनेन्द्रस्य ।

अथ विषयोपहासः ॥ २४९ ॥

4138

निर्यमाचरतः शौचं कुर्वतः पितृतर्पणम् ।
यस्य नोद्भिजते चेतः श्रावं तस्य करोति किम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

4139

यावतः कुरुते जन्तुः स्वसुखार्थं परिमहान् ।
तावन्तोस्य निखन्यन्ते हृदये शोकशङ्खवः ॥ २ ॥

4140

दाराः परिमवकारा बन्धुजनो बन्धनं विषं विषयाः ।
कीयं जनस्य मोहो ये रिपवस्तेषु सुहृदाश्च ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4141

कृमयो भस्म विट्टा वा निट्टा यस्येयमीदृशी ।
स कायः परतापाय युज्यतामिति को नयः ॥ ४ ॥

कस्तारि ।

4142

रक्तमांसमयः कायः स्त्रीणां स्पर्शमुखापनः ।
तमेवाश्रन्ति सिंहाद्या रम्यं नास्तीह वस्तुतः ॥ ५ ॥

4143

अद्भ्यमद्भ्येन संपीड्य मांसं मसिन तु स्त्रियाः ।
पुराहममवं प्रीतो यत्तन्नोहविजृम्भितम् ॥ ६ ॥

एतौ शसिष्ठात् ।

4144

उत्तानोच्छूनमण्डूकपाटितोदरसंनिभे ।
हेदिनि स्त्रीश्रगे सक्तिरकृमेः कस्य जायते ॥ ७ ॥

कस्तारि ।

4145

इद्वैव विकृतं कायं वायुस्पन्दविर्वाजितम् ।
येषु निर्ध्याजमासक्तास्तेभ्योपि विभिन्नो वयम् ॥ ८ ॥

श्रीदेवगणदेवानाम् ।

4146

श्वेतं पदं समभिवीक्ष्य शिरोरुहाणां
स्यानं परं परिभवस्य तदेव पुंसाम् ।
आरोपितास्यिकाकलं परिदृश्य यान्ति
चण्डालकूपमिव दूरतरं तरुण्यः ॥ ९ ॥

4147

स्तनौ मांसयन्त्रौ कलकलगावित्पुष्पमिनौ
मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शङ्काद्वेन तुलितम् ।
स्रवन्मृगत्रिंशं करिवरकरम्पार्थि जघनं
मुहूर्तिन्यं रूपं कविजनाविश्लेषैर्गुरु कृतम् ॥ १० ॥

एतौ भर्तृन् ।

4148

तृषा भुष्यत्यास्ये पिबति सलिलं स्वादु सुरभि
क्षुधार्तः सञ्जालीन्कवलयति मांसाज्यकलितान् ।
प्रदीप्ते कामाग्नौ सुदृढतरमाशिष्यति बधू
प्रतीकारं व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

4149

जन्मैव ध्वर्यतां नीतं भवभोगपलोभिना ।
काचमूत्येन विक्रीतो हन्त चिन्तामणिर्मया ॥ १२ ॥

अथ पञ्चात्तापः ॥ १५० ॥

4150

भोगा न मुक्ता वयमेव मुक्ता-
स्वपो न तप्तं वयमेव तप्ताः ।
कालो न यातो वयमेव याता-
स्तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ १ ॥

4151

नाभ्यस्ता भुवि वादिवृन्ददमनी विद्या विनीतोचिता
खड्गधैः करिकुम्भपीठदलनैर्नाकं न नीतं यशः ।
कान्ताकोमलपल्लवाधररसः पीतो न चन्द्रोदये
तादृश्यं मतमेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥ २ ॥

4152

न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्नये
द्वर्गद्वारकपाटपाटनपटुर्धर्मोपि नोपार्जितः ।
नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्नेपि नातिङ्गितं
मातुः केवलमेव यौवनवनच्छेदे कुठारा वयम् ॥ ३ ॥

4153

क्षान्तं न क्षमया गृहोचितसुखं त्यक्तं न संतोषतः
सोढा दुःसहशीतवाततपनक्लेशा न तप्तं तपः ।

ध्यातं वित्तमहर्निशं नियमितप्राणैर्न शंभोः पदं
तत्तत्कर्म कृतं यदेव मुनिमिस्तेस्तैः फलैर्यञ्जिताः ॥ ४ ॥

4154

जातः कूर्मः स एकः पृथुभुवनभरायार्पितं येन पृष्ठं
प्राप्यं जन्म ध्रुवस्य भ्रमति नियमितं यत्र तेजस्विचक्रम् ।
संजातव्यर्षपक्षाः परहितकरणे नोपरिटाश्च चापो
ब्रह्माण्डोदुम्बरान्तर्मशकवदपरे जन्तवो जातनटाः ॥ ५ ॥

4155

धन्यानां गिरिकदरे निवसतां ज्योतिः परं ध्यायता-
मानन्दाभ्रुजलं पिबन्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशायाः ।
भस्माकं तु मन्त्रोरयोपरचितप्रासादवापीतट-
क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ ६ ॥

4156

अजानन्माहात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
न मीनोपि ज्ञात्वा बटिशयुतमश्नाति पिशितम् ।
विजानन्तोप्येते वयमिह विपज्जालजटिता-
श्च मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमहिमा ॥ ७ ॥
एते नर्दहरे ।

4157

चलत्तरलतृष्णेन किमिवास्मिन्धरातले ।
मया तत्कृतमग्नेन पश्चात्तापाभिर्नृदये ॥ ८ ॥

वासिष्ठान् ।

4158

मन्त्रोद्गावितदैवतैर्न विधिवहासीकृताः सिद्ध्यो
योगाभ्याससमाहितैरनुदिनं तीर्णो न मोहार्णवः ।
सुभ्यत्सुद्रवरेन्द्रदत्ताविगतत्संपन्नबोद्धासितै-
र्धिद्रुढैरपि पण्डितैरपि बलात्कालः कथं नीयते ॥ ९ ॥

4159

धावित्वा सुसमाहितेन मनसा दूरे शिरो नामित
भूपाना प्रतिशब्दकैरिव चिर श्रोदुष्टमिष्ट वच ।
हाराध्यक्षानियन्त्रणापरिभवप्रम्लानवक्त्रै स्थित
भ्रात किं करवाम मुञ्चति मनो नाद्याप्यविद्यामहम् ॥ १० ॥
एतौ श्रीदशगणदेवानाम् ।

4160

यातं यौवनमधुना वनमधुना शरणमेकमस्माकम् ।
स्फुरदुरुहारमणीना हा रमणीना गत कात ॥ ११ ॥

4161

गात्र सकुचित गतिर्विगलिता दन्ताश्च नाश गता
दृष्टिर्नश्यति रूपमेव हसते वक्त्र च लालावते ।
वाक्य नैव करोति बान्धवजन पत्नी न भुभूषते
हा कट जरयाभिभूतपुरुष पुत्रोप्यवज्ञायते ॥ १२ ॥

4162

नो धर्माय बलं न तत्र निरता मार्याय येनेदृशा
कामोप्यर्थवता तदर्थमपि नो मोक्ष क्वचित्स्यचित् ।
तत्के नाम वय वृथैव घटिता ज्ञातं पुन कारण
जीवन्तोपि मृता इति प्रवदता शब्दार्थसंसिद्धये ॥ १३ ॥
केयान्म्वते ।

अथ कालचरितम् ॥ १५१ ॥

4163

पुरंदरसहस्राणि चक्रवर्तिशतानि च ।
निर्वापितानि कालेन प्रदीपा इव वायुना ॥ १ ॥

4164

भ्रात कटमहो महान्स नृपति सामन्तवक्त्र च त-
त्पार्थे तस्य च सा विदग्धपरिपत्ताधन्त्रविम्बानना ।

उद्रिक्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते बन्दिनस्ताः कयाः
सर्वं यस्य वशादगात्स्मृतिपर्यं कालाय तस्मै नमः ॥ २ ॥

4165

मामा जरा यौवनमप्यतीतं
बुधा यतध्वं परमार्थसिद्धये ।
आयुर्गतप्रायमिदं यतोसौ
विभ्रम्य विभ्रम्य न याति कालः ॥ ३ ॥
एतौ मर्तुरे ।

4166

कांक्षित्कल्पशतं कृतस्थितिचयान्कांक्षिद्युगानां शतं
कांक्षिद्वर्षशतं तथा कतिपयाञ्जनून्दिनानां शतम् ।
तांस्तान्कर्मभिरात्मनः प्रतिदिनं संक्षीयमाणायुषः
कालोयं कवलीकरोति सकलान्धातः कुतः कौशलम् ॥ ४ ॥

4167

कालेन क्षितिवारिवह्निपवनव्योमादियुक्तं जग-
द्ब्रह्माद्याश्च सुराः प्रयान्ति विलयं विद्यो विचारादिति ।
पश्यामोपि विनश्यतो नवरतं लोकाननेकान्मुधा
मायामोहमयीं भवप्रणयिनीं नास्यां जहीमो वयम् ॥ ५ ॥
एतौ छात्रपरस्य ।

4168

अद्यैव हसितं गीतं पठितं यैः शरीरिभिः ।
अद्यैव ते न दृश्यन्ते कर्तुं कालस्य चेष्टितम् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

4169

प्रियमाणं मृतं बन्धुं शोचन्ति परिदेवनैः ।
आत्मानं नानुशोचन्ति कालेन कवलीकृतम् ॥ ७ ॥
श्रीरेवणपरेषानाम् ।

4170

आराध्य भूपतिमवाप्य ततो धनानि
मुञ्जामहे वयमिह प्रसमं सुखानि ।

इत्याशया यत विमोहितमानसानां

कालो जयाम मरणावधिरेव पुंसाम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

अथ विवेकः ॥ १५२ ॥

4171

यस्मिन्वस्तुनि भ्रमता मम तापस्तत्र तत्रैव ।

यत्रैवाहमुदासे तत्र मुदासे स्वभावसंतुष्टः ॥ १ ॥

4172

मृत्योर्द्विभेदि किं मृद भीतं मुञ्चति नो यमः ।

भ्रजानं नैव गृह्णाति कुरु यत्नमजन्मनि ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4173

मुण्डी जटी यत्कलवांखिदण्डी

कपायवासा यत्कर्शिताङ्गः ।

त्यक्तैहिको वा यदि नाप्तवत्त्व-

स्तदा तु तस्योभयमेव नष्टम् ॥ ३ ॥

4174

अधीत्य चतुरो वेदान् व्याकृत्याटादश स्मृतीः ।

अहो भ्रमस्य वैफल्यमात्मापि कलितो न चेत् ॥ ४ ॥

एतौ हरिगणरय ।

4175

जडास्तपोभिः शमयन्ति देहं

मुधा मनश्चापि विकारहेतुम् ।

श्वा मुक्तमत्तं दशतीति कोपा-

त्सेनारमुद्दिश्य दिनस्ति सिंहः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

4176

अग्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वतो दाक्षिणात्याः

पृष्ठे तीतावतवरणितं चामत्प्राहिणीनाम् ।

यद्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादेने तम्पटत्वं
नो चेद्येतः प्रविश सहसा निर्विकल्पे समाधौ ॥ ६ ॥

4177

यदा किञ्चिज्ज्ञोहं द्विप इव मदान्धः सममत्रं
तदा सर्वज्ञोस्मीत्यभवदवतिर्न मम मनः ।
यदा किञ्चित्किञ्चिद्बुधजनसंकाशादवगतं
तदा मूर्खोस्मीति ज्वर इव मद्मे मे व्यपगतः ॥ ७ ॥

4178

माने म्नायिनि खण्डिते च वस्तुनि व्यर्थं प्रयातोर्धिनि
क्षीणे बन्धुजने गते परिजने नटे शनैर्यौवने ।
युक्तं केवलमेतदेव सुधियां यज्जडुकन्यापयः-
पूतमावगिरीन्द्रकंदरदरीकुञ्जे निवासः क्वचित् ॥ ८ ॥
एते भवंहरेः ।

अथोपदेशः ॥ १५३ ॥

4179

ब्रविगस्पृहया दुरीश्वराणां
भरवित्तर्द्धिविशेषणं भजन्तः ।
अपुनर्भवसाधनं शरीरं
क्षपयामो वयमो नमः शिवाय ॥ १ ॥

4180

स वेदो निर्वेदः स्मृतिरपि च सा विष्णुनिरहो
स शास्त्रार्थो व्यर्थस्तदपि यजनं मोहजननम् ।
स ऊहः प्रत्यूहो हरिहरकथा ना च वितया
न यत्र स्यादात्मा स्फुरदनुभवप्रत्ययमयः ॥ २ ॥
कम्प्यानि ।

4181

कुले मदाति जानेन आत्मनः श्रेय इच्छता ।
आत्मज्ञाने भ्रमः कार्यो यज्ज्ञात्वानृनमभुने ॥ ३ ॥

4182

पुंमकृत्योः कयामेव शिवशक्तयोस्तथैव च ।
यः भृणोवि नरो मत्तया निष्पापः सोपि जायते ॥ ४ ॥

4183

स गुणी स च धर्मिष्ठः स विवेकी स बुद्धिमान् ।
ब्रह्मज्ञाने मतिर्यस्य शेषाः पशुसमा नराः ॥ ५ ॥

4184

यामे गोश्वखरोष्ट्राद्या भरग्ये हरिणादयः ।
यथैते पशवो मूढास्तथात्मानं न वेत्ति यः ॥ ६ ॥

4185

सर्वेषां तु पदार्थानामभ्यासः कारणं परम् ।
अभ्यासेन मर्त्यस्य प्राप्तो योगोऽपि वक्ष्यति ॥ ७ ॥

4186

अभ्यासेन स्थिरं चित्तमभ्यासेनानिलक्ष्यति ।
अभ्यासेन परानन्दो ह्यभ्यासेनात्मदर्शनम् ॥ ८ ॥

4187

अभ्यासेनान्यसंचारो ह्यभ्यासेनान्यरूपता ।
अभ्यासेन समुत्क्रान्तिरभ्यासेनाणिमादयः ॥ ९ ॥

4188

भुत्वापि यदनभ्यासो लौल्यं निद्रा जने रतिः ।
विरुद्धशास्त्रभ्रममेतद्योगविनाशनम् ॥ १० ॥

4189

असत्सद्भाहुणञ्चोपि विषयासक्तमानसः ।
अकस्मात्पत्यं याति गोवरक्तो यथा मृगः ॥ ११ ॥

4190

विषयेष्वपि कष्टोऽयं विषयः स्त्रीति नामतः ।
जीवरम्यगैः किन्नाकूटः सियारुद्ये न जीवति ॥ १२ ॥

4191

सीरत्नं ग्यानमात्रं तु त्रयगोपि मनो हरेत् ।
किं पुनश्चेतरेषां तु विषयेच्छानुवर्तिनाम् ॥ १३ ॥

4192

सीरत्नं मोहनं मृष्टं दृष्टमाग्रीविषोपमम् ।
यदीच्छेदारमनः श्रेयो मनसापि न चिन्तयेत् ॥ १४ ॥
एवं योगरसायनात् ।

4193

संसारं तव दुष्पारपदवीं न दधीयसी ।
अन्तर्ग दुस्तरा न स्युर्यादि रे मद्विरेक्षणाः ॥ १५ ॥
करयानि ।

4194

सद्गः सर्वात्मना त्याज्यः स चेत्यक्तं न शक्यते ।
स सद्भिः सह कर्तव्यः सन्तः सद्गस्य भेषजम् ॥ १६ ॥

4195

कर्मः सर्वात्मना हेयः स चेत्यक्तु न शक्यते ।
गुमुक्तां प्रति कर्तव्यः सा च तस्यापि भेषजम् ॥ १७ ॥
एनौ मार्कण्डेयमुनिनाम् ।

4196

मोक्षद्वारप्रतीहाराश्रत्वात् परिकीर्तिताः ।
शमो विवेकः संतोषश्चतुर्यः साधुसंगमः ॥ १८ ॥

4197

वासना द्विविधा श्रेष्ठा शुद्धानिमतिना नया ।
शुद्धा जन्मक्षये हेतुर्मलिना जन्मकाण्ड्यम् ॥ १९ ॥

4198

शुभाशुभाभ्यां मार्गाभ्यां वर्न्ती वासनासरित् ।
पौरुषेण प्रयत्नेन योजनीया शुभे पथि ॥ २० ॥

4199

न तर्ह्यन जगत्कोटो भुभकर्मानुषानिना ।
यत्पौरुषेण शुद्धेन न समामाद्यते जनैः ॥ २१ ॥

4200

शुभवासनया चेतो महत्या जायते महत् ।
आत्मानं चिन्तयन् रुद्रं नन्दी रुद्रत्वमागत ॥ २२ ॥

4201

क्षुद्रवासनया चेत क्षुद्रतामेति नित्यशः ।
पिशाचविभ्रमास्तु पितृणां चित्तिं पश्यति ॥ २३ ॥

4202

तदानीं शत्रुयुक्तेन विश्वामित्रेण विप्रता ।
भूयो भूय प्रयुक्तेन दुष्पापा सप्तार्जिता ॥ २४ ॥

4203

प्रणयेन यमं जित्वा कृत्वा वचनसगरम् ।
परलोकादुपानीतं सावित्र्या सत्यवान्भवति ॥ २५ ॥

4204

न सोस्त्यतिशयो लोके यस्यास्ति न कलौदव ।
अतः कार्यं प्रयत्नस्तु सद्भिः शिवकृतामये ॥ २६ ॥

4205

युक्त्या सत्तरतो ज्ञस्य ससारो गोलदाकृतिः ।
दूरसम्यक्तयुक्तेस्तु महागार्धार्णवोऽयम् ॥ २७ ॥

4206

सुखनन्दसमस्ताङ्गं प्रशमामतवर्मणा ।
वेधयन्ति न दुःखानि शरा वचशिलाभिः ॥ २८ ॥

4207

पुंसो निजमनोमोहकल्पितानल्पदुःखदः ।
ससारविषत्रेवाल्लो विचारेणैव लीयते ॥ २९ ॥

4208

विचारदर्पणे लप्ता धियः धैर्यधुर गताम् ।
आधयो न वितुम्वन्ति वाक्ताभिन्नानल यथा ॥ ३० ॥

4209

ययोदिते दिनकरे कापि माति तमस्विनी ।
तया विवेकेभ्युदिते क्वाप्यविद्या विस्तीयते ॥ ३१ ॥

4210

नाहं मांसं न चास्थीनि देहादन्यः परोप्यहम् ।
इति निश्चयवानन्तः क्षीणाविद्य इहोच्यते ॥ ३२ ॥

4211

सर्वा वृद्धीः परित्यज्य नियम्य मनसा मनः ।
सनाक्षाभ्यन्तरार्थस्य संकल्पस्य क्षयं कुरु ॥ ३३ ॥

4212

यदि वर्षसहस्राणि तपश्चरसि दारुणम् ।
तथापि ते न सिद्धिः स्यात्संकल्पोपशमादृते ॥ ३४ ॥

4213

हरो यद्युपदेष्टा स्याद्वरिः कमलजोपि वा ।
तथापि ते न सिद्धिः स्यात्संकल्पोपशमादृते ॥ ३५ ॥

4214

संकल्पतन्तावसिता भावाः श्रोताः शुभाशुमाः ।
किञ्चे तन्तौ न जायन्ते कल्मान्तेपि शरीरिणः ॥ ३६ ॥

4215

शान्तसदृष्टदौर्गत्यं मतकौतुकविभ्रमम् ।
परिपूर्णान्तरं चेतः पूर्वेन्दुरिव राजते ॥ ३७ ॥

4216

चेतश्चञ्चलया वृत्त्या चिन्तानिचयपञ्जरे ।
वृत्तिं बध्नाति मैकत्र पञ्जरे केसरौ यथा ॥ ३८ ॥

4217

दृष्टमात्रेषु भावेषु यथा वनं न रक्ष्यते ।
तथैव तदनायत्तं चिरं चित्ते न रक्ष्यते ॥ ३९ ॥

4218

घटात्पटमुपायाति षटादटममुत्कटम् ।
चित्तमर्थेषु चरति पादपोष्विव मर्कटः ॥ ४० ॥

4219

सफलो मांसदेहस्य न कश्चित्पौरुषक्रमः ।
मनोदेहस्य सफलं सर्वमेव स्वचेष्टितम् ॥ ४१ ॥

4220

मनोनिर्वाणमात्रेण जगन्नाम्ना महाधिना ।
त्यक्तेनार्येन धान्तः स्याद्दुःखदारो महात्मनः ॥ ४२ ॥

4221

मनोमात्रं जगत्सर्वं मनः पर्वतमण्डलम् ।
मनो भूमिर्मनो जीवो मनो वायुर्मनो जलम् ॥ ४३ ॥

4222

कुक्षमोक्षासिधम्मिहा हेलवलितलोचना ।
काष्ठकुक्षोपमाङ्गेषु लम्बाप्यमनसोज्जना ॥ ४४ ॥

4223

कल्पान्तपवना वान्तु यान्तु चैकस्वमर्गवाः ।
तपन्तु द्वादशादित्वा नास्ति निर्मनसः क्षतिः ॥ ४५ ॥

4224

शास्त्रसत्सङ्गधीरेण विन्तातप्रमत्तापिना ।
अग्निं स्वमयसेवायो मनसैव मनोधुना ॥ ४६ ॥

4225

वासनाबागुराकृतो मनोहरिणको नृणाम् ।
परां विवशतामेति संसारवनगुल्मके ॥ ४७ ॥

4226

सततोदारवृत्तासु कयासु परिशीलितम् ।
संपन्ननिर्मलं चेतो मोहपट्टेन लिप्यते ॥ ४८ ॥

4227

तस्मात्प्रजागरः कार्यः प्रबुद्धेन दिवानिशम् ।

न मुष्णन्ति च्छलाद्यस्मात्कामक्रोधादयोरथः ॥ ४९ ॥

एते वासिष्ठान् ।

4228

पुरमेकं जगत्प्रमिद्वसृङ्गांसास्थिनिर्मितम् ।

वर्ममिति महायामं सर्वतः स्नायुवेष्टितम् ॥ ५० ॥

4229

नवद्वारं महाभूतैः पञ्चभिः सर्वतो वृतम् ।

नृपश्च पुरुषस्तत्र चेतनावानवस्थितः ॥ ५१ ॥

4230

मन्त्रिणौ तस्य बुद्धिश्च मनश्चैव विरोधिणौ ।

यतेते तस्य नाशाय तावुभावितरेतरम् ॥ ५२ ॥

4231

नृपस्य तस्य चत्वारो नाशमिच्छन्ति विद्विषः ।

कामः क्रोधस्तथा लोभो मोहश्चान्यो महारिपुः ॥ ५३ ॥

4232

यदा तु स नृपस्तानि हाराप्यावृत्य तिष्ठति ।

तदा स्वस्थवत्तथैव निरातङ्गश्च जायते ॥ ५४ ॥

एते शार्ङ्गधरेवपुराणान् ।

4233

जयन्त्यविरतारम्भा नियतिः परमात्मनः ।

यद्दशादिदमामोगि जगद्यक्रं प्रवर्तते ॥ ५५ ॥

4234

यथ सर्वात्मको देवः परं ब्रह्म महेश्वरः ।

स्वच्छः स्वानुभयानन्दरूपाकारादिर्वाजिनः ॥ ५६ ॥

4235

एतस्मात्परमानन्दाच्छुद्धनिम्नावस्तिगः ।

जीवः संजायते पूर्वं तस्माग्नितं ततो जगत् ॥ ५७ ॥

4236

शान्तस्यापगतेच्छस्य मनावस्विदनात्मकम् ।
स्वाभाविकं यत्स्फुरणं चिद्व्योमः सोऽङ्ग जीवकः ॥ ५८ ॥

4237

यथा वातस्य चलनं कृशानोरुष्णता यथा ।
शीतता वा तुषारस्य तथा जीवत्वमात्मनः ॥ ५९ ॥

4238

जीवत्वाद्यित्तसांगत्यं चित्तत्वादिन्द्रियादिता ।
इन्द्रियादेः शरीरत्वं शरीरात्कर्मसंचयः ॥ ६० ॥

4239

कर्मणः संचयात्तवर्गेनरकौ मोक्षबन्धने ।
कर्मणो जायते जन्तुर्वाजादिव नवाङ्कुरः ॥ ६१ ॥

4240

जन्तोः प्रवर्तते कर्म पुनर्वाजमिवाङ्कुरात् ।
आदिसर्गेहि नियतिर्भाववैचित्र्यमक्षयम् ।
अनेनेत्यं सदा भाव्यमिति संपद्यते परम् ॥ ६२ ॥

4241

अनुत्कीर्णा यथा पट्टे पुत्रिका वाघ दारुणि ।
वर्णा यथा मपीकल्के तथा सर्गे स्थिताः परे ॥ ६३ ॥

4242

कटकत्वं पृथग्वेग्नस्तरंगत्वं पृथग्जलान् ।
यथा न संभवत्येवं न जगत्पृथगीश्वरात् ॥ ६४ ॥

4243

ताप एव यथा वारि मृगाणां भ्रमकारणम् ।
असत्यमेव सत्याभं तथा मूढमतेर्जगत् ॥ ६५ ॥

4244

न किञ्चित्केननिव्याप्तं न च किञ्चित्कानिस्थितम् ।
निद्राकाशमजं शान्तं सर्वमेतदभिजिमतम् ॥ ६६ ॥

4245

मुपैवैते वयमहो ससुरासुरमानवाः ।
असत्या एव वल्गामो याम आयाम एव च ॥ ६७ ॥

4246

अलीक एव त्वद्भावो मद्भावोलीक एव च ।
अनुभूतोप्यसद्रूपः स्वप्ने स्वमरणं यथा ॥ ६८ ॥

4247

शरीरातीतवृत्तिस्त्वं शरीरस्यो भवामवः ।
मा गाः शोकं च हर्षं च त्वमात्मा विगतज्वरः ॥ ६९ ॥

4248

यया रजोभिर्गगनं यया कमलमम्बुभिः ।
न लिप्यतेतिसंक्षिप्तैर्देहेरात्मा तथैव च ॥ ७० ॥

4249

बहिःकृत्रिमसंरम्भो हृदि संरम्भवर्जितः ।
कर्ता बहिरकर्तान्तलोके विहर राघव ॥ ७१ ॥

4250

देशादेशं गते चित्ते मध्ये यद्येतसो वपुः ।
अजादघसंचिन्मननं तन्मयो भव राघव ॥ ७२ ॥

4251

विविक्तः शान्तसंकल्पो धीरधीर्जिताशयः ।
ययाशान्तानुवर्ती च लोके विहर राघव ॥ ७३ ॥

4252

श्रूयतां ज्ञानसर्वस्वं श्रुत्वा त्रैवावधार्यताम् ।
भागेच्छामात्रको बन्धस्तत्त्यागो मोक्ष उच्यते ॥ ७४ ॥

4253

प्राप्य ज्ञानदशामेतां पशुस्तेच्छादयोपि ये ।
सदेहा वाप्यदेहा वा ते मुक्ता नात्र संशयः ॥ ७५ ॥

4254

यद्यास्मि मितगम्भीरं न तेजो न तमिस्रकम् ।
अनाख्यमनभिव्यक्तं तद्रूपं पारमात्मिकम् ॥ ७६ ॥

4255

नेन्द्रियाणि न वा रूपं न मनःपरिकल्पना ।
यत्सर्वं न च यत्सर्वं तद्रूपं पारमात्मिकम् ॥ ७७ ॥

4256

परमाणोरपि परं तदणीयो ह्यणीयसः ।
भुङ्क्ते तूक्ष्मं परं शान्तं तदाकाशोदरादपि ॥ ७८ ॥

4257

एतद्रहस्ये परममेतच्च परमं पदम् ।
एषा गतिर्विरक्तानामेयोसौ परमः शिवः ॥ ७९ ॥
एते शक्तिश्च ।

अथ कालसंख्यानम् ॥ १५४ ॥

4258

पट्टिः प्राणिः पलं प्रोक्तं पट्टिभिर्घटिका च तैः ।
पट्टिभिर्घटिकाभिः स्यादहोरात्रं तु मानवम् ॥ १ ॥

4259

दिनैः पञ्चदशैः पक्षः शुक्लः कृष्णश्च गीयते ।
पक्षद्वयेन मासः स्यात्पितृणां तदहर्निशम् ॥ २ ॥

4260

ऋतुर्मासद्वयेनैव षण्मासैरयनं स्मृतम् ।
अयनद्वितयं वर्षो देवानां चासरो निशा ॥ ३ ॥

4261

तद्वात्रिंशत्सहस्रेस्तु चतुर्लक्षैः कतिः स्मृतः ।
शेषं युगत्रयं श्रेयं कतेर्द्वित्रिचतुर्गुणम् ॥ ४ ॥

4262

खचतुष्कं रदा वेदाश्चतुर्युगमुदाहृतम् ।
चातुर्युगैकसप्तत्या मन्वन्तरमुदाहृतम् ॥ ५ ॥

4263

चतुर्भिरवुदैः कल्पं ह्यर्त्रिंशद्भिश्च कोटिभिः ।
चतुर्दश सुरेन्द्राश्च पतन्ति ब्रह्मणोहनि ॥ ६ ॥

4264

चतुर्युगसहस्रेण कल्पाख्यं ब्रह्मणो दिनम् ।
तत्प्रमाणा तथा रात्रिः सृष्टिसंहारकारिणी ॥ ७ ॥

4265

अथ कालामिरुद्रस्य तृतीयनयनोत्थिता ।
ज्वाला दहति तत्सर्वं निर्वाणं ब्रह्मणो यतः ॥ ८ ॥

4266

स्वपतो ब्रह्मणः स्वेदाद्भूमिरेकार्णवा भवेत् ।
निःश्वासैः श्रुष्यते सापि सृजेत्सुप्तोत्थितः पुनः ॥ ९ ॥

4267

स्वकालपरिमाणेन पूर्णे धर्षयते किल ।
ब्रह्मादीनां तथा शक्तेः क्षयो जन्म पुनः पुनः ॥ १० ॥

4268

ब्रह्मा हरौ हरी रुद्रे रुद्रो लीयत ईश्वरे ।
ईशः सदाशिवे सोऽपि शक्तौ शक्तिः परे शिवे ॥ ११ ॥

4269

पुनः सृष्टिः पुनर्नाशः पुनः कल्पपरम्परा ।
पुनः पुनरिदं सर्वं चक्रवत्परिवर्तते ॥ १२ ॥

4270

ये तत्र लीनाः परमे पदे शिवे
मुक्तिं गता देवि त एव नापरे ।

शक्तिप्रणाशे प्रलये महत्यहो

तेषां कदाचित्पतनं न विद्यते ॥ १३ ॥

एते शिवशक्तिायोऽंगरसावनात् ।

अथ शारीरम् ॥ १५५ ॥

4271

अस्ति कारणमव्यक्तं सर्वव्यापि परापरम् ।

सान्निध्यादपि दुर्माद्यं विश्वमूर्त्योपलक्षितम् ॥ १ ॥

4272

नाकारं न निराकारं न च क्षीपुंनपुंसकम् ।

नापस्तेजो महद्योम मुमिर्दूरे न चान्तिके ॥ २ ॥

4273

ततोनिष्ठस्य देहस्य शक्तिरिच्छेत्यजायत ।

चिद्ब्रह्मिण्या तया क्रीडां कर्तुमैच्छत्स तीलया ॥ ३ ॥

4274

क्रियारूपा गुणमयी तस्या बुद्धिरजायत ।

ज्ञानशक्तिरिति ख्याता क्रियाशक्तिश्च सा स्मृता ॥ ४ ॥

4275

बुद्धेरहं ततश्चित्तं शक्तिस्तस्याः सदाशिवः ।

तभोरूपी ततो वायुरीश्वरः समजायत ॥ ५ ॥

4276

ईश्वरात्समभूद्बुद्धो ज्योतिर्मय उमापतिः ।

सुब्राह्मिण्युरभूदाद्यसैलोक्यपरिपालकः ॥ ६ ॥

4277

विष्णुनाप्यक्षयो जातो ब्रह्मायं पृथिवीमयः ।

तदर्धमभवत्पूर्वं ब्रह्माण्डं कनकशमम् ॥ ७ ॥

4278

तेन दृष्टं स्वशक्त्येदं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
पञ्चभिः सह संभूय पञ्चभूतमयात्मकैः ॥ ८ ॥

4279

ततो ब्रह्मा द्विधा भूतः शिवशक्तिविभागतः ।
स्त्रीपुरुषेण सौख्यार्थं सुरतेनासृजत्प्रजाः ॥ ९ ॥

4280

ततश्चतुर्मुखस्यामन्दश पुत्रा मनोभवाः ।
तेषां दश ददौ कन्या मनोजाताः प्रजापतिः ॥ १० ॥

4281

ते सर्वे ज्ञाननिरताः सुसंतुष्टास्तपोधनाः ।
तेषां पुत्रैश्च पौत्रैश्च व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥ ११ ॥

4282

तत आत्मभुवः पुत्रो मरीचिरिति योभवत् ।
दशपुत्रेषु विख्यातस्तस्माज्जातश्च कश्यपः ॥ १२ ॥

4283

सोऽपि दक्षस्य कन्यासु कश्यपः समजीजनत् ।
उत्पत्तिहेतुर्विश्वस्य भूतमामांश्चतुर्दश ॥ १३ ॥

4284

अष्टधा देवतायोनिस्तिर्यग्योनिश्च पञ्चधा ।
एकधा मानुषी योनिरिमे भूताश्चतुर्दश ॥ १४ ॥

4285

तैजसा देवकार्येषु बभूवुः सप्त धातवः ।
अन्येषामपि कार्येषु पार्थिवाः सप्त धातवः ॥ १५ ॥

4286

सर्वे मिथुनरूपेण प्रजा उत्पादयन्ति ते ।
मैथुनानन्दनिरता विषयासक्तचेतसः ॥ १६ ॥

4287

भगस्तु वैष्णवी शक्तिर्लिङ्गरूपी सदाशिवः ।
उभयोर्योगतो बीजं ब्रह्मरूपं प्रवर्तते ॥ १७ ॥

4288

गर्भाशयो धरापीठं रज्जो रक्तं च मास्करः ।
सौम्यं रेतो ब्रह्मरूपं तस्मिंस्तत्र विलम्बते ॥ १८ ॥

4289

सूर्याचन्द्रमसोर्योगममावास्यां विदुर्बुधाः ।
तस्यां प्रजाः प्रजायन्ते यदीप्ज पारमेश्वरी ॥ १९ ॥

4290

शुक्रशोणितसंयोगो यदैव किल जायते ।
तदा संजायते जीवो वह्निः सूर्यमणेरिव ॥ २० ॥

4291

भुक्तेष्विके भवेत्पुत्रो कन्या रक्तेष्विके भवेत् ।
नपुंसकं समत्वेन कर्मणो नियतिर्यथा ॥ २१ ॥

4292

भङ्गप्रत्यङ्गभागेन ततः पिण्डः प्रजायते ।
चर्मणाञ्जादितः सप्त धातवः स्युरनुक्रमात् ॥ २२ ॥

4293

पिण्डं मज्जासृपूर्णानामस्त्यां पट्टिशतैविभिः ।
हासन्नतिसहस्राभिर्नाडीभिः पञ्जरं कृतम् ॥ २३ ॥

4294

क्रियाशक्त्या विना कापि शानशक्तिर्न दृश्यते ।
तेनेदं शानशक्त्यर्थं कृतं वेदम् क्रियामयम् ॥ २४ ॥

4295

चतुर्विंशतिभिस्तत्त्वैः क्रियाशक्तिरचेतना ।
शानशक्त्या युता वापि तस्यते चेतनावती ॥ २५ ॥

4296

सर्वज्ञोपि शिषस्तत्र शक्तिसङ्गेन मोहितः ।
नात्मानं न परं वेत्ति विचेष्टति तदिच्छया ॥ २६ ॥

4297

प्राणापानमयी शक्तिः षट्चक्राधारसंयुतम् ।
शान्तं शिषं वशीकृत्य वर्तते कामकारतः ॥ २७ ॥

4298

आधारः कन्दामित्युक्तं स्वाधिष्ठानं च जन्मभूः ।
नामिस्तु मणिपूराख्यं हृदयं विद्वचनाहतम् ॥ २८ ॥

4299

विभुदिः कण्ठ इत्युक्तमाज्ञाचक्रं भ्रुवोन्तरे ।
आधारो हि चतुर्भिन्नः स्वाधिष्ठानं च षट्कैः ॥ २९ ॥

4300

दशभिर्मणिपूराख्यं हृदयैस्तु अनाहतम् ।
विभुदिः षोडशैर्भिन्नमाज्ञाचक्रं हयेन तु ॥ ३० ॥

4301

कालामिरुद्र आधारे शक्तिः कुण्डलिनी तथा ।
आनन्दाख्या स्वाधिष्ठाने शक्त्या कामाख्या सह ॥ ३१ ॥

4302

नामौ ब्रह्मा इदि श्रीशः कण्ठे रुद्रो व्यवस्थितः ।
ईश्वरो लम्बिकायां च तदूर्ध्वे च सदाशिवः ॥ ३२ ॥

4303

ज्योतिःस्थानानि चैतानि षट्चक्राणि जगुर्नुधाः ।
नासामूलं विदुः स्थानं नादस्योत्पत्तिकारणम् ॥ ३३ ॥

4304

तस्योर्ध्वं योगिनीचक्रं तदूर्ध्वं शक्तिराम्यिता ।
शक्त्यूर्ध्वं तु शिखा शोक्ता शिखान्ते भूमवत्तमः ॥ ३४ ॥

4305

तमसोन्ते परं ज्योतिरलक्ष्यः परमेश्वरः ।
यं दृष्ट्वैव वितीयन्ते योगिनः स्थिस्चेतसः ॥ ३५ ॥

4306

चराचरेषु पिण्डस्थं पदस्थं खानिलादिषु ।
भास्करादिषु रूपस्थं रूपातीतं परं विदुः ॥ ३६ ॥

4307

शसप्ततिसहस्राणि कन्दाचाद्यो विनिर्गताः ।
प्रविश्य नाभिदेशेषु सर्वाङ्गेषु ततो गताः ॥ ३७ ॥

4308

इडा च पिङ्गला चैव सुषुम्णा च सरस्वती ।
गान्धारी हस्तिजिह्वा च पूषा चैव निगद्यते ॥ ३८ ॥

4309

अतम्बुषा कुहक्षैष शङ्खिनी दशमी मता ।
एताः शण्वहा ज्ञेयाः प्रधाना दश नाडिकाः ॥ ३९ ॥

4310

इडा नासापुटे वामे पिङ्गला दक्षिणे भवेत् ।
सुषुम्णा कालु भिस्वैव ब्रह्महारं प्रवर्तिता ॥ ४० ॥

4311

सरस्वती च जिह्वायां गान्धारी वामकर्णके ।
दक्षिणे हस्तिजिह्वाख्या पूषा वामे च लोषणे ॥ ४१ ॥

4312

अतम्बुषा दक्षिणे स्याद्भुजहारे कुहर्भवेत् ।
आ ब्रह्मरन्धान्मार्गेण ब्रह्मदण्डस्य शङ्खिनी ।
सदा विन्दुवहा ज्ञेया तिङ्गहारे च शङ्खिनी ॥ ४२ ॥

4313

प्राणोपानः समानश्च उदानो व्यान एव च ।
नागः कूर्मश्च कूकरो देवदत्तो धनंजयः ॥ ४३ ॥

4314

प्राणो हि दशधा स्येप दशानामथवा प्रभुः ।
हासप्रतिसहस्रास्तु नाडीषु विचरत्यलम् ॥ ४४ ॥

4315

हृदि प्राणो गुदेपानः समानो नाभिसंस्थितः ।
उदानः कण्ठदेशे च ध्यानः सर्वशरीरगः ॥ ४५ ॥

4316

सर्वाङ्गमोटको नागः कूर्म उन्मेषकारकः ।
कृकः क्षुतोद्गारकरो देवदत्तस्तु जृम्भकः ।
भनंजयो नादकरः स्यादेवं दशधा मरुत् ॥ ४६ ॥

4317

येन जीवति जीवोयं निर्जीवो यं विना भवेत् ।
स प्राण इति विख्यातो वायुः क्षेत्रधरः परः ॥ ४७ ॥

4318

कन्दापात्योत्थितः प्राणः सदा वहनि देहिनाम् ।
इद्वत जीवमाश्वास्य बहिर्गत्वा निवर्तते ॥ ४८ ॥

4319

पिङ्गलेडापथं गत्वा पीत्वा च गगनामृतम् ।
निवृष्य जीवं संतर्प्य पुनः कन्दे प्रवर्तते ॥ ४९ ॥

4320

अपानेन पुनः कश्चित्पेरितः कालरूपिणा ।
निःश्वासेच्छ्वाभकृद्वाति जपन्हमेत्यहर्निशम् ॥ ५० ॥

4321

हंसश्च हादशरले जीवात्मा हृदयाम्बुजे ।
तिष्ठन्करोति चैतन्यद्योतं दीपो घटे यथा ॥ ५१ ॥

4322

बहः कर्मगुणैर्बुद्धिसंयुतः त्रिगुणात्मकः ।
प्राणी पञ्चेन्द्रियार्थानां मनोद्वेतेन सर्वदा ॥ ५२ ॥

4323

चेतयन्निखिलं देहं जीवात्मा सुखदुःखभुक् ।
आत्मानं नैव जानाति कामक्रोधादिभिर्हतम् ॥ ५३ ॥

4324

स एव जीवः स प्राणो स शरीरी निगद्यते ।
स एव गर्भदुःखस्य सोढा स्येनैव कर्मणा ॥ ५४ ॥

4325

इत्यङ्गैः संयुतः सर्वेर्देहिभो बालकाकृतिः ।
मातुराशारसतो देहे गर्भोर्भिर्वर्धते ॥ ५५ ॥

4326

ततो गर्भस्थितः प्राणी चिन्तयेत्किं कृतं मया ।
दुष्कृतं येन निरये गर्भाख्ये पतितोऽस्यहम् ॥ ५६ ॥

4327

निःसृतोऽहं करिष्यामि सुकृतानीति चिन्तयन् ।
उन्वणात्करपादाभ्यां कृत्वा द्वारं विनिर्गतः ॥ ५७ ॥

4328

योनिद्वारविनिष्क्रान्तो विसंशः पतितः क्षितौ ।
न स पूर्वं स्मरेत्किञ्चिन्मायया बाध्यते पुनः ॥ ५८ ॥

4329

अज्ञानिकहतो बाल्ये यौवने गृहतत्परः ।
षार्धक्रेपत्यचिन्तार्तः कर्मभिर्वर्धते पुनः ॥ ५९ ॥

4330

तत आयुःक्षये कन्दादिपानः कालरूपवान् ।
प्राणं बहिः करोत्येव शरीरात्कुपितः किञ्च ॥ ६० ॥

4331

ऊर्ध्वं भ्रसंस्ततः प्राणो यात्यलम्भस्थितिस्तनोः ।
तं यान्तमनुयात्येव जीवः कालप्रणोदितः ॥ ६१ ॥

4332

निर्गच्छन्नेव क्षुपो गृह्यते यमार्किकरैः ।
ते न नयन्ति बहुधा भीषयन्तौ यमान्तिकम् ॥ ६२ ॥

4333

पञ्चेन्द्रियमनोबुद्धितन्मात्रैर्भूतपञ्चकं ।
पुनः कर्मशरीरेण प्रयाति यमस्तनिधिम् ॥ ६३ ॥

4334

ततो यमाश्रया स्वर्गं नरकं वा प्रपद्यते ।
अश्लिष्टेन पुण्येन पापेन च समन्वित ।
नेभ्यो निर्गत्य भूतेषु जायते कर्मन पुन ॥ ६४ ॥

4335

एव कदाचिन्नरकं स्वर्गं योन्यन्तर्गम्यपि ।
प्रयान्ति जीवा मोक्षेन मोक्षिता भयमकटे ॥ ६५ ॥
एव यागस्यायनान

4336

एते हि जीवाधिद्राया भये भावनया स्तिता ।
ब्रह्मण कलिनाकाशं महत्त्वायुतकांदिश ॥ ६६ ॥

4337

मर्यादाता पुनः जाना जायन्तेद्यापि चाभितः ।
अस्तम्यन्तेपि चैवान्ये कर्माणा इव निर्भरान् ॥ ६७ ॥

4338

स्वप्नमनाश्रयेनादाशाश्रितशता गताः ।
दशाम्बुनिवित्रामु मय निगटिताशयाः ॥ ६८ ॥

4339

अनाग्नं प्रतिदिश प्रतिदेशं जने म्यने ।
जायन्ते च म्रियन्ते च उदुदा इव राशिणि ॥ ६९ ॥

4340

केचिन्मयमजन्मान केचिज्जन्मशताश्रिताः ।
केचिन्मयमजन्मान केचिर्निर्विभवा नरा ॥ ७० ॥

4341

विहरन्ति जगत्त्रयेके निपतन्त्युत्पवन्ति च ।
कन्दुका इव हस्तेन मृत्युनाविरत इता० ॥ ७१ ॥

(युग्मक)

4342

आशापाशशतैर्वद्धा वासनाभरवाहिनः ।
कायात्कायमुपायान्ति वक्षाद्दक्षमिवाण्डजा० ॥ ७२ ॥

4343

दिवि देवा भुवि नरा पाताले भोगिनोसुरा ।
ब्रह्माण्डोदुम्बरफले स्फुरन्मशकवस्त्रियता ॥ ७३ ॥

4344

तावद्भूमन्ति भसारे प्राणिनो मनसो भ्रमात् ।
यावन्मूढा न पश्यन्ति स्व चिदात्मानमात्मना ॥ ७४ ॥

4345

चिदानन्दमये देवे क्रियता नित्तमगति ।
दीर्घमोहमयी निद्रा न्यज्यता सप्रबुध्यताम् ॥ ७५ ॥

4346

तत्कर्म यन्न बन्धाय मा विद्या या विमुक्तये ।
आयासायापर कर्म त्रिदान्या शिल्पनैपुणम् ॥ ७६ ॥

एत वासिष्ठान् ।

अथ योगः ॥ १५६ ॥

तत्र मन्त्रयोग ।

4347

मन्त्रयोगोऽथ त्रयैव राजयोगो ह्यत्र तथा ।
योगभर्तुर्विध प्रोक्तो योगिभिस्तत्त्वर्थाभि ॥ १ ॥

4348

आसन प्राणसरोधो ध्यान चैव समाधिक० ।
एतच्चतुष्टयं विद्धि सर्वयोगेषु समनम् ॥ २ ॥

4349

ब्रह्मविष्णुशिवादीनां मन्त्रजाप्याविशारदैः ।
साध्यते मन्त्रयोगस्तु वत्सराजादिभिर्यथा ॥ ३ ॥

अथ लययोगः ।

4350

कृष्णद्वैपायनाद्यैस्तु साधितो लयसंज्ञितः ।
नवस्येव हि चक्रेषु लय कृत्वा महात्मभिः ॥ ४ ॥

4351

प्रथमं ब्रह्मचक्रं स्याच्चिरादर्थं भगाकृति ।
अपाने मूलकन्दाख्ये कामरूपं च तज्जगुः ॥ ५ ॥

4352

तदेव बह्मिकुण्डं स्याच्छक्तिः कुण्डलिनी तया ।
तां जीवन्मूर्ध्नि यायेज्ज्योतिष्कां मुक्तिं तेतये ॥ ६ ॥

4353

प्रापिष्ठानं द्वितीयं स्याच्चक्रं तन्मध्यं विदुः ।
पश्चिमाभिमुखं लिङ्गं प्रवातादुरनन्निमम् ।
तत्रोशीयाणपीठे तु तद्व्यात्वा कर्षयेज्जगन् ॥ ७ ॥

4354

तृतीयं नाभिचक्रं स्यात्तन्मध्ये भुजगी स्थिता ।
पञ्चावर्ता मध्यत्राक्षिभिर्दृष्टा विबुदाकृतिः ।
तां ध्यात्वा सर्वमिन्दीनां भाजनं त्रायते बुधः ॥ ८ ॥

4355

चतुर्थं हृदये चक्रं विज्ञेयं तदयोमुखम् ।
ज्योतीरूपं च तन्मध्ये ह्रमं ध्यायेत्प्रयत्नतः ।
तं ध्यायतो जगत्सर्वं वश्यं स्यात्तत्र मन्त्रधः ॥ ९ ॥

4356

पञ्चमं कण्ठचक्रं स्यात्तत्र वामे इडा भवेत् ।
दक्षिणे पिङ्गला ज्ञेया मुषुम्गा मध्यतः स्थिता ।
तत्र ध्यात्वा शुचिर्ज्योतिः सिद्धीनां भाजनं भवेत् ॥ १० ॥

4357

पतं तु तालुकाचक्रं घण्टिकास्थानमुच्यते ।
 दशमद्वारमार्गं तु राजदन्तं च वज्रगु ।
 तत्र शून्ये लयं कृत्वा मुक्तो भवति निश्चितम् ॥ ११ ॥

4358

भूचक्रं सप्तमं विष्णाद्विन्दुस्थानं च तद्विदुः ।
 भुवोर्मध्ये घूर्तलं च ध्यात्वा ज्योतिः प्रमुच्यते ॥ १२ ॥

4359

अष्टमं ब्रह्मरन्ध्रं स्वात्परं निर्वाणसूचकम् ।
 तदध्यात्वा सूचिकायाम् पूमाकारं विमुच्यते ।
 तद्य जालंधरं ज्ञेयं मोक्षदं तीनचेतसाम् ॥ १३ ॥

4360

नवमं ब्रह्मचक्रं स्वाहलैः षोडशभिर्बुधम् ।
 संविब्रूया च तन्मध्ये शक्तिरूर्ध्वा स्थिता परा ।
 तत्र पूर्णगिरौ पीठे शक्तिं ध्यात्वा विमुच्यते ॥ १४ ॥

4361

पतेषां नवचक्राणामेकैकं ध्यायतो मुनेः ।
 सिद्धयो मुक्तिसहिता करस्याः त्वुर्दिने दिने ॥ १५ ॥

4362

कोदण्डद्वयमधस्त्य पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषा ।
 कदम्बगोलकाकारं ब्रह्मतोमं व्रजन्ति ते ॥ १६ ॥

4363

ऊर्ध्वशक्तिनिपातेन अधःशक्तिर्निकुञ्चिता ।
 मध्यशक्तिप्रबोधेन जायते परमं सुखम् ॥ १७ ॥

अथ राजयोगः ।

4364

दशानेयादिभिः पूर्व साधितोयं महात्मनिः ।
 राजयोगो मनोवायू स्थिरौ कृत्वा प्रयत्नतः ॥ १८ ॥

१००११०

४३६५

पूर्वाभ्यस्तौ मनोवातौ मूलाधारानिकुञ्चनान् ।
पश्चिमे दण्डमार्गे तु शङ्खिन्यन्तः प्रवेद्यायेत् ॥ १९ ॥

४३६६

ग्रन्थित्रयं भेदयित्वा नीत्वा भ्रमरकंदरम् ।
ततस्तु नादजो विन्दुस्तनः शून्ये लयं व्रजेत् ॥ २० ॥

४३६७

अभ्यासात्तु स्थिरस्वान्त कर्ध्वरेताश्च जायते ।
परानन्दमयो योगी जरामरणवर्जितः ॥ २१ ॥

४३६८

अथवा मूलसंस्थानामद्गुनैस्तु प्रबोधयेत् ।
सुप्तां कुण्डलिनीं शक्तिं चिमतन्तुनिष्ठाकृतिम् ॥ २२ ॥

४३६९

सुषुम्णान्तः प्रवेदयैव पञ्च चक्राणि भेदयेत् ।
ततः शिवे शशाङ्काभे स्फुरन्निर्मलनेजसि ॥ २३ ॥

४३७०

महदलपद्मान्तःस्थिते शक्तिं नियोजयेत् ।
अथ तत्सुधया सर्वां सवासाभ्यन्तगं ननुम ॥ २४ ॥

४३७१

श्रावयित्वा ततो योगी न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ।
तत उत्पद्यते तस्य ममाधिर्निम्नगतिः ।
एवं निम्नगम्यासाद्योगी मिदः स जायते ॥ २५ ॥

एवं शार्ङ्गधरम्या

अथ हठयोगः ॥ १६७ ॥

४३७२

द्विधा हठः स्यादेकस्तु गोरस्तादिमुमाधितः ।
अन्यो मृकण्टपुत्राद्यैः माधिनोनिग्रमुद्यतेः ॥ १ ॥

4373

तत्र गोरक्षसदृशौ साधितौ य स कथ्यते ।
धर्मैरपि हि दुःसाध्यं किं पुनः प्राकृतैर्जनैः ॥ २ ॥

4374

आसनं प्राणसरोऽ. प्रत्याहारश्च धारणा ।
ध्यानं समाधिरेतानि योगाङ्गानि स्मृतानि षट् ॥ ३ ॥

अथासनम् ।

4375

एकान्ते विजने देशे पवित्रे निरुपद्रवे ।
कम्बुताजिनवस्त्राणामुपर्यासनमभ्यसेत् ॥ ४ ॥

4376

उत्तानौ चरणौ कृत्वा ऊरुसंस्थौ प्रयत्नतः ।
ऊरुमध्ये तथोत्तानौ पाणी पद्मासनं निर्यमम् ॥ ५ ॥

अथ प्राणायामः ।

4377

तत्र पद्मासनं प्रोक्त्वा ततः सकोचयेत्स्वधः ।
तमदण्डं शिरः कृत्वा नासिकान्तर्दृशं नयेत् ॥ ६ ॥

4378

यथेतेत्पलनात्मनः आकर्षयति नरो जलम् ।
योगी योगसमाविष्टस्तथा कर्षयति मातृजम् ॥ ७ ॥

4379

शोकः शूलः पुटः कृमयः शोकाग्निः शोकाग्निः ।
शोकारं वनिना कृमयः पूरयेद्यादन्तरम् ॥ ८ ॥

4380

पूरणात्पूरकः शोक्तः कुम्भकस्तु निकुम्भवान् ।
रेचकः रचनासूक्ष्मं ततोन्तः शायने विभम् ॥ ९ ॥

4381

प्राणायामाक्षरः पटिं कुर्यादेवमहर्मुखे ।
 चत्वारिंशच्च मध्याह्ने सध्यायां विंशतिर्भवेत् ।
 अर्धरात्रे विंशतिः स्यादेवं प्राणविनिग्रहः ॥ १० ॥

4382

शरीरलघुता दीप्तिर्ज्वराग्निविवर्धनम् ।
 कृशत्वं च शरीरस्य जायते वै ध्रुव तदा ॥ ११ ॥

4383

लवण सरस साम्लमुष्णं रुक्षं च तीक्ष्णकम् ।
 स्त्रीसेवामग्निसेवां च बद्धाशित्वं च वर्जयेन् ॥ १२ ॥

4384

क्षीर घृत च मृदाञ्च मिताहारश्च शस्यते ।
 मितोक्तिः पवनाभ्यासो निद्रायाश्च जयस्तथा ॥ १३ ॥

4385

केवले कुम्भके सिद्धे मेघपूरकवर्जिते ।
 न तस्य दुर्लभं किञ्चिच्चिपु लोकेषु विद्यते ॥ १४ ॥

4386

ततोधिकतराभ्यासाद्भवतः स्वेदकम्पने ।
 ततोधिकतगभ्यासाद्दुरी जायते ध्रुवम् ॥ १५ ॥

4387

यथैव दर्दुरो गच्छेदुत्प्लुत्योत्प्लुत्य भूतले ।
 पद्मासनास्थितो योगी तथा गच्छति भूतले ॥ १६ ॥

4388

ततोधिकतराभ्यासाद्भूमित्यागश्च जायते ।
 स्वल्पं वा बह्वं वा भुक्त्वा योगी न व्यथते नरा ॥ १७ ॥

4389

अल्पमृत्रपुगीयश्च स्वल्पनिद्रश्च जायते ।
 कोटितो दृषिका ताना स्वेदो दुर्गन्धिता ननोः ॥ १८ ॥

4390

एतानि सर्वदा तस्य न जायन्ते ततः परम् ।
स्त्रीसङ्गं वर्जयेद्यत्नाद्भिन्दुं रक्षेत्प्रयत्नतः ।
आयुःक्षयो बिन्दुनाशादसामर्थ्यं च जायते ॥ १९ ॥

अथ प्रत्याहारः ।

4391

विषयद्वारनिष्क्रान्तं यावत्स्वविषयान्प्रति ।
चित्तं निवार्यते यत्र प्रत्याहारः स उच्यते ॥ २० ॥

अथ पञ्च धारणाः ।

4392

गुरूपदेशतद्धितमेकस्मिन्स्थानके यदि ।
वायुश्च रुध्यते यत्र धारणा सा विधीयते ॥ २१ ॥

अथ पृथ्वीधारणा ।

4393

नाभेरधो गुदस्योर्ध्वं षट्ठिकाः पञ्च धारयेत् ।
वायु ततो नभेत्पृथ्वीधारणां तद्रयापहाम् ।
पृथिवीसंभवो मृत्युर्न भवेदस्य योगिनः ॥ २२ ॥

अथ जलधारणा ।

4394

नाभिस्थाने ततो वायुं धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।
ततो जलाद्रय नास्ति जलमृत्युर्न योगिनः ॥ २३ ॥

अथ तेजोधारणा ।

4395

नाभ्यूर्ध्वमण्डले वायु धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।
आग्नेयी धारणा सेयं मृत्युस्तस्य न वह्निना ॥ २४ ॥

अथ वायुधारणा ।

4396

नासाभ्रूमध्यदेशे तु वायुं तथैव धारयेत् ।

नायवी धारणा सेयं मृत्युस्तस्य न वायुना ॥ २५ ॥

अथाकाशधारणा ।

4397

भ्रूमध्यस्योपगिष्टाच्च धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।

वायु योगी प्रयत्नेन सेयमाकाशधारणा ॥ २६ ॥

4398

आकाशधारणां कुर्वन्मृत्युं जयति निश्चितम् ।

यत्र तत्र स्थितो वापि सुखमत्यन्तमभ्रुते ॥ २७ ॥

अथ ध्यानम् ।

4400

वायुः परितितो यत्नादग्निना सह कुण्डलीम् ।

बोधयित्वा सुषुम्णायां प्रविशेदग्निरोधतः ॥ २८ ॥

4400

गहापथं प्रविश्यैवं भून्यस्थाने तयं व्रजेत् ।

यदा तदा भवेद्योगी त्रिकालामलदर्शनः ॥ २९ ॥

अथ समाधिः ।

4401

यदेतद्ध्यानमाख्यातं तथेत्यरिणमत्यपि ।

नैतन्यानन्दरूपेण स समाधिरुदीरितः ॥ ३० ॥

अथ जाग्रत्स्वप्नमुषुप्तिनुरीत्यावस्थाः ।

4402

बुद्धिपूर्वं तु यज्ज्ञानं बहिर्विषयसेवितम् ।

प्रत्यक्षमनिरुद्धं च तज्जागरितमुच्यते ॥ ३१ ॥

4403

अर्थाभावे तु यज्ज्ञानं प्रत्यक्षमिव दृश्यते ।
गन्धर्वनगराकारं स्वप्नं नदुपलक्षयेत् ॥ ३२ ॥

4404

जापस्वप्नप्राप्नुमावेतौ नित्यं यत्र प्रतिष्ठितौ ।
उत्पत्तिः प्रलयश्चैव सौषुप्तमवधारयेत् ॥ ३३ ॥

4405

जीवाभावो विनिर्द्रा च द्वयं यत्र न विद्यते ।
तत्तुरीयमिति प्रोक्तमुत्पत्तिलयवर्जितम् ॥ ३४ ॥

4406

अथ देहं स्थिरीकर्तुं योगिनां सिद्धिमिच्छवाम् ।
कथ्यन्ते शुद्धकर्माणि तैः सिद्धिं प्राप्नुवन्तमाः ॥ ३५ ॥

4407

महामुद्रां नमोमुद्रामुद्गीयाणं जातं धरम् ।
मूढबन्धं स्थिरं दण्डं यः करोति स सिध्यति ॥ ३६ ॥

अथ महामुद्रा ।

4408

पार्श्वे तु घामपादस्य योनिस्थाने नियोजयेत् ।
प्रसार्य दक्षिणं पादं हस्ताभ्यां धारयेद्बृहत् ॥ ३७ ॥

4409

चिबुकं यदि विन्यस्य पूरयेद्वायुना पुनः ।
कुम्भकेन मध्याशक्त्या धारयित्वा तु रेचयेत् ।
वामाङ्गेन समभ्यस्य दक्षिणाङ्गेन चाभ्यसेत् ॥ ३८ ॥

अथ नमोमुद्रा ।

4410

अन्तः कपालविवरे जिह्वामाकुञ्च्य चापयेत् ।
भ्रूमध्यवृष्टिरमृतं पिबेत्स्वेचरमुद्रया ॥ ३९ ॥

अथ जालंधरम् ।

4411

कन्त्रमाकुञ्च्य हृदये स्थापयेद्दृढमिच्छया ।
जालंधरो बन्ध एव मुधाव्ययनिवारणः ॥ ४० ॥

4412

नाभिस्थोमिः कपालस्य सरस्वकनलाव्युतम् ।
अमृतं सर्वदा सर्वं पिबेज्ज्वलति देहिनाम् ॥ ४१ ॥

4413

यथा सोमिस्तदमृतं न पिबेत्तद्विधिस्त्वयम् ।
याति पश्चिममार्गेण एव नभ्यस्ततः सदा ।
अमृतीकुण्ठने देहं जालंधरमिति स्मृतम् ॥ ४२ ॥

अथोद्गीयाणम् ।

4414

उद्गीयाणं तु सहजं कथितं गुरुणा सदा ।
अभ्यसेदस्ततन्द्रस्तु वृद्धोपि तरुणो भवेत् ॥ ४३ ॥

4415

नाभेरूर्ध्वमधश्चापि तानं कुर्यात्तदवतः ।
एष्मासाभ्यास्ततो मृत्युं जयत्येव न संशयः ॥ ४४ ॥

अथ मूलबन्धः ।

4416

मूलबन्धं च यो नित्यमभ्यसेत्तत्त हि योगवित् ।
गुटं पाप्म्यां तु संपीड्य वायुनाकुञ्चयेद्भृतात् ।
वारं वारं यथा चोर्ध्वं सनायाति समीरणः ॥ ४५ ॥

4417

प्राणापन्नौ नादविन्दू मूलबन्धेन चैकताम् ।
गत्वा योगस्य संसिद्धिं गच्छतो नात्र संशयः ॥ ४६ ॥

4418

अपानप्राणयोरैक्यं क्षयो मूत्रपुरीषयोः ।
युवा भवति वृद्धोपि सततं मूलबन्धनात् ॥ ४७ ॥

अथ दण्डधारणम् ।

4419

पृष्ठयन्धं स्थिरं कुर्यादनघ्नं स्थिरसंचयम् ।
दण्डधारणमेतद्धि योगिनां परमं स्मृतम् ॥ ४८ ॥
एते योगशास्त्रेभ्यः ।

अथ मार्कण्डेयादिसाधितो द्वितीयो हठयोगः ॥ २५८ ॥

4420

श्लोकार्थेन प्रयक्ष्यामि यद्योक्तं व्यासकोटिमिः ।
ममेति मूलं दुःखस्य न ममेति च निर्वृतिः ॥ १ ॥

4421

निर्ममत्वं विरागाय वैराग्याद्योगसंगतिः ।
योगाच्च जायते ज्ञानं ज्ञानान्मुक्तिः प्रजायते ॥ २ ॥

4422

उपभोगेन पुण्यानां प्राक्तनानां तर्षाहसाम् ।
कर्तव्यमिति नित्यानामकामकरणात्तथा ॥ ३ ॥

4423

असंनयादपूर्वस्य क्षयात्पूर्वार्जितस्य च ।
कर्मणो बन्धमाप्नोति शरीरं न पुनः पुनः ॥ ४ ॥

4424

अयेह कथ्यतेस्माभिः कर्मणा येन बन्धनम् ।
छिद्यते सदुपायेन श्रुत्वा तत्र प्रवर्त्यताम् ॥ ५ ॥

4425

अटावद्भानि योगस्य यमो निषम आसनम् ।
प्राणायामः प्रत्याहारो धारणा ध्यानतन्मयः ॥ ६ ॥

अथ यमः ।

4426

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यपरिग्रहः ।
इष्टानिष्टपरा चिन्ता यम एष प्रकीर्तितः ॥ ७ ॥

अथ नियमः ।

4427

स्वाध्यायशौचसंतोषा देवताराधनं तपः ।
वैराग्यं च जनासङ्गो नियमोऽप्येष उच्यते ॥ ८ ॥

अपासनम् ।

4428

नाध्यातः क्षुधितः भ्रान्तो न च व्याकुलचेतनः ।
युञ्जीत योगं योगज्ञो नित्यं सिद्धचर्यमावृतः ॥ ९ ॥

4429

न शीते नाति चैवोष्णे न दुर्गे नाम्बुनस्तटे ।
न सोपद्रवदेशेषु योगं संसाधयेत्कचित् ॥ १० ॥

4430

एकान्ते विजने रम्ये पवित्रे निरुपद्रवे ।
घृतासने समाधिः स्याद्ब्रह्माग्निः कुशोत्तरे ॥ ११ ॥

4431

पद्ममर्पासनं चापि तथा सिद्धासनादिकम् ।
आस्याय योगं युञ्जीत कृत्वा च प्रणवं हृदि ॥ १२ ॥

4432

समः समासनो भूत्वा संहत्य चरणानुभौ ।
संवृतास्यस्तथा चोरः सम्यग्विष्टभ्य चापतः ॥ १३ ॥

4433

पार्श्वभ्यां तिष्ठन् वृषणावस्थान्मयतः स्थितः ।
किंचिदुच्चासितशिरा दन्तैर्दन्ताग्र संस्पृशेत् ॥ १४ ॥

4434

सप्तव्यन्नासिकाय स्वं दिशश्चानवलोकयन् ।
कुर्याद्दृढं षष्ठवशमुद्गीयाणं तथोदरे ॥ १५ ॥
विशेषकम् ।

4435

उत्तानौ चरणौ कृत्वा ऊरुसस्यौ प्रयत्नतः ।
ऊरुमध्ये तयोत्तानौ पाणी पद्मासनं त्विदम् ॥ १६ ॥

4436

दक्षिणोरुतले श्राम पाद न्यस्य तु दक्षिणम् ।
वामोरोरुपरि स्थाप्यमेतदर्धासन मतम् ॥ १७ ॥

4437

पार्णि तु वामपादस्य योनिस्थाने नियोजयेत् ।
वामोरोरुपरि स्थाप्यो दक्षिण-सैद्धासनम् ॥ १८ ॥

अथ प्राणायामः ।

4438

प्राणायामैर्दहेहोपान्प्रत्याहारेण पातकम् ।
धारणाभिश्च दुःखानि ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ १९ ॥

4439

यथा पर्वतपातूनां ध्मातानां दहते मलम् ।
तथेन्द्रियकृता दोषा दहन्ते प्राणनिमहात् ॥ २० ॥

4440

वश्यं कर्तुं यथेच्छातो नागं नयति हस्तिपः ।
तथैव योगी छन्देन प्राणाञ्चयति साधितुम् ॥ २१ ॥

4441

यथा हि साधितः सिंहो मृगान्दहति न मानवान् ।
तथा हि साधिताः प्राणाः किल्बिषं न नृणां तनुम् ॥ २२ ॥

4442

प्राणायामं विना योगं साधयेद्यस्तु मन्दधीः ।
न स सिद्धगतिं याति पद्भुर्वाजिगतिं यथा ॥ २३ ॥

4443

तस्मात्तु साधनं कुर्यात्प्राणायामस्य योगवित् ।
प्राणापाननिरोधश्च प्राणायामः प्रकीर्तितः ॥ २४ ॥

4444

सध्याहतिं सप्रणयां गायत्रीं शिरसा सह ।
त्रिः पठेदायतप्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥ २५ ॥

4445

चक्षुःस्पन्दनमात्रस्य यावद्वादशसंज्ञिकाः ।
तावन्निरुध्यते प्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥ २६ ॥

4446

स्वजानुतः करावर्तं यावद्वादश णोटिकाः ।
यावन्निरुध्यते प्राणः प्राणायामः स कीर्तितः ॥ २७ ॥

4447

प्राणायामो लघुस्त्रेको द्विगुणो मध्यमः स्मृतः ।
उत्तमस्त्रिगुणो ज्ञेय इत्येषा वैदिकी स्थितिः ॥ २८ ॥

4448

प्रथमेन जयेत्स्त्रेदं द्वितीयेन च वेपथुम् ।
विषादं च तृतीयेन जयेदोषाननुक्रमात् ॥ २९ ॥

4449

द्विगुणोत्तरया वृद्ध्या प्रत्याहारस्तु धारणा ।
ध्यानं समाधिरित्येषं प्राणायामानुक्रमात् ॥ ३० ॥

4450

तस्माद्युक्तः सदा योगी प्राणायामपरो भवेत् ।
श्रूयतां मुक्तिफलदं तस्यावस्थाचतुष्टयम् ॥ ३१ ॥

4451

ध्वस्तिः प्राप्तिस्तथा संवित्पसादश्च महामते ।
स्वरूपं शृणु चेतोपां कथ्यमानमनुकमात् ॥ ३२ ॥

4452

कर्मणामिष्टदुष्टानां जायते फलसंक्षयः ।
चेनसौर्यकषायत्वाद्यत्र सा ध्वस्तिरुच्यते ॥ ३३ ॥

4453

ऐश्वर्यामुष्मिकान्कामांक्षोभमोहात्मकांश्च यान् ।
निरुध्यास्ते सदा योगी प्राप्तिः स्यात्सार्धकामिकी ॥ ३४ ॥

4454

अतीतानागतानर्थान्निष्कृष्टतिरोहितान् ।
विजानाति यदा योगी तदा संविदिति स्मृता ॥ ३५ ॥

4455

यान्ति प्रसादं येनास्य मनः पञ्च न चायवः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्च स प्रसाद इति स्मृतः ॥ ३६ ॥

4456

प्राणायामस्य युक्तिस्तु पूर्वाभ्यासस्य कथ्यते ।
पां चक्रुर्मुनयः सर्वे नाडीसंशुद्धिहेतवे ॥ ३७ ॥

4457

पूर्वं दक्षिणहस्तस्य स्वाङ्गुष्ठेनैव पिङ्गलाम् ।
निरुध्य पूरयेद्वायुमिडया तु शनैः वृषीः ॥ ३८ ॥

4458

यथाशक्ति निरोधेन ततः कुर्याद्य कुम्भकम् ।
पुनस्त्यजेत्पिङ्गलया शनै रेचनकं मतम् ॥ ३९ ॥

4459

पुनः पिङ्गलया पूर्वं पूरयेदुदरं शनैः ।
धरायित्वा यथाशक्त्वा रेचयेद्विडया शनैः ॥ ४० ॥

4460

यथा त्यजेत्तथा पूर्वं धारयेदनिरोधतः ।

मादीविशुद्धौ जातायां ततः कुर्याद्यपेच्छया ॥ ४१ ॥

अथ प्रत्याहारः ।

4461

शब्दादिभ्यः प्रवृत्तानि यदक्षाणि यतात्मभिः ।

प्रत्याह्रियन्ते योगेन प्रत्याहारस्ततः स्मृतः ॥ ४२ ॥

4462

सबाह्याभ्यन्तरं शौचं निष्पाद्याकण्ठनामितः ।

पूरयित्वा बुधः प्राणौ प्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ ४३ ॥

4463

रजसा तमसो वृत्तिं सत्त्वेन रजसस्तथा ।

संगद्य निर्मले सत्त्वे स्थितो युञ्जीत योगवित् ॥ ४४ ॥

4464

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः प्राणादीन्मन एव च ।

निगृह्य समवायेन प्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ ४५ ॥

4465

यस्तु प्रत्याहरेत्कामान्नर्वाङ्मागीव कण्ठपः ।

स स्वात्मरतिरेकस्थः पश्यत्यात्मानमात्मना ॥ ४६ ॥

अथ धारणा ।

4466

प्राणायाना दश द्वौ च धारणा साभिधीयते ।

इ धारणे स्मृतो योगो मुनिभिस्तत्त्वदर्शभिः ॥ ४७ ॥

4467

आधारतन्मभूतानि इत्कण्ठस्तालुनामिके ।

भ्रुमध्ये नस्तकहारं दशस्थानेषु धारणा ॥ ४८ ॥

4468

गुरुपदेशमासाद्य एकस्मिन्स्थानके यदि ।
रुध्येते यन्मनोवातौ धारणा साभिधीयते ॥ ४९ ॥

4469

जितां जितां शनैर्भूमिमारोहेव यथाक्रमम् ।
दोषान्व्याधींस्तथामोहमादत्ते भुरर्निजिता ॥ ५० ॥

अथ ध्यानम् ।

4470

भून्येषु घावकाशेषु गुहासु च घनेषु च ।
नित्यशुक्तः सदा योगी ध्यानं सम्यगुपक्रमेत् ॥ ५१ ॥

4471

त्यक्तसङ्गो जितमना लज्जाहारो जिनेन्द्रियः ।
पिधाय बुद्ध्या द्वाराणि मनो ध्याने नियोजयेत् ॥ ५२ ॥

4472

भात्मानं च जगत्सर्वं दृशा नित्याविभिन्नया ।
चिदाकाशमयं ध्यायन्योगी याति परां गतिम् ॥ ५३ ॥

4473

अथवा प्रीच्यते ध्यानमन्यदेवान् योगिनाम् ।
रहस्यं परमं मुक्तेः कारणं प्रथमं च यत् ॥ ५४ ॥

4474

वायुवज्रश्वलं चित्तं स्थिरीकर्तुं न शक्यते ।
तदर्थं सकृच्छे योज्यं वस्माद्भवति निष्कृतम् ॥ ५५ ॥

4475

मूलाधारस्थितं जीवं प्रदीपकलिकाकृतिम् ।
प्रणवेन समाकृष्य दशमान्ते निवेशयेत् ॥ ५६ ॥

4476

ततो जपेच्च प्रणवं मूलाधारात्समुत्थितम् ।
नियतिं दशमहारे मनसादानरूपिणम् ॥ ५७ ॥

4477

यथा प्रयुक्त ओंकारः प्रतिनिर्याति मूर्धनि ।
तर्पोकारमयो योगी अक्षरे त्वक्षरो भवेत् ॥ ५८ ॥

4478

कुर्वन्नेवं यदा पश्येन्मनोनेत्रेण योगवित् ।
हंसं विन्दुं शिखां ज्योतिस्ततो लयमवाप्नुयात् ॥ ५९ ॥

4479

ब्रह्महारमुखे सूक्ष्मं निर्धिकल्पं परावरम् ।
परमं ज्योतिरासाद्य योगी तन्मयतां व्रजेत् ॥ ६० ॥

4480

निर्धिकल्पे पदे प्राप्ते जीवे तल्लयतां गते ।
मदयन्ति सर्वकर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे ॥ ६१ ॥

4481

वृक्षमूर्ध्नि यथा पक्षी अकस्मादेव दृश्यते ।
बुद्धिरूपो दृश्यतामेति ज्ञातित्येव तथा विमुः ॥ ६२ ॥

4482

अप्रतः पृष्ठतो मध्ये पार्श्वतोऽपि समन्ततः ।
विपुष्पकितवद्भाति सूर्यकोटिसमयमः ॥ ६३ ॥

4483

रतान्ते स्त्री यथात्मानं क्षणं काहं न बुध्यते ।
रमणोऽपि न जानाति कोहं योगे तथा पुमान् ॥ ६४ ॥

4484

भृगोत्याश्चर्यवत्कोऽपि कोप्याश्चर्यवदीक्षते ।
भुत्वा दृष्ट्वा तथाप्येनं न सम्यग्नेद कथन ॥ ६५ ॥

4485

गुण्यसादतो लक्ष्यं लब्ध्वा यत्रात्समभ्यसेत् ।
अभ्यासाद्दृश्यते देवो ज्ञानदृष्ट्या महेश्वरः ॥ ६६ ॥

4486

तेजः परं सुनिमतां तमसः परस्ता-
दादित्यवर्णममतं कनकस्वरूपम् ।
आत्मानमात्मनि गत प्रकृतोर्वमिध-
मानन्दमात्रमिति पठयति यः स मुक्तः ॥ ६७ ॥

4487

यथा वेदे ।

वेदाहमेतं पुरुषं महान्त-
मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वानिमृत्युमेति
नान्यः पन्था विद्यतेयनाथ ॥ ६८ ॥

अथ समाधिः ।

4488

समाधिः समतावस्थया जीवात्मपरमात्मनोः ।
निस्तरंगपदप्राप्तिः परमानन्दरूपिणी ॥ ६९ ॥

4489

निःश्वासोच्छ्वासयुक्तो वा निस्पन्दो न ततोच्चनः ।
शिवध्यायी मुतीवथ स समाधिस्य उच्यते ॥ ७० ॥

4490

न भृणोति यदा किंनिघ्न पश्यति न जिघ्रति ।
न च स्पर्शं विजानाति स समाधिस्य उच्यते ॥ ७१ ॥

अथ तुर्यातीतम् ।

4491

अत्यन्तशुद्धचिन्मात्रे परिणामधिराय यः ।
तुर्यातीतं पदं तत्स्यात्तत्स्थो भूयो न शोचति ॥ ७२ ॥

4492

निद्रादौ जाग्रदस्थान्ते यो भाव उपपद्यते ।
तद्भावभावतो योगी मुक्तो भवति नान्यथा ॥ ७३ ॥

4493

ययाकाशवदेकात्मा सर्वमावगतोपि सन् ।
न भावरञ्जनामेति स महात्मा महेश्वरः ॥ ७४ ॥

4494

यथा जलं जलेनैक्यान्निक्षिप्तमुपगम्यते ।
तथात्मा सत्यतामेति योगिनः परमात्मना ॥ ७५ ॥

4495

ततो न जायते नैव वर्धते न विनश्यति ।
नापि क्षयमवाप्नोति परिणामं न गच्छति ॥ ७६ ॥

4496

छेदं क्लेदं तथा दाहं शोषं भूरादितो न च ।
भूतचक्रादवाप्नोति शम्भाद्यैर्दृश्यते न च ॥ ७७ ॥
एते पुराणं चो योगशास्त्रेभ्यश्च ।

अथ मनःस्थिरीकरणप्रभावः ॥ २५९ ॥

4497

यदान्यत्र मनो याति ध्यायते योगिनस्तदा ।
तत्रैव हि तथं कुर्याच्छिवः सर्वगतो यतः ॥ १ ॥

4498

युत्तयानया भवेद्येतच्छिष्यस्तमनश्चलम् ।
सर्वत्रैकं शिवं ज्ञात्वा निर्विकल्पं विधीयते ॥ २ ॥

4499

कामक्रोधादयः सर्वे मनिरक्षाप्यहंकृतिः ।
गुणा विविधकर्माणि विलीयन्ते मनःक्षयात् ॥ ३ ॥

4500

अमनस्कं गते चित्ते जायते कर्मणां क्षयः ।
यथा निवृपटे दग्धे दसने निवृत्तचयः ॥ ४ ॥

4501

तक्रयोगाद्यथा क्षीरं काठिन्यमुपगच्छति ।
तथा जीवो मनःस्थैर्यात्परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ ५ ॥

4502

यथा हिमप्रभावेण जलं स्त्यानत्वमाप्नुयात् ।
तथा मनःस्थिरत्वेन जीवः शिवमयो भवेत् ॥ ६ ॥

4503

शिवस्य शक्तिर्जीवोस्ति जीवशक्तिर्मनः स्मृतम् ।
जीवं शिवं प्रापयितुं मन एव हि कारणम् ॥ ७ ॥

4504

जीवः शिवः शिवो जीवो न भेदोऽस्त्यनयोः क्वचित् ।
मनोक्तिमो भवेत्जीवो मनोयुक्तः सदाशिवः ॥ ८ ॥
एतं शाङ्गधरस्य ।

अथ योगिमहिमा ॥ २६० ॥

4505

अलौल्यमारोग्यमनिष्टुरत्वं
गन्धः शुभो मृत्रपुरीषमल्पम् ।
कान्तिः प्रसादः स्मरसौम्यता च
यागप्रवृत्तेः प्रथमं हि चिह्नम् ॥ १ ॥

4506

अनुरागं जने याति परोक्षे गुणकीर्तनम् ।
न विभ्यति च सत्त्वानि सिद्धेर्लक्षणमुत्तमम् ॥ २ ॥

4507

शीतोष्णादिमिरत्युपैर्यस्य बाधा न जायते ।
न भीतिमेति चान्येभ्यस्तस्य सिद्धिरुपस्थिता ॥ ३ ॥

अथ दोषोपसर्गधिकित्सा ।

4508

प्रमादायोगिनो दोषा यद्येते स्युश्चिकित्सितम् ।
तेषा नाशाय कर्तव्य योगनीति निबोध मे ॥ ४ ॥

4509

बाधिर्यं जडता लोपः स्मृतेर्मूकत्वमन्धता ।
ज्वरश्च जायते सद्यस्तद्दृढज्ञानयोगिनः ॥ ५ ॥

4510

क्षिप्त्वा यथागुं नास्युगा चित्ते तत्रैव धारयेत् ।
तावद्गुण्मपज्ञान्त्यर्थं गुदावर्ते यथाविधि ॥ ६ ॥

4511

यथागुं चापि पवने रायुमन्ध्युपरि क्षिपेत् ।
तद्वत्कम्पे महाशैल स्थिर मनसि धारयेत् ॥ ७ ॥

4512

विधाते वनसो वाच बाधिर्ये भ्रवणेन्द्रियम् ।
तथेवाम्बु फले व्यायेत्तुषार्तो रसनेन्द्रिये ॥ ८ ॥

4513

यस्मिन्न्यस्मिन्न्यदा देशे तस्मिन्स्तदुपकारिणम् ।
धारयेद्धारणामुष्णे शीता शीते विदाहिनीम् ॥ ९ ॥

4514

काष्ठं गिरति संस्थाप्य तथा काष्ठेन नाड्येत ।
लुप्तमन्ते स्मति सद्यो योगिनस्तेन जप्यते ॥ १० ॥

1515

अमानुष मत्त्वमन्तयोगिनः शत्रुदेश्यदि ।
वाय्वग्निधारणा चैन रेहसस्थं विनिर्देष्टुं ॥ ११ ॥

4516

एव सर्वार्त्तना कार्या रक्षा योगविद्वानिदम ।
धर्मार्थकाममोक्षाया दृगीर मायन यतः ॥ १२ ॥

4517

प्रवृत्तेलक्षणरूपाणायोगिनो विस्मयात्तथा ।
विशानं विलयं याति तस्मादेयाः प्रवृत्तयः ॥ १३ ॥

4518

उपसर्गाः प्रवर्तन्ते वृष्टेप्यात्मनि योगिनः ।
ये तांस्ते संप्रवक्ष्यामि समासेन निबोध मे ॥ १४ ॥

4519

काम्याः क्रियास्तथा कामान्मानुषानभिवाञ्छति ।
त्रियो ज्ञानफलं विद्यामायुर्दैर्घ्यं धनं दिवम् ॥ १५ ॥

4520

देवत्वममरेक्ष्यत्वं रसावनवयःक्रियाः ।
महत्प्रपन्नं यत्तं जलाग्न्यावेशनं तथा ॥ १६ ॥

4521

चित्तमित्थं प्रवृत्तं हि लयायोगी निवर्तयेत् ।
ब्रह्मासन्नि मनः कुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥

4522

उपसर्गैर्जितैरेभिरुपसर्गास्ततः पुनः ।
योगिनः संप्रवर्तन्ते सात्त्वराजसतामसाः ॥ १८ ॥

4523

प्रातिमः श्रावणो देवो भ्रमावर्ती तथापरी ।
पञ्चैते योगिनो योगविधाय कटुकोरयाः ॥ १९ ॥

4524

वेदार्थशास्त्रकाव्यार्था विद्या शिल्पान्यशेषतः ।
प्रभवन्ति यदस्येति प्रातिमः स तु योगिनः ॥ २० ॥

4525

शब्दार्थानाखितान्वेति शब्दं गृह्णाति चैव यत् ।
योजनानां सहस्रेभ्यः श्रावणः सोभिधीयते ॥ २१ ॥

4526

अटौ यदा तु दृश्यन्ते समन्तादेव योनयः ।
उपसर्गं तमित्याहुर्देवमुन्मत्तबहुधाः ॥ २२ ॥

4527

भ्राम्यते यन्निरात्म्यं मनो दोषेण योगिनः ।
समस्ताधारविभ्रंशाद्भनः स परिकीर्तितः ॥ २३ ॥

4528

भावर्त इव तोयस्य ज्ञानवर्तो यशकुलः ।
चित्तमास कृतावर्तमुपसर्गः स उच्यते ॥ २४ ॥

4529

एभिर्नाशितयोगास्तु सकला देवयोनयः ।
उपसर्गेर्महाघोरैरावर्तन्ते पुनः पुनः ॥ २५ ॥

4530

प्रावृत्त्य केवलं युक्तं योगी तस्मान्मनोमयम् ।
विन्त्येत्यपरमं ब्रह्म कृत्वा तत्प्रवर्णं मनः ॥ २६ ॥

अथ सप्तधारणाः ।

4531

योगयुक्तः सदा योगी लम्बाहारो जितेन्द्रियः ।
सूक्ष्मास्तु धारणाः सप्त भूराद्या मूर्ध्नि धारयेत् ॥ २७ ॥

4532

धरिर्वी धारयेद्योगी ततः सौक्ष्म्यं प्रवर्तते ।
आत्मानं मन्यते चोर्वी तद्वन्धं च जहाति सः ॥ २८ ॥

4533

तथैवाष्ट रसं सूक्ष्मं तद्द्रूपं च तेजसि ।
स्पर्शं वायौ तथा तद्द्विभ्रतस्नस्य धारणाः ॥ २९ ॥

4534

व्योप्तिं सूक्ष्ममवृत्तेषु दार्ष्टं तद्द्विजहाति सः ।
मनसा सर्वभूतानां मनधाविशते यदा ।
मानसो धारणां विभ्रन्मनःसौक्ष्म्यं च जायते ॥ ३० ॥

4535

तद्वहुद्धिमशेषाणां सत्त्वमातन्य योगवित् ।
परित्यजति सप्राप्य बुद्धिसौख्यमनुत्तमम् ॥ ३१ ॥

4536

यस्मिन्मस्मिन्स्तु कुरुते भूते राग महामते ।
तस्मिन्स्तस्मिन्समासक्तिं सप्राप्य स विनश्यति ॥ ३२ ॥

4537

तस्माद्भित्त्वा सूक्ष्माणि ससक्तानि परस्परम् ।
परित्यजति यो योगी स पर प्राप्नुयात्पदम् ॥ ३३ ॥

4538

एतान्येषु तु बन्धाय सप्त सूक्ष्माणि सर्वदा ।
भूरादीनां विरागोत्र समवेद्यस्तु मुक्तये ॥ ३४ ॥

4539

गन्धादिषु समासक्तमित्येतदखिलं जगत् ।
पुनरावर्तते मौर्ष्यास्तत्रह्यमरमानुषम् ॥ ३५ ॥

4540

समैता धारणा योगी समतीत्य यदीच्छति ।
तस्मिन्स्तस्मिन्स्तदा भूते तत्र याति विधानतः ॥ ३६ ॥

4541

देवानामसुराणां च गन्धर्वैरगरक्षसाम् ।
देहेषु लयमायाति सङ्गमाप्नोति च क्वचित् ॥ ३७ ॥

अथाष्टमहासिद्धिर्नामि ।

4542

अग्निमा लघ्निमा चैव महिमा प्राप्तिरेव च ।
प्राकाम्य च नयेक्षित्व वक्षित्व च तथापरम् ॥ ३८ ॥

4543

यत्र कामावसायित्वं गुणानेतांस्तथेतरेषु ।
प्राप्नोत्यष्टावनायासात्परि निर्वाणसूचकान् ॥ ३९ ॥

4544

सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरोगीयाञ्जीघ्रत्वाद्दधिमा गुणः ।
महिमाशेषपूज्यत्वात्प्राप्तिर्नाप्राप्यमस्य यत् ॥ ४० ॥

4545

प्राकाम्यमस्य व्यापित्वादीशित्वं चेश्वरो यतः ।
वशित्वादाशिता नाम योगिनः सप्तमो गुणः ॥ ४१ ॥

4546

यत्रास्य स्थानमप्युक्तं यत्र कामावसायिता ।
ऐश्वर्यकारणैरेभिर्योगिनः प्रोक्तमट्टधा ॥ ४२ ॥

एते मार्कण्डेयपुराणतः ।

अथ योगिचर्या ॥ १६१ ॥

4547

नादण्डः कर्मदण्डश्च मनोदण्डश्च ते त्रयः ।
यस्यैते नियता दण्डाः स त्रिदण्डी निगद्यते ॥ १ ॥

4548

या निशा सूर्यजन्तूनां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जापति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥ २ ॥

4549

येन केनचिदाण्डेन येन केनचिदाशितः ।
यत्र सायंगृहो यश्च तं देवा योगिनं विदुः ॥ ३ ॥

4550

मानापमानौ यावेतौ प्रीत्युद्देगकरो नृणाम् ।
सावेव विपरीतार्थौ योगिनः सिद्धिकारकौ ॥ ४ ॥

4551

चक्षुःपूतं न्यसेत्पादं यत्पूतं पिबेज्जलम् ।
सत्यपूतां वदेद्वर्णां बुद्धिपूतं विचिन्तयेत् ॥ ५ ॥

4552

सर्वसङ्गविहीनश्च सर्वपापविर्जितः ।
जलवनमूकवयोगी विचरेत् महीतलम् ॥ ६ ॥

4553

असिधारं विषं वह्निं समत्वे यः प्रपश्यति ।
मातासुधातुपाराणां स योगी कथ्यते बुधैः ॥ ७ ॥

4554

यस्मिन्स्थाने क्षणं तिष्ठेदीदृशयोगी कथयन् ।
आयोजनं चतुर्दिक्षु षवित्र तत्प्रचक्षते ॥ ८ ॥

4555

चतुःसागरपर्यन्तां पृथिवीं यो रदति च ।
तस्यज्ञस्य च यो मिक्षां समा वा नाथवा समाम् ॥ ९ ॥

4556

आलिङ्घ्ये आदयज्ञेषु देवयात्रोत्सवेषु च ।
महाजने च सिद्धार्यो न गच्छेद्योगचित्कनित् ॥ १० ॥

4557

जाते विधूमे चाङ्गारे सर्वस्मिन्भुक्त्वज्जने ।
अटेत् योगविद्वैत्स न तु तेत्वेव नित्यशः ॥ ११ ॥

4558

यथैतन्मयमन्यन्ते जनाः परिभवन्ति च ।
तथा युक्तधरेयोगी सतां धर्ममदृपयन् ॥ १२ ॥

4559

भैक्षं गृह्णन्गृहस्थेषु भोजिष्येषु चरेद्यतिः ।
फलमूलं यवाग्वज्र पयस्तक्र च सक्तवः ॥ १३ ॥

4560

व्रतचर्यमलोभश्च दया क्रोधः सुचितता ।
आहारलाषव शौचं योगिनां नियमाः स्मृताः ॥ १४ ॥

4561

सारभूतमुपासीत ज्ञानं तत्कार्यसाधनम् ।
ज्ञानानां बहुता येयं योगविग्रहकरी हि सा ॥ १५ ॥

4562

इदं ज्ञेयमिदं ज्ञेयमिति यस्तृप्तिश्चरेत् ।
अपि कल्पसदृशेषु नैव ज्ञेयमवानुयात् ॥ १६ ॥

4563

समाहितो ब्रह्मपरोपमादी
बुधस्तथैकान्तरतिर्जितेन्द्रियः ।
विशुद्धबुद्धिः समलोढकाम्बुनः
प्राप्नोति योगी परमव्ययं पदम् ॥ १७ ॥

एते मार्कण्डेयपुराणान् ।

अथारिष्टज्ञानम् ॥ १६२ ॥

4564

अक्षीगकर्मबन्धस्तु ज्ञात्वा मृत्युमुपस्थितम् ।
उक्कालिकाले संस्मृत्य पुनर्योगित्वमृच्छति ॥ १ ॥

4565

तस्मादसिद्धयोगेन सिद्धयोगेन वा पुनः ।
ज्ञेयान्यरिष्टानि सदा येनोत्क्रान्तौ न मीरति ॥ २ ॥

4566

भ्रष्टानि विशिष्टानि भूषु वक्ष्यामि तानि ते ।
येषामात्रोक्तान्मृग्युं निजं जानाति योगवित् ॥ ३ ॥

4567

देवमार्गं ध्रुवं भुक्तं सोमश्चायामरुन्धतीम् ।
यो न पश्येन्न ज्ञेयं नरः संवत्सरात्परम् ॥ ४ ॥

4568

अरश्मि बिम्बं सूर्यस्य बहिर् नैषांशुमान्निनम् ।
इष्टैकादश मासांश्च नरो नोर्ध्वं स जीवति ॥ ५ ॥

4569

वान्त्या मूत्रपुरीषं यः सुवर्णरजतं वमेद् ।
प्रत्यक्षमथवा स्वप्ने जीवितं दशमासिकम् ॥ ६ ॥

4570

दृष्ट्वा प्रेतपिशानादीन्यन्धर्वनगराणि च ।
सुवर्णवर्णवृक्षांश्च नव मासान्स जीवति ॥ ७ ॥

4571

स्यूतः कृशः कृशः स्यूतो योऽस्मादेव जायते ।
प्रकृतेऽथ निवर्तेत तस्यायुष्माष्टमासिकम् ॥ ८ ॥

4572

खण्डं यस्य पदं पाण्ड्योः पादस्यापेयवा भवेत् ।
पांसुकर्दममध्ये वा सप्त मासान्स जीवति ॥ ९ ॥

4573

कपोतगृध्रकाकोला वायसो वापि मूर्धनि ।
क्षव्यादो वापरो लीनः पद्मासायुःप्रदर्शकः ॥ १० ॥

4574

हन्यते काकपङ्क्तिभिः पांसुवर्षेण वा वरः ।
स्वच्छायां चान्यथा दृष्ट्वा चतुर्मासान्स जीवति ॥ ११ ॥

4575

अनन्त्रे विद्युतं दृष्ट्वा दक्षिणां दिशमाश्रिताम् ।
पयसीन्द्रधनुर्वापि जीवितं त्रिदिमासिकम् ॥ १२ ॥

4576

धृते तैले तथादर्शे तोये वाप्यात्मनस्तनुम् ।
यः पश्येदशिरःस्कन्धां मासादूर्ध्वं न जीवति ॥ १३ ॥

4577

यस्य वस्तसमो बन्धो गात्रे शवसमोपि वा ।
तस्य मासार्थकं श्रेयं योगिनः किल जीवितम् ॥ १४ ॥

4578

यस्य वै स्नातमात्रस्य दत्तोयमवशुप्यति ।
पिवतश्च जलं शोषो दशाहं सोपि जीवति ॥ १५ ॥

4579

यस्यापि हन्यते दृष्टैर्भूतै रात्रावयो दिवा ।
स मृत्युं सतरात्रान्ते पुमान्नाशेत्यसंशयम् ॥ १६ ॥

4580

पिपाय कर्णौ च निजौ न मृणोत्यात्मसंभवम् ।
नश्यते चक्षुषोज्योतिर्यस्य सोपि न जीवति ॥ १७ ॥

4581

रक्तकृष्णाम्बरधरा गीतहास्यपरा न यम् ।
दक्षिणादां नयेन्नारी स्वप्ने सोपि न जीवति ॥ १८ ॥

4582

नम्रं क्षपकं स्वप्ने हसन्तं नृत्यतत्परम् ।
एकं विलक्षं विभ्रान्तं विद्यान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ १९ ॥

4583

पततो यस्य वै गर्ते स्वप्ने हारं पिभीयते ।
न चोत्तिष्ठति यः श्वभ्रातृदन्तं तस्य जीवितम् ॥ २० ॥

4584

स्वप्नेऽग्निं प्रविशेद्यस्तु न च निष्क्रमते पुनः ।
जलप्रवेशादपि वा तदन्तं तस्य जीवितम् ॥ २१ ॥

4585

करालैः पुरुषैः कृष्णैर्विकटैरुद्यतायुधैः ।
पापार्गैस्ताडितः स्वप्ने सद्योमृत्युर्भवेन्नरः ॥ २२ ॥

4586

रीषादिगन्धं नो वेत्ति पश्यत्याग्निं तथा विधिः ।
नात्मानं परनेत्रस्यं वीक्षते यः स मृत्युमान् ॥ २३ ॥

4587

स्वभाववैपरीत्येन शरीरस्य विपर्यये ।
कथयन्ति मनुष्याणां समासज्ञौ यमान्तकौ ॥ २४ ॥

4588

आरक्ततामेति मुखं जिह्वा वाप्यासिता भवेत् ।
तदा प्राज्ञो विजानीयान्मृत्युमासन्नमागतम् ॥ २५ ॥

4589

नासिका वक्त्रतामेति कर्णयोर्वमनोव्रती ।
नेत्रं च वामं स्रवति यस्य तस्यायुरुद्व्रतम् ॥ २६ ॥

4590

योगिनां ज्ञानविदुषामन्येषां वा महात्मनाम् ।
प्राप्ते च काले पुरुषैस्तद्विचार्य विचक्षणैः ॥ २७ ॥
एते मार्कण्डेयपुराणतः ।

अथ विदेहमुक्तिकथनम् ॥ १६३ ॥

4591

पूर्वाह्णे वा पराह्णे वा मध्याह्णे वा परे क्वचित् ।
यत्र वा रजनीभागे तदरिष्टं निरीक्षितम् ॥ १ ॥

4592

तस्य भागे तथैवाहो योगं शुञ्चीत योमवित् ।
विदेहमुक्तये ज्ञानी त्यक्त्वा मरणजं भवम् ॥ २ ॥
(शुष्पम्)

4593

ब्रह्मपद्यासनो धीमान्समसंस्थानकंधरः ।
निरुद्धप्राणपवनो दन्तैर्दन्ताच्च संस्पृशेत् ॥ ३ ॥

4594

बुद्ध्या निरुध्य शराणि नव मीनितलोचनः ।
भोकारं नु धनुः कृत्वा गुणं सत्त्वं नियोग्य च ॥ ४ ॥

4595

तत्रात्मानं शर सोपि वृत्तो भूतेन्द्रियादिभिः ।
प्राणवायुमनःक्षेपैः क्षिप्तो इत्कमलस्थितः ॥ ५ ॥

4596

दशमद्वारमार्गेण लक्ष्यं प्राप्य ततः परम् ।
पदत्रिंशच्चस्वसंयुक्तः परमात्मानि लीयते ॥ ६ ॥
(कल्पकम्)

4597

ततः परममाकाशमतीन्द्रियमगोचरम् ।
यदुद्ध्या नैव चाख्यातुं शक्यतेनन्तमश्रुते ॥ ७ ॥

अथ कालवञ्चना ।

4598

जीवन्मुक्तः सदेहोऽहं विचरामि जगच्चयम् ।
इति चेज्जायते वाञ्छा योगिनस्तन्निबोध मे ॥ ८ ॥

4599

शरीरं न नयत्येव कालः कस्यापि कुत्रचित् ।
अतः शरीररक्षार्थं यवः कार्यस्तु योगिना ॥ ९ ॥

4600

योगिना सततं यन्मादरिष्टानां विचारणा ।
कर्तव्या येन कालोसौ शान्तो ऽग्निश्छातान्न तम् ॥ १० ॥

4601

ज्ञात्वा कालं च तं मय्यग्लयस्थानं समाश्रितः ।
युञ्जीत योगं कालोम्य ययासौ जायतेफलः ॥ ११ ॥

4602

वदमिदामनो देहं पृथ्येत्प्राणमायुना ।
कृत्वा दण्डं म्रियं बुद्ध्या दश द्वागणि रन्धयेत् ॥ १२ ॥

4603

बन्धयेत्प्रेचरीं मुद्रां पीत्रायां च जलधरम् ।
अपाने मूलबन्धं च उरीयागं तयोदरे ॥ १३ ॥

4604

उत्थाप्य भुजगी शक्तिं मूलगतैरथ स्थिताम् ।
सुषुम्णान्तर्गता पञ्चचक्राणां मेदिनी त्रिवाम् ॥ १४ ॥

4605

जीवं ददाभ्रय नीत्वा यान्ती बुद्धिं मनोयुताम् ।
सहस्रदत्तपदास्थिशिवे तीना मुधामये ॥ १५ ॥

4606

पीत्वा मुधाकरोद्भूतममृतं तेन भूतम् ।
सिञ्चन्तीं सकलं देहं ज्ञावयन्तीं विचिन्तयेत् ॥ १६ ॥

4607

तथा सार्धं ततो योगी शिवेनैकात्मतां व्रजेत् ।
परानन्दमयो भूत्वा चिद्भुक्तिमपि सत्यजेत् ॥ १७ ॥

4608

ततो लक्ष्यमनाभासमहमावधिर्वाजितम् ।
सर्वाङ्गकल्पनाहीनं कथं कालो निहन्ति तम् ॥ १८ ॥

4609

स एव कालः स शिवः स सर्वं नापि किञ्चन ।
कः केन हन्यते तत्र जियते नापि कथनं ॥ १९ ॥

4610

ततो व्यतीते समये कालस्य भ्रान्तिरुपि ।
योगी सुप्तोत्थित इव प्रबोधं याति बोधितः ॥ २० ॥

4611

एव सिद्धो भवेद्योगी वञ्चयित्वा त्रिधानतः ।
कालं कलितसंसारं पौरुषेणाद्भुतेन हि ॥ २१ ॥

4612

तदस्त्रिभुवने योगी विचरत्येक एव स ।
पर्यन्तसंसारवैचित्र्यं स्वेच्छया निरहकृतिः ॥ २२ ॥

4613

ययार्करदिमसंयोगादर्केकान्तो हुताशनम् ।

धाविष्करोति नैकः सन्दृष्टान्तः स तु योगिनः ॥ २३ ॥

4614

मृतेहिकाल्पदेहापि मुखाग्नेणात्यगीयता ।

करोति मृद्धारचयमुपदेशः स योगिनः ॥ २४ ॥

4615

पिङ्गला कुररः सर्पः सारङ्गान्वेषको वने ।

इषुकारः कुमारी च पठेते गुरवो मताः ॥ २५ ॥

461७

रुद्रशावविषाणापमालौक्य तिलकाकृति ।

सह तेन विवर्धन्ते योगी सिद्धिमुपाश्रुते ॥ २६ ॥

अथ ग्रन्थप्रशंसा ।

4617

इति विरचितबन्धा पद्धतिर्या मयेयं
सकलगुणिगणानां प्रीतये सास्तु नित्यम् ।
विपुलविमलदीव्यस्तत्कलानां निधानं
तरुणतरणिहृदा विहिषत्कौशिकानाम् ॥ १ ॥

4618

क्षीराब्धेः कमलेव केशवपदाद्भवे साधोर्मुखा-
स्तद्भाणीष सुधाकरप्रदिव सुधा भानोरिवोद्गोविता ।
माकन्दादिव मञ्जरी जलधराद्वपेव वा निर्गता
सेयं शार्ङ्गधरात्तनोतु जगदधेतोमुद पद्धतिः ॥ २ ॥

4619

अस्याभ्यासादन्यपर्यस्य शिष्यः
सर्वज्ञः स्याद्विस्फुरच्चारुबुद्धिः ।
अर्थं कामं वेत्ति धर्मं च मोक्षं
निःसंदेहं शीलितुं पण्डितोपि ॥ ३ ॥

4620

शास्त्रार्थं सकलं विलोका नितरां मन्यः कृतोयं मया
लोकानन्दकरः समस्तसुकलासंतानजैवातुकः ।
अस्यास्वाद्य सुभाषितामृतसरसानानन्दपूर्णान्तराः
सन्तः संप्रति नाकवासनिरतान्देवान्देवसन्तु ध्रुवम् ॥ ४ ॥

इति शार्ङ्गधरपद्धतिः समाप्ता

अथ खड्गपरीक्षा ।

4621

खड्गाहमीस्तथा राज्यं वशं खड्गादवाप्यते ।

खड्गाद्वैरिविनाशश्च यत्नात्तमभिदध्महे ॥ १ ॥

गङ्गुलस्व ।

अथ लक्षणानि ।

4622

लोहानां लक्षणं वक्ष्ये यथोक्तं मुनिपुंगवै ।

निरङ्गसाङ्गभेदेन ते लोहा विविधा मता ॥ २ ॥

4623

निरङ्गा काञ्चिष्पाण्यादिभेदाद्बहुविधा मता ।

रसकर्मसु ते शस्ता नानाव्याभिविनाशना ॥ ३ ॥

4624

वक्ष्यन्ते प्रायशो यस्मात्साङ्गा खड्गादिकर्मसु ।

नामभेदेन चिह्नानि लोहानामभिदध्महे ॥ ४ ॥

4625

क्षुद्राङ्गं सुदृढं यस्य नीलमीपत्प्रतीयते

रोहिणीं वा विजानीयात्तक्षणे बहु वेदनाम् ॥ ५ ॥

4626

नीलपिण्डसमाङ्गं च नीलपिण्डं विदुर्बुधा ।

मयूरकण्ठसंस्थानमङ्गं यस्य प्रतीयते ।

मयूरग्रीवकं लोहं तं विदुर्मुनिपुंगवा ॥ ६ ॥

4627

नागकेसरपुष्पाभमङ्गं यस्य प्रतीयते ।

मयूरवज्रकं प्रादुर्लोहशाल्वविदो जना ॥ ७ ॥

4628

यस्मिंस्तित्तिरपक्षामनङ्गं ठेहे प्रतीयते ।
दुर्लभं तन्महामूल्यं तित्तिराङ्गं सुपाकजम् ॥ ८ ॥

4629

सुवर्णसदृशाकारा त्वद्गभूमिः प्रतीयते ।
सुवर्णवयकं विशाद्वह्मूल्यं महागुणम् ॥ ९ ॥

4630

अविच्छिन्नं सुतृक्ष्णाङ्गं दुर्वाभागं सुपाकजम् ।
यस्मिञ्शैवालमालानमादृस्तं मुनिपुङ्गवाः ॥ १० ॥

4631

शुक्लं पार्श्वद्वयं यस्य मध्ये स्वर्णसमाङ्गकम् ।
धूमवल्लीमसंस्थानं मौसल वयकं विदुः ॥ ११ ॥

4632

मृणालनालप्रतिमं विवरैरपसंस्थितैः ।
कड्डोलवयकं ग्राह्यः स्वर्णकं वयचिन्तकाः ॥ १२ ॥

4633

अङ्गं प्रतीयते यत्र बहुमण्यिसमान्वितम् ।
दुर्लभं तन्महामूल्यं मण्यिवयकमुच्यते ॥ १३ ॥
न्योरार्णवस्यैते ।

4634

रूप्यपञ्चसमा मृमिरङ्गं श्रेतं प्रतीयते ।
तं धवलगिरिं पाण्डि पाण्डिशाः प्रवदन्ति हि ॥ १४ ॥

4635

तन्वी पञ्चावली काला सौवर्णाङ्गामिपत्रिका ।
ग्राह्यः कालगिरिं पाण्डि लोहशास्त्रादिदारदाः ॥ १५ ॥

4636

धारा शुभ्रा भवेद्यस्य मध्यं कज्जलमोनिभम् ।
कृष्णरङ्गभितं गात्रं विशात्कज्जलवयकम् ॥ १६ ॥

4637

सूक्ष्मं रजतपद्माभमङ्गं कृष्णासिपत्रिका ।
कुटीरकः समाख्यातस्तत्क्षते श्रययुर्भवेत् ॥ १७ ॥

4638

केतकीपद्मसदृशमङ्गं यस्य प्रतीयते ।
विद्यास्केतकियच्च तु तीक्ष्णधारं महागुणम् ॥ १८ ॥

4639

निरङ्गं रौप्यपद्माभमीपञ्जीलनिभं च यत् ।
दुर्लभं तन्महामौल्यं कान्तिलोहं प्रवक्षते ॥ १९ ॥

4640

अङ्गं दमनपद्माभमङ्गे यस्मिन्प्रतीयते ।
विद्यादमनवच्च तु तीक्ष्णधारं महागुणम् ॥ २० ॥

4641

कृष्णभूमिस्तुवर्णाभमीपद्माङ्गसंगतम् ।
हाडुमीवचकं विद्यात्कालसंज्ञमयापरे ॥ २१ ॥

4642

ऊर्ध्वगं कपिलाभासमङ्गं यस्मिन्प्रतीयते ।
नकुलाङ्गं तु तं विद्यात्स्पर्शस्तस्याहिनाशनः ॥ २२ ॥

4643

आसीमा कालिका यस्य शुभ्राङ्ग कुण्डलीकृतम् ।
शुभ्रवचकनामानं प्राह नागार्जुनो मुनिः ॥ २३ ॥

खड्गकोशस्य।

4644

अन्तर्गाढं चिह्नहीनं विशालं
मध्ये स्थूलं स्थूलधारातितीक्ष्णम् ।
रसोवक्ष्येदनार्थं महान्तं
कृत्वा खड्गं देवराजोतिददः ॥ २४ ॥

4645

वामनाख्यं महान्तं तु येन तन्तुर्न जायते ।
छेदे गार्हं चिह्नहीनं प्राहुः खड्गं विचक्षणाः ॥ २५ ॥

4646

घृष्टे यस्मिन्मवेत्खड्गे शरीरं प्रतिविम्बितम् ।
अद्गपचाभिध खड्गं प्राहुः खड्गविचक्षणाः ॥ २६ ॥

4647

परण्डवोजप्रतिममङ्गं यस्मिन्प्रतीयते ।
महिषाख्यः स वै खड्गो नीलमेघसमच्छयिः ॥ २७ ॥

4648

यस्याङ्गे स्थूलरेखा घनमष्टगरुचिः सर्वतो व्याप्य तिष्ठे-
द्वारा तीक्ष्णातिसूक्ष्मा प्रविशति रुधिरस्पर्शमात्रेण खड्गः ।
यस्याम्भः पीयमानं शमयति निरित्तं व्याधिमाधि समयां
वैरिभ्रेणीं विद्वान्तीं प्रवदति गिरिशो वसुमेतद्रजादि ॥ २८ ॥

4649

यं प्राप्य क्षितिपः समप्रधरणिं शास्ति प्रशान्तद्विप-
त्सार्यः सार्यः कृतार्थीकृतनिखिलक्रुलः संपदा वर्धमानः ।
यस्मिँलक्ष्मीः स्थिरात्मा वसति रतिपतिं सर्वलोकाधिनायं
हत्वा तस्मात्प्रयत्नादयमनुलगुणः पूजनीयो नरेन्द्रैः ॥ २९ ॥
स्मरन्मन्त्रायन्त्येनं ।

4650

गुणदोशश्च खड्गानां वक्ष्यन्ते क्रमशो मया ।
यान्विज्ञाय बुधः कुर्यात्खड्गजातविशेषनम् ॥ ३० ॥

4651

भविज्ञातो धृतः खड्गः शुभसंपत्तिनाशकः ।
विज्ञातः सकलैश्वर्यदायको भवति प्रभोः ।
तस्मात्तेषां गुणान्वक्ष्ये ययोक्तं मुनिपुंगवैः ॥ ३१ ॥
मर्मतो ।

अथ गुणाः ।

4652

यस्य यस्य तु यच्चिह्नं तच्चेत्सर्वाङ्गसुन्दरम् ।
त खड्गमुत्तमं प्राहुः सर्वसपत्तिकारकम् ॥ ३२ ॥

4653

अ र्चिन्द्राकृतिर्यस्मिन्खड्गे स्वाभाविकी भवेत् ।
अपि द्रोणसहस्राणि हन्ति चन्द्रस्तमो यया ॥ ३३ ॥

4654

गदा चक्र तथा शूल डमरुर्मण्डल वया ।
यत्र स्वाभाविक खड्गे स खड्गो नृपदुर्लभ ॥ ३४ ॥

4655

एकत्रणो भवेद्यस्तु तक्षणैकेन सयुतः ।
स खड्गराजो नृपतोर्जियः शुभकारक ॥ ३५ ॥

4656

पीत नील तथा कृष्ण सद्युबीजाकृतिं तथा ।
यच्च दाडिमबीजम् तद्वच्च प्रतर विदुः ॥ ३६ ॥

4657

निम्बकल्को भवेद्यत्र दिवारात्र विलेपितः ।
मधुरो मधुवर्णाभः स खड्गो देवदुर्लभ ॥ ३७ ॥

4658

आहते यत्र मधुरो ध्वनिः समुपजाते ।
पूज्यः स खड्गो नृपतेः शत्रुसचयनाशनः ॥ ३८ ॥

4659

कांस्यस्वन इवाभाति यस्मिन्खड्गे हते ध्वनिः ।
खड्गोनम त वदति गिरिशः शुभवर्धनम् ॥ ३९ ॥

4660

यस्मिन्खड्गे शरीरं प्रतिफलति यया खड्गराजोभिवन्द्यो
वन्द्योयं देववन्दैरपि यदि स भवेदर्धनन्त्रोपपन्नः ।

नानावर्णैर्युतश्चेत्स भवति नृपतेः शत्रुनाशकहेतुः
 सेतुर्लक्ष्मीप्रवाहे निखिलरिपुकुलध्वंसने धूमकेतुः ॥ ४० ॥
 मोहरावासास्यैव ।

अथ दोषाः ।

4661

खड्गेषु लक्षणं यद्यद्येषु येषु प्रकाशितम् ।
 तत्तुद्ध ममुसपर्यै मिथिन शत्रुसंपदे ॥ ४१ ॥

4662

यस्याधो दृश्यते चिह्नं मध्ये येन प्रकाश्यते ।
 स्वहितार्थं न गृह्णन्ति तं खड्गं मरुपुंगवाः ॥ ४२ ॥

4663

यस्याधो दृश्यते चिह्नं मध्ये नाधोपि दृश्यते ।
 खड्गं मध्यगुणं प्राहुः खड्गशास्त्रविगारदाः ॥ ४३ ॥

4664

अधोर्धे लक्षणं यस्य परार्धे नैव दृश्यते ।
 अधमः स भवेत्तुद्धः क्षितीदानां भयावहः ॥ ४४ ॥

4665

ऊर्ध्वार्धे लक्षणं यस्य नाधोर्धे लक्षणं भवेत् ।
 तं खड्गं मध्यमं प्राहुः प्रवीणमतयो बुधाः ॥ ४५ ॥

4666

तिर्यग्यस्य भवेद्विह्वमपि सर्वाङ्गगोचरम् ।
 मद्गाधमं तं नृपतिर्दृष्ट्वादेव विरजयेत् ॥ ४६ ॥

4667

तिर्यक्चिह्नमधोर्धे स्यादुपर्यधे न वा भवेत् ।
 नापकृष्टं न प्रकृष्टं तं प्राहुः खड्गकोविदाः ॥ ४७ ॥

4668

सधोर्धे वर्ग एकः स्यादूर्ध्वार्धे मित्रवर्गकः ।
 वर्गसंकरवान्खड्गो नृपाणां भयवर्धनः ॥ ४८ ॥

4669

आहते यत्र खड्गे स्याद्भुनि काकस्वरोपम ।
अ आकारध्वनिर्वा स्वात्स वज्र्यो नरपुगवै ॥ ४९ ॥

4670

इति निखिलमुदारमर्थसार्य-
प्रणिहितमेकमिहव खड्गशास्त्रे ।
गिरिशमतमिद निषेव्य चक्रे
क्षितिपतिमन्वितमूहचक्रवर्ती ॥ ५० ॥

4671

अत पर प्रवक्ष्यामि खड्गलक्षणमुत्तमम् ।
प्रधानदेहसभूतैर्देव्यास्थिभिररिंरम ॥ ५१ ॥

4672

लोह प्रधान खड्गार्थ प्रशस्त तद्विशेषत ।
खटोखट्टरकदिकवशगूर्परकेषु च ॥ ५२ ॥

4673

निदेहेषु तथाङ्गेषु मध्यममामरेदिषु ।
सहमामेषु चोनेषु तथा कालञ्जरेषु च ॥ ५३ ॥

4674

लोहप्रधान तज्ज्ञान खड्गानां शृणु लक्षणम् ।
खटोखट्टरजाता ये दर्शनीयास्तु ते मता ॥ ५४ ॥

4675

कायन्त्रिदस्त्वार्षिका ये मर्मघ्ना गुरवस्तथा ।
तीक्ष्णाश्वेदसहा वशा दृढा शूर्परकोद्भवा ॥ ५५ ॥

4676

असहाश्वेव विज्ञेया प्रभावन्तो विदेहजा ।
अङ्गदेशोद्भवास्तीक्ष्णा सुहस्ता शुद्धास्तथा ॥ ५६ ॥

4677

लघवश्च तथा तीक्ष्णा मध्यममामसम्भवा ।
असारा लघवस्तीक्ष्णाचेदिदेशसमुद्भवा ॥ ५७ ॥

4678

सहस्रानोद्भवाः खड्गाः सुतीक्ष्णा लघवस्तथा ।
निर्गंगा निर्मलास्तीक्ष्णाश्चेदिदृशसनुद्भवाः ॥ ५८ ॥

4679

कालञ्जराः कालसहास्तेषां यक्ष्यानि नक्षगम् ।
शतार्धमङ्गुलानां तु भेटं खड्गं प्रकीर्तितम् ॥ ५९ ॥

4680

तदर्धं मध्यमं ज्ञेयं ततो रीनं न कारयेन् ।
प्रमाणाभ्यधिकं चैव चञ्चवंशं तथैव च ॥ ६० ॥

4681

दीर्घः सुमधुरः शब्दो यस्य खड्गस्य भार्गव ।
किङ्किणीसदृशस्तस्य धारणं भेटमुच्यते ॥ ६१ ॥

4682

खड्गः पद्मपत्राशामो मण्डलायश्च शस्यते ।
करवीरपत्राशामसदृशश्च विद्वेषतः ॥ ६२ ॥

4683

महीघृतबुगन्धाश्च पद्मोत्पलमुगन्धिनाः ।
वर्गनभोत्पलाकाराः सवर्गा गगनस्य च ॥ ६३ ॥

4684

समाङ्गुलस्याः शस्यन्ते त्रयाः खड्गेषु भार्गव ।
श्रीवृक्षपर्वताकारा लिङ्गपद्मनिमाभये ॥ ६४ ॥

4685

मङ्गल्यानां तथान्येषां सदृशा ये च भार्गव ।
काकोत्कचनवर्गाश्च विषमाङ्गुलिमंस्थिनाः ।
वंशानुगाः प्रशस्ताश्च न शस्तान्ते कदाचन ॥ ६५ ॥

4686

खड्गे न पश्येद्दहनं वृथा विवृणुयाच्च च ।
न चास्य कथयेन्नृत्य जानि दृशं कथयन् ॥ ६६ ॥

4687

अच्छिष्टो न स्पृशेत्खड्गं निशि कुर्यान्न शीर्षके ।
दिवा च पृजयेद्देनं गन्धमाल्यादिसंपदा ॥ ६७ ॥

4688

खड्गं प्रशस्त मणिहेमयुक्तं
कोशे सदा चन्दनचूर्णयुक्तम् ।
मंस्यापयेद्द्रुमिपतिः प्रयत्ना-
द्रक्षेत्तथैनं स्वशरीरबध् ॥ ६८ ॥

4689

श्रीविष्णुधर्मोत्तरभाषितानि
चिह्नानि खड्गस्य शुभाशुभानि ।
विज्ञाय भूमीपतयः सदैव
सधारयेयुः सुमुदे कृपाणम् ॥ ६९ ॥

श्लोकानुक्रमणिका

अ		अद्भुतजननीभ्यां	2857
अंशुदामित शीत०	3935	अद्भुतप्राथं तु तर्जनीया	1801
अंसके स्कन्धनामा	1805	अद्भुते पद्मगुल्फ०	3191
अंसाकृष्टदुल्लभा	3674	अद्भुतिमद्भावकल्पन०	4029
अंशाले गतिने	1925	अद्भुतीकृतिसंस्था०	3565
अहंनोरम्भोपे	577	अद्भुतोपु कुरङ्गाभ्या	3334
अकृतजन्मकारि०	703	अद्भुतपानिरोपन०	3858
अकृतिमप्रेमरसा	3090	अद्भुतद्वन्द्वर०	3474
अकृता निज०	1295	अनिनिनानि	313
अकृता पर०	307	अचिन्त्य पन्थाव	222
अकृष्ट निनामभावे	3376	अच्छिन्न नपन्थ०	8186
अक्षीणकर्म०	4564	अक्षरामरन्तु	669
अभूतादि कृता०	4009	अज्ञानपुनर्मूर्धभ्यो	1483
अखरैर्पर०	1075	अज्ञानमाश्रयं	4156
अग्निः सर्व०	2925	अज्ञामित प्रज्ञा	1290
अगुह्यरिति	1000	अज्ञामृत च	2919
अग्रतः पृष्ठतो मध्ये	4182	अज्ञायुद्धर्मि०	1455
अग्रतः वामपादं	1790	अज्ञानपुमरा०	3100
अग्रं गीतं सरस०	4176	अज्ञाथं मुखतो	603
अग्रसरो कुमारी	2697	अज्ञातकामूर०	2240
अङ्गोद्धर्षिनी	2303	अज्ञातकामूर०	208
अङ्गोद्धर्षण०	2248	अज्ञातः सुख०	2102
अङ्गोद्धर्षणभाविन०	2310	अज्ञानाद्यानतो	4329
अङ्गोद्धर्षणमूर्कर०	2289	अज्ञानकृतो	2178
अङ्गोद्धर्षणभूषण	2959	अज्ञानपुस्तोद्धरैः	650
अङ्गोद्धर्षीतमहदानी	3003	अज्ञानस्य सय	199
अङ्ग दक्षिणमास्तु	2532	अज्ञानिर्ध्यान	4512
अङ्ग दमनपञ्च०	4640	अज्ञाना लयमा	1063
अङ्ग प्रतीयते	4633	अज्ञाना रोमजाभा	4671
अङ्ग नदिदं	567	अज्ञातः पर० सद्र०	1768
अङ्गवेदी वसुधा	230	अज्ञातः पर० शराणां	2931
अङ्गन्यामस्तनः	1731	अज्ञातः प्रशम्ने	1716
अङ्गप्रत्यङ्गभावेन	4292	अज्ञातः सदेहोत्पत्ति	2562
अङ्गमन्त्रेन स०	4141	अज्ञातः सुविधावनेन	312
अङ्गानि मे दहन्	3183	अज्ञातपुत्र०	3290
अङ्गारभूतदम०	2629	अज्ञातद्वन्द्वर०	238
अङ्गारैः सनिनेव	3327	अनिवृत्तिना अपि	1751
अङ्गारैः शाकवत्तस्य	2859	अनिर्दिष्टमरुत	3120
अद्भुतनाममूर्ते	1800	अनिनाममो०	1386
		अनिनेव गति रासा	114
		अनिनाममो०	

अनि यदासमाख्यान	51	अवन वायवा	1039
अनिन्द निखिल०	1200	अपकुर्वन्०	219
आनन्द मनइरानी	909	अपक भद्र०	1753
अनुकुरुत ख०	239	अपकमणि	3000
अनुगान सता	1420	अपन दूरगाम	514
अनुकौणो यथा	4241	अपरीत्य न कर्तव्य	1442
अनुनिमयास०	3908	अपसरणमव	798
अनुप्राग जनो	4006	अपसरनि न	3459
अनुप्रागवन्०	3580	अपसर मनुकर	831
अनुसरनि करि०	828	अपडा पुच्छमूल	1641
अनन मयत्वेन	648	अपानमागया	4418
अनन मागराजन	3008	अपानन पन	4300
अनन रम्भाह नव	3391	अपि यक्षासि	1201
अननैव प्रकारेण	1652	अपि पञ्चजन	1927
अन कटुरादि	478	अपि ब्रह्मपरायण०	1949
अन कपालदि०	4410	अपि मृगयान्ती	164
अन कुटिलता	1116	अपि मरुपम	497
अन प्रपमद०	1002	अपुत्रैवमन गिरीन्द्र०	3488
अन सारि०	1302	अपुनैव मन्य	1940
अनगाद विड०	4644	अपुन कारि	300
अनभिष्टाण	1142	अपुन न व	230
अनै कल्पितमङ्गल०	4076	अपुन न व	191
अनै सैरादि	3973	अपुन न व	316
अनकारमल	3680	अपुन न व	619
अनरानादि०	1729	अपुन न व	1300
अनरहस्यमुद्रान	536	अपुन न व	1166
अनान्वित फल०	2171	अपुन न व	9348
अनान्विशानव०	2007	अपुन न व	1003
अनान्विशान्वि०	2663	अपुन न व	819
अनान्विशान्वि०	1781	अपुन न व	1041
अनान्विशान्वि०	466	अपुन न व	3161
अनान्विशान्वि०	1600	अपुन न व	3033
अनान्विशान्वि०	196	अपुन न व	317
अनान्विशान्वि०	2103	अपुन न व	314
अनान्विशान्वि०	806	अपुन न व	4867
अनान्विशान्वि०	823	अपुन न व	4100
अनान्विशान्वि०	2009	अपुन न व	4107
अनान्विशान्वि०	862	अपुन न व	30
अनान्विशान्वि०	861	अपुन न व	1100
अनान्विशान्वि०	3108	अपुन न व	1000
अनान्विशान्वि०	4000	अपुन न व	309
अनान्विशान्वि०	3934	अपुन न व	4010
अनान्विशान्वि०	4	अपुन न व	1100
अनान्विशान्वि०	1051	अपुन न व	721

अमुमिन्नुयन	879	अथा न मन्त्र	407
अमुमिन्नुयन०	3349	अथानामनेन कार्य	1393
अमूयमम	3360	अथाकोवदु०	163
अमूनममन	3519	अथाभावे न यत्तान	4403
अमनस्य कृष्णान	3988	अथार्थी दीव०	336
अमना प्रधा	170	अथिना कृष्ण	275
अमरमगुनि	528	अर्थी करान	319
अमा नयान	411	अर्थो नाम बनाना	4046
अम कुभाभो०	2564	अर्थी गनद रपा	1209
अमस प्रमन०	3047	अर्थी मुत्रा नपादा	3903
अममस्त अमि०	2002	अथचन्द्र च चक्र	1923
अमभाता दा पुर०	3615	अथनन्दाकृति	4603
अमभातमावन०	797	अथरश्चमन्त्र	1740
अमभात स्थाना	415	अथरश्च न मन्त्र	2173
अमभामुनी मन्त्र०	593	अथप्राथम्यता	1706
अथ निज	275	अथमन्त्र न मन्त्र	1639
अथ शरीरका	1091	अथमन्त्रात्न०	10
अथ मन्त्रात्मा	310	अथमन्त्रात्न०	1400
अथ मन्त्र०	566	अथमन्त्रात्न०	566
अथयावद्वाना	9138	अथमन्त्रात्न०	3013
अथमन्त्रात्न०	3777	अथमन्त्रात्न०	4003
अथमन्त्रात्न०	1128	अथमन्त्रात्न०	4312
अथमन्त्रात्न०	3135	अथमन्त्रात्न०	3416
अथमन्त्रात्न०	1858	अथमन्त्रात्न०	602
अथमन्त्रात्न०	1802	अथमन्त्रात्न०	2932
अथमन्त्रात्न०	773	अथमन्त्रात्न०	791
अथमन्त्रात्न०	5313	अथमन्त्रात्न०	4216
अथमन्त्रात्न०	3518	अथमन्त्रात्न०	5103
अथमन्त्रात्न०	850	अथमन्त्रात्न०	100
अथमन्त्रात्न०	1095	अथमन्त्रात्न०	1583
अथमन्त्रात्न०	75	अथमन्त्रात्न०	1938
अथमन्त्रात्न०	446	अथमन्त्रात्न०	913
अथमन्त्रात्न०	3127	अथमन्त्रात्न०	1076
अथमन्त्रात्न०	252	अथमन्त्रात्न०	5311
अथमन्त्रात्न०	168	अथमन्त्रात्न०	1626
अथमन्त्रात्न०	1101	अथमन्त्रात्न०	557
अथमन्त्रात्न०	4506	अथमन्त्रात्न०	1318
अथमन्त्रात्न०	3105	अथमन्त्रात्न०	557
अथमन्त्रात्न०	2915	अथमन्त्रात्न०	1628
अथमन्त्रात्न०	10	अथमन्त्रात्न०	59
अथमन्त्रात्न०	1910	अथमन्त्रात्न०	1
अथमन्त्रात्न०	2557	अथमन्त्रात्न०	213
अथमन्त्रात्न०	229	अथमन्त्रात्न०	111
अथमन्त्रात्न०	142	अथमन्त्रात्न०	159

भद्रिकुलकृत०	2694	अस्तप्रलाप पादप्य	636
भद्रिस्तुतं सु०	4630	अस्तसद्भाषण०	4189
भद्रिनामविशेषस्य	3604	अस्तदना नाय	305
भद्रज्ञाना भूत	4651	अस्तमान समानव	496
भद्रपुत्रिगुणाव	145	अस्तद्वय सन्ध्याया	4008
भद्रिभया भूय०	1531	अस्तपुत्र विनया	4616
भद्ररत्नमविरामा	3 23	अस्ताभु साधु०	329
भद्रिरत्न मन्मथ	3846	अस्तसुर०	1112
भद्रिरत्नपार०	3484	अस्तिनामपण०	2116
भद्रिचक्रिनि भूराळे	1311	अस्तगारा लप	4053
भद्रिर्हीतम०	1184	अस्तकन लप०	22 1
भद्रिकृत त्यजन्ना	1459	अस्ता मन्त्रात्मन०	8 83
भद्रनिज्याव०	645	अस्त गन्धमराव०	1180
भद्र्यक्तानि	4135	अस्तमिनामपण०	8400
भद्र्यावसुर्गौ तां	3317	अस्तान्तराव०	3524
भद्रवमलाल०	4 0	अस्तान्तराव०	9827
भद्रास्त पुत्रप	727	अस्तान्तराव०	4971
भद्रुषीक्षप०	602	अस्तान्तराव०	812
भद्रपुत्रपि वाङ्मया	1308	अस्तान्तराव०	2449
भद्रामहि वय	4104	अस्तान्तराव०	1600
भद्रमानकप्य वाम	9106	अस्तान्तराव०	3963
भद्र शास्त्र	331	अस्तान्तराव०	506
भद्रगन्धर्व	3019	अस्तान्तराव०	3 54
भद्रधर्मक	2104	अस्तान्तराव०	116
भद्रप्रसादावस्थावा	32	अस्तान्तराव०	912
भद्रमय कृतरवा	2450	अस्तान्तराव०	810
भद्रशाला ममासाद्य	16 2	अस्तान्तराव०	3968
भद्रा वर्य जयन्त्यस्य	1606	अस्तान्तराव०	908
भद्रान्तकाव०	1919	अस्तान्तराव०	3912
भद्रार्त्त मन्त्रवर्ग	2055	अस्तान्तराव०	4619
भद्रावशा रवि०	2443	अस्तान्तराव०	3986
भद्रा दवना	4 84	अस्तान्तराव०	4116
भद्रम वर्यवर्ग	4309	अस्तान्तराव०	4426
भद्रमी च अमा०	1804	अस्तान्तराव०	631
भद्रवद्वान यागर्य	1490	अस्तान्तराव०	1163
भद्रावल्ग्य कथिता	2804	अस्तान्तराव०	2193
भद्रावल्ग्य तथा म य	1637	अस्तान्तराव०	910
भद्रि यत्न	4526	अस्तान्तराव०	30
भद्रा शास्त्र	560	अस्तान्तराव०	189
भद्रा शास्त्र	31 9	अस्तान्तराव०	407
भद्रम्यगुणाव	4403	अस्तान्तराव०	300
भद्रवयाव०	463	अस्तान्तराव०	4101
भद्रपात्रयन	4	अस्तान्तराव०	
भद्रनीचरित	710	अस्तान्तराव०	
भद्रप्रतिग्रह०		अस्तान्तराव०	

भारतय भूषणि०	4170	आसन्ननिनि०	3119
भारतयभरणस्य	1001	आसन्नमपरि	3003
भारतयभुरय	1777	आसन्नं पूषि	93
भारतयभुवनं	1779	आसन्नं लालय०	3140
भारतयभ०	930	आसन्नं कालिक	4643
भारतयस्तमिका	2568	आसन्नं दूरण वि०	3679
भारतय विद्वत्ता	317	आसन्नं माय मय	3166
भारतयस्वरज्ञा	2076	आसन्नं मय	243
भारतयैकममुख	2692	आसन्नं कवचन	2940
भारतय स्थित	2156	आसन्नं यत्र खड्ग	4660
भारतय स्मिन्०	3178	आसन्नं यत्र भुरा	4608
भारतयिना परे०	342	आसन्नं यत्र	507
भारतयिना परी०	9934	आसन्नं यत्र	2491
भारतयिना परी०	574	आसन्नं यत्र	3498
भारतयिना परी०	748	आसन्नं यत्र	3932
भारतयिना परी०	3402	इ	
भारतयिना परी०	2946	इतिनाकार०	1837
भारतयिना परी०	4528	इतिनाकार०	678
भारतयिना परी०	1669	इतिनाकार०	2796
भारतयिना परी०	3431	इतिनाकार०	4308
भारतयिना परी०	1255	इतिनाकार०	4310
भारतयिना परी०	3037	इतिनाकार०	2811
भारतयिना परी०	4103	इतिनाकार०	2704
भारतयिना परी०	4312	इतिनाकार०	1093
भारतयिना परी०	2565	इतिनाकार०	4670
भारतयिना परी०	677	इतिनाकार०	4617
भारतयिना परी०	327	इतिनाकार०	4127
भारतयिना परी०	3661	इतिनाकार०	3457
भारतयिना परी०	3664	इतिनाकार०	4375
भारतयिना परी०	778	इतिनाकार०	8044
भारतयिना परी०	2345	इतिनाकार०	4562
भारतयिना परी०	2220	इतिनाकार०	9493
भारतयिना परी०	2144	इतिनाकार०	3600
भारतयिना परी०	3158	इतिनाकार०	4068
भारतयिना परी०	4378	इतिनाकार०	4132
भारतयिना परी०	4348	इतिनाकार०	564
भारतयिना परी०	4100	इतिनाकार०	878
भारतयिना परी०	4134	इतिनाकार०	3805
भारतयिना परी०	3471	इतिनाकार०	3436
भारतयिना परी०	3381	इतिनाकार०	897
भारतयिना परी०	2111	इतिनाकार०	1557
भारतयिना परी०	3415	इतिनाकार०	1238
भारतयिना परी०	2587	इतिनाकार०	181
भारतयिना परी०	2186	इतिनाकार०	

एकनिभा यव.....	2222	एनस्मिन्महामण्डले	1129
एकमात्रो लघुः	2069	एनस्मिन्मन्त्रा०	867
एकमेव दक्षिणं	3347	एनस्मिन्मन्त्रमार्ग०	1020
एकवर्गो भवेद्यस्तु	4655	एनानि नि सदनयोः	3410
एकवर्गशानिवर्गो	1990	एनानि बालधवल०	969
एकवर्गप्रवृत्तानां	4136	एनानि सर्वदा	4399
एकवर्गशानिवारेण	2292	एनान्येव न बन्धाय	4538
एकवर्गशानिसंज्ञनं	2917	एना याः प्रक्षिप्ते	4119
एकवर्गप्रकारेण	567	एनासु केनाकि	1013
एकस्मिच्छयने	3715	एने न दुरातिक्रम०	3882
एकस्य तस्य सन्धे	765	एनेन गुणः पञ्चम	1143
एकस्यायमुदेति	1070	एनेषां नव चक्राणां	4361
एककिन्नी वन०	905	एने हि जीवाः	4336
एककिन्नी यदवस्था	3773	एनेर्द्रव्यं	994
एकादशशतान्	1976	एनेर्द्रव्यः सुखिन्	2200
एकान्तशान्तमेक	2773	एभिर्द्रव्येभ्यः	1727
एकान्तसुन्दरविधान०	3267	एभिर्नाशिनयोः	4529
एकान्ते वन नो गुह्यं	3775	एण्डर्द्रव्यशानि०	4647
एकान्ते विज्ञाने दक्षि	4375	एण्डकरणदेकीभिः	2033
एकान्ते विज्ञाने रम्ये	4430	एण्ड कदा विज्ञाने	4335
एकारि पञ्चशान्ता	2698	एण्ड लेख्ये	3060
एकारौकारयुक्ता	3195	एण्ड विधान्याजज्ञान्या	1394
एकारिनीकावन्०	3343	एण्ड विधि भावि न	2349
एका वा दुग्धिका	3247	एण्ड देववर्ग	1741
एकेन बुद्धकेनाम्भि०	3905	एण्ड धर्मविधि	1877
एकेन विज्ञाना०	271	एण्ड सौम्यता	4516
एकेनाया प्रतिवन्०	3596	एण्ड तिष्ठो भवेत्	4611
एके मनुष्याः	465	एण्डमेव हि यो०	2091
एकेषु शान्तवर्गे	4137	एण्ड वक्तु	890
एकेहस्य शरद्वि०	1772	एण्ड मूर्धशुभेनयोः	3836
एकोरि यव	1718	एण्ड सर्वेतरागिनी०	3632
एको लघुटे ही मूर्ध	1648	एण्ड धर्मनान्दिकी	107
एकोहममहापो	900	एण्ड हे रमणि	537
एणः कीदृशि	914	ए	
एणबन्धुर्गणं	3069	एण्डवी वदति	2717
एणनरूप ईश्वर०	3639	एण्डा दिगन्तोदि०	2481
एणन्तर्ग शिवाय	2083	एण्डायां वनं	1740
एणदन्तरे कस्य	2221	एण्डायां संशयि०	2478
एणदन्त	783	एण्डायां भिन्नान्	4453
एण्डादिमहापाया	4535	ओ	
एण्डाहस्यं	4257	ओङ्कारो यदनदिज्ञस्य	3629
एणमात्रमानन्दान्	4235	ओ ऋषि शिवा०	1733
एणमादमृते मूर्ते	1085		
एणमिन्दोधिपान्या०	3819		

ओ		कमलिनीमन्त्रिनी	3793
ओवां हानिनुवा	431	कमल मीन०	1860
क		कमले गुण०	1850
कस्तूरिचरण०	796	कमले मिरा	1074
क माथेने मदन०	515	करकिसक भूला	3706
ककुमदरीरादेकव	2216	कराचार्या०	2265
ककुमस फल	3015	करमदावे वनवीन ..	960
ककुमसशाशाना	1771	करमदावे येसी	953
ककुम पृथग्	4242	करवडरसदृश०	59
कगी मुटिपाया	4055	करान्यसर्ग रविगा	742
ककुमिकपाप०	2261	कराले रुद्र०	4585
कदिन रा मधुर	1456	करिकृष्णधमना	3233
कण्टककण्टकाना	2202	करिगध हसिकर्ण० ..	2316
कण्टमाकुच्य हृदये	4411	करिमदमन्त्रि०	3104
कण्टस्य नम्पा स्वन० ..	3329	करिवरमृदिन०	2286
कण्टस्य विद्वे	1327	करीयमध	3065
कण्टे क एष त्व	3176	करे व दक्षिणे	2581
कण्टे निन्नामणिर्हय० ..	1603	करण कण्डूयनि	2351
कण्टे रज्जु वद्धा	2984	करीणि नर्मला०	477
कण्डूयने दक्षिण०	2354	करीणि नीड भुव	2509
कण्डूयमान खडु	2350	करानि बुद्ध श्रुतिनि ..	2652
कनि कनि न	938	करी भुनाना नव०	3841
कनिकयदेन०	697	कदेजेन न चायेन	1847
कनिकयदेनस०	1124	कदोष्टिकदोष्टे०	2854
कनिकयनिमैद०	155	कनस्तव	279
कनि पकविना	1018	कनौमुन मुक्ति०	144
कपमरि सति	3546	कनोय पक्षिन	1702
कप ने स्वक०	696	कनिक बाक०	1778
कपय निरुणे	3512	कनिकारस०	2958
कपमिह मनुष्य०	140	कन चाय०	019
कदमर्ध०	3025	कने नान्द०	3052
कदर्थवस्था०	227	कने वडा रत्न	2989
कनकरसमसृण०	3231	कनीसरीत्रमज्ञाना ..	3237
कनकस्य तु पञ्चाङ्ग	3198	कनूर चन्दन कुष्ठ	3206
कनिशास नमस्येरन्	1489	कनूरभन्नक०	3002
कन्दापात्रे विप	4318	कनूरमिथसेण्ड०	3134
कम्पाकर्निन०	2988	कनूरमिथेण व	3210
करिकरू व निज०	3221	कनूरम् नयेक०	3448
करिकरू० यद०	3225	कनूर संवत्	4239
कनैनगृधकाको०	4573	कर्मण मनस्य कवा ..	1894
कपोते नानका	3990	कर्मणाभिष्टुगना	4452
कपोते माजीदीपण०	3640	कर्मणानेय घनु	2763
		कर्मणि सिन्धवा	1277
		कनश्चिन्तयिष्य	570

कल्याणपानां० . . .	4011	कनि स्थानानि दग्धा० . . .	3828
कल्याणपानां० . . .	3106	कन्नाकेति कल्पन् . . .	901
कल्प कल्प . . .	2174	कल्पानुसृष्टम् . . .	3466
कल्पद्रुमा न शम्भुनि	1242	कान्तर स्मरा० . . .	2009
कल्पद्रुमा न कान्त . . .	954	कान्ते कथयिष्येति० . . .	3384
कल्याण न विमाधु० . . .	1163	कान्ते नन्मृग० . . .	3747
कल्याणो भवेत् . . .	1989	कान्तच्छाया मृग . . .	147
कल्याणतरु० . . .	4223	कान्ता विमलता . . .	4519
कल्याणे बोधनस्य . . .	97	कान्त कामदुष्टे . . .	495
कल्याणे कामन० . . .	98	कान्त मय० . . .	232
कलीति रागदम . . .	1050	कान्त भवन्त मधु० . . .	1144
कल्प काण्डशमाया . . .	175	कान्त जैतु . . .	261
कल्प परिष्कारस्य . . .	108	कान्त मयामना . . .	4195
कलिर्नर्तनमग० . . .	145	क मवासाद . . .	4499
कलिरात्र . . .	176	कान्तो विवृ० . . .	1979
काण्डकन० . . .	169	कान्ति श्रद्धामय . . .	460
कलीतु नै नै . . .	172	काङ्के स्मर . . .	3149
कलिर्नर्तन० . . .	3978	काङ्क कान्त . . .	1039
कल्पक्षिरावरीव . . .	2157	कान्त उदस्य पिता . . .	4075
कल्पानिष्क कान्त . . .	214	कल्पान्ता इ० . . .	4043
कल्प न कथयति . . .	1010	कल्पान्ता० . . .	3998
कल्प नृप० कल्प . . .	4	काल्पनी कृष्णरत्नो . . .	851
कलिमन्त्रावत . . .	310	काले न कान्त० . . .	2082
कल्प मर्ता . . .	56	काले कल्प कालो० . . .	2657
कल्पस्थान इव . . .	4659	काल्पनिकानु० . . .	2644
काङ्कचच्छाया . . .	4379	काल्पगदो . . .	2861
काङ्कचच्छाया० . . .	2956	काल्परा कान्त . . .	4079
काङ्कचच्छाया . . .	2991	कान्तामृग० . . .	4301
काङ्कचच्छायायामेन . . .	1435	कान्त नैकता . . .	786
काङ्कमात्रा न्या . . .	221	कान्ते विवेक० . . .	4167
काङ्कमात्रा विव० . . .	2090	कान्ते नीलवर्णात् . . .	376
काङ्कमात्रा विव० . . .	2417	काङ्कमात्रा नृग० . . .	3811
काङ्कमात्रा दम० . . .	4044	काङ्कमात्रा विव० . . .	312
काङ्कमात्रा पत्र० . . .	3063	काङ्कमात्रा . . .	171
काङ्कमात्रेन विव० . . .	4018	काङ्का ईरानकाङ्क . . .	3906
काङ्क मर . . .	838	काङ्क कान्त . . .	4166
काङ्कादुष्टविवा . . .	2194	काङ्कमात्रा विव० . . .	3509
काङ्का न कान्त . . .	3692	काङ्कमात्रा विव० . . .	965
कान्तिविवा . . .	3523	काङ्क विव० . . .	4514
काङ्कमात्रा . . .	519	काङ्का नृग . . .	1859
काङ्कमात्रा विव० . . .	3345	काङ्कमात्रा . . .	1856
काङ्कमात्रा सभा . . .	3937	किङ्कमात्रा . . .	3794
काङ्कमात्रा विव० . . .	3341	किङ्कमात्रा विव० . . .	1540
काङ्का कुन्दा . . .	1359	किङ्कमात्रा म . . .	1045

किशुके कि शुक्	1372	कीनकीनज्ञानि यो	2586
कि कदो करे	4096	कीर्ति कैतवीर०	1263
कि करोति नर	452	कुड्माईरसि०	2130
कि कवेस्तस्य	169	कुचकुमो ममात्मन्य	3351
कि कान्त निर्दयतर	3182	कुवावालोवय	3950
कि कुलेन विशादेन	1485	कुवाञ्जन दन्त०	657
कि कुलेन न यत्र	1220	कुपपञ्जलपयो०	2206
कि केकीव	887	कुपि पुच्छमस्थान	1689
कि कीमुने ज्ञाशि०	3269	कुभोदनेन दिन	1492
कि कमिष्यति	4020	कुमुदनमयशि	3724
कि कुर स्त्री०	508	कुमुदशरीरे	951
कि क्षपि प्रलय०	827	कुमुदेवभिक मन्त्रि	3648
कि विक्षिप्त०	3530	कुम्भकेन स्थिर	1833
कि विरहोपकला०	4070	कुम्भे विशा	3017
कि विदाध्व०	326	कुरक करणन०	1269
कि चिन्मुद्रितपांसव	3872	कुरङ्गकिम्पत्सना	2252
कि ज्ञातोसि	971	कुरङ्गकिष्टि सारङ्ग०	2231
कि तथा कियते	277	कुरु मभीराजपती	1125
किन्ता य प्रशस्ति	1323	कुशादाचमनभावे	603
कि तेन किल	151	कुशाञ्जीवतनायसा	1514
कि तेन जलु जातेन	1482	कुतेनि स्मरमान्दरे	3193
कि ते मन्त्रतया	1004	कुतेन नाम वन०	1032
कि ध्व न वेसि	440	कुतेनेय यश	4478
कि न निमूहते	3510	कुल्मुद्ररवलावा	3077
कि दूरेण पयायरा	872	कुल्मुद्रकाशो	2295
कि दाया किमु	128	कुले महति ज्ञानेन	4181
कि पुष्पे कि कहे	1049	कुल्यापदनि०	2245
कि पुष्टेन हुततर०	3493	कुशा स्तन सदा	626
कि पुष्पे शरीरे	4025	कुष्टपक्षमुता०	2244
कि भूमी परित	3606	कुष्टसम्पत्त०	2841
कि मालि	821	कुष्टे मलयज०	2881
कि मालवीकुमुम०	1006	कुमुम कीशानक्या	1135
कि वाच्यो मरिमा	1098	कुमुय कन्मपुत्र०	2148
कि वा परेण	213	कुमुयशयनेष्वङ्ग	3476
कि वीर्यो भुवि	1062	कुमुयमुकुमार०	3797
कि वृत्तान्ते एर०	1227	कुमुयमरुङ्ग	264
कि व्यतीकुहये	1190	कुमुयसर्वकेशा	1009
किमपि कान्त०	3719	कुमुयस्यसिद्धिमात्र	4222
किमपताप महता	1400	कुस्तम्भे निशा०	2957
किमपि विमना	1154	कुस्तम्भे मृत०	707
किमप्यनगुरु०	479	कूपे पानमभा०	859
किमप्यत्र जले	561	कूर्म वषमे पुहये	2197
कीदृगह कुटिलो	1115	कूर्मसंस्थानपयलो	1585
कीदृगहो	257	कूर्मः वाधिव शक्ति०	1248

कुर्मं मुनिरुद्राय०	129	केविद्वानो	1437
कुम्भारवर्ग०	2293	केनरीकुम्भ	822
कुम्भारिक्तवर्ग०	1022	केनरीकुम्भकुम्भ०	3907
कुच्छुब्धवर्ग०	1592	केनरीकुम्भमय०	4633
कुच्छुब्धवर्ग	5524	केदारगहमय०	2521
कुवकवर्ग०	3560	केदारगहमय०	2519
कुवकवर्ग०	2345	केदारगहमय०	3184
कुवकवर्ग०	714	केदारगहमय०	1003
कुवकवर्ग०	1717	केदारगहमय०	1110
कुवकवर्ग०	3589	केदारगहमय०	430
कुवकवर्ग०	1733	केदारगहमय०	553
कुवकवर्ग०	2597	केदारगहमय०	920
कुवकवर्ग०	630	केदारगहमय०	4335
कुवकवर्ग०	5243	केदारगहमय०	527
कुवकवर्ग०	670	केदारगहमय०	3181
कुवकवर्ग०	2040	केदारगहमय०	3067
कुवकवर्ग०	3716	केदारगहमय०	8944
कुवकवर्ग०	2429	केदारगहमय०	2623
कुवकवर्ग०	323	केदारगहमय०	3458
कुवकवर्ग०	353	केदारगहमय०	4060
कुवकवर्ग०	350	केदारगहमय०	1624
कुवकवर्ग०	4111	केदारगहमय०	3341
कुवकवर्ग०	2303	केदारगहमय०	1604
कुवकवर्ग०	3031	केदारगहमय०	841
कुवकवर्ग०	3532	केदारगहमय०	3784
कुवकवर्ग०	2253	केदारगहमय०	2031
कुवकवर्ग०	1659	केदारगहमय०	1916
कुवकवर्ग०	836	केदारगहमय०	4362
कुवकवर्ग०	2720	केदारगहमय०	3567
कुवकवर्ग०	1239	केदारगहमय०	3502
कुवकवर्ग०	130	केदारगहमय०	1222
कुवकवर्ग०	4350	केदारगहमय०	3976
कुवकवर्ग०	4641	केदारगहमय०	122
कुवकवर्ग०	2823	केदारगहमय०	794
कुवकवर्ग०	2968	केदारगहमय०	1534
कुवकवर्ग०	3655	केदारगहमय०	2033
कुवकवर्ग०	4016	केदारगहमय०	3322
कुवकवर्ग०	3117	केदारगहमय०	2233
कुवकवर्ग०	1647	केदारगहमय०	1404
कुवकवर्ग०	2516	केदारगहमय०	4010
कुवकवर्ग०	863	केदारगहमय०	1196
कुवकवर्ग०	2167	केदारगहमय०	933
कुवकवर्ग०	3192	केदारगहमय०	932
कुवकवर्ग०	4340	केदारगहमय०	1305

कौशेयके दक्षिण०	2368	क्षिप्रद्वन्द्वशरण०	1512
कौशेयको दक्षिण०	2353	क्षिप्र शिरसि	3070
कौशिको दक्षिण	2651	क्षीय क्षीय सवीर०	757
कौशेयं कुमिजे	301	क्षीपांशु शब्द०	3714
कौमुभद्रसि	1203	क्षीर पून च	4384
कन्दनवप०	3164	क्षीरनिषिक्त बीज	2133
कन्यायने हित०	1334	क्षीरसगर०	3515
कणविकरकूट०	4035	क्षीरान्ते कमल	4618
काका इति कोटिनि	2673	क्षीरिकाकदली०	2101
कामन्य भनकोमल०	1270	क्षुने मेनदियान्ते	2786
कियनेनुकमः सष्ट	18	क्षुब्धपाणि	907
कियाकसपानस्थानि	1828	क्षुब्धसमय	4201
कियागुहाविक	21	क्षुब्ध सन्नि	778
कियामिच्छन्ति	1836	क्षुब्ध मन्त्रसमेने	3995
कियास्था युग०	4274	क्षुब्ध सुदृढ	4625
कियाशनवा विना	4291	क्षुब्धस्य	1897
की कीमिनि कीमिनि	2674	क्षुब्धे पाप्मो पाप्मि	2690
की कीमिनीष्टाये०	2490	क्षुब्धे याना कारुण्य	2742
कीडावाले ध्रुव	1984	क्षुब्ध विनच कर०	2067
कीडावाम न य	2087	क्षुब्ध भने यक्षि	3283
कीडावु च मरेन्द्राश	1568	क्षुब्धान्तरमग्न०	2581
कूट स्यसनिन	1331	क्षुब्ध लेखानि	3201
की कीमिनीद	2666	ख	
कीष्ट रिमन च	3163		
कीडादन्तर्दली०	2385	ख नया सार०	1911
कीष्ट कीडनु	1127	खनन्युक्त रदा	4262
क भाम्नीधौ जन्म	1120	खद्वन्मान्ते०	4057
कविनिश्रुति०	845	खद्व वने यदा	1906
कावन्तन्त्राभादी	4098	खद्व पशस्य	4688
काचिनाम्न्यक	3700	खद्व पशान्तर०	4682
काचिदि कूप	2172	खद्व सुगन्ध०	1901
क ग्रथिनासि	3610	खद्व सुस्तोरे०	578
क वासि यनु	74	खद्व सुशोभा	4621
काकाभेति क्षम	2479	खद्व सुस्तिष्ठन् मने०	3966
काकाभेति कीमिनि	2665	खद्व न पदमेत०	4686
कावे धैर्य मग्न०	1535	खद्व लक्षण व०	4661
काव कान्तराम०	1271	खद्व वस्य पद	4572
काव शान्ते मूढ	4091	खद्विरस्याम्बस्य	3031
कावदृष्टनष्ट०	767	खद्विनी योने	738
काववि विरह	3482	खद्वि निधि०	1915
कावसारभूने	1926	खद्विनीय मूढि	2749
कावियस्यासि	3963	खद्विनीय	911
काव धाम्नीकृत्य	3869	खद्विनीयविष्णोदिन०	2302
काव न समया	4133	खद्विनीयकुण०	2219

खड्गसोपानम्	2953
खड्गसोपानम्	2206
खड्गसोपानम्	376
खड्गसोपानम्	345
खड्गसोपानम्	357
खड्गसोपानम्	437
खड्गसोपानम्	2619
खड्गसोपानम्	78
खड्गसोपानम्	3646
खड्गसोपानम्	148

ग

गङ्गादेवे कुरु	682
गङ्गादेवे कुरु	3393
गङ्गादेवे कुरु	2418
गङ्गादेवे कुरु	551
गङ्गादेवे कुरु	118
गङ्गादेवे कुरु	613
गङ्गादेवे कुरु	443
गङ्गादेवे कुरु	2630
गङ्गादेवे कुरु	4049
गङ्गादेवे कुरु	192
गङ्गादेवे कुरु	89
गङ्गादेवे कुरु	810
गङ्गादेवे कुरु	489
गङ्गादेवे कुरु	3713
गङ्गादेवे कुरु	1318
गङ्गादेवे कुरु	4103
गङ्गादेवे कुरु	974
गङ्गादेवे कुरु	2619
गङ्गादेवे कुरु	746
गङ्गादेवे कुरु	4126
गङ्गादेवे कुरु	3515
गङ्गादेवे कुरु	1425
गङ्गादेवे कुरु	692
गङ्गादेवे कुरु	4054
गङ्गादेवे कुरु	4654
गङ्गादेवे कुरु	1379
गङ्गादेवे कुरु	3860
गङ्गादेवे कुरु	3333
गङ्गादेवे कुरु	3263
गङ्गादेवे कुरु	4123
गङ्गादेवे कुरु	4539

गङ्गादेवे कुरु	1894
गङ्गादेवे कुरु	3348
गङ्गादेवे कुरु	1024
गङ्गादेवे कुरु	591
गङ्गादेवे कुरु	3383
गङ्गादेवे कुरु	860
गङ्गादेवे कुरु	590
गङ्गादेवे कुरु	2511
गङ्गादेवे कुरु	719
गङ्गादेवे कुरु	2548
गङ्गादेवे कुरु	4288
गङ्गादेवे कुरु	3243
गङ्गादेवे कुरु	3477
गङ्गादेवे कुरु	1756
गङ्गादेवे कुरु	4117
गङ्गादेवे कुरु	931
गङ्गादेवे कुरु	217
गङ्गादेवे कुरु	2608
गङ्गादेवे कुरु	646
गङ्गादेवे कुरु	382
गङ्गादेवे कुरु	3603
गङ्गादेवे कुरु	3683
गङ्गादेवे कुरु	1015
गङ्गादेवे कुरु	1042
गङ्गादेवे कुरु	4161
गङ्गादेवे कुरु	880
गङ्गादेवे कुरु	2050
गङ्गादेवे कुरु	570
गङ्गादेवे कुरु	658
गङ्गादेवे कुरु	1247
गङ्गादेवे कुरु	1983
गङ्गादेवे कुरु	3098
गङ्गादेवे कुरु	202
गङ्गादेवे कुरु	2076
गङ्गादेवे कुरु	522
गङ्गादेवे कुरु	2879
गङ्गादेवे कुरु	2880
गङ्गादेवे कुरु	2077
गङ्गादेवे कुरु	4650
गङ्गादेवे कुरु	344
गङ्गादेवे कुरु	291
गङ्गादेवे कुरु	1391
गङ्गादेवे कुरु	303
गङ्गादेवे कुरु	1752

गुणा कुर्वन्ति	230	गौर इत्यारूपो नदि०	2338
गुणा सर्वत्र	292	गौरी चमक०	816
गुणा गुणज्ञेषु	295	गौरीनखर०	53०
गुणानां लक्षणं	1761	गणिवचनं भ०	4366
गुणिते जन०	296	गणिवचुरा	2218
गुणिनि गुण०	293	पट्टा शिथिल	1851
गुणपु किमता	298	पाम निशानां खर०	24०5
गु० सर्व०	297	पामरागादना	2040
गु० रज्जुवर्त्त	302	पामरागादना	913
गुणगौरव०	299	पाम गै म० उतां शम	2०४3
गुणा दूषयतां	304	पामा शिथिलता	26 5
गुरुतामुप०	398	पामारागामर०	2787
गुरुद्वयं भव०	2030	पाम गांधर्व रक्षा	4184
गुरुवृद्ध लपु०	2001	पाम गुरे वा शिथि	2०13
गुरुप्रसात्ता	448०	पामस्मिन्पिकाय	3893
गुरुरको भव०	2006	पाम वक्ष्यमाना०	8959
गुरुन प भार	966	पामादासन नै०	2०53
गुरुल्लेखद्वय	2003	पाम वा मणयो	1084
गुरुपञ्चत	4332	पामाश्चमदि	648
गुरुपञ्चमा०	4468	पामाद्वान्न०	1208
गृभाकारादि सय	137	पामास्तम्भभत	207
गृभाभक्तिवप०	2588	पामा शिथि	588
गृहस्य पूर्वदि०	210०	पामा शिथि	3०००
गणिणी सचिव	3338		
गहीन तामूल	347०		
गहीन यागनध्वे०	1886		
गहीन रवति०	2097		
गहीन हस्तनक्षत्रे	1890		
गहीना गामय म	243०		
गोवि निरसन	63		
गोवि प्रविश्य वेद०	2431		
गृहोपरि गह०	2467		
गृहाङ्गणम०	34 8		
गृहान्तर्गतता	2०05		
गोकोलास्थिकरति	2311		
गोभारकधुरके	3914		
गोभुजविहारिकाभा०	3 15		
मात्रस्थिति न	211		
म पापनी विरहज०	3471		
मापास्तमात्र०	4		
गोपाली न च	०16		
मापु उवन्मीर०	2487		
मापुप्रवृत्तिरु०	०4		
गोमयगाढा०	3०3०		

च

चक्र मयं नृप सा	1378	चन्द्रमैत्राव्या०	5018
चक्र पद्मच्छ पद्म	1261	चन्द्रमूला भा०	3092
चक्रागे विरही	3590	चन्द्रगान्धिका	23
चक्र पुन न्यमन्०	4501	चन्द्रार्क्षी भा०	2416
चक्र सन्तानवधर	4440	चन्द्रनरनरौ०	1092
चक्रदन्मना	641	चन्द्राद्वर्गीभूत	2534
चक्रा सन्ताने०	1319	चक्रानरपु रिङ्ग०	4306
चक्रागुगु०	2503	चार्त्ता न मया	2815
चक्राव्यवस्थ०	572	चार्त्तिसन्तान	1680
चक्रशेलाश्वगनि	3470	चक्र न वधर०	1809
चक्राव्यवस्थीर	3612	चक्रागान्धिका	57
चक्रद्वर्धमानि०	4055	चक्रार्त्तिसन्तान	3290
चक्राद्वर्ध०	58	चक्रनरनरन	4107
चक्रागिनि चर्म	191	चक्रान्न पान	1453
चक्राव्यवस्थ	412	चक्रान्न दार्त्त न	1571
चक्र पव च	1700	चक्रान्न सानुननन	770
चक्र श्वैध	1821	चक्रान्न नम०	857
चक्र श्रुतिस्व०	2001	चक्रान्न मय	854
चक्र सान्तराव्यवस्थ	4555	चक्रान्न मय	2712
चक्र सन्तान	1493	चक्रान्न मय	1413
चक्रा श्रुतिस्व	2045	चक्रान्न मय	3689
चक्राव्यवस्थ	4305	चक्रान्न मय	1987
चक्रान्न सान्तरा	3758	चक्रान्न मय	2500
चक्रान्न सान्तरा	2044	चक्रान्न मय	4521
चक्रान्न सान्तरा	2023	चक्रान्न मय	1145
चक्रान्न सान्तरा	4203	चक्रान्न मय	3144
चक्रान्न सान्तरा	4204	चक्रान्न मय	253
चक्रान्न सान्तरा	18	चक्रान्न मय	4350
चक्रान्न सान्तरा	4205	चक्रान्न मय	1410
चक्रान्न सान्तरा	1713	चक्रान्न मय	954
चक्रान्न सान्तरा	3070	चक्रान्न मय	253
चक्रान्न सान्तरा	3029	चक्रान्न मय	3603
चक्रान्न सान्तरा	1034	चक्रान्न मय	4305
चक्रान्न सान्तरा	2441	चक्रान्न मय	1470
चक्रान्न सान्तरा	1972	चक्रान्न मय	3682
चक्रान्न सान्तरा	1631	चक्रान्न मय	253
चक्रान्न सान्तरा	2326	चक्रान्न मय	2212
चक्रान्न सान्तरा	164	चक्रान्न मय	253
चक्रान्न सान्तरा	0051	चक्रान्न मय	2177
चक्रान्न सान्तरा	50	चक्रान्न मय	1570
चक्रान्न सान्तरा	50	चक्रान्न मय	3676
चक्रान्न सान्तरा	111	चक्रान्न मय	253

[illegible]

निना जिना इने०	4469	नन केरुधू०	3733
निनन्दुद्वाराये	3396	नन परमनकाश	4597
निन लमीने	1941	नन प्रभावे नव०	2337
निनागधन	4031	नन प्रस्थितैलेसु	1601
नीदसु इकुलाकुन०	81	ननधनुससु	4280
नीनेरि कम०	910	ननधनसिधे	53
नीन हनाथ	4600	ननस्थानिरी०	3052
नीन दिव दिना	4004	ननस्थ सप्त०	1881
नीनन न यन नाथ	3700	ननस्तिमुने योगी	4612
नीनान्नन०	4205	नन तमस्थि०	4376
नीनन हनी०	3777	ननो लच्छ नव	4476
नीनना कुना न्न	1310	नन नाननान्नान	30
नीननुक्त सप्त	4095	ननो इक्षु०	1968
नीननना नि०	4105	ननोभकनराभ्यामद्वय	4396
नीनननि वपगिमा	4412	ननोभकनराभ्यामद्वय	4398
नीनननन०	31	नन न लयन	4195
नीननी कुना नम	454	नन नरा निव	2346
नीनन प्रकुर्वन्	2075	नननिवृत्तस्य	4978
नीनन नथ सुमन०	0	नन न ददु	1633
नीनन निवर्तने	310	ननानुक्रमा हन	14
नीनन कन व	4071	नन नान	1870
नीनन नु गम	21	नन प्रका दिव	1770
नीननननननि	3104	ननो यमन	4334
नीननन पनीनी	1915	ननानुनय नानन	1908
नीनन निवृत्त०	7	नन नानन०	4608
नीनन नाननर०	1	ननाननननन०	52
नीनन नानन निवृ०	1145	ननाननननन०	49
नीनन नानननन न	4	ननाननन	1610
नीनन नाननन	203	ननाननननन	2063
न		ननानननननन०	146
		ननाननननन०	2265
		ननाननननन०	1764
		ननाननननन	1241
		ननाननननन	1036
		ननाननननन०	4373
		ननाननननन	4377
		ननाननननन	4010
		ननाननननन	2910
		ननाननननन	2916
		ननाननननन	3842
		ननाननननन	27
		ननाननननन	1778
		ननाननननन	453

तपेन शकुन०	33	तस्म्यवरशुभमण	1746
तदन्तर्गते इवा	2836	तस्मात्प्रवागर	4227
तदपकृत . .	250	तस्मान्सिद्ध०	4०6०
तदर्थं मध्यम	4०80	तस्मानुक्त सण	4450
तदा तदद्वय विभक्ति	3379	तस्मात्त्रि वि	2114
तदा तस्मानानां	3831	तस्माद्विन्ना	4537
तदुत्तमविषय	3136	तस्माद्विषय	1680
तदा तदादिभ्यो	1947	तस्मान्महीपन ना०	40०0
तदेव वदितुं	43०2	तस्मात्तम	1348
तदेवाविद्याभि	3०38	तस्मिन्नुक्त क्षणेनैव	4019
तद्वक्त यदि मुदिता	3373	तस्य भाग नयेव	4592
तद्वक्त्याभिमतं सुख	3०३७	तस्य शृणुताञ्जन०	3 96
तद्विज्ञातवित्तु	4261	तस्य शृङ्खलप	3180
तनु वक्तव्यपदो	1587	तस्याभिवस्य०	3
तनुभूतगन्धको	2831	तस्या महाविरह०	3479
तन्मति वारयति	3691	तस्या पञ्चपलाशाभा०	33०5
तन्निगमस्य निन्दति	33०2	तस्या पादनख०	3382
तन्मूल गुह्य०	370	तस्या मुखपानि०	3320
तन्मूलशुभ	2273	तस्यैव पश्चिमाध	2187
तन्निद्रा स्तनयुग्मेन	3340	तस्यैवभुदया	739
तन्निद्रा गुह्य०	3108	तस्मात्तैव यमि०	4304
तन्नी पञ्चाशन्नी .	463०	तस्माद्भूतस्वास्तरत्न०	3308
तन्नीशुद्धिभूषणां	1272	तस्मिन्नाव	1327
तप परामर्श०	4०69	तान् धीरानधि	1117
तदा मही विराहा०	3824	तास्तानेकव	2253
तमे महाविरह०	34०5	ताप एव यथा	4243
तमश्चोम पूर्व	3०21	तापपदे सहृदये	1168
तमसि वारक०	4047	तामै नागमन	923
तमसो नै पर	430०	तां भविष्य	3217
तदा साधे ततो	4607	तामूर्ते सुखरीय०	1116
तरमय दुःशाङ्क	36०9	तरनारनै०	544
तरव किं न तीर्था न	1479	तारयण्यमर०	2004
तद्वत्तरणिवत्त०	3839	तरा यान्ति साधनत्वा	2725
तद्वत्तीवर्गन	37	तरास्ता सर्व०	2698
तद्वत्तामिद्रि	590	तविका सिन्ध	3051
तद्वत्तामिद्रि	2१1	तार्त्तनररेत्तुकारि	1025
तद्वत्तामिद्रि	2166	तार्त्तनैव नान्नन०	3307
तद्वत्तामिद्रि	803	तार्त्तनारिषता	2071
तद्वत्तामिद्रि	1799	ताने तार्त्तनैव	2072
तद्वत्तामिद्रि	8०	तार्त्तनैव	187
तद्वत्तामिद्रि	1265	तार्त्तनैव	1097
तद्वत्तामिद्रि	842	तार्त्तनैव	1574
तद्वत्तामिद्रि	3310	तार्त्तनैव	1306
तद्वत्तामिद्रि	4443	तार्त्तनैव	4344

निरादना नानि निना न०	343	ननेकस्मिन्नव	272
नियविन मथा०	1667	नेमश्च प्रयुत	607
निर्गम्यते भवत्	4666	न दनस्तनय	2120
निलकान्तक०	2130	नाना मय यवन	9
निलम्बानावड्ड०	2252	ने मन्तना मुकाव०	1
निलयप्रमथुव०	2 33	न सेवे ज्ञानानरत्न	4281
निलया वनय०	3061	नेनमात्र	4025
निलो प्रचलनो	9618	नीगत्रनयचानर्य	1954
निल कश्चभ०	608	नकमद्रा जिन०	4471
नी य रविस्तगि	8117	नतन मनमय	3715
नारानीरचुन	3097	नदान मयमकुव०	1040
नात्र नयाम लीना	1516	नन दुर्तेन०	104
नाग निगार०	3 0	नन निजगुणा न०	1101
नुपडन युक्त वि०	2 41	नजरा मनमकुप	1370
नुवावाज्जव०	3238	ननक कुन्त्य	1462
नन्व भव०	1 7	नगभागाव०	3 0
नन्यमारुप रावता	1 13	नगाप्रयम्ब०	174
नन्य भूमिनि	1 01	न 1 दय नन्यगृध	1601
नन्यवाचा	843	न विग नन्य ०	1 02
नन्यार्थ नन्यसामय	18 1	नगमना ० नन्य	27 2
नन्यराधे	25	ननननगुडा	41
नन्यकाचपक	2432	ननयननगवता०	5 33
नन्यारि लपु०	4 0	ननय वचन	1 43
नन्यनि भूमरुक्	642	ननय नग०	33 3
ननय नाभनक	4354	ननय भनन्ये०	3 33
ननीया पञ्चमा	17 3	ननयगस्तु	50 3
ननीया पूषकपा	1633	ननयार्थ	707
ननयभराया नमय०	1053	ननयि गम भवान	23 2
ननयै सारङ्ग	1900	ननयै गुरुग रावन	1316
ननयभुगामय	4148	ननय जग०	2318
ननय वमार	1 4	ननयैम नम०	18 2
ननय गव नमननुभ भि०	120	ननयै ग गुग	1827
ननय वि नमननुभ या	426	ननयै गगगगगग	1054
ननी नमन	1224	ननयै गगगगगग	3 52
नै भवता कुण्डलिना	5970	ननयै गगगगगग	1230
ननयैनि क्षमासह	288	ननयै गगगगगग	571
ननयैनि क्षमासह	1399	ननयै गगगगगग	3 01
ननयैर टुनिमता	4486	ननयै गगगगगग	70
ननयैर यम	264	ननयै गगगगगग	1 73
ननयैर यमगुगग०	1099	ननयै गगगगगग	722
ननयैर न मरी०	289	ननयै गगगगगग	781
ननयैर न	165	ननयै गगगगगग	204
ननयैर न	4278	ननयै गगगगगग	20 12
ननयैर न	162	ननयै गगगगगग	1 2

तो विचन सग	३५००	दर्पणपु परिभाषा०	३ ४१
तां विनागरि०	३४८७	दयाचम भगज०	१२३७
सामाख्य पणद०	३००९	दर्शकस्य दह	२८८९
भद्रुलाया दशा०	१७०७	दर्शकस्य दह	२८८८
अथ गृहद्वार	२४६३	दर्शनवस्तुधर०	२६८८
द		दर्शनान कल्याणि	१४७१
दर्शकादि दश०	२९०७	दत्त मन्थज मासि	३७०५
दशाच्च यानि	२८९७	दर्शकसमा कथा	२०८६
दश स्थिता १६०	२८९१	दर्शमिणि०	४३००
दशसकटवक्त०	४०६०	दर्शद्वार मार्गेण	४५९६
दक्षिण चण्डि	२३००	दर्शविज्ञानि०	११४६
दाभण्य मधम	२६३६	दर्शमपचनन	१८ ८
दाभण्य मधम	२६४३	दर्शाङ्ग मना	१ ३
दक्षिणार्द्रो शब्द	१६०९	दर्शाङ्गाव मनाभूषा	०७०८
दक्षिणार्द्रा पूर्णा	२ २४	दर्शाङ्ग च०	१८८४
दक्षिणार्द्रतेन	२८०८	दर्शक भद्रक०	१४३
दक्षिणमङ्ग पुंस	२५४७	दर्शाना मुना०	३ ५
दक्षिणाशामवृत्त०	३९७	दर्शानाव दन्त	३४०७
दक्षिणाङ्ग यग	२४१४	दा उम न द्रज	३१४६
दक्षिण कल्या	१७८९	दानय भाक्त्य	४६९
दक्षिणार्द्रा कर्णे	२४०७	दाना नीचा व	१९१
दक्षिणानजयक्षत्र	२६०६	दाना रति धर्मिनी	४४८
दक्षिणावृत्त	४४३०	दाना सत्त्व	३११०
दक्षिण सा वक्रा	८३७	दाना सरस	८३०
दक्षिणार्द्रा	१ ०४	दान स तानि द्याव	१६०८
दक्षिणार्द्रा	३ ६०	दान भाषा	३९०
दक्षिणार्द्रा	४३६४	दानाव लम्भ	४६३
दक्षिणार्द्रा	४०३७	दानार्थना	१२९
दक्षिणार्द्रा	४७४	दान सप्त	१४७७
दक्षिणार्द्रा	२०६३	दान सप्त	४०८
दक्षिणार्द्रा	१०३१	दानार्द्राकरापाव०	११०२
दक्षिणार्द्रा	१३४	दक्षिणार्द्रा	४१४०
दक्षिणार्द्रा	१६४	दक्षिणार्द्रा	४०६
दक्षिणार्द्रा	८७	दक्षिणार्द्रा	३६०७
दक्षिणार्द्रा	१६०८	दक्षिणार्द्रा	१०२७
दक्षिणार्द्रा	३७४३	दक्षिणार्द्रा	९०९
दक्षिणार्द्रा	१०१०	दक्षिणार्द्रा	१६७८
दक्षिणार्द्रा	३३३०	दक्षिणार्द्रा	१३०४
दक्षिणार्द्रा	३१७९	दक्षिणार्द्रा	२४५४
दक्षिणार्द्रा	१९	दक्षिणार्द्रा	२१००
दक्षिणार्द्रा	३०१	दक्षिणार्द्रा	२४०१
दक्षिणार्द्रा	१८४४	दक्षिणार्द्रा	२३८८
दक्षिणार्द्रा	११७	दक्षिणार्द्रा	१४१६
		दक्षिणार्द्रा	११४०

नि न वाणि वा	2458	दुष्टैरपि निर्वैरेव	1439
निने पञ्चम्ये	4259	दुःखानामनु	907
निवा निराश्व कर्तव्य	1443	दुःखकायस्य	39
निवि दवा भुवि	4343	दुःखि च नरुणी युवा	3439
नित्यचक्षुरह जान	3400	दुःखो यत्र यत्र	1711
नित्यैषध नो न्य	1902	दुःखद्वैतमुपा	937
निशो हाराकारा	3870	दुःख सनेका	2975
निशि चतुर्न्मया	2446	दुःख मुक्तं नमनाम	3390
निश निशि मगन्त	3720	दुःखस्थापि वया शुत्र	1600
निशान्द गकुलाकृति	123	दुःखदुःखानि चमक	833
न नक्षत्रा मन्त्र	2074	दुःखा व कृत छानि	3800
नानपु दाना	3116	नृकान कमगसन	75
नानाजनपद	803	नृभद्रभद्रिमयि	3777
दीरा गन्ध ना	4566	नृदकाय	3032
दीरोत्सव देव	2540	नृदनरगन्ध	1197
दीपापद्यमन पुस्त	601	नृदनगुरु कका कुला	1627
दातृणि अय	2363	नृदमनी धनस्तत्र	1684
दीन कार्ये नाई	2601	नृद दैन्यकुमुदिनी	125
दीन तु धनिना	2009	नृद्या किनन्दिनि	3764
द द द द द विप	2406	नृद्या दम्भ मनासव	3078
दीपभद्रगोपा	4060	नृद्या सन्नि मन्नि	3684
दीप सुमधुर	4681	नृद्या नृद्या सन्नि	3773
दीपनिद्राणि गध	1033	नृद्या नानगापि	3647
दीपन पथि	2604	नृद्या कानरनवग	3386
दीपो नु तर्जनी	1703	नृद्या नृद्या प्रवास	2073
दीपोऽप्यन्त्र	3103	नृद्या धुना रा भू	2570
दु खन मियन	1404	नृद्या नृद्या भावपु	4217
दु नवनरभान्नि	3830	नृद्या नृद्या सुभा	2909
दुग्धमक व	2201	नृद्या नृद्या नृद्या	3672
दुग्धस्थानुरारि	2030	नृद्या नृद्या नृद्या	3769
दुर्ग वराधे देव	1362	नृद्या नृद्या नृद्या	3480
दुर्गाय राधा काशी	1361	नृद्या नृद्या नृद्या	3081
दुर्गा मनी शाय	1186	नृद्या नृद्या नृद्या	4070
दुर्गेन परि	304	नृद्या नृद्या नृद्या	2319
दुर्गेन दुःख	103	नृद्या नृद्या नृद्या	3575
दुर्गेन दुःख	476	नृद्या नृद्या नृद्या	4140
दुर्गम घननिद्रि	3767	नृद्या नृद्या नृद्या	3109
दुर्गमभय	1107	नृद्या नृद्या नृद्या	1417
दुर्गिहारनरा वैर	1931	नृद्या नृद्या नृद्या	724
दुर्मन्ता नृदि	1533	नृद्या नृद्या नृद्या	1223
दुर्गधन समीपि	1357	नृद्या नृद्या नृद्या	1226
दुर्गारा स्मरमाग	3703	नृद्या नृद्या नृद्या	4520
दुर्गारनेरेव	1170	नृद्या नृद्या नृद्या	1245
दुर्गादिनीनगुणी	1411	नृद्या नृद्या नृद्या	2107

देवदत्तलो०	2078	दारादेदेवोपु	2510
देवदत्तस्त०	1818	दार्विशदकुल	1632
देवमार्ग धन	4567	दाविमरम्भासि०	1551
देवादिस्पतय	108	दाविमो पुरुषो लोके न भूता	1550
देवाधिकारिणो	604	दाविमो पुरुषो लोके पर०	1546
देवानामसुराणां	4541	दाविमो पुरुषो लोके शिर०	1549
देवानिपुन्यमनुष्यांश्च	638	दाविमो पुरुषो लोके सुतनो	1547
देवालय चन्दर	621	दाविमो पुरुषो लोके मये०	1933
देवी चतुर्थपादे	3132	दाविमो पुरुषो लोके रये०	1548
देवीमन्तरमो	3091	दसतति सह०	4307
देवी हरिर्द०	740	दि शरं नाभि०	280
देवादेश गते	4250	दिगुणोत्तरया	4449
देवीरामोपु	1955	दिग्गददशरणां०	1998
देवीरन्तरिता शनिश्च	3445	दिजा अपि न	1885
देवादयाय प्रतिम०	2554	दिनीयो हठयोगश्च	54
देवापणे रम्भ०	3150	दिविचनु शाव १	2500
देहि देहीति	269	दिधा विधाय शीतांश	3815
देहीनि वज्र०	392	दिधा इव स्थान्	4872
देव्या नामभिरे	84	दिपदशन पुर०	3001
देव्य कृष्णकचन	4107	दिपटि च सहस्राणि	1921
देव पुरुषकारेण	459	द्रीपादन्वस्मादपि	441
देवाद्यगति तुल्यो	749	द्री हस्ती गुणि०	1770
देव्या सयमित	3686	द्वचकु लोन्मानमाकाश	2805
देव्या जपन०	3278	ध	
देवीपैस्य विना	2264	धनूरमलिका	2998
देवैर्यम स्मिन्	1031	धन पञ्चसिनीवने	3837
दामरौदहि कच्छति	1094	धमप्रशस्ता विज्ञेया	18
दक्षवास्तवे०	822	धन मित्र प्रिय	2451
दक्षिणसूहया	4179	धममस्तौति वाणिज्य	1446
दक्षिणार्धसमाकार	2306	धमनूदरम्भ०	2548
दक्षीयता	198	धनु सगति०	1928
द्वुतनरमिनो०	941	धनु प्रयाणो नि सधि	1762
द्वुतद्वन्द्व गुरु०	2012	धनुषक च कुन्वं	1721
द्वुतद्वय० ताले	2019	धनपु जीवि०	425
द्वुतद्वय० लघुने०	2018	धन्या मूढफलं	1047
द्वुतमेक भवे० तानोद	2029	धन्य नो गरिकन्दरो	4155
द्वुतमेक भवे० छ ताल	2008	धन्यास या कथयति	3746
द्वुतस्तु न भवेन्मून०	2075	धन्यास्ता सखि	3748
द्वयमिदमन्यन्त०	3909	धन्यी तु चक्रे	1810
द्वारिशाहजान०	1199	योगिनी वद०	3174
द्वारशाहरपादी०	1981	धमिनी भद्रमेव	3685
द्वारशैव सहस्राणि	1918	धरित्री धारयेत्	4532
द्वार गृहस्य	3940	धरोद्वेत् तु शकुने	2784
द्वारपदो जपन	2409		

धर्मं प्रणिव विना	140०	न कुटुंबोऽयं०	2113
धर्मशास्त्राय०	1343	न कुलनामधि	27०4
धर्मस्य विवृति०	22	न कर्त्तुं मनुष्येषु	444
धर्मोऽज्जन्म कुल	680	न का केनाना०	892
धर्मं प्रतिभेदनु व	678	न काश्चिन्नुधानस्य	1518
धर्मन्यायनवाग	1383	नमगुह्यमन्त्रक०	3260
धाटीभक्तं स रक्षणे	2515	नमन्त्रविकारी०	2974
धानुवापेयु विनाशा	1539	न खननि गुरे	970
धानाधनन्तर०	2893	न गवानां मरुता	1363
धात्रीकृत्तरसे०	3012	न गतैन नरे	1610
धान्य पदा वा	2473	न गयरणपना	1464
धादस्य राक्षी	2527	न गुह्यत	926
धादकृत्तागार०	4033	नम्र छत्राक	4582
धाम्न कुमरिका	2840	न च गभ्वरेन	1010
धारा धौत धुनाना	3881	न च रत्ना म	1758
धारा गुभा भवन्	4636	न चाश्च पारसरा०	3044
धर्मिक पालन०	1287	न तादृश न	2120
धौतान्न शानवासे	4109	न नान मयुखा०	3522
धौतिना सुममश्चित्त	41०9	नानरादण	20०5
धिववागनाम	996	न नादृक् र	1016
धिवरस्य मन्मनस	3323	न न उन्मिर्न	13०6
धिवरस्य र का०	104	न नवन् यम	3904
धिवरस्य	865	न नमि नवन्०	4199
धौतुवना हनिन्वा	1586	न नविक न	47०
धूत मन्त्रमी०	3316	न न रत्नमही०	1349
धूतौ पुनस्य	2247	ननपा मिशा०	2909
धूतौ भूमर०	57०	नन् लक्ष्मि०	531
धूतधुनि शौच०	396०	न नरे शध रान्	2670
धूतान्नमयुवन्	131	न नमिनि सचन्	454
धूतान्न न०	29 0	मद्य दन्तरभ्य	615
धूत नदानीनि	2367	मद्य नीचरन्	814
धूतमुद्रुम्	2139	न द्विपान न	1423
धूतान्ना श्रद्धा प्राप्ता	1649	न धाने प	4152
धूम काष्ठाभक्त	3999	न धाने कुह्य	967
धूतं प्रतिपत्त्या	4451	ननु मन्त्रिनि	3140
न		नन्मद्यपुत्रा०	1०६8
न कश्चिच्छास्त्राणां	1376	नन्मरन्	381
न कश्चित्ति ज्ञाननि	647	नन्मन मन्त्र विद०	4124
न काय मद्र०	1320	नन्मनि वस्य	3०66
न काष्ठा न दृक्कस्य	3988	न नृक्षराण्य	83
न कित्ति कनविदु	4241	न नृक्षराण्य	3943
न कृष्णरत्नारत्ना	1506	न नृक्षराणि	3451
न कुप्यमवारा०	1526	न पुत्र विन	1184
		न पुत्र वन दृक्कन	1486

न पुत्रायत्तमेथर्प	1524	न श्वेताशुवदन्ध०	1111
न प्रारब्ध तिष्ठति	2776	न स्याचिकिष्ण०	3046
नभो त्रिघ्नन्ति ये	1704	न स विद्या	337
न मय्यस्यै धीव	1507	न सा स्रग्वा	1344
न मया गौरस०	510	न सोऽस्त्वित्ययो	4204
नमस्तुङ्गाशिरधुभिः .. .	60	न सोऽस्त्वित्यो	300
नमस्यायो देवा०	436	न स्वजित प्रभू०	1511
न मानरे न दारेषु	1472	न स्यात्तज्ज	324
नमामि माम०	543	न स्रानमानरेदृक्त्वा .. .	614
न मुग्धदयिता०	183	नष्टन्वेव गच्छता	2764
न म दु ख	3156	न द्वा न च	3080
नमो भगवते	2347	नदीदृश सन्मन	1470
नमो भगवासाय	3190	नकार न निरा०	4272
न यत्र गुणवन्	1194	नामहेसरगुण०	4627
नयननिधाने०	3555	नामहेसरगुणाणां .. .	3239
नयनतीरज कि	3336	नामहेसरगुणाणां .. .	3185
नयनपथनिरो०	694	नामहेसरगुणाणां .. .	3064
नयनमसि जना०	755	नामहेसरगुणाणां .. .	545
नयनविकिरिरन्य०	3765	नामहेसरगुणाणां .. .	2885
नरकेभ्य सप्त०	715	नामहेसरगुणाणां .. .	3049
न द्या न गङ्गा	1907	नामहेसरगुणाणां .. .	620
नरपतिनि०	1353	नामहेसरगुणाणां .. .	1498
नरमांससारक०	2304	नामहेसरगुणाणां .. .	2721
नरस्याम्यन्तिके कार्ये .. .	2594	नामहेसरगुणाणां .. .	3752
न राणाणां	2060	नामहेसरगुणाणां .. .	433
नराणांमिव बुधाणां	2246	नामहेसरगुणाणां .. .	1073
नान्नि मलिन वि०	3301	नामहेसरगुणाणां .. .	4428
नलिनीदल०	557	नामहेसरगुणाणां .. .	2296
न लोकायनवादेन	1521	नामहेसरगुणाणां .. .	2803
नव बयो हारि	2083	नामहेसरगुणाणां .. .	4304
नवद्वार महा०	4229	नामहेसरगुणाणां .. .	4412
नवनीलमेघ०	73	नामहेसरगुणाणां .. .	3189
नवम ब्रह्मचरक	4360	नामहेसरगुणाणां .. .	924
न विजं दशमेन	339	नामहेसरगुणाणां .. .	4393
न विना वरवा०	346	नामहेसरगुणाणां .. .	4415
न विना विना	1965	नामहेसरगुणाणां .. .	2533
न विश्वेदमिच्छस्य	1301	नामहेसरगुणाणां .. .	4302
न विषममृत्	377	नामहेसरगुणाणां .. .	4151
न विभिरान्नि ये	1705	नामहेसरगुणाणां .. .	4395
नवीकिर्जाति०	152	नामहेसरगुणाणां .. .	3617
न शास्त्रैवरपङ्क्ति	10	नामहेसरगुणाणां .. .	3186
न शिवाय शिवा	2445	नामहेसरगुणाणां .. .	38
न शीते मति०	4429	नामहेसरगुणाणां .. .	1432
न शृणोति यदा	4490	नामहेसरगुणाणां .. .	1137

नलिद्रन्ति कुच०	1243	नमत्रय समा०	2094
नन्का लपा	1788	निमरचवचा०	2969
नलनव रयत्वा	8०9	निम्रचमु०	360
नन्दीयसि	211	निमीलनाय पद्याना०	743
नवज्ञानायेन्या०	1077	निरागिन धन्य०	2508
नक्षपति शपसीय०	2937	निरागिभावना	1332
नसभूम पश	4396	निरङ्गे रीप्यञ्ज०	4639
न सका वकता	4589	निरङ्गा वाञ्छिपञ्चा०	4673
नस्ते यज्ञ रिलया	606	निरर्थक काम	568
नस्य भारघडे	961	निरर्थक काम	762
नस्याच्छापनी	906	निरवधानि पणानि	146
नाहरया नृगया	472	निष्पदवान ३ पे	2526
नाह मांस न चा०	4710	निर्गच्छन्नर	4339
नाह रधान भूत	4088	निर्गम्य नागार्ध०	2376
नि शपचान०	3008	निगुणप्रति	232
नि शमा वन	8013	निगुण्य सह०	2987
नि शमोत्सासपुनो	4489	निर्गम्य शम्भ०	1855
नि सरयुप्रता	2720	निर्ममल विरागाय	4421
नि सरस्य पणधस्य	481	निर्दोः सत्ति	2169
नि स्नोह करणाभि	43	निप त्या रानवहमन	3798
नि स्नहा यान	4100	निर्विकल्प प	4480
निखिन्ध्यसि या	8133	निर्विणय यत्ता राजा	1368
निच्छद्विगारि	3006	निर्विणयि यथा	1297
निज्ञ करनिकर०	70	निहन सुरनात्मन०	3 09
निहरीजन रान्ते	3704	निरणय नृप०	2590
निर्वाणुकावृता	3734	निष्ठाज्ञ रविन	8700
निर्वा कापच्छाया	3932	निर्विणयभमार्गे	2625
निय न सत्तयेन	1033	निर्वान सुरव०	45
नित्य ब्रह्म यथा	1308	निशाध ल नाना	3832
निर्ये ॥ मेय्यमाना०	3138	निकन्तामराश्विर्न	1214
नियममलक	677	निष्कलङ्ककल्पे	464
नियमावरत	4138	निष्कारण निज्ञान	1669
नियमास्ते गुण	612	निष्कारण य प्र०	2426
निरापसरदी०	3137	निष्कारणं मभिलिख	2474
निद्रागै बागर०	4492	निष्कपोयमहा०	1055
निद्रार्धमौलिन०	3468	निम्नयुहमनय०	124
निभिः वमदीराना	2123	नीच समाधि०	356
निन्त न नीदि०	225	नाचपु दातनी	559
निन्तान राहणदुः०	2582	नविरवराजन्०	2516
नित्य युधि	1607	नीचो नी नीच	2700
निरान य वरस्थान	1589	नीरु कर्तृपुर्ति	2807
निपीयमानसरका	3806	नीरु र्ने वराय०	2417
निमकन्को मरेन्	4607	नीरन्ध्र परिभ्ये	3670
निम कि वृन्दो०	1040	नीरसायि	294

नीरस्याधो भूमे०	2806	न्यस्ता नि दन्तवलयानि	3333
नीरागा मृगलाञ्छने	3488	न्यासापहता	721
नीलपिण्डसमाद्ग	4646		
नीली हरिद्रा	2112	प	
नीलोत्पलदल०	180	पक्षवशन्तचा	1765
नीलात्पलाम०	4122	पक्षमिव रावेन्द्र	1340
नीवारमसवा०	918	पक्षाधुधिय	573
नीहाराकरसार०	772	पक्षे भक्ष्यपदं	2710
नीहाराचण्ड०	2158	पक्ष्मलीपिद्ग०	99
नून दुग्धाभि०	251	पङ्कज नलेषु	1184
नून बादलछाह	550	पङ्कजासनतपन	8142
नूलमय म वार	3452	पङ्कजुषद्ग पथि	3917
नूलमाकाकरस्तस्या	3298	पङ्कमध्ये नू	2159
नृणां वराण भव	2603	पञ्चानु वनुरेन	3438
नृयबन्धकिणि	3888	पञ्च धारा इत्ययमि	1692
नृप कामासक्ता	1390	पञ्चपादस्य गृहारे	1070
नृपस्य तस्य	4231	पञ्चभि सप्तमिन्तै०	1658
नृपाणां च नराणां	1287	पञ्चभित्तैरगै०	1785
नृपातिरोषागमने	2639	पञ्चम कण्ठपद	4356
नेत्ररोगाय यथेको	2748	पञ्चमेदान	314
नेन्द्रियाणि न	4255	पञ्च एव न	1465
नेत्रभ्यामपि राजते	3705	पञ्चविंशति०	8131
नेष्टो गृहोपदिष्ट०	2549	पञ्चविंशधरै०	1994
नेत्रस्य प्रसूति०	3942	पञ्चपट्टिसरसाधि	1914
नेत्रा सप्तपुत्र०	788	पञ्चदलपद्मगेन	1640
नेत्रतकोने	2225	पञ्चाङ्ग कृत्वा०	2910
नेत्रं पां वृता	2476	पञ्चासानोप०	2096
नेत्रामनो विनाश	374	पञ्चन्द्रपद्मसो	4833
नेत्रा वय मृदु०	3690	पदात्तमे पथी नय०	3673
नो काम प्रात०	1233	पठतो नास्ति मूर्खेन	1424
नोत्तरस्यां प्रतै ल्या	1505	पठिते दि गुणा	201
नोत्तरे मधयेत्	620	पठत त्वोरसि	3695
नोदन्वानधिवामति	1433	पठतो यस्य दे	4583
ना धर्माय यतो	4162	पठन्ति सद्ग०	343
नोपमानुमपि	391	पराका वलप्रति०	1797
नाविहितव्यो	1304	पश्चिन्नमति०	718
नो मन्ये दृढवधनात्	331	पश्चिन्न मसन्ने	2537
ना भलीमय०	820	पश्चिन्नोप करा०	486
ना रमेत रत	3141	पश्चिन्नोप राहु०	480
नो रविने च तमो	3590	पश्चुर्यन्तनिना०	935
नोभैजानुधिर	624	पश्चात्पुत्रक०	977
नोथ दुर्जन०	362	पश्चमृत्पांका	3030
न्यपोधन तु यवका०	2314	पक्षे मनु सप्तमिन्तै	2163
न्यस्तं यथा मूर्ध्नि	4115	पञ्चापि कण्ठपदयो	1012

पथि निगतिना	881	पदिकाया गृह०	2538
पदं तदिह नास्ति	1044	पदीभुजेस्तस्ये	2530
पदद्वये यदा रूपे०	1975	पवनास्त्रायने	1945
पदशब्दार्थान्	3497	पश्चिममूत्रं शान्ते	2779
पदस्थः स्वरमयान०	1946	पश्चिममूत्रे शान्ते	2790
पदस्थितस्य	487	पश्चिमायां भवेत्	2760
पद्मज्ञां मुक्तास्तरत्न०	32३2	पश्यति विद्यति	2357
पद्मभोजनं	4431	पश्यन्त्यो मन्मथ०	3356
पद्मभजनं प्रमिष्टं	1796	पद्मोदयेति विशेषिनी	3626
पनसन्कुच०	2121	पाटलया वनमध्ये	1014
पनमाध्वमभूका०	2128	पाटलदाडिमी०	2129
पक्षगाः स्त्रान् बन्धो	1480	पाशस्थानना०	2970
पक्षासि निषिद्धं	2134	पाशमूर्त्तं लिप्तं	2965
पयोधराकारभरो	3927	पाशमूर्त्तं वि०	2916
परदारपरद्वय०	667	पाशमः कमठः कटि०	133
परदार न गन्तव्याः	653	पाशौ तावत्परी	4026
परदारमि०	723	पाशौ मा कुर्वन्	3461
परमाणोरारि	4256	पाशौ पद्माभया	3803
परमिमयुव०	72	पातः पूज्यो भवति	745
परमो महत्स०	793	पातायान०	927
परलोकविर्ग	671	पातायनः किमु	4080
परस्वरगुणा०	3121	पातायनदुर्धममः	2175
परस्वरानु०	1929	पातानात्र वि०	257
परस्वरेण क्षययोः	3977	पातुं वीरिणं त्रयग्नि	4017
परस्य योनिं गच्छन्तो	2551	पातुं यस्य च दद्यात्	2869
परान्तरनरं	690	पात्रमग्री०	370
परार्थे यः शीघ्र०	1052	पादन्दामं क्षिति०	760
परिनुमतिं संश्रित्य	3783	पादांशरश्च०	3009
परिनामयिता	347	पादाङ्गुष्ठेन भूमि	3463
परिपतति पयो०	3589	पादाः पञ्चनखा०	2525
परिभ्रमन्दा भ्रमरी०	3914	पादाङ्गं ददु०	265
परिमन्त्रसुरभि०	990	पादाङ्गेति	361
परिमन्त्रं पीन०	3401	पादे पादे पञ्च	2826
परिगुहामणि	355	पादे मूर्धनि	3569
परिवरति वयो	3275	पादे सर्वगुरा०	2066
परौष्य मकुटं	405	पादे सुसम्पत्तौ	1792
परौषां त्रेकादशं	1513	पानमध्यास्तथा	1389
परोपकारशून्यस्य	1478	पानीयं नातिक्रिरी०	3807
परोन्य इव भूतानां	1283	पानीयं पानुमच्छामि	530
पर्यट्टः स्वास्तरणः	3766	पान्नु सो जन्मद०	113
पनापनमरीयां	31	पान्यजननीं नयोऽमा	2677
पलाशबीज०	2947	पान्याभार इति	983
पलाशशालिनः	2098	पविष्टं दुर्भेगा०	599
पलाशाः काञ्चनारा०	2110	पापं पापं तत्र	1151

पापात्ययोधि०	134	पुंमन्त्रयोः कथा	4182
पावनी नोपिता	2100	पुष्टः संशोधनं	552
पावंस्ताला०	587	पुष्पं सुखेक०	2082
पाशोभ्यां स०	3505	पुंस्ते निजमनो०	4207
पाणि तु शम०	4408	पुस्तोक्तिलम्भुरो०	3093
पाणि तु शम०	4437	पुष्पीयूतं भ्रम	71
पाणिभ्यां लिङ्ग०	4433	पुक्ते क्षानुनि कथायां	1604
पातने वात्कष्टाय	2506	पुदम्भपद्मिनी०	3229
पाथान्भय०	4022	पुण्याश्रो पूर्ण०	3916
पाथोभ्यां रुमादौ०	3831	पुष्पे धाम	254
पापणखण्डेनपि	4099	पुष्पमिषकलक्षेण	4029
पिङ्गला कुररः सयैः	4615	पुनः कृताहुनं	689
पिङ्गलाकेरुमन्त्रयो	2550	पुनः पिङ्गल्या	4459
पिङ्गलायां धरानीर०	2814	पुन पुनर्दक्षिण०	2401
पिङ्गलायां यदा	2812	पुनः अर्करवा	1874
पिङ्गलायामिजयां	2815	पुनः लष्टिः पुन०	4269
पिङ्गला कामनिनदा	2654	पुनर्नतादया०	3045
पिङ्गलेजापथं	4319	पुन्दरहरिदरी०	3633
पिचुमन्दनागकुसुमै०	2318	पुन्दरसदस्तापि	4163
पिण्डं मन्त्रासु	4293	पुनः स्थिता	3517
पिनुमानुविनाशाय	2741	पुनमेकं जगति	4228
पिबन्धि निमिरे	3601	पुन्यमादुच्छिन्नधावि	1579
विधाय कर्णी च	4580	पुन्यपानन्यायाय	3304
विनाकफाविशालेन्दु०	63	पुन्यभूदस्माक	3558
विपि प्रिय सप्त०	3651	पुन्य शास्त्रभरी०	2
विप्यलोमाय०	3216	पुन्य सपत्नी हरयो	1593
विप्यली सैन्ये	1783	पुन्य सम्यं सुखे	1501
विप्यस्ते दारा०	538	पुन्य नृजः	558
विपि प्रमूनि०	2995	पुन्यकाहुन०	1670
विष पयः प्रसर	1211	पुन्य प्रज्ञातोपहिर्न	3318
विशुनात्तकरा०	3021	पुन्यमन्त्रः सदा	1613
विष्टा गृहीता च	2998	पुन्यवद्वारये०	1835
विष्टाः क्षीरासु०	2269	पुन्यसम्भारणे	2048
विष्टान्नमशुभं सर्वं	2575	पुन्योत्तरभिषेक०	3337
वीदीप्रक्षालनेन	4028	पुन्यरवि न योद्धव्ये	1298
वीरं नीलं तथा	4656	पुन्यार्कं मूला०	2982
वीरं यत्र हिमं	921	पुन्यार्कान्यादिने	1893
वीनस्तुषारकिरणो	3643	पुन्योत्तरपद्मिनी०	2933
वीने च निन्दकथाये	3236	पुन्यानुरक्तं	4330
वीर्य सुवाकर०	4606	पुन्याय विधि०	2074
वीना कटिः मुदुन०	1629	पुन्यप्रतिपत्ति सुखे	1769
वीनोनुद्विगयोधराः	3939	पुन्योन्नत समुद्रये	2547
वीर्यं वागीर्य	761	पुन्योन्नत समुद्रये	3985
वीर्योना फलव०	956	पुन्य गृहीता न्यायाय	2743

पूर्व चर्चा नतो	4052	प्रतिनिधायिनीन०	1314
पूर्व दक्षिण०	4457	प्रतिकूलनामप०	450
पूर्व दक्षिणायन	26००	प्रतिभयसमुच्चयन०	9667
पूर्व द्विफरर०	3302	प्रतिगतमधि०	382०
पूर्व सत्र सम	3०00	प्रतिमानपु विरु०	1577
पूर्व सारथिमारोप	1904	प्रतिरत्नने शत्रु०	3760
पूर्वमन्मज्ञानव	4०8	प्रतिमूर्त्युद्धोन्नता	2००0
पूर्वरूपवसतिद्व०	2039	प्रयत्नच प्रतिरुद्ध	88०
पूर्वस्मिन्मन्मज्ञान	2०22	प्रयत्नच प्रतिरुद्ध	1421
पूर्वस्मिन् करम०	21०1	प्रयत्नीट नु	1791
पूर्वाभ्यस्ता मना	4365	प्रयत्नीट कुने	1848
पूर्वाभ्यस्तस्य	187४	प्रयत्नसत्तावह०	102
पूर्वाह्न व पराह्न	4०91	प्रयत्नसत्तावह०	38०0
पूर्वाह्न दक्षिणायन	2182	प्रयत्नसत्तावह०	260
पूर्वोत्तरायणीनी०	2211	प्रयत्नसत्तावह०	2778
पृच्छाशब्दुन वचि	2327	प्रयत्नसत्तावह०	2444
पृथक्चिन्ता समावृत्त	610	प्रयत्नसत्तावह०	1896
पृथिवी स्थाने	4131	प्रयत्नसत्तावह०	1829
पृथुमानकव०	3०88	प्रयत्नसत्तावह०	1736
पृथुमानकव०	3115	प्रयत्नसत्तावह०	43०1
पृथुमानकव०	30००	प्रयत्नसत्तावह०	1742
पृथिवी कौचकौचान	2469	प्रयत्नसत्तावह०	1814
पृथ्वी श्रीमन्मन्म०	1260	प्रयत्नसत्तावह०	1029
पृथ्वी स्थित	4419	प्रयत्नसत्तावह०	2190
पृथ्वीस्थित	2731	प्रयत्नसत्तावह०	4448
पृथ्वीस्थित	2707	प्रयत्नसत्तावह०	23०9
पृथ्वी स्थित	26०3	प्रयत्नसत्तावह०	195०
पृथ्वी स्थित	2402	प्रयत्नसत्तावह०	3081
पृथ्वी स्थित	2470	प्रयत्नसत्तावह०	1520
पृथ्वी स्थित	13०9	प्रयत्नसत्तावह०	2774
पृथ्वी स्थित	2340	प्रयत्नसत्तावह०	4508
पृथ्वी स्थित	2325	प्रयत्नसत्तावह०	266०
पृथ्वी स्थित	2762	प्रयत्नसत्तावह०	3104
पृथ्वी स्थित	1108	प्रयत्नसत्तावह०	1834
पृथ्वी स्थित	1750	प्रयत्नसत्तावह०	०10
पृथ्वी स्थित	655	प्रयत्नसत्तावह०	617
पृथ्वी स्थित	3281	प्रयत्नसत्तावह०	1335
पृथ्वी स्थित	1284	प्रयत्नसत्तावह०	4517
पृथ्वी स्थित	1289	प्रयत्नसत्तावह०	2735
पृथ्वी स्थित	1291	प्रयत्नसत्तावह०	2737
पृथ्वी स्थित	1325	प्रयत्नसत्तावह०	2734
पृथ्वी स्थित	194०	प्रयत्नसत्तावह०	16
पृथ्वी स्थित	4203	प्रयत्नसत्तावह०	2394
पृथ्वी स्थित	287०	प्रयत्नसत्तावह०	2०62

प्रधाने नृपराजे	3696	प्राज्ञ नरा धेनु०	4165
प्रध रार्थ रहित	2370	प्राज्ञनाथ न	384
प्रसन्ना काने०	142	प्र से माद्रष्टे	1766
प्रसरदन्तकार्कीर्णे	3899	प्राप्त्यु ज्ञातार०	31 2
प्रसरन्ति प्राने०	2126	प्राप्त्य ज्ञान०	4953
प्रसन्न मणि०	416	प्राप्त्यत गुणवन्नि	3649
प्रसन्न वनस्व	3060	प्रा व प्रमणकाण	2775
प्रस दा नष्कल्प यस्य	1369	प्राय प्रमाणमता	2639
प्रसथनानां दयेता०	3159	प्राय्य धानना०	434
प्रसात्तरारे	1138	प्राय्य ब्राह्मण	1612
प्रसाये पाँ विहित०	3878	प्राय्य मुकरे	3962
प्रमूनधुङ्गैमकरद०	3791	प्राय याग्य धनु०	1760
प्रमृदिपुगल०	3048	प्राय्य रानज्ञात्०	3697
प्रमथानये यति	2628	प्राय्यशेत्०	3978
प्रमथान वन्यै कृत	3474	प्राय्यगैरद्वारे०	3937
प्रमदमणिधेने	40 9	प्राय्य केव	4530
प्रहरि न पञ्च०	526	प्राय्यस्य मात्त्य	768
प्रहरावरता मध्य०	3389	प्राय्यशेत्० म०	2512
प्रनरप्यनिय	1429	प्रवङ्गमुष्ठा०	2235
प्रकाश्यमस्य बाधि०	4540	प्रवङ्गुवरकर्कारी	2275
प्रकारगापुर०	1565	प्रियज्ञतपस्तथ०	3708
प्रवीन्नामक०	9230	प्रियसगमाय व ॥	2544
प्रच्ये दीर्घ मूल	2712	प्रियसति विद्म०	451
प्रच्यो रक्ष	1899	प्रियसर्ग सद्ग	3796
प्रणातवान सैन्य	630	प्रियस्य शिक्षा०	42
प्रणानां च प्रियाया०	3089	प्रियनिष्ठाधिक	41
प्रणतगन्मयी	4797	प्रियाशेनमक०	3014
प्रणयानां ना०	4417	प्रियविरहिन०	3447
प्रणायाम विना	4442	प्रियातानवय	2056
प्रणयामस्य मुक्तिरनु	4406	प्रनयम विरक	600
प्रणायमा दश	4466	प्रययि वर०	361
प्रणायामाभरे	4381	प्रयक प्रयक	4064
प्रणायामाधिक	2090	प्राय प्रादरवि०	3974
प्रणायामैर्यथा	4438	प्रादच्छानुस्वा०	4071
प्रणायामो लघुस्वका	4447	प्राद वसति	3137
प्रणेशमभिसरन्ती	3612	प्रादकोदुम्बर०	2267
प्रणेश विनातारय	3441	प्रादवैरा तना	4371
प्रणेशन समान०	4313	पुनमक हौ	9021
प्रणेश दशश	4314	पुनमक मा०	2015
प्रान कुप्रजार्थ	3704	पुनय मुकरक	2026
प्रान सामन्तिर्नाना	3731		
प्रानानशाभनुवा	2471		
प्रानिभ थातगा	4093		
प्राप्ता धिय सकल०	4112		
		फ	
		फल गृह वा सखा	2613
		फल नु गृह०	1776

ब्राह्मण्यजागो०	616	माम पटिक० .. .	3056
ब्राह्मण्यो कुन्द०	3148	माम्यवन प्रसूयेशा . . .	442
ब्राह्म मुतेत पुरुष०	1504	मानि विन्यस्तकहार .. .	3287
बुन नूनन०	262	मानुषुका दिशो . . .	2636
बुनन्यस्या० .. .	242	मावशुद्धिर्मनुष्यै .. .	675
बुते समानि चाद्वयण०	1256	मासो रायिल० . . .	188
भ		भिच्छे मांसनेपयण	4061
भक्त रक्त सदा	1517	भिन्दन्तधन्दनार्त्त	3814
भक्ति शेषसि सन्निधेयु ...	3756	भिन्दानो यानिनीनां	3722
भक्तिप्रदाय दातु	138	भीनानां परचके	2529
भक्ति द्वेषी जडे	341	भीमद्वयामपननु०	1147
भक्षयेन्मभु०	3081	भीरु पलायमानो०	1936
भगवत्या भद्रकाल्या	2595	भीम्यर्थात्तु० . . .	500
भगवन्तो जगज्जेवे	449	भुक्त स्तु फलं . . .	979
भगवन्तो वैष्णवी	4387	भुक्तानि य० .. .	980
भगवन्तो वैष्णवी	3418	भुजद्वय निघनि	2438
भगवन्तो मदन श्री०	4003	भु पर्युतो निघ्न० . . .	4097
भगवन्तो यथा	1244	भुतानि पानीह .. .	2978
भगवन्तो रिपुसेनासु	3598	भूनागलब्धा० . . .	3000
भगवन्तो भोक्तु न	3681	भूनारी काञ्चन० ..	780
भगवन्तो स्तन्यान्त	2901	भूपानां भनिनां . . .	2817
भगवन्तो रिनि	3771	भूपानां रसिकानां . . .	2978
भद्र तस्य तरो.	581	भूपानां हरिपात्र० . . .	2058
भद्र वे सदृश	3895	भूपानां हरिपात्र० . . .	2783
भद्राव घामके ल	1562	भूमि गन्धर्वी वीरिनि ...	1299
भद्रो मन्दो मृगी	50	भूमिनि	3058
भयानकध वैभक्त०	2645	भूमी चाशक्त० .. .	2499
भयोरपि दीप्तदिशि	720	भूमी लज्जमही० . . .	787
भयोरपि	8961	भूयो गतिन० . . .	562
भयोरपि	3040	भूरिभारभरा०	3980
भयानक समादाय	3228	भूरेणविष्ठा नव० .. .	1056
भयानकपुहती०	1780	भूरे परीपुक्तवे . . .	1274
भयानक हृदय	1008	भूरे परीपुक्तवे . . .	2838
भयानक हृदयहारी	2365	भूरे परीपुक्तवे . . .	3210
भयानक हृदयहारी	178	भूरे परीपुक्तवे . . .	799
भयानक हृदयहारी	2745	भूरे परीपुक्तवे . . .	1177
भयानक हृदयहारी	3071	भूरे परीपुक्तवे . . .	777
भयानक हृदयहारी	2422	भूरे परीपुक्तवे . . .	4559
भयानक हृदयहारी	2439	भूरे परीपुक्तवे . . .	2052
भयानक हृदयहारी	2291	भूरे परीपुक्तवे . . .	4150
भयानक हृदयहारी	4063	भूरे परीपुक्तवे . . .	4034
भयानक हृदयहारी	2679	भूरे परीपुक्तवे . . .	490
भयानक हृदयहारी	2362	भूरे परीपुक्तवे . . .	925
भयानक हृदयहारी		भूरे परीपुक्तवे . . .	1152

भो भोः श्रीभोजदेव	1252	मग्गपन्नन्दान्नं०	2145
भो हंसास्ता०	807	मग्गलीकृत्य	569
भमन्वनान्ने	817	मग्गप्य स्वाहा इति चन्दनम् ...	2343
भमय जलदा०	3453	मत्ताः शरद्वनौ श्वानः	2424
भमर भमरा	818	मत्तेमकुम्भारि०	3693
भमरान्नोत्प०	24	मत्तेमकुम्भारि०	3951
भमरी कथिना	1848	मत्स्यकोलवस्तानांस०	2293
भ्रमात्पक्षिर्ग	3913	मदनदहनशुष्यन्०	3418
भट्ट नृनिकिरिटा०	1105	मदनमालोक्य	824
भ्रानः कटमरो	4164	मदर्थसंश्लेषात्०	4018
भ्रानः काञ्चननेर०	1193	मदेकगुत्ता जननी	4012
भ्रानः कीर	876	मधुकरगणधूनं	829
भ्रानः कोकिल	851	मधुकर तव	815
भ्रानः पञ्चरत्नवक्त्र०	1206	मधुङ्कुसुमगुम्फा०	2284
भ्रानः पान्थ पथि	3406	मधुगन्धिरव०	3099
भ्रानः पान्थ प्रसीद	3894	मधु च विकसिते०	3953
भ्रानर्षान०	394	मधुवीरवर्गोरम्भा०	2847
भ्रातृप्राभ्यकुविन्द०	1184	मधुनगरगौर०	3226
भ्रानधन्दन	993	मधुरानमदे	3177
भ्रान्नं पावन०	421	मधुपट्टिसिन्धु०	2283
भ्राह्मणकारवक्त्र०	3857	मधुरया मधु०	547
भ्राह्मण्ये पटो	1861	मधुमेन्धरकल०	3213
भ्राह्मणे यक्षिरा०	4527	मधुस्य ग्राम०	712
भ्राह्मणमन्दर०	114	मधुं पृथग्विधैः	2073
भ्रुकुटीकुटिलललाट०	4032	मधुविवर्त्तविराये	3346
भ्रुवाः काविर्द्वीपा०	3274	मधुशयनेर्मण्डलपो०	2385
भ्रुवर्क सममं	4358	मधुशयनेरेक०	2384
भ्रुवान्धुःकुम्भिना०	3954	मधुशयनितरे	3861
भ्रुवाये निविनः	3502	मधुशयने दह०	4014
भ्रुवनादिक्रिया	3187	मधुये तस्मिन्निशिर०	2171
भ्रुवर्ध धनु०	8380	मधुयैदिने वेदमनि	2488
भ्रुमङ्ग रविनेरि	3540	मनसि निविशने	3381
भ्रुमैः कनिवि०	3763	मनो दृष्टिगर्भं ज्ञात्वा	1841
भ्रुमध्यस्थोपरि०	4397	मनोनिर्वाप०	4220
भ्रुव्यायुगन्धे भानि	3297	मनोभावं व्रगन्तव्यं	4221
भ		मनोवाक्कर्मभि०	1883
		मन्यायस्त्वाचरा०	4074
भक्त्याविरचन०	77	मन्दं निर्भेदं चरणा	3620
भक्षिकाया विप	2961	मन्दं मुद्रितगोमयः	3871
भक्त्यानां तथा	4685	मन्दबन्धुकिरीट०	1254
भक्त्यन्तर्भास	438	मन्दारदुमरन्ध्र	2300
भक्षिजनानि०	2280	मन्दारमाला०	67
भक्षिष्टोपासन्तु	2967	मन्त्राय मन्त्रानिन्दः	3789
भक्तिः शानोर्द्धादः	1529	मन्त्रनन्मार्गि०	1351

मन्त्रमिति सत्र	2596	माकन्दमूल०	3249
मन्त्रपीथो लय०	4347	मा गच्छ प्रमदा०	3495
मन्त्रेणानेन हलिल०	2927	मापेन वि०	185
मन्त्रोद्घातित०	4158	मा चक्र चक्रि०	1257
मन्त्रिणो तस्य.....	4230	मा जीवन्त्य०	266
मन्यामहे मलय०	1067	माणिक्य तरणे०	1418
मन्ये तदूरु सभाष्य	3357	माणिक्यद्रव०	877
मन्ये प्रायेय०	4090	मातङ्गकुम्भस०	3328
मन्ये समामल्यवप्ये	3350	मातङ्गैरपि यै०	1576
मम करग्रहणाय	513	मानर्थपरि०	580
मया कुमार्यापि	3762	मानसमिति तान	4095
मयूरचुलिङ्गा०	3246	मम तात सपदा०	1322
मयूरो वर्णकान्	729	मम नावैः साहसं	1809
मरिचैः सैन्धव सर्पि०	2862	माना पिता गुरु०	1347
मरुदेशे भवति	2210	मानुलङ्कारजना०	2149
मरौ नास्त्येव	1150	मानुलो यस्य	4006
मर्यामान्ननुग्यस्य	2792	मावा सखा दुर्विदा	654
मर्यापितौष्ण०	3004	मा न्वं तान्	1810
मरुदोपे समुत्पद्ये	2855	माद्यादग्नादवन०	1131
मलयजगन्ध०	3112	माद्यन्मातङ्गकुम्भ०	4072
मलयाख्ये भवे०	2002	माधाना स मही०	4002
मलयानिलमिलनो०	3788	मानवाचय०	2606
मन्निहुतभु०	3867	मानव्याभिनिर्णीहिता०	3542
मलौत्सर्ग गजेन्द्रस्य	1207	मानवमानो यावैरौ	4550
मक्षिकापुत्रुल	3786	मानिर्नीजनविलोचन०	3045
मक्षिकामालभारिष्य०	3642	मानुष्य प्राप्य	716
मस्तिगुरुस्त्रिलपु०	2064	माने म्नाशनि	4178
महता प्रार्थनेनैव	220	मानोन्ननेत्यसहने०	3547
महद्गिरीवैस्त्रिमसा०	3594	मा भेट भेते०	3964
महासौहिणिका	1917	मादन्वा जन	3365
महापीतो महावक्रो	1582	मादन्ते रिशानि दक्षिण०	2719
महापोषा महा०	1701	मादन्त्यं वाससरो०	2477
महान्धर्वा भवति	1035	मादन्त्यं वाससरो०	408
महान्मानोनु०	223	मादन्त्यं वाससरो०	589
महानुभार०	321	मादन्त्यं वाससरो०	963
महापथ प्रवि०	4400	मादन्त्यं वाससरो०	3614
महाप्रलयमाहृत०	4073	मादन्त्यं वाससरो०	776
महामुद्रा नभो०	4407	मादन्त्यं वाससरो०	2579
महिषीमलमिलित०	3230	मादन्त्यं वाससरो०	2830
महिष्या दृष्टया	1342	मादन्त्यं वाससरो०	3261
महीपूतमुगन्धाय	4683	मादन्त्यं वाससरो०	1536
महीपते सन्ति	167	मादन्त्यं वाससरो०	1737
महेशस्वा भवे	1058	मादन्त्यं वाससरो०	483
महादेव पञ्च०	2366	मादन्त्यं वाससरो०	2297

माहिष्टूनसह०	3224	सुधं विद्ययाभिमुखं	2599
मिनं ददाति हि	4011	सुखं हि वन्द्या	417
मिनमायुर्यो	4092	सुखिनं नैव विदुतं	1935
मिचं कन्द०	4125	सुनिमन्त्रमहि	3653
मिचं स्वच्छन्दा	1554	सुधिं तरोर्विदु	2193
मिचद्रुह कृन्०	701	सुयं सुखी०	999
मिचसज्जनरन्धूना	1438	सुयं सुखनं०	2914
मिचै वारि गनं	3599	सुयं हि ज्ञानमर्थः	2841
मीनकोयवसा०	2283	सुयन्धं च यो	4416
मुकुन्द दाने दत्त	732	सुयदेव शयस्य	1037
मुक्तकन्दं नरैः	3182	सुययस्मिन्	4475
मुक्ताभा नृकाना०	106	सुयच्छमादि०	713
मुक्तो मनसादि०	392	सुयसुगन्धा गच्छन्	2713
सुखं नस्या स्मिन्०	3122	सुयसुगन्धं मनं	3627
सुखं पाण्डुच्छायं	3122	सुयं खरं यदा	3130
सुखं विक्रमिन०	3277	सुयं वृषभता २	3127
सुखकृतामि०	3826	सुयन्तं वा	901
सुखनायेन	100	सुयन्तो ररन्ते	902
सुखे चन्द्रकसंवीनो	1646	सुयन्तं	903
सुखेन चन्द्रकान्तेन	3371	सुयो रैनं मिश्रु०	1948
सुखेन नोद्विष्टायुधं	242	सुयन्तं कृष्ण०	2753
सुखे यद्वैरस्यं	1053	सुयन्तं नर०	4632
सुखे रथा राज्ञा०	1922	सुये भवति य	607
सुखे शारादि०	1262	सुयुः शरीर०	350
सुखस्य ने दद	3430	सुयोविधिं किं	4172
सुखा स्वप्नमागते	3409	सुदुर्भेदनाशेष्टा	2833
सुखे किं नर्ततेः	3553	सुदृतां सादृतां	1005
सुखे नृकर्मि दयिता	3699	सुदोः परिभाषा निर्व	1997
सुखे दीर्घनिवा निधाय	3419	सुद्विक्लान्देहादि	4614
सुखे धानुष्कता	3654	सुद्वि कटिना	3839
सुखे प्रमोदयति	3332	सुयार्थः स्तनित०	3873
सुखति सुखति कौशं	1266	सुयैवेदुषमय	69
सुखतो दुरपुरा०	2382	सुयो मन्त्रिका	2056
सुखनरत्न०	2560	सुयारी यावत्	1336
सुखाः सर्वे शुभदाः	2820	सुयति शुभप्रदेश	2359
सुखीवृत्तकलापेन	3248	सुयैवैव नय०	3990
सुखी वीर्य वन्द्य०	4173	सुयः विद्योति०	4049
सुखो दक्षिणो नम्र०	4030	सुयने चैव	1853
सुखिने वय०	4245	सुयज्ञाय०	4196
सुनेः कल्याण०	3024	सुयार्थं सुदमिनं	3156
सुखारविर्धनो	1068	सो ममिः धिय०	2065
सुमनोदयवे	2433	सुयार्थकचि	695
सुमीमय नमेव	843	सुयदस्यमिन्व	61
सुखं निधं लेट	2371	सुयौ वादय०	286

श्लोकानुक्रमणिका

७४३

मोनि स्वर्गकिरीट०	1188	यथा नयनि कैलासे	2061
मोहो स मणया	1174	यथा निशा सर्व०	4548
भयस्तज्ज०	2062	यथा परैतवानुना	4439
भारीयस्ताभिरयाज	1007	यथा पयुक्त	4477
भिरयमा मृत	4169	यथाचीवाङ्कुर	1292
य		यथासि जने	338
य करो यसक नूत	1668	यथा यथा विशल०	370
य कण कुचन	864	यथा यथाया कुचया	3285
य कृष्णान्न रता	2572	यथा यौव	372
य कौमारहर स ल	3768	यथा रजाभि	4248
यक्ष पुरस्नाग्नि०	2609	यथाकरात्मस०	4613
यक्ष भयजम्बरं	209	यथा वानर	4237
यक्षोर्वनीयो वाभना	2341	यथाशक्ति नि०	4408
यक्षो हारदामिय०	2612	यथा साप्रिस्तमून	4418
यक्षास्त्रि भिन०	4204	यथा विमप्रभा	4502
यच्छक्य प्रसितु	1308	यथा दि साधिन	4441
यक्षजानासि पयो०	758	यथव वाग्नी	182
यक्षजीम्यन क्षणमपि	1481	यथैव दृष्टेरा	4387
यक्षजननपस्ता ३०	680	यथैवमायान	4558
यत् सप तना	1063	यथैवमायान	4378
यथा गजैरिना	1060	यथैवमायान	4209
यथैव सर्वत्र नूना	3074	यथाश्वेति नकर	590
यथा यथाह्मण्य०	3375	यथाश्वेति नकर	4059
यच्छे गुरुत्	502	यथाश्वेति नकर	244
यकरावरनि	379	यथाश्वेति नकर	3319
यनागप क	879	यथाश्वेति नकर	789
यनी पापनमात्र०	4006	यथाश्वेति नकर	378
यथाश्वेति नकर	3660	यथाश्वेति नकर	4128
यथाश्वेति नकर	747	यथाश्वेति नकर	4177
यथाश्वेति नकर	1172	यथाश्वेति नकर	2640
यथाश्वेति नकर	4543	यथाश्वेति नकर	4239
यथाश्वेति नकर	950	यथाश्वेति नकर	3064
यथाश्वेति नकर	3666	यथाश्वेति नकर	2356
यथाश्वेति नकर	1931	यथाश्वेति नकर	4497
यथाश्वेति नकर	4546	यथाश्वेति नकर	2700
यथाश्वेति नकर	1813	यथाश्वेति नकर	611
यथाश्वेति नकर	3706	यथाश्वेति नकर	3119
यथाश्वेति नकर	4081	यथाश्वेति नकर	207
यथाश्वेति नकर	1195	यथाश्वेति नकर	936
यथाश्वेति नकर	2180	यथाश्वेति नकर	4712
यथाश्वेति नकर	4493	यथाश्वेति नकर	2723
यथाश्वेति नकर	4191	यथाश्वेति नकर	3009
यथाश्वेति नकर	4160	यथाश्वेति नकर	2176
यथाश्वेति नकर		यथाश्वेति नकर	2428

यदे वा एतन् वना	248०	य शेषोदधि०	917
यदि ममरमास्य	3972	य शेषोदधि०	199०
यदि सन्ध्या०	3707	य सन्ध्या०	809
यदि स्मराम न	3462	य सन्ध्या ह	166०
यदि स्मराम वशीकृतं	1476	य सैन्य स्मर०	3721
यदुन ब्रह्मा	1943	यदस्मा मास्म०	1231
यदस्मा गुरु	3०61	यदस्मा मास्म०	4234
यदस्मासि विधि०	776	यदस्मा मास्म०	27०0
यदस्मादी मन्त्रेण	०२13	यदस्मा मास्म०	140०
यदस्मादी मन्त्रेण	1००3	यदस्मा मास्म०	446०
यदस्मादी मन्त्रेण	4170	यदस्मा मास्म०	1०3
यदस्मादी मन्त्रेण	1401	यदस्मा मास्म०	20०0
यदस्मादी मन्त्रेण	1171	यदस्मा मास्म०	249
यदेव भर्ता जनानां	६००	यदस्मा मास्म०	1041
यद्येव गुणेष०	8	यदस्मा मास्म०	462०
यद्येव वन्दन०	19००	यदस्मा मास्म०	192०
यद्येव विधि विधि	1121	यदस्मा मास्म०	2००
यद्येव न भवेत्	1076	यदस्मा मास्म०	4660
यद्येव बद्ध शैले	1078	यदस्मा मास्म०	2791
यद्येव वस्तु०	149	यदस्मा मास्म०	०5
यद्येव विद्याभरणान	17०6	यदस्मा मास्म०	13२०
यद्येव स्वस्वामिन्	2079	यदस्मा मास्म०	1
यद्येव न भवेत्	3 0	यदस्मा मास्म०	4०3०
यद्येव न भवेत्	2००2	यदस्मा मास्म०	4०1
यद्येव न भवेत्	2706	यदस्मा मास्म०	36०
यद्येव न भवेत्	698	यदस्मा मास्म०	4171
यद्येव न भवेत्	1०64	यदस्मा मास्म०	4००4
यद्येव न भवेत्	19००	यदस्मा मास्म०	117०
यद्येव न भवेत्	3741	यदस्मा मास्म०	2249
यद्येव न भवेत्	3342	यदस्मा मास्म०	14०8
यद्येव न भवेत्	6०1	यदस्मा मास्म०	1२०7
यद्येव न भवेत्	2381	यदस्मा मास्म०	1००
यद्येव न भवेत्	1461	यदस्मा मास्म०	418
यद्येव न भवेत्	453	यदस्मा मास्म०	1644
यद्येव न भवेत्	4121	यदस्मा मास्म०	161
यद्येव न भवेत्	1112	यदस्मा मास्म०	2410
यद्येव न भवेत्	154	यदस्मा मास्म०	4०77
यद्येव न भवेत्	2614	यदस्मा मास्म०	4००2
यद्येव न भवेत्	11०4	यदस्मा मास्म०	10००
यद्येव न भवेत्	4619	यदस्मा मास्म०	457०
यद्येव न भवेत्	1697	यदस्मा मास्म०	121०
यद्येव न भवेत्	147०	यदस्मा मास्म०	3०००
यद्येव न भवेत्	2278	यदस्मा मास्म०	8००
यद्येव न भवेत्	1०1१	यदस्मा मास्म०	81०

यस्याङ्गानां	2897	युक्त्युक्त प्रगल्भान्	1402
यस्याङ्गे स्पृष्टरेखा	4648	युक्त्यानय मन्त्र	4498
यस्याय दृश्यन्	4663	युक्त्या सत्तरणे	4200
यस्यायै ब्रह्म०	968	युक्त्यान्का०	4021
यस्याभासप्रसङ्गेन	1717	युक्त्या युग च	1317
यस्यासौ दृश्यन्	4662	युक्त्यान्का० मायाम	1278
यस्यायै प्रवहन्	2800	युक्त्या विज्ञान चलन०	2810
यस्यायै दृश्यन्	4579	युक्त्यान्का०	208
यस्यायै मन्त्रभासा	1155	युक्त्यान्का०	2619
यस्यायै मन्त्र०	916	युक्त्यान्का०	9378
यस्यायै मन्त्र०	905	युक्त्यान्का०	270
यस्यायै मन्त्र०	383	युक्त्यान्का०	1607
यस्यायै मन्त्र०	2786	युक्त्यान्का०	3700
यस्यायै मन्त्र०	2233	युक्त्यान्का०	1109
यस्यायै मन्त्र०	3434	युक्त्यान्का०	9800
यस्यायै मन्त्र०	1837	युक्त्यान्का०	948
यस्यायै मन्त्र०	4160	युक्त्यान्का०	97
यस्यायै मन्त्र०	3407	युक्त्यान्का०	4770
यस्यायै मन्त्र०	100	युक्त्यान्का०	28
यस्यायै मन्त्र०	1373	युक्त्यान्का०	3511
यस्यायै मन्त्र०	3437	युक्त्यान्का०	4049
यस्यायै मन्त्र०	947	युक्त्यान्का०	4317
यस्यायै मन्त्र०	277	युक्त्यान्का०	1023
यस्यायै मन्त्र०	2737	युक्त्यान्का०	1328
यस्यायै मन्त्र०	9640	युक्त्यान्का०	814
यस्यायै मन्त्र०	2672	युक्त्यान्का०	908
यस्यायै मन्त्र०	1011	युक्त्यान्का०	837
यस्यायै मन्त्र०	4100	युक्त्यान्का०	714
यस्यायै मन्त्र०	3306	युक्त्यान्का०	900
यस्यायै मन्त्र०	3337	युक्त्यान्का०	1374
यस्यायै मन्त्र०	2906	युक्त्यान्का०	834
यस्यायै मन्त्र०	3090	युक्त्यान्का०	4111
यस्यायै मन्त्र०	2700	युक्त्यान्का०	4101
यस्यायै मन्त्र०	4139	युक्त्यान्का०	4100
यस्यायै मन्त्र०	1023	युक्त्यान्का०	100
यस्यायै मन्त्र०	679	युक्त्यान्का०	100
यस्यायै मन्त्र०	2080	युक्त्यान्का०	143
यस्यायै मन्त्र०	3316	युक्त्यान्का०	100
यस्यायै मन्त्र०	2558	युक्त्यान्का०	4031
यस्यायै मन्त्र०	1696	युक्त्यान्का०	7
यस्यायै मन्त्र०	399	युक्त्यान्का०	100
यस्यायै मन्त्र०	3079	युक्त्यान्का०	100
यस्यायै मन्त्र०	4130	युक्त्यान्का०	21
यस्यायै मन्त्र०	471	युक्त्यान्का०	20

रुद्र शोक भय	2152	रुद्रस्थान - यमकाष्ट	1871
रुद्रनीनाम०	3078	रुद्रादु न्यस०	1868
रुद्रशास्त्रविषय०	4616	रुद्राया परिपूर्णा	840
रुद्रस्थानभुरस्य	831	रुद्राया पारपूर्णाह	1001
रुद्रस्य सिन्धुनद०	1060	रुद्रा नाशुकपन्न	3388
रुद्र चैव भवता	2771	रुद्राथ तथा	467
रुद्रावनगनिच्छया	1679	रुद्र शुद्धा गृह०	2068
रुद्रपञ्चसमा	4634	रुद्राव इव०	2013
रुद्रा कैव०	849	रुद्राय विरामान्न	2014
रुद्रा कृष्णल	3019	रुद्रा मान विण	1700
रुद्रा धानराष्ट्र	4087	रुद्राय गुरुवेद०	2000
रुद्राकर याव०	1132	रुद्राय विरामान्न	200
रुद्रादिनाल	1133	रुद्राय दुनयन	2010
रुद्राकोकल	847	रुद्राय समरा०	2011
रुद्रा मान्न मन्०	910	रुद्रा नृगकुटीर	392
रुद्रास किर्मिनि	804	रुद्रासलेपु०	1948
रुद्राशिपु वका	830	रुद्रास्य भवाने	201
रुद्राद्रिक	1181	रुद्रास्य गृह०	2020
रुद्राश्रापण	922	रुद्रास्य जनस्या०	2070
रुद्रासि धाधनी	2089	रुद्रास्यभानकी०	3241
रुद्रासि भयज०	2017	रुद्रासि महाय रुद्रि	3390
रुद्रा विरमवासी	404	रुद्रास्यशासन०	301
रुद्रासामान०	3191	रुद्रास्य दक्षिणयवना	200
रुद्रास्यमारचय	949	रुद्रास्य जन्म सह	751
रुद्रास्य विराय	1011	रुद्रास्यकाय	4133
रुद्रास्यन	976	रुद्रास्यकाय	301
रुद्रास्यनक्षत्रपु	1071	रुद्रास्य मिकतासु	411
रुद्रास्य कर०	663	रुद्रास्यमैतदरथ	2800
रुद्रास्यसहन०	602	रुद्रास्यदुरस्य वरनी	0847
रुद्रास्यमध्यस्थ०	2181	रुद्रास्य गुजरी	204
रुद्रास्य ग्रन्थि गुल्फता	2213	रुद्रास्य सरस	4031
रुद्रास्य कूट०	708	रुद्रास्य म ललाट०	310
ल		रुद्रास्य कुश नख	204
लक्ष्मणे	161	रुद्रास्य शन विभवति	2321
लक्ष्मणा गिरि०	3240	रुद्रास्यारि भोनेन्या	2719
लक्ष्मणा लपु०	3097	रुद्रास्यविल्ववर्णि	2130
लक्ष्मीकीशान्नरमा	3044	रुद्रास्यार्थ जय०	1901
लक्ष्मीपयानरी०	278	रुद्रास्यमि सिन्धु०	2410
लक्ष्मीर्योनिधि०	529	रुद्रास्यमन्त्रविद्या	3111
लक्ष्मीसर्पकानो	1139	रुद्रास्यमन्त्रानन्दरेण	314
लक्ष्म्य चतुर्विध	1807	रुद्रास्यमन्त्र गणपति	3101
लक्ष्म्यापाद०	1804	रुद्रास्यमन्त्रार्थ	3101
लक्ष्म्यस्थान भूत	1864	रुद्रास्यमन्त्रचतुष्टय०	2110
लक्ष्म्यस्थान न्यसनास्थ	1867	रुद्रास्यमन्त्राद्वयनि	3603

लीह्यम्न०	७१२	वय नान्ये वाग्य	३७६१
लीनसोऽन्यदेव०	७१५	वय येषां ज्ञाना०	४११३
लीन्यामनेन	७१६	वय प्रकृत्यादुःख०	३३१४
लीन्यनपननरा	३७२१	वयमिह पार०	३०८
लक शुभाभ्यनु	३७०७	वयस्य वोगर०	३७७१
लोभ सदा	४२८	वसोवृद्धा	३३४
लोभवेदगुणेन	१५३३	वर दारिद्र्यमन्याय०	१४४१
लोभितवनसारान०	३७९५	वर प्रायश्चित्तो	१७४३
लोभ प्रदान	४६७२	वर वन वर प्रेष्य	१५७४
लोभप्रदान ननु	४६७४	वर हास्य	२५९
लोभानो लब्धा	४६३२	वरनकाक्ष्य०	७३०
लोभप्रदाने नादने	७९८३	वर्ममधीकृत्य	११३६
		वर्ममधो (वर्म)	३४२०
		वर्ममहिमते	२५५
व		वस्तुजननलङ्घन	४९३
वक्ष मांशुरसो	११८७	वस्त्य कृत्य वर०	२३०७
वक्ष्यन्मन०	२९७६	वस्त्य परिपूर्णस्य	२७४०
वक्ष्यो विभक्त	३००	वस्त्यस्य कृत्य	२८५१
वक्ष्याद पराजना०	२६८३	वराप पिन०	१३०७
वक्ष्य नैय ननु	११९१	वर्तनीया मन०	८०७
वक्ष्ये शिराम	७३१८	वन्देयुर्वन०	२१०६
वक्ष्ये कुम्भो०	१५१५	वन्देयुर्वन्द्यनप	१५१९
वक्ष्ये ज्ञानकरो०	९४	वर्णनदायन	४०५३
वक्ष्ये धर्माज्ञन०	३९२८	वर्ग वेदज्ञान	१९८५
वक्ष्ये धर्मोपनिषद्	१०३	वर्ध सन्	१९६६
वक्ष्ये वक्ष्यदाय	३२८०	वर्धिते स्वस्ति किं	१०३३
वक्ष्ये प्रदक्षी	२३५६	वर्धिते वेदे जनरा	५२५
वक्ष्ये धर्मवर्ण	४६२४	वर्धिते वन्देयुर्वन्द्य	३४००
वक्ष्ये धर्मवर्ण	३२०५	वर्धिते धर्मिनः	२३७३
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२१५	वर्धिते धर्मिनः	२३७२
वक्ष्ये धर्मवर्ण	३९६८	वर्धिते धर्मिनः	१४१२
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२९६४	वर्धिते धर्मिनः	२१५४
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२०९३	वर्धिते धर्मिनः	३६९८
वक्ष्ये धर्मवर्ण	५३९	वर्धिते धर्मिनः	२२१७
वक्ष्ये धर्मवर्ण	१८०६	वर्धिते धर्मिनः	२१९५
वक्ष्ये धर्मवर्ण	३७११	वर्धिते धर्मिनः	२१८०
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२६३७	वर्धिते धर्मिनः	१०६१
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२१२४	वर्धिते धर्मिनः	२४८३
वक्ष्ये धर्मवर्ण	४८३	वर्धिते धर्मिनः	४४४०
वक्ष्ये धर्मवर्ण	५१५	वर्धिते धर्मिनः	६८६
वक्ष्ये धर्मवर्ण	२८६५	वर्धिते धर्मिनः	९४५
वक्ष्ये धर्मवर्ण	११०३	वर्धिते धर्मिनः	२४१२
वक्ष्ये धर्मवर्ण	३३५४	वर्धिते धर्मिनः	२७६३
वक्ष्ये धर्मवर्ण	९५०	वर्धिते धर्मिनः	५४१७
वक्ष्ये धर्मवर्ण	४१०१	वर्धिते धर्मिनः	

यस्मै सन्धि	१११२	यामा तमामे नद०	२०१०
यत् सूरतर	३०५४	यपु पतिनिना	४३ ७
यतिमस्तु०	११४४	यपुर्गमिषनाद्या	२४२
यत् इतिवैल०	११३६	यपुर्गमिषनाद्या	४१७४
यस्यदण्ड कमण्डलु	४०४७	यस्यदण्ड कमण्डलु	२१०५
यस्यदण्ड कमण्डलु	११५२	यस्यदण्ड कमण्डलु	२५१४
यस्यदण्ड कमण्डलु	१४१७	यस्यदण्ड कमण्डलु	२२१०
यस्यदण्ड कमण्डलु	४०४२	यस्यदण्ड कमण्डलु	४०१
यस्यदण्ड कमण्डलु	३०७९	यस्यदण्ड कमण्डलु	१५५९
यस्यदण्ड कमण्डलु	३१७५	यस्यदण्ड कमण्डलु	१११७
यस्यदण्ड कमण्डलु	१५५५	यस्यदण्ड कमण्डलु	४२०५
यस्यदण्ड कमण्डलु	३८५६	यस्यदण्ड कमण्डलु	२०७०
यस्यदण्ड कमण्डलु	८०२	यस्यदण्ड कमण्डलु	६९१
यस्यदण्ड कमण्डलु	३९०१	यस्यदण्ड कमण्डलु	१५८०
यस्यदण्ड कमण्डलु	३०११	यस्यदण्ड कमण्डलु	३२८८
यस्यदण्ड कमण्डलु	३२०	यस्यदण्ड कमण्डलु	३७००
यस्यदण्ड कमण्डलु	३९१६	यस्यदण्ड कमण्डलु	५३३
यस्यदण्ड कमण्डलु	३०१५	यस्यदण्ड कमण्डलु	३१९८
यस्यदण्ड कमण्डलु	४५६९	यस्यदण्ड कमण्डलु	४०७८
यस्यदण्ड कमण्डलु	३६००	यस्यदण्ड कमण्डलु	३१३
यस्यदण्ड कमण्डलु	२५७१	यस्यदण्ड कमण्डलु	१६०४
यस्यदण्ड कमण्डलु	२७२३	यस्यदण्ड कमण्डलु	२७७७
यस्यदण्ड कमण्डलु	२८६८	यस्यदण्ड कमण्डलु	४०१२
यस्यदण्ड कमण्डलु	२०३२	यस्यदण्ड कमण्डलु	१०
यस्यदण्ड कमण्डलु	१८४९	यस्यदण्ड कमण्डलु	४००८
यस्यदण्ड कमण्डलु	४६४५	यस्यदण्ड कमण्डलु	१९०१
यस्यदण्ड कमण्डलु	२७६१	यस्यदण्ड कमण्डलु	१२७०
यस्यदण्ड कमण्डलु	२०९१	यस्यदण्ड कमण्डलु	५१८
यस्यदण्ड कमण्डलु	५९०	यस्यदण्ड कमण्डलु	२६३१
यस्यदण्ड कमण्डलु	२५१०	यस्यदण्ड कमण्डलु	५०४
यस्यदण्ड कमण्डलु	२७०८	यस्यदण्ड कमण्डलु	३०३९
यस्यदण्ड कमण्डलु	१८१५	यस्यदण्ड कमण्डलु	२१८७
यस्यदण्ड कमण्डलु	२०१७	यस्यदण्ड कमण्डलु	२०००
यस्यदण्ड कमण्डलु	६२	यस्यदण्ड कमण्डलु	१११
यस्यदण्ड कमण्डलु	२४००	यस्यदण्ड कमण्डलु	४०७३
यस्यदण्ड कमण्डलु	२६८९	यस्यदण्ड कमण्डलु	२९७१
यस्यदण्ड कमण्डलु	२६४१	यस्यदण्ड कमण्डलु	२१८०
यस्यदण्ड कमण्डलु	२८३०	यस्यदण्ड कमण्डलु	४७
यस्यदण्ड कमण्डलु	२६१०	यस्यदण्ड कमण्डलु	३६६
यस्यदण्ड कमण्डलु	२६५९	यस्यदण्ड कमण्डलु	११२
यस्यदण्ड कमण्डलु	१८१६	यस्यदण्ड कमण्डलु	२०३३
यस्यदण्ड कमण्डलु	२६३३	यस्यदण्ड कमण्डलु	१११
यस्यदण्ड कमण्डलु	२७०३	यस्यदण्ड कमण्डलु	११००
यस्यदण्ड कमण्डलु	२७०४	यस्यदण्ड कमण्डलु	

विमल पुष्पाङ्ग	1708	विमलपद्मा	722
विना मन् विना	404	विमलपद्मि	806
विना मन् विना	1410	विमलपद्मि	2117
विना मन् विना	3020	विमलपद्मि	300
विना मन् विना	1064	विमलपद्मि	2746
विना मन् विना	104	विमलपद्मि	4311
विना मन् विना	1011	विमलपद्मि	4190
विना मन् विना	209	विमलपद्मि	1364
विना मन् विना	301	विमलपद्मि	2400
विना मन् विना	3102	विमलपद्मि	1888
विना मन् विना	14	विमलपद्मि	4777
विना मन् विना	1800	विमलपद्मि	3170
विना मन् विना	1440	विमलपद्मि	1034
विना मन् विना	203	विमलपद्मि	1961
विना मन् विना	3412	विमलपद्मि	4341
विना मन् विना	22	विमलपद्मि	46
विना मन् विना	303	विमलपद्मि	303
विना मन् विना	10	विमलपद्मि	3011
विना मन् विना	110	विमलपद्मि	2052
विना मन् विना	3718	विमलपद्मि	1043
विना मन् विना	30	विमलपद्मि	2208
विना मन् विना	310	विमलपद्मि	4481
विना मन् विना	2000	विमलपद्मि	639
विना मन् विना	700	विमलपद्मि	1216
विना मन् विना	2103	विमलपद्मि	2276
विना मन् विना	302	विमलपद्मि	2203
विना मन् विना	2048	विमलपद्मि	1767
विना मन् विना	2096	विमलपद्मि	1404
विना मन् विना	1713	विमलपद्मि	2918
विना मन् विना	1469	विमलपद्मि	2000
विना मन् विना	2413	विमलपद्मि	400
विना मन् विना	4201	विमलपद्मि	410
विना मन् विना	1614	विमलपद्मि	2441
विना मन् विना	2339	विमलपद्मि	2041
विना मन् विना	2412	विमलपद्मि	1600
विना मन् विना	1838	विमलपद्मि	809
विना मन् विना	10	विमलपद्मि	3039
विना मन् विना	4001	विमलपद्मि	2094
विना मन् विना	1300	विमलपद्मि	3168
विना मन् विना	3309	विमलपद्मि	3378
विना मन् विना	3470	विमलपद्मि	1330
विना मन् विना	3092	विमलपद्मि	80
विना मन् विना	012	विमलपद्मि	403

वशाहमेन पुरुष	4487	शनमेकापि मयने	1360
वदन चैव मसिख	1738	शपथे स ननुया०	1302
वपथुर्मलिन	393	शब्द कृत्वायन	2336
वपन्त कपयो	3921	शब्द इतरत्वादे	3331
वैद्य पनरत नट	1542	शब्दापि य प्र०	4461
वैद्यनाथ नम०	4038	शब्दानुशासन०	1903
वैद्यरथ गच्छतो	2767	शब्दापि	179
वैराग्यभाट्ट०	4027	शब्दा न मिलान्	4590
वैरचनकन०	9015	शमिमानसिल०	3710
वैशाखे निरूपहन	2496	शब्दनापामय०	623
वैद्यमानकलद्वय	754	शब्दापुत्रमय	3412
वैद्यपनवरी	491	शब्दजात्याच्चन०	1066
वैतरनानस०	2928	शब्दनामनशा०	683
वैकुण्ठपवित्र	1527	शब्दनामरचकैय	1537
वैद्यभय क्षनो	1607	शब्दभय शब्दान	48
वैद्यभा य धन	1661	शब्दि न	240
वैद्यव भवान	4098	शब्दि मययनिशाकर०	403
वैद्यवैद्यावनाश०	699	शब्दा कपि	1620
वैद्यवैद्य ४०	2107	शब्दा न वाना	1114
वैद्यलघाही यथा	609	शब्दी न नयय	4519
वैद्यान् कृष्णपद्य	304	शब्दीरत्नम पि०	4392
वैद्यन खडु	3009	शब्दानां नयन	4017
वैद्यगैन्	200	शब्द म न	8730
वैद्यवैद्यालमुक्त०	3802	शब्दानान्य०	2211
वैद्यि मूढमय०	4034	शब्दा मारमा	9018
वैद्यि ३०	76	शब्दभयनद्वाना	9112
वैद्यि ३०	1710	शब्दभयमम य	9807
वैद्यि ३०	3143	शब्दभयन व	8398
वैद्यि ३०	1003	शब्दशब्दका०	9106
वैद्यि ३०	3719	शब्दा न नयय	211
वैद्यि ३०	1403	शब्दिनमागार०	30
वैद्यि ३०	2601	शब्दा निरम मरा	1000
वैद्यि ३०	3164	शब्दिनभिज्ञ १५	1108
वैद्यि ३०		शब्दानान नय०	303
वैद्यि ३०		शब्दासननिम०	1001
वैद्यि ३०		शब्दा न आ मयि०	991
वैद्यि ३०	2180	शब्दान भिन्न कपन	1088
वैद्यि ३०	2086	शब्दभयमन नृपे	807
वैद्यि ३०	1037	शब्दम ३०	121
वैद्यि ३०	1069	शब्दानामन०	1000
वैद्यि ३०	9016	शब्दानाम ३०	2471
वैद्यि ३०	1119	शब्दानां ११ कपय यय०	911
वैद्यि ३०	998	शब्दानां ११ कपय नृपे	9115
वैद्यि ३०	110	शब्दानां ११	2119

शान्त मन्मथमय	5703	शुभिनचुखन०	3338
शान्ती भैरवि	७०80	शुक्रशासन०	42०0
शान्तवाधार्त०	1677	शुक्रविक भवन	42०1
शारारे कम०	717	शुक्ल खना विभ०	2136
शार्ङ्ग पुनवृ०	17०7	शुक्ल भूमगत	611
शार्ङ्गमण्डन	५013	शुक्लराज पारन	3०१3
शार्ङ्ग शिवाचकु	771	शुद्ध हेम शम्भ०	30०0
शान्तनीन०	२५46	शुद्धरागसुख	1०63
शान्त लक्ष्मी०	2279	शुद्धमूर्तिन०	2034
शान्तमन्त्र०	4224	शुद्धगुदध	3152
शान्तनू न०	१0५4	शुद्धकाचमामिन्	२००6
शान्तनि मन्त्र	46१0	शुद्ध निमिनादि०	२०१2
शान्तान्न यम०	1732	शुद्ध प्रागुभ	२०92
शान्तदीप०	17०6	शुद्ध रत्नमाद्यन्	२7५०
शान्तारुचय०	१११3	शुद्धासनय वन	4१00
शान्तजगत्	3१10	शुद्धसग य शम्भ०	23१6
शान्त कृत् व	३१०	शुद्धान्नर	२7११
शान्त मन्त्र	6२3	शुद्धाशुभादी मागादी	41०५
शान्तान्न कर्मा	७	शुद्धा सौव कावे०	2०03
शान्त धाम्ना	७०५	शुद्धा शर०	189०
शान्त नि नो०	3११	शुद्ध पाथद्वय	1०31
शान्तान्न	२४08	शुद्धसुख पु०	3१70
शान्तान्न०	2०07	शुद्धरुचि	3107
शान्तान्नरत्ना	१0१7	शुद्धासुख कृपा	15००
शान्तान्न वन०	31२०	शुद्ध प्राद्वर्गा	726
शान्तान्न०	2१५	शुद्धाशुख पु०	1०1१
शान्तान्नमन्त्र०	3११3	शुद्ध गमन म०	१६09
शान्त शरत्कृत्	2००0	शुद्ध वरन निरा०	3774
शान्तान्न न०	1५0५	शुद्धान्न नावकापु	4470
शान्तान्नकर०	३१७	शुद्धाशुख०	13०3
शान्तान्न माप	173०	शुद्धान्न पार	18१8
शान्तान्नमय०	1473	शुद्धाशुखकरुपा०	30१५
शान्तान्नमन्त्र	3111	शुद्धमन्त्र०	2०१०
शान्तान्नमन्त्रा	2०५	शुद्धाशुख केनरुमन्त्र	40५8
शान्तान्नमन्त्र	3०62	शुद्धाशुख कर्मा	41६1
शान्तान्नमन्त्र	3१०3	शुद्धाशुख मन्त्र	१०१७
शान्तान्नमन्त्रा	११9	शुद्धाशुख मन्त्र	2००३
शान्तान्नमन्त्र	1०७	शुद्धाशुख मन्त्र	1१०
शान्तान्नमन्त्र	21५५	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१
शान्तान्नमन्त्र	1०५	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१
शान्तान्नमन्त्र	२०	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१
शान्तान्नमन्त्र	५74	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१
शान्तान्नमन्त्र	५१20	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१
शान्तान्नमन्त्र	५	शुद्धाशुख मन्त्र	१०५१

[illegible][illegible]

संविष्टो ग्रामः	3917	सद्वत्सद्वत्पः	1173
संसदि तदेव	139	स भूर्वर्दिजयाः	101
संसर्गाद्वयि	328	सन्धेदमृतेन	1552
संसार तव दुष्पार	4193	सन्ति शान इवः	157
संसारराशिः	4118	सन्तु दुःखाः किसलयः	3804
संसारबीजबहुलः	2577	सन्तोषि सन्तः	240
स एव कालः	4609	सन्मार्गे तावदस्ते	3300
स एव तीव्रः	4324	सन्त्येके धननामः	4110
स एव धन्यः	482	सन्त्येव गिलिताः	990
स कपे न स्पृहीयो	3353	सख्ये लभने	1449
सकरोरा चेददरी	2215	सन्नधिष्व	1920
सकलभुवनः	121	सन्नविगुणः	2900
सकुशः सिन	2180	सन्नपट्टिहंताः	3996
सकुष्ठेणुकः	2922	सन्नसरास्वयोः	2041
सहृदाकुष्ठवायेन	1831	सन्नाभिमन्त्रितं	2935
साखि प्रेयाजसा	3160	सन्नाभिमन्त्रिताः	2938
सखीभिर्क्षी यावे	3485	सदैन्य भारता	4540
सखीवाक्यं नवः	41	सदैनानं न पूर्वन्ते	1456
स गुणी स च	4183	सुफकण्टः	2821
सगुणैः मेरिनैः	1148	सुकला वा बदरी	2183
सगुनं मरितं	2906	सुखेनो मासः	4219
सङ्गः सार्गमना	4191	सकायगद्गदादारः	3171
संचारधामिसारीनां	43	सकायभयन्नरं	4462
सचिच्छ्रो मध्यः	447	समयचकिने	3549
सज्जिनः कल्पितः	1596	सभा वा न	1345
सज्जितमकलः	3526	सम ननुसकं	1773
सततोदारपुत्रासु	4226	सम विनामैद्वारिनः	3276
सत्क्रोशे नैश्चनेन	4039	समः समस्तनो	4432
सत्पादशान्तिपुत्रः	1158	समकालं सज्जनीया	2593
सत्यं मयं पुनः	855	समपादे सद्यः	1793
सत्यप्रज्ञमः	432	समर्पेता रिक्तयो	2524
सत्य वदम एव	3578	समधनोर्वयः	2386
सत्सांगधर्मकोप	875	समाकृष्टं यमः	3677
सन्तरङ्गोभरी	3113	समागमिष्यन्तोः	863
सज्जितशयपुत्रेन	4202	समाद्रुतस्थाः	4681
सज्जनुरक्तपङ्क्तिः	1283	समा च विपुला	1682
सदा मुना भवन्त्येते	1617	समाभिः समनाः	4486
सद्विरेव स्यामीति	1422	समा धादिदिग्वा	1709
सद्यः पाटितेनैकैः	3638	समा समासजः	2119
सद्यः प्रसूता सुरभी	2569	समाहितो वृद्धः	4563
सद्यः सान्द्रमयीः	3607	समागतानं यत्नेन	2157
सद्यो बरं मेरिक्तः	2668	समुद्रराम	839
सद्यो भुवंगः	2905	समुद्रकण्ठ	1167
सद्विद्या यदि वा	473	समुद्रान्दीकयः	28

समूलपात्र०	267	सर्वा वक्ष्यामि	2191
समूलचयु०	3036	सर्वा नमस्कृतानां	3808
सम्यक्दृष्टे समे	2131	सर्वात्म्यमायमा न	3364
सर्ग सार०	1673	सर्वात्म्यानि न	3093
सर्गसिद्धमरूपं	3136	सर्वा निर्दे	4160
सर्गास बहुश०	801	सर्वा ज्ञान	1 95
सर्गसना च	4311	सर्वात्म्य कृष्णा	3 22
सर्गस्वीयविज्ञानं	190	सर्वात्म्यसमुत्त०	28 4
सर्गसनाव	184	सर्वादनि संपन्नं	4411
सर्गस्वी स्थिता	1918	सर्वादा अनुरक्षण	3180
सर्गाष्टाधर०	4082	सर्गकाम	2 7
सर्गसर्गाधर०	3840	सर्गकर्म कुसुम०	3767
सर्गष्टाधर	2904	सर्गकाम हृता	4678
सर्गष्टाधरि०	1889	सर्गात्म०	348
सर्ग विवर्ति	318	सर्ग०	2 4
सर्गापस्य	2929	सर्गसर्गस्य०	1370
सर्गापस्य पञ्चा०	2194	सर्गसर्गस्य रूप	491
सर्गमुद्राक्षर०	2 37	सर्गस्य वेद नाथ	3394
सर्गस्य ये	1161	सर्गस्यमाधर०	87
सर्गस्य विव	4996	सर्गस्यमाधर	1129
सर्गस्य स्य०	316	सर्गस्य स्य०	4 7
सर्गस्य स्य०	2755	सर्गस्य विवर्ति	36 0
सर्गस्य स्य०	195	सर्गस्य स्य०	3116
सर्गस्य स्य०	1434	सर्गस्य स्य०	3400
सर्गस्य स्य०	1221	सर्गस्य स्य०	3368
सर्गस्य स्य०	731	सर्गस्य स्य०	339
सर्गस्य स्य०	2977	सर्गस्य स्य०	91
सर्गस्य स्य०	3007	सर्गस्य स्य०	9060
सर्गस्य स्य०	1787	सर्गस्य स्य०	2147
सर्गस्य स्य०	1643	सर्गस्य स्य०	1181
सर्गस्य स्य०	4059	सर्गस्य स्य०	3 8
सर्गस्य स्य०	2102	सर्गस्य स्य०	1000
सर्गस्य स्य०	3314	सर्गस्य स्य०	1110
सर्गस्य स्य०	9334	सर्गस्य स्य०	40
सर्गस्य स्य०	4316	सर्गस्य स्य०	9009
सर्गस्य स्य०	1911	सर्गस्य स्य०	3111
सर्गस्य स्य०	1118	सर्गस्य स्य०	1310
सर्गस्य स्य०	3804	सर्गस्य स्य०	111
सर्गस्य स्य०	9100	सर्गस्य स्य०	11
सर्गस्य स्य०	1000	सर्गस्य स्य०	1 11
सर्गस्य स्य०	4086	सर्गस्य स्य०	1 11
सर्गस्य स्य०	1467	सर्गस्य स्य०	1 11
सर्गस्य स्य०	4180	सर्गस्य स्य०	1 11
सर्गस्य स्य०	9108	सर्गस्य स्य०	1 11

साधोऽङ्गप्रमाणेन	1859	सुरदाहमस्य०	3262
साल्काननयुक्ता०	1275	सुरभिजल०	2242
साल्म सुतर	1329	सुरभिमुनो०	2277
साशङ्क्य समा०	1232	सुरस तन्मात्रे	2214
सा सुन्दर नव	3473	सुज्ञाना महावेगा	1618
सिद्ध शिष्ट०	283	सुभा पुरुषा राजन्	1360
मिहान्मोचिर्गन्तव्योक्ति० ...	26	सुवर्गसदृशा०	4629
सिद्धायी वीरकण्ठ०	1234	सुपुमान्न. पदेवैव	1369
सिद्धायोधि	2236	सुसन्दसमन०	4306
सिद्धायो सिन्ध०	3203	सुनिधेय विधिन्०	2262
सिद्धये विद्वांस०	2837	सुतर सरस	1950
सिद्धयोभू०	2944	सूकरासृक्सासिक०	2301
सिद्धयस्य०	3097	सूकारिका मय०... . . .	2229
सिद्धशरद्वि	3222	सूक्ष्म रत्न०	4637
सिद्धशाल्यादन	2161	सूक्ष्म कलु पुच्छ०	1636
सिद्धचरण दुग्०	1600	सूक्ष्मासृक्मनर०	4544
सिद्धार्थ कल्लो०	2246	सूक्ष्मेष्टि	1341
सिद्धार्थकल्लो०	2249	सूक्ष्मेष्टकल्लो०	3251
सिद्धये केनचिदुक्त	2572	सूक्ष्मसुखत्रे०	1846
सिद्धये वानुरात्र	2567	सूक्ष्मसुखा मीन०	1845
सिद्धर सीमन्तात्	1240	सूक्ष्माद्विद्वानाभा	3257
सिद्धरसृष्ट्या	136	सूक्ष्मर शुक्ल०	1726
सिद्धसुतरसृष्ट्या०	1113	सूक्ष्मचन्द्रमसो	4289
सिद्धारे सज्जनयति	524	सूक्ष्मचन्द्रमसो मृष्टि .. .	1650
सुवदुःखार्थ०	2692	सूक्ष्मदये गृहोर्ध्व	2437
सुवद्विषा नाभ्युत्	3781	सूक्ष्मनि वाचद्विषे०	4000
सुविनयशुभा	2504	सुव समेदयन्तो	1512
सुजनो न याव	237	सुवर्गनि यना०	1903
सुवतु बलिनि	3577	सुवया भनमिच्छति	1373
सुवभूयसुद०	1419	सुवर्गनि यैपिता	3134
सुदीर्घा रागान्निवो	3335	सुव रथी नव०	949
सुधाकरकरशर्मा०	1102	सुव्योत्तराणो	1575
सुधामयोप क्षय०	3305	सुव्योत्तराणो	3591
सुन्दरी सा भवत्येव	3306	सुव्योत्तराणो	2523
सुभाषितमर्षि०	141	सुव पर न	272
सुभाषितरसा०	156	सुव दधाय	4283
सुभाषितर०	56	सुव शीघ्रं दही	3083
सुव न वति०	3576	सुव कान्ता मणिः	1100
समान्ये	1411	सुव्येष्टि हसित०	3163
सुमनोत्तराणानां	1114	सुव्येष्टिवाचे वकेन्दो	3306
सुमुने वि मुने०	358	सुव्येष्टिमन्दीवर०	3577
सुवर्गमन्दीवर०	3707	सुवर्गनि यान	1900
सुवर्ग नमः०	511	सुवर्गनि यान	181
सुवर्ग नमः०	3665	सुवर्गनि यान	3371

सोदनेन पारयन्त	1469	सूत कृश कृश	4571
सकम्भन समान	2294	सूतशकुमणि०	28०1
सकंधाधिक०	3188	सूतः कोधना०	1683
सकलितवहल	3170	सूतः या तत्रा या	3101
सन इव च गले	2819	सूतः प्राणाय मय०	1280
सनेनारिसरभाय	3730	सूतुर्जनस्य दशमी	661
सनपुगलकर्ण०	3227	सूतः नाम मन०	1415
सनपुगमनीव	3370	सूनाम्मा रु	3०81
सनो मौसधन्वी	4147	सूनाः युवधनु	8289
सन्धेस्य नद्वानि	1537	सूनाः शाखात्	2260
साम गजानां निवन	2681	सूनाः दीर्घा	1708
साकामा परिवर्तिन०	1130	सूनाः वराय	4510
साकेनात्तिन०	373	सूनाः वरायसि	3०48
सिपस्य य कामपने	1494	सूनाः वरायसि	32 3
सिपय परिव	3084	सूनाः वरायसि	371
सिपयोरितारयन्	1569	सूनाः वरायसि	2०11
सूनाः लक्ष्मि०	709	सूनाः वरायसि	1447
सूनाः मुद्रा कुमुभा०	3082	सूनाः वरायसि	110
सूनाः लक्ष्मि०	4192	सूनाः वरायसि	1101
सूनाः लक्ष्मि०	4191	सूनाः वरायसि	3830
सूनाः लक्ष्मि०	2536	सूनाः वरायसि	2864
सूनाः लक्ष्मि०	1414	सूनाः वरायसि	507
सूनाः लक्ष्मि०	36	सूनाः वरायसि	3513
सूनाः लक्ष्मि०	942	सूनाः वरायसि	०036
स्थान गतिस्थान	2०84	सूनाः वरायसि	1671
स्थानस्थस्य प्रयाग	2०18	सूनाः वरायसि	3317
स्थानस्थानां नन०	2459	सूनाः वरायसि	3302
स्थानस्थानां शकुन	23०3	सूनाः वरायसि	3301
स्थानस्थानस्य यस्थ	2106	सूनाः वरायसि	36००
स्थानस्थानां सूरी०	2501	सूनाः वरायसि	21०2
स्थानस्थानां	1789	सूनाः वरायसि	2447
स्थानस्थानां	26०1	सूनाः वरायसि	2718
स्थानस्थानां विभक्त०	3०04	सूनाः वरायसि	1197
स्थानस्थानां दूर	2714	सूनाः वरायसि	4267
स्थानीस्तेषु यति	2165	सूनाः वरायसि	947
स्थानस्थानां	3792	सूनाः वरायसि	4141
स्थानस्थान मन्त्र०	3043	सूनाः वरायसि	2117
स्थापयित्वा पठे	2859	सूनाः वरायसि	21०0
स्थावर नष्टम चति	2866	सूनाः वरायसि	4५1
स्थावर नष्टम चर	2936	सूनाः वरायसि	7 5
स्थावरनष्टम०	800	सूनाः वरायसि	1581
स्थाना भय	571	सूनाः वरायसि	1514
स्थाना दीर्घा०	1०01	सूनाः वरायसि	31 5
स्थानात्तिन या र्थ	1०81	सूनाः वरायसि	1०87
स्थानस्थानां		सूनाः वरायसि	

सव या रात्रि	2015	हरिहरवाराजया	3033
स्वपमपादुखा य	3420	हराच्छर प०	2904
सराण पञ्चपुत्र	1901	हरा यज्ञपञ्चा	4213
सराण्य शुभ	2793	हर्नुयोनि न	203
सर्गे स्कन्ध०	988	हर्न समुद्रय नरा०	2342
स्वराश करानि	439	हस्त पुनमु	1723
स्वरासनारक्ष०	4338	हस्तद्वय धने	631
स्वरिन् क्षत्रप०	501	हस्तप्रमाण०	2140
सस्मन् विद्वन्	1082	हस्तानि न	485
स्वस्वदोनेस्त पृच्छाय	2337	हस्तार्के ल द्रव्य०	1880
स्वाकृष्टस्व जना	1806	हस्ती वय स्थानिक०	1259
स्वाधिनान दिनाय	4359	हस्ता मया०	23
स्वाध्यायशौ च०	1497	हृदय नृनाम्या	2407
स्वामिप्रभा पिय०	3611	हा नाव नावाव	3370
स्वामा नि असन०	3116	हारान्तर दव०	1230
स्वामान्वासन०	80	हारीना सरस	871
स्वाम्यमान्य०	1407	गता नगरानि	3129
सावर्णे च विगात्र	1112	हावहार हविन	602
स्वस्व मन्त्रमेव	3059	हावहार हविन	2019
स्वच्छा चारना	1630	हिन्दु नरसमुद्र	344
स्वच्छा कथमृद्ध	104	हिन्दुपञ्चान०	312
स्वैर कैरकारणा	3631	हिन्दुपञ्चान०	1023
हस्त मगने शनके	1187	हिन्दुपञ्चान०	907
हस्त ड्राष्ट०	4321	हिन्दुपञ्चान०	3319
हस्त पद्मन०	1023	हिन्दुपञ्चान०	162
हस्त भिमान पवना	2705	हिन्दुपञ्चान०	2302
हस्तैवमपशे०	126	हिन्दुपञ्चान०	984
हस्त यथा रात्रि	360	हिन्दुपञ्चान०	2080
हस्तान्तराक्षर	190	हिन्दुपञ्चान०	1993
हस्तममयी कुञ्चन	3967	हिन्दुपञ्चान०	1656
हस्ति माता गु०	4315	हिन्दुपञ्चान०	1755
हन्तु मयासरनि	1402	हिन्दुपञ्चान०	3930
हयन्त कारुण्य	4574	हिन्दुपञ्चान०	728
हयी मृगमिमी०	3128	हिन्दुपञ्चान०	656
हरकण्ठपहान०	68	हिन्दुपञ्चान०	3849
हरकण्ठे मुर०	701	हिन्दुपञ्चान०	119
हरिद्री दुग्धमहिनी	2871	हिन्दुपञ्चान०	234
हरिणीछागया०	3120	हिन्दुपञ्चान०	180
हरिणी छागी	3122	हिन्दुपञ्चान०	3460
हरिणी मगया०	3124	हिन्दुपञ्चान०	2415
हरिणीद्वया०	3129	हिन्दुपञ्चान०	1251
हारण्य०	904	हिन्दुपञ्चान०	30
		हिन्दुपञ्चान०	402
		हिन्दुपञ्चान०	1156

हे पक्षिन्नाग०	808	हे हेमन्त स्मरिष्यामि	3923
हे पान्थ प्रिय०	3931	होमपूजाजन०	2765
हे पान्था स्वगुहाणि . . .	3817	हस्वनाम्पयो०	1623
हेमन्ते शिशिरं	2153	हस्तश्रवणद्वय०	1590
हेममञ्जरीमालाभ्यां	3359	हेति स्तम्भमुदिष्ट	1688
हेलाविच्छिन्नि०	3155	हेति स्मरन्ति	1687
हेलोद्दामिनकजोल०	1087		

परिशिष्टम्

अभ्युपनिषत्कण्ड०	3821	नदुद्विगमशेषार्ण०	4585
उपरि पन पनपटले	3886	दृष्ट शम्भुविष्ट	2695
एकाकरणदेवी०	2033	पश्माप्रयथिताधु०	3414
किं गतेन यदि	3885		